

**TRABZON VİLAYETİ'NDE ASAYİŞ, SUÇ, SUÇLU VE
HAPİSHANELER
(1876-1915)**

BANU YILMAZ

DOKTORA TEZİ

Tarih Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Murat Öntuğ

Uşak

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Kasım, 2020

ÖZET

TRABZON VİLAYETİ'NDE ASAYİŞ, SUÇ, SUÇLU VE HAPİSHANELER (1876-1915)

Banu YILMAZ

Tarih Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kasım 2020

Danışman: Prof. Dr. Mustafa Murat ÖNTUĞ

Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın başlarından itibaren modernleşme sürecine girerek suç, asayiş ve hapishaneler konularına eğilmiş, bu konulara bakış açısının değiştiğini gösteren bir takım değişiklikler yapmıştır. Bu konudaki en somut adımlardan biri olan Islahat Fermanı'nın ilan edilmesiyle birlikte modern hapishane binalarının inşa süreci başlamış bununla birlikte var olan mahpeslerin bir bölümü hapishaneye dönüştürülmüştür. 1858 tarihinde ceza kanunnamesinin yayınlanması başta olmak üzere yeni kanunların çıkarılması, iç güvenliği sağlamaya yönelik modern polis ve jandarma teşkilatının oluşturulması gibi adımlar, devletin asayiş meselelerine eğildiğini göstermektedir. II. Meşrutiyet'in ilânıyla birlikte yönetimde etkili olan İttihat ve Terakki kadroları ise yapılan düzenlemeleri devam ettirmiştir. Bu dönemde yaşanan nüfus hareketleri ve ekonomik sorunlar asayiş, suç ve hapishaneler konusunda yeni düzenlemeler yapılmasını zorunlu kılmıştır. İttihat ve Terakki döneminde yapılan istatistik toplama çalışmaları kapsamında hapishanelerdeki mahkûmlarla ilgili bilgilerin derlenmesi bunlar arasındadır. Bütün bu çalışmaların ortak amacı kamu düzeninin sağlanması ve iç güvenlik meselelerinin en aza indirgenmesidir.

Yapılan düzenlemelerle hukuki anlamda bir dönüşüm içine giren Osmanlı Devleti aynı zamanda sosyal, ekonomik ve siyasi pek çok sorunla da karşı karşıya kalmıştır. Bütün bu sorunların imparatorluk genelinde olduğu gibi Trabzon Vilayeti'nde de olumsuz yansımaları olmuştur. Devlet hem savaşlarla mücadele edip hem de ülke içinde asayişini temin etmeye, halkın huzur ve güvenliğini sağlamaya çalışmıştır. Çalışmamızda; asayiş, suç ve hapishaneler konularına eğilen araştırma eserleri ile birlikte konu ile ilgili arşiv belgelerinin değerlendirmesi yapıldı. 1876–1915 arası dönemde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durumun, Trabzon Vilayeti'ndeki; asayiş, suç, suçlu ve hapishaneler üzerindeki

etkisi ifade edilmeye çalışıldı. Bu amaçla suç cetvellerinin, vilayetle İstanbul arasındaki yazışmaların imkân verdiği ölçüde suç ve suçlulara ait bilgiler neden ve sonuçlarıyla birlikte değerlendirildi. Çalışmada ele alınan asayiş meseleleri resmi yazışmalar çerçevesinde ele alınarak bölgenin asayişini olumsuz yönde etkileyen kitlesel olaylar üzerinde duruldu. Son olarak da bütün bu konuların bir tamamlayıcısı niteliğinde olan hapishaneler konusu; mahkûmlar, tutuklu sayıları, memurlar, yaşanan problemler, binaların fiziki durumu gibi konular hakkında bilgi veren sual, izahat varakaları, yoklama cetvelleri ve resmi yazışmalardan hareketle ifade edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Trabzon Vilayeti, Asayiş, Suç, Mağdur, Hapishane

ABSTRACT

PUBLIC ORDER, CRIME, CRIMINALS, AND PRISONS IN TRABZON PROVINCE (1876-1915)

Banu YILMAZ

Department of History

Usak University Institute of Post-graduate Education

Advisor: Prof. Dr. Mustafa Murat ÖNTUĞ

At the beginning of the 19th century, Ottoman Empire had gone into a modernization process, and lean on issues like crime, public order, and prisons, and had regulations that imply its change of view in such issues. As one of the the most concrete steps of these changes, following the declaration of Edict of Reform a process to build modern prisons had begun, and some of already existed 'mahpeses' had turned into prisons. Progressive steps like launching new law codes, especially penal code of law in 1858, founding modern police and military police organisations to secure internal safety show us the seriousness of the empire on the public order matters. After the declaration of the 2nd Constitutional Monarchy, as an effective part of the regiment, The Committe of Union and Progress had continued these regulations. Population movements and economical problems of this era had required these new regulations on public order, crime, and prisons. Studies that was done by The Committee of Union and Progress to gather statistical data about information of inmates in prisons was one of these regulations. The common purpose of all these actions were to maintain public order and to minimize internal security issues.

As a result of these regulations Ottoman Empire had entered upon a uridical transformation process and meantime got face to face to various social, economical and political problems. All these problems had negative reflections in Trabzon province as much as around the Empire. While struggling with wars, the Empire also had tried to provide intranational public order, and peace and safety of people. In our study, previous studies on public order, crime, and prisons are evaluated with related archive documents. The effects of political and economical state of Ottoman Empire in between 1876 -1915 to public order, crime, and prisons of Trabzon province is tried to point out. For that purpose the acquired data on crime and criminals had evaluated in a causative context to the extend permitted by crime registers, and

correspondences between Istanbul and the province. Abovesaid issues of public order are approached pursuant to formal correspondences and aggregative events that effect the public order of the province negatively are elaborated. Finally the issue of prisons as the adjunct of all these topics is evaluated with reference to query-explanation documents, roll call registers, and offical correspondences which give us information on inmates, prisoner counts, officers, problems enountered, physical conditions of the facilities.

Keywords: Trabzon Province, Public Order, Crime, Victim, Prison



ÖNSÖZ

XIX. yüzyılın sonları Osmanlı Devleti'nin, siyasi, sosyal ve ekonomik açıdan problemlerle karşı karşıya kaldığı bir dönemdir. Tezde, bu dönemde imparatorluk genelindeki durumun bir bakıma yerel olarak gözlemlenmesine vesile olmak ve diğer bölgelerle karşılaştırıldığında geneli görebilmek amaçlanmıştır. 1876 ve 1915 tarih aralığının seçiminde ise; Meşrutiyetin ilanı ile birlikte Osmanlı Devleti'nin suç, suçlu ve asayiş meselerine bakış açısındaki farklılıkları gözlemlemek, dönemin siyasi olaylarının sosyal yapıya ve suç olgusuna nasıl etki ettiğini ortaya çıkarmak niyeti etkili olmuştur. Bölgesel olarak Trabzon Vilayeti'nin seçiminde ise; hem doğduğum bölgenin tarihine sosyal alanda bir çalışma yaparak katkıda bulunmak hem de bölgenin seçilen tarih aralığındaki asayiş ve suç konularıyla ilgili literatürdeki boşluğu doldurmak amaçlanmıştır. Son zamanlarda Osmanlı döneminde suç, ceza ve hapishaneler üzerine yapılan çalışmalarda bir artış gözlemlenmektedir. Bu bağlamda elimizden geldiğince karanlığa bir ışık tutabilmek en nihai hedefimizdir. Bütün bu hedeflerle ortaya çıkan bu çalışmanın giriş bölümünde; tezin konusu, amacı, önemi ve yöntemi üzerinde duruldu. İlk bölümünde; Trabzon Vilayeti'nin coğrafı, sosyal ve ekonomik yapısı ile birlikte Vilayet merkezi olan Trabzon kazasının tarihi ele alındı. Trabzon şehrinin fethinden hemen sonra başlayan ve tarihi süreç içerisinde vilayetin idari yapısında meydana gelen değişikliklere yer verildi. İkinci bölümde Trabzon Vilayeti'nde görülen asayiş olaylarına değinildi. Üçüncü bölümde vilayetteki suç oranı; suç yoğunluğunun fazla veya az olduğu dönemlere göre sınıflandırılarak ele alındı. Suç kayıtları ayrıntılarıyla ele alınırken, suçlularla ilgili bilgilere olaylar içinde yer verildi. Dördüncü ve son bölümde ise; Vilayet genelindeki hapishanelerin fiziki durumları, sağlık şartları, mahkûm ve tutuklu sayıları, görevliler ve aldıkları maaşlar ifade edildi. En nihayetinde hapishanelerin genel durumları ile ilgili bilgilere yer verilirken, kazalar arasındaki farklılıklara dikkat çekildi. Vilayet hapishanelerinin genel durumları ifade edilirken başka vilayetlerdeki hapishanelerle mukayese edilerek, Osmanlı hapishanelerinin genel durumu izah edilmiştir.

Böylesine uzun soluklu bir çalışma sürecinde konunun belirlenmesinden, tezin şekillenmesine kadar emeği geçenleri anmak boynumuzun borcudur. İlk olarak beni bu alanda çalışmaya teşvik eden, lisans tezimden itibaren tez danışmanlığımı yürüten, yaptığı tavsiyelerle çalışmanın başından itibaren desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. M. Murat ÖNTÜĞ' a değerli katkılarından dolayı teşekkürü

borç bilirim. Belgelerin çeviri aşamasında yardıma ihtiyaç duyduğumda desteklerini esirgemeyen burada ismini tek tek sayamayacağım dostlarıma ayrıca teşekkür ederim. Son olarak tezin her aşamasında maddi manevi desteklerini esirgemeyen sevgili aileme sabırlarından dolayı sonsuz şükranlarımı sunarım.

ORDU/2020



ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Banu Yılmaz

Doğum Yeri ve Tarihi: ORDU/Perşembe, 31.05.1990.

Lisans Öğrenimi: 2008–2012 yılları arasında Uşak Üniversitesi Tarih Bölümünde Lisans Eğitimimi tamamladım.

Yüksek Lisans Öğrenimi: 2012/2015 yılları arasında Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde yüksek lisans eğitimimi tamamladım.

Doktora Öğrenimi: 2015 yılında Uşak Üniversitesinde doktora eğitimine başladım.

Bildiği Yabancı Diller: İngilizce (Yökdil:78,750)

Akademik Yayınlar: Banu Yılmaz, “Üsküdar’da Suç Ve Ceza (1519-1521)”, IX. *Üsküdar Sempozyum Bildiri Kitabı*, C:I, Bilnet Matbaacılık, İstanbul, 2017, ss.285-302.

Murat Öntuğ, Banu Yılmaz, “Osmanlı Dönemi Bursa Hapishanesi”, *Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal’a Armağan Kitabı*, Berikan Yayıncılık, Ankara, 2018, ss.479-509.

İletişim

email adresi: bauyilmaz@gmail.com

KISALTMALAR

a.g.e	: Adı geçen eser
a.g.m	: Adı geçen makale
a.g.t	: Adı geçen tez
Ed.	: Editör
A. MKT. MHM	: Sadâret Mektubî Kalemi, Mühimme Odası (Kalemi) Evrakı
A. MKT. UM	: Sadâret Mektubî Kalemi, Umum Vilâyât Evrakı
A.DVN.MKL	: Sadaret, Divan Kalemi, Mukavelenameler
BEO	: Bâb-ı Âlî Evrak Odası
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
DH. EUM. 2. Şb.	: Dâhiliye Nezâreti, Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti 2. Şube
DH. EUM. 5. Şb.	: Dâhiliye Nezâreti, Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti 5. Şube
DH. EUM. ADL.	: Dâhiliye Nezâreti, Takibât-ı Adliye Kalemi Evrakı
DH. EUM. EMN.	: Dâhiliye Nezâreti, Emniyet-i Umûmiye Emniyet Şubesi Evrakı
DH. EUM. MTK.	: Dâhiliye Nezâreti, Muhaberât ve Tensikât Müdüriyeti Evrakı
DH. EUM. MH.	: Dâhiliye Nezâreti, Muhasebe Kalemi
DH. EUM. THR.	: Dâhiliye Nezâreti, Tahrirât Kalemi Evrakı
DH. EUM. VRK.	: Dâhiliye Nezâreti, Evrak Odası Kalemi Evrakı

DH. İD.	: Dâhiliye Nezâreti, İdare Evrakı
DH. MB. HPS.	: Dâhiliye Nezâreti, Hapishaneler Müdüriyeti Evrakı
DH. MB. HPS. M.	: Dâhiliye Nezâreti, Hapishaneler Müdüriyeti Mütferrik Evrakı
DH. MKT.	: Dâhiliye Nezâreti, Mektubî Kalemi
DH. MTV.	: Dâhiliye Nezâreti, Mütenevvia Evrakı
DH. MUİ.	: Dâhiliye Nezâreti, Muhaberât-ı Umûmiye İdaresi Evrakı
DH. SYS.	: Dâhiliye Nezâreti, Siyasi Kısım Evrakı
DH. ŞFR.	: Dâhiliye Nezâreti, Şifre Kalemi Evrakı
DH. TMIK.M.	: Dâhiliye , Tesri-i Muamelât ve Islahât Komisyonu Evrakı, Muamelat
DH.TMIK.S.	: Dâhiliye , Tesri-i Muamelât ve Islahât Komisyonu Evrakı, Islahât
DİA.	: Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
HR.SYS.	: Hariciye Siyasi
HR.TH.	: Hariciye Tahrirat
İ.AZN.	: İrade, Adliye ve Mezahip
İ. DUİT.	: İrade, Dosya Usulü İrâdeler Tasnifi
İ.DA.	: İrade, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye
MF.MKT.	: Maarif Mektubi Kalemi
MV.	: Meclis-i Vükela Mazbataları
MVL.	: Meclis-i Vâlâ

OTAM.	: Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa sayısı
S.	: Sayı
Sad.	:Sadeleştiren
ŞD.	: Şura-yı Devlet
TVS.	:Trabzon Vilayet Salnamesi
Yay. Haz.	:Yayına hazırlayan
Y. PRK. UM.	: Yıldız Perakende, Evrakı Umumi
Y.PRK.ASK.	: Yıldız Perakende, Evrakı Askeri Maruzat
Y.PRK.BŞK.	: Yıldız Perakende, Başkitabet Dairesi Maruzatı
Y.PRK.DH.	: Yıldız Perakende, Dâhiliye Maruzatı
Y.PRK.TKM.	:Yıldız Perakende, Tahrirat-ı Ecnebiyye ve Mabeyn
Mütercimliği	
Y.PRK.MŞ.	: Yıldız Perakende, Meşihat Dairesi Maruzatı
Y. MTV.	: Yıldız, Mütenevvi Maruzat
Y.HUS.	: Yıldız, Hususi Maruzat

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 2. 1. Trabzon Vilayeti'nde 1913 Senesi Haziran-Temmuz Aylarında Yakalanan Suçlular	85
Tablo 2. 2. Trabzon Vilayeti 1913 Senesi Temmuz-Ağustos-Eylül Aylarında Yakalanan Suçlular	87
Tablo 2. 3. Trabzon Vilayeti 1913 Senesi Eylül-Ekim Aylarında Yakalanan Suçlular	89
Tablo 2. 4. Trabzon Vilayeti 1913 senesi Ekim-Kasım-Aralık Aylarında Yakalanan Suçlular	90
Tablo 2. 5. 1913 Senesi Mart-Ağustos Ayları İçerisinde İşlenen Cinayet Suçları	94
Tablo 2. 6. 1913 Senesi Aralık Ayında Kelkit Kazası'nda Yakalanan Suçlular.....	94
Tablo 2. 7. 1913 Senesi Aralık Ayında Atina Kazası'nda Yakalanan Suçlular.....	95
Tablo 2. 8. 1913 Senesi Aralık Ayı'nda Sürmene Kazası'nda Yakalanan Suçlular ..	95
Tablo 2. 9. 1913 Senesi Ocak Ayı'nda Maçka Kazası'nda Yakalanan Suçlular	96
Tablo 2. 10. 1914 Senesi Ocak Ayında Akçaabad Kazası'nda Yakalanan Suçlular ..	96
Tablo 2. 11. 1914 Senesi Aralık Ayında Görele Kazası'nda Yakalanan Suçlular.....	97
Tablo 2. 12. 1913 Senesi Ocak Ayında Atina Kazası'nda Yakalanan Suçlular	98
Tablo 2. 13. 1914 Senesi Şubat Ayında Giresun, Dereli ve Akçaabad'ta Yakalanan Suçlular	99
Tablo 2. 14. 1913 Senesi Şubat Ayında Dereli Kazası'nda Yakalanan Suçlular.....	100
Tablo 2. 15. 1914 Senesi Şubat Ayında Maçka Kazası'nda Yakalanan Suçlular....	100
Tablo 2. 16. Trabzon Vilayeti'nde 1914 Senesi Ocak-Şubat Aylarında Yakalananlar	102
Tablo 2. 17. Trabzon Vilayetinde 1914 senesi Şubat Ayında Yakalanan Suçlular ..	105
Tablo 2. 18. Of Kazası'nda 1914 senesi Mayıs Ayında Yakalanan Firariler	107
Tablo 2. 19. Atina Kazası'nda 1914 senesi Mayıs Ayında Yakalanan Firariler.....	110
Tablo 2. 20. Hopa Kazasında 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular	120
Tablo 2. 21. Trabzon Vilayet'inde 1914 senesi Haziran'ında Yakalanan Suçlular ..	121
Tablo 2. 22. Atina Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular ...	123
Tablo 2. 23. Maçka Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular ..	126
Tablo 2. 24. Sürmene Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular	126
Tablo 2. 25. Ordu Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular....	126
Tablo 3. 1. Trabzon Sancağı 1890 Senesi Ağustos-Eylül Aylarındaki Suçlar.....	138
Tablo 3. 2. Trabzon Vilayeti 1904 Senesi Ocak-Şubat Aylarında İşlenen Suçlar ...	143
Tablo 3. 3. Trabzon Sancağı'nda 1911 Senesi Haziran-Ağustos Aylarındaki Suçlar	147
Tablo 3. 4. 1911 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı	149
Tablo 3. 5. 1912 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı	149
Tablo 3. 6. 1913 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı	150
Tablo 3. 7. 1914 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı	151
Tablo 3. 8. Lazistan Sancağı 1911 Senesi Haziran-Ağustos Aylarındaki Suçlar ...	183

Tablo 3. 9. 1912 Senesi Lazistan Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı	184
Tablo 3. 10. 1913 Senesi Lazistan Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı	185
Tablo 3. 11. 1914 Senesi Lazistan Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı	185
Tablo 3. 12. 1912 Senesi Gümüşhane Sancağı'ndaki Suçların Dağılımı	200
Tablo 3. 13. 1913 Senesi Gümüşhane Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı.....	201
Tablo 3. 14. 1914 Senesi Gümüşhane Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı.....	202
Tablo 4. 1. Trabzon Hapishanesi 1909 Senesi Mayıs ayı Mahkûm ve Tutuklular ..	220
Tablo 4. 2. Trabzon Hapishanesi 1909 Senesi Haziran ayı Mahkûm ve Tutuklular	221
Tablo 4. 3. 1914 senesi Temmuz Ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı	222
Tablo 4. 4. 1914 senesi Ekim ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	223
Tablo 4. 5. 1914 senesi Kasım ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	223
Tablo 4. 6. 1914 senesi Mart ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	224
Tablo 4. 7. 1914 senesi Temmuz ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı	225
Tablo 4. 8. Trabzon Vilayeti 1915 senesi Temmuz ayı Mahkûm ve Mevkuf Sayısı	225
Tablo 4. 9. 1911 senesi Mayıs ayında Trabzon Hapishanesindeki Görevliler.....	228
Tablo 4. 10. 1911 senesi Kasım Ayında Trabzon Hapishanesindeki Görevliler	229
Tablo 4. 11. 1911 senesi Aralık Ayında Trabzon Hapishanesindeki Görevliler	229
Tablo 4. 12. Trabzon Vilayet Hapishanelerindeki Görevlilerin Üç Aylık Maaşları	230
Tablo 4. 13. 1913 Senesi Temmuzunda Trabzon Hapishanesinin Görevlileri	231
Tablo 4. 14. 1914 Senesi Hapishaneden Nakli İstenen Mahkûmlar	237
Tablo 4. 15. 1912 Senesi Kasım Ayında Giresun Hapishanesi Görevlileri	241
Tablo 4. 16. Giresun Hapishanesi 1914 senesi Ekim ayı Mahpus Sayısı	242
Tablo 4. 17. Giresun Hapishanesi 1915 senesi Haziran Ayı Mahpus Sayısı	243
Tablo 4. 18. 1912 senesi Ordu Hapishanesi Görevlileri	244
Tablo 4. 19. Ordu Hapishanesi 1914 Temmuz Ayı Mahpus Sayısı.....	244
Tablo 4. 20. Ordu Hapishanesi 1914 senesi Ekim Ayı Mahpus Sayısı	245
Tablo 4. 21. Ordu Hapishanesi 1915 senesi HaziranAyı Mahpus Sayısı.....	245
Tablo 4. 22. 1913 Senesi Temmuz Ayı Tirebolu Hapishanesi Görevlileri.....	246
Tablo 4. 23. Tirebolu Hapishanesi 1914 senesi Temmuz ayı Mahpus Sayısı.....	246
Tablo 4. 24. Tirebolu Hapishanesi 1914 senesi Kasım ayı Mahpus Sayısı	247
Tablo 4. 25. Tirebolu Hapishanesi 1915 senesi Haziran Ayı Mahpus Sayısı	247
Tablo 4. 26. 1913 Senesi Temmuz Ayı Görele Hapishanesinin Görevlileri.....	249
Tablo 4. 27. 1914 senesi Mart ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı	249
Tablo 4. 28. 1914 senesi Temmuz ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı	249
Tablo 4. 29. 1914 senesi Ekim ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı	250
Tablo 4. 30. 1915 senesi Haziran Ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	250
Tablo 4. 31. 1913 Senesi Temmuz Ayı Vakfikebir Hapishanesinin Görevlileri	251
Tablo 4. 32. 1914 senesi Temmuz ayı Vakfikebir Hapishanesi Mahpus Sayısı	252
Tablo 4. 33. 1914 senesi Ekim ayı Vakfikebir Hapishanesi Mahpus Sayısı	252
Tablo 4. 34. 1915 senesi Haziran Ayı Vakfikebir Hapishanesi Mahpus Sayısı	252
Tablo 4. 35. 1912 Senesi Sürmene Hapishanesinin Görevlileri.....	253

Tablo 4. 36. 1914 senesi Temmuz ayı Sürmene Hapishanesi Mahpus Sayısı	253
Tablo 4. 37. 1913 Senesi Temmuz Ayı Akçaabad Hapishanesinin Görevlileri.....	254
Tablo 4. 38. 1914 senesi Temmuz Ayı Akçaabad Hapishanesi Mahpus Sayısı	255
Tablo 4. 39. 1914 senesi Kasım Ayı Akçaabad Hapishanesi Mahpus Sayısı	255
Tablo 4. 40. 1915 senesi Haziran Ayı Akçaabad Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	255
Tablo 4. 41. 1911 senesi Haziran Ayı Of Hapishanesinin Görevlileri	256
Tablo 4. 42. 1914 senesi Temmuz Ayı Of Hapishanesi Mahpus Sayısı	257
Tablo 4. 43. 1915 senesi Haziran Ayı Of Hapishanesi Mahpus Sayısı	257
Tablo 4. 44. 1914 senesi Mart Ayı Maçka Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	258
Tablo 4. 45. 1911 Senesi Nisan Ayı Rize Hapishanesinin Görevlileri	259
Tablo 4. 46. 1912 Kasım Ayı Rize Hapishanesinin Görevlileri	260
Tablo 4. 47. Rize Kazası 1913 Haziran Aylarında Hapishane Görevlileri 1.....	260
Tablo 4. 48. 1915 senesi Haziran Ayı Rize Hapishanesi Mahpus Sayısı	261
Tablo 4. 49. 1912 Senesi Kasım Ayı Atina Hapishanesi Görevlileri.....	264
Tablo 4. 50. 1915 senesi Haziran Ayı Atina Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	264
Tablo 4. 51. 1912 Senesi Kasım Ayı Hopa Hapishanesinin Görevlileri.....	266
Tablo 4. 52. 1913 Senesi Haziran Ayı Hopa Hapishanesi Görevlileri.....	266
Tablo 4. 53. 1914 senesi Kasım Ayı Hopa Hapishanesi Mahpus Sayısı	266
Tablo 4. 54. 1912 senesi Eylül Ayı Gümüşhane Hapishanesinin Görevlileri.....	267
Tablo 4. 55. 1912 Senesi Kasım Ayı Gümüşhane Hapishanesinin Görevlileri	267
Tablo 4. 56. 1912 senesi Nisan Ayı Gümüşhane Hapishanesinin Görevlileri	268
Tablo 4. 57. Gümüşhane Hapishanesi 1914 senesi Kasım Ayı Mahpus Sayısı.....	268
Tablo 4. 58. Gümüşhane Hapishanesi 1914 senesi Temmuz Ayı Mahpus Sayısı ...	269
Tablo 4. 59. 1915 senesi Haziran Ayında Gümüşhane Hapishanesi Mahpus Sayısı	269
Tablo 4. 60. 1914 senesi Temmuz Ayı Kelkit Hapishanesi Mahpus Sayısı	270
Tablo 4. 61. 1914 senesi Kasım Ayı Kelkit Hapishanesi Mahpus Sayısı	270
Tablo 4. 62. 1915 senesi Mart Ayı Kelkit Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	271
Tablo 4. 63. 1913 Senesi Temmuz Ayı Şiran Hapishanesinin Görevlileri	271
Tablo 4. 64. 1914 senesi Temmuz Ayı Şiran Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	272
Tablo 4. 65. 1913 Senesi Temmuz Ayı Torul Hapishanesinin Görevlileri.....	272
Tablo 4. 66. 1914 senesi Temmuz Ayı Torul Hapishanesi Mahpus Sayısı	273
Tablo 4. 67. 1915 senesi Haziran Ayı Torul Hapishanesi Mahpus Sayısı.....	273

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 3. 1. 1876-1900 Arasında İşlenen Suçların Dağılımı	138
Grafik 3. 2. 1900-1909 Arasında İşlenen Suçların Dağılımı	141
Grafik 3. 3. Trabzon Sancağı'nda Cinayet Suçunun Oranı.....	152
Grafik 3. 4. Trabzon Sancağı'nda Yaralama Suçunun Oranı.....	160
Grafik 3. 5. Trabzon Sancağı'nda Hırsızlık Suçunun Oranı	165
Grafik 3. 6. Trabzon Sancağı'nda Gasp Suçunun Oranı	167
Grafik 3. 7. Trabzon Sancağı'nda Tecavüz Suçunun Oranı.....	169
Grafik 3. 8. Trabzon Sancağı'nda Kundaklama Suçunun Oranı.....	171
Grafik 3. 9. Trabzon Sancağı'nda Kız Kaçırma Suçunun Oranı.....	172
Grafik 3. 10. Trabzon Sancağı'nda Çocuk Düşürme Suçunun Oranı	174
Grafik 3. 11. Trabzon Sancağı'nda Silah Çekme Suçunun Oranı.....	176
Grafik 3. 12. Trabzon Sancağı'nda Yol Kesme Suçunun Oranı	178
Grafik 3. 13. Trabzon Sancağı'nda Eşkiyaya Yardım Suçunun Oranı	179
Grafik 3. 14. Trabzon Sancağı'nda Rüşvet, Dolandırıcılık, Sahtekârlık Suçlarının Oranı	180
Grafik 3. 15. Lazistan Sancağı'nda Cinayet Suçlarının Oranı	186
Grafik 3. 16. Lazistan Sancağı'nda Yaralama Suçunun Oranı	190
Grafik 3. 17. Lazistan Sancağı'nda Hırsızlık Suçunun Oranı	193
Grafik 3. 18. Lazistan Sancağı'nda Darp ve Gasp Suçlarının Oranı	194
Grafik 3. 19. Lazistan Sancağı'nda Tecavüz Suçunun Oranı	195
Grafik 3. 20. Lazistan Sancağı'nda Kız Kaçırma Suçunun Oranı	196
Grafik 3. 21. Lazistan Sancağı'nda Silah Çekme Suçunun Oranı	197
Grafik 3. 22. Lazistan Sancağı'nda Eşkiyaya Yardım Suçunun Oranı	198
Grafik 3. 23. Lazistan Sancağı'nda Serserilik, Tehdit, Rüşvet ve Kundaklama Suçlarının Oranı	199
Grafik 3. 24. Gümüşhane Sancağı'nda Cinayet Suçunun Oranı	203
Grafik 3. 25. Gümüşhane Sancağı'nda Yaralama Suçunun Oranı	205
Grafik 3. 26. Gümüşhane Sancağı'nda Çocuk Düşürme Suçunun Oranı	207
Grafik 3. 27. Gümüşhane Sancağı'nda Silah Çekme Suçunun Oranı.....	208
Grafik 3. 28. Gümüşhane Sancağı'nda Yol Kesme Suçunun Oranı	209
Grafik 3. 29. Gümüşhane Sancağı'nda Hane Basma Suçunun Oranı	210
Grafik 3. 30. Gümüşhane Sancağı'nda Kız Kaçırma Suçunun Oranı.....	211
Grafik 3. 31. Gümüşhane Sancağı'nda Gasp Suçunun Oranı	212

EKLER LİSTESİ

EK I: Trabzon Sancağı 1912 senesi Mart ayı Cinayet Cetveli

EK II: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası 1912 senesi Ağustos-Eylül aylarına ait Cinayat Cetveli

EK III: Gümüşhane Sancağı Torul Kazası 1912 senesi Teşrin-i Sani ayına ait Cinayat Cetveli

EK IV: Trabzon Sancağına Tabi Ordu Kazası 1913 Senesi Temmuz-Ağustos Aylarına Ait Suç Cetveli

EK V: Lazistan Sancağı 1913 senesi Nisan ayına ait Cinayat Cetveli

EK VI: Trabzon Sancağına Bağlı Sürmene Kazası 1914 senesi Şubat ayı Suç Cetveli

EK VII: Trabzon Sancağı Ordu Kazası 1914 senesi Haziran Ayına Ait Suç Cetveli

EK VIII: Trabzon Sancağına Bağlı Görele Kazası 1914 senesi Şubat ayı Suç Cetveli

EK IX: Gümüşhane Sancağına Tabi Kelkit ve Torul Kazası 1914 senesi Haziran Ayına Ait Suç Cetveli

EK X: Lazistan Sancağı Hopa Kazasına Ait 1913 Senesi Nisan Ayı Cinayet Cetveli

EK XI: Lazistan Sancağına Tabi Rize Kazası 1913 Senesi Nisan Ayı Cinayet Cetveli

EK XII: Trabzon Sancağı Giresun Kazası 1913 Senesi Eylül Ayı Cinayet Cetveli

EK XIII: Ordu Kaza Hapishanesi 1914 Senesi Kasım Ayı Dört Aylık Yoklama Cetveli

EK XIV: Gümüşhane Sancağı Torul Hapishanesi Sual Varakası

EK XV: Lazistan Sancağı Rize Hapishanesi Sual Varakası

EK XVI: Fatsa'da İnşa Edilecek Hapishane Planı

EK XVII: Hopa'da İnşa Edilmesi Planlanan Hapishane Şartnamesi

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET.....	İ
ABSTRACT.....	İİİ
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI	V
ÖNSÖZ	VI
ÖZGEÇMİŞ	VIII
KISALTMALAR	IX
TABLolar LİSTESİ.....	XII
GRAFİKLER LİSTESİ.....	XV
EKLER LİSTESİ	XVI
GİRİŞ	İ
Araştırmanın Konusu	2
Araştırmanın Amacı.....	4
Araştırmanın Önemi.....	4
Araştırmanın Yöntemi.....	6
BİRİNCİ BÖLÜM: TRABZON ŞEHRİNİN TARİHİ VE VİLAYETİN SOSYAL, EKONOMİK, COĞRAFİ VE İDARİ YAPISI	10
1.1.Trabzon Şehrinin Tarihi	10
1.1.1. “Trabzon” Kelimesinin Kökeni.....	10
1.1.2.Trabzon Tarihine Genel Bir Bakış	11

1.2.Trabzon Vilayeti’nin Sosyal, Ekonomik Ve Coğrafi Yapısı	13
1.2.1.Sosyal yapı	13
1.2.2.Ekonomik Yapı.....	17
1.2.3. Coğrafi Yapı	19
1.3. Trabzon Vilayeti’nin Demografik Ve İdari Yapısı	21
1.3.1. Demografik Yapı.....	21
1.3.2. Vilayetin İdari Yapısı	25
İKİNCİ BÖLÜM: TRABZON VİLAYETİ’NDE ASAYİŞ	29
2.1.Osmanlı Devleti’nde Asayiş Üzerine.....	29
2.2. Trabzon Vilayeti’nde Asayiş	31
2.2.1.Ermenilerle İlgili Olaylar	32
2.2.1.1. Vilayette Ermeni Nüfusu	32
2.2.1.2. Osmanlı İdaresi’nde Ermeniler ve Ermenilerilerin Ayrılıkçı Hareketlerinin Nedenleri.....	33
2.2.1.3. 1895 Olaylarına Giden Süreçte Yaşananlar.....	35
2.2.1.4. 1895 Trabzon Ermeni Olayları	41
2.2.1.5. Gümüşhane’de Ermeni Olayları	43
2.2.1.6. 1895 Yılından Sonra Ermeni Hareketleri ve Alınan Tedbirler.....	46
2.2.2. Misyonerlik Faaliyetleri	52
2.2.3. Eşkıyalık Faaliyetleri.....	55
2.2.3.1. Trabzon Vilayeti’nde Eşkıyalık Olayları	56
2.2.3.2. Eşkıyalık Faaliyetlerine Karşı Alınan Tedbirler.....	62
2.2.3.3. Meşhur Eşkılar	66
2.2.3.4. Gürcü Eşkılar Sorunu.....	72
2.2.3.5. Çerkez Muhacir Eşkılar	77
2.2.4. Kaçakçılık Faaliyetleri	80
2.2.5. Kaçak Şahısların Yakalanması	84
2.2.6. Sahte Evrak Düzenlemek	127
2.2.7. 1908 Aff-ı Umumi’nin Vilayetteki Yankıları	128
2.2.8. 31 Mart Vakası’nın Vilayetteki Yansımaları	130
2.2.9. Birinci Dünya Savaşından Kaynaklanan Asayiş Olayları	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TRABZON VİLAYETİ'NDE SUÇ VE SUÇLULAR.....	136
3.1. 1876- 1900 Arasında İşlenen Suçlar	137
3.2. 1900-1910 Arasında İşlenen Suçlar Ve Failleri	141
3.3. 1910-1915 Arasında İşlenen Suçlar Ve Failleri	146
3.3.1.Trabzon Sancağı'nda Suçlar.....	147
3.3.1.1.Cinayet Vakaları	151
3.3.1.2. Yaralama Vakaları	160
3.3.1.3. Hırsızlık Vakaları.....	164
3.3.1.4. Gasp Vakaları	167
3.3.1.5. Tecavüz Vakaları	169
3.3.1.6. Kundaklama Vakaları	171
3.3.1.7.Kadın/Kız Kaçırma	172
3.3.1.8.Çocuk Düşürme	174
3.3.1.9.Katli Kastıyla Silah Çekmek.....	176
3.3.1.10. Yol Kesme	178
3.3.1.12.Diğer Suçlar	180
3.3.2. Lazistan Sancağı'nda Suçlar	183
3.3.2.1. Cinayet Vakaları	186
3.3.2.2. Yaralama Vakaları	190
3.3.2.3. Hırsızlık Vakaları.....	193
3.3.2.4. Darp ve Gasp Vakaları.....	194
3.3.2.5. Tecavüz Vakaları	195
3.3.2.6. Kadın kaçırmak/ Kız kaçırmak	196
3.3.2.8. Eşkıyaya Yardım.....	198
3.3.2.10. Serserilik/Tehdit/Rüşvet/İhrak.....	199
3.3.3. Gümüşhane Sancağı'nda Suçlar	200
3.3.3.1. Cinayet Vakaları	203
3.3.3.2. Yaralama Vakaları	205
3.3.3.3.Hırsızlık Vakaları.....	206
3.3.3.4.Tecavüz Vakaları	206
3.3.3.6. Silah Çekmek.....	208
3.3.3.7. Yol Kesme	209

3.3.3.8. Hane Basmak	210
3.3.3.9. Kadın/Kız Kaçırma	211
3.3.3.10. Gasp Olayları	211
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TRABZON VİLAYETİ'NDE HAPİSHANELER	213
4.1. Modern Hapishanelerin Ortaya Çıkışı	213
4.1.1. Osmanlı Hapishaneleri	214
4.2.Trabzon Sancağı'nda Hapishaneler.....	216
4.2.1. Trabzon Hapishanesi	217
4.2.1.1. Asayiş Durumu	218
4.2.1.2.Mahkûm ve Tutuklular	220
4.2.1.3.Hapishane Çalışanları ve Maaşlar.....	227
4.2.1.4. Sağlık Şartları	232
4.2.1.5. Hapishanedeki Sorunlar	237
4.2.1.6. Çocukların Durumu	240
4.2.2.Giresun Hapishanesi.....	241
4.2.3. Ordu Hapishanesi	243
4.2.3.1. Hapishanenin Genel Durumu	243
4.2.3.2.Hapishane Yoklama Cetvelleri	244
4.2.4. Tirebolu Hapishanesi.....	246
4.2.4.1. Hapishanenin Genel Durumu	246
4.2.5.Görele Hapishanesi.....	248
4.2.5.1.Hapishanenin Genel Durumu	248
4.2.5.2. Mahkûm ve Tutuklular	249
4.2.6. Vakfıkebir Hapishanesi	251
4.2.6.1. Hapishane Yoklama Cetvelleri	251
4.2.7. Sürmene Hapishanesi	253
4.2.8. Akçabat Hapishanesi	254
4.2.9. Of Hapishanesi	256
4.2.10. Maçka Hapishanesi.....	257
4.3. Lazistan Sancağı Hapishaneleri	258
4.3.1.Rize Hapishanesi	259

4.3.1.1.Tamirat İşleri ve Diğer Sorunlar	262
4.3.2.Atina Hapishanesi.....	264
4.3.3. Hopa Hapishanesi.....	265
4.4. Gümüşhane Sancağı'nda Hapishaneler	267
4.4.1. Gümüşhane Hapishanesi	267
4.4.2. Kelkit Hapishanesi	270
4.4.3. Şiran Hapishanesi	271
4.4.4. Torul Hapishanesi.....	272
4.5.Canik Sancağı'nda Hapishaneler	274
4.5.1. Samsun Hapishanesi.....	274
4.5.2. Bafra Hapishanesi.....	276
4.5.3.Çarşamba Hapishanesi	277
4.5.4. Terme Hapishanesi	278
4.5.5. Fatsa Hapishanesi	278
4.5.6. Ünye Hapishanesi.....	279
SONUÇ	280
KAYNAKÇA.....	285
EKLER.....	301

GİRİŞ

Güvenlik ihtiyacı insanların bir arada yaşaması ve çeşitli tehlikelere maruz kalma korkusuyla birlikte diğer temel ihtiyaçlar kadar önemli bir hale gelmiştir. Toplumun bu ihtiyacının karşılanması, devletin temel görevlerindendir. Güvenlik ihtiyacı, toplumun yapısına, kültürel birikimine ve çağın gereklerine göre şekillenmektedir. Toplumda huzur ve emniyetin sağlanabilmesi için devlet, toplumun yapısına, yaşanan coğrafyaya göre şekillenen kurallar oluşturmuştur. Bu kuralların belirlenmesindeki temel amaç asayişin sağlamanın yanı sıra suç işlenmesini önlemek ve toplumun denetlenmesini sağlamaktır.

Osmanlı Devleti'nde ordunun görevi yalnızca sınırları genişleterek devleti dış düşmanlara karşı korumak değil aynı zamanda ülke içinde asayişin de sağlamaktır. Osmanlı Devleti, bulundukları bölgenin hem idari hem de asayiş meselelerinden sorumlu olan eyaletlerdeki beylerbeyi ve sancaklardaki sancakbeyi gibi makamlar aracılığıyla emniyet işlerini yürütmüştür. XIX. yüzyıldan itibaren yapılan askeri reformlarla birlikte dönemin ihtiyaçları doğrultusunda yeni güvenlik güçleri oluşturulmaya başlanmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın yerine kurulan "Asakir-i Mansure-i Muhammediye" isimli yeni ordu İstanbul'un asayişinden sorumlu olmuş ve kaldırılan Yeniçeri kullukları yerine de karakollar kurulmaya başlanmıştır¹. 1845 yılında kurulan Polis Teşkilatı ise Meşrutiyet döneminde kendini geliştirerek tüm ülkeye yayılmış ve 1879 yılında yapılan düzenlemeyle birlikte polisler şehirlerde jandarmalar kırsal alanlarda asayişin sağlanmasından sorumlu olmuşlardır². Polislik kurumunun farklı toplumlarda algılanışı ve işlevi değişiklik göstermiştir³. Osmanlı

¹ Abdülkadir Özcan, "Osmanlı İstanbul'unda Kolluk Hizmetleri ve Modern Anlamda İlk Karakol Teşkilatının Kurulması", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C. III, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s. 5.

² Mehmet Soytürk, "Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma Teşkilatı", *History Studies*, C:IV, S.2, Temmuz 2012, s.312. Jandarma Teşkilatı, XIX. yüzyılda Osmanlı bürokratları tarafından taşrayı denetim altında tutmak ve taşraya nüfuz etmek amacıyla kullanılmıştır. Jandarma kavramı aynı zamanda modern devlet oluşum sürecinin bir parçası olarak ortaya çıkmıştır. Nadir Özbek, "Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu'nda Jandarma (1876-1908)", *Türkiyede Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul, 2010, s.47-79.

³ Polislik sistemi, İngiltere'de suçun işlenmeden önlenmesi, Fransa'da ise suçun önlenmesinden ziyade toplumun genel olarak bir denetim altında tutulması amacıyla ortaya çıkmıştır. Ferda Ergut, *Modern Devlet ve Polis: Osmanlı'dan Cumhuriyete Toplumsal Denetimin Diyalektiği*, İletişim Yayınları, 3.Basım, İstanbul, 2015, s.42-43. Ayrıca; Polis ve jandarma kavramlarının birbirinden bağımsız kavramlar olmadığı, Osmanlı devleti'nde uzun yıllar jandarma ve polislerin görev tanımlarının kesin bir şekilde ayrılmadığı bilinmektedir. Nadir Özbek, "Tarihyazıcılığında Güvenlik Kurum ve Pratiklerine İlişkin Bir Değerlendirme", *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bir Bakış*, Der: Noemi Levy, Nadir Özbek, Alexandre Toumarkine, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, s.9-12.

Devleti'nde polislik, tıpkı Fransa'da olduğu gibi düzen sağlamak, topluma nüfuz etmek amacıyla ortaya çıkan bir mekanizmadır.

XIX. yüzyıldan itibaren Osmanlı Devleti, modern devletlerin kullandığı bilgi toplama ve depolama işlemlerini sistemli bir şekilde yürüterek, asayiş sorununu suçun işlenmesini önleyerek çözmeyi amaçlamıştır. Özellikle son dönemlerde tutulan istatistikler, suç cetvelleri gibi araçlar, toplumun her alanıyla ilgili bilgiye ulaşma ve bu bilgiler çerçevesinde asayiş sağlamaya yönelik kullanılmıştır. II. Meşrutiyet'in ilanı ile birlikte yönetimde etkili hale gelen İttihat ve Terakki, suç istatistiklerinin tutulmasına önem vermiş ve bu kaynaklardan elde ettiği verilerle alt sınıfları kontrol etmeyi amaçlamıştır⁴.

Osmanlı ülkesinde suç işlenmesini önlemek, toplumun huzur ve refahını sağlamak adına yapılan çalışmalar maalesef istenilen sonuçları vermemiştir. Özellikle son dönemlerdeki savaşlar ve kaybedilen topraklarla birlikte meydana gelen nüfus hareketleri, ekonomik problemler gibi etkenler, Osmanlı Devleti'ni içeride asayiş sorunuyla karşı karşıya bırakmıştır. Osmanlı Devleti genelinde yaşanan bu sorunların Trabzon Vilayeti'nde de yaşandığını söylemek mümkündür. Bölge Rusya'ya yakın bir konumda olması nedeniyle XIX. yüzyılın ortasından XX. yüzyılın başlarına kadar Rusya ile girilen askerî mücadeleden olumsuz şekilde etkilenmiştir. Özellikle XX. yüzyıl başlarında bölgede suç oranında meydana gelen değişiklikler, asayişin sağlanması açısından alınan tedbirler ve hapisaneler konusu tezde ele alınacaktır.

Araştırmanın Konusu

Araştırmada Trabzon Vilayetinde kayıtlara yansıdığı haliyle; çeşitli nedenlerle ortaya çıkan Ermeni terör faaliyetleri, eşkıyalık, kaçakçılık, bölgedeki suç çeşitliliği, failer, bölgenin etnik yapısına bağlı olarak dışarıdan yapılan kışkırtmalar

⁴18 Ocak 1912 tarihinde Hapishaneler İdaresi Müdürlüğüne imparatorluğun her yerinde ayrıntılı bir hapishane istatistiği toplama çalışması başlatılmıştır. Bu kapsamda başlatılan istatistik çalışmalarında yalnızca mahkûmların sayısı değil, mahkûmların yaş, medeni hal, etnik köken, eğitim düzeyleri ve mesleki hayatları ile ilgili bilgiler bulunmaktaydı. İmparatorluk genelinde bulunan hapishanelerin görevlileri aldıkları maaşlar, imalathane bulunuyorsa neler üretildiği gibi daha birçok ayrıntılı bilgi istatistiklerde yer almaktaydı. Kent Schull, "Tutuklu Sayımı: Jön Türklerin Sistemli Bir Şekilde Hapishane İstatistikleri Toplama Çalışmaları ve Bunların 1911-1918 Hapishane Reformu Üzerine Etkileri", *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza: 18. Ve 20. Yüzyıllar*, (Der: Noemi Leyy- Alexandre Tourmarkine), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, s. 224-237.

sonucunda ortaya çıkan diğer meseleler başta olmak üzere bölgenin asayişini tehdit eden olaylar ve hapisaneler konuları ortaya konulmaya çalışıldı.

Birinci Bölümde, Trabzon Vilayeti'nin coğrafi, sosyal ve ekonomik yapısı ile birlikte Vilayet merkezi olan Trabzon kazasının tarihi ele alındı. Trabzon şehrinin fethinden hemen sonra başlayan ve tarihi süreç içerisinde vilayetin idari yapısında meydana gelen değişikliklere yer verildi.

İkinci Bölümde, Trabzon Vilayetinde meydana gelen asayiş olayları üzerinde durulmuştur. Bu başlık altında Ermeni terör olayları, göç olaylarının asayişe etkisi, hapisane firarileri, firari asker meselesi, eşkıyalık ve kaçakçılık faaliyetleri, Rus saldırıları gibi kamu düzenini olumsuz etkileyen olaylar üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda olaylar karşısında alınan tedbirler de açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü Bölümde, cinayet suçlarının kaydedildiği “Vukuat-ı cinaiyye” cetvelleri ve tüm suçların kaydedildiği, faillerle ilgili daha ayrıntılı bilgilere ulaşabileceğimiz “ceraim-i Umûmiye” cetvellerinin yanı sıra özellikle 1800'lü yıllarda sancaklarda meydana gelen suçların anlatıldığı kayıtlara göre; Trabzon Vilayeti'nde meydana gelen suçlar ve bu suçları işleyenler üzerinde durulmuştur. Bu bölümde Osmanlı Ceza hukukunda özellikle Tanzimat'tan sonra meydana gelen değişiklikler ve çıkarılan kanunlar çerçevesinde Osmanlı Ceza Hukuku'ndan bahsedilmiştir. Burada ortaya çıkan temel konu suçların cinayet, cünha ve kabahat şeklinde sınıflandırılmış olmasıdır. Genel itibariyle suçları tasnif ederken kullanılan bu ifadeler esasen suçlara verilen cezalar ve cezaların süresine göre belirlenmiştir. Bu ayrıma göre cinayet suçu; cezası idam, müebbed, kalebentlik veya süreli kürek cezası gerektiren suçları ifade etmektedir. Cinayet kelimesi günümüzde adam öldürme anlamını taşısa da Osmanlı hukuk literatüründe farklı bir anlam taşımaktadır. Adam öldürme, eşkıyalık, yol kesme, kundakçılık gibi suçlar bu kapsamda değerlendirilmektedir. Trabzon Vilayetinde cinayet suçu kapsamında eşkıyalık, adam öldürme, hırsızlık, tecavüz, çocuk düşürme, darp ve yaralama gibi suçlar ele alınmıştır. Cünha suç grubunda ise cezası hapis, sürgün memuriyetten uzaklaştırma ve para cezası şeklinde cezalandırılan suçları ifade etmektedir. Silah çekmek, iftira, suçlulara yardım ve yataklıkta bulunmak, yalancı şahitlik, dolandırıcılık, kumar ve piyango oynatmak, sarhoşluk gibi suçlar bu kapsamdadır.

Kabahat suçları ise; daha çok uyarı cezası gerektiren, yirmi dört saatle bir hafta arasında değişen sürelerde hapis cezasına tabi ola suçları ifade etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Tezde amaç, Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte Trabzon Vilayeti'nde asayiş tehdit eden olaylarla birlikte, kayıtlara yansıyan suçları, suç işleyen kişilerin niteliklerini araştırıp ortaya çıkarmaktır. Trabzon Vilayeti'nin coğrafi konumu itibarıyla bölgedeki ekonomik faaliyetlerin suç miktarına nasıl bir etki yaptığı, belirlenen tarih aralığında yine coğrafi konuma bağlı olarak, yaşanan siyasi olayların suç oranına nasıl etki ettiğini araştırmaktır. Çalışmanın diğer amacı; bölgede meydana gelen suçların nitelikleri, hangi nedenlerle işlendiği, hangi suçun nerede daha fazla işlendiği gibi sorulara yanıt aramaktır. Asayiş, suç ve suçlular konularıyla iç içe olan ve Osmanlı Devleti'nde daha çok cezası belirlenene kadar suçluların tutulduğu mekân tanımından daha modern bir anlamda müdürü, memurları bulunan kurumsal bir yapıya dönüşen hapisaneler konusunu Trabzon Vilayeti örnekleminde ele almaktır.

Suç tanımlaması, zamana ve coğrafi şartlara bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Bir devlet için suç kabul edilen bir davranış başka bir devlette suç olmayabilir. Bu kapsamda tezde ayrıca Meşrutiyet dönemi ile birlikte Osmanlı Devleti'nde klasik dönemdeki suç türlerinde değişiklik olup olmadığı sorgulanmıştır.

Meşrutiyet dönemiyle başlayan, II. Meşrutiyet dönemiyle daha belirgin bir şekilde hissedilen modern ve merkezîyetçi devlet anlayışının Trabzon Vilayeti'ndeki suç, suçlu ve hapisaneler konularına nasıl etki ettiğini irdelemek, bu dönemde atılan adımların toplum üzerindeki etkisini olaylar üzerinden açıklamak amaçlanmaktadır.

Araştırmanın sonucunda, Trabzon Vilayetinde işlenen suçların nedenleri, olaylar karşısında merkezi ve yerel yönetimler tarafından alınan tedbirlerin toplumda nasıl karşılık bulduğu konuları tarih bilim metoduyla ele alınarak, bu konuda yapılmış diğer çalışmalarla birlikte genel bilgilere ulaşılabilmesi hedeflenmektedir. Bir başka hedef ise; Osmanlı Devleti'nin sosyal tarih çalışmalarına bölgesel bir katkıda bulunarak, bundan sonraki yapılacak çalışmalara kaynak teşkil etmektir.

Araştırmanın Önemi

Osmanlı Devleti'nde suç, suçlu ve hapishaneler üzerine yapılan çalışmalar son dönemde artış göstermektedir. Bu konularla ilgili yapılan çalışmaların; daha çok klasik döneme ve klasik döneme ait suç terimleriyle, özellikle asayiş meselelerine eğildiği görülmektedir. Bu çalışmalarda klasik dönem suçları, suç çeşitliliği ve cezalandırma yöntemleri üzerinde durularak, katl, hırsızlık, ıskat-ı cenin, eşkıyalık ve sürgün konuları irdelenmiştir⁵.

Osmanlı Devleti hukuk sisteminde Tanzimat ve Meşrutiyet dönemiyle birlikte yapılan değişiklikler yeni adli kurumların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Klasik dönem Osmanlı taşrasında güvenliği sağlayan kurumların modernize edilmesiyle ortaya çıkan yeni kurumlar, beraberinde yeni kaynak gruplarının oluşmasını sağlamıştır. Böylece asayiş başta olmak üzere suç, ceza ve hapishaneler konularında kaynak çeşitliliği artmıştır.

Bu konuda daha önce yapılmış *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza: 18. ve 20. Yüzyıllar*, isimli kitapta; suç, kamu düzeni ve hapishaneler konuları ele alınırken bu konulardaki metodoloji problemleri üzerinde durulmuştur. Osman Köse editörlüğünde yapılan "*Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*" adlı eser; "Osmanlı Devleti'nde ortaya çıkan ayrılıkçı hareketler ve devletin bunlara karşı izlediği politika, Osmanlı Dönemi'nde asayişini sağlayan kurumlar gibi konuların yanı sıra bölgesel bazda asayiş konularını ele alan makalelerden oluşmaktadır. Yine Osman Köse tarafından kaleme alınan *20. Yüzyıl Başlarında Trabzon Vilayeti'nde Suçlar, Suçlular ve Hapishaneler*, konulu kısa makalede; 1912-1914 tarihleri arasında bölgenin suç çeşitliliği, suç miktarı, faillerle ilgili bilgiler ve hapishaneler konuları genel bir anlatımla kısa kısa tanıtılmıştır. Farklı bölgelerin asayiş durumunu

⁵ Bu konuda bkz, Karen Barkey, *Eşkiyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, (çev.Zeynep Altok) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999; Mustafa Avcı, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul, 2004; Mustafa Akdağ, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyanları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009; William J. Grisvold, *XVII. Asırda Anadolu'da Büyük İsyan (1591-1611)*, (çev. Ülkün Tansel), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011; Mehmet Akif Aydın, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2014; Mücteba İlgürel, "Celali İsyanları", *DVİA*, C:VII, 1993, s.252-257; Orhan Kılıç, XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti'nde Kalpazanlık Faaliyetleri, *Osmanlı*, C:III, Ankara, 1999, s.180-187; Ömer Düzbakar, "İslâm-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. yüzyıllarda Bursa Şer'iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.2, Ağustos, 2008, s.79-105; Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu, Güven Dinç, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İskat-ı Cenin", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:II, S.6, 2009, s.593-609; Eyyüb Şimşek, "Şer'iyye Sicillerine Göre 18. Yüzyılın Başlarında Trabzon'da Yaralama ve Cinayet Vakaları", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S.15, Güz 2013, s.9-26; Özgür Eroğlu, *17.Yüzyılın Son Çeyreğinde Konya Şer'iyye Sicillerine Göre Konya'da İşlenen Adi Suçlar*, (T.C Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

suç ve ceza bağlamında ele alan başka çalışmalar da mevcuttur⁶. Bu çalışmalar; asayiş konusu, suç, suç çeşitliliği ve ceza konuları üzerinden bir bölgenin sosyal tarihine katkı sağlamıştır.

Trabzon Vilayeti'nin tarihi ile ilgili pek çok çalışma yapılmışsa da bölgenin asayişine veya suç çeşitliliğine dair çalışmalar oldukça azdır. Tezimizde; Trabzon Vilayeti'nin yaklaşık kırk yıllık bir dönemde asayiş meselelerini, devletin buradaki sorunlara bulduğu çözümleri, birbiriyle ilişkili olan suç, suçlu ve hapishaneler konularını da kapsayacak şekilde ele almamız bölgenin sosyal tarihine başka bir bakış açısı kazandıracağı düşünülmüştür. Daha önceden Trabzon Vilayeti'nde asayiş meseleleri ve suç çeşitliliğine dair birkaç yıllık bir dönemi kapsayacak şekilde yapılmış olan çalışmalarla birlikte bu tez, bölgenin asayiş, suç ve hapishane profiline daha geniş bir açıdan bakmamızı sağlayacaktır. Tez ayrıca daha başka bölgelerle ilgili yapılan Osmanlı Vilayetlerinin asayiş durumunu temel alan araştırmalarla birlikte düşünüldüğünde, Osmanlı Ülkesinin genel durumunu daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın kuramsal çerçevesi, Trabzon Vilayeti, asayiş, suç, suçlu ve hapishaneler kavramları üzerine inşa edilmiştir. Trabzon Vilayeti'nde 1876-1915 arasındaki dönemi baz alarak ele aldığımız bu kavramlar, arşiv belgeleri ve araştırma eserlerin incelenmesiyle ortaya konmaya çalışılmıştır.

Bu tezde ilk olarak arşiv araştırması, kaynak taraması, belge ve vaka analizi yöntemleri kullanılmıştır. Osmanlı Arşivinde yapılan araştırma sonucunda buradan

⁶ Noemi Levy-Alexandre Tourmarkine, *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza :18. Ve 20.Yüzyıllar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008; Osman Köse (Edit.), *Osmanlı'dan Günümüze Eşkışyalık ve Terör*, Samsun:İlkadım Belediyesi, 2017; Bölgesel çalışmalar için bkz, Özgür Yıldız, "Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği", *Akademik Bakış*, Cilt.IX, S.17, Kış 2015, s.92-93; Kemal Daşcıoğlu, "Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Bodrum Kalesi ve Hapishanesi", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Prof.Dr.Bayram Kodaman'a Armağan Özel Sayısı, s.212-225; Fatih Öztop, *II.Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve Adli Vaziyet (1908-1916)*, (T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 2014; Ercimet Sarıay, *II.Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayeti'nde Asayiş, Suç ve Ceza*, (T.C Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Nevşehir, 2019; Deniz Dölek Sever, *Savaş ve İmparatorluk Başkenti: İstanbul'da Asayiş, Suç ve Ceza, 1914-1918*, (T.C Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmış Doktora Tezi), Ankara, 2015.

temin ettiğimiz belgeler tasnif edilerek; belgelerin okunmuş, kronolojik olarak sıralanmış ve konu başlıklarına göre ayrılarak yorumlanmıştır.

Trabzon Vilayetine bağlı kazalarda 1876-1915 tarih aralığında tutulan Şer'iyeye Sicillerinde merkezden gönderilen ferman, berat ve mektup suretleri, alım satım işlemleri, nüfus ve dini yapıya ait kayıtlar bulunmasına rağmen suç ve suçlulara dair kayıtlara yer verilmemiştir. Bu büyük ölçüde Tanzimat Fermanı ile başlayan süreçte hukuki anlamda yapılan değişikliklerden kaynaklanmaktadır. Şer'iyeye Sicillerinde âdi suçlar ve asayiş konularına yer verilmemesi tezde büyük oranda Osmanlı arşivindeki diğer belge türlerini ön plana çıkarmıştır.

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1869-1904 tarihleri arasında yayınlanmıştır. Vilayetin idari yapısı, güvenlik, nüfus, nüfusun dağılımı, mahalle ve köy isimleri gibi pek çok konuda önemli bilgiler ihtiva eden bu kaynak grubunun 1876-1904 tarih aralığındaki nüshalarından yararlanılmıştır. 1869 yılından itibaren yayınlanan Vilayet Gazetesinin ise günümüze ulaşan tek nüshası Trabzon İl Halk Kütüphanesi'nde yer almakta, 16 Mart 1906- 7 Mart 1907 tarihlerine ait 50 sayılık bir cilt koleksiyonu dışında kalan nüshalar ise günümüze ulaşamadığından dolayı araştırma konumuzu ilgilendiren bir bütünlük sağlanamadığı için tezimizde kullanılan arşiv bölgelerinin önemi daha da artmıştır.

Trabzon Vilayeti'nde asayiş olayları, suç ve suçlulara dair istatistikler, diğer belgelerle birlikte incelenip, tasnif edilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Trabzon Vilayeti'ne ait 1876-1915 tarih aralığındaki tasnifler üzerinde durulmuştur.

Trabzon Vilayeti'nde asayiş, suç ve suçlu konuları hakkında ilk başvurulacak belge grubu, Vukuat-ı Cinaiyeye cetvelleri ve Ceraim-i Umûmiye cetvelleridir. Vukuat-ı cinaiyeye cetvellerinde cinayet suç grubuna ait suçlar yer almaktadır. Vukuat cetvellerinde suçun türü, suçlu, mağdur, suçlunun yakalanıp yakalanmadığı ve yakalanmadıysa ihmali bulunanlarla ilgili bilgiler yer almaktadır. Bu cetvellerin aylık hazırlanması ve merkeze gönderilmesi gerekiyorsa da çeşitli vesilelerle düzenli olarak tutulmadığı görülmektedir. Bu cetveller tutulurken bazı hataların olduğu görülmüştür. Bunlar arasında mağdur ve fail isimlerinin kaydedilmesinde, belgelerde suçlarla ilgili verilen ayrıntılarda ve bazen de suçun türünde hatalı tespitlerde bulunulmuştur. Suç işleyen bir kişinin tutulan belge kaydında birden fazla suç

işlediği anlaşılmasına rağmen tek bir suç işlemiş gibi kayıt tutulması, suç miktarının tespitinde bir problem olarak gözükmektedir. Örneğin, bir hırsızlık olayı sırasında fail, mağduru öldürür veya yaralarsa, bu durumda suç kayıtlara yaralama veya öldürme olarak kaydedilmiştir.

1800'lü yıllarda Vilayet Merkezinden Dâhiliye Nezareti'ne gönderilen yazılarda, vilayetin suç durumu 15 günde bir olmak üzere ayda iki kez kayıtları tutulurdu. Vilayetteki cinayet suçlarına dair kayıtların yer aldığı bu belgeler aynı zamanda Vukuat-ı cinaiyye cetvelleri olarak anılmaktadır. Bu dönemde vilayette işlenen suçların sayısını ihtiva eden cetvellerde suçların fazla ayrıntı verilmeden kısa kısa anlatılması suç sayısının az olmasıyla ilgilidir. Bu belgeler, vilayetin suç oranıyla ilgili fikir edinmemize katkı sağlayacak boyuttadır.

Vukuat-ı cinaiyye cetvelleri sırasıyla; suç tarihi, suç mahali, suç türü, fail, mağdur, failin ne zaman tutuklandığı, fail yakalanamadıysa yakalanamama nedeni, fail firarda ise tutuklanamama nedeni, failin yakalanamamasında mesuliyeti olanlar, faili yakalamayan memurlar hakkında yapılan muamele ve son olarak suçun nedeni başlıkları yer alır. Bu sıralamaya genellikle uyulmakla birlikte, bazen kazalar kendilerine göre bir sıralama ile bu başlıkların büyük oranda yer aldığı cetveller tanzim edebilirdi. Ceraim-i umumiye cetvelleri ise vilayet kapsamında tutulmuş ve vilayette işlenmiş bütün suçları ihtiva eder. Bu cetvellerden, suç miktarı, failerin cinsiyetleri, medeni durumları, yaş aralıkları, meslekleri, milliyetleri, suçun işlendiği yer ve suçun sebebi gibi bilgilere ulaşılmaktadır. Belgelerin yapısında fark ettiğimiz; suçlu ve mağdur isimlerinin yanlış yerlere kaydedilmesi gibi hatalar, tezde doğru şekliyle ifade edilmiştir. Belgelerdeki hataların yanı sıra, vilayetin suç profilini ortaya koymak açısından oldukça önemli olan bu kaynakların düzenli olarak tutulmaması, bilgi bütünlüğünün sağlanmasını güçleştiren bir başka etkidir. Ceraim-i cinaiyye cetvellerinde bazı suçlar tek bir başlık altında ele alınırken bazı suçlar birden fazla gruba ayrılarak kaydedilmiştir. Örneğin; öldürme suçları, kazara öldürme, planlayarak öldürme gibi suçun işleniş şekline göre tasnif edilirken, gasp, yaralama gibi suçlar tek bir kelime ile ifade edilmektedir.

Tezin son bölümünde ele aldığımız hapishaneler konusunda ise; resmi yazışmalar, sual varakaları, izahat varakaları ve yoklama cetvelleri birincil kaynak olarak kullanıldı. Hapishanelerle ilgili merkezi yönetim ve Dâhiliye Nezareti

arasında yapılan yazışmalarla birlikte hapishanelerin hangi tarihlerde inşa edildiğine dair bilgilere ulaşıldı. Hapishanelerdeki mahkûmların durumu, hapishanede bir imalat yeri olup olmadığı varsa buralarda hangi eşyaların üretildiği gibi bilgiler de bulunmaktadır. Yine hapishanelerin fiziki durumu hakkında malumatlar yer alırken, daha ayrıntılı bilgilere sual varakalarından ulaşmaktayız. Sual varakalarında, hapishanenin resmi adı, binanın hükümete ait ya da kiralanmış mı olduğu, mahkûm ve tutukluların sayısı, koğuşların genişliği, hapishane binasının bulunduğu arazinin kıymeti gibi bilgilere yer verilir. Sual varakaları hakkında diğer bir önemli husus ise mahkûmların yaş durumları ifade edilirken 18 yaş altında olanlar için ayrı bir başlığın açılmış olmasıdır. Trabzon vilayeti genelinde incelediğimiz dönemde bu yaş grubunda bir mahkûmun bulunmadığı anlaşılmakta olup, sonraki yıllara ait cetvellerde Ordu hapishanesinde 18 yaş altındaki çocuklar için ayrı bir koğuş teşekkül edilmiştir. Yoklama cetvellerinden ise; suç çeşidi, mahkûm veya tutuklunun cinsiyeti, mahkûm ve tutuklu sayısı gibi bilgilere ulaşılmaktadır. Yine hapishanelerle ilgili belgelerin hazırlanması ve merkeze gönderilmesi çeşitli nedenlerle sekteye uğramıştır. Tüm bu kaynak grupları birlikte değerlendirildiğinde; hapishaneler, suç ve suçlular konusunda genel bilgilere ulaşmamıza imkân vermektedir. Hapishanelerdeki durumdan yola çıkılarak devletin bu dönemde içinde bulunduğu siyasi, ekonomik şartların Trabzon Hapishanelerine nasıl etki ettiği de bu belgeler ışığında değerlendirilmiştir. Birincil kaynakların yanı sıra araştırma eserlerinden de faydalanılmıştır⁷.

⁷ Hapishaneler konusunda bkz., Michel Foucault, *Hapishanelerin Doğuşu*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara, 1992; Gültekin Yıldız, *Mapusane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni 1839-1908*, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 2012; Ömer Şen, *Osmanlı'da Mahkûm Olmak*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007; Kurtuluş Demirkol, *II.Meşruriyet Döneminde Edirne Vilayeti Hapishaneleri*, (T.C Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2012; Hasan Şen, "Osmanlı'da Hapishane Mefhumu", *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza 18. Ve 20. Yüzyıllar*, (Der: Noemi Levy-Alexandre Toumarkine), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008; Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun (Edit.), *Hapishane Kitabı*, İstanbul, 2010; Mehmet Temel, "XX. Yüzyıl Başlarında Menteşe Sancağı Hapishaneleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, s.109-135; Emine Gürsoy Naskali, Hilal Oytun Altun (Edit.), *Zindanlar ve Mahkûmlar*, Babil Yayınları, İstanbul, 2006.

BİRİNCİ BÖLÜM: TRABZON ŞEHRİNİN TARİHİ VE VİLAYETİN SOSYAL, EKONOMİK, COĞRAFİ VE İDARİ YAPISI

1.1.Trabzon Şehrini Tarihi

1.1.1. “Trabzon” Kelimesinin Kökeni

Trabzon şehri Boztepe'nin eteklerinde, Değirmendere vadisinin denize ulaştığı yerin batı kısmında kurulmuştur. Şehrin kuruluş tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte şehirden bahseden ilk kaynak M.Ö 400 yılına ait Anabasis'tir. Ksenophon tarafından kaleme alınan bu eserde; şehir Sinop'a bağlıdır ve Trapezus, Trapeza isimleri Trabzon için kullanılmaktadır. Kaynaklarda Trabzon şehrinin daha eski bir adının olup olmadığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır.⁸ Şehir için kullanılan ve “Masa” anlamına gelen bu isimler, şehrin kurulduğu Aşağıhisar bölgesinin coğrafi yapısı ile ilişkilendirilmektedir⁹.

Coğrafyacıların eserlerinde Trabzon şehri için farklı isimlendirmeler kullanılmıştır. Bunlar arasında İdrisi “Trabezunde” ve “Atrabezuni”, Belazuri “Tarabuzun”, Mesudi “Trâbzunde” olarak şehirden bahseder. Eserlerde bu isimlendirmeler “kum renginde iki başlı gümüş kartal yuvası”, “altın kartal ağzı” şeklinde anlaşılmaktadır¹⁰.

Şehrin adının nereden geldiği ile ilgili bir diğer görüş ise; Yunanca'da sofranın anlamını taşıyan “Trapessa” kelimesinden türediğidir.¹¹ Trabzon kelimesinin kökeni ile ilgili görüşleri çoğaltmak mümkündür. M.Ö. VIII. yüzyılın ortalarında Miletoslu gemiciler tarafından Trabzon'da kurulan koloniye Trapozos'tan göçmenler getirilmiş ve Trapozos kelimesinin zaman içerisinde değişime uğramasıyla birlikte Trabzon kelimesi ortaya çıkmıştır¹².

⁸ Mehmet Özsait, “İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi”, *Trabzon Tarihi Sempozyum Bildirileri*, 6-8 Kasım 1998, Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Trabzon, 2000, s.38.

⁹ Heaty W. Lowry, Feridun Emecen, “Trabzon”, *TDV İA*, C:XLI, s.296.

¹⁰ Mahmut Ak, “İslam Coğrafyacılarına Göre Trabzon”, *Trabzon Tarihi Sempozyum Bildirileri*, 6-8 Kasım 1998, Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Trabzon, 2000, s.28-29.

¹¹ Kudret Emiroğlu, *Trabzon Vilayet Salnamesi*, 1893, Ankara: Trabzon İli ve İlçeleri Eğitim, Kültür ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı Yayınları, 1999, s.184-185. Buradan sonra TVS olarak kısaltılacaktır.

¹² Abdurrahman Okuyan, *XIX.Yüzyılın Son Çeyreğinde Trabzon*, (T.C Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Samsun, 2003, s.12.

Evliya Çelebi seyahatnamesinde; şehir için “Tarb-ı Etsun”, “Tarb-ı Efsun”, ve “Batumzîr” kelimelerinin kullanıldığından bahseder. Su ve havasının güzelliği nedeniyle şehre “Tarb-ı Etsun” adı Fatih Sultan Mehmed tarafından, fetihten sonra verilmiştir.¹³ Buradan hareketle; şehir için kullanılan bu adlandırmaların, şehre duyulan hayranlığın etkisiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Şehre duyulan hayranlıkla ilgili yapılan bir diğer tanımlama ise Şakir Şevket’in Trabzon Tarihi adlı eserinde geçmektedir. Eserde; güneş şehri anlamına gelen “Hurşîd Âbâd ve “Tuğra Bozan” ifadeleri Trabzon için kullanılmıştır¹⁴.

Bütün bu bilgilerden; Trabzon adının şehrin coğrafi yapısıyla veya bölgeye gelip yerleşen toplulukların kullandığı isimlendirmelerle ilgili olarak ortaya çıktığı ve kullanılan kelimelerin zaman içerisinde değişime uğramasıyla günümüzdeki halini aldığı sonucuna varmaktayız.

1.1.2.Trabzon Tarihine Genel Bir Bakış

Doğu Karadeniz bölgesinin önemli bir liman kenti olan Trabzon şehrinin tarihi, eski çağlara kadar uzanmaktadır. Şehrin tam olarak hangi tarihte kurulduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte, M.Ö 1000-756 tarihleri arasında bölge, önce Perslerin daha sonra Yunanlıların ilgisini çekmeye başlamıştır. Bölgeye olan bu ilginin ekonomik faaliyetlerle doğrudan ilgili olduğunu söyleyebiliriz. M.Ö 785 yılında Sinop’u ele geçirdikten sonra Trabzon’a yönelen Miletliiler doğuya doğru ilerleyerek, M.Ö 756 yılında Trabzon’u ele geçirdikten sonra bölgede koloni kurmuşlardır. Miletliiler için bölge, Orta Asya’dan ve Ortadoğu’dan gelen malların daha batıya taşınabilmesi için, stratejik açıdan oldukça önemli bir konumdadır¹⁵. Trabzon adından ilk kez bahseden Xenophon, Anabasis adlı eserinde, şehrin M.Ö 400 yılında Sinop’a bağlı bir şekilde idare edildiğini belirtmektedir¹⁶. Buradan hareketle şehrin bundan daha önceki bir tarihte kurulduğu kesinleşmektedir.

Kimmeler, kuzeyden Anadolu’ya gelerek Karadeniz sahil kesiminde bulunan Trabzon’u istila ederek Milet koloni hareketlerinin bir süreliğine durmasına neden olmuşlardır. Trabzon’da Miletliilerin bölgedeki hâkimiyetini kesintiye uğratan

¹³ Evliya Çelebi, *Tam Metin Seyahatname*, C:I, (Sad:Tevfik Temelkuran- Necati Aktaş),Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1975, s.451.

¹⁴ Şakir Şevket, *Trabzon Tarihi*, Umran Matbaası, İstanbul, 1877, s.12-13.

¹⁵ Komisyon, *Trabzon Yıllığı 97*, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 1997, s.56.

¹⁶ Mehmet Bilgin, *Doğu Karadeniz, Tarih, Kültür, İnsan, Serander Yayınları*, Trabzon, 2000, s.15.

Kimmer akınlarının son bulmasıyla birlikte, Miletler yeniden bölgenin hâkimiyetini ele alarak M.Ö 670 tarihi itibarıyla bölgedeki kolonizasyon hareketlerine devam etmişlerdir. Bölgedeki Milet hâkimiyeti 700 yıl sürmüştür¹⁷.

M.Ö.550-332 yılları arasında bölge Persler'in hakimiyet alanı olmuştur. Şehirdeki Pers hâkimiyeti, Makedonya kralı İskender'in Persleri yenilgiye uğratmasıyla son bulmuştur. Ancak bu dönem çok uzun sürmemiş ve Büyük İskender'in ölümüyle birlikte bir otorite boşluğu ortaya çıkmıştır. Bu otorite boşluğu sonucunda Pers soylusu olduğunu öne süren Mitridat, merkezi Trabzon olan Pontus İmparatorluğunun temellerini atmıştır.

Trabzon'un stratejik açıdan önemli bir noktada bulunması farklı toplulukların ilgisini çekmesine neden olmuş, bölge sürekli bir hâkimiyet alanı olmuştur. Bu nedenlerle Roma İmparatorluğu, bölgeyi ele geçirmek amacıyla şehri üç kez kuşatmış ancak başarı elde edememiştir. Dördüncü seferde General Pompeyüs, M.S 50 yılında Trabzon'u Roma hâkimiyetine katmıştır. İmparator Adrian döneminde şehre inşa ettirilen liman, şehrin ileriki dönemlerdeki ticari potansiyelinin ve bölgenin stratejik öneminin daha da artmasına zemin hazırlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun M.S 395 yılında ikiye ayrılmasıyla birlikte şehir, Doğu Roma'nın sınırları içinde kalmıştır. Doğu Roma imparatorluğu dönemine ait tarihi eserlerin büyük bir bölümü günümüze ulaşmıştır¹⁸.

Şehir, Bizans hâkimiyetinde kaldığı sürede yalnızca ticari yönden değil askeri açıdan da önemli bir üs konumundaydı. Bu özelliği ile Trabzon, Arap ordularının da dikkatini çekmiştir. II. Justinyen döneminde M.S 705-711 tarihleri arasında kuzeye doğru ilerleyen Araplar, şehri kuşatmış ancak şehirdeki hakimiyetleri fazla uzun sürmemiştir. M.S 739 yılında bölgenin tekrar Bizans hâkimiyetine geçmesiyle birlikte Trabzon, yeniden Bizans'ın kontrolüne geçmiştir¹⁹.

IV. Haçlı seferi sonrasında İstanbul'un Latin orduları tarafından yağmalanması sonucunda Bizans coğrafyasının paylaşılması²⁰, aynı zamanda Trabzon'un tarihini belirleyen bir hadise olmuştur. İmparator Andrinoos'un

¹⁷ Ömer Şen, *Tarihsel Süreçte Trabzon Halkı*, Derya Kitabevi, Trabzon, 1998, s.13.

¹⁸ Komisyon, *Trabzon Yıllığı 97*, s.57.

¹⁹ Komisyon, *Trabzon Yıllığı 97*, s.58.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz, Robert De Clari, *İstanbul'un Zaptı (1204)*, (çev. Beynun Akyavaş), Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.

öldürülmesi sonrasında torunları Aleksius ve David, Gürcü kraliçesi olan halalarının yanına sığınmışlardır. Halasından aldığı asker desteği ile Trabzon ve çevresinde hâkimiyeti ele geçiren Aleksius Komnenos, 1461 yılında bölgenin Osmanlı idaresine geçmesine kadar sürecek olan Komnenoslar dönemini başlatmıştır²¹.

Kommenosların hâkim oldukları süreleri içinde bölge, Müslümanların ilgisini çekmeye başlamış, 1228 yılında I. Alâettin Keykubad karadan ve denizden şehri kuşattıysa da başarılı olamamıştır. Alâettin Keykubad'ın şehre düzenlediği seferlerin amacı aynı zamanda Trabzon Rumlarının; Sinop, Samsun ve Ünye sahillerine yaptıkları akınlara son vermektir²².

Trabzon şehri, 1318-1319 yıllarında Sinop'taki Pervane oğullarının akınlara maruz kalmışsa da Pervane oğulları kalıcı bir başarı elde edememiştir. 1340 yılında Kommenoslar'ın şehrin güneyinde bulunan yaylalardaki Akkoyunlu Türkmenleri üzerine harekete geçmeleri, 1341 yılında Akkoyunlular'ın Trabzon üzerine yürümelerine neden olmuştur. Akkoyunlular'ın kesin bir sonuç elde etmek amacıyla şehir üzerine yaptıkları akınlar devam etmiş, buna karşılık Trabzon İmparatorları Akkoyunluların saldırılarını önlemek amacıyla akrabalık kurma yoluna gitmişlerdir²³.

Osmanlı Devleti'nin bölgeye yönelik ilk teşebbüsleri ise Sultan II.Murad zamanında başlamıştır. II.Murad, 1442'de Trabzon üzerine bir kuvvet göndermiş, gönderilen bu kuvvetler birçok esirle geri dönmüşlerdir²⁴. Fatih Sultan Mehmed döneminde şehrin fethi ile birlikte bölgede Osmanlı idaresi tesis edilmeye başlamıştır. Bu tarihten itibaren Trabzon şehrinin tarihi idari yapının ele alındığı bölümde işleneceğinden burada ayrıca yer verilmemiştir.

1.2.Trabzon Vilayeti'nin Sosyal, Ekonomik Ve Coğrafi Yapısı

1.2.1.Sosyal yapı

Trabzon'da sosyal yapının fetihten itibaren geçirdiği süreç içerisinde şekillenerek XX. yüzyıl başlarındaki yapısına ulaştığını söyleyebiliriz. Sosyal yapı

²¹ Şakir Şevket, *a.g.e*, s.21-22; Mahmut Goloğlu, *Trabzon Tarihi*, (Yay. Haz.; Veysel Usta), Serander Yayınları, Trabzon, 2000, s.17.

²² Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971, s.360-361.

²³ Haneî Bostan, "XV. ve XVI. Yüzyıllarda Trabzon Şehrinde Nüfus ve İskan Hareketleri", *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Trabzon, 2000, s.3.

²⁴ Hanesi Bostan, *a.g.t*, s.3.

denildiğinde; aile yapısı, toplumdaki meslekler, sosyal sınıflar olmak üzere birçok konu akla gelmektedir. Trabzon'da XIX. yüzyılın sonlarında özellikle mahkeme kayıtlarına yansıyan aile yapısına bakıldığında; aile içinde günlük hayatın bir parçası olan evin idaresi, çocukların yetiştirilmesi, aile içi anlaşmazlıklar gibi olumlu ve olumsuz pek çok kayıt bulunmaktadır²⁵. Çalışmamızda suç ve suçlular kısmında ele alınacak meselelerden; aile içinde anlaşmazlıkların cinayet, yaralama, zehirleyerek öldürme gibi olaylara kadar vardığı ortaya çıkmaktadır. Bölgede özellikle miras ve arazi anlaşmazlıkları gibi konular, günümüzde de devam ettiğini yakından gözlemleyebildiğimiz aile içi huzursuzluklara neden olmaktadır.

Osmanlı toplumunda kişilerin dini inançları, meslekleri, milliyeti toplum içindeki statüsünü belirlemektedir. Ünvanlar kişinin cinsiyeti, mesleği veya hangi dine mensup olduğu gibi konular hakkında bilgi vermektedir. Trabzon Vilayeti'nde; askeri sınıfa mensup olanlar için ağa, paşa, beğ, gayri Müslüm veya Müslim ayırt edilmeksizin ticaretle uğraşan kişiler için ağa, devlet görevlileri için kullanılan efendi kelimeleri, kişilerin toplumdaki statüsünü ifade etmektedir. Trabzon Vilayetinde sosyal yapıyı; Vali başta olmak üzere vilayetin idaresinden sorumlu görevliler, ticaretle uğraşan ve büyük çoğunluğunu Gayrimüslimlerin oluşturduğu tüccarlar, tarımla uğraşan ve köylerde ikamet eden köylüler, şehirde oturan ve farklı meslek gruplarını icra edenler olarak sınıflandırabiliriz.

Efendi kelimesi genellikle devlet memurları başta olmak üzere eğitilmiş kişiler için kullanılmaktadır. Trabzon ahalisinden bu ünvanı kullananlar arasında hâkim, eytam müdürü, müftü, müderris, naib gibi görevliler bulunmaktadır. Ticaretle uğraşan kişiler içinse ağa ünvanını kullanmaktadır²⁶. Paşa ünvanı ise vilayette görev yapan valiler tarafından kullanılmıştır²⁷.

Vilayetin güvenliğinden vali başta olmak üzere bölgede görev yapan kolluk kuvvetleri sorumludur. Bölgede ihtilalci Ermenilerin çıkardığı olayları izlediği başarılı siyasetle çözüme kavuşturan Vali Kadri Bey, aynı zamanda bölgedeki suç sayısının azalmasında ve özellikle eşkıyalarla mücadele konusunda büyük çaba göstermiştir. Burada Kadri Bey'in istediği şekilde görevini layıkıyla yerine getiren güvenlik güçlerinden de söz etmek gerekir. Bölgenin güvenliğinden uzun bir dönem

²⁵ Abdurrahman Okuyan, *a.g.t*, s.32-54.

²⁶ Abdurrahman Okuyan, *a.g.t*, s.56-57.

²⁷ TVS, 1878, s.91; TVS, 1900, s.237

askerler sorumlu olmuş ve 1887 yılından itibaren buna Polis teşkilatı da eklenmiştir. Vilayet salnamelerinde bölgede görev yapan Polislerle ilgili bilgiler yer almaktadır. Buna göre 1888 yılı vilayet salnamesine göre merkez Polis dairesinde Mehmet Efendi, Mahmud Natık Efendi, Bilal Efendi komiser olarak görev yapmakta ve bunun dışında 9 Polis memuru bulunmaktadır²⁸.

Polis idaresinde görev yapan komiser ve polislerin sayısı zaman içerisinde artmış veya azalmıştır. Örneğin 1892 yılı salnamesine göre polis sayısı 12'ye çıkarılmıştır²⁹. 1894 yılı salnamesinde 17'ye çıktığı görülen³⁰ polis sayısı, vilayeti uzun süre meşgul eden Ermeni Olaylarının yaşandığı dönemde 10 kişiye düşürülmüş, komiser sayısı ise bir kişi artırılarak dört kişi olmuştur³¹. Polis sayısındaki bu azalma, bölgedeki asayiş olaylarının çözümünde askerlerin ön plana çıktığını düşündürmektedir. 1898 yılında komiser sayısı aynı kalırken Polis sayısının 13'e çıkarıldığı görülmektedir³². 1900 yılında ise bu sayının bir miktar artırıldığı görülmektedir. Bu tarihte Polis dairesindeki komiser sayısı 10'a, polis memuru sayısı ise 35'e yükseltilmiştir³³.

Bölge 1876 yılında yayınlanan salnameye göre Trabzon Vilayeti Dördüncü Orduya bağlı bir şekilde idare edilmektedir. Vilayet genelinde; birinci ve ikinci taburlardan oluşan zabtiye askerlerinin sayısı 32'dir. Bunların yanı sıra 98 süvari ve 725 piyade askeri görev yapmaktadır. Bu tarihte Zabtiye alayının başında Alaybeyi Abdi Bey bulunmakta ve İdare emini olarak da Mustafa Hulusi Efendi görev yapmaktadır³⁴. Vilayetteki zabtiye askerlerinin sayısında büyük oranda bir değişiklik gözlenmemekle birlikte görev değişiklikleri olmuştur. 1879 yılında tabur sayısı üçe çıkarılmış ve bunlar toplam 13 bölüğe ayrılarak idare edilmiştir. Bu tarihte vilayette görev yapan asker sayısı 1033'tür. Bunlar arasında herhangi bir asayiş sorununa karşılık 200 kişilik bir yedek kuvvet bulundurulmaktadır³⁵. Vilayetin askeri durumu uzun bir dönem bu şekilde devam etmiştir.

²⁸ TVS, 1888, s.217.

²⁹ TVS, 1892, s.245.

³⁰ TVS, 1894, s.263-265.

³¹ TVS, 1896, s.253.

³² TVS, 1898, s.489.

³³ TVS, 1900, s.265-269.

³⁴ TVS, 1876, s.235-239.

³⁵ TVS, 1879, s.197-201.

1887 yılında yeni bir kumandanlık olarak 33. Tali Fırka Kumandanlığı³⁶ 1893'te 14. Fırka Kumandanlığı oluşturulmuştur³⁷. XIX. yüzyılın sonları ve XX. Yüzyılın başlarında; vilayetin güvenliğinden sorumlu askerlerin sayısı ihtiyaçlara göre şekillenmiş olup, asayişin bozulduğu dönemlerde kullanılmak üzere bir miktar yedek kuvvet bulundurulmuştur. 1894 senesi Eylül ayında vilayet merkezi olan Trabzon'da 481 asker görevli olmakla birlikte bunlardan 30'u yedek kuvvettir. Bu tarihte vilayetin dört sancaktan oluştuğu göz önünde bulundurulduğunda, yalnızca merkezde görevli olan asker sayısının vilayet genelindekilerin neredeyse yarısı kadar olması dikkat çekicidir³⁸. Vilayet merkezinde ihtilalci Ermenilerin faaliyetleri, asker sayısının, Trabzon'da çıkması muhtemel olayları yatıştırmak üzere artırıldığını düşündürmektedir. 1900 yılında ise vilayetteki askeri erkân büyük oranda aynı kalmakla birlikte Trabzon İlave Fırkası teşekkül edilmiştir. Bu yeni Fırka dört taburdan oluşmakta ve başında Kaymakam Fuad Bey bulunmaktadır³⁹.

1898 tarihinde Hapishane İdaresi'nde güvenlik işlerinden sorumlu 38 gardiyan bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bir kâtip, bir de hapishane müfettişi Trabzon Hapishanesinde görevlendirilmiştir. Bu tarihte belediye meclisinde Belediye Reisi Hasan Bey ve sekiz aza görev yapmaktadır. Vilayet genelinde gümrük, reji idaresi belediye meclisi, Polis dairesi gibi bölgenin yönetiminden ve güvenliğinden sorumlu olan kurumlarda Gayrimüslim ve Müslüman kişiler bir arada çalışmaktadır.⁴⁰ 1900 yılında vilayetteki mahkemelerde de Gayrimüslim ve Müslümanlar bir arada görev yapmaktadırlar⁴¹.

Vilayetin sosyal yapısına dair bilgi edinebileceğimiz bir diğer kurum mahkemelerdir. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte bölgede yeni mahkemeler kurulmuş ve Gayrimüslim ve Müslümanlar buralarda birlikte görev almışlardır. Mahkemelerdeki görevliler, başkâtip, kâtip ve iki kayıt memuru olarak görev yapmaktadır. Bunun yanı sıra kazalardaki davalar naipler aracılığıyla yürütülmekte ve yardımcı olarak da mübeyyiz ve kâtip görevlendirilmekteydi⁴².

³⁶ TVS, 1898, s.231.

³⁷ TVS, 1894, s.277.

³⁸ Y.PRK.UM, 30/59.

³⁹ TVS, 1900, s.313-317

⁴⁰ TVS, 1898, s.491-503.

⁴¹ TVS, 1900, s.273-275.

⁴² TVS. 1876, s.139-147.

1.2.2.Ekonomik Yapı

Vilayetin merkez kazası olan Trabzon şehri tarih boyunca birçok siyasi güç odağının dikkatini çeken bir bölge olmuş ve bölgedeki ekonomik faaliyetler bu çerçevede şekillenmiştir. XIX. yüzyıldan itibaren Karadeniz'in uluslararası ticarete açılmasıyla birlikte şehirde önemli ölçüde nüfus artışı meydana gelmiş, bu nüfus artışı ile birlikte bölgenin ticari hacmi de genişlemiştir. Trabzon, 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıyla birlikte başlayan süreçte kapalı deniz statüsünden çıkarak yabancı devletlere açık bir hale gelmiştir. Yabancı devletlerin özellikle İngiltere ve Rusya'nın Karadeniz'de üstünlük kurma açısından giriştikleri rekabet, Trabzon ve çevresinin stratejik önemini artırmış dolayısıyla da bu durum bölgede ticari faaliyetlerin artmasına neden olmuştur. Trabzon yalnızca yabancı devletler için değil, Anadolu şehirleri için de uzak bölgelere ulaşabilmek açısından önemli bir ticaret merkezidir⁴³. XIX. yüzyılda denizyolu taşımacılığın karayoluna göre daha az maliyetli olması, İstanbul ile Trabzon arasında buharlı gemi hattının kurulması, İngilizlerin İran'dan satın aldıkları ipeği daha kısa bir yolla satın alma istekleri, İstanbul-Trabzon-Tebriz ticaretinin yoğunlaşmasında ve Trabzon'un doğu ticaretine yön veren bir ticari merkez konumuna gelmesinde etkilidir⁴⁴. Bu etkenlerle ticari hacmi genişleyen ve stratejik önemi artan Trabzon limanının, Osmanlı sınırlarında aktif olarak kullanılan ikinci büyük liman olması⁴⁵ bölge ekonomisi açısından da oldukça önemlidir. Bölgedeki ticaretin yoğunlaştığı yerlerin başında Trabzon şehri gelmekle birlikte vilayet genelinde başka limanlar da bulunuyordu. Bunlar; Samsun, Rize, Ordu ve Giresun limanlarıdır.

Trabzon Vilayeti'nde engebeli coğrafi şartlar nedeniyle insan gücüne dayalı tarım faaliyetleri yürütülmüştür. Çalışma alanımızı kapsayan tarihler içerisinde yayınlanan Salnamelerden; bölgede hemen hemen her türlü meyve, sebze ve hububat ürünlerinin yetiştiğini, tütün, fındık ve fasulye gibi ürünlerin de ticaretinin yapıldığı anlaşılmaktadır. Çoğunlukla Canik Sancağı'nda ve Akçaabat'ta tütün tarımı

⁴³ Trabzon'da ticaretle ilgili bkz, Melek Öksüz, *Onsekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon Toplum Kültür Ekonomisi*, Serander Yayınları, 1.Baskı, Trabzon, 2006, Özgür Yılmaz, "Karadeniz'in Uluslararası Ticarete Açılması ve Trabzon", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:II, S.7, İlkbahar 2009, s.359-382, Necmettin Aygün, "XIX.Yüzyılın Ortalarında Trabzon'da Sosyal ve İktisadi Yapı", *Karadeniz Araştırmaları*, C:V, S.17, Bahar 2008, s.75-111.

⁴⁴ Yasemin Nemlioğlu Koca, "XIX.Yüzyılda Trabzon Limanı : Seferler, Tüccarlar, Mallar", *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu VII- Karadeniz Limanları Bildiriler Kitabı*, Ordu, 2015, s.446.

⁴⁵ Heath W. Lowry, Feridun Emecen, "Trabzon", *DV İA*, C:XLI, s.300.

yapılarak Rusya'ya ihraç edilmiştir. XIX. Yüzyılda Trabzon'da tütün üretimi geniş bir alana yayılmış, tütün üretiminin artması şehrin havasını kirletmiş sahillerde yaşayan halk daha yüksekte olan köylere göç etmeye başlamıştır.⁴⁶ Vilayette özellikle kırsal kesimde Ormancılık⁴⁷, hayvancılık gibi başka ekonomik faaliyetler de yürütölmektedir. Bu faaliyetler arasında kuyumculuk, marangozluk, demir işçiliği, gümüş işlemeciliği, sandal ve kayık yapımı gibi iş kolları sayılabilir. Bunun yanı sıra 1830'larda fındık, keten, mısır ve buğday gibi ürünlerin bölgenin ihracatında büyük payı olduğı görölmektedir⁴⁸. Bu durumun XIX. yüzyılın sonlarına yaklaşıırken de devam ettiğı söylenebilir. 1881'de bölgenin tarım ürünleri arasında çavdar, patates, pirinç, incir, elma, fasülye, mısır, buğday gibi ürünler bulunmaktadır. Görele kazası ceviz ve üzüm, Yomra kazası patates, Tirebolu kazası elma, Akçaabat kazası çavdar, Trabzon incir üretiminde ön plana çıkmaktadır⁴⁹.

Vilayetin bir kısmı Karadeniz sahil şeridi boyunca uzandığından benzer ekonomik faaliyetler içinde yer alırken, Gümüşhane Sancağı daha iç kısımda kalması, taşlık, kayalık bir fiziki yapıya sahip olmasından dolayı tarımsal faaliyetleri diğer sancaklara oranla sınırlıdır. Gümüşhane Sancağı'nda büyük oranda kiraz, birkaç çeşit erik, ceviz, fındık, elma gibi ürünlerin ekonomiye katkı sağladığı söylenebilir. Sancağın kuzey kısmı dağlık ve taşlık bir arazi yapısına sahip olması dolayısıyla küçük ölçekli tarımsal faaliyetler için uygundur ancak güney kısımda yer alan Şiran ve Kelkit kazaları büyük ölçekli tarımsal faaliyetlere müsaittir⁵⁰. Tarımsal faaliyetler için uygun arazinin azlığı tarım ürünlerinin çeşitlenmesini engellemektedir. Gümüşhane sancağının asıl geçim kaynağı madenciliktir ancak XIX. yüzyılın ortalarından itibaren madenlerin çıkarılmasında yaşanan sorunlarla birlikte bölgede madencilik gerilemeye başlamıştır. Böylece Gümüşhane bölgesinin

⁴⁶ Aydın Kılıçarslan, "Trabzon ve Akçaabat'ta Tütün Tarımı", *Türk Coğrafya Dergisi*, İstanbul, 1994, S.29, s.361-362; Trabzonda tütün üretimi ve rejı idaresi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz, Filiz Dığıroğlu, *Trabzon Reji İdaresi 1883-1914*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2007.

⁴⁷ Trabzon Vilayetinde ormanların; keresteciliğın yanı sıra kaşık, tekne, beşik gibi çeşitli eşyaların yapım ve satımında kullanılarak bölge ekonomisine katkıda bulunduğı ifade edilmektedir. TVS, 1898, s.191-192.

⁴⁸ Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Knetlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991, s.365-366.

⁴⁹ TVS, 1881, s.310-312.

⁵⁰ Kemal Saylan, *a.g.e*, s.90.

ekonomisi maden ocaklarının kapatılmasıyla eş zamanlı olarak bozulmaya, halk iş bulabilmek için başka bölgelere göç etmeye başlamıştır⁵¹.

Lazistan sancağının engebeli arazi yapısı ve rutubetli havası ekonomik faaliyetlerin çeşitlenmesini engellemektedir. Bu nedenle bölgenin ticari faaliyetlerinde Rize bezi olarak bilinen “feretiko⁵²” önemli bir yere sahiptir⁵³. Balık yağı, bal mumu, fındık ve fasülye ihraç edilen diğer ürünlerdir⁵⁴.

1.2.3. Coğrafi Yapı

Trabzon Vilayeti, doğusunda Rusya, kuzeyinde Karadeniz, güney doğusunda Erzurum Vilayeti, güney batısında Sivas Vilayeti ve batısında Kastamonu ile çevrelenmiştir⁵⁵. Karadeniz bölgesinin doğu kısmında yer alan Trabzon Vilayeti, zaman içerisinde bazı değişikliklere uğramakla beraber genel itibariyle Trabzon, Lazistan, Canik ve Gümüşhane Sancaklarının bağlı olduğu bir idari yapıya ve bunun bir sonucu olarak da Gümüşhane sancağının güney kısımları hariç olmak üzere dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir. Tezin ana eksenini oluşturan suç çeşitliliği ve suçlular açısından bakıldığında arazi yapısının önemi ortaya çıkmaktadır. Bölgenin dağlık ve engebeli olması suç işleyenlerin kaçmasına imkân tanıdığı gibi, suçluların uzun süre saklanmalarına da yardımcı olmaktadır. Buradan hareketle coğrafyanın, özellikle bölgedeki eşkıyalık olaylarından anlaşıldığı üzere⁵⁶, suçluyu saklayan bir yapısı olduğunu söyleyebiliriz.

Vilayetin idari yapısında meydana gelen değişiklikler sınırların bununla eş zamanlı olarak değişmesine neden olmaktadır. 93 harbi sonrasında Batum’un Rusya’ya bırakılması ile başlayan idari değişimle birlikte Lazistan Sancağı’nın sınırları yeniden çizilmiş ve sancağın merkezi Rize olmuştur. 1915 yılında, I.Dünya savaşının başlaması ile Hopa’nın işgal edilmesine kadar sınırlar aynı kalmıştır⁵⁷. Rize

⁵¹ Kemal Saylan , *a.g.e*, s.87.

⁵² Asıl olarak Rize’ye ve kısmen Trabzon’a özgü olan keten bezi bölgedeki köy ve şehirlere göre farklı isimlerle anılmaktadır. Bkz, Davut Hut, “Doğu Karadeniz’de Geleneksel Dokumacılık:Rize Keten Bezi (Feretiko) ve Sosyo-Ekonomik Etkileri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.24, İstanbul, 2011, s.24.

⁵³ Davut Hut, *a.g.m*, s.23-62

⁵⁴ Y.PRK.AZJ, 4/111, H.1298.

⁵⁵ TVS, 1999, s.99.

⁵⁶ Bu konu “Eşkıyalık Faaliyetleri” başlıklı bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

⁵⁷ İhsan Topaloğlu, *Rize’nin Kurtuluşu 1916-1918*, Gündüz Ofset Matbaacılık, Trabzon 2007, s.29.

ve Atina⁵⁸ ve Hopa kazalarının yanı sıra 1881'de çeşitli nedenlerle Lazistan sancağına bağlanan Of kazası⁵⁹ olmak üzere sancağın genel coğrafi yapısına bakıldığında; düzlüklerin az, dağlık ve engebeli arazi yapısının hâkim olduğunu söyleyebiliriz. Sancakta; Kayadibi, Kaçkar, Palovit gibi pek çok yayla ve Verçenik, Cimil ve Parkhal dağları bulunmaktadır⁶⁰. Bölgedeki dağlar, eşkıyaların kaçmaları ve saklanmaları için uygun alanların başında gelmektedir. Yaylalar ise yazları halkın sıcaıklardan bunalması sonucu yüksek yerlere giderek yaz mevsimini serin bir ortamda geçirmek, sürülerini otlatmak, yaylalarda kurulan pazarlarda ürünlerini satmak gibi nedenlerle gittikleri yerlerdir. Bu nedenle de eşkıyalık olayları için güvenliğin sağlanmasının zor olduğu bu alanlar, suç meskenleri arasında ön plana çıkmaktadır.

Gümüşhane sancağı Doğu Karadeniz bölgesi ile Doğu Anadolu bölgesi arasında bir bölgede olmasından dolayı her iki bölgenin de coğrafi özelliklerini taşımaktadır. Büyük bir kısmı dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan sancakta düz alanlar oldukça azdır. Sancağın coğrafi yapısında dağlar ön plâna çıkmaktadır. Murat Dağı, Çimen Dağı, Tepeboyun, Gâvur, Nadirbaba, Vavuk, Yalın, Kulak bölgedeki dağlardan bazılarıdır.⁶¹ Yağmurdere, Hur, Şurut ve Tandırlık ise en bilinen yaylalardır⁶².

Canik sancağı coğrafi olarak Orta Karadeniz bölgesinde yer almaktadır ve bu bakımdan Orta Karadeniz'i iç kısımlara bağlayan önemli bir konumdadır. Sancağın merkez kazası olan Samsun önemli bir liman kentidir. Bölgede; Yeşilırmak ve Kızılırmak gibi akarsuların oluşturduğu düzlük alanların yanı sıra, yüksekliği 1650 metreye ulaşan Kara ve 650 metre yüksekliğindeki Katran Dağları bulunmaktadır⁶³.

⁵⁸ Atina, günümüz Pazar ilçesinin eski adıdır. Bkz, Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, 2006, s.47.

⁵⁹ Of kazası, ahalisi arasında arazi yapısına bağlı olarak meydana gelmiş olan kutuplaşma ve yerel güçlerin hakimiyet mücadelesi nedeniyle Trabzon Vilayeti'nden ayrılarak, Lazistan Sancağına bağlanmışsa da bu durum uzun sürmemiş ve 1889 tarihinde tekrar vilayete bağlanmıştır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz, Hamdi Özdiş, *Taşrada İktidar Mücadelesi: II.Abdülhamit Döneminde Trabzon Vilayeti'nde Eşraf, Siyaset ve Devlet, (1876-1909)*, (T.C Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008, s. 119-137.

⁶⁰ Kamil Semih Kalyoncuoğlu, *Lazistan Sancağı'nın Sosyo –Ekonomik Yapısı (1877-1918)*, (T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2019, s.7-8

⁶¹ TVS, 1903, s.577.

⁶² TVS, 1903, s.577.

⁶³ TVS, 1900, s.147.

Vilayet genelinde yeşil alanların fazla olması özellikle Giresun, Tirebolu, Rize gibi kazaların seyyahlar tarafından “Yeşil Memleket” olarak anılmasına neden olmuştur⁶⁴. Yeşil alanların fazla olması ve bölgenin doğal görünümü seyyahların ifadelerinde de övgüyle bahsedilmektedir⁶⁵. Bu durum bölgenin iklim yapısına da sirayet etmiştir. Ormanların fazlalığı nedeniyle bol miktarda yağış alan vilayetin iklim yapısı ise yazları rutubetli ve kışları kuraktır. Bu nedenle de halkın büyük bir çoğunluğu yayla ve dağlık alanlarda sıcak yaz aylarını geçirir⁶⁶.

1.3. Trabzon Vilayeti’nin Demografik Ve İdari Yapısı

1.3.1. Demografik Yapı

Trabzon vilayetinin nüfusu; bölgenin idari yapısında meydana gelen değişiklikler, sosyal olaylar ve ekonomik etkenlerle birlikte tarihsel süreç içerisinde değişime uğramıştır. Trabzon’un fethinden sonra geçirdiği bu değişim ve dönüşümün şehrin eyalete ve sonrasında vilayete dönüştürülmesine zemin hazırladı. Bu nedenle ilk olarak şehrin nüfusunun ele alınması yerinde olacaktır. Trabzon’un Osmanlı idaresine girmesinden itibaren bölgede yapılan tahrirler nüfusun yapısı ile ilgili önemli bilgiler vermekte, geçen süre içerisinde nüfus yapısındaki değişimleri gözlemleyebilmemize imkân tanımaktadır. Fetihten sonra 1486 yılına ait Mufassal Tımar Defteri, şehrin nüfusu ile ilgili bilgi edineceğimiz ilk arşiv vesikasıdır⁶⁷. Bununla birlikte; 1520, 1554 ve 1583 senelerinde yapılan diğer tahrirler, bölgede Osmanlı idaresinin tesis edilmesini kolaylaştırmasının yanı sıra Trabzon’un 1486-1583 tarihleri arasındaki nüfus bilgisini ortaya çıkarmıştır. Şehirde; 1486 yılında 2025 Müslüman, 5549 Hristiyan olmak üzere toplam 7574 kişi, 1583 yılında yapılan tahrirle göre ise 6083 Müslüman, 4901 Hristiyan olmak üzere toplam 10.984 kişi bulunmaktadır⁶⁸. İki tarih arasında nüfusun belirgin bir şekilde arttığı görülmektedir. Buradan hareketle şehirdeki nüfusun zaman içerisinde birçok sebeple artma veya azalma gösterdiği söylenebilir. 1486 yılında yapılan tahrirle 1583 yılında yapılan tahrir arasında geçen sürede; Müslüman nüfus sayısının belirgin bir şekilde artmasına karşılık Gayrimüslim nüfusun azaldığı gözlemlenmiştir.

⁶⁴ TVS, 1900, s.157.

⁶⁵ Sebhattin Özel, *Milli Mücadele’de Trabzon*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011, s.1.

⁶⁶ TVS, 1900, s.155-156.

⁶⁷ Hanefi Bostan, *a.g.t.*, s.167.

⁶⁸ Bostan, *a.g.t.*, s.167.

Bölgenin nüfus yapısındaki bu değişim ve özellikle din değiştirme olaylarını inceleyen Heath W.Lowry, Müslüman nüfusun hızla artmasına karşılık Hristiyan nüfusun azalmasını, ekonomik nedenlere bağlamaktadır. Ona göre, şehirdeki Müslüman nüfusun bu kadar kısa bir süre içinde artış göstermesi normal değildi. Bu durum ancak 1583 yılında tutulan Tahrir Defterinde bölgeye yeni gelen ailelerin kaydedilmemesi ya da bölgedeki Hristiyan nüfusun ağır vergilerden kurtulmak amacıyla din değiştirmek zorunda kalmasıyla ilişkilendirilebilirdi⁶⁹. Nüfus yapısında meydana gelen bu değişimde vergi vermemek amacı hâsıl olmuşsa da, gayrimüslim nüfusun önemli sayılabilecek bir bölümünün aynı nedenden dolayı din değiştirdiğini düşünmek mübalağalıdır. Nitekim XVII. Yüzyılda tutulan 1906 numaralı Trabzon Şer'iyye Sicil Defteri'nde bölgede yaşayan Gayrimüslimlerden bazılarının mahkemeye başvurarak, kendi istekleriyle Müslüman oldukları anlaşılmaktadır⁷⁰.

XIX. yüzyılın başlarında Trabzon nüfusu hakkında; 1813 tarihinde Trabzon'a gelen Albay John Macdonald Kinneir'in verdiği bilgiler oldukça önemlidir. Trabzon'un bu tarihteki nüfusunun 15.000 olduğunu söyleyen Kinneir, şehrin Türkler, Rumlar, Mingrelliler, Çerkezler, Gürcüler, Ermeniler, Tatarlar ve Yahudiler'den oluştuğunu söylemiştir.⁷¹ Bu tarihlerden kısa bir süre sonra yapılan, 1831 nüfus sayımına göre Trabzon'da 6.300, Of'da 18.940, Sürmene'de 12.985, Akçaabat (Polathane) kazasında 8.432, Yomra'da 6.755, Tonya'da 1.910, Vakfıkebir'de 5.962 erkek nüfus yaşamaktadır. Yine bu sayıma göre vilayetteki toplam erkek nüfusu 72.715'tir. Bunların 11.431'i Hristiyan olarak kaydedilmiştir⁷².

XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren şehrin nüfusuyla ilgili ayrıntılı bilgilere ulaşacağımız bir kaynak türü 1860 tarihli İngiliz konsolosluk belgeleridir. Bu raporlara göre Trabzon'da 40.000 Müslüman, 10.000 Rum, 600 İranlı bulunmakla birlikte bölgede yaşayan Ermeniler Katolik, Protestan ve Gregoryan olmak üzere sınıflandırılarak sayıları ayrı ayrı ifade edilmiştir. Şehirdeki Ermeni nüfustan Protestanlığı benimseyen 100, Katolikliği benimseyen 500 ve Gregoryan olan 3.000

⁶⁹ Heath Lowry, *Trabzon Şehrini İslamlaşma ve Türkleşmesi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1998, s.136.

⁷⁰ Abdurrahman Okuyan, *a.g.t.*, s.59.

⁷¹ Mehmet Okur, "Osmanlı Devleti'nin Son Yüzylında Karadeniz Bölgesi'nde Türk, Rum ve Ermeni Nüfusu", *Türk Ermeni Külliyyatı*, C. VIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.7

⁷² Kemal Karpaz, *Osmanlı Nüfusu 1830–1914*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.242–243.

Ermeni bulunmaktadır. Bu tarihte Trabzon şehrinin toplam nüfusu ise 55.000, Vilayetin genel nüfusu ise 331.944'tür⁷³.

Trabzon Vilayet Salnamesi XIX. yüzyılın ortalarından itibaren vilayetin nüfus yapısıyla ilgili önemli bilgileri ihtiva eden bir diğer kaynak grubudur. 1869 yılında ilk kez yayınlanan salnameye göre vilayetin toplam nüfusu 446.775'tir. Bu nüfusun 210.149'u merkez sancakta yaşamaktadır. 365.260'ı Müslüman, 16.399 Ermeni, 63.438 Rum, 1.658'i ise Katoliktir⁷⁴. Konsolos raporlarının verdiği bilgiler ile salnameler arasındaki rakamsal veriler arasında farklılıklar vardır. Yapılan çalışmaların aynı idari birimi temel almadığı varsayılırsa aradaki farklılık anlaşılabilir. 1875 yılı Salnamesine göre şehrin nüfusu 9802'dir. Bunların 6409'u Müslüman, 1349'u Ermeni, 1630'u Rum, 414'ü ise Katoliktir⁷⁵. Bu tarihte vilayetin genel nüfusu ise 311.612'dir. Trabzon vilayet nüfusu, 1869 yılına ait verilerle kıyaslandığında 1875 yılında 135.143 kişi azalmıştır. Bu azalma vilayetin idari yapısında meydana gelen değişikliklerle yakından ilgilidir. 1872 yılında Canik Sancağı'nın vilayetten ayrılarak müstakil bir şekilde idare edilmeye başlaması bu farkın oluşmasına neden olmuştur.

1878 yılında Trabzon Vilayeti'nin toplam nüfusu 342.646'dır. Bu nüfusun 225.714'ü Trabzon Sancağı'nda, 77.823'ü Lazistan Sancağı'nda, 39.109'u Gümüşhane Sancağı'nda yaşamaktadır. Toplam nüfus içinde Müslümanların sayısı 292.794, Rumların sayısı 37.574, Ermenilerin sayısı 10.103, Katoliklerin sayısı 2.137, Protestanların sayısı ise 38'dir⁷⁶.

1879 yılında Trabzon Vilayeti'nin nüfusu, 451.114'tür. Trabzon Sancağı'nda 251.119, Canik Sancağı'nda 127.795, Lazistan Sancağı'nda 28.814, Gümüşhane Sancağı'nda 43.386 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun 364.798'i Müslüman, 66.837'si Rum, 19.479'u Ermeni'dir⁷⁷. Bir yıl önceki salnameye göre 1879 yılında Gümüşhane Sancağı'nda nüfusun arttığı gözlemlenirken, Lazistan Sancağı'nda nüfus 49.000 civarında bir azalma göstermiştir. Bu durum 1877-78 Osmanlı Rus savaşının kaybedilmesiyle birlikte Batum ve Artvin'in Lazistan Sancağı sınırlarından çıkarılmasından kaynaklanmaktadır.

⁷³ Mehmet Okur, *a.g.e.*, s.9.

⁷⁴ Mehmet Okur, *a.g.e.*, s.10.

⁷⁵ TVS, 1876, s.99-100.

⁷⁶ TVS, 1878, s.241-242.

⁷⁷ TVS, 1879, s.237-241.

1881- 1893 tarihleri arasında Canik Sancağı'nda 210.193 Müslüman, 64.648 Rum, 18.028 Ermeni, 41 Bulgar, 23 Katolik, 5 Yahudi, 465 Protestan olmak üzere toplam 293,412 kişi bulunmaktadır. Lazistan Sancağı'nda; 135.538 Müslüman 693 Rum, 49 Ermeni olmak üzere toplam 136.280 kişi ikamet etmektedir. Gümüşhane Sancağı'nın nüfusu ise; 79.185 Müslüman, 24.168 Rum, 1486 Ermeni, 5 Yahudi, 845 Protestan, 9 Yabancı uyruklu toplam 104,839 kişidir. Bu tarihlerde vilayetin genel nüfusu 1.056.237'dir⁷⁸. Bu veriler; vilayet genelinde Müslüman nüfusun azınlıklara oranla oldukça fazla olduğunu, Ermeni nüfusun Trabzon ve Canik sancaklarında yoğunlaştığını, buna karşılık Gümüşhane ve Lazistan Sancakları'nda çok daha az bir Ermeni nüfusun yaşadığını göstermektedir. Buradaki veriler ayrıca, vilayette Ermeni hadiselerinin yaşanmasından önceki nüfus bilgilerini göstermesi bakımından önemlidir.

1895 yılında Trabzon'da Müslüman; 424.292 kadın ve 445.311 erkek, Rum; 78.324 kadın ve 84.724 erkek, Ermeni, 20.599 kadın ve 22.594 erkek bulunmaktadır. Bu dönemde şehirde Yahudi ve Bulgar nüfusun bulunmadığı bilinmektedir⁷⁹.

1896'da Trabzon Vilayeti'nin nüfusu, 1.080.122'dir. Daha sonraki yıllarda Trabzon şehrinin nüfusunun giderek arttığı görülmektedir. Şehrin nüfusu 1900 yılında 66796 olmuştur. Yine bu sayının 43638'i Müslüman, 16.369'u Rum, 6.023'ü Ermeni, 715'i ise Katoliktir⁸⁰. Bölgenin nüfusunun sayısal olarak ifade etmenin yanı sıra, nüfusun dağılımını özellikle belirtmekteki gayemiz; bölgenin nüfus yapısının suç ve asayiş konuları üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaktır.

1900 yılında Trabzon Sancağı'nın toplam nüfusu 603.783 kişidir. Bu tarihte Trabzon sancağı; Vakfıkebir, Görele, Sürmene, Of, Akçaabat, Tirebolu, Ordu, Giresun ve Trabzon'dan oluşan bir idari yapıdaydı. Bu kazalardaki nüfusun 493.210'u Müslüman, 80.215'i Rum, 28.351'i Ermeni, 1.423'ü Katolik ve 584'ü Protestandır. Canik Sancağı; Samsun, Bafra, Çarşamba Terme, Ünye, Fatsa kazalarından oluşmaktaydı ve toplam nüfusu 319.299'du. Bu sayının 226.593'ü Müslüman, 72.534'ü Rum, 19.543'ü Ermeni, 74'ü Katolik, 555'i ise Protestan'dır. Lazistan Sancağı; Rize, Atina ve Hopa kazalarından oluşuyordu ve toplam nüfusu 157.3792'du. Bunlardan 156.452'si Müslüman, 904'ü Rum, 23'ü Ermeni'dir.

⁷⁸ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.292–293.

⁷⁹ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.324.

⁸⁰ TVS, 1900, s.237.

Gümüşhane Sancağı Torul, Kelkit, Şiran ve Gümüşhane kazalarından oluşmakta ve bu dört kazada toplam 16.772 kişi yaşamaktaydı. Sancaktaki nüfus, 14.662 Müslüman, 1.886 Rum, 224 Ermeni olmak üzere kaydedilmiştir⁸¹. Bu verilerden hareketle vilayet genelinde Müslümanların yoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Vilayet genelinde nüfusun en az olduğu yer Gümüşhane Sancağı'dır.

1904 yılında Vilayetin toplam nüfusu, 1.254.816'dır. Bu nüfus içinde Müslümanların sayısı 1.006.292, Rumların sayısı 194.169, Ermenilerin sayısı 51.639, Katoliklerin sayısı 1.426, Protestanların sayısı 1.290'dır⁸².

Trabzon Vilayeti'nin nüfusu vilayetin idari yapısında meydana gelen değişiklikler nedeniyle zaman içerisinde dalgalanmalar yaşamıştır. Vilayetin nüfus yapısını değişime uğratan bir diğer etken de 1877-1878 Osmanlı Rus savaşıdır. Savaş sonucunda Trabzon ve çevresine gelen Müslüman nüfus ile birlikte vilayetin nüfusu artmışsa da Müslüman ve Hristiyan nüfusun oranında büyük oranda bir değişiklik gözlenmemiştir. İncelediğimiz dönem içerisinde Vilayetteki Müslüman nüfus Gayrimüslimlere oranla çoğunluktadır.

1.3.2. Vilayetin İdari Yapısı

Trabzon Vilayetinin merkezi olan Trabzon şehri, bulunduğu coğrafyanın getirdiği stratejik önemi dolayısıyla Karadeniz'in güney kısmında yer alan önemli bir liman kentidir. Bu özelliği ile Trabzon, tarihi süreç içerisinde farklı toplulukların ilgisini çeken bir yer olmuştur. Önemli bir liman kenti olmasında; I. yüzyıldan itibaren iç kesimlerle olan ulaşımın iyileştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Böylece şehir İran, Doğu Anadolu ve Mezopotamya ile ulaşımı sağlayan bir konuma ulaşmıştır. M.Ö.6. yüzyılda Persler, M.Ö. 334'te ise Büyük İskender tarafından kuşatılan şehir, İskender'in ölümüyle birlikte oluşan otorite boşluğunu fırsat bilen Pontus Kralı Mithridates Eupatos'un hâkimiyetine girmiş ve burada Pontus Krallığı kurulmuştur. Trabzon şehri, M.Ö.64-63'te Roma kralı Pompeius'un Pontus kralını bozguna uğratmasıyla birlikte Roma idaresine geçmiştir. Zaman zaman Pontuslular

⁸¹ TVS, 1900, s.479-493.

⁸² TVS, 1904, s.871-873.

ile olan mücadelede iki taraf arasında el değıştiren bölgede sonuçta Roma hâkimiyeti kurulmuştur⁸³.

Selçuklu döneminde şehir, 1081’de Melikşah zamanında Türklerin idaresine geçtiyse de kalıcı bir hâkimiyet kurulamadı. Şehir, 1104’te Trabzon dukası Gregorios Taronites ve Konstantin Gabras tarafından bağımsız bir şekilde idare edildi.

Osmanlı döneminde ise Yıldırım Bayezid tarafından Samsun’un ele geçirilmesiyle birlikte Trabzon’a olan ilgi artmıştır. Ankara yenilgisiyle birlikte bu ilgi azalmışsa da Devletin yeniden güçlenmesiyle birlikte ele geçirilen yerler Trabzon’un fethine zemin hazırlamıştır. 1461 yılında Fatih Sultan Mehmed tarafından fethedilmesinin ardından şehirde Osmanlı idari yapısı tesis edilmeye başlanmıştır. Bu amaçla bölgeye; sancak beyi, kadı, kale muhafızı gibi görevliler atanarak, Trabzon Sancağı oluşturuldu. Trabzon’un ele geçirilmesinden sonra Giresun’dan Hopa’ya kadar olan bölge Osmanlı hâkimiyetine geçti. Sancağın fethinin tamamlanması ise 1479 tarihinde Rakkas Sinan Bey tarafından Torul ve Canca kalelerinin ele geçirilmesiyle gerçekleşti⁸⁴.

Trabzon Sancağı, 1514 yılı sonlarına kadar Rum Eyaletine, 1514 sonlarından itibaren Erzincan-Bayburt vilayetine, 1517 yılı sonlarından 1535 tarihine kadar Anadolu vilayetine ve 1535-1580 arasında ise Erzurum Vilayetine bağı olarak idare edilen Trabzon şehri, 1650’lerde eyalet statüsüne kavuşmuştur⁸⁵.

XIX. yüzyılda yapılan yenilikler ve kaybedilen savaşlar, Vilayetin idari yapısında bir takım değışikliklere neden olmuştur. Osmanlı bürokratik yapısının bir değışim ve dönüşüm sürecine girdiğı Tanzimat Fermanı’nın ilanı ile başlayan dönem vilayetlerde bir takım değışiklikleri öngörüyordu. Bunların başında vergi toplama konusunda yapılan düzenlemeler gelmektedir. Tanzimat Trabzon Vilayeti’nde gecikmeli olarak 1847 yılında Meclis-i Valâ kararı ile başlamıştır. Gecikmenin

⁸³ Trabzon kentinin ilk çağlardan beri hangi devletlerin hâkimiyetinde bulunduğu ile ilgili bkz, Heath W. Lowry, Feridun Emecen, *a.g.m.*, s.296-301.

⁸⁴ Hanefi Bostan, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağı’nda Sosyal ve İktisadi Hayat*, (T.C Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1993, s.6.

⁸⁵ Hanefi Bostan, *a.g.t.*, ss-7-38; Ayrıca bkz, M. Tayyib Gökbilgin, “XVI. Yüzyıl Başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi”, *Belleten*, XXVI/102 (1962), s.293-337; 17. Yüzyılda Trabzon Eyâleti’nin idarî taksimatı ile ilgili Bkz, Süleyman Demirci, “XVII. Yüzyılda Trabzon Eyâletinin İdarî Taksimatı ve Vergilendirilebilir Nüfus: Giresun, Keşap, Kürtün ve Yavabolu Nam-ı diğer (Görele) Kazaları Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012/1, S.15, s.15-29.

nedeni bölgedeki yurtluk ve ocaklık sahipleriyle, tımar erbabı olanların yeniliklere direnmeleridir⁸⁶. Bu kişilerin en fazla karşı çıktığı husus ise vergilerin herkesin gelirine göre ve serveti oranında alınacak olmasıdır. Vergi toplama işinin bir düzen içinde yapılabilmesi için vilayetlerde Muhassılık meclislerinin oluşturulması taşrada yetkilerin paylaştırılmasını gerektirmiş, bu durum; bölgedeki ekonomik gücü elinde bulunduran ayan eşraf gibi zümreler ile vilayet yönetimi arasında iktidar mücadelelerine neden olmuştur.

Tanzimat döneminde yapılan ve vilayetin idari yapısını etkileyen bir başka düzenleme ise 1864 Tuna Vilayet Nizamnamesidir. 1864 Vilayet Nizamnamesinin Tuna vilayetinde uygulanması ve başarılı sonuçlar vermesinin ardından, orada oluşturulan idari yapının imparatorluğun diğer bölgelerinde de uygulanmasına karar verilmiştir. Buna göre sancakların yönetimi mutasarrıflıklara bırakılmış, eyaletler ise vilayete çevrilmiştir. Bu nizamname bir süre yürürlükte kaldıktan sonra, 1864 nizamnamesinin yalnızca bütün imparatorlukta uygulanacak şekilde genişletilmesiyle 1867 Vilayet Nizamnamesi yayınlanmış ve buna göre Trabzon Vilayeti oluşturulmuştur⁸⁷. Bu nizamnameyi 1871 yılında yayınlanan İdare-i Umûmiye-i Vilâyet Nizâm-nâmesi izledi ve bununla birlikte Osmanlı Devleti 27 vilayet ve 123 Sancağa ayrıldı⁸⁸. Buna göre Trabzon vilayeti, Lazistan, Gümüşhane, Canik ve merkez Trabzon sancağı olmak üzere dört sancaktan oluşan bir idari birim haline geldi.

XIX. yüzyılın son çeyreğinde meydana gelen savaşlar nedeniyle vilayete bağlı sancak ve kazalarda bir takım idari değişiklikler meydana gelmiştir. 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonrasında Erzurum vilayetinin sınırlarında meydana gelen küçülme ve vergi gelirinin düşmesi üzerine Bayburt Sancağı oluşturulmuştur. Bu değişikliklerden Gümüşhane Sancağı da etkilenmiş, Şiran ve Kelkit kazaları Bayburt Sancağı'na bağlanmıştır.⁸⁹ Bu iki kazanın Bayburt sancağı'na bağlılığı çok uzun

⁸⁶ Musa Çadırcı, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Anadolu Kentleri*, İmge Kitabevi, Ankara, 2011, s.74

⁸⁷ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, 6.Baskı, Cilt:XVII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003, s.154-157. Nizamname ile vilayet, sancak, kaza ve köy yönetimi ayrıntıları ile belirtilmiştir. En büyük yönetim birimi "Eyalet" den "Vilayet"e çevrilmiş ve vilayet yönetimi valiye bırakılmıştır. Nizamnamede yöneticiler ve görevleri ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır. *Düstur*, 1.Tertip, C:I, İstanbul, 1289, Matbaa-i Amire, s. 608-652.

⁸⁸ İlber Ortaylı, *Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler 1840-1878*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974, s.48-49.

⁸⁹ Selahattin Tozlu, *XIX. Yüzyılda Gümüşhane*, Akademik Araştırmalar Yayınları, Erzurum, 1998, s.43.

sürmemiş 2 yıl sonra tekrar Gümüşhane Sancağı'na bağlı hale gelmiştir. Bu değişiklikler sonucunda Gümüşhane Sancağı; 1888 senesinden itibaren merkez Gümüşhane, Şiran, Kelkit ve Torul olmak üzere toplam dört kazadan oluşmaktadır⁹⁰.

Osmanlı Rus harbi sonrasında meydana gelen idari değişikliklerden biri de Batum'un Rusya'ya bırakılması sonucunda Lazistan Sancağı'nın merkezinin Rize olmasıdır. Böylece Lazistan Sancağı 14 Mart 1879 tarihinden itibaren merkez Rize, Atina (Pazar), Hopa olmak üzere üç kazadan oluşmakta ve bu yapısıyla Cumhuriyet Dönemine kadar idare edilmiştir⁹¹.

Canik Sancağı'nın idari yapısında XIX. yüzyılın sonlarında birçok değişiklik meydana gelmiştir. Bunlardan ilki sancağın, 1872'de Trabzon Vilayetinden ayrılarak müstakil bir liva şeklinde idare edilmesidir. Bu idari değişiklikte Kafkaslardaki Rus baskısından kaçanların Canik sancağına yerleştirilmesi etkili olmuştur. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş, Canik Sancağı 1877'de tekrar vilayete bağlanmıştır. 1910 Yılında yeniden Vilayetten ayrılarak müstakil bir şekilde idare edilmiştir. Müstakil olarak idare edilen Canik Sancağı; Samsun, Bafra, Çarşamba, Fatsa, Terme ve Ünye kazalarını kapsamaktaydı⁹².

1910 yılındaki idari değişikliklerden sonra Trabzon Vilayeti, üç sancaktan oluşan bir idari birim olarak varlığını sürdürmüştür. Trabzon Sancağı ise merkez Trabzon, Ordu, Giresun, Akçaabad, Görele, Of, Sürmene, Tirebolu, Vakfıkebir olmak üzere dokuz kazadan oluşmaktadır. Bütün bu değişiklikler dikkate alınarak hazırlanan bu çalışmada; suç, asayiş ve hapisaneler konuları bu idari yapı çerçevesinde ele alınmıştır. Dolayısıyla bir Sancağın veya kazanın, Vilayete dâhil olmadığı dönemde meydana gelen asayiş olayları konunun kapsamında değildir.

⁹⁰ Kemal Saylan, *Gümüşhane İdari, Sosyal ve Ekonomik Tarih (1850 - 1918)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, s.29.

⁹¹ Hüseyin Savaş, *Osmanlı İdaresinde Atina (Pazar) Kazası 1875-1920*, Pazar Kaymakamlığı Kültür Yayını, Ankara, 2015, s.53.

⁹² Rıza Karagöz, "II. Meşrutiyet Döneminde Canik Sancağı'nda İdari Yapılanma", *Geçmişten Geleceğe Samsun*, Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun, 2006, s.69-71.

İKİNCİ BÖLÜM: TRABZON VİLAYETİ'NDE ASAYİŞ

2.1.Osmanlı Devleti'nde Asayiş Üzerine

Asayiş⁹³ meselesi bütün devletler gibi Osmanlı Devleti'nin de kuruluştan itibaren üzerinde durduğu bir konudur. Devletin devamlılığı açısından toplumda huzur ve güvenliği sağlaması gerekmektedir. Osmanlı Devleti'nde iç güvenliğin sağlanmasından merkezde büyük oranda yeniçeriler, taşrada ise bölgenin mülki amiri sorumlu tutulmuştur. Beylerbeyi, sancakbeyi, kadı gibi görevliler mülki, idari ve hukuki amir olarak yer aldıkları yönetim biriminde aynı zamanda asayişi sağlamakla görevliyidiler⁹⁴. Osmanlı toplum yapısında, nüfus başta olmak üzere pek çok dinamikte birlikte meydana gelen değişiklikler, zaman içerisinde yeni güvenlik önlemleri alınmasına, bunun bir sonucu olarak asayişten sorumlu yeni kurumların ortaya çıkmasına zemin hazırlanmıştır. Yeniçeriler, görevlerinden biri olan asayişi sağlamak yerine çıkardıkları karışıklıklarla birlikte bölgenin güvenliğini tehdit eden bir konuma gelmişlerdir. Yeniçerilik gibi zaman içerisinde işlevini yitiren kurumlar, Osmanlının güvenlik politikasını güncellemesini gerektirmiştir. Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla birlikte Osmanlı güvenlik politikasının yeniden inşa edilmesi yönünde büyük bir adım atılmıştır. Yeniçeri ocağının kaldırılmasıyla başkentin güvenliği serasker ve ihtisap ağasına bağlı birliklerce, taşrada ise 20-30 bin kişilik bir inzibat kuvvetiyle sağlanmıştır⁹⁵.

Tanzimat Dönemi'ne kadar Osmanlı Devleti'nde asayişin sağlanmasında etkili olan diğer bir kurum Ahilik'tir. Ahilik teşkilatı ticaret ve zanaatla meşgul olurken bir yandan güvenlik işleriyle ilgilenmiştir. Bunun yanı sıra köylerde muhtarlar ve imamlar asayişin temininde etkili olmuşlardır. Tanzimat Fermanının ilanıyla birlikte Osmanlı yönetim birimlerinde kendini hissettirmeye başlayan merkezîyetçilik anlayışı güvenlik politikalarına yansımıştır. 1840 tarihinden itibaren, Derbentçilik, Köprücülük, 1844'te Tımarlı Sipahilik gibi kurumlar kaldırılarak, Anadolu ve Rumeli'de Zabtiye birlikleri oluşturulmaya başlanmıştır. 1846'da

⁹³ Asayiş: Bir yerin düzen ve güven içinde bulunması durumu, düzenlilik, güvenlik, bkz, *Türkçe Sözlük*, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009, s.128. Emniyet ve güven kavramları da asayiş kelimesiyle aynı anlamdadır ve tez içerisinde bu kelimeler birbirleri yerine kullanılmıştır.

⁹⁴ İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara, 2007, s.261.

⁹⁵ Zafer Toprak, "Tanzimat'tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri", *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C:V, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, 1269.

Zabtiye Müşiriyeti kurulmuş ve zabtiye askerlerinin görev ve sorumlulukları bu kurum tarafından belirlenmiştir⁹⁶.

XIX. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin giriştiği yenilik hareketleri, iç güvenliğin sağlanmasına yönelik atılan adımların yanı sıra ceza infaz kurumlarında yeni düzenlemelerin yapılmasını gerektirmiştir. Bu döneme kadar hapis kavramı, suçlunun cezasının belirlenmesine kadar kapalı tutulduğu mekân anlamında kullanılmaktaydı. Dolayısıyla da bu mekânlar; hükümet konaklarının alt katları, yöneticilerin konaklarındaki tomruk daireleri, mahzen veya kaleler olabiliyordu. Bu mekânların yerini modern anlamda kurulan hapishane binaları almıştır⁹⁷. Osmanlı Devleti'nde hapis cezasının yaygın bir ceza olarak kullanılmasından önce cezalandırma yöntemleri; teşhir, dayak atma, kürek, organ kesme, iple asma, zindana atma, sürgün ve kalebendlik'tir. Bu konu hapishanelerle ilgili bölümde, hapis cezasının yaygın olarak kullanılmasından önceki cezalandırma yöntemleri olarak ele alındığından burada üzerinde durulmayacaktır.

1877-1878 Osmanlı Rus savaşı sonrasında imzalanan Berlin Antlaşması, Avrupa devletlerinin, Osmanlı Devleti'nin iç işlerine daha fazla müdehale etmesine imkân tanımıştır. Antlaşmaya göre Osmanlı Devleti'nden Doğu Anadolu ve Balkanlarda bir takım ıslahatlar yapması istenmiş, ıslahatların yapılmasındaki gecikme ise iç güvenlik açısından yeni sorunlar oluşturmuştur. Bu sorunlar, Trabzon Vilayeti'nde Ermenilerin çıkardığı terör olayları ve eşkıyalık faaliyetleri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı bürokratları, 1879 tarihine kadar “asakir-i zabtiye”, bu tarihten itibaren de jandarma olarak tabir edilen bu kurumlar aracılığıyla taşraya nüfuz etmeye başlamışlardır⁹⁸. 1880'de, “Jandarma Nizamnamesi” hazırlanmış ancak Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu ekonomik yetersizlikler nedeniyle yürürlüğe girmemiştir. Yine aynı yıl Zaptiye Nezareti'nin kurulmasıyla güvenlik işlerinden sorumlu yeni bir kurum ortaya çıkmış oldu. Vilayetlerde bulunması gereken jandarma miktarı ile jandarmaların sancaklardaki teşkilatlanması hakkında ayrıntılı

⁹⁶ Ali Sönmez, “Osmanlı Devleti'nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zabtiye Teşkilatından Jandarmaya”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İCANAS*, 38, Ankara 2007, s.2856.

⁹⁷ Bu konu hapishanelerle ilgili bölümde ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

⁹⁸ Nadir Özbek, “Osmanlı İmparatorluğu'nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet, 1876-1909”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.16, Güz 2004, s.47-48

bilgilerin yer aldığı 29 Mart 1903 tarihli nizamname⁹⁹ 1 Şubat 1904 tarihinde gecikmeli olarak yürürlüğe girmiştir¹⁰⁰ Üç bölümden oluşan bu nizamnameye göre; her vilayette bir jandarma alayı, her sancakta ve mutasarrıflıkta tabur, kazalarda ise bölüklerin bulunması kararlaştırılmıştır. Osmanlı Devleti’nde iç güvenliğin sağlanması adına jandarma teşkilatının kurulmasının ardından şehirlerde asayişin sağlamaya yönelik bir başka kurum olarak Polis Teşkilatı kurulmuştur. İlk olarak 1845 yılında İstanbul’un asayişini için oluşturulan Polis teşkilatı, 1884 yılında resmi olarak kurulmuş ve taşraya yayılmıştır¹⁰¹. 1896 yılında çıkarılan nizamnamede polis, jandarma ve zabtiye birliklerinin görev ve yetkilerinin anlatıldığı 13 maddelik Nizamname ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmıştır. Bu nedenle 13 Nisan 1907’de yeni bir nizamname çıkarılarak polisin görev ve yetkileri ifade edilmiştir. Bu nizamname ise; 15 Mayıs 1913 tarihinde, polislerin asayişten sorumlu olduklarını belirten ve kılık kıyafetlerinin nasıl olması gerektiğini ifade eden, “Emniyet-i Umûmiye Polis Nizamnamesi” çıkarılana kadar yürürlükte kalmıştır. Sonuç itibariyle bu dönemde ortaya çıkan kurumların (polis ve jandarmanın) çıkarılan nizamnamelerle birlikte görev dağılımı daha belirgin hale gelmiştir¹⁰².

II. Meşrutiyet’in ilanından sonra meydana gelen ve kaybedilen savaşların getirdiği olumsuz hava ile asayişin bozulması, yeni güvenlik önlemlerinin alınmasını gerektirmiştir. Hükümeti perde arkasından kontrol eden İttihatçılar, asayiş meselelerine de eğilerek merkeziyetçi bir anlayışla hareket etmişlerdir. Bu dönemde asayişle ilgili atılan adımlar yeterli olmamış, ülke içinde yaşanan olaylar daha köklü değişiklikler yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. 31 Mart Olayından sonra ise ülkenin büyük bir bölümünde sıkıyönetim ilan edilerek¹⁰³, kamu düzeni sağlanmaya çalışılmıştır.

2.2. Trabzon Vilayeti’nde Asayiş

Trabzon Vilayeti’nin 1876-1915 arasında asayişini etkileyen pek çok olay vardır. Bunlar arasından vilayet yönetimini uzun yıllar meşgul eden ise Ermenilerin

⁹⁹ Nizamname için bkz, A.DVN.MKL, 43/5, H.1320.

¹⁰⁰ Türkmen Törel, *Osmanlı Jandarmasının Mesleki ve Askeri Terbiyesi*, Hiperyayın, İstanbul, 2020, s.13.

¹⁰¹ Nureddin Van, *İstanbul Polis Müdüriyet-i Umûmiyyesi; Kuruluşu, Teşkilâtı ve Faaliyetleri (1909-1918)*, (T.C Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2012. s.XXIII.

¹⁰² *Düstur*, I.Tertip, C:2, s.666-692.

¹⁰³ Ferdan Ergut, *a.g.e*, s.193-194.

çıkardıkları karışıklıklardır. Ermenilerin bölgede çıkardıkları olayların uzun bir hazırlık dönemi olmuştur. 1876 tarihinden itibaren bölgede Ermenilerin karışıkları olayların, 1895 hadisesine giden süreçte birer basamak olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı Devleti'nin her döneminde örneklerini gördüğümüz eşkıyalık faaliyetleri, Trabzon Vilayeti'nde de kendini göstermiştir. EşkİYaların bölgedeki huzur ve emniyeti bozmaları, devletin iç güvenlik meselelerine eğilmesini ve yeni güvenlik önlemlerinin alınmasını gerektirmiştir. Askerlik süresindeki belirsizlik veya başka ailevi nedenlerden dolayı ortaya çıkan asker kaçaklarına, işlenen suçların faillerinin de eklenmesiyle birlikte yoğun bir şekilde kaçak şahısların yakalanması meselesiyle uğraşlmıştır. Bölgenin stratejik konumu, son dönem Osmanlı-Rus savaşları sırasında asayişin olumsuz etkilenmesine sebep olmuştur. Birinci Dünya Savaşı'nda ise bölge Rusların bombardımanlarına hedef olmuştur. Rusların fiilen cephede yapılan savaş dışında bölgedeki Ermenileri de kışkırtması, Osmanlı Devleti'nin savaş devam ederken bir yandan Ermeni isyancılarla meşgul olmasına neden olmuştur. Dönemin siyasi olayları neticesinde Trabzon Vilayeti kapsamında ortaya çıkan asayiş olayları bu bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Asayiş bütün suçları kapsayan daha genel bir kavramdır. Bu nedenle tezde ele alınan her konu aslında asayiş konusu kapsamındadır. Ancak asayiş konusunun suç ve suçlular kısmından önce ve ayrı olarak ele alınması bu bölümde kaçakçılık, Ermeni hadiseleri gibi kitlesel olayların ele alınması ile ilgilidir. Suç ce suçlular bölümünde ise bireysel olarak işlenen suçlar ve failler ele alınmıştır.

2.2.1.Ermenilerle İlgili Olaylar

2.2.1.1. Vilayette Ermeni Nüfusu

Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Trabzon ve çevresinde de gözlemleyebildiğimiz Ermeni terör olaylarını daha iyi anlayabilmemiz açısından bölgenin nüfusu hakkında bilgi sahibi olmamız oldukça önemlidir. Trabzon Vilayeti; Lazistan, Gümüşhane, Canik ve merkez Trabzon sancağı olmak üzere dört sancaktan oluşan yapısıyla, Osmanlı Devleti içerisinde nüfusun en yoğun olduğu vilayetlerdendir. Vilayetin ekonomik durumunda meydana gelen değişiklikler, idari taksimatın değişmesi ve XIX. yüzyılda meydana gelen savaşlar sonucunda yaşanan göçler, bölgenin nüfusunda dalgalanmalara neden olmuştur.

1872-1874 sayımlarında Trabzon Vilayeti üç sancaktan oluşmaktadır ve bu tarihlerde; Trabzon, Batum ve Gümüşhane sancaklarının toplam nüfusu 937.700 olarak kaydedilmiştir. Toplam nüfus içerisinde Gayrimüslimlerin sayısı ise 173.540'tır. 1881-1893 tarihleri arasında yalnızca Trabzon merkez sancağının nüfusu 521.706 ve bu sayının 22.223'i Ermeni nüfusu olarak kayıtlıdır¹⁰⁴. 1894 yılında vilayetin genel nüfusu 1.056.293'tür. Bu nüfusun 41.780'i Ermenilerden oluşmaktadır. 1895 yılında ise bölgedeki Ermeni nüfus 43.193'tür¹⁰⁵. 1897 tarihli Salnameye göre ise vilayetteki Ermeni nüfusu 22.681'dir¹⁰⁶. 1903 tarihinde Vilayetin genel nüfusu 611.685 iken Ermenilerin sayısı 28.499'dur¹⁰⁷. 1904 tarihinde 620.705 kişiden oluşan Vilayet nüfusunun 28.707'si Ermenilerden oluşmaktadır¹⁰⁸. Bu veriler dikkate alındığında Ermeni nüfusunun 1895 yılından sonra hızlı bir şekilde azalmasının sebebi, bu yıldan itibaren çıkardıkları isyan hareketlerinin sonucudur.

2.2.1.2. Osmanlı İdaresi'nde Ermeniler ve Ermenilerilerin Ayrılıkçı Hareketlerinin Nedenleri

Osmanlı idaresinde Ermenilerin bir cemaat olarak teşkilatlanmaları, Bursa'nın başkent olmasından (1326) sonra ruhanî merkezlerini Kütahya'dan Bursa'ya nakletmeleri ile başlatılabilir¹⁰⁹. Fatih Sultan Mehmed döneminde Ermeni Piskopos Ovakim aracılığıyla Anadolu'da yaşayan Ermenilerden bir miktarının İstanbul'a getirilmesi ve Ovakim'in patrik tayin edilmesiyle birlikte¹¹⁰ Osmanlı Devleti içerisinde çeşitli görevlere getirilmeye başladılar. Bu dönemden itibaren Osmanlı yönetimi altında çeşitli görevler alan Ermeniler, 1878 Berlin Antlaşmasının imzalanmasına kadar geçen süreçte barış içinde yaşamaları dolayısıyla sadık millet olarak anılmışlardır.

Ermeniler genel olarak Hristiyan dininin farklı mezheplerini tarihi süreç içerisinde benimsemişlerdir. Ortodoksluğu benimseyerek Fener Rum Patrikhanesine bağlı olan Ermeniler olduğu gibi, 1701-1702 tarihlerinde Katolikliği benimseyenler

¹⁰⁴ Rahmi Çiçek, "Trabzon'da Ermeni Nüfusu ve 1895 Ermeni Olayları", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.XVI, S.1, 2001, s. 124.

¹⁰⁵ Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.321.

¹⁰⁶ TVS, 1897, s.166,186

¹⁰⁷ TVS, 1903, s.210-211.

¹⁰⁸ TVS, 1904, s.338-339.

¹⁰⁹ Yusuf Halaçoğlu, *Ermeni Tehciri*, Babıali Kültür Yayıncılığı, 26. Baskı, İstanbul, 2019, s.16

¹¹⁰ Yusuf Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.16

de vardır. XIX. yüzyıl başlarından itibaren Protestan misyonerlerin etkisiyle Protestanlığı benimseyen Ermeniler, Ermeni Protestan Kilisesi'ni kurmuşlardır. Böylece Gregoryan Ermenilerin bir kısmı, Ortodoks, Katolik ve Protestan olmak üzere üç farklı kiliseye daha bağlı konuma geldiler¹¹¹.

Osmanlı hâkimiyetindeki Gregoryan Ermeniler, diğer milletler gibi inanç konusunda özgürdüler ve herhangi bir asimilasyon hareketine maruz kalmaları söz konusu değildi¹¹². Ancak 1877-78 Osmanlı Rus harbinden sonraki ıslahat talepleri, içten içe Osmanlı yönetiminden kopmak ve bir devlet kurmak isteklerini ortaya çıkarmıştı. Islahat talepleri, Ayestefanos Antlaşmasının görüşmeleri sırasında Rus Başkumandanı Grandük Nikola'ya Ermeni patriği tarafından iletildi. Rusya'nın bu antlaşmadan elde edeceği kazançlar İngiltere'nin çıkarlarına ters düştüğü için İngiltere'nin müdahalesiyle Berlin Antlaşması 4 Haziran 1878 tarihinde imzalandı. Böylece Osmanlı Devleti, Doğu Anadolu bölgesinde İngiltere ile Ermenilerin kararlaştıracığı ıslahatı yapmayı kabul etmiş oluyordu¹¹³.

Ermeniler üzerinden Osmanlı Devletine karşı atılan bu adımların ortak amacı Anadolu Hristiyanlarını Türk hâkimiyetine karşı ayaklandırmaktı. Rusya'nın asıl amacı ise Ermenilerin düşündüğünden farklı olarak Doğu Anadolu üzerinden Akdeniz'e ve diğer taraftan da Basra Körfezine inmekti. İngiltere ise Rusya'nın bu isteklerini gerçekleştirmesinden hoşnut olmadığı için bunları engellemek amacıyla Ermenilerin yanındaymış gibi görünecektir¹¹⁴.

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti içerisinde kendi halinde bir millet olarak yaşayıp giden Ermeniler, Berlin Antlaşmasının imzalanmasıyla birlikte yabancı devletlerden destek görmeye ve bir devlet kurma hayaliyle Osmanlı topraklarında yeniden yapılanmaya başladı. Böylece; XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Trabzon Vilayeti'nde aynı amaçla hareket eden Ermeniler, hedeflerini gerçekleştirmek için kendi mezhepleri olan Gregoryanlığı terk ederek Fransa ve Avusturya'nın desteğini almak için Katolik, Alman'ya, İngiltere ve Amerika'nın desteğini almak için Protestan ve Rusya'nın

¹¹¹ Ahmet Halaçoğlu, *1895 Trabzon Olayları ve Ermenilerin Yargılanması*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005, s.16.

¹¹² Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebanın Yönetimi*, İstanbul, 1996, s.26.

¹¹³ Yusuf Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.29.

¹¹⁴ Bayram Kodaman, "Türk-Ermeni İhtilafının Başlangıcı (1878-1897)", *Ermeni Mecmuası*, Isparta, 2001, s.47.

desteğini almak için de Ortadoks mezhebine girmişlerdir. Bu haliyle kendi mezheplerini yitiren Ermenilerin bir kısmı, yaşadıkları bölgelerde Osmanlı tebasına ve güvenlik güçlerine karşı suikast, isyan, baskın, katliam ve genel isyan metodlarını uygulamaktan geri durmayacaklardır¹¹⁵.

Ermenileri ayrılıkçı hareketlere iten nedenlerin başında Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durumun da giderek kötüleşmesi gelmektedir. Ermeniler “Hasta Adam” olarak görülmeye başlayan Osmanlı Devleti'nin mirasından pay almak isteyecekler ve bu doğrultuda gerekli hazırlıkları yapmaya başlayacaklardır¹¹⁶. Bu dönemde Osmanlı idaresindeki azınlıkların milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanması ve bağımsızlığını kazanmaları ise Ermenileri aynı amaçlarla harekete geçirmiştir. Ermenileri isyana teşvik eden etkenlerden bir diğeri misyonerlik faaliyetleridir. Misyonerlerin etkisiyle Ermeniler, Hristiyan kamuoyunun ilgisini çekmeyi ve onların desteğini almayı başarmıştır. Osmanlı Devleti'nin Tanzimat ve Islahat hareketleri çerçevesinde gayrimüslimlere tanıdığı ayrıcalıklar, Ermenilerin ayrılıkçı fikirlerini yaymaları için uygun ortamı oluşturmuştur. Bütün bu nedenlerin kendilerine sağladığı ortamda filizlenen Ermeni terör hareketleri, uzun bir dönem Osmanlı yönetimini meşgul eden bir mesele haline almıştır.

2.2.1.3. 1895 Olaylarına Giden Süreçte Yaşananlar

Trabzon Vilayeti dâhilindeki Ermenilerin bir bölümü, özellikle 1880'li yıllardan itibaren silah kaçaklığı yaparak ve bölgedeki soydaşlarını örgütleyerek ayaklanmaya teşvik etmek gibi asayışı bozan pek çok hareketin içinde yer almışlardır. Bütün bu olayların zirveye ulaşması ise Trabzon Hadisesi ile olmuştur. Ermenilerin Trabzon Hadisesinin gerçekleşmesinden önceki tutum ve davranışları ile sonraki süreçteki hareketleri birlikte değerlendirildiğinde olayların; yabancı devletlerin Osmanlı devleti üzerindeki emellerinin birer yansıması olduğu anlaşılmaktadır.

Ermeniler, Trabzon Vilayeti'nde uzun yıllar; gizliden silahlanıp örgütlenerek bir takım olaylar tertipleyeceklerinin sinyallerini vermeye başlamışlardı. Osmanlı'ya

¹¹⁵ Bayram Kodaman, *a.g.m.*, s.251.

¹¹⁶ Ahmet Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.19.

karşı dış basında yürüttükleri olumsuz propaganda belki de bu faaliyetler arasında en önemlilerinden biriydi. Osmanlı Devleti'nin Ermenilere yönelik bir kırım yaptığı şeklinde dış basında çarpıtılarak anlatılanlar, Anadolu'da çıkaracakları isyanlara meşru bir dayanak oluşturmak çabasından başka bir şey değildi. 19 Kasım 1879 tarihinde Petersburg'da yayınlanan bir gazetede yer alan bilgiler bunu destekler niteliktedir. Gazetede; Kafkasya'da yayınlanan bir Ermeni gazetesinde yer alan bir telgraf aynen neşredilmiştir. Telgrafta; Ermenilerin İstanbul ve diğer şehirlerde şiddetli bir şekilde katledildiği, Osmanlı Devleti'nin akıbetinin günden güne kötüleştiği, İngilizlerin doğu illerinde Ermenileri ihya edecek şekilde bir takım ıslahatların yapılmasını istedikleri eğer yapılmazsa İstanbul'da karışıklık çıkaracakları şeklinde ifadeler yer almaktadır¹¹⁷. Ermeniler, Anadolu'da özellikle doğu illerinde çıkardıkları karışıklıklardan hiç bahsetmeyip, kendi çıkardıkları gazetelerle durumu tam tersi şekilde anlatarak yabancı devletlerin desteğini almayı amaçlamışlar, başarılı da olmuşlardır. Telgraftan da anlaşıldığı üzere Ermeniler, yabancı devletlerden destek aldıklarını kendileri de ifade etmektedirler. Zaten 1800'lü yıllarda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde çıkardıkları olaylarda pek çok Müslüman'ı öldürürken, yabancı devletlerden aldıkları silah ve mühimmatı kullanmaları da bunun açık delilidir.

Ermenilerin dış basındaki destek arayışları ve vilayet genelindeki faaliyetleri vilayet yönetimi tarafından dikkatle takip edilmektedir. Özellikle Ermeni din adamları başta olmak üzere birçok kişiyi etkilemesi muhtemel olan şahıslar güvenlik güçleri tarafından takip edilmeye başlanmıştır. 1 Temmuz 1888 tarihinde Kirkor adında bir Ermeni rahibin Ordu ve civardaki kazalarda dolaşarak karışıklık çıkarmak niyetinde olmasından şüphe edilmiştir. Trabzon ve Canik Mutasarrıflığından gelen bu bilgiye göre; Adliye Nezareti durumla ilgili gereğinin yapılmasını istemiş, olayların anlaşılabilmesi ve herhangi bir karışıklık çıkmasına fırsat verilmemesi adına Kirkor tutuklanmıştır¹¹⁸. 9 Şubat 1889 tarihinde bidayet mahkemesine çıkarılan Kirkor'un ruhani meselelerle ilgili görüşmeler yaptığı, karışıklık çıkarmak niyetinde olmadığı anlaşılarak serbest bırakılmış ve İstanbul'a gitmesine de izin verilmiştir¹¹⁹. Bu olayın ardından birkaç ay geçtikten sonra başka bir şüphe uyandıran olay daha yaşanmıştır. 10 Kasım 1888'de Rusya Rize konsolosu Mösyö Hipos'un tamda

¹¹⁷ Y.PRK.TKM, 36/23, H.1296.

¹¹⁸ DH.MKT,1518/11, H.1305.

¹¹⁹ DH.MKT,1592/70, H.1306.

bölgede Ermeni fesat hareketlerinin filizlendiği böyle bir zamanda Erzincan, Sivas taraflarına seyahat etmek istemesi dikkat çekmiştir. Seyahati, bölgedeki Ermenileri kışkırtmak ve burada bir Ermeni devleti kurmak niyetiyle gerçekleştirildiği düşünüldükçe, bölgedeki başka konsoloslukların böyle bir planı olup olmadığı araştırılmıştır¹²⁰. Rusya'nın Van ve Erzurum konsolosluklarının benzer bir isteklerinin olup olmadığının araştırılması üzerine Hipos'un daha önce de böyle seyahatler gerçekleştirerek Muş, Harput taraflarına gittiği, karışıklık çıkarmak amacıyla bir davranışta bulunmadığı anlaşılmıştır¹²¹.

Yukarıda anlatılan olaylardan sonra yaşanan gelişmeler Ermenilerin asayiş tehdit eden münferit girişimlerde bulunmaya başladıklarını göstermektedir. 1800'lerin sonlarında Ermeniler, girişecekleri olaylarda ihtiyaç duyacakları silah ve mühimmatı kaçak yollarla temin ederek örgütledikleri diğer Ermenilere dağıtmaya başladılar. 5 Ağustos 1890 tarihinde Batum şehbenderliğinden alınan bilgi bunu destekler niteliktedir. Şehbenderlikten alınan habere göre; Arşak adlı bir Ermeni'nin Batum'da bulunan Ermenilere silah dağıttığı ve sonrasında doğu illerinde karışıklık çıkarmak üzere bu Ermenileri Erzurum'a gönderdiği anlaşıyor¹²². Buradan ayrıca, Ermenilerin Trabzon Vilayeti'ndeki hareketlerinin yalnızca bölge içerisinde sınırlı kalmadığı, diğer Vilayetlere de yayıldığı görülür.

Ermeniler, planlarını gerçekleştirmek için onları yönlendirecek ve organizasyonu sağlayacak bir komiteye ihtiyaç duymuşlardır. Bu kapsamda, 13 Aralık 1890 tarihinde bölgede uzun yıllar Ermeni hareketlerini organize edecek olan Ermeni komitesinin kurulması yönünde ilk adımı atmışlardır. Bu tarihte; Rusya tebaasından ve Ermeni milletinden olan ve muallimlik sıfatıyla Trabzon'a gelmiş olan Prens Osebişhanyan, Trabzon Ermeni Mektebi muallimlerinden Hamayak Saşbolyan, Trabzon Ermeni Murahhaslığı kâtibi Canik Darikyan adlı kişiler bir araya gelerek fesat komitesinin temelini atmışlardır. Bu durumun zabtiyeler tarafından haber alınması üzerine bahsi geçen şahıslar tutuklanmıştır¹²³. Bu şahısların tutuklanması ne fesat komitesinin kurulmasını engellemiş ne de bölgede yaşanacak olayların önüne geçebilmiştir. Geçen zaman içerisinde bölgedeki Ermenilerin terör faaliyetlerini düzenli bir hale getirdikleri ve 11 Nisan 1891 tarihindeki bir

¹²⁰ DH.ŞFR, 137/79, 137/79/2, H.1306.

¹²¹ DH.ŞFR, 144/87, H.1307.

¹²² DH.ŞFR, 144/74, H.1307.

¹²³ DH.MKT, 1791/87., H.1308.

yazışmadan komitenin kurulduğu anlaşılmaktadır. Yazışmada; Gürcü kıyafetiyle Zeytun'a giden Sempan ve biraderi, Trabzon'da Ermeni fesat komitesi Reisi Bedros Maramyan'ın yazdığı mektubu taşıdıkları anlaşılarak tutuklanmışlardır. Mektubun ele geçirilmesinden sonra Bedros Maramyan da tutuklanmıştır¹²⁴. Bu bilgilerden anlaşıldığına göre; komitenin kurulmasında etkili olan kişiler tutuklansa da başka Ermeniler tarafından yürütülen faaliyetler sürdürülmüştür.

Ermeniler fesat komitesini kurduktan sonra artık daha organize bir şekilde hareket ederek, aralarındaki şifreli yazışmalar sayesinde faaliyetlerini gizlice yürütme imkânı buldular. Böylece bir takım karışıklıklar çıkarmak için harekete geçmeye başladılar. Ermenilerin hareketleri gerek Osmanlı Devleti ve gerekse vilayet yönetimi tarafından dikkatle takip ediliyordu. 20 Mart 1892 tarihinde Ermenilerin Paskalyaya kadar bir ihtilal çıkaracakları yönünde bir istihbarat alınması üzerine Van, Sivas, Bitlis, Diyarbakır ve Trabzon vilayetlerine durum bildirilerek gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir¹²⁵. Yine aynı gün Dördüncü Ordu'dan gönderilen telgrafla Ermenilerin sınır bölgelerinde yığınak yaptıkları haber alınmıştır¹²⁶.

Ermeniler, dönemin yazışmalarında zararlı evraklar olarak tabir edilen belgelerle ayrılıkçı fikirlerini yayma imkânı bulmuşlardır. Evraklarda, Ermeni komitesinin faaliyetlerinin yanı sıra bölgede planlanan olaylarla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Zararlı evrakları taşıyan veya evlerinde saklayanların tespit edilmesi durumunda, bu kişiler bölgeden uzaklaştırılmıştır. Bu kapsamda, 17 Kasım 1892 tarihinde evinde zararlı evrak bulunan Trabzon Ermeni mektebi Müdürü Mıgırdıç Sarıyan Agob, Trablusgarb'a sürgün edilmiştir¹²⁷. Bu kişilerin tekrar bir karışıklık çıkarmasını önlemek amacıyla Ermenilerin olaylara karışamayacağı bir bölgeye sürgün edildiği tahmin edilebilir. Birkaç gün sonra yine buna benzer bir hadise gerçekleşmiştir. 21 Kasım 1892'de hafiye Mehmed Ziya Efendiden, Trabzon Ermeni Mektebi Musiki Muallimliğinden çıkarılan Agob Misya'nın evinde zararlı evrakların bulunduğu yönünde alınan istihbarat üzerine evde arama yapılmıştır. Arama neticesinde Ziya Efendinin ihbarı doğrulanmış, zararlı şarkı varakaları ele geçirilmiştir. Belgelerin ele geçirilmesinde yararlılık gösteren komiser Cafer Efendi

¹²⁴ DH.MKT, 1827/73., H.1308.

¹²⁵ Y.PRK.BŞK,25/62., H.1309.

¹²⁶ Y.PRK.ASK, 80/56., 80/56., H.1309.

¹²⁷ DH.MKT, 2021/24., H.1310.

ve hafiye Ziya Efendiye mecidiye nişanı verilmiştir¹²⁸. Bütün bu gelişmeler; Ermenilerin 1895 hadiselerine giden süreçte planlarını gerçekleştirmek için sıkı bir şekilde örgütlendiklerini, münferit olaylar çıkardıkları, Ermeni tebasını etki altına alabilmek için Ermenistanla ilgili neşriyatlar ve şarkılar besteledikleri bununla birlikte alınan güvenlik tedbirlerinin bu olayları ve neşriyatları sonlandırmakta yetersiz kaldığı görülmektedir.

Ermenilerin bölgedeki bölücü faaliyetlerinin ardı arkası kesilmediğinden, her hareketleri Vilayetçe takip edilmeye devam etti. 12 Aralık 1892 tarihinde Trabzon'da ikamet eden Serkis adında bir Ermeni'nin Batum üzerinden Tiflis'e geçtiği ve burada fesat komiteleriyle birlikte hareket edeceği yönündeki Trabzon Vilayeti'nden Dâhiliye Nezaretine verilen istihbarat üzerine Serkis takip edilmeye başlandı¹²⁹. 1890 lı yıllardan itibaren Ermeni faaliyetleri, yavaş yavaş meyvesini vermeye başladı. 2 Ocak 1893'te vilayet içinde genç Ermenilerin bir araya gelerek ezberledikleri birkaç beyitten oluşan milliyetçilik şarkılarını söylemeleri ayrılıkçı fikirleri desteklemeye başladıklarını ve örgütlenmenin gençler arasında başladığını göstermektedir. Yine bu genç Ermenilerin evlerinde yapılan aramada zararlı evrakların bulunması ve kilisede yaptıkları ayinler sırasında da ayrılıkçı söylemlerde bulunmaları¹³⁰ durumu destekler niteliktedir.

Planlarının fikrî zeminini oluşturmaya başlayan Ermeniler, bir sonraki aşama olarak kaçak yollarla silah, bomba gibi mühimmatları biriktirme çalışmalarını hızlandırmışlardır. 14 Mart 1893 tarihinde av için Trabzon dâhilinde bulunan liva mutasarrıflığı ve kaza kaymakamlıklarına gönderilen barutun büyük bir bölümü Ermenilerin eline geçmiştir. Bu tarihlerde Rusya ise Ermenilere ulaştırmak üzere Trabzon sahillerine silah, fişek gibi malzemeler göndermektedir¹³¹. Gönderilen malzemeler hem Ermenilerin bölgede terör faaliyetlerine başlayacaklarını, hem de bu durumu Rusya'nın teşvik ettiğini açıkça ortaya koymaktadır.

Ermenilerin bölgedeki bu faaliyetlerini yakından takip eden vilayet yönetimi, bir takım önlemler alarak bu ayrılıkçı hareketleri önlemeye çalışmıştır. Bu kapsamda 1 Temmuz 1893 tarihinde Trabzon Ermeni Katolik mektebinde ihtilalci fikirler

¹²⁸ DH.MKT, 2023/42., H.1310.

¹²⁹ DH.ŞFR, 156/115., H.1310.

¹³⁰ DH,ŞFR, 157/17, H.1310.

¹³¹ Y.PRK.BŞK, 29/83, H.1310.

içeren Ermenice Coğrafya risalesi ve Fransızca kitaplar toplanarak imha edilmiştir¹³². Ermenice dağıtılan broşür ve kitapların ihtilal fikirleriyle ayrılıkçı bilgiler içermesinden dolayı toplattırılması asayiş sağlamaya yönelik önemli bir adımdır. Bu gibi eserlerin ayrılıkçı bir takım düşünceleri yaymak amacıyla okutulduğu düşünüldüğünden, kitapların toplattırılıp imha edilmesi bölgede adım adım yaklaşan Ermeni terör olaylarına karşı alınan bir önlem olarak önemli ise de yeterince etkili olmadığı ileriki dönemlerde yaşanacak terör olaylarından anlaşılabacaktır.

Asayiş sağlamaya yönelik vilayetçe atılan adımlar ihtilalci Ermenileri yolundan döndürememiştir. 3 Mart 1894 tarihinde Çarşamba'da üç Ermeni şahsın evlerine baskın düzenlenerek yasaklı bir takım evraklar ele geçirilmiştir. Canik Mutasarrıflığından alınan bu bilgiye göre; bu kişilerin evinde toplam yedi adet martini tüfeği ile 300 fişek ve zararlı bazı evraklar bulunmuştur¹³³. Evlerde bulunan ve bölücü fikirler içeren gazete, broşür gibi zararlı evraklar, ihtilalci Ermenilerin bölgedeki planlarını soydaşlarına haber vererek destek toplamak, silah ve mühimmat gibi malzemeleri ise olaylarda kullanmak üzere hazırladıklarını gösterir.

1894 yılına gelindiğinde Ermeni faaliyetleri hız kazanmış, ihtilalci Ermeni casusları bölgede Müslüman kılığında dolaşarak, fikirlerini istedikleri yere daha rahat iletebilmişlerdir. 12 Haziran 1894 tarihinde; Bayburt ahalisinden olduğu tespit edilen, Of kazasına bağlı köylerde hoca kıyafetiyle dolaşarak İslamiyet'le ilgili olumsuz söylemlerde bulunan 50 yaşlarındaki kişinin aslında bir Ermeni komitesi casusu olduğu anlaşılmıştır¹³⁴. Ermeniler, bütün Anadolu'da olduğu gibi Trabzon Vilayeti'nden ayrılan Batum'da da toplantılar yaparak, çıkaracakları olayların fikrî alt yapısının bu gizli görüşmelerle oluşturmuşlardır. Ermeni komitesinin isteğiyle hareket eden Ermeni casuslar, bölgedeki ahaliyi kışkırtarak fitne çıkarma ve halkı isyana teşvik etme görevini yürütmüşlerdir. Çok zaman geçmeden bu türden olaylar yeniden yaşanmaya başlamıştır. 23 Eylül 1894 tarihinde Trabzon ahalisi Ermeni fesatçılarından Mosesyan Şimavend, Batum'a firar ederek burada bir otel açmış ve otelde Ermenileri örgütlemek amaçlı toplantılar düzenlemeye başlamıştır. Polis

¹³² MF,MKT, 172/117, H.1310.

¹³³ DH.ŞFR, 164/83, H.1311.

¹³⁴ A.MKT.MHM,718/12, H.1311.

idaresince elde edilen bu bilgi üzerine, Rusya hükümetinden Mosesyan'ın teslim edilmesi istenmiştir¹³⁵.

1895 Ekim ayına kadar Ermenilerin Trabzon Vilayeti'nde yürüttükleri hazırlık aşamasında temel olarak, Ermeni vatandaşları örgütlenme, silah ve mühimmat biriktirme şeklinde hazırlıklar yaptıkları anlaşıyor. Bütün bu çalışmalar neticesinde İngiltere ve Rusya'nın istediği gibi Ermenilerle yıllardır barış içinde yaşadıkları komşuları Türkler arasında gergin bir hava yaratılmıştır. Artık ihtilalci Ermeniler, uzun yıllardır hazırlandıkları isyanları gerçekleştirmek için uygun zamanı beklemeye koyuldular.

2.2.1.4. 1895 Trabzon Ermeni Olayları

Trabzon Vilayeti'nde Ermeni olaylarının yaşandığı ilk yer merkez kaza Trabzon'dur. Olayların ilk adımı 1895 senesi Ekim ayında atılmıştır. 2 Ekim'de Van eski Valisi Bahri Paşa'nın beş günlüğüne misafir olarak Trabzon'da bulunduğu sırada; Trabzon Redif Fırkası Kumandanı Ahmet Hamdi Paşa, İran Devleti'nin Trabzon Konsolosu Mirza Razi Han, Telgraf Başmüdürü İzzet Bey ve Vilâyet Alaybeyi Süleyman Bey'in akşam üzeri şehri gezmeleri sırasında olaylar patlak vermiştir. Uzun Sokak denilen caddede vuku bulan olayda; iki Ermeni militanı tarafından revolver silahla sekiz on el ateş edilerek, Ermenilerin bölgede çıkarmak istedikleri fesat hareketinin ilk adımı atılmış oldu. Tesadüfen oradan geçmekte olan Trabzonlu Balıkoğlu Hafız ve Çerkez Ali Çavuş olay sonrasında kaçan iki Ermeniye takip etmişlerse de İngiltere Konsolosluk binası civarında ihtilalci Ermenilerin izlerini kaybetmişlerdir. Olaydan iki gün sonra Cuma günü akşamı gece saat iki civarında Müslümanlardan birkaç kişi, Ermenilerden firar eden ve aranan şahıslardan İstephan'ın oğlu Haçık'e Ayavasil mahallesinde bir sokakta rastlamışlardır. Haçık tanıdığını anlayınca Müslüman esnaf üzerine ateş etmeye başlamıştır. Kurşunlardan biri Müslümanlardan Rahmi Efendiye denk gelmiş ve yaralanan bu kişi üç gün sonra hayatını kaybetmiştir. Haçık'in kaçmayı başardığı bu olayda askerlerden bir kişi de yaralanmıştır¹³⁶. Bu olayın üzerinden dört gün geçtiğinde bu kez Ermeniler Müslüman halk üzerine ateş açmaya başladılar. İhtilalci Ermeniler, olaya müdahale

¹³⁵ HR.TH, 146/97, H.1312.

¹³⁶ 2 Ekim günü meydana gelen olayda revolver kurşun isabet etmesi sonucu Van Valisi Bahri Paşa kalçasından, Hamdi Paşa ayağından hafif derecede yaralanmıştır. Y.A.HUS, 338/63, H.1313.

etmeye çalışan jandarma ve askerlere de ateş ederek olayların şiddetlenmesine neden oldular¹³⁷. Bu son yaşanan olaylardan sonra çatışmalar daha da şiddetlenmeye başlamıştır.

Trabzon şehrinde başlayan çatışmalar genişleyerek köylere yayılmış ve kısa sürede etkisini artırmıştır. İhtilalci Ermenilerin hükümet dairesini bastıkları, valiyi öldürdükleri gibi haberleri yaymaları sonucunda köylerdeki Müslüman ahali, şehre akın etmeye başladı. Bu durum üzerine civarda yaşayan Ermenilerin de şehre gelmesi üzerine büyük bir Ermeni- Müslüman çatışmasının çıkmasından korkuldu. Vali Kadri Bey, belediye reisini de yanına alarak Ermeni ve Müslümanların yoğun şekilde bulunduğu çarşıya gelmiş, anlatılanların doğru olmadığı, herhangi bir sorun yaşanmadığı yönünde yaptığı konuşma ahaliyi kısmen rahatlatmışsa da çarşı meydanının doğusunda saat beş buçuk civarında, konuşmanın yapıldığı esnada silah sesleri duyulmuştur. İhtilalci Ermeniler, tam teçhizat silahlanmış bir halde şehir merkezindeki Ermeni ahalinin arasına karışarak, halkın içinden Polis ve masum halkın üzerine ateş açmışlardır. Bunun üzerine karşılıklı bir çatışma çıkmış, iki Müslüman ölmüş, asker ve masum halktan pek çok kişi de yaralanmıştır. Olaylar yatıştırıldıktan sonra ev, dükkân ve mağazalarına saklanan ihtilalci Ermeniler saklandıkları bu yerlerden çıkarılarak, üzerlerinde bulunan silahlar alınmıştır. Çatışmalardan dolayı zor durumda kalan Ermeni ailelelerin ise ihtiyaçları karşılanarak asayiş yeniden tesis edilmiştir¹³⁸.

Ermenilerin Müslüman halk üzerine ateş ederek pek çok kişiyi yaralaması ve işlenen cinayetin failinin bir türlü yakalanamaması üzerine iki taraf arasındaki gerilim iyice artmış, Ermeni esnaf dükkânlarını ve mağazalarını açmayarak olaylara tepki göstermiştir¹³⁹. Trabzon'da yaşanan bu hadisede; Müslüman ve Ermeni ahaliden ciddi kayıplar verilmiş, Müslümanlardan 11 kişi ölmüş 25 kişi yaralanmış,

¹³⁷ HR.SYS, 2834/1, H.1313.

¹³⁸ Y.A.HUS, 338/63, H.1313.

¹³⁹ Hem olayların Ermeniler tarafından çıkarılmış olması hem de sonrasında böyle bir tepki göstermelerini anlamak güçtür. Ermeni cemaatinin dini lideri Mesrob ve diğer ileri gelenler de olaylar karşısında tepkisiz kalarak Ermenileri sakinleştirme yoluna gittiler. Trabzon Valisi yaptığı açıklamalarla Müslüman halkı yatıştırmaya çalıştı, ayrıca aranan iki Ermeninin biran önce hükümete teslim edilmesini istedi. İlk olayların yaşandığı günden bir gün sonra sabahleyin İstanbul'a giden vapurdan birkaç Ermeni fedaisinin indiği anlaşılarak, vapurda muhtemelen bu Ermeni şahıslar tarafından bırakılmış olan mektublar postadan çıkarıldı. Mektuplarda olayların Ermeniler tarafından nasıl başlatıldıkları dair açıklamalar yer almaktadır. Mektuplardan elde edilen bir diğer malumat ise Belediye binasının karşısında yer alan hanesinden etrafa ateş eden kişinin Erzincanlı Şuvarş isminde bir Ermeni olduğudur. Bu şahıs beş yıl önce benzer suçları işleyerek girdiği Trabzon Hapishanesinden afla birlikte çıkmıştır. Bkz, Y.A.HUS, 338/63, H.1313.

Ermenilerden ise 182 kişi ölmüş, 19 kişi yaralanmıştır¹⁴⁰. 8 Ekim 1895 tarihinde İstanbul'dan Trabzon Vilayetine gönderilen tebligatta; biran önce bölgede sıkıyönetim ilan edilmesi, Divan-ı Harp kurularak suçluların yargılanması¹⁴¹ ve kurulacak olan mahkemeye Rize'de bulunan Mirliya Salih Paşa'nın başkanlık etmesi istenmiştir¹⁴². Olayların yatışması ve asayişin temin edilmesiyle birlikte Ermenilerden sabıkası olanlar ve zanlı bulunanlar Divân-ı Harb'e teslim edilmiş, diğerleri ise evlerine gönderilmiştir¹⁴³. Ermenilerin mahkemelerde verdikleri ifadeler ve toplanan delillerde özellikle Rusya ve İngiltere tarafından destek aldıkları ortaya çıkmıştır¹⁴⁴.

Sonuç olarak ihtilalci Ermenilerin Trabzon'da çıkardıkları silahlı çatışmalar, belirli bir plan çerçevesinde ve yaptıkları hazırlıklar neticesinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Devleti'nin uyguladığı hoşgörü politikası ve iyi niyetli yaklaşıma karşılık ihtilalci Ermenilerin çıkardıkları olaylar, bölgede yaşayan Ermeni ahalinin eziyet çeken, katledilen bir millet gibi gösterilme çabası uluslar arası kamuoyunda devletleri etkileyerek onların desteğini alma yönünde teşebbüsler olarak gösterilebilir. Trabzon'da yaşanan bu çatışmaların sonucunda ihtilalci Ermeniler, Ermeni ahaliden ölenlerin sayısını aşırı şekilde mübalağa etmekten ve yalan beyanlarda bulunmaktan geri durmamışlardır¹⁴⁵.

2.2.1.5. Gümüşhane'de Ermeni Olayları

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Gümüşhane'de ortaya çıkan Ermeni hadiselerinin daha iyi anlaşılabilmesi için bölgenin nüfus yapısına bir göz atmak gereklidir. Şehrin nüfusuyla ilgili Trabzon Vilayet Salnamelerinde yeterli bilgiler vardır. 1869 tarihli Salnameye göre sancakta; 24.328 Müslüman, 718 de Ermeni bulunmaktadır. Şehir merkezinde 3240 kişi yaşıyordu ve bunların sadece 567'si Ermeni idi. Kalan az bir Ermeni nüfus ise kırsal kesimde Müslümanlarla birlikte

¹⁴⁰ HR.SYS, 2834/1, H.1313.

¹⁴¹ A.MKT.MHM, 664/30, H.1313.

¹⁴² A.MKT.MHM, 663/2, H.1313.

¹⁴³ Y. MTV, 130/30, H.1313.

¹⁴⁴ Ahmet Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.68.

¹⁴⁵ Ermeniler, olaylardan çok daha önce bulaşıcı hastalıklar nedeniyle veya eceliyle ölmüş olanların olaylar sırasında öldürüldüklerini, nüfusta kayıtlı olmayan birçok kişinin olaylarda öldüğünü iddia ederek ölü sayılarını yükseltmişlerdir. Ayrıca Müslümanların kendi ölümlerini ayak altında bırakmamak için yanlarında götürmeleri de Müslümanların sayıca az gibi görünmesine neden olmuştur. Ahmet Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.66.

yaşamaktaydı¹⁴⁶. Buradan hareketle, vilayet genelindeki diğer kazalarda olduğu gibi Gümüşhane kazasında da Ermeni nüfusunun, Müslüman nüfusa oranla oldukça az olduğu ortaya çıkmaktadır. 1881-1882'de şehirdeki Ermeni nüfusu 1486'dır¹⁴⁷. 1895 yılında Gümüşhane merkezinde 1146 Ermeni bulunmaktadır¹⁴⁸. Yıllar içerisinde Ermeni nüfusunda dalgalanmaların olduğu ve özellikle 1895 Trabzon'da ihtilalci Ermenilerin çıkardıkları olayların bölgedeki Ermeni nüfusun azalmasında etkili olduğu söylenebilir.

XIX. yüzyılda yaşanan 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonucunda Rusya'nın Ermenilerin hamiliğine soyunarak bölgedeki Ermenileri kışkırtmaya başlamasıyla birlikte Anadolu'nun pek çok bölgesinde olduğu gibi Gümüşhane'de de Ermeni olayları patlak vermiştir. Ermeni fesat komiteleri tarafından Trabzon başta olmak üzere Vilayet kapsamında fesat tohumları ekilmeye başlanmıştı. Bu doğrultuda İhtilalci Ermeniler bölgeye gelen barut, silah ve mühimmatı toplayarak planladıkları bölücü olaylarda kullanmak üzere depolamışlardır.

Gümüşhane'de yaşanan olaylar Trabzon'da meydana gelen hadiselerin devamı niteliğindedir. Trabzon'da olayların yatışmasından sonra ihtilalci Ermeniler, Gümüşhane ve Bayburt taraflarına yönelmişlerdir. 14 Ekim 1895 tarihinde Gümüşhane mutasarrıflığından alınan bilgiye göre Gümüşhane yakınlarında bir bölgede 500 kadar Ermeni'nin silahlanarak toplanmaları¹⁴⁹ yeni bir isyan çıkarmak için Gümüşhane'nin seçildiğini göstermektedir. Olayların Gümüşhane'de başlaması an meselesi olunca Gümüşhane Mutasarrıflığı tarafından bölgeye asker sevk edilmesi Trabzon Vilayeti'nden istenmiştir.

Gümüşhane Mutasarrıflığı, Ermenilerin faaliyetlerinin hız kazanmasına karşılık, Trabzon hadisesine benzer bir durumun ortaya çıkmasını engellemek üzere bölgede güvenlik önlemlerini artırmıştır. Mutasarrıflık bu doğrultuda, 13 Ekim'de Trabzon'dan bölgeye asker takviye edilmesini istedi. 21 Ekim'de verilen cevapta; dördüncü orduya bağlı süvarilerin yakın bölgelerde çıkan Ermeni olaylarıyla ilgilendikleri söylenerek Gümüşhane Mutasarrıflığı'nın bu isteği reddedildi¹⁵⁰. Bu tarihten itibaren iyice hız kazanan gelişmeler, bölgede iki taraf arasındaki gerilimi

¹⁴⁶ TVS, 1869, s.65.

¹⁴⁷ Kemal Karpat, *a.g.e.*, s.159.

¹⁴⁸ TVS, 1896, s.294.

¹⁴⁹ Y.A.HUS, 337/121, H.1313.

¹⁵⁰ A.MKT.MHM, 663/2, H.1313.

artırdı. 23 Ekim 1895 tarihinde Kelkit ahalisinden bazı şahıslar Gümüşhane kazasına gelerek orada bulunan Ermeni dükkânlarını yağmalamaya başlamışlardır. Gümüşhane mutasarrıflığından gelen bu haber üzerine bölgeye asker sevk edilmesi ve asayişin sağlanması istenmiştir¹⁵¹. 25 Ekim günü geldiğinde ise şehirdeki ihtilalci Ermeniler isyanı başlattılar¹⁵². Ermenilere ait bir dükkânda jandarmalardan birinin zehirlenmesi üzerine şehirde karışıklıklar çıkmıştır¹⁵³. Zehirlenme olayının faili Ermeni Şahbaz isimli şahıstır. Şahbaz, 25 yaşında bir jandarmayı zehirleyerek öldürmüştür. Ölen jandarmanın akrabalarından durumu şikâyet etmek üzere çarşıya gelen kişiler, şehir merkezinde olayların iyice karışmasına sebep olmuşlardır. Evlerindeki Ermeniler, sokaktan geçen Müslümanlar üzerine ateş etmeye başlamışlar ve olaylar iyice şiddetlenmiştir. Olayların şiddetlendiğini haber alan Dördüncü Ordu Nakliye taburunun bölgeye gelmesi Ermeniler tarafından engellenmeye çalışılmıştır¹⁵⁴. Askerler, saldırılara rağmen Gümüşhane merkezine gelerek olayları yatıştırıp, huzur ve güvenin tesisine gayret etmişlerdir. Böylece Gümüşhane’de Ermeni olayları yatıştırılarak, bölgede tekrar benzer olayların yaşanmaması adına güvenlik önlemleri iyice artırılmıştır. Gümüşhane kazasında çıkan bu olaylar sırasında; Müslümanlardan iki kişi, Ermenilerden de sekiz kişi hayatını kaybetmiştir¹⁵⁵.

Bölgedeki Ermeni olaylarının bastırılması ve sonrasındaki süreçte Trabzon valisinin tutumu oldukça önemlidir. Olayların bitmesinin ardından suça karışan ve karışmayanların ayrımının yapılması, duruma hassasiyetle yaklaşıldığını göstermektedir. Valinin bu olumlu tavrı sayesinde olaylardan nemalanmak isteyen bir takım kişi veya kişiler hedeflerine ulaşamadılar. Trabzon valisi tarafından 26 Ekim’de Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgraf bu durumu özetler niteliktedir. Telgrafta; olaylar sırasında korkarak kiliselere kapanmış olan Ermenilerin oradan çıkarılarak evlerine gönderildiği, yağma edilen eşyaların geri alındığı ve yağmacılık yapanların ise mahkemeye çıkarılacağı ifade edilmektedir¹⁵⁶. Suça karışmayan Ermenilerin diğer Osmanlı vatandaşları gibi devletin koruması altında olduğunu gösteren bu telgraf ayrıca, Ermeni vatandaşlara yönelik işlenebilecek herhangi bir

¹⁵¹ DH,ŞFR, 182/84, H.1318.

¹⁵² HR. SYS. 2812/4, H.1313.

¹⁵³ Bayram Nazır, “Gümüşhane’deki 1895 Ermeni Olayları”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, S.1, Haziran 2009, s.140.

¹⁵⁴ Kemal Saylan, *a.g.e.*, s.148.

¹⁵⁵ Kemal Saylan, *a.g.e.*, s.148.

¹⁵⁶ Y.MTV, 130/64, H.1313.

suçun önlenmeye çalışıldığını göstermesi bakımından da önemlidir. Sonuç olarak Ermenilerin günümüzde iddia ettikleri gibi baskıya uğradıkları, şiddete maruz kaldıkları ve öldürülmeleri gibi bir durumun söz konusu olmayıp, Osmanlı Devleti tarafından kendilerine yönelik sadece ihtilalci ve isyancı Ermeni gruplarına karşı gerekli önlem ve tedbirler alınmıştır.

2.2.1.6. 1895 Yılından Sonra Ermeni Hareketleri ve Alınan Tedbirler

Trabzon Vilayeti'nde Ermeni olaylarının hazırlık safhasını ve olayların gelişim sürecini ele aldıktan sonra, bilgi bütünlüğü oluşturması açısından sonraki süreçte yaşanan gelişmelere de bakmak gerekir. Bölgenin asayişini olumsuz etkileyen bu terör olaylarının 1895 tarihi ile sınırlı kalmaması; yeni bir takım önlemlerin alınmasını, daha öncesinde alınan tedbirlerin ise genişletilmesini gerektirmiştir.

1895 Ermeni olaylarının bitmesi ve yargı sürecinin başlamasıyla birlikte, hapisanede olan Ermeniler kalan cezalarını çekmeleri için başka yerlere nakledildiler. Bu kapsamda; Trabzon olaylarından dolayı Divan-ı Harbde yargılanmış ve çeşitli sürelerde hapis cezasına çarptırılmış olan altı Ermeni kalan cezalarını çekmek üzere Bodrum Hapishanesine nakledildi¹⁵⁷. Bu nakillerin bölgede yeniden oluşabilecek Ermeni teşkilatlanmasının önüne geçmek amacıyla yapıldığı söylenebilir. Olaylarda suçu sabit olup ceza alan Ermenilerin yanı sıra görevini yerine layıkıyla yerine getirmeyen askeri personelin bir kısmına da cezai yaptırım uygulanmıştır. Trabzon hadisesinden dolayı ordudan atılan Vilayet Zabtiye Alayı Dördüncü Taburu İkinci Süvari Bölüğü Bölük Ağası Arabgirli Halil Ağa bir süreliğine görevden alınmış, 31 Ocak 1898 tarihinde affedilerek başka bir yerde görevine devam etmesine müsaade edilmiştir¹⁵⁸.

Trabzon Vilayeti'nde Ermeni olaylarının yaşandığı dönemde hapisten çıkmış olan kişilerin olaylarla bir ilgisi olup olmadığı vilayet yönetimince araştırılmıştır. Katolik Ermeni Marmıyan Bedros bunlardan biridir. Tahliye olduğu dönem Trabzon'da Ermeni olayların yaşandığı zamana denk gelmektedir. Bu nedenle olaylarla bir ilgisi olup olmadığı araştırılarak, olay sırasında Trabzon'a üç dört saat

¹⁵⁷ DH.TMIK.M, 22/51, H.1314.

¹⁵⁸ MV, 94/53, H. 1315.

mesafede bulunan bir Rum köyünde olduğu tespit edildikten sonra üzerindeki şüphe kalkmıştır¹⁵⁹. Suçsuz olduğu anlaşılan kişilerin yanı sıra bu olaydan sonra tutuklanan ve başka kazalarda karışıklık çıkarmak niyetinde olan ihtilalci Ermeniler de vardır. Trabzon'daki hadise nedeniyle zanlı olarak Trabzon Hapishanesinde tutuklu bulunan Doğramacı Manok ve Mektep muallimi Kirkor bunlar arasında sayılabilir. Bu şahısların evleri arandığında olaylarla ilgili oldukları kanıtlanmakla birlikte başka yerlerde de benzer olaylar tertip etikleri ortaya çıkmıştır. Manok'un evinde çeşitli silah, fişek, fişek yapımında kullanılacak aletler, matbaa hurufatı, yasak gazetenin yanı sıra komite üyeleri tarafından Merzifon için hazırlanmış evraklar, Trabzon ve Erzincan arasında haberleşmede kullanılan şifreye dair bilgiler ele geçirilmiştir¹⁶⁰. Burada ele geçirilen yazışmalardan Manok'un fesat cemiyetini oluşturan 12 kişiden biri olduğu, Ermenileri isyana teşvik ettiği ve yönlendirdiği anlaşılmıştır¹⁶¹.

1895'te patlak veren Ermeni terörünün yatışmasından sonra bölgede bir süreliğine asayişin temin edildiği söylenebilir. 18 Kasım 1895 tarihindeki bir yazışmadan bölgede asayişin temin edildiği ve Ermeni hadiselerinden sonra başka bir vukuat olmadığı anlaşılmaktadır¹⁶². 26 Kasım'da Gümüşhane kazasından gönderilen bir telgraftan; Gümüşhane ve Trabzon Hadisesinden sonra bölgede yeni bir Ermeni hadisesi meydana gelmediği, bölgede huzur ve güvenliğin hâkim olmaya başlamasıyla birlikte herkesin gündelik hayatına döndüğü ifade edilmiştir. Vilayet içinde bahsi geçen iki yer dışında diğer kazalarda başka bir Ermeni hadisesi meydana gelmemiştir¹⁶³. Olaysız geçen bu kısa dönem vilayet yönetiminin asayişi sağlamaya yönelik aldığı tedbirlerin olumlu sonuç verdiğini göstermesi bakımından önemli olup, ihtilalci Ermenilerin amaçlarından vazgeçmediği sonrasındaki olaylardan anlaşılabaktır.

İhtilalci Ermeniler Anadolu'ya kaçak yollarla özellikle sahil kesimlerinden de girmeye çalışmışlar, bunlara karşı devlet yeni tedbirler almak zorunda kalmış olup, sahillerde ve limanlarda güvenlik önlemlerini artırmıştır¹⁶⁴. 10 Temmuz 1897 tarihinde sahillerin güvenliğinin temini için İstanbul'dan vilayetlere, Trabzon, İnebolu ve Yalıköşkü adlı vapurların süvarilerine tebliğ edilmek üzere gönderilen

¹⁵⁹ ZB, 458/55, H.1313.

¹⁶⁰ A.MKT.MHM, 663/9, H.1313.

¹⁶¹ Ahmet Halaçoğlu, *a.g.e.*, s.71.

¹⁶² Y.PRK.UM, 33/112, H.1313.

¹⁶³ Y.PRK.ASK, 108/62, H.1313.

¹⁶⁴ DH.TMIK.M, 16/64, H.1314.

telgrafta; Karadeniz sahillerinden Ermeni terör hareketine mensup olan kişilerin ve kaçak yollarla silahların girmesine müsaade edilmemesi, bu konuda ayrıca çok dikkatli olunması istenmiştir¹⁶⁵. Buna karşılık ihtilalci Ermeniler, Rus hududunda toplanarak Osmanlı tarafına geçmenin yollarını aramayı sürdürmüşlerdir¹⁶⁶. Arşiv kaynakları; XX. Yüzyılın başlarında da bu türden pek çok olayın varlığına işaret etmektedir. 27 Eylül 1903 tarihinde 17 kişilik Ermeni topluluğunun; Rizeli Temel Reis ile İslamoğlu Mustafa ve Hasan reislerin kayıklarına binerek, Batum limanından yola çıkmaları¹⁶⁷ bunlar arasında sayılabilir. Dördüncü ordu müşiriyeti tarafından, yola çıkan Ermenilerin karaya çıkmalarına engel olmak ve biran evvel yakalanmaları için sahil kesiminde karakol sandallarının gezdirilmesi vilayet yönetiminden istenmiştir. Vilayet içine gizlice sızmaya çalışanlar olduğu gibi kaçmaya çalışan Ermeniler de olmuştur. Gürcü eşkıyalar kısmında ele alınacak olan bu mesele daha çok Gürcü eşkıyaların bölge ahalisi ile yaşadığı sorunlarla ilgilidir. Mayıs 1905'te Trabzon civarındaki köylerden kadın ve erkek toplam 24 Ermeni, kayıkla Rusya'ya kaçmaya çalışırken yakalanmışlardır¹⁶⁸. Sahillerde meydana gelen bu duruma karşı alınan tedbirler arasında; bölgeye polis ve asker takviyesi yapılması, kaçmaya çalışan kişilere verilen 25 kuruşluk cezanın artırılması sayılabilir.

Alınan tedbirlerin etkisiyle bir süreliğine sakin bir dönem yaşanmışsa da ihtilalci Ermeniler, gizliden gizliye mühimmat biriktirmeye devam ettiler. 23 Nisan 1896 tarihinde Çarşamba kazasında bir zabıta ve köy bekçisi tarafından yakalanan iki Ermeni'nin yanında bulunan iki hayvan üzerinde tüfek, revolver silah, fişek ve bir takım cephaneye ele geçirilmesi üzerine bu şahıslar tutuklanmıştır¹⁶⁹. Bu olay, Ermenilerin Trabzon Vilayeti içerisindeki faaliyetlerinin 1895 olaylarıyla sınırlı kalmayacağını bir kez daha göstermiştir.

Ermeni çetelerinin bölgenin asayişini bozmalarına meydan vermemek ve ahalinin güvenliğini temin etmek maksadıyla güvenlik güçleri takibatlarını devam ettirmiştir. Bu takibatlar sonucunda 1897 yılı itibariyle Ermeni eşkıyaların yeniden toplanmaya, bölgedeki başka eşkıyalarla da ortak hareket etmeye başladıkları gözlenmiştir. 23 Haziran 1897'de 4. Ordudan Baş kitabete gönderilen tebligattan,

¹⁶⁵ DH.TMIK.M, 36/12, H.1315.

¹⁶⁶ DH.ŞFR, 213/112, H.1315.

¹⁶⁷ A.MKT.MHM, 664/15, H.1321.

¹⁶⁸ DH.TMIK.M, 198/2, H.1323.

¹⁶⁹ Y.A.HUS, 350/71, H.1313.

Ermenilerin yeni bir terör hareketi içinde oldukları anlaşılmaktadır. Tebligatta; Trabzon ve Sivas vilayetlerinin asayişini bozmak amacıyla Manyasoğulları ve diğer Ermeni eşkıyasının toplandığı Baş kitabete bildirilerek, Tokat, Amasya ve Karahisar taraflarında bulunan piyade ve süvarilerden bir kısmının bu bölgelere nakledilmesi istenmiştir¹⁷⁰.

Ermeni eşkıyalar bütün güvenlik önlemlerine rağmen limanlarda faaliyetlerine devam ettiler. Limanlar, Ermenilerin gizli yollarla silah ve mühimmat taşıdıkları, bazen de başkalarına ait silahları ele geçirdikleri mekânlar olarak önemli yerlerdi. 9 Mart 1901'de İran şahı namına geçirilmek üzere Trabzon gümrüğüne gelen dört sandık silahın çalınması üzerine olayın failinin Ermeni eşkıyaları olduğu düşünülmüştür. Bir Ermeni eşkıyasının elinde çalınan silahlardan biri olan Mavzer tüfeğinin görülmesi¹⁷¹ olayın failinin Ermeni çetesi olduğu ihtimalini güçlendirmiştir. 28 Nisan 1901'de Ermeni eşkıyasından bazı şahısların yakalanmasıyla durum açıklığa kavuşmuştur. Yakalanan şahısların elinde Mavzer tüfeği bulunmaktadır. Böylece ele geçirilen tüfeklerin İran hükümeti namına Trabzon gümrüğüne gelen silahlar olduğu kesinleşmiştir. Böyle durumların önüne geçebilmek için gümrükte çalışan memurlara bu tür silahların gümrükten geçirilmesine müsaade etmemeleri tenbihlenmiştir¹⁷².

Ermenilere yönelik yapılan takibat ve uygulanan sıkı güvenlik önlemleri olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır. 4 Ekim 1897 tarihinde Canik Mutasarrıflığından gelen telgrafta; Trabzon'da Ermeni eşkıyalarından bazı şahısların yakalandığı, bazı eşkıyaların ise kendiliğinden Çarşamba kaymakamlığına giderek teslim olduğu belirtilmiştir¹⁷³.

Ermeni din adamlarından Ermeni eşkıyalarına yardım ve yataklık edenler de olmuştur. 8 Aralık 1900 tarihinde Muş Ermeni murahhası olan ve Patrikhane tarafından Trabzon Murahhaslığına tayin edilen Rahip Papkin Efendi, Ermeni

¹⁷⁰ Y.PRK.ASK, 127/116, H.1315.

¹⁷¹ Y.MTV, 212/64, H.1318.

¹⁷² DH.TMIK.M, 103/13, H.1319.

¹⁷³ DH.TMIK.M, 40/37, H.1315; Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. 23 Haziran'da Baş kitabete gönderilen tebligatta da bölgede birkaç silahlı Ermeni eşkıyasının ele geçirildiği ifade edilmiştir. Y.PRK.ASK, 127/116, H.1315; 13 Eylül 1904 tarihinde Trabzon'da Ermeni fesat hareketlerine karışan kişilerden eşkıya çete reisi yakalanarak idam cezasına çarptırılmıştır. Komite azası dört şahıs müebbet hapse, çete üyelerinden 22 kişi ise on beşer sene kalebentliğe mahkûm edilmiştir. Yakalanan diğer şahıslarda iki ila bir sene arasında çeşitli sürelerde hapis cezasına çarptırılmışlardır. DH.ŞFR, 332/97, H.1322.

eşkıyasına yardım etmek suçundan tutuklanmıştır¹⁷⁴. Ermeni olaylarının içeriden bir destek gördüğü tahmin edildiğinden din adamlarının hareketleri uzun süredir izlenmektedir. Bu nedenle, 8 Mart 1898 tarihinde Ermeni Piskoposu kendisine bağlı kazaları gezerken kendisinden şüphe edilerek üzeri aranmıştır. Üzerinde bulunan bastonun içerisinden şiş çıkmış ve bunun üzerine bastona el konulmuştur¹⁷⁵.

Ermeni çetelerinin 1895 sonrası bölgedeki faaliyetlerinden biri de bölgedeki iletişim ağını tahrip etmektir. Böylece hem bölgeye asker sevk edilmesini önlemek, hem de bölgeyle dışarının bağı koparmayı amaçlayan Ermeni eşkıyalar, daha rahat hareket etme imkânı bulacaklardı. Bu amaçla, 30 kişilik bir ermeni çetesi tarafından 7 Ekim 1903 tarihinde Trabzon Hamsiköy civarında telgraf hatları tahrip edilmiştir. Bölgede tahrip edilen haberleşme ağlarının düzeltilmesinde askerler görevlendirilmiş, ancak askerlerin dağınık bir halde olmasından dolayı sayıları yeterli görülmeyerek, kaçan Ermenilerin yakalanması için beş bölük Hamidiye askerinin daha silah altına alınarak bölgeye sevk edilmesi istenmiştir¹⁷⁶.

İhtilalci Ermeniler Osmanlı topraklarında hedeflerine ulaşmak için her türlü gayret ve çaba içersinde olmuşlardır. Terör faaliyetlerine her gün yenisini daha ekleyen komite üyeleri, bu kez Trabzon ve çevresinde cinayetler tertip etmişlerdir. 15 Mayıs 1906 tarihinde Trabzon, Erzurum ve Bitlis'te cinayetler işlemek ve özellikle Trabzon'da konsolosluk binasını dinamitle patlatmak amacıyla Avrupa'daki Ermeni fesat komitelerine mensup bazı kişiler, Rusya sınırında silah ve dinamit teminine başlamışlardır. Bahsi geçen kazalarda asayiş bozma ve halkın güvenliğini tehdit etme amaçlı bu hareketlerin failleri arasında Ermeni kadınlar da bulunmaktadır¹⁷⁷. Burada bahsi geçen cinayetlerden biri Kalost oğlu Hadisyan Hamparsum tarafından gerçekleştirilmiştir. 25 Mayıs 1906 tarihinde Trabzon'da Ermeni komitesi kurmak ve bir kişiyi öldürmek suçlarından tutuklanan Hamparsum, idam cezasına çarptırılmış, cezanın infazı ise ibret olması açısından "Meydan-ı Şarki" isimindeki meydanda gerçekleşmiştir¹⁷⁸.

¹⁷⁴ A.MKT.MHM. 698/28, H.1318.

¹⁷⁵ DH.TMIK.M, 50/96, H.1315.

¹⁷⁶ Ermeniler, Trabzon dışında Bitlis'te de telgraf hatlarını tahtip etmişlerdir. Y.PRK.ASK, 205/62, H.1321.

¹⁷⁷ DH.TMIK.M, 222/35, H.1324.

¹⁷⁸ DH.TMIK.M, 223/10, H.1324.

Ermenilerin bölgede asayiş bozan hareketleri her geçen gün artarak devam etmiştir. 11 Şubat 1909'da Trabzon Hürriyet Meydanı'nda onbeş yirmi el silah atılmış, halk panikle dükkânlarını kapatarak kaçmaya başlamıştır. Olay sonrasında, faillerden yalnızca bir Ermeni, zabıta memurları tarafından yakalanabilmiştir. Bu tertipe karışan Ermeni eşkıyaları ise bir gün sonra yakalanarak adliyeye sevk edilmişlerdir¹⁷⁹.

Ermenilerin bölgede çıkardıkları hadiseler ve Müslüman halka yönelik terör hareketlerine karşılık, Müslüman ahalinin Ermenilere düzenledikleri olayların sayısı oldukça azdır. Bu olaylar, genellikle adi vakalar şeklinde cereyan etmekteydi. 1910 senesi Ekim ayında meşhur eşkıyalardan Suiçmezoğulları iki Ermeni kadını kaçırmak fi'li şeni (tecavüz) suçu işlemişlerdir¹⁸⁰. 1910 senesi Temmuz ayı içerisinde, Ordu-Giresun ve Rize'de Ermeni eşkıyalarının faaliyetleri tekrardan huzurun bozulmasına sebep olmuş, bunun üzerine devlet bölgedeki güvenlik tedbirlerini ve jandarma askerinin sayısını artırmıştır¹⁸¹.

Anadolu'da ihtilalci Ermenilerin yaptıkları mezalimler ve eşkıyalık hareketlerinin son bulması için tehcir edilmelerinden başka bir çare kalmamıştır. Bu kapsamda alınan tehcir kararı Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetinden Trabzon Vilayeti'nde 8 Haziran 1915 tarihinde tebliğ edilmiştir. Buna göre vilayetteki Ermenilerin aileleriyle birlikte Musul, Zor, Urfa taraflarına yerleştirilmeleri kararlaştırılmıştır¹⁸². Tehcir kararından bazı Ermeniler hariç tutulmuştur. Bunlar; bölgede asker, zabıt ve sıhhiye olarak görev yapanlar, bu görevlilerin aileleri¹⁸³ ile kendi işiyle meşgul olan tüccar ve esnaftan ibarettir¹⁸⁴.

Sonuç olarak Ermeni terör faaliyetlerinin 1915 yılının Haziran ayına kadar devam ettiği görülmektedir. Bu tarihten itibaren tehcir kararıyla birlikte, Trabzon Vilayeti'nin tamamında işinde gücünde olan, devlete sadık ve hainlik yapmayan Ermeni tebasının dışında ihtilalci ve eşkıya ermenilerin tamamı aileleriyle birlikte tehcir edilerek, bölgedeki huzur ve asayiş sağlanabilmiştir.

¹⁷⁹ DH.MKT, 2736/97, H.1327.

¹⁸⁰ DH.MUİ, 93/66, H.1328.

¹⁸¹ DH.MUİ, 93/66, H.1328.

¹⁸² DH.ŞFR, 54/87, H.1333.

¹⁸³ DH.ŞFR, 55/18, H.1333.

¹⁸⁴ DH.ŞFR, 54/287, H.1333.

2.2.2. Misyonerlik Faaliyetleri

Vilayet kapsamında asayişin temin etmek adına bölgedeki silah kaçakçılığı, eşkıyalık gibi suçlarla mücadelenin yanı sıra misyonerlik faaliyetleriyle de uğraşılmış, bu durum bölgedeki güvenlik güçlerine fazladan bir takım görevler yüklemiştir. Özellikle, bölgede yaşayan gayrimüslim halkın kendi amaçları doğrultusunda bir takım düşünceler etrafında toplanmalarını ve galeyana gelerek karışıklıklar çıkarmalarını amaçlayan misyonerlik faaliyetlerine dair olaylar sıkça görülmektedir. Bu amaçla bölgede öncelikle İngiltere ve Amerika başta olmak üzere diğer devletlerin de misyonerlik faaliyetlerini yürüttükleri söylenebilir.

Misyonerler genel itibarıyla bir dini tebliğ etmek amacı taşısalar da, arkalarında bulunan siyasi gücün yönlendirmelerine göre hareket etmektedirler. Geldikleri bölgelere halkın öncelikli ihtiyaçları olan hastane, okul, yurt, bakımevi gibi tesisler kurarak olumlu bir tesir bırakmaktalar, sonrasında ise Müslüman ahalinin çocukları başta olmak üzere tamamı üzerinde kendi fikir ve düşüncelerini empoze etmeye başlamaktadırlar. Bu amaçlarını gerçekleştirmek için bazen bir öğretmen, bir doktor, bir din adamı bir eğitmen gibi hareket ederek insanlar üzerinde, insanlara yaklaşabilecek roller üstlenmekten geri durmamışlardır.

XIX. yüzyılın ilk yarısından itibaren Trabzon'da özellikle Ermeniler üzerinde yürütülen misyonerlik faaliyetleri, Ermeniler arasında mezhepsel tartışmalara neden olmuştur. Katolik misyonerlerin etkisiyle Katolikleşen Ermenilerle, Gregoryen Ermeniler arasındaki çatışmalar nedeniyle konu II. Mahmud'a iletilmiş ve Hristiyanların mezhep değiştirmesi yasaklanmıştır. İngiltere ve Fransa'nın misyonerlik faaliyetlerini sekteye uğratacağı için bu devletlerin baskıları sonucunda bu yasak Tanzimat'tan sonra kaldırılmıştır¹⁸⁵. Bu dönemden itibaren başlayan mezhep değişiklikleri ile her geçen gün Katolik Ermenilerin sayısında bir artış gözlenmiştir¹⁸⁶. Bu artış, Katolik misyonerlerin Ermeniler üzerindeki başarısını göstermesi bakımından oldukça önemlidir.

¹⁸⁵ Özgür Yılmaz, "XIX. Yüzyılda Misyonerlik Faaliyetleri Çerçevesinde Trabzon Ermenilerine Bir Bakış", *1808-1876 Yılları Arasında Yabancı Gözlemcilere Göre Trabzon*, Trabzon, 2009, s.198.

¹⁸⁶ Katolik Ermeni nüfusu 1870 yılına ait salnamede 409, 1878-1881 arasındaki salnamelerde ise 487 olarak kaydedilmiştir. TVS, 1870, s.183, TVS, 1878, s.116-117, TVS, 1879, s.116-117, TVS, 1881, s.132.133.

Osmanlı Devleti'nin farklı dinlere mensup vatandaşlarına uyguladığı hoşgörü politikası, Osmanlı toplumunu misyonerlerin faaliyetlerine uygun bir ortam haline getirmiştir. Trabzon Vilayeti Fransız, İngiliz ve Amerikan misyonerlerin çalışma alanları içerisinde. Amerikalıların bölgede yürüttükleri misyonerlik faaliyetlerinin başlangıç noktası, 1835 yılında Trabzon'da misyoner istasyonunun kurulması hadisesi ile başlatılabilir¹⁸⁷. Amerikan misyonerleri, öncelikle İstanbul ve İzmir gibi yerlerde Rumlara yönelik faaliyetler yürütmüş sonra Anadolu'nun diğer bölgelerinde yaşayan Rum ahaliye yönelik misyonerlik hareketleri içerisinde faaliyetlerine başlamışlardır. Bu çerçevede Amerikan Protestan misyonerleri Karadeniz kıyılarında Rumların bir Pontus Devleti kurma fikrini desteklemiş, onların ayrılıkçı fikirler etrafında toplanmaları için gerekli desteği sağlamıştır. Bölgede bulunan Ermeniler Amerikan misyonerleri tarafından yönlendirmeye müsait bir gruptu. Hem Rum hem de Ermeni gruplara ihtilalci fikirler aşlamak gayesiyle misyonerler, kitap dağıtmak gibi fikir ve ideolojilerini yaymak bakımından kullandıkları en yaygın yöntemlerden biriydi. Bölgeye ait arşiv belgelerine yansıyan olayda: Erzurum'dan gönderilen ve Trabzon'daki Amerika misyonerleri tarafından dağıtılan "Mucizelere Dair Hutbe ve Meryem Ananın Makamına Dair Hutbe" adındaki risalenin Türkçe olarak gayrimüslim ahaliyi kötü bir takım fikir ve düşüncelere yönlendirmek amaçlı olduğu tespit edildiğinden risalenin dağıtımı, Emniyet-i Umûmiye Şubesi tarafından engellenmiştir¹⁸⁸.

Amerikalı misyonerler, bölgede açtıkları okullar vasıtasıyla kendi dini propagandaları başta olmak üzere halk üzerinde her türlü faaliyeti rahatlıkla yürütme imkânı buluyorlardı. Misyonerlik binalarının hemen yanında açtıkları okulda eğitim gören öğrenciler için yurt imkânı da tanıyorlardı. Böylece bölgedeki gayrimüslim tebanın çocuklarının dini ve fikri yapılarını etkileyebilmek için her türlü yolu ve imkânı sağladıkları görülmektedir¹⁸⁹.

Trabzon, Anadolu ve İran arasındaki ulaşım açısından Amerikan misyonerleri için uygun bir konumdadır. Amerika, hem Trabzon'da hem de Trabzon gümrüğü vasıtasıyla İran'a gönderdiği kitap ve haritalarla birlikte misyonerlik faaliyetlerini

¹⁸⁷ Özgür Yılmaz, "Trabzon Ermenileri Arasında Protestanlığın Yayılması ve Etkileri", *1. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu Tebliğ Kitabı*, İstanbul 2016, C:I, s.1274, Gülbadi Alan, "Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu'daki Rumlar Ve Pontus Meselesi", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 10, Yıl: 2001, s.189.

¹⁸⁸ DH.EUM.MTK, 80/29, H.1333.

¹⁸⁹ HR.TH., 372/12, H.1327.

yürütmüştür. Trabzon gümrük görevlileri sakıncalı gördükleri bu kitaplara el koyarak, taşınmasını engellemiştir. 1894 Haziran ayında Amerikan misyonerleri tarafından İran'a gönderilen sandık içinde yer alan bir takım yasaklı kitap ve haritalara gümrük memurları tarafından el konulmuştur¹⁹⁰. Kitapların içlerinde Ermenistan kelimesinin geçmesi¹⁹¹ dikkat çekicidir. Burada tarih itibarıyla Ermenilerin ayrılıkçı hareketlere girdiği bir dönemde Ermenistan kelimesinin Amerikan misyonerleri tarafından kullanılması ayrıca üzerinde durulması gereken bir husustur. Amerikan misyonerleri, Ermeni bağımsızlık hareketlerini destekleyen ve kitaplarında açıkça ifade edilen bölücü fikirler içeren kitapların toplatılması ve imha edilmesi elbette yeterli olmamıştır. Ermenilerin 1895 yılı itibarıyla bölgede başlattıkları ihtilal hareketlerinin fikrîsel alt yapısında Amerikan misyonerlik faaliyetlerinin büyük bir etkisi olduğu muhakkaktır.

Amerikalı misyonerler bölgedeki Ermeni olayları sonrasında maddi durumu yeterli olmayan Ermenilere maddi yardımda bulunarak, onların sempatisini kazanmaya çalışmışlardır. Trabzon Valisi Kadri Bey tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta; bölgedeki Rum ve Müslümanlardan fakir durumda olanlara Protestan Misyonerlerinden Palmer adındaki bir papaz tarafından yardım edildiğinden bahseder¹⁹². Bölgedeki Ermeni olaylarından sonra Trabzon ve Gümüşhane'de yaşayan Ermenilere İngiliz misyonerler de yardımda bulunmuşlardır¹⁹³.

Trabzon vilayet yönetiminin misyonerlere yönelik aldığı önlemlerin başında bölgedeki eğitim faaliyetlerine önem verilmesi, halkın bilgilendirilmesi gelmektedir¹⁹⁴. Bunun yanı sıra vilayet gümrüğüne gelen sakıncalı görülen evraklar toplattırılmıştır. Bu kapsamda; 12 Haziran 1886 tarihinde Vilayet gümrüğüne gelen Amerikan misyonerlerinin gönderdiği kitap ve haritalara da el konularak dağıtılması engellenmiştir¹⁹⁵. Trabzon'un bazı yerlerinde misyonerlerden etkilenme ve onlara kanarak dinlerini değiştirmelerinden şüphe edilen halka doğru yol gösterilmeye çalışılmıştır. Vilayet yönetimi, 1 Haziran 1913 tarihinde, Hopa kazasındaki bazı

¹⁹⁰HR.İD, 2029/61., H.1311; Katolik Protestanlar, Trabzon gümrüğü üzerinden İran'a başka tarihlerde de kitaplar göndermeye devam etmişlerdir. Bkz, HR.TH., 154/99, H.1312.

¹⁹¹BEO, 430/32238, H.1312.

¹⁹²DH.ŞFR., 186/107., H.1313.

¹⁹³HR.SYS., 2889/67., H.1313.

¹⁹⁴Y.PRK.MŞ, 7/23. H.1317.

¹⁹⁵Halka dağıtılmak istenen kitap ve haritaların toplatıldığına dair örnekler için bkz, HR.TH, 64/13, H.1303; DH.MB.HPS, 154/27, H.1333.

köylerde “Ermeni’den Dönme Müslüman”ların bölgeye giden misyonerler vasıtasıyla dinlerini değiştirebileceklerini Dâhiliye Nezaretine bildirmişlerdir. Gelen cevapta, yerel yönetimin gerekli önlemleri alması, Hemşinlilere doğru yolun gösterilmesi istenmektedir¹⁹⁶.

Genel olarak baktığımızda misyonerlik faaliyetlerinin büyük oranda Ermeniler üzerinde etkili olduğunu söyleyebiliriz. Ermeniler arasında 1878 tarihinden itibaren gözlemleyebildiğimiz ayrılıkçı hareketlerinin, 1895 olaylarında açıklık kazanması, misyonerlerin azınlık gruplar üzerindeki planlarının başarıya ulaştığını göstermektedir. Ermeniler üzerinden yürütülen misyonerlik faaliyetleri, bütün Osmanlı toplumunu özellikle asayiş olayları üzerinden derinden etkilemiştir.

2.2.3. Eşkivalık Faaliyetleri

Eşkiva; dağda kırdan yol kesen, haydut, harami¹⁹⁷ gibi anlamların yanı sıra adam soyan ve öldüren, yasadışı eylemlerde bulunan silahlı toplulukları ifade etmektedir. Eşkivalığın ortaya çıkmasında merkezi otoritenin zayıflaması büyük bir öneme sahiptir. Bununla beraber toplumda başlayan iltimas ve kayırmalar yasalara karşı bir güvensizliğe neden olmakta, herkesin kendi adaletini sağlama girişimleri ise eşkivalık olaylarını doğurmaktadır.

Osmanlı Devleti’nde merkezi otoritenin zayıf olduğu dönemleri fırsat bilen eşkıyalar, devlet otoritesine karşı gelerek bulundukları bölgede asayiş tehdit eden bir yapıya dönüşmüşlerdir. Özellikle XVI. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan eşkivalık olaylarına baktığımızda, olayların çıkış noktasının Anadoludaki hızlı nüfus artışı olduğunu görürüz. Bunun yanı sıra devam eden savaşların halk üzerine yüklediği mali külfet, toplumda huzursuzluğa neden olmuştur. Tam da bu dönemde yaşanan şehzadeler kavgası hem merkezde hem de taşrada derin izler bırakmıştır. Toprağını ekip biçmekle geçimini sağlayan tımarlı sipahilerin Anadolu’nun farklı bölgelerine yeni bir geçim kaynağı bulmak amacıyla dağılması ve genç köylülerden bazılarının medreselere doluşmaları sonucunda Anadoluyu kasıp kavuran suhte isyanları patlak

¹⁹⁶ DH.İD, 116/65, H.1331.

¹⁹⁷ Ali Bardakoğlu, “Eşkiva”, *DVİA*, C:XII, İstanbul, 1995, s.467.

vermiştir. Medreselere olan yoğun ilgi; kadılık, müderrislik gibi görevlerle birlikte yeni vazifeler edinmek isteğinden de kaynaklanmıştır¹⁹⁸.

XVII. yüzyılda meydana gelen asayiş meselelerinin yanı sıra eşkıyalık olaylarının çıkış noktası olarak ekonomik problemler göze çarpmaktadır. XIX. yüzyılın sonlarında ve XX. yüzyılın başlarında ise kaybedilen topraklarla birlikte ortaya çıkan ekonomik problemler ve toplu nüfus hareketleri eşkıyalık olaylarının köklü bir çözüme kavuşturulamadığını göstermektedir. Kısacası Osmanlı Devleti'nde hemen her dönemde gözlemleyebildiğimiz eşkıyalık olaylarının sosyal ve ekonomik bozulmalar neticesinde ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Trabzon Vilayeti'nde benzer nedenlerle ortaya çıkan eşkıyalığın bölgesel bir takım etkenlerle de arttığını söyleyebiliriz. Bu konu Trabzon Vilayeti'nde eşkıyalık olaylarının anlatıldığı bölümde daha etraflıca ele alınacaktır. Burada kısaca değinmek gerekirse; 93 harbi sonucunda meydana gelen göç hareketleri, Karadeniz ve Doğu Anadolu bölgelerinde toplumsal kargaşaya neden olmuş¹⁹⁹ve bu nüfus hareketleri sonucunda bölgeye gelen muhacirlerin bir bölümü, eşkıyalık olayları içinde yer almışlardır.

2.2.3.1. Trabzon Vilayeti'nde Eşkıyalık Olayları

Trabzon Vilayeti'nde çalışmamızda ele alınan dönemden çok daha eski tarihlerde de eşkıyalık olaylarının var olduğunu söyleyebiliriz²⁰⁰. Vilayet genelinde eşkıyaları; önceki dönemlerde nüfuz sahibi olan kişilerin ailelerinden gelenler, âyân eşrâf gibi belirli zümrelerin kalıntıları, merkezi hükümetle veya bölgede yaşayanların karşılaştığı anlaşmazlık sonucu dağa çıkarak şakilik edenler olarak sınıflandırabiliriz. Bunlardan bazıları bireysel olarak hareket etmiş, bazıları da meşhur eşkıyalar kısmında ele alacağımız üzere yanına topladığı refikleriyle birlikte cinayet, yol kesme, hırsızlık, gasp, hane basma, kadın ve kız kaçırma suçlarını çoğunlukla işlemişlerdir.

¹⁹⁸ Mustafa Akdağ, *a.g.e.*, s.154.

¹⁹⁹ Edip Öncü, *a.g.m.*, s.56.

²⁰⁰ Trabzon'da XVI. yüzyılın sonlarından itibaren eşkıyalığın var olduğuna dair birçok kayıt olmakla birlikte bunlardan bazıları için bkz, A.DVNSMHM, 44/339; İE.DH, 6/609, H.1012; DH.MKT, 706/12, H.1321; DH.EUM.EMN., 66/30, H.1332.

Trabzon Vilayeti'nde asayişin bozulması ve merkezi hükümetin meşgul olmasından yabancı devletler, özellikle de Rusya çıkar sağlamıştır. Rusya'nın Rumlar üzerinden izlediği siyasetle Osmanlı Devleti'nin iç içlerine karışma amaçları hemen hemen her dönemde var olmuştur. Ancak özellikle 1877-1878 Osmanlı Rus savaşında elde ettikleri başarılarla birlikte bu amaçları tekrardan gün yüzüne çıkmış ve planlarını gerçekleştirmeleri için uygun zemin oluşmaya başlamıştır. Rusya bu savaş sonucunda ele geçirdiği Batum toprakları sayesinde bölgede yaşayan Rumlar üzerindeki hedeflerini gerçekleştirebilmek için bir merkez elde etmiş oldu. Batum limanından hareket eden vapurlardaki postalarla Trabzon vilayeti içerisindeki Ermeni ve Rumlara ayrılıkçı fikirleri aşılayacak kitap, gazete gibi yayınlar göndererek, onları bölgedeki amaçları doğrultusunda yönlendirebilmişlerdir. Yine Ruslar, Balkan Savaşları esnasında onlara yönelik bir katliam yapılacağı yönünde Rumları kışkırtarak, büyük bir propaganda başlatmışlar ancak istedikleri sonucu elde edememişlerdir²⁰¹. XIX. yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarında Rumlar daha çok bölgede kendilerine yönelik bir kıyım yapılacağı fikriyle hareket ederek, eşkıyalık olaylarında yer almışlardır. Hatta kimliklerini gizli tutmak maksadıyla Gürcü kıyafetleriyle dolaşarak eşkıyalık yapmışlar ancak çıkarıldıkları mahkemelerde durumun öyle olmadığı ortaya çıkmıştır²⁰².

Eşkıyalık olaylarının nedenlerine baktığımızda bölgenin nüfus yapısının olaylarda önemli bir etkiye sahip olduğunu görürüz. Özellikle 93 Harbi sonrasında Anadolu'ya göçen Gürcü muhacirlerin bölgeye uyum sürecinde yaşadıkları sorunlar eşkıyalık olaylarına karışmalarında etkili oldu²⁰³. Nüfus hareketlerinin yanı sıra Trabzon Vilayeti'nde ekonomik sorunların eşkıyalık meselesi üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Belgeler; kuraklık nedeniyle zor günler geçiren Müslüman ve gayrimüslim halk ile muhacirler arasındaki anlaşmazlıkların büyük bir kısmının, toprak paylaşımı yani ekonomik nedenlerden kaynaklandığına işaret etmektedir²⁰⁴.

Trabzon Vilayeti'nde eşkıyalar, bazı dönemlerde bölgede bulunan güç odaklarının ekonomik çıkarları doğrultusunda, onlarla birlikte hareket ettiler.

²⁰¹ Osman Köse, "Balkan Savaşları Sırasında Rusların Trabzon ve Gümüşhane Rumlarını Tahriki", *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, 2017, Samsun: İlkadım Belediyesi, s.244-249

²⁰² Y.PRK.BŞK, 44/13, H.1313; HR. SYS, 2790/9, H.1311.

²⁰³ Oktay Özel, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler Osmanlı'nın Son Devrinde Orta Karadeniz'de Toplumsal Uyumun Sınırları Üzerine Bazı Gözlemler", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S.5, Bahar 2007, s.93-112.

²⁰⁴ Bu konuda arşivde birçok belge mevcuttur. Bunlardan bazıları için bkz, A.MKT.UM, 428/15, 506/95, H.1278.

Eşkîyalık faaliyetlerinin tetikleyicisi konumunda olan güç odaklarının²⁰⁵ yanı sıra XIX. Yüzyılın ortalarından itibaren milliyetçilik akımının etkisi ve yabancı devletlerin desteklemeleri sonucunda bölgede yaşayan Ermenilerin bir bölümü de bu faaliyetler içinde yer aldılar.

Vilayet genelinde eşkıyalar, varlıklı insanların evlerini basarak, mallarını gasp etmişlerdir. Bunun için de kırsal kesimde oturan ailelerin evleri eşkıyalar için özellikle seçilen mekânlar olmuştur. Lazistan Mutasarrıflığından Trabzon Vilayeti'ne gönderilen bir telgrafta; eşkıyaların ev baskınları ile ilgili ayrıntılı bilgiler yer almaktadır. Olay, 1913 senesi Nisan ayının üçüncü Perşembe günü Karadere Nahiyesinin Vandrili köyünde gerçekleşmiştir. Eşkıyalar, Sekbanoğullarının evine yaptıkları saldırı sırasında; evde bulunan kadınlardan bazıları saklanmış, eşkıyalara karşı koymaya çalışan bir kız diz kapağından, köy ahalisinden Kanburoğlu Yusuf sağ kolundan, Kanburoğlu Hasan'ın eşi Gülizar sağ bileğinden, eltisi Gülbike de sağ kolundan, Kanburoğlu Hafız Hasan sağ ve sol kollarından yaralanmışlardır. Silah seslerinin duyulması üzerine Karadere'nin Tonik Nahiyesinde bulunan bir grup askerin bölgeye intikal etmesi sonucunda silahlı çatışma başlamış ve eşkıyalardan İbrahim kaçmayı başarmıştır. Çıkan çatışmada otuzdan fazla eşkıyaya karşı verilen mücadelede askerlerden Sadık şehit olmuş, askerlere karşı koyamayacaklarını anladıklarında ise ölen Sadık'ın kafasını dipçikle parçalayarak kaçmışlardır²⁰⁶.

Oldukça kalabalık olan bu eşkıya çetesi, evde bulunan kadın ve kızları kaçırmak, maddi kazanç elde etmek ve bunu gerçekleştirebilmek için evde bulunan diğer kişileri öldürmeyi amaçlamışlardır. Ancak güvenlik güçlerinin yetişmesi neticesinde olayın faili olan Lazistan meşhur eşkıyalarından Köseoğlu Bahadır ve Topaloğlu Ethem sahte pasaport düzenleyerek Rusya'ya firar etmişlerdir. Bu olayın faillerinin yanı sıra Lazistan asayişini bozan Kanburoğlu Şevki, Kel Ali, Kuruoğlu Tahir ve Araboğlu Mehmet isimlerindeki eşkıyalar da Rusya topraklarında yakalanmışlardır. Meşhur eşkıyaların Rusya'da hangi suçtan dolayı tutuklandıkları ve hapisshanede ne kadar süre kalacaklarına dair bir malumat olmamakla birlikte, eşkıyaların geri dönmelerinin ihtimaller dâhilinde olması dolayısıyla; Dâhiliye

²⁰⁵Edip Öncü, "Trabzon'da Suç ve Suçlu: Bir İngiliz Konsolos Raporunun Düşündürdükleri", *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 3/4, 2017, s. 57-58.

²⁰⁶ DH.EUM.EMN, 66/30, H.1332.

Nezaretine gönderilen fotoğrafların polislere verilmesi ve suçluların geri dönmesi halinde gerekli işlemlerin yapılması istenmiştir²⁰⁷.

Eşkılar, Trabzon Vilayeti'nde kadın ve kız kaldırma gibi adi suçları işlediklerinde, kaçırdıkları kişilerin ailelerinden fidye talebinde bulunmuşlardır. 11 Mayıs 1903 tarihinde; Of kazasına bağlı Mapsino köyünden ve aynı zamanda Asakiri Bahriye askerlerinden Mahmud bin Hüseyin'in kızının kaçırılması olayı, eşkıyaların fidye amacıyla kız kaçırılmalarına örnek olarak gösterilebilir. Olayda; Kurtoğlu Hacı Mustafa, bu tarihten bir müddet öncesinde kızı kaçırarak kırk Osmanlı lirası karşılığında serbest bırakmış ancak daha sonra tekrardan kızı kaçırmaya yeltenmiştir. Bu durum üzerine Mahmud bin Hüseyin, Trabzon Vilayeti'ne yazdığı arzuhalde durumu ifade ederek, Hacı Mustafa'dan şikâyetçi olmuştur²⁰⁸. Eşkılarının maddi gelir elde ettikleri bir diğer yol ise, bölgede bulunan ormanları kendi tasarrufuna geçirmektir. Bu şekilde hem ormanın kullanım hakkını ellerinde bulundurarak hem de ağaçlardan elde edilen kerestelerin satışından maddi kazanç sağlayabilmişlerdir. 1903 Temmuz ayında Mapavri Nahiyesi Babik karyesinde yaşayan ahaliye ait ormanlık alanın, eşkıyadan Kanburoğlu İbrahim tarafından ele geçirilmesi, bölge halkının şikâyetine konu olmuştur. 16 Temmuzda Ahmet Tevfik imzasıyla Trabzon Vilayetine gönderilen arzuhalde Kanburoğlu İbrahim'in kendisine ait ormanı hile ile ele geçirdiği ifade edilerek İbrahim'den şikâyetle bulunulmuştur²⁰⁹.

Trabzon'da eşkıyalık faaliyetleri ev basmak, kadın ve kızları kaçırmak, halkın eşyalarını gasp etmekle sınırlı kalmadı. Eşkılar hapishanelere baskın düzenleyerek orada bulunan mahkûm veya tutukluyu zorla dışarı çıkarma girişimlerinde bulundular. 28 Mayıs 1904 tarihinde Lazistan Sancağı'ndan Sandıkçioğlu Şükrü, kardeşi Arslan'ı öldüren Yusuf'u tutuklu bulunduğu Rize Hapishanesinden zorla almak için hapishaneye baskın düzenlemeyi planlamıştır. Şükrü'nün yanında bulunan bir grup eşkıya ile hapishaneye baskın düzenleyeceği öğrenilince vilayet merkezine haber verilerek hapishanenin muhafazası için jandarma kuvvetlerinin gönderilmesi istenmiştir²¹⁰.

²⁰⁷ DH.EUM.EMN, 66/30, H.1332.

²⁰⁸ DH.MKT, 706/12, H.1321.

²⁰⁹ DH.MKT, 738/19, H.1321.

²¹⁰ DH.ŞFR, 328/101, H.1322.

Eşkılar işledikleri suçlar sonucunda hemen yakalanamıyor, bu asayiş sorunu şakilerin başka suçlar işlemesine de zemin oluştuyordu. Bu durum halk arasında tedirginlik yarattığı gibi eşkıyaların yakalanamaması suçun caydırıcılığını ortadan kaldırmaktaydı. Eşkılar kaçmaları ve saklanmalarında ise coğrafi yapının etkisi göz ardı edilemeyecek derecede fazlaydı. Trabzon Vilayeti'nin dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olması eşkıyaların saklanmasına imkân tanımaktaydı. Kaçma girişiminde başarılı olan eşkıyalar, güvenlik güçleri tarafından yapılan takibatlarda ele geçirilme korkusuyla genellikle Rusya'ya kaçarak bir süre izlerini kaybettirmeyi düşünüyorlardı. Trabzon Vilayet yönetimi kaçan eşkıyaların geri dönecekleri ihtimalini göz önünde bulundurarak takibe devam etmekte, bu girişimler sonucunda bazı eşkıyalar ele geçirilmekteydi. 4 Nisan 1914'te daha önceden Trabzon Vilayeti'nde eşkıyalık yapan ve sonrasında Rusya'ya kaçmış olan Hacı Bekiroğlu Ahmet bin Ali, İshakoğlu Mehmed Ali bin Hüseyin Rusya'da yakalanarak ihraç edilmişler ve Rize limanına gelen vapurda her ikisi de tutuklanmıştır²¹¹. Eşkılar ele geçirilmesi sorunların çözülmesinde tek başına yeterli olmuyordu. Çünkü eşkıyalar, çıkarıldıkları mahkemelerce serbest bırakılıyor, böylece ahalinin hukuka olan güveni sarsılıyordu²¹². Çıkarıldıkları mahkemelerde eşkıyaların gerekli cezaları almamaları, bize bu eşkıyaların yerel güçler (ağalar, beyler) ve yöneticiler tarafından desteklendiklerini düşündürmektedir.

Eşkılarık olaylarında suçluların olay anında yakalanamamış olması eşkıyaların ele geçirilmesini güçleştirmekteydi. Olayla ilgili bir şahit yoksa eşkıyaların kimliğinin belirlenmesi de ayrıca bir sorun teşkil ediyordu. Canik Sancağı'na bağlı Ünye ve Terme arasındaki Karaboğaz mevkiinde 12 Haziran 1909 tarihinde meydana gelen yol kesme olayı sonrası eşkıyaların yakalanması için birkaç koldan asker çıkarılmışsa da bir netice elde edilememiştir. Yolcu ve tüccarların ellerinde bulunan 200 lira kadar para ve mallarını gasp eden eşkıyaların dokuz kişi oldukları, ellerinde bulunan martini tüfekleriyle birlikte oradan uzaklaştıkları yönündeki bilgiler doğrultusunda bölgede eşkıya takibi başlamışsa da bir netice alınamamıştır²¹³.

²¹¹ DH.EUM.EMN, 64/27,H.1332.

²¹² Hamdi Özdiş, *a.g.t.*, s.88.

²¹³ DH.MKT, 2840/37, H.1327.

Eşkîyaların bir kısmı olay sonrasında sağ olarak yakalanabilmişken bir kısmı ise askerlerle giriştikleri çatışma sırasında hayatını kaybetmiştir. 26 Mayıs'ta Trabzon Valisi Sami Rifat tarafından Dâhiliye Nezaratine gönderilen telgrafta; Lazistan'da Sekbanoğulları namıyla korku ve şöhret kazanmış eşkıya çete reisi olan İsmail'in, Of ve Rize'den bir grup askerle giriştikleri çatışma sırasında ölü olarak ele geçirildiği ifade edilmiştir. Çete reisinin ölümü ile sonuçlanan çatışmada çetenin diğer üyeleri kaçmayı başarmıştır. Kaçan şahısların yakalanmaları için yine takibata devam edilmişse de bir sonuç alınamamıştır. Telgrafta yer alan bilgilere göre başka bir kısım eşkıyalar kendiliğinden hükümete teslim olmuşlardır. Of'tan eşkıya Çaprazoğlu Osman, Müşahid oğlu İsmail ve Hopa'da iki şahıs daha önceden firar ettikleri Rusya'dan geri dönerek kendi rızalarıyla teslim olan eşkıyalardır²¹⁴. Mayıs ayı içerisinde bölgedeki eşkıyalık faaliyetlerinin önüne geçebilmek ve bölgede asayiş sağlamaya adına yapılan takibatta birçok eşkıya ele geçirilmeye devam etmiştir²¹⁵. 2 Temmuz 1914 tarihinde Yomra'da eşkıyalık yapan Delioğlu Mehmed, Yomra kaza merkezinden tedarik ettirdiği otomobille birlikte Trabzon'a gelerek teslim olan eşkıyalar arasında sayılabilir²¹⁶. Delioğlu Mehmed'in teslim olması iki nedene bağlanabilir. Bunlardan biri pişman olması nedeniyle bundan böyle suça karışmak istememesi diğeri ise yeterli destekçisinin kalmamasıdır.

Bölgedeki eşkıyalık faaliyetleri bazı dönemlerde ulaşımı etkileyecek kadar etkili ve tehlikeli bir hale geldi. 30 Temmuz 1913'te Trabzon Valisi tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda; vilayet merkezine birkaç saat uzaklıkta olan Yomra nahiyesi ile şehrin tek ulaşım yolu olan şose yolu üzerinde eşkıyalık faaliyetlerinin neredeyse merkez ile Yomra arasındaki irtibatı kesecek derecede arttığı ifade edilmiştir²¹⁷. Trabzon Valisi tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta; eşkıyalığın kolay kolay önünün alınamayacağı söylenerek bu durumun gerekçesi olarak bölgedeki ağa, bey gibi güçlü ve varlıklı kişilerle eşkıyaların irtibat halinde olmaları gösterilmektedir. Bu durum üzerine Dâhiliye Nezareti'nden vilayete gönderilen yazıda; bölgede asayişin temini için polis dairelerinin daha ciddi bir şekilde görevlerini yapmaları ve firarda olan suçluların yakalanabilmeleri için daha fazla gayret göstermeleri istenmiştir. Bunun yanı sıra, daha önceden firarda olan

²¹⁴ DH.EUM.EMN, 104/25, H.1332.

²¹⁵ DH.EUM.EMN, 104/30, H.1332.

²¹⁶ DH.EUM.EMN, 115/72, H.1332.

²¹⁷ DH.EUM.EMN, 99/38, H.1331.

suçluların kaydedildiği cetvellere, bundan böyle yakalanan suçluların isimlerinin de eklenmesi böylece bir bilgi bütünlüğünün sağlanması vilayet yönetiminden istenmektedir²¹⁸.

2.2.3.2. Eşkıyalık Faaliyetlerine Karşı Alınan Tedbirler

Trabzon Vilayeti kapsamında eşkıyaların faaliyetlerinin son bulması ve asayişin sağlanması için alınan tedbirlerin başında güvenlik önlemlerinin artırılması gelmektedir. Bu doğrultuda vilayet yönetimi ilk olarak zabtiye birliklerinin sayısının artırılmasını merkezden talep etmiştir. Zabtiye askerlerinin sayısının artırılması 2 Ekim 1893'te iki aylık bir zaman dilimi için uygun görülmüştür²¹⁹. Burada zaman açısından bir kısıtlamaya gidilmiş olması ihtiyaca binaen kolluk kuvvetlerinin görevlendirildiğini, asayiş sorunun halledilmesi durumunda ise bu kişilerin görevlerinin biteceğini göstermektedir. Vilayet genelinde alınan bu kısa süreli önlemlerin kalıcı sonuçlar getirmediği ileriki dönemlerde meydana gelen olaylardan anlaşılabacaktır. 2 Temmuz 1909 tarihinde, Hopa kazasında eşkıyalık olaylarının artması üzerine bölgeye küçük bir birlik gönderilmesine rağmen birliğin sayısı eşkıyaları yakalamakta yetersiz kalmış, bu durum üzerine Lazistan mutasarrıflığı tarafından hudud taburu kumandanlığına gönderilen yazıda daha kalabalık bir birliğin gönderilmesi istenmiştir²²⁰.

Doğu Karadeniz'in kıyı kesiminde yaşayan ahalinin büyük bir kısmı yaz mevsimlerinde yaylalarda yapılacak festivallere katılıyorlardı. Bunun yanı sıra, yaz ve kış olmak üzere yılda bir iki defa yaylalarda kurulan pazarlara giderek ürünlerini satıp geçimlerini sağlamaktaydılar. Bu kadar kalabalık grupların yaylalara gitmek için kullandıkları yollar; eşkıyaların yol kesme ve gelen geçen yolcuların eşyalarını, parasını gasp etmeleri için uygun mekânlar oluyordu. Ordu kazasında bulunan Çambaşı yaylası büyük pazarların kurulduğu yerlerden biridir²²¹. Eşkıyalığın arttığı dönemlerde yayla yolunu kullanmak zorunda olan ve eşkıya yatağı olan bu yollardan geçemediği için pazarlarını kuramayan ahali zor durumda kalmıştır. 1909 Haziran ayında ahaliden birkaç kişi Dâhiliye Nezaretine gönderdikleri telgrafta; eşkıyalar

²¹⁸ DH.EUM.EMN, 99/38,H.1331.

²¹⁹ DH.MKT, 142,43, H.1311.

²²⁰ DH.MKT, 2868/18, H.1327.

²²¹ Ordu'nun Çambaşı Yaylası'nda yılda iki kez Temmuz ve Ağustos aylarında panayır düzenlenmesi için 20 Haziran 1904 tarihinde izin verilmiştir. Bkz, DH.MKT, 862/79, H.1322.

yüzünden panayıra katılamadıkları için şikâyetçi olmuşlardır²²². Ahalinin şikâyetlerini vilayet yönetimine değil de doğrudan Dâhiliye Nezaretine iletmeleri, eşkıyalarla mücadele konusunda vilayet yönetiminden gerekli desteği görmediklerini veya vilayet yönetiminin bu konuda kayıtsız kaldığını göstermektedir.

Eşkîyaların yaz mevsimlerinde yaylalara giden ahaliye rahat vermemesi, Vilayet yönetimini sıkı tedbirler almaya mecbur bırakmıştır. 12 Nisan 1914 tarihinde Trabzon Valisi tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda; eşkıyalık faaliyetlerine karşı alınan tedbirler ifade edilmiştir. Bunların başında Lazistan Sancağı dâhilinde meydana gelen eşkıyalık faaliyetlerinden sorumlu olan meşhur eşkıyaların, yayla mevsimi başlamadan acele bir şekilde kontrol altına alınması ve bunun için harcanması planlanan on bin kuruşun yirmi bine çıkarılmasına ihtiyaç olduğu belirtilmiştir²²³. Daha önce de yaylaya gidecek olan ahalinin eşkıyaların saldırılarına uğramaması için önlemler alınmıştır. 28 Temmuz 1894 tarihinde Trabzon'da yaz mevsimi dolayısıyla yaylalara çıkacak olan halkın yolculukları süresince güvende olabilmeleri için Trabzon Hapishanesinde gardiyanlık görevini yürüten askerler dört aylık süre için yayla yolunda görevlendirilmiştir. Bunun üzerine hapishanede boşalan gardiyanlık kadrosuna açıktan gardiyan atanacağı bildirilmiştir²²⁴. Bütün bu örneklerden anlaşılmaktadır ki alınan tedbirler belirli bir süre için uygulanmış, kalıcı bir güvenlik sistemi oluşturulamamıştır.

Eşkîyalığın defedilmesi için bölgede yaşayan ahaliye yardımcı bulunanların ödüllendirilmesi, eşkıyaların yakalanmasında bir teşvik unsuru olmuştur. Arazinin dağlık ve engebeli olması dolayısıyla eşkıyaların kaçmaları kolaylaşmakta ve uzun süreler yakalanmaları mümkün olmamamaktaydı. Bu nedenle de halktan alınan ihbarlar sayesinde eşkıyaların yakalanması kolaylaşmıştır. Trabzon Vilayeti ve Maliye Nezareti arasındaki 1888 yılı Şubat ayındaki yazışmalarda; eşkıyaların yerini bildirecek olanlara verilmek üzere ödül olarak on bin kuruşluk bir meblağın ayrılması kararlaştırılmıştır²²⁵.

16 Ekim 1888 tarihinde eşkiyadan Gürcü Reşid'in yakalanmasında yararlılık gösteren Mustafa ve Mehmed isimli şahıslara yedi bin kuruş ödül verilerek,

²²² DH.MUI, 133/106, H.1327.

²²³ DH.EUM.EMN, 69/12, H.1332.

²²⁴ DH.MKT, 269/41, H.1312.

²²⁵ DH.MKT, 1485/121, H.1305.

gayretleri takdir edilmiştir²²⁶. Eşkîyaların yakalanması için geçici bir birlik olduğu anlaşılan “eşkîya takip memurları” görevlendirilmiş bu kişiler görevleri bittikten sonra ihtiyaç duydukları durumlarda devletten maddi destek almışlardır. Ünye kasabası eşkîya takip memuru olarak görev yapmış olan Piroğlu Hüseyin Ağa 30 Mart 1888 tarihinde Trabzon Vilayetine gönderdiği arzuhalde; boşta olduğu için maddi güçlük çektiğini ifade ederek yardım talebinde bulunmuş ve isteği olumlu karşılanmıştır²²⁷.

Eşkîya takip memuru olarak görev yapanlardan bazıları eşkîyaların hedefi haline gelmiştir. Madranat Karyesi’nden Ali, Lazistan Mutasarrıfı tarafından kır bekçiliği ve eşkîya takibine 1895 senesi Kasım ayında görevlendirilmiştir. Aradan 3 ay geçtikten sonra 19 Şubat 1895 tarihinde evine dönmesini fırsat bilen eşkîyalar tarafından dağa kaldırılması kardeşi Zekiye tarafından yazılan arzuhalde anlaşılmaktadır²²⁸. Yine Canik sancağı ahalisinden Tevfik bin Hurşit, eşkîyadan Kürt Hacı ve arkadaşlarının takibi sırasında yaralanarak sakat kalmış, buna karşılık devlet tarafından maaşa bağlanmıştır²²⁹. Bu türden örnekler Trabzon Vilayet yönetiminin, eşkıyalık meselesinin çözülmesine ve bölgede benzer olayların en aza indirgenmesine verdiği önemi göstermektedir.

Eşkîyalık sorunu bir anda çözülebilecek bir sorun olmadığı gibi bu konuda bölge ahalisinin teşvik edilmesi ve onların desteğinin alınması önem arz etmekteydi. Bu doğrultuda eşkîyaların yakalanmasında yararlılık gösteren kişiler, devlet tarafından ödüllendirilmiştir. Eşkîyalarla mücadelede gösterdiği başarılarından dolayı Trabzon Vilayeti Zabtiye Alayı Kol vekillerinden Caferoğlu İbrahim’e iftihar madalyası verilmiştir²³⁰. Ünye bidayet mahkemesi müstantığının (sorgu hâkimi) oğlunu kaçıran eşkîyaların yakalanmasındaki gayretlerinden dolayı Canik Zabtiye Taburu Mülazım-ı Sanisi (teğmen) Mehmed Bey ve Ünye Zabtiye memuru Mülazım-ı evveli (üstteğmen) Şemseddin Efendiye mecidiye nişanı verilmesi de bir başka ödül-teşvik örneğidir²³¹.

²²⁶ DH.MKT, 1554/80, H.1306.

²²⁷ DH.MKT, 1497/113, H.1305.

²²⁸ DH.MKT, 346/15, H.1312.

²²⁹ DH.MKT, 482/37, H.1320.

²³⁰ DH.MKT, 1600/55, H. 1306.

²³¹ DH,MKT, 1636/10, H.1306. Arşiv kayıtları arasında XIX. yüzyıl sonlarında Trabzon Vilayet yönetiminin bölgede eşkıyalık olaylarına çözüm bulma gayretleri, yapılan ödüllendirmelerin sayısının oldukça fazla olmasından rahatlıkla anlaşılabılır. Bu konuda pek çok arşiv vesikası mevcuttur. Bu

EşkİYaların yakalanmasında yararlılık gösterenlerin ödüllendirilmelerinin yanı sıra eşkıyalara yardım ve yataklık edenlerin cezalandırılması alınan tedbirler arasındadır. Kurupelit mevkiinde eşkıya Reşid ve çetesine yardım ettiği haber alınan Gürcü Arif Ağa, Sulu Ali Paşa'nın evinde yakalanarak Trabzon Vilayet'ine sevk edilmiştir²³². EşkİYalara yardım ve yataklık eden Of kazasına bağlı Gorgoras köy muhtarı ise ahaliden Bekir Sıdkı tarafından kaza yönetimine şikâyet edilmiştir²³³.

Bölgede eşkıyalardan halkın rahat bir nefes alması ve güvenliklerinin sağlanması adına sıkı bir eşkıya takibi yapılmaktadır. Takiplerin sıklaştırılması bazı eşkıyaları zor durumda bırakarak kendiliğinden teslim olmalarını sağlamıştır. 6 Kasım 1888 tarihinde kendiliğinden teslim olan Lazistan eşkıyalarından Kadir bunlardan biridir. Yine eşkıyalardan Küçük Ali oğlu Rüstem'in yakalanması da bu sıkı takibat neticesinde gerçekleşmiştir²³⁴. Yapılan bu takibatların her zaman olumlu sonuçlar vermediğini görmekteyiz. 9 Mayıs 1914 tarihinde Lazistan Sancağı'ndaki eşkıyaların güvenlik güçleri tarafından takip edilmesi sonucunda taraflar arasında çıkan çatışmada bölük kumandanı Ali Ağa şehit edilmiştir²³⁵.

Asayişsizliğin birçok vilayette birden arttığı dönemlerde ise merkezi hükümetin aldığı bir takım tedbirler vilayetlerde uygulanmıştır. Haziran 1911'de Harbiye Nezaretince, vilayetlerdeki Jandarma askerlerinin silahlandırılması kararlaştırılarak, vilayetlere tebliğ edilmiştir. Böylece ülke genelinde asayiş meselelerinin çözümü için yapılan çalışmalar, Trabzon Vilayetinde eşkıyalarla mücadelede önemli bir adım olmuştur²³⁶.

Trabzon vilayetinde eşkıyalarla mücadelede yapılan çalışmaların; bölgedeki jandarma ve asker sayısının artırılması, ahalinin teşvik edilerek eşkıyaların saklandıkları yerlerin ihbar edilmesi, eşkıya takip memurlarının görevlendirilmesi, yardım ve yataklık edenlerin cezalandırılması gibi aslında hemen her yerde ve dönemde atılan adımlardan farklı olmadığı görülmektedir²³⁷. Bu türden çalışmaların

türden kayıtların çokluğu eşkıyalık olaylarının Trabzon Vilayeti'nde oldukça yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. DH.MKT, 1640/16, H.1306; DH.MKT, 278/31, H.1312; DH.MKT., 2152/56, H.1316; DH.MKT, 1209/7, H.1325.

²³² DH.MKT, 1491/110, H.1305.

²³³ DH.MKT, 1614/89, H.1306.

²³⁴ DH.MKT, 1561/118, H.1306.

²³⁵ DH.ŞFR, 426/40, H.1332.

²³⁶ DH.İD, 27/8, H.1329.

²³⁷ Murat Mustafa Öntuğ, "XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-ekonomik Yapısı", (T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi),

yanı sıra bölgedeki eşkıyalık olaylarının bir türlü son bulmaması ise dikkat çekicidir. EşkİYaların yerel yöneticiler tarafından korunduğı yönündeki şikâyetler bunu destekler niteliktedir²³⁸. 8 Mart 1913 tarihinde Atina kazasından Mekteb-i Âlî mezunlarından Hemşinli Mehmed ve arkadaşlarının Dâhiliye Nezaretine çektikleri telgraf vilayetteki asayiş açığını gözler önüne sermektedir. Telgrafta; köylerindeki ahalinin can ve mal güvenliklerinin tehlikede olduğunu bildiren gençler, zabıta kuvvetlerinin eşkıyalarla mücadele edeceği yerde ahaliye eziyet ettiklerini, kaymakam ve savcının da eşkıyaları koruduğunu ifade etmişlerdir. Bölgede eşkıyalık olaylarının artmasında yöneticilerin kifayetsizliğini göz ardı eden Trabzon Valisi Mehmed Ali Efendi, olayların zabtiye askerlerinin beceriksizliğinden kaynaklandığını söyleyerek, Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafta Lazistan Sancağı'ndaki zabtiye askerlerinin değiştirilmesini istemiştir²³⁹.

2.2.3.3. Meşhur EşkİYalar

Bu çalışma içinde meşhur eşkıyalar, bölgede karıştıkları suçlarla isimlerini duyurmuş, özellikle bir süre devleti meşgul eden şahısları ifade etmektedir. Trabzon Vilayeti'ndeki yaklaşık olarak kırk yıllık bir dönemde isimleri geçen eşkıyalardan gruplar halinde hareket ederek; dağlarda ve kırsal kesimde adi suçları işleyen eşkıya çetesi reisleri bu kısımda ele alınacaktır.

Micanoğlu Hüseyin

Giresun'un meşhur eşkıyalarından olan Micanoğlu Hüseyin, bölgede 1880'li yıllarda faaliyet göstermiştir. Bu eşkıya, karıştığı olaylarla birlikte vilayeti hem asayiş yönünden olumsuz etkilemiş, hem de bölge ekonomisine zarar vermiştir. 6 Temmuz 1887 tarihinde Karahisar-ı Şarki taraflarında yabancılar tarafından işletilen madenin müdürünü tehdit ederek madenlerin Trabzon'a taşınmasına engel olmuştur. Bu durum üzerine şakinin biran önce yakalanabilmesi için takip birlikleri görevlendirilmiştir²⁴⁰. Bölgedeki faaliyetleri yalnızca bununla sınırlı kalmamış, aynı zamanda elçilikleri tehdit ederek çeşitli suçlara karışmıştır. Yakalandığına dair Hariciye Nezareti'nden Trabzon ve Sivas vilayetlerine gönderilen tahrirattan

Konya, 2003, s.201.205; Cihan Özgün, "19. Yüzyılın İkinci Yarısında Aydın Sancağı'nda EşkİYalık Hareketleri, Üzerine Gözlemler", *Osmanlı'dan Günümüze EşkİYalık ve Terör*, Samsun, 2017, s.172.

²³⁸ DH.H, 68/18, H.1331.

²³⁹ DH.İD, 159/55, H.1331.

²⁴⁰ DH.MKT, 1429/70, H.1304.

anlaşıldığı kadarıyla; işlediği suçlardan sonra Osmanlı toprakları dışında bir bölgeye firar etmiş, karıştığı bu olaylardan sonra 16 Ağustos 1887 tarihinde ölü olarak ele geçirilmiştir²⁴¹.

Çandiroğlu Reşid

Çandiroğlu Reşid ile ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Trabzon eşkıyalarından olan Reşid, Pazar kazasına bağlı Aktaş köyü yakınlarında bulunan Soğuksu mevkiinde jandarmalar tarafından yapılan takibat neticesinde yakalanmıştır. Güvenlik güçleri ve Çandiroğlu Reşid'in çetesi arasında çıkan silahlı çatışma sırasında Çandiroğlu Reşid ele geçirilmişse de çeteye mensup diğer eşkıyalar kaçmayı başarmıştır. 13 Eylül 1883 tarihinde Trabzon Vilayeti'nden Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta Çandiroğlu Reşid'in yakalanmasıyla ilgili bilgiler yer alırken bir süredir jandarmalar tarafından aranan bir eşkıya reisi olduğu ifade edilmiştir²⁴². Buradaki bilgilerden hareketle Çandiroğlu Reşid'in yanına topladığı kişilerle birlikte hareket ederek halkın güvenliğini tehdit eden bir eşkıya olduğu söylenebilir.

Abaza Zekeriya

Altı kadar refiği bulunan ve eşkıya çetesi reisi olan Abaza Zekeriya aslen İzmit'lidir. Hisarcık karyesinden iki Hristiyanı öldüren Abaza Zekeriya, 13 Mayıs 1888 tarihinde Merzifon zabıta memuru İbrahim Çavuş tarafından yakalanmıştır²⁴³. Abaza Zekeriya'nın yakalanması Trabzon Vilayet yönetimi tarafından oldukça sevindirici bir haber olmuştur. Eşkıyalara karşı yürütülen takibatın olumlu sonuçlar vermesi, vilayet genelinde eşkıyalık olayların son bulması için ümit verici bir olaydır²⁴⁴. Abaza Zekeriya ile ilgili çok fazla bilgi bulunmasa da bölgenin meşhur eşkıyalarından olduğu söylenebilir. Vilayet yönetiminin Zekeriya'nın yakalanmasından duyduğu sevinç bu durumu destekler niteliktedir.

Çovar

Sürmene kazasına bağlı Kukuda köyündendir. Asıl adı bilinmemekle birlikte Çovar namıyla anılmaktadır. Yalnızca bölge halkı için değil aynı zamanda ailesine

²⁴¹ DH.MKT, 1439/95, H.1304.

²⁴² Y.PRK.DH., 1/54, H.1300.

²⁴³ DH.MKT, 1514/67, H.1305.

²⁴⁴ DH.MKT, 1511, 57, H.1305.

karşı da tehdit oluşturan bir eşkıyadır. 26 Mart 1895 tarihinde Çetesinin diğer üyeleriyle birlikte oğlunun tasarrufunda bulunan ormanı yakmıştır. Olaylardan sonra Sürmene civarında saklandıkları yönünde söylentiler varsa da Çovar ve çetesi, Bozaroğlu zevcesi Gülşen tarafından Trabzon Vilayeti'ne ihbar edilerek yakalanmıştır²⁴⁵.

Sandıkçioğlu Şükrü

Aslen Rize kazası ahalisindendir. Sandıkçioğlu Şükrü, ilk olarak 22 Ağustos 1898 tarihinde Kastamonu civarında birçok cinayet işlemiş ve çıkarıldığı mahkemede sürgün edilmesine karar verilmiştir²⁴⁶. Fizan'a sürgüne giderken İzmid civarında bir ormanda yanında bulunan askerlerden kaçarak Rize'ye gelmiştir²⁴⁷. Bölgede yol kesme ve gasp olaylarıyla adını duyuran Sandıkçioğlu Şükrü, kısa sürede yanına topladığı arkadaşlarıyla beraber Lazistan Sancağı'nın güvenliğini tehdit eden bir konuma geldi. Eşkıyaların çoğunlukla anıldıkları olayların yanı sıra, Rize Hapishanesi'ne baskın düzenleyip kardeşi Ahmet'i öldürerek cinayetle yargılanan Yusuf'u dağa kaldırmayı planlamaktaydı. Bu durumun haber alınması üzerine hapishanede güvenlik önlemleri artırıldı ve böylece Sandıkçioğlu Şükrü'nün girişimi sonuçsuz kaldı²⁴⁸. Hapishaneye düzenleyeceği baskının haber alınması, Sandıkçioğlu Şükrü'nün yakalanmasında önemli bir adımdır. Bu haber sonrası bölgede kolluk kuvvetlerinin sayısı artırılmış, her yerde aramalar başlamıştır. Kolluk kuvvetleri tarafından iki ay süren takip sonucunda 9 Ocak tarihinde evinde yine eşkıya olan arkadaşıyla birlikte jandarmalar tarafından yakalanmıştır²⁴⁹.

Sandıkçioğlu Şükrü toplam 7 sene boyunca eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuşsa da Lazistan mahkemesince gıyaben beraat ettirilmiştir. Şükrünün beraat ettirilmesi Rize kazasından Karagöz oğlu İsmail tarafından Adliye Nezaretine gönderilen telgrafta şikâyetle konu olmuştur²⁵⁰. Sandıkçioğlu Şükrü'nün işlediği cinayetlerden katılmadığı mahkemede beraat ettirilmesi ise eşkıyaların bölgedeki güç odakları tarafından korunup kollandığının bir işaretidir. Eşkıyalardan bazılarının bu şekilde beraat ettirilmesi, halk arasında hukuka karşı bir güvensizlik oluştururken,

²⁴⁵ DH.MKT., 356/23, H.1312.

²⁴⁶ DH.TMIK.M, 58/6, H.1316.

²⁴⁷ DH.MKT, 865/16, H.1322.

²⁴⁸ DH.ŞFR, 328/101,H.1322.

²⁴⁹ Y.PRK.ASK, 225/49, H.1322.

²⁵⁰ BEO, 2183/163669, H.1321

yine de konu ile ilgili şikâyetle bulunmaları ve haklarını aramaya devam etmeleri adaletin tecelli edeceğine dair umutlarının olduğunu göstermektedir.

Tanaşoğlu Derviş

Tanaşoğlu Derviş; aslen Erzurum'un Cıranlı aşiretindendir²⁵¹. Trabzon ve Erzurum civarında 1900'lerin hemen başlarında yol kesme, gasp gibi âdi suçları işleyerek, bölgede asayişin bozulmasına neden olmuştur. Eşkîyalarla mücadele kapsamında alınan tedbirler neticesinde daha fazla faaliyetlerine devam edemeyeceğini anlayan Tanaşoğlu Derviş ve arkadaşları hükûmete teslim olmuştur. Tanaşoğlu Derviş ve çetesinin işlediği suçlar delil yetersizliği nedeniyle kanıtlanamamış, görülen mahkemede, bölgede kalmaları uygun görülmemekle Trablusgarb'a sürgün edilmesine karar verilmiştir²⁵². Tanaşoğlu Derviş'le birlikte aralarında oğlu Azmi ve kendine bağlı eşkıyalar 1902 yılında Vilayet yönetimince sürgün edilene kadar devleti oldukça meşgul etmişlerdir²⁵³.

Yako

Erzincan Kürt köylerinde ikamet etmekte olan Yako, Dersim aşiretlerindendir. Yako çetesiyle birlikte, Erzurum ve Erzincan civarlarının yanı sıra 1900'lerin başlarında Gümüşhane Sancağı Kelkit kazasına bağlı köylere geceleri baskın düzenleyerek, gasp ve cinayet suçlarını işlemiştir. Yako ve çetesiyle mücadele etmek konusunda bölgedeki güvenlik güçleri yetersiz kalmaktaydı. Bölgedeki olayları Dâhiliye Nezaretine gönderdiği telgrafla anlatan Trabzon valisi Reşad Efendi, eşkıyaların yakalanması konusunda bölgeye yeni bir askeri birlik gönderilmesini istemiştir²⁵⁴.

Püsküllüoğulları

Püsküllüoğulları namıyla bilinen Dersim eşkıyaları, Gümüşhane Sancağı Kelkit kazasına bağlı köylerde gasp ve hırsızlık olaylarıyla adını duyurmuştur. Ahalinin Püsküllüoğullarının zulmünden bıkmalarına karşılık güvenlik güçlerinin asayişini sağlamakta yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Eşkîyalığın iyice artması ve ahalinin buna dair şikâyetlerinin çözüme kavuşturulması adına bölgedeki güvenlik

²⁵¹ DH.TMIK.M., 186/23, H.1322.

²⁵² DH.TMIK.M., 126/43, H.1320.

²⁵³ İ.DH., 1398/13, H.1320.

²⁵⁴ DH.TMIK.M., 143/2, H.1321.

önlemleri artırılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda yalnızca Gümüşhane Sancağı'nda değil, Püsküllüoğullarının faaliyetlerinden rahatsız olan Erzurum Vilayeti içerisinde de çeşitli yerlere müfrezeler sevk edilmiştir²⁵⁵.

EşkİYaların, müfrezeler tarafından takibi olumlu sonuçlar vermeye başlamıştır. 21 Temmuz 1903 tarihinde Püsküllüoğulları çetesi, köylerden çaldıkları altı hayvan ve bir takım eşyalarla birlikte yakalanmışlarsa da çaldıklarını bırakarak tekrardan firar etmişlerdir. Gümüşhane Sancağı'nda vuku bulan bu olayın ardından eşya ve hayvanların sahiplerine iade edildiği, kaçan eşkİYaların ise takip edilmekte olduğu Erzurum Valisi Nazım Bey tarafından Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir²⁵⁶.

Trabzon vilayeti ve civar bölgelerde 10 yıla yakın bir süre birçok hırsızlık, gasp, cinayet, ev basma gibi olaylara karışan Püsküllüoğullarının çetesinden bazıları 21 Mart 1910 tarihinde, geriye kalan bütün çete üyeleri ise 10 Mayıs 1910 tarihinde kendiliğinden teslim olmuşlardır²⁵⁷. Çete üyelerinin işlediği bu kadar suç üzerine affedilmesi ise oldukça düşündürücüdür. Bu eşkİYaların affedilmesi, bu şahısların tekrar suç işlemelerine zemin hazırladığı gibi, bölgede eşkİYalık hareketlerine özendirici bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim çete üyelerinden bazıları yeniden suça karışmış, ahalinin şikâyeti üzerine yakalanan eşkİYalar pişman olduklarını dile getirince yeniden affedilmişlerdir²⁵⁸.

Hekimoğlu İbrahim

Hekimoğlu İbrahim, Canik Sancağına bağlı Fatsa kazası ahalisinden olup²⁵⁹ uzun yıllar Trabzon Vilayet'ini meşgul eden eşkİYalardandır. Hekimoğlu İbrahim Ordu kazasında muhacir Gürcülerle arasında geçen bir anlaşmazlık²⁶⁰ sonucunda dağa çıkarak Ordu kazasında eşkİYalık faaliyetlerine başlamıştır. Trabzon vilayeti dışında zaman zaman Sivas vilayeti sınırlarında da şakilik yapmıştır. 9 Aralık 1909 tarihinde Sivas kaymakamlığına gönderdiği mektupla aman dilemişse de bu kabul görmemiştir²⁶¹.

²⁵⁵ DH.TMIK.M, 114/52, H.1319.

²⁵⁶ DH.TMIK.M, 148/62, H.1321.

²⁵⁷ DH.MUİ, 24/10, H.1328.

²⁵⁸ DH.H, 6/7, H.1330.

²⁵⁹ ŞD, 26/25, H.1327.

²⁶⁰ Ayhan Yüksel, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013, s. 134-135.

²⁶¹ ŞD, 26/25, H.1327.

Hekimoğlu Sivas ve Trabzon çevrelerinde dağlarda dolaşarak eşkıyalık faaliyetlerine devam ederken, Gürcü çeteleri tarafından aranmaya devam etmiş buna karşılık Gürcü çetelerinin faaliyetlerinden rahatsız olan ahali tarafından muhafaza edilmiştir²⁶².

Hekimoğlu İbrahim'in köyünden başka şakiler de vardır. Bunlardan büyük bir kısmının Çamaşlı Hacı Ali oğlu Osman Ağa ve Bolamanlı Tahsin Bey'in gayretleriyle ele geçirilmesi, köydeki otorite boşluğunu da fırsat bilen Hekimoğlu'nun ahaliye karşı taarruzlarını artırmasına neden oldu. Ahalinin Hekimoğlunun tehditlerine karşı şikâyetle bulunmaması ise ne kadar korktuklarını göstermektedir. Durumdan haberdar olunması ise Mecidiye vapuru mürettebatından ve Bolaman ahalisinden Osman bin Ali sayesinde²⁶³. Hekimoğlunun çetesi oldukça kalabalıktır. Bu kadar kalabalık bir çeteden ahalinin korkması oldukça normaldir. Çeteye mensup 140 kişi 1913 senesi Nisan ayında Aybasdı Nahiyesinde jandarmalar tarafından ele geçirilerek Adliyeye teslim edilmiştir²⁶⁴.

Devlet, eşkıyaların yakalanmasında yararlılıkları görünen kişileri taltif ederek ödüllendirmiş, bu sayede eşkıyalık olaylarının son bulması için gayretli olduğunu göstermiştir. Hekimoğlu İbrahim 1913 senesi Haziran ayında ölü olarak ele geçirilmiştir. 9 Haziran 1913 tarihinde Canik kaymakamı tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda, Hekimoğlu İbrahim'in yakalanmasında Borika ve Totor isimli şahısların jandarmalara yol göstererek yardımda bulunmalarından dolayı bir miktar para ile ödüllendirildiği, müfreze kumandanı Şakir ve dokuz askerinin ise taltif edildikleri ifade edilmiştir²⁶⁵.

Köseoğlu Hüseyin

Köseoğlu Hüseyin Trabzon'un Açıba köyündendir. Trabzon Vilayeti içinde çeşitli bölgelerde hırsızlık, ev basma, kadın kaçırma olaylarında sıkça adı geçen meşhur eşkıyalardandır. Karıştığı olaylara baktığımızda aile fertlerinin de onun yanında yer aldıkları ve suç ortaklığı ettikleri görülmektedir.

Köseoğlu Hüseyin, 7 Ocak 1912'de oğlu İsmail ve eşkıyalık yapan Çoban Sadık isminde bir yakınıyla birlikte Ramazan ayı içerisinde sahur vaktinde silahla ev

²⁶² DH.MUİ,36/29, H.1328.

²⁶³ DH.MKT, 1168/35,H.1325.

²⁶⁴ DH.H, 68/27, H.1331.

²⁶⁵ DH.MTV, 55/48, H.1331.

basarak, Hoca Yusuf Efendi'nin gelinini dağa kaldırıp tecavüz etmiş ve sonrasında öldürmüştür. Köseoğlu Hüseyin ve çetesi yine Atina'nın Müselmenat köyünden Hacı Hüseyinoğlu Tahir Ağa'nın kızı Hafize'yi kaçırmak için ise herkesin cezane namazında olduğu ve evin korumasız olduğu bir zamanı seçmiştir. Evde kadın ve çocuklar olduğu halde silahla aralarından Hafize'yi zorla kaçırmaya çalıştıkları sırada köy ahalisi sesleri duymuş ve olaya müdahale etmek üzere eve doğru gelmişlerse de Hafize'nin kaçırılmasını engelleyememişlerdir²⁶⁶.

Köseoğlu Hüseyin, Lazistan Sancağı dâhilinde kendisini takip eden güvenlik güçleri ile çatışmaya girmekten geri durmadı. Bir süredir aranmakta olan Köseoğlu Hüseyin'in izine Atina kazasına birkaç saat uzaklıkta olan bir ormanda rastlandığı sırada meydana gelen çatışmada; Ali Ağa ve yanında bulunan bir askeri öldüren Köseoğlu Hüseyin kaçmayı başardı²⁶⁷. Ali Ağanın katili olan eşkıya Köseoğlu Hüseyin, Atina kazası merkezinde yakalanmış ve böylece altı sene süren kaçaklık dönemi sona ermiştir²⁶⁸. Vilayet merkezi ile Lazistan Sancağı arasındaki yazışmalardan; Jandarma Yüzbaşısı Ali Ağanın katillerinin bulunması ile birlikte Atina kazasında eşkıyalık faaliyetlerinin bir süreliğine de olsa durduğu, yerine huzur ve sukunetin temin edildiği görülmektedir²⁶⁹.

Köseoğlu Hüseyin, kız kaçırmak ev basmak gibi âdi suçları işlemekle kalmamış aynı zamanda hırsızlık ve hırsızları himaye etmek gibi başka suçlara da karışmıştır. Bu şekilde vilayet genelindeki eşkıyalık olaylarında adını duyurmuş, altı yıl boyunca kaçak olarak yaşamış ve nihayetinde yakalanarak adliyeye sevk edilmiştir.

2.2.3.4. Gürcü Eşkılar Sorunu

Gürcü eşkıyalar sorununu ele almadan önce Gürcülerin bölgeye gelmeleri ve yerleşmeleri konusuna kısaca değinmek gerekir. Gürcülerin, Trabzon Vilayeti içerisinde yerleşmeleri; 1877-78 Osmanlı-Rus savaşının (93 Harbi) bölgeyi etkileyen olumsuz sonuçlarından biridir. Savaştan yenik çıkılması sosyal ve ekonomik açıdan Osmanlı Devleti'ni, özelde de Trabzon Vilayeti'ni pek çok sorunla karşı karşıya

²⁶⁶ DH.H., 41/62, H.1330.

²⁶⁷ DH.EUM.EMN, 74/22, H.1332.

²⁶⁸ DH.EUM.EMN, 74/22, H.1332.

²⁶⁹ DH.EUM.EMN, 74/22, H.1332.

bırakmıştır. Bunlardan belki de en önemlisi Trabzon Vilayeti'nde zaten var olan eşkıyalık olaylarının artmasına neden olan göç meselesidir. Savaş sonucunda imzalanan Berlin Antlaşması'na göre; Rus topraklarında yaşayan Müslüman ahaliye isterlerse Osmanlı topraklarına göç etme hakkı tanınmıştır. Gürcistan'ın Acara bölgesinde yaşayan Müslümanların göç etmeleri için belirli bir süre olan üç yıl tanınmış, daha sonra bir değişiklik yapılarak bu süre beş yıla kadar çıkarılmıştır²⁷⁰. Bu sürenin uzatılması; muhacirlerin iskânı konusunda yaşanan sıkıntılarla birlikte, muhacirlerin bölgeye gelmeye başlamalarını takiben karışıkları olaylarla ilgili olsa gerektir.

Göçün Osmanlı Devleti'nin planladığı şekilde gerçekleşmesi düşünüldüğü kadar kolay olmamıştır²⁷¹. Osmanlı Devleti, muhacirleri göç etme konusunda ikna etmek ve sonrasında muhacirlerin nerelere iskân edilecekleri gibi sorunları, bölgenin ileri gelenlerinden aldığı destekle çözmeyi amaçlamıştır. Bu bağlamda; Gürcülerin hamiliğini üstlenen ve göçten sonra yaşanan sosyal sorunlar nedeniyle bölgenin valisi Sırrı Paşa ile iktidar mücadelesine girecek olan Çürüksulu Ali Paşa ön plana çıkmaktadır. Bölgenin ileri gelenlerinden Çürüksulu Ali Paşa'nın Gürcü halk üzerindeki etkisi, Gürcülerin ilk olarak Bursa'ya göçe ikna edilmesinde önemli bir paya sahiptir. Bursa yerine Trabzon Vilayeti dâhilinde Ordu civarına yerleşmeleri ise, Gürcülerin uzun deniz yolculuğuna dayanamayıp karaya çıkmak istemeleri sonucunda gerçekleşmiştir. Yolculuğa devam etmek istemeyen Gürcüler'in Ordu'da kalmaları için saraydan gerekli izinler alındıktan sonra bölgeye yerleşmelerine izin verilmiştir²⁷². 1878'de başlayan ilk göç dalgasıyla birlikte, Çürüksu, Acara, Batum ve çevresinden büyük bir kısmı Gürcü muhacirlerden oluşan göçmen kafilesinin; bir kısmı merkez Trabzon Sancağı'na, büyük bir kısmının da Canik Sancağı'na yerleşmeleri sağlanmıştır. Gürcülerin yerleştirilmesi için bahsi geçen sancaklarda çoğunluğu Ünye kazasında olmak üzere toplam 114 köy kurulmuştur²⁷³.

²⁷⁰ Oktay Özel, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler", s.94.

²⁷¹ Oktay Özel, "Çürüksulu Ali Paşa ve Ailesi Üzerine Biyografik Notlar", *Kebikeç*, 16 (2003), s.104.

²⁷² Oktay Özel, "Çürüksulu Ali Paşa", s.104-105.

²⁷³ Hamdi Özdiş, *a.g.t.*, s.85; Kurulan köylerin sayıları ve hangi kazaya ne kadar muhacir yerleştirildiğine dair bkz, Berat Yıldız, "Emigrations From the Russian Empire to the Ottoman Empire: An Analysis In The Light Of The New Archival Materials ", (T.C Bilkent Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2006, s.63-91; Ordu kazasına yerleştirilen muhacirler için bkz, İlhan Ekinci, "XIX. Yüzyılın Sonlarında Ordu Kazasında Müslim-Gayrimüslim Nüfusu ve İlişkileri", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C:I, S.1, 2006, s.86-87.

93 Harbinin bölgede oluşturduğu olumsuz manzarayı daha iyi anlayabilmemiz açısından rakamsal veriler büyük önem arz etmektedir. Göç hareketinin başlamasıyla birlikte Trabzon vilayetinin göçmenlerin nakliyesi için yetersiz kalan vapur sayılarını artırma istekleri²⁷⁴ göç etme amacı taşıyan nüfusun fazlalığını göstermektedir. Göçün başladığı tarih itibarıyla 1882 yılına kadar 120 bin kişi Osmanlı topraklarına göçmüş, geride kalanların büyük bir çoğunluğunun da göç hazırlığı içerisinde oldukları bilinmektedir²⁷⁵. Batum, Acara, Çürüksu, Gönve havalisinden 35 bin ile 37 bin nüfusun Ordu, Çarşamba, Bafra, Fatsa ve Ünye taraflarına göç etmeleri Canik Sancağı'nın yoğun bir göç hareketine maruz kaldığını göstermektedir. Bu rakamların dışında kalan 10.170 muhacir ise vilayet genelinde Sürmene, Akçaabad, Tirebolu, Giresun ve Piraziz'e yerleştirilmiştir²⁷⁶.

Göç eden nüfusun Canik Sancağı'nda yoğunlaşması gündelik hayata dair birçok problemi beraberinde getirmişse de bunlar arasında eşkıyalık olayları ön plana çıkmaktadır. Trabzon Vilayeti sınırları içerisinde ikamet etmeye başlayan Gürcüler, bölgenin yakınlarında bulunan ancak vilayet sınırları dâhilinde bulunmayan yerlerde de eşkıyalık hareketleri içerisinde yer almışlardır. Niksar kazasında 1895 senesinde yaşanan eşkıyalık olayları bu kapsamda değerlendirilebilir. 16 Aralık 1895 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta; Ünye ve Fatsa kazalarında ikamet eden Gürcü eşkıyaların Niksar'da katl, gasp, yaylalarda hane basma ve adam kaırma suçlarını işledikleri kaydedilmiştir²⁷⁷. Gürcü muhacirlerin bölgeye yerleştikleri tarihler göz önüne alındığında bunların bir bölümünün kısa süre içerisinde eşkıyalık olaylarına karışmaları dikkat çekicidir. Göç etmeden önce de haşin tabiatları ve silahseverlikleriyle bilinen Gürcülerin, kendi aralarında arazi anlaşmazlıklarına dayalı olaylar içinde yer aldıkları²⁷⁸ düşünöldüğünde, yerleştikleri bölgede de aynı olaylarla anılmakta gecikmememeleri normal karşılanabilir.

Gürcülerin, Trabzon Vilayeti'ne gelmeye başlamalarıyla birlikte bölgedeki kuraklık, açlık gibi nedenler de eşkıyalık olaylarına dâhil olmalarında etkili olmuştur. Gasp ve yol kesme olaylarında sıklıkla isimlerinin geçmesi de durumun ekonomik sorunlarla yakından ilgili olduğunu göstermektedir. Muhacirlerin eşkıyalık olayları

²⁷⁴ Nedim İpek, "Kafkaslardan Anadolu'ya Göçler (1877-1900)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6'dan ayrı basım, Samsun, 1991, s.111.

²⁷⁵ Oktay Özel, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler", s.94.

²⁷⁶ Oktay Özel, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler", s.95; Hamdi Özdiş, *a.g.t.*, s.83.

²⁷⁷ DH.MKT, 2072/77, H.1313.

²⁷⁸ Oktay Özel, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler", s.97.

içinde yer almalarının faturasını çoğunlukla yerel halk ödemiştir. Hatta burada gayrimüslim ve Müslim ayrımı yapmadan her iki kesimin de pek çok sorunla karşı karşıya kaldığını söyleyebiliriz. Gürcü muhacirlerle yaşadıkları sorunlar nedeniyle Rusya ve Yunanistan'a göç eden gayrimüslimler²⁷⁹ olduğu gibi, adam öldürme, yol kesme, hırsızlık gibi suçların mağduru olarak da bölgede yaşayan Müslümanlar ön plana çıkmıştır. Müslüman ahalinin maruz kaldığı yol kesme, gasp gibi eşkıyalık hareketlerine dair belgelerin fazlalığı da bunu kanıtlar niteliktedir²⁸⁰.

Gürcü muhacirlerin eşkıyalık olaylarında ün salmaları, Ermeni ve Rum eşkıyaların çıkarlarıyla örtüşmektedir. Bölgede; Gürcü muhacirlerin başınabuyruk ve kontrol edilemeyen kişiler olarak anılmaya başlaması ile birlikte Ermeni ve Rum eşkıyalar Gürcü kıyafeti giyerek gasp, hırsızlık, yol kesme, hane basma gibi suçları kimliklerini gizleyerek rahatlıkla işlediler²⁸¹. Gürcü eşkıyalarının bölgedeki asayiş sorunlarının arttığı dönemlerde diğer eşkıya gruplarıyla ortak hareket ettikleri olaylar da yaşanmıştır. 28 Ekim 1895 tarihinde Gümüşhane çevresinde bulunan Gürcü, Ermeni ve Laz eşkıyalarının Sivas vilayetine giderek köyleri yağmalamaları bunlardan biridir²⁸². Yine 30 Haziran 1895 tarihinde Hemşin Nahiyesinde meydana gelen eşkıyalık olayları da bölgede yerli ve Gürcü eşkıyalarının ortak hareket ettiklerini göstermektedir²⁸³.

Gürcülerin eşkıyalık olaylarında ön planda olmaları; çıkarıldıkları mahkemelerde gerekli cezaları almamaları veya bölgedeki yönetici kadrolardan destek görmeleri ile yakından ilişkilidir. Dönemin Trabzon Valisi Sırrı Paşa'nın verdiği bilgilerden durum daha net anlaşılmaktadır. Sırrı Paşa, bölgedeki eşkıyalık olaylarının bir türlü bitirilememesini, zabtiyelerin ellerinde bulunan âdi silahların eşkıyalarla, özellikle Canik Sancağı ve Ordu kazasında ikamet edenleri kasederek, mücadelede yetersizliğine bağlar. Gürcülerin bölgedeki ağa bey gibi kişiler tarafından desteklenmeleri de olayların devam etmesinde etkilidir. Gürcülerin hamiliğini üstlenen Çürüksulu Ali Paşa'nın Gürcü eşkıyalara karşı Vali Sırrı Paşa ile giriştiği mücadele de bunu göstermektedir. Sırrı Paşa'nın merkeze gönderdiği tebligatlarda Ali Paşa'nın Gürcü eşkıyasına destek verdiği vurgulanmakta, yerel

²⁷⁹ Oktay Özel, “Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüslimler”, s.98.

²⁸⁰ Bunlardan bazıları için Bkz, DH.MKT, 1388/52, H.1304; 1476/44, H.1305.

²⁸¹ DH.MKT, 1827/73/1, H.1308.

²⁸² Y.PRK.UM, 33/19, H.1313.

²⁸³ DH.MKT, 395/15, H.1313.

halkın da bundan rahatsızlık duyduğu ifade edilmektedir²⁸⁴. Ali Paşa'yı destekleyen muhacirler ise bunun altında kalmayarak Trabzon Valisi Sırrı Paşa'yı merkeze şikâyet etmiş, hatta Sırrı Paşa, bu durum üzerine görevden alınmıştır²⁸⁵. Sırrı Paşa'nın bütün açıklığıyla olayları merkeze bildirmesine rağmen görevden uzaklaştırılması Ali Paşa'nın merkezi hükümet tarafından desteklendiğini göstermektedir. Bölgede bazı eşkıyaların yakalanmasında²⁸⁶ etkili olan Ali Paşa, Sırrı Paşa'nın aktardığının tam tersi şekilde merkezi yönetime kendini eşkıyalarla mücadele eden biri olarak tanıtmaktadır. Ancak burada Ali Paşa'nın yakaladığı eşkıyaların Gürcü eşkıyalar olduğunu düşünmek yanıltıcı olur. Bölgeye geldikleri günden beri Gürcü muhacir eşkıyalarını destekleyen Ali Paşa'nın yakaladığı eşkıyaların yerel eşkıyalar olması kuvvetle muhtemeldir.

Gürcü eşkıyalardan ele geçirilenler olsa da²⁸⁷ bölgedeki olayların ardı arkası kesilmemekte, asayiş bir türlü tam manasıyla sağlanamamaktaydı. Bunda Gürcü muhacirlerin bölgeye gelmelerinden itibaren önemli görevlere getirilmesi etkili olmuştur. Özellikle zabtiye olarak görev yapan Gürcülerin²⁸⁸, yine kendi soydaşlarını yakalamayarak onlarla güç birliği yapmaları ihtimaller dâhilindedir. Yönetici kadronun da bu zabtiyelerle birlikte hareket ettikleri olaylar yaşanmıştır. 3 Ağustos 1889'da Karahisar-ı Şarki'de bir papazın evine girerek hane basma ve cinayet suçlarını işleyen Gürcü eşkıyasının Ordu kaymakamı ile zabıta memurları tarafından korunduğu ve yakalanmalarında keyfiyet gösterdikleri anlaşılmaktadır²⁸⁹. Gürcülerin yakalanmasında zabtiyenin görevini yapmadığını gösteren bir arzuhal ise; Keropa Mirasyediyen tarafından Trabzon Vilayeti'ne gönderilmiştir. Mirasyediyen, Samsun'da eşkıya Reşid tarafından dağa kaldırılan amcası Artin Ağa'nın fidye ile kurtulduğunu ancak şakinin yakalanması için bir gayret gösterilmediğinden şikâyetle

²⁸⁴ Hatta dönemin İngiliz konsolosu Alfred Biliotti de raporlarında Sırrı Paşa'nın verdiği bilgileri kanıtlayan ifadeler kullanmıştır. Gürcü eşkıyaların bölgede yerel güçler tarafından desteklendiklerini ve gürcülerin bölgede bir karmaşanın hâkim olduğunu göstermek suretiyle Vali'yi görevden aldirmayı amaçladıklarını ifade etmiştir. Hamdi Özdiş, *a.g.t.*, s.89.

²⁸⁵ Sırrı Paşa'nın görevden alınması çok uzun sürmemiş bir yıl sonra yine aynı göreve getirilmiştir. Bu kez de yine Ali Paşa ve muhacirlerin benzer şikâyetleri nedeniyle görevden uzaklaştırılmıştır. Esat Aktaş, Hakan Yaşar, "Ordu Kazası'nda Asayiş Sorunları (19. Yüzyılın Sonu -20. Yüzyılın Başı)", *OTAM*, 41, Bahar 2017, s.6-7.

²⁸⁶ Esat Aktaş, Hakan Yaşar, *a.g.m.*, s.8.

²⁸⁷ Bölgenin meşhur Gürcü eşkıyalarından Şirin Ali ve arkadaşı Abdul, 18 Ocak 1889 tarihinde Çarşamba kazasına bağlı bir köyde ölü olarak ele geçirilmiştir. Y.PRK.UM, 13/111, H.1306.

²⁸⁸ Sırrı Paşa, zabtiyelerin büyük bir kısmının Gürcülerden oluştuğunu ifade etmektedir. Hamdi Özdiş, *a.g.t.*, s.89-90.

²⁸⁹ DH.MKT, 1644/40, H.1306.

bahsetmiştir²⁹⁰. Eşkîyaların yerel yöneticiler ve zabtiyelerden destek aldığını düşündüren bir başka durum ise; mahkemeye çıkarılan eşkîyalardan bazılarının suçüstü yakalandıkları halde serbest kalmalarıdır²⁹¹.

Eşkîyalara karşı güvenlik tedbirlerinin artırılması, zabtiye sayısının artırılması, olayların yaşandığı bölgeye asker sevk edilmesi gibi önlemlerin yanı sıra sürgüne gönderme de yaygın olarak uygulanmıştır. Ancak sorun çıkaran ve eşkîyalık ettiği bilinen kişilerin sürgün edilmesi kesin bir çözüm getirmeyebilirdi. Bu nedenle de eşkîyaların ailelerinin kendisiyle birlikte gönderilmesi kalıcı bir çözüm olmuştur. 1893 Temmuz ayında Gürcü Sehlaz Hüseyin ve kardeşlerinin Konya'ya sürgün edilmesi ancak firar etmelerinden korkulduğu için ailesinin de Konya'ya gönderilmesi²⁹² bu durumu destekler niteliktedir.

Gürcü eşkîyalara karşı alınan bir başka tedbir ise; bölgede “Çeteler Kanunu” uygulanması isteği ile 17 Ocak 1910 tarihinde Trabzon Valisi Mustafa Bey tarafından Dâhiliye Nezaretine başvurulmasıdır. Bölgede özellikle Ordu, Fatsa, Ünye ve Niksar taraflarında iskân edilmiş olan Gürcü muhacirlerin karıştıkları âdi suçların son bulması ve asayişin sağlanması için Vilayet yönetimi tarafından atılan bu adım olumsuz karşılanmış, kabul edilmemiştir²⁹³.

Sonuç olarak Gürcü muhacirlerin bölgeye yerleşmeleriyle birlikte zaten var olan eşkîyalık olayları iyice şiddetlenmiş, buna karşılık alınan tedbirlerle kısa süreliğine sükûnet sağlansa da olaylar uzun bir döneme yayılmıştır. Gürcülerin hamiliğini üstlenen Ali Paşa, vali ile bir iktidar mücadelesi içine girerek bölgedeki olayların sosyal zeminini oluşturmuştur.

2.2.3.5. Çerkez Muhacir Eşkîyaları

Rusya'nın Kırım Savaşı sonrası Kafkaslar ve Kırım'da yaşayan ahaliye karşı uyguladığı bir takım baskıların sonucunda Çerkezlerin, Osmanlı topraklarına göç serüvenleri başlamıştır²⁹⁴. Rusya'nın Çerkezlerin yaşadığı bu bölgeyi ele geçirme nedenlerinin başında Karadeniz'e hâkim olma ve Hazar Denizi'ni iç deniz haline

²⁹⁰ DH.MKT, 1476/44, H.1305.

²⁹¹ Esat Aktaş, Hakan Yaşar, *a.g.m*, s.7.

²⁹² DH.MKT, 79/44, H.1310.

²⁹³ DH.MUİ, 17/3, H.1328.

²⁹⁴ Cemile Şahin, “Çerkez Göçleri ve Çerkezlerin Anadolu'da Yurt Edinme Arayışları: Sakarya-Maksudiye Köyü Örneği”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 5, S.8, 2016, s.2789.

getirerek bölgedeki üstünlüğünü artırmak isteği gelmekteydi²⁹⁵. Kafkaslardan Anadolu'ya yapılan göçlerin büyük bir kısmı 1856-1857, 1860-1862 ve 1864-1865 tarihlerinde gerçekleşmiştir ancak ilerleyen dönemlerde de daha az sayıda Çerkez nüfusunun göç ettiği bilinmektedir²⁹⁶. Bu göçler; tarih aralığı itibariyle konumuz açısından eski tarihli olsa da, etkileri bakımından tam da bizim incelediğimiz dönemde Trabzon Vilayeti'nin demografik yapısını etkilediğinden konumuzla yakından ilgilidir.

Çerkez muhacirler, Karadeniz'den deniz yoluyla Sinop, Samsun, Batum, Rize ve Köstence limanlarından karaya çıkarak, asıl iskan yerleri olan bölgelere sevk edilmişlerdir. Karadeniz kıyılarının bu anlamda geçici bir iskân bölgesi olduğu anlaşılmaktadır ancak burada kalıcı olarak yerşelenler de olmuştur. Muhacirlerin, gerek Osmanlı topraklarına gelmek için çıktıkları yolda ve gerek yolculukları sonucunda geldikleri yeni yerlerde birçok sorunla karşı karşıya kaldıklarını tahmin edebiliriz. Çerkez muhacirlerinin göç esnasında yaşadığı sıkıntıların ayrıntılı olarak ele alındığı 19 Şubat 1864 tarihli bir İngiliz konsolos raporu bizlere oldukça ayrıntılı bilgiler vermektedir. Burada; Samsun limanına indirilen göçmen sayısının 35.000-ile 40.000 arasında olduğu, göçmenlerin buralarda yığılması devam ederse de salgın hastalıklar nedeniyle şehrin yaşantısında büyük sıkıntıların meydana gelebileceğine dikkat çekilmiştir. Yaşanan olumsuzluklar neticesinde göç edenlerin büyük bir kısmı ölmüşse de²⁹⁷ kalan Çerkez nüfusunun bölge asayişini olumsuz etkilemesi kaçınılmazdır. Çünkü yörede var olan ekonomik sorunlar, göç esnasındaki olumsuz sağlık şartları, bölgedeki halkla uyum sorunu gibi nedenler eşkıyalık olaylarına karışmalarında etkili olacaktır.

Çerkez eşkıyaların karıştıkları olaylar, bölgedeki diğer eşkıyaların, (yerel eşkıya grupları, Ermeni, Rum) karıştığı olaylarla karşılaştırıldığında daha normal düzeyde seyrettiğini söyleyebiliriz. Zaten nüfus açısından da bahsettiğimiz bu nüfus gruplarına oranla az sayıdadırlar. Çerkez muhacirlerin eşkıyalık olaylarında Canik Sancağı ve Lazistan Sancağı Rize kazası ön plana çıkmaktadır. 2 Aralık 1878 tarihinde Dâhiliye Nezaretine gönderilen mazbatada Canik Sancağı'nda ikamet eden

²⁹⁵ Jülide Akyüz Orat, Nebahat Oran Arslan, Mustafa Tanrıverdi, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kafkas Göçleri (1828-1943)*, Kars 2011, s.7

²⁹⁶ Abdullah Saydam, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1997.

²⁹⁷ Konsolos raporunda Samsun civarına yerleşen 30.000 göçmenden 1800 kişi, Batum civarına yerleşen 22.000 kişiden ise 7.000 kişi kaldığı belirtilmektedir. Cemile Şahin, a.g.m, s.2788.

Çerkez eşkıyaların durumunu özetlemektedir. Çerkez muhacirlerden bir kısmının bölgeye gelmelerinden itibaren, gasp, hayvan hırsızlığı, cinayet gibi suçları çoğunlukla işledikleri, bu eşkıyaların bölgedeki Çerkez köylerinde muhafaza edildikleri, yerli ahalinin bu gibi olaylardan çok zarar gördüğü bu mazbatadan anlaşılmaktadır. Eşkıyalık olayları o kadar artmıştır ki bölgedeki Çerkez eşkıyalar ile mücadele eden zabıta kuvvetleri yetersiz kalmıştır. Bu nedenle de bir an önce gerekli tedbirlerin alınması, Çerkez eşkıyaların def edilerek, bölgede eşkıyalığın durdurulması gerekmektedir. Bu kapsamda Çerkezlerden bazılarının önemli görevlere getirilerek topluma uyum sağlamaları, böylece de suç işlemekten uzak tutulmaları amaçlanmıştır. Ancak bütün bunlar bölgede kanunbilmez ve silahşör kişiler olarak anılan Çerkezlerin bir bölümünün eşkıyalıklarını engellemede yetersiz kalmıştır. Sancak idaresi tarafından yapılan toplantıda Çerkez eşkıyasının bir türlü durdurulamaması ve alınan tedbirlerin de işe yaramaması nedeniyle bölgeden Trablusgarb'a sürgün edilmelerine karar verilmiştir²⁹⁸.

Çerkezlerin bölgeye gelmelerinden itibaren eşkıyalık olaylarına dâhil olmaları yine bölgedeki diğer eşkıyalar tarafından iyi değerlendirilmiş, Ermeni ve Rum silahlı grupları Çerkez kıyafetleriyle dolaşarak kimliklerini gizleyerek faaliyet göstermişlerdir²⁹⁹. Çerkez eşkıyaların bölgedeki diğer eşkıya gruplarıyla ortak hareket ederek, onların gücünü arkalarına aldıkları durumlar yaşanmıştır. 30 Haziran 1896 tarihinde Gürcü Reşid ile birlikte Kavak meydanında görülmeleri ortak hareket ettiklerini göstermektedir. Ancak burada Gürcü Reşid'in damadının bölgede görev yapan Redif taburu dördüncü Ladik Bölüğü Yüzbaşılardan Abdülaziz Efendi olması ayrıca dikkate değerdir. Abdülaziz Efendi kayınpederi Gürcü Emin'in eşkıyalıklarına göz yummakta ve yakalanması için de bir gayret göstermemektedir. Hatta bu nedenle de başka bir yerde görevine devam etmesi Sivas Vilayeti'nden Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafla istenmiştir³⁰⁰. Dolayısıyla Gürcü Emin ile ortak hareket eden Çerkezlerin daha rahat hareket etme imkânı bulduğu söylenebilir. Fatsa, Ünye ve Çarşamba kazalarına iskân edilmiş olan Çerkez ve Gürcü

²⁹⁸ ŞD, 1830/22, H.1295.

²⁹⁹ Oktay Özel, "Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüsalimler", s.102.

³⁰⁰ DH.TMIK.M., 8/64, H.1314.

eşkîyalarının ortak hareketlerine karşı Canik Sancağı'na 20 kişilik bir zabıta, 30 kişilik süvari ve aynı sayıda da piyade askeri sevk edilmiştir³⁰¹.

Sonuç olarak Çerkezlerin, Trabzon Vilayeti dâhilinde çeşitli yerlerde iskân edildikten sonra eşkıyalık olayları içerisinde yer aldıkları söylenebilir. Daha sonradan bölgeye Gürcülerin iskân edilmesi ile birlikte bölgedeki eşkıyalık olayları bir başka boyuta taşınmıştır. Bu durumu siyasi amaçları doğrultusunda kullanan diğer Gayrimüslim eşkıyalar, bu asayişsizlik ortamından faydalanarak şakilik etmeye devam etmişlerdir. Böylece vilayet yönetimi eşkıyalara karşı vilayet genelinde uyguladığı politikalarla mücadele vermiş, kısmen başarılı olmuştur.

2.2.4. Kaçakçılık Faaliyetleri

Kaçakçılık, yaygın olarak bilindiği üzere gümrük vergilerinden kaçmak amacıyla bazı maddelerin gizli yollarla taşınması anlamını taşımaktadır. Devleti ekonomik anlamda zarara uğratan kaçakçılık, suç olması dolayısıyla da toplumsal hayatı olumsuz etkilemektedir. Kaçakçılık yapanlarla ilgili bildiklerimiz; kaçakçıların yakalandıklarında tutulan kayıtlar ve vilayet yönetiminin kaçakçılıkla mücadelede aldığı önlemlerin ifade edildiği yazışmalara dayanmaktadır. Bu kayıtlardan hareketle bölgedeki kaçakçılık olayları bu kısımda değerlendirilecektir.

Birçok yasa dışı olayın faili olan ihtilalci Ermenilerin, bölgedeki kaçakçılık olaylarında da ön saflarda yer aldığı görülmektedir. İhtilalci Ermeniler bölgede işledikleri suçlardan sonra deniz yoluyla kaçmak için bölgedeki sandal ve kayık sahiplerini suçlarına alet etmişlerdir. Vilayet sahillerinde sandalcı ve kayıkçıların cühela takımından diğer bazı kimseler, ihtilalci Ermenileri ve yasaklı silahları kaçırmayı meslek edinmişlerdir. Vali Vekili Deftardar Hamdi Bey, 1907 senesi Temmuz ayında durumu Dâhiliye Nezaretine bildirerek gerekli önlemlerin biran önce alınmasını istemiştir³⁰². 12 Ağustos 1907'de Trabzon'a bir buçuk saat mesafede olan bir noktada, sahil kesiminden Rusya'ya 19 ihtilalci Ermeni'nin kaçmasına yardım edenler, bu ihtilalcilerle birlikte yakalanarak tutuklanmışlardır³⁰³.

³⁰¹ DH.MKT, 1653/25, H.1307.

³⁰² DH.ŞFR,384/81, H.1325.

³⁰³ DH.ŞFR, 385/126, H.1325.

Kaçakçılık yapan şahıslar kimlik ve adresleriyle ilgili de yanlış beyanlar vermektedirler. Bitlis Civarında silah kaçakçılığı yapan şahıslarla ilgili mahkemede beyan edilen adres ve kimliklerinin sahte olduğu anlaşılmıştır. Ne söyledikleri adreste tarif ettikleri gibi bir ev ne de beyan ettikleri gibi Abdullah isminde biri olmadığından, bu kişilerin krokisi yaptırılarak aranan şahısların kolaylıkla bulunabilmesi amaçlanmaktadır. Konuyla ilgili Trabzon Polis müdüriyetine isnat edilen kusur yalnızca beyan edilen adresin sahte olması ile ilgilidir. Yine Bitlis'te Tatvan Nahiyesinde dört kişinin üzerlerinde silahla yakalanmaları sonucunda bu silahları Abdullah namında bir şahıstan, Erzurum'da aldıklarını söylemişlerdir³⁰⁴. Bu iki olayda bahsi geçen kişilerin aynı sahte ismi söylemeleri tesadüf olmasa gerektir.

Bölgede kaçakçılık yapan kayıkçıların yanı sıra silah, tuz ve tütün kaçakçılarına dair vakalar da oldukça fazladır. Tütün kaçakçılığı en fazla Trabzon ve Erzurum taraflarında meydana gelmektedir. Trabzon'da üretilen tütünün gizli yollarla vilayet dışına çıkarılmasını amaçlayan kaçakçılara karşı vilayet yönetimi ve İstanbul arasındaki yazışmalarda; bölgeye asker sevk edilerek meselenin çözüme kavuşacağı üzerinde duruluyordu. Bu amaçla 8 Ağustos 1893 tarihinde 20 süvari ve 30 piyade jandarma bölgeye sevk edilmiştir. Gönderilen jandarmaların aynı zamanda Lazistan Sancağı'nda tuz kaçakçılığı ile de mücadele etmesi planlanmıştır³⁰⁵. Bölgede alınan tedbirlerin kesin sonuçlar getirmediği ileriki dönemlerde de kaçakçılık olaylarının devam etmesinden anlaşılmaktadır. 23 Haziran 1906'da Trabzon ve Sürmene'den Erzurum ve Tercan taraflarında tütün kaçakçılığının devam ettiğine dair vilayet yönetiminin ulaştığı bilgiler Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir. Kaçakçılar Bayburt Ermeni köylerinden geçerken buralarda zorla tütünlerini bırakıyorlar, geri dönüşte ise bedellerini orada yaşayanlardan tahsil etmeye çalışıyorlardı. Bu durum üzerine kaçakçılığın önlenmesi ve asayişin sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması vilayet yönetiminden istenmiştir³⁰⁶.

Trabzon ve civarındaki Ermeniler, bölgede karışıklık çıkarmak adına şehrin iç bölgelerine silah ve başka yasak malzemeler taşımak için bölgenin uygun konumda olmasını iyi değerlendirmişlerdir. 1909 senesinin Eylül ayında, Trabzon'a gelen Gürcü vapurunda bir Ermeni yolcunun eşyaları arasında; yasaklı silahlarla birlikte 65

³⁰⁴ DH.EUM.EMN, 88/9, H.1332.

³⁰⁵ DH.MKT, 50/11, H.1311.

³⁰⁶ DH.TMIK.M, 225/57, H.1324.

adet fişek bulunmuş, bunun üzerine Gümrük polis müdüriyetine teslim edilmiştir³⁰⁷. İlk olarak Trabzon limanına buradan da Anadolu'nun iç kesimlerine ulaştırılmak istenen silahlarla, bölgede her an yeni bir karışıklık çıkma ihtimalinin olduğu görülmektedir.

Kaçakçılıkla ilgili alınan tedbirler bir türlü bu suçu önlemeye yetmemiştir. 18 Şubat 1914 tarihinde; İngiltere vapuruyla kaçırılacağı sırada ele geçirilen silah ve tüfeklerin alım satımıyla alakadar olan şahıslar Dersaadet'e Divan-ı Harb'de yargılanmak üzere evraklarıyla beraber sevk edilmişlerdir³⁰⁸. Yine 1914 yılı Şubat ayı içerisinde bir başka kaçakçılık olayı daha yaşanmıştır. 21 Şubat 1914 tarihinde merkezden Jandarma Kumandanlığına gönderilen yazıda; Rus hududunda meydana gelen insan ve eşya kaçakçılığı hakkında ilgili komisyonun durumu incelemesi ve tekrar böyle bir durumun yaşanmaması için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir³⁰⁹. Bölgenin Rusya sınırına yakın olması Rusya'nın suç işleyen kişilerin ilk kaçış noktası haline gelmesine neden olmaktadır. Nitekim Rusya'ya kaçmayı başaran suçlular kendilerince bunu bir kurtuluş olarak görmekteydiler. Ancak bu durum her zaman istedikleri gibi sonuçlanmamıştır. 4 Mayıs 1914'te; daha önceden Rusya'ya kaçan eşkıyalardan Hacı Bekiroğlu Ahmet bin Ali ve İshakoğlu Mehmet Ali bin Hüseyin, Rusya'dan ihraç edilerek, Rize Limanı'na gelen vapurda ele geçirilmişlerdir³¹⁰. Rusya Hükümeti, sınırda ve civarında yakalanan kaçak kişiler hakkında yapılacak muameleyi 20 maddelik bir prosedürle belirlemiştir. Prosedürde, Rusya'dan Osmanlı topraklarına kaçanlar hem de Osmanlı'dan Rusya'ya kaçanlar hakkında yapılacak muamelenin yanı sıra kaçakların yanlarında bulunan hayvanlardan alınacak ücrete kadar pek çok bilgi bulunmaktadır³¹¹.

Dönemin siyasi olaylarına bağlı olarak yoğunlaşan kaçakçılık faaliyetlerinde silah kaçakçılığı diğerlerine bakıldığında daha fazla ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle hemen her dönemde buna dair kayıtlara rastlamak mümkündür. 19 Mart 1914 tarihinde Trabzon Limanına gelen Galiçya Vapurunda 4 Martini tüfeği ile 350 adet fişek ele geçirilmiş gemide bulunan Trabzon'un Araklı mahallesinden Zoroz

³⁰⁷ DH.EUM.THR, 91/22, H.1327.

³⁰⁸ DH.EUM.EMN, 102/80, H.1332.

³⁰⁹ DH.EUM.EMN, 61/25, H.1332.

³¹⁰ DH.EUM.EMN, 64/27, H.1332.

³¹¹ DH.EUM.EMN, 66/34, H.1332.

Mehmet'ten şüphelenilmişse de sonradan olayla ilgili olmadığı anlaşılmıştır³¹². Gayrimüslim tebaanın silah kaçakçılığında ön plana çıkmalarında, ayrılıkçı fikirleri doğrultusunda silah ve mühimmat biriktirme istekleri etkili olmuştur. 21 Haziran 1914 günü Fransız Pake vapuruyla Trabzon'a gelen Hancı Avram'a ait eşyalar arasından; yabancı devletlere ait silah ve tüfeklerin yanı sıra 200 adet dolu fişek ele geçirilmiştir. Avram, silah ve cephanenin kendisine ait olmadığını, tanımadığı bir kişi tarafından vapurda kendisine verildiğini söylese de yapılan soruşturmada silahları vapura bizzat kendisinin getirdiği anlaşılmıştır³¹³.

Ermeniler bölgeye taşıdıkları silahların bir kısmını gerekli yerlere ilettikten sonra bir kısmını da ev, dükkân, arazi gibi kendilerine ait olan yerlerde saklamışlardır. 13 Mayıs 1914 tarihinde Trabzon merkezindeki arazisinde yasak silah bulundurmasından dolayı tutuklanan ancak sonrasında firar eden Oseb oğlu Armanak'ın memleketin başka taraflarına doğru kaçmış olabileceği ihtimali göz önüne bulundurularak, fotoğrafının polis mecmuasının 19. Nüshasında yayınlanması ve yakalanması için gerekli özenin gösterilmesi istenmiştir³¹⁴. Yine 12 Temmuz 1914 tarihinde; Trabzon'un Çömlekçi mahallesinde meyhane ve bakkal işleten Yomralı Kuloğlu Yorika'nın dükkânında kaçak eşya bulundurduğu şüphesiyle ev ve iş yerine baskın düzenlenmiştir. Bahsi geçen dükkân ve bitişiğindeki evinde; 109 dolu 288 boş Yunan Tüfeği, 111 Rus Beylik tabancası, 1 Osmanlı Martini, 15 Karadağ, 99 Amerikan taklidi kabza, 40 uzun toplu Amerikan tüfeği, 150 gram kapak tütün ele geçirilmiştir. Yapılan silahlı çatışma neticesinde tutuklanan Yorika evraklarıyla birlikte Adliyeye teslim edilmiştir³¹⁵.

Vilayet kapsamında birçok kaçak şahsın yakalanması ve bölgede alınan güvenlik tedbirlerine rağmen kaçakçılık faaliyetleri devam etmiştir. 11 Temmuz 1914 günü Batum'dan Trabzon Limanına gelen Rus vapuru yolcularından Oflu Ayazoğlu Abdullah'ın gümrük kontrolü sırasında yanındaki bir torbasında iki teneke kutu içinde Rus barutu ele geçirilmiştir³¹⁶.

Kaçakçılık faaliyetlerinin önlenmesi için alınan tedbirler aynı zamanda bölgede asayişin sağlamaya yönelik adımlardır. Kaçakçılıkta en fazla silah ve

³¹² DH.EUM.EMN, 113/30, H.1332.

³¹³ DH.EUM.EMN, 115/33, H.1332.

³¹⁴ DH.EUM.MTK, 75/40, H.1332.

³¹⁵ DH.EUM.EMN, 88/12, H.1332.

³¹⁶ DH.EUM.EMN, 86/21, H.1332.

mühimmat gibi maddelerin gizli yollarla Osmanlı topraklarına getirilmesi ve sonrasında da Anadolu'ya taşınması söz konusudur. Kalan kısmı ise Trabzon Vilayeti içerisinde ihtilalci Ermeniler tarafından istediklerinde kullanabilmek amacıyla muhafaza edilmiştir.

2.2.5. Kaçak Şahısların Yakalanması

Trabzon Vilayeti dâhilinde özellikle Rus sınırına yakın bölgelerde işlenen suçların faillerinden kaçmayı başaranların, çoğunlukla Rusya'ya firar ettikleri suç cetvellerinden anlaşılmaktadır. Bu bölümde; ülke sınırı içerisinde asker kaçağı, hapisane kaçağı ve işlediği suçlardan dolayı kaçmayı başaranların kolluk kuvvetlerinin yapmış oldukları takibatlar neticesinde ele geçirildiğine dair bilgilerin değerlendirmesi yapılacaktır. Bölgede sıkça karşılaştığımız kaçak olan eşkıyaların yakalanma durumları ile ilgili bilgilere de burada yer verilecektir.

Kaçak şahıslarla ilgili bilgilerin 1913 ve 1914 senelerinde yoğunlaştığını söyleyebiliriz. Bunun nedeni; Trabzon Vilayeti'nde bu dönemde suç oranının artması ve buna bağlı olarak da hapisanelerin ihtiyaçları karşılamada yetersiz kalmasıdır. Buna bir de savaşların getirdiği olumsuz durum eklenince asker kaçaklarında bir artış olmuş ve durum iyice içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Buradan hareketle bu bölümde bahsi geçen yıllara ait verilerin kronolojik olarak bir değerlendirmesi yapılırken, yer yer bazı olaylarla ilgili de ayrıntılara yer verilecektir.

8 Şubat 1913 tarihinde; hane basmak, kurşun atmak ve cinayet suçlarından dolayı aranan Tirebolu'nun Vakfıkızılar köyünden Bozoğullarından Hasan ve biraderi Osman, para kaçırmak suçundan aranan Hacı oğlu Rasim, Avluca Karyesinden Kürt oğlu Mehmet Ali, Demircili köyünden Ali ile birlikte toplam beş şahsın yakalanarak gerekli işlemlerin yapıldığı Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir³¹⁷.

27 Mart 1913 tarihinde Yomra Nahiyesinin Kan(Kayabaşı) köyünde Karamanoğlu Mustafa'nın kızı Ayşe ölü olarak bulunmuş ve cinayetin faili firar etmiştir³¹⁸. 10 Nisan 1913'te Aradan geçen zaman içerisinde kaçak şahsın köy içerisinde olma ihtimali köy halkının tedirgin etmiştir. Failin biran evvel

³¹⁷ DH.EUM.EMN, 96/22, H.1331.

³¹⁸ DH.EUM.EMN, 98/16, H.1331.

yakalanabilmesi için daha yoğun bir takibat yapılması vilayet yönetiminden istenmiştir³¹⁹.

Tablo 2. 1. Trabzon Vilayeti'nde 1913 Senesi Haziran-Temmuz Aylarında Yakalanan Suçlular³²⁰

İsmi	Tutuklandığı Tarih	Suç Türü	Yakalandığı Yer
Çırağoğullarından Ahmet, Mehmed ve Refikleri	21 Haziran 1913	Eşkialık (Meşhur eşkiyalardan)	Atina
Mehmed, Halid, Ahmet, Receb ve asker firarilerinden Hasan	22 Haziran 1913	Katl (öldürme) İki martini ve bir Rus tüfeği ile	Atina
Mahileddin	23 Haziran 1913	Katl	Hopa
Arab oğlu Salim	24 Haziran 1913	Katl	Rize
Fırat Ali	25 Haziran 1913	Eşkialık	Rize
Fırat Ali'nin Refiği Köse oğlu Hüseyin	3 Temmuz 1913	Eşkialık	Rize
Gorgor Karyesinden Ali	3 Temmuz 1913	Katl (idam cezasına çarptırılmıştır)	Rize
Mevlud, Mustafa, Ahmet ve Mehmed	3 Temmuz 1913	Katl	Rize
Yağlı oğlu Süleyman	5 Temmuz 1913	Katl	Rize
Tan oğlu Ömer ve Refiği İshak	23 Haziran 1913	Eşkialık	Rize
Naloğlu Mustafa	3 Temmuz 1913	Katl	Rize
Hurşid oğlu Hasan ile Refiği	8 Temmuz 1913	Eşkya (15 sene ceza almıştır)	Rize
Bekir Efendi ile Mahdumu	10 Temmuz 1913	Cerh (yaralama) ve Katl	Bayraklar karyesi Rize
Belek oğlu Ali bin Osman	3 Temmuz 1913	Katl	Rize'nin Hura-i Seba Karyesinden
Sarioğlu Yakub	14 Temmuz 1913	Katl	Rize'nin Abusufla Karyesi
Çoban oğlu Berat	23 Haziran 1913	Tecavüz	Gümüşhane'nin Sefker Karyesi
Hasanın oğlu Ali	26 Haziran 1913	Zevcesini katl	Kelkit'in Deredolu Karyesi
Süleyman ve Hasan	28 Haziran 1913	Jandarmaların silahlarını gasp etmişlerdir.	Kelkitin Deredolu Karyesi
Yusuf Oğlu Mehmet ile Kamil	7 Temmuz 1913	Hayvan Sirkati (Hırsızlık)	Gümüşhane'nin Karlankos Karyesi
Arman oğlu Mahsut	5 Temmuz 1913	Katl	Ordu
Mahmut	9 Temmuz 1913	Cerh	Ordu
Köse oğlu Abdullah	6 Temmuz 1913	Silah çekmek ve yaralama	Giresun
İshak oğlu Ali	12 Temmuz 1913	Silah çekmek ve yaralama	Giresun
Köse oğlu İdris	20 Haziran 1913	Katl	Tirebolu
Ali Köse Oğlu Ahmet	23 Haziran 1913	Cerh ve Katl	Tirebolu
Kocaman oğlu Hüseyin, Kiki	24 Haziran 1913	Kat'ı tarik (yol	Tirebolu

³¹⁹ DH.EUM.EMN, 98/16, H.1331.

³²⁰ DH.EUM.EMN, 99/18, H.1331.

oğlu Ömer		kesme)	
Halil oğlu Raşid	26 Haziran 1913	Cerh ve Katl	Tirebolu
Mehmed bin Rûşen, Dursun bin Mehmed, Hüseyin bin Karaman, Tursun bin Mehmed	26 Haziran 1913	Hane basmak ve cerh	Tirebolu
Mustafa bin Osman	1 Temmuz 1913	Cerh	Tirebolu
Mehmed bin Arif	26 Haziran 1913	Fi'l -i Şeni' (kötü fiil)	Tirebolu
Hasan bin Mustafa, Mehmed bin Mustafa	3 Temmuz 1913	Sirkat ve Hane Basmak	Tirebolu
Hasan bin Alişan	12 Temmuz 1913	Kat'ı tarik	Tirebolu
Osman Feyzi oğlu Mustafa	12 Temmuz 1913	Sirkat	Tirebolu
Laz Osman	15 Temmuz 1913	Katl Kastıyla Silah Çekmek	Tirebolu
Hüseyin bin Ali	15 Temmuz 1913	Kat'ı tarik	Tirebolu
Şengül oğlu Emin	26 Haziran 1913	Kız Kaçırarak	Akçaabad
Şakir	12 Temmuz 1913	Kız kaçırarak	Akçaabad
İbşir Oğlu İsmail	12 Temmuz 1913	Kazaen Cerh (istemeyerek yaralama)	Trabzon'un Karlık Köyü
Çolak oğlu Halid	12 Temmuz 1913	Kasden Cerh (bilerek yaralama)	Trabzonun Kisarna Karyesi
Müzeyyen oğlu Yusuf	Haziran 1913	Katl	Yomra'nın Simona Karyesi
Dulkarioğlu Mustafa ve iki Mechlul Refiği	Haziran 1913	Hane Basmak ve Silah Çekmek	Yomra'nın Kan Karyesi
Geçeli oğlu Ali ve Cevat oğlu diğer Ali	17 Temmuz 1913	Katl	Giresun Çukur Karyesi
Sefir oğlu Züke ?	16 Temmuz 1913	Katl Kastıyla Cerh	Giresun
Tütüncü oğlu İbrahim	16 Temmuz 1913	Katl	Tirebolu
Derviş oğlu Ali	3 Temmuz 1913	Katl Kastıyla Silah Çekmek	Şarlı Nahiyesi
Kara Mustafa oğlu Mustafa	12 Temmuz 1913	Cerh	Yomra Nahiyesi
Hâkim oğlu Bekir	26 Haziran 1913	Katl	Giresun Akköy Nahiyesi
Durmuş oğlu Mehmed ve Hüseyin oğlu Tursun, Topal oğlu Deli Hüseyin	26 Haziran 1913	Hane basmak ve Cerh	Giresun Avcılı Karyesi
Yaver oğlu Ali, Hacı Mehmed oğlu Tevfik, Hâkim oğlu Bekir	26 Haziran 1913	Katl	Giresun Talibli Karyesi
Yakub oğlu Ömer	20 Temmuz 1913	Eşkialık (kendi teslim olmuştur)	Giresun
Mansur oğlu Mustafa bin Hamid	17 Temmuz 1913	Katl	Rize
Molla Ömer oğlu Yakub	19 Temmuz 1913	Eşkialık	Sürmene
Seyid oğlu Osman	19 Temmuz 1913	Katl	Rize
Musacı Oğlu Yusuf	21 Temmuz 1913	Katl	Vakfikebir
Abdültalib	23 Temmuz 1913	Katl	Tirebolu
Tevfik ve Umucazede Mustafa	24 Temmuz 1913	Cerh ve Gasp	Rize
Hacı oğlu Arslan	26 Temmuz 1913	Katl suçundan idama mahkûm	Rize
Hasan Nuri	26 Temmuz 1913	Katl	Ordu
Babalan oğlu Müşir ?	30 Temmuz 1913	Katl	Lazistan
İmamoğlu Ahmet, Bostan	30 Temmuz 1913	Eşkialık	Yomra Nahiyesi

oğlu Mehmed, kara Mustafa oğlu			
Hafız Bekir	7 Temmuz 1913	Kız Kaçırma	Şarlı Nahiyesi
Kahya oğlu Salim	31 Temmuz 1913	Tecavüz	Görece

1913 senesi Haziran- Temmuz ayları içerisinde yapılan takibat neticesinde, 62 kişi yakalanmıştır. Yakalananlar arasında 8 Eşkîyalık, 25 öldürme, 13 yaralama, iki tecavüz, bir fi'i-i şen'i (tecavüz), üç kız kaçırma, iki gasp, dört hane basma, üç hırsızlık, beş silah çekme suçlarının faileri bulunmaktadır. Bir suçlu birden fazla suçu aynı anda işlediği için burada suç sayısı ayrı ayrı hesaplanmıştır. Bu nedenle de yakalanan kişi sayısı ile işlenen suç miktarı aynı değildir.

Tablo 2. 2. Trabzon Vilayeti 1913 Senesi Temmuz-Ağustos-Eylül Aylarında Yakalanan Suçlular³²¹

İsmi	Tutuklandığı Tarih	Suç Türü	Yakalandığı Yer
Mevlüt bin Hüseyin Oğulları	15 Temmuz 1913	Cerh	Akçaabad
Tifal Oğlu Mehmed	21 Temmuz 1913	Katl Kastıyla teşhir-i silah	Giresun
Sofu oğlu Zahit	26 Temmuz 1913	Cerh	Ordu
İzzet oğlu Ahmed bin Mehmed ve Güller Oğlu Mehmed Bin Hasan	26 Temmuz 1913	Şekavet	Giresun
Köseoğullarından Süleyman Oğlu Hasan	31 Temmuz 1913	Şekavet	Atina
Hüseyin Bin Tursun	31 Temmuz 1913	Şekavet	Atina
Muscu ? Oğlu Yusuf	1 Ağustos 1913	Katl	Şarlı
? Oğlu Mehmed	31 Temmuz 1913	Cerh	Gümüşhane
Mehmed ve Bedirhan Kamil	4 Ağustos 1913	Sirkat	Gümüşhane
Mehmed Oğlu Osman	5 Ağustos 1913	Katl	Akçaabad
Hamza Oğlu Osman ve Hamza Oğlu Ali ve Mahdumu Hüseyin	6 Ağustos 1913	Katl	Tonya
Diçoğlu Hasan bin Ali	17 Ağustos 1913	Katl	Vakfikebir
Ömer Oğlu Bilal ve Mahdumu Ali ve Ömer Efendi Oğlu Ali Bin Yusuf	18 Ağustos 1913	Katl	Of
	18 Ağustos 1913	Şekavet	Gümüşhane
Hacı Osman Oğlu Mahmud	19 Ağustos 1913	Cerh	Rize
Kurul Oğlu Timur Ali	19 Ağustos 1913	Sirkat	Rize
Babek Oğlu Ali bin Mustafa	19 Ağustos 1913	Sirkat	Rize
Bekir Oğlu Hüseyin ve Mehmed Karşı Oğlu Halil ve İbrahim ve Kukmanoğlu Hasan	24 Ağustos 1913	Katl	Yomra

³²¹ DH.EUM.EMN, 31/13, H.1331.

Mustafa	24 Ağustos 1913	Cerh	Tirebolu
İstafil Oğlu Mustafa	24 Ağustos 1913	Sirkat	Rizenin Galoz
Hacı Hasan Oğlu Hüseyin	24 Ağustos 1913	Katl	Rize
Hevace Oğlu Tursun Ali	24 Ağustos 1913	Katl	Rize
Hacı Osman Oğlu Abdullah	24 Ağustos 1913	Katl	Rize
Kalyoncu Oğlu Halil	25 Ağustos 1913	Cinayet	Rize
Takiş ? Oğlu Mahmud	25 Ağustos 1913	Cinayet	Rize
Topçu Oğlu Salim Bin Osman	25 Ağustos 1913	Cinayet	Rize
Komeski ? Oğlu Tursun bin Ali	25 Ağustos 1913	Cinayet	Rize
Temel	26 Ağustos 1913	Sirkat	Tirebolu
Hasan ve Feyzullah Oğlu Osman	26 Ağustos 1913	Katl	Yomra
Zahide ve Hemşiresi	26 Ağustos 1913	Katl	Şarlı
Fazlı Oğlu Kibar	28 Ağustos 1913	Katl Kastıyla teşhir-i silah	Arhavi
Karabey Oğullarından İbrahim Oğlu Mustafa	31 Ağustos 1913	Katl Kastıyla teşhir-i silah	Rize
Toğçu Oğlu Şükrü Efendi	2 Eylül 1913	Eşküyayı Himaye	Kanbur
Kanbur Oğlu Ağa	2 Eylül 1913	Eşküyayı Himaye	Atina
Hasan bin Mustafa	2 Eylül 1913	Katl	Atina
Ali bin Mustafa	6 Eylül 1913	Eşküyaya Himaye	Rize
Hacı İbrahimzade Abdullah	8 Eylül 1913	Katl Kastıyla silah atma	Tirebolu

1913 senesi Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları içinde güvenlik güçlerinin yapmış olduğu takibat sonucunda; beş yaralama, 16 Cinayet, beş hırsızlık, dört eşkıyalık, üç eşkıyaya yardım ve yataklık, 3 üç cinayet kastıyla silah çıkarma, üzere toplam 37 kişi yakalanmıştır³²². Yukarıdaki cetvelin tutulduğu tarihten sonra yakalananların isimleri ayrıca merkeze bildirilmiştir³²³. Bunlardan bazıları şöyledir; Havza kazasından on beş sene kürek cezasına çarptırılan haydut Yakut, yakalanarak Lazistan mutasarrıflığına bildirilmiştir³²⁴. Ardeşen Nahiyesi karakol kumandanı Kamil Çavuş, Mustafa Onbaşı, Askerlerden Sürmeneli Hasan ve Giresunlu Salim ile 26 Eylülde görev devri esnasında tesadüf ettikleri, meşhur eşkıyalardan idam cezasına çarptırılan Papuçcu Oğlu Paşa, iki yakınıyla birlikte bir buçuk saat süren silahlı çarpışma neticesinde yakalanmıştır³²⁵. Ardeşen Nahiyesi karakol kumandanı Kamil Çavuş, Askerlerden Hasan, Giresunlu Salim, bölgede meşhur eşkıyalardan

³²² DH.EUM.EMN, 31/13, H.1331.

³²³ DH.EUM.EMN; 34/35, H.1331.

³²⁴ DH.EUM.EMN; 35/10, H.1331.

³²⁵ DH.EUM.EMN; 34/35, H.1331.

birinin yakalanmasındaki hizmet ve gayretlerinden dolayı para ile ödüllendirilmiştir³²⁶.

Tablo 2. 3. Trabzon Vilayeti 1913 Senesi Eylül-Ekim Aylarında Yakalanan Suçlular³²⁷

İsmi	Tutuklandığı Tarih	Suç Türü	Yakalandığı Yer
Mavridi Oğlu Hurşid ?	14 Eylül 1913	Sirkat	Rize
Hevace Oğlu Niyazi	15 Eylül 1913	Cerh	Rize
Şaban	15 Eylül 1913	İhrak	Rize
Hevace Seyid Oğlu Ahmed	16 Eylül 1913	Eşküyaya Yataklık	Rize
Murguş Oğullarından Harun ve Salim ve Murguş Oğlu Mecid	18 Eylül 1913	Cinayet	Rize
Tomar Oğlu Tufan	19 Eylül 1913	Katl	Rize
Soğan Oğlu Ali	20 Eylül 1913	Katl	Rize
İsmail ve İsmail Oğlu Mustafa	4 Ekim 1913	Katl	Rize
Yakub	8 Ekim 1913	Cinayet	Rize
Papuçcu Oğlu Paşa	9 Ekim 1913	Şekavet	Rize
Paşa	20 Eylül 1913	Sirkat	Gümüşhane
Yusuf Oğlu Sefer ve Recep Oğlu İsmail	26 Eylül 1913	Katl	Gümüşhane
Teoman Biraderi Yakub	30 Eylül 1913	Katl	Gümüşhane
Duran Oğlu Recep bin Ahmed	8 Ekim 1913	Katl	Gümüşhane
Hacı Hüseyin	11 Ekim 1913	Cerh	Gümüşhane
Dalkara Oğlu Hüseyin	18 Eylül 1913	Cerh	Giresun
Hacı Dimitri Oğlu Tarandafil	18 Eylül 1913	Katl	Giresun
İlyas Oğlu Necip bin Veli	20 Eylül 1913	Teşhir-i Silah	Giresun
Gedik Alizade Seyid	21 Eylül 1913	Katl	Giresun
Süleyman Oğlu Mehmed ve Arap Oğlu Kasım	26 Eylül 1913	Katl	Giresun
Teoman	27 Eylül 1913	Cinayet	Giresun
Hakkı ve Biraderi Mustafa	27 Eylül 1913	Cerh	Giresun
Emin ve Topal Oğlu İsmail	28 Eylül 1913	Katl	Giresun
İbrahim ve Kel Oğlu İsmail	30 Eylül 1913	Kutta-i Tarik	Giresun
Tüfenkçi Oğlu Mehmed ve Hacı Oğlu Eyüp, Karaman Oğlu Osman	2 Ekim 1913	Şekavet	Giresun
Molla Derviş Oğlu Dursun	3 Ekim 1913	Cinayet	Giresun
Topal Oğlu İsmail ve Oğlu Emin, Bayram Oğlu Mehmed	4 Ekim 1913	Katl	Giresun
Aşık Oğlu Bekir	7 Ekim 1913	Cerh	Giresun
Mahmud Oğlu Mehmed	12 Ekim 1913	Cerh	Giresun
Mehmed	3 Ekim 1913	Katl	Giresun
Ramazan	20 Eylül 1913	Cinayetle mukim	Ordu
Bayram Oğlu Mehmed	4 Ekim 1913	Cinayet	Ordu
Ali ve Salim ve İstavri	4 Ekim 1913	Sirkat	Giresun
Kara Mustafa Oğlu Şakir	15 Eylül 1913	Sirkat	Tirebolu
Tokaç Oğlu Mehmed bin İbrahim ve Ahmet Oğlu Ali	25 Eylül 1913	Şekavet	Tirebolu

³²⁶ DH.EUM.EMN; 34/35, H.1331.

³²⁷ DH.EUM.EMN; 52/12, H.1331.

bin Ahmet ve Harun Oğlu Ali bin Mehmed ve Osman bin İbrahim			
Ahmet oğlu Ali ve Tokaç İbrahim Oğlu Mehmed	27 Eylül 1913	Cerh	Tirebolu
Kadızade Abdülmüttalip	2 Ekim 1913	Cinayet	Tirebolu
Mehmed Bin Mahmud	11 Ekim 1913	Katl	Tirebolu
Toroğlu Yakub bin Hüseyin	8 Ekim 1913	Katl	Tirebolu
Salim	5 Ekim 1913	Gasp	Görece
Şahbaz Oğlu Şükrü	6 Ekim 1913	Katl	Görece
Terlikçi Oğlu Osman	10 Ekim 1913	Sirkat	Görece
Kuru Oğlu Mehmed	25 Eylül 1913	Katl	Vakfikebir
Orhan	17 Eylül 1913	Sirkat	Akçabad
Bapuççu Oğlu Osman bin Yusuf ve Ömer bin Ali	25 Eylül 1913	Gasp	Akçabad
Satılmış Oğlu Hüseyin bin Mehmed	13 Ekim 1913	Katl	Merkez Kazada
İsmail Mahdumu Mustafa	18 Eylül 1913	Katl	Yomra
Hacı Osman bin Mehmed	29 Eylül 1913	Şekavet	Yomra
Oğlu İstavri	22 Eylül 1913	Cerh	Sürmene
Mehmed	23 Eylül 1913	Katl	Şarlı
Hacı Hasan Oğlu Mustafa	11 Ekim 1913	Cerh	Şarlı
Derviş Oğlu Ali ve Kuru Oğlu Vasil	11 Ekim 1913	Cerh	Şarlı

1913 senesi Eylül- Ekim aylarında 52 suçlu yakalanmıştır. Suçların dağılımı; 26 cinayet, 10 yaralama, altı hırsızlık, dört eşkıyalık, bir kundaklama, iki gasp, bir yol kesme, bir eşkıyaya yataklık, bir silah çekme şeklindedir.

Tablo 2. 4. Trabzon Vilayeti 1913 senesi Ekim-Kasım-Aralık Aylarında Yakalanan Suçlular³²⁸

İsmi	Tutuklandığı Tarih	Suç Türü	Yakalandığı Yer
Köse Oğlu Hasan	14 Ekim 1913	Cerh	Şarlı
Durmuş	21 Ekim 1913	Katl	Giresun
Müezzın Oğlu Ali	18 Ekim 1913	Cerh	Ordu
Kumcu Ali	23 Ekim 1913	Sirkat	Tirebolu
Koç Oğlu Hasan ve Süleyman ve Oğlu Nuri ve Müezzın Oğlu Sami	15 Ekim 1913	Katl	Ordu
Ekşi Oğlu İslam	22 Ekim 1913	Eşkıyalık	Lazistan
Hasan Oğlu Durmuş	22 Ekim 1913	Katl	Giresun
İbrahim Oğlu Hasan	22 Ekim 1913	Eşkıyalık	Ordu
Yakub	22 Ekim 1913	Eşkıyalık	Lazistan
Meccar Oğlu Ali	28 Ekim 1913	Cerh	Ordu
Tüfenkçi Oğlu Süleyman bin Süleyman	30 Ekim 1913	Cerh	Tirebolu
Demürcü Oğlu Abdullah	31 Ekim 1913	Cebren Kadın Kaçırnak	Of
Kör Oğlu Nam-ı Diğer Yetim Oğlu Ahmed bin İsmail	30 Ekim 1913	Katl	Tirebolu

³²⁸ DH.EUM.EMN, 35/13, H.1331.

Değirmenci Oğlu Mehmed bin Mustafa	28 Ekim 1913	Eşkialık	Lazistan
Yusuf Oğlu İbrahim ve Mahdumu Nibo	27 Ekim 1913	Katl	Gümüşhane
Pöllük Oğlu Ali	25 Ekim 1913	Eşkialık	Lazistan
Kara Bıçak oğlu Esad	2 Kasım 1913		Ordu
Hacı Veli Oğlu Mustafa	3 Kasım 1913	Cerh	Ordu
Şerif Oğlu İbrahim Zevcesi Saliye	7 Kasım 1913	 Katle Teşvik	Atina
Kurd Oğlu Salim	23 Ekim 1913	Katl maddesinden mezun	Lazistan
Osman	23 Ekim 1913	Asker kaçağı	Lazistan
Değirmencioğullarından Mehmed bin Mustafa	28 Ekim 1913	Eşkialık	Rize
Serkiz Veled-i Manok	29 Ekim 1913	Silah Kaçakçılığı	Trabzon İskelesi
Tekneci Oğlu Süleyman	29 Ekim 1913	Cerh	Tirebolu
Köse Oğlu Hamid	4 Kasım 1913	Katl	Rize
Halil Oğlu Hüseyin ve Zaim Oğlu İzzet	3 Kasım 1913	Katl	Trabzon
İbrahim	28 Ekim 1913	Gasp ve Cerh	Yomra Şane Nahiyesi
Serkeşli Oğlu Hasan	27 Ekim 1913	Cerh ve Katl	Giresun
Yetim Oğlu Ahmed	2 Kasım 1913	Cebren İzale-i Bıkr ve Sirkat	Karadere
Öksüz Evran Oğlu Osman	5 Kasım 1913	Jandarmaya muavenet	Atina
Hacı Salim Oğlu Yusuf bin Talib	2 Kasım 1913	Ceraim-i Cinaiyeden me'zun	Akçaabad
Karaman Oğlu Cemal ve Barlas Oğlu Abdullah	6 Kasım 1913	Katl meselesinden mahkûm	Tirebolu
Nazlı Oğlu Mehmed ve Hasan	6 Kasım 1913	Jandarmaya Muavenet	Tirebolu
Kurdoğlu Mehmedin Zevcesi Havvave Kerimesi Fatma	21 Ekim 1913	Cerh ve Dereye Atmak Suretiyle Katl	Vakfikebir
Barutçu Oğlu Tufan	14 Kasım 1913	Cebren Kız Kaçırma	Şarlı
Vebaloğullarından Halilin Oğlu Hasan	15 Kasım 1913	Katl	Şiran
Jandarma Samsunlu Mustafa	15 Kasım 1913	Cerh	Atina
Tonyanın Kanbaruna Nahiyesinden Yakub	16 Kasım 1913	On sene Küreğe Mahkum	Hopa
Serdar Oğlu Mustafa	16 Kasım 1913	Eşkiyaya Muavenet	Giresun
Keleşoğlu Hasan bin Osman	16 Kasım 1913	Katl Maddesinden Mezun	Torul
Receb	16 Kasım 1913	Erzurum Hapishanesinden Firar	Kelkit
Ali Oğlu Hasan Bin Emin	16 Kasım 1913	Cerh	Yomra
Ali Oğlu Hasan	16 Kasım 1913	Katş	Yomra
Viçeli Osman	17 Kasım 1913	Hapishane Firarisi	
Bayram Oğlu Şaban	17 Kasım 1913	Hapishane Firarisi	
Atcının Oğlu Mehmed	17 Kasım 1913	Hapishane Firarisi	
Hacı Veli Oğlu Mustafa	14 Kasım 1913	Cerh ve Katl	Ordu
Tufan Oğlu Ali	15 Kasım 1913	Katl	Rize
Çavuşlu Karyesinden Mikdad	15 Kasım 1913	Katl	Görele
Rize'nin Kanbur Karyesinden Tufan	15 Kasım 1913	Katl	Rize

Bitlisli Osman bin Kasım	18 Kasım 1913	silah kaçakçılığı	Trabzon İskelesi
Ali Oğlu Hasan	15 Kasım 1913	Katl	Yomra
Ordulu Ahmed	17 Kasım 1913	Cerh	Ordu
Ordulu Hamid	17 Kasım 1913	Katl	Ordu
Uzun Ömerzade Mahmud	18 Kasım 1913	Katl	Ordu
Zalim Oğlu Osman	24 Kasım 1913	Katl ile maznun	Yomra
Hüseyin Oğlu Hacı Halil	25 Kasım 1913	Katl ve Ceraim-i Saire ile.....	Tirebolu
Ömeroğullarından Mustafa Oğlu Ali	25 Kasım 1913	Ahz ve Gasp	Giresun
Veli Mehmed Oğlu Hamza	25 Kasım 1913	Cebren Kadın Kaçırarak	Yomra
Kartal Oğlu Ali	25 Kasım 1913	Cebren Kadın Kaçırarak	Yomra
Turmuş Oğlu Halil	25 Kasım 1913	Cebren Kadın Kaçırarak	Yomra
Halil Oğlu Abdi	25 Kasım 1913	Cebren Kadın Kaçırarak	Yomra
Kirman Oğlu Cemalin Mahdumu Osman	26 Kasım 1913	Şekavet	Tirebolu
Süleyman bin Arif	27 Kasım 1913	Cerh	Tirebolu
Kör Ali Oğlu Ahmed Çavuş	28 Kasım 1913	Katl Cürmüyle Maznun	Şarlı
Satır Oğlu İsmail	30 Kasım 1913	Katl	Lazistan
Enes bin Bayram	30 Kasım 1913	Asker kaçağı	Lazistan
İskender Oğlu Hafız Hüseyin	30 Kasım 1913	Katl	Lazistan
Hacızade Hasan Beğın Mahdumu Edhem	1 Aralık 1913	Katl	Pulathane
Oflu Hacı Abdullah oğlu İsmail	2 Aralık 1913	Silah Kaçakçılığı	Trabzon İskelesi
Sürmeneli Efendi Oğlu Hasan bin Hüseyin	2 Aralık 1913	Silah Kaçakçılığı	Trabzon İskelesi
Şişmanoğullarından Musa Oğlu Mehmed	24 Kasım 1913	Eşkiyalık	Vakfıkebir Tonya
Ali	1 Aralık 1913	Cinayet	Akçaabad
Refiki Mehmed	1 Aralık 1913	Cinayet	Akçaabad
Ordulu Kaşif	17 Kasım 1913	Katl	Ordu
Ordulu Mehmed	17 Kasım 1913	Katl	Ordu
Bahadır Oğlu Osman bin Arif	18 Kasım 1913	Ceh	Vakfıkebir
Mehmed Ali Oğlu Arif	18 Kasım 1913	Cerh	Miyavri
Mehmed Ali Oğlu İsmail	18 Kasım 1913	Cerh	Miyavri
Mehmed Ali Oğlu Cafer	18 Kasım 1913	Cerh	Miyavri
Ekşioğullarından Osman Oğlu Faik	21 Kasım 1913	Asker Firarisi ve Eşkiyalık	Miyavri
İbrahim	17 Kasım 1913	Katl	Tirebolu
Halil	17 Kasım 1913	Katl	Tirebolu
Şaban	17 Kasım 1913	Katl	Tirebolu
Güllü	17 Kasım 1913	Katl	Tirebolu
Kurd Oğlu Ahmed	22 Kasım 1913	Kazaen Cerh	Trabzon
Kurd Oğlu Ali Osman	22 Kasım 1913	Fidye-i Necat	Of
Pirazizli Mercan	24 Kasım 1913	Cerh	Akköy
Pirazizli	24 Kasım 1913	Cerh	Akköy
Deli Balta Oğlu Mahmud	23 Kasım 1913	Katl	Akköy
Poyraz Oğlu Harun	23 Kasım 1913	Katl	Ulubey
Elif Oğlu Ali	24 Kasım 1913	Eşkiyalık	Giresun
Çalıkoğullarından İsmail	18 Kasım 1913	Katl	Ordu
Uzun Ömerzade Süleyman	18 Kasım 1913	Katl	Ordu
Salihoğullarından Şaban Oğlu	9 Aralık 1913	Katl	Atina

İlyas			
Çolak Oğlu Şükrü	6 Aralık 1913	Ahz-ü Kabz	Torul
Kantarcı Oğlu Mehmeleddin	6 Aralık 1913	Ahz-ü Kabz	Torul
Kara Ömer	6 Aralık 1913	Ahz-ü Kabz	Torul
Süleyman	6 Aralık 1913	Katl	Gümüşhane
İdris Oğlu Temel	3 Aralık 1913	Cerh	Keşab
Ali	3 Aralık 1913	Cerh	Maçka
Kahveci Emir	3 Aralık 1913	Cerh	Maçka
Biraderi Vasil	3 Aralık 1913	Cerh	Maçka
Yusuf	3 Aralık 1913	Cerh	Maçka
Köse Oğlu Alicanın Hemşiresi Esmâ	3 Aralık 1913	Cinayetle mahkûm	Şarlı
Süleyman	7 Aralık 1913	Cerh	Lasiztan
Hasan	7 Aralık 1913	Katl	Sürmene
Bekir	21 Kasım 1913	Tirebolu Hapishanesinden Firar	Tirebolu
Giresunlu Mustafa Oğlu Ali	21 Kasım 1913	Tirebolu Hapishanesinden Firar	Tirebolu
Faik	-	Yedi buçuk seneye mahkûm	Hopa
Eşkiya Çetesi Reisi Kürt Tefvik	11 Aralık 1913	Cinayet-i Müteaddide ve Eşkiyalık	Bolaman
Eşkiya Çetesi Efradından Ahmed	11 Aralık 1913	Cinayet-i Müteaddide ve Eşkiyalık	Bolaman
Eşkiya Çete Üyesi Topçu Oğlu Ali	11 Aralık 1913	Cinayet-i Müteaddide ve Eşkiyalık	Bolaman
Eşkiya Çetesine Yataklık Eden Hamid	11 Aralık 1913	Yataklık	Bolaman
Falancı Oğlu Mahmud	18 Kasım 1913	Katl	Ordu
Çolakoğullarından İsmail	18 Kasım 1913	Katl	Ordu
Muhacir Mehmed Beğ	18 Kasım 1913	Katl	Ordu
Putur Oğlu Yusuf	12 Aralık 1913	Cinayetle mahkûm	Sürmene (Sürmene Hapishanesinin Delerek Firar etmiştir)
Halil	7 Aralık 1913	Eşkiyalık	Yomra

Bolaman'da, birçok cinayetin ve bölgedeki eşkiyalık suçlarının faili; Eşkiya Çetesi reisi Kürt Tefvik ve bu çetenin üyeleridir. Çete Reisi Kürt Tefvik, Ali, Ahmed ve çeteye yardımcı olan Hamid müebbet hapse mahkûm olup, bunlardan biri idama diğerleri ise on beş sene küreğe mahkûm edilmişlerdir ancak jandarma ile silahlı çarpışma sırasında yaralanmışlardır. Bunun dışında 131 kişi tutuklanmıştır.

Tablo 2. 5. 1913 Senesi Mart-Ağustos Ayları İçerisinde İşlenen Cinayet Suçları³²⁹

Ait olduğu kaza	Failleri yakalanan	Failleri firar eden	Faili belli olmayan	Toplam
Trabzon	43	14	5	62
Ordu	90	129	0	219
Giresun	38	7	4	49
Tirebolu	46	140	11	197
Görece	21	11	0	32
Vakıfkebir	16	2	0	18
Akçaabad	13	11	0	24
Sürmene	1	11	1	13
Of	6	21	0	27
Maçka	7	0	0	7
Rize	58	231	5	294
Atina	10	40	1	51
Hopa	11	13	1	25
Gümüşhane	3	2	0	5
Torul	7	0	0	7
Şiran	0	0	0	0
Kelkit	1	2	0	3
Toplam	371	634	28	1033

Trabzon Vilayeti genelinde altı aylık bir dönem içerisinde cinayet suçu kapsamında 1033 suç kaydedilmiş, bunlardan 371'i ele geçirilmiştir. Burada muhtemelen adi suçlar dışında günlük hayatın bir parçası olan daha basit suçlar da yer almaktadır. Suç işleyenlerin büyük bir çoğunluğu firar etmiştir. Toplam sayıya oranla çok az bir kısım suçun faili belli değildir. Faili bilinmeyen suç sayısı 28, faili belli olan ve firar edenlerin sayısı ise 634'tür. Ayda ortalama 172 suç işlendiği görülmektedir. Suçların cinsiyetlere göre dağılımı suç ve suçlular kısmında anlatılacaktır.

Tablo 2. 6. 1913 Senesi Aralık Ayında Kelkit Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³⁰

Suç Türü	İsmi	Adresi	Mahkûmiyet Süresi
İtale-i lisan ³³¹	Eyübün oğlu Dursun	Çiftlik Kasabası	48 Saat
Darp	Kavi oğlu Topal Nuri	Çiftlik Kasabası	10 gün
Darp	Hasan Efendi Mahdumu Mehmed ve Akif	Çiftlik Kasabası	12 gün
Darp	Kara Ali oğlu Hüseyin	Uzungöl	15 gün
Ağaç kesmek	Mehmed	Çiftlik kasabası	Bir hafta
Darp	Terzi oğlu Simamık	Çiftlik Kasabası	Bir hafta
Darp	Tursun Efendizade Şevket beğ	Çiftlik Kasabası	20 gün
Sirkat	Salim oğlu Yusuf	Köse Karyesi	3 Ay
Darp	Mehdi	Çiftlik Kasabası	20 gün

³²⁹ DH.EUM.EMN, 101/46, H.1331.

³³⁰ DH.EUM.EMN, 103/5/2, H.1332.

³³¹ Dil uzatma, kötü şeyler söyleme

Darp ve Cerh	Ermeni oğlu Hüseyin	Çiftlik Kasabası	3 ay
Sirkat	Çolak oğlu İhsan	Gürmürü Karyesi	Tutukludur
Sirkat	Muradhan oğullarından Kör Ahmet	Gürmürü Karyesi	Tutukludur
Fi'il-i Şeni	Hacı oğlu Mahmud Kerimesi Kezban	Çimenli	Tutukludur
Fi'il-i Şeni	Kehriman oğlu İzzet bin Süleyman	Karaca Viran	Tutukludur
Fi'il-i Şeni	Hacı Kadir oğlu Salim	Deliler	Tutukludur
Cerh	Sındık Oğlu Kerimesi Güllü	Kızılca	Tutukludur
Sirkat	Çolak oğlu Osman ve Celaledin	Köseler	Tutukludur

Kelkit kazasında 14 Aralık–13 Ocak arasında 17 firari yakalanmıştır. Bunlardan yedisi zanlıdır ve henüz mahkemeye çıkarılmadan firar etmişlerdir. Suç dağılımında; yedi darp, dört hırsızlık, üç fi'il-i Şeni, iki cerh, bir ağaç kesme, bir de kötü söz söyleme suçları yer almaktadır. Cezası belirlenmiş olanlar 48 saat ile üç ay arasında değişen sürelerde hapse mahkûm olmuşlardır.

Tablo 2. 7. 1913 Senesi Aralık Ayında Atina Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³²

Suç Türü	Yakalandığı Mevki	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Meçhul	Aysun Karyesi	Damcı oğlu İsmail	8 Ocak 1914
Meçhul	Cennet Karyesi	Farahzade Hasan	28 Aralık 1913
Meçhul	Cennet Karyesi	Cihan oğlu Molla Abbas	28 Aralık 1913
Meçhul	Ardeşen	Fırıncı oğlu Rüşdü	26 Aralık 1913
Meçhul	Kukulat	Varval oğlu Osman	21 Aralık 1913
Meçhul	Şilerit Karyesi	Varval oğlu İsmail	12 Ocak 1914

Atina kazasına 1913 senesi Aralık-Ocak aylarında daha önceden firar etmiş toplam altı suçlu yakalanmıştır. Atina kazasına ait cetvelde suç türleri belirtilmemişse de diğer kazaların cetvellerinde suç türleri de yer almaktadır.

Tablo 2. 8. 1913 Senesi Aralık Ayı'nda Sürmene Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³³

Suç Türü (Ceza Süresi)	Yakalandığı Mevki	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Tecavüz (6 Ay)	Kukuda Karyesi	Çırak oğlu Hasan bin Mehmed	14 Ocak 1914
Tecavüz (6 Ay)	Kukuda Karyesi	Çırak oğlu Ali bin Osman	25 Ocak 1914
Ağaç kesme (1 Hafta)	Gorgor Kebir Karyesinden	Barutçu oğlu Mehmedin yeğeni Fatma	19 Ocak 1914

³³² DH.EUM.MTK, 81/51, H.1332

³³³ DH.EUM.MTK, 81/57, H.1332

Tecavüz (6 ay)	Vunit Karyesinden	Tosbato oğlu Hasan bin Ahmet	20 Ocak 1914

Trabzon Sancağı'na bağlı Sürmene Kazası'nda bir ay içerisinde toplam dört firari yakalanmıştır. Bunlardan üçü tecavüz, biri ise ağaç kesme suçu işlemiştir. Ağaç kesme suçunun faili bir kadındır.

Tablo 2. 9. 1913 Senesi Ocak Ayı'nda Maçka Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³⁴

Suç Türü (Ceza Süresi)	Yakalandığı Mevki	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Darp (1 Hafta)	Lolongena Karyesi	İsmail oğlu Osman	18 Ocak 1914
Darp ve Cerh (1 ay)	Çikanoy Karyesi	Derviş oğlu Temel	22 Ocak 1914
Darp ve Cerh (20 gün)	Valena Karyesi	Zanoviç Oğlu	23 Ocak 1914
Sahtekarlık (zanlı)	Agursa Karyesi	Süve Veled-i Siçon	23 Ocak 1914
Yasaklı silah bulundurmak	Zavera Karyesi	Kosfoylu oğlu Yani	23 Ocak 1914
Katl (zanlı)	Ferganlı Karyesi	 Oğlu Yani	1 Şubat 1914
Cerh (zanlı)	 Karyesi	Nazmi oğlu Yunis	28 Ocak 1914
Darp ve sair (zanlı)	Hacavera Karyesi	Çolak oğlu Hemşiresi Fatma	12 Şubat 1914
Darp ve sair (zanlı)	Hacavera Karyesi	Çolak oğlu Hemşiresi Emine	12 Şubat 1914
Darp ve sair (zanlı)	Hacavera Karyesi	Çolak oğlu Ahmetin zevcesi Hanım	12 Şubat 1914
Itale-i lisan	Aşağı Hortokop Karyesi	Hacı Tireoğlu Babek ? Zevcesi	13 Şubat 1914

Maçka kazasında bir ay içerisinde yakalanan kaçak sayısı 11'dir. Bir kötü söz söylemek, altı darp, üç yaralama, bir katl, bir sahtekârlık, bir yasaklı silah bulundurmak suçlarının failleri olan 11 kişi yakalanmıştır.

Tablo 2. 10. 1914 Senesi Ocak Ayında Akçaabad Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³⁵

Ceza Süresi	Suçlu	Yakalandığı Tarih
Bir hafta	Ali oğlu Hasan bin Osman	14 Ocak 1914
Bir hafta	Şahin Baş oğlu Ahmet Çavuş	17 Ocak 1914
20 saat	Kara Mahmud oğlu İsmail	18 Ocak 1914
1 Ay	Emirahur oğlu Hacı bin Mehmed	18 Ocak 1914
3 gün	Şahin oğlu Osman bin Hasan	19 Ocak 1914
10 gün	Topçu oğlu Ali bin Osman	20 Ocak 1914
Bir hafta	Hamit oğlu Ali bin Mustafa	20 Ocak 1914
Bir hafta	Tahir ?	21 Ocak 1914
Bir hafta	Hakkı oğlu Abdi	23 Ocak 1914
10 gün	Muslu oğlu Osman	26 Ocak 1914
10 gün	Giresunlu oğlu Mustafa	27 Ocak 1914
10 gün	Derviş oğlu Hamid bin İsa	3 Şubat 1914
Bir hafta	İzzet oğlu Mustafa Çavuş	5 Şubat 1914

³³⁴ DH.EUM.MTK, 81/59, H.1332

³³⁵ DH.EUM.MTK, 81/60, H.1332.

10 gün	Koçoğlu oğlu Bekir bin Ali	7 Şubat 1914
2 Ay	Koçoğlu oğlu Bekir bin Ali	7 Şubat 1914
1 hafta	Kır Ali oğlu Hasan bin Arif	9 Şubat 1914
1 hafta	Kır Ali oğlu Mevlüd bin Mehmed	9 Şubat 1914
10 gün	Fettah oğlu İsa	9 Şubat 1914
15 gün	Molla İsmail oğlu İsmail	10 Şubat 1914
Bir hafta	Bozoğlu Hasan	12 Şubat 1914
61 gün	Arpacı oğlu Şakir	12 Şubat 1914
2 ay	Şahin oğlu Osman bin Hasan	22 Ocak 1914
1,5 ay	Derviş	29 Ocak 1914

Akçaabad kazasına ait cetvelde suç türleri kaydedilmemiştir. Firariler arasında en fazla süre hapis cezasına çarptırılan Arpacı oğlu Şakir ve Koçoğlu oğlu Bekir bin Ali'dir. Burada dikkat çeken bir nokta ise Koçoğlu oğlu Bekir bin Ali'nin iki farklı ceza süresinin olmasıdır. Muhtemelen işlediği iki ayrı suçtan dolayı cezaları ayrı ayrı ifade edilmiştir.

Tablo 2. 11. 1914 Senesi Aralık Ayında Görele Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³⁶

Suç Türü	Suç Mahali	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Darp	Gürcülü Karyesi	Arab Celal oğlu Hasan	16 Ocak 1914
Darp	Gürcülü Karyesi	Arab Celal oğlu Ali	16 Ocak 1914
Darp	Akköy Karyesi	Mahmud oğlu Hasanın Zevcesi Gülistan	21 Ocak 1914
Nam-ı Müstearla firar	Tekgöz Karyesi	Mehdi oğlu İzzet	18 Ocak 1914
Sahtekarlık	Tekgöz Karyesi	Dalcı Oğlu Halil İbrahim	18 Ocak 1914
Sahtekarlık	Tekgöz Karyesi	Emanet oğlu Bekir	18 Ocak 1914
Kız kaçırmak	Tekgöz Karyesi	Osman	19 Ocak 1914
Kız kaçırmak	Tekgöz Karyesi	Kadir	19 Ocak 1914
Kurşun Atmak	Gülef Karyesi	Dede oğlu Hüseyin Ağa	21 Ocak 1914
Katl	Tepeköy	Menteşe Oğlu Mehmed Ali	21 Ocak 1914
Katl	Tepeköy	Menteşe Oğlu Halil İbrahim zevcesi Fatma	21 Ocak 1914
Katl	Tepeköy	Menteşe oğlu Temel	25 Ocak 1914
Katl	İmathı Karyesi	Gökçe oğlu Hasan	27 Ocak 1914
Katl	İmathı Karyesi	Durali oğlu Memiş Çavuş	27 Ocak 1914
Katl	İmathı Karyesi	Durali oğlu Hasan	27 Ocak 1914
Kız Kaçırmak	Gülef Karyesi	Ali Usta Oğlu Ahmet	31 Ocak 1914
Askere kurşun atmak	Koyun Hamza Karyesi	Hasan	5 Şubat 1914
Askere kurşun atmak	Koyun Hamza Karyesi	Kara Ali oğlu Mustafa	5 Şubat 1914
Askere kurşun atmak	Koyun Hamza Karyesi	Mahmud oğlu Mehmed	7 Şubat 1914
Askere kurşun atmak	Koyun Hamza Karyesi	Halil	7 Şubat 1914
Askere kurşun atmak	Koyun Hamza Karyesi	Kara Ali oğlu Hacı Mehmed	7 Şubat 1914

³³⁶ DH.EUM.MTK, 81/66, H.1332.

Kurşun Atmak	Evran ? Karyesi	Kibar oğlu Mustafa	11 Şubat 1914

Görel kazasında 1914 senesi 14 Ocak- 13 Şubat arası dönemde; yedisi kurşun atmak, üç kız kaçırmak, altı katl, üç darp, iki sahtekarlık, bir de takma isimle hapisten firar etmek suçlarından toplam 22 kişi yakalanmıştır. Suçluların tamamı kırsal alanlarda ele geçirilmiştir.

Tablo 2. 12. 1913 Senesi Ocak Ayında Atina Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³⁷

Suç Türü	Mahkûmiyet Süresi	Suç Mahali	Suçlu
Ağaç kesme	6 gün	Boğazlı Karyesi	Kamil oğlu Eyüb bin Abbas
Darp	3 ay	Sukita Karyesi	Zortalum Oğlu Rıfat
Gasp	1 hafta	Bulep-i Sufla Karyesi	Baltazade Halid
Darp	1 ay	İlastas Karyesi	Karmoğ oğlu Şaban
Sirkat	1 sene	Hako Karyesi	Kara Ali oğlu Mehmed Ali
Yasaklı Silah Taşımak	1 ay	Talvat Karyesi	Kusan oğlu Dursun
Ceza-i Nakdiden İmtina'	Mechul	Kale-i Sebla Karyesi	Canbaz oğlu Hasan
Sirkat ve Darp	6 ay	Cigetöre	Serap oğlu Aziz
İtale-i lisan	8 gün	Hançkun Karyesi	Boşnak oğlu Rıza
Ağaç kesme	1 hafta	Hamidiye Karyesi	Kıvrak oğlu Yusuf
Katl	Mechul	Zgem-i Ulya	Şerif oğlu Ahmet bin Mehmed
Katl	Mechul	Zgem-i Ulya	Şerif oğlu Ahmet bin Mustafa
Katl	Mechul	Zgem-i Ulya	Şerif oğlu Ahmet bin Yusuf
Katl	Mechul	Zgem-i Ulya	Şerif oğlu Süleyman bin Mustafa
Katl	Mechul	Apso Karyesi	Feyzi oğlu Hasan
Katl	Mechul	Apso Karyesi	Feyzi oğlu Mecidin Şerif
Katl	Mechul	Hako Karyesi	Öksüz Evren oğlu Ahmet
Kurşunla Cerh	Mechul	Zgem-i Ulya	Kabukçu oğlu Ali bin Mustafa

Atina kazası 1914 senesi 14 Ocak-13 Şubat arası dönemde; üç darp, yedi cinayet, bir kurşunla yaralama, bir yasaklı silah taşıma, iki ağaç kesme, iki hırsızlık, bir gasp, bir Ceza-i Nakdiden İmtina' ve bir kötü söz söyleme suçlarını işleyip firar eden toplam 18 kişi ele geçirilmiştir.

³³⁷ DH.EUM.MTK, 81/67, H.1332.

Tablo 2. 13. 1914 Senesi Şubat Ayında Giresun, Dereli ve Akçaabad'ta Yakalanan Suçlular³³⁸

Suç Türü	Suç Mahali	Suçlu	Tutuklandığı Tarih	Ceza Süresi
Katl	Giresun Pazarsuyu Karyesi	Mehmed	14 Şubat 1914	Tutuklu
Katl	Giresun Sasu Karyesi	Kundak oğlu Şükrü	17 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Kuşluhan Karyesi	İdris	19 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Hisar Karyesi	Teyneli oğlu Hasan	19 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun	İlyas oğlu Şevki	19 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Boztekke Karyesi	Kürd oğlu Gaye	19 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Kayadibi Karyesi	Abanoz oğlu İbrahim	19 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Boztekke Karyesi	Kürd oğlu Ali bin Mehmed	19 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Boztekke Karyesi	Kürd oğlu Mahmud	23 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun	Elmalı oğlu Mustafa	21 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun	Aydaş oğlu Temel	21 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Dereli	Bursalı oğlu Haşim	23 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Dereli	Çalık Hasan oğlu İsmail	23 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Dereli	Cafer oğlu Osman	23 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun	Hosasi ? Oğlu Musto	16 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun	Deli İsmail oğlu Kadir	23 Şubat 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Boztekke Karyesi	Tiryaki oğlu Salim	26 Şubat 1914	Tutuklu
Sirkat	Akçaabad İsterkiye Karyesi	Koç oğlu Derviş Hasan	6 Mart 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Yaslı Bahçe Karyesi	Ahmet	8 Mart 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun Sasu Karyesi	 Oğlu Koç Hüseyin	8 Mart 1914	Tutuklu
Cinayet	Giresun	Terkin oğlu Osman	7 Mart 1914	Tutuklu
Sirkat	Giresun	Gemici oğlu Katırcı Halil	14 Şubat 1914	3 ay
Darp	Giresun Çaykara	Kara Bacak oğlu Ali	24 Şubat 1914	1 ay
Darp	Giresun Akpınar Karyesi	Purut oğlu Mahmud	24 Şubat 1914	1 ay
Ağaç kesme	Giresun Çaykara	Atbaş oğlu	25 Şubat 1914	15 gün

³³⁸ DH.EUM.MTK, 81/73, H.1332

		Hüseyin		
Darp	Giresun Çandır Karyesi	Çolak oğlu Temel	6 Mart 1914	20 gün
Darp	Giresun Gemiler Çekeği	İlyas oğlu Mehmed Ali	7 Mart 1914	2 ay
Darp	Giresun	Yayla oğlu Mustafa	10 Mart 1914	1 hafta

Giresun, Dereli, Akçaabad kazalarında 1914 senesi şubat ayı içerisinde yakalanan firari sayısı 28'dir. Bunlar arasında 5 darp, 1 ağaç kesme, 2 hırsızlık, 2 katl suçu, 18 tane de cinayet suç türüyle mahkûm olmuş kişilerdir.

Tablo 2. 14. 1913 Senesi Şubat Ayında Dereli Kazası'nda Yakalanan Suçlular³³⁹

Suç Türü	Mahkûmiyet Süresi	Suç Mahali	Suçlu
Hakaret	12 gün	Durak Karyesi	Pek oğlu Mustafa
Hedm ³⁴⁰	10 gün	Durak Karyesi	Şatırcı oğlu Hasan
Cerh ve Darp	10 gün	Durak Karyesi	Hasan Zevcesi Ayşe
Darp	1 Hafta	Durak Karyesi	Hurşitin zevcesi Azize
Darp	1 Hafta	Durak Karyesi	Yanık Osman oğlu Şakir
Sirkat	1 ay	Durak Karyesi	Mahzar oğlu Hüseyin
Sirkat	1 ay	Durak Karyesi	Bayram oğlu İzzet
Silah Çekmek	1,5 ay	Durak Karyesi	Ahmet Çavuş
Darp ve Cerh	15 gün	Durak Karyesi	Koca Hasan oğlu Raşid
Darp ve sirkat	15 gün	Durak Karyesi	Ömer
Tehvid (Yahudileşme)	1 hafta	Durak Karyesi	Cezmi oğlu Mehmed Çavuş

Dereli kazasına bağlı Durak Karyesi'nde toplam 11 firari yakalanmıştır. Firarilerin işledikleri suçlar arasında darp suçu sayıca ön plana çıkmaktadır. En fazla işlenen suç türü hırsızlıktır. Hadm, hakaret ve tevhid suçlarının ise nadiren işlendiği görülmektedir.

Tablo 2. 15. 1914 Senesi Şubat Ayında Maçka Kazası'nda Yakalanan Suçlular³⁴¹

Suç Türü	Mahkûmiyet Süresi	Suçlu	Yakalandığı Tarih
Darp	Zanlı	Alemdar oğlu Celalaeddinzade Mustafa	15 Şubat 1914
Darp ve saire	Zanlı	Çolak oğlu Hasan	15 Şubat 1914
Silah Çekmek	10 gün	Topal oğlu Mehmed	16 Şubat 1914
Darp	Zanlı	Tenkil oğlu Yor ?	21 Şubat 1914
Darp	24 saat	Yorika oğlu Sifo ?	22 Şubat 1914

³³⁹ DH.EUM.MTK, 81/74, H.1332.

³⁴⁰ Yıkmak, harab etmek, bir kişiye vurup belini kırmak manâlarına gelmektedir.

³⁴¹ DH.EUM.MTK, 81/75, H.1332.

Darp	10 gün	Eyüb oğlu Şakir	22 Şubat 1914
Darp	15 gün	Hacı oğlu Mehmed	22 Şubat 1914
Darp	2 gün	Mustafa oğlu Salim bin Mustafa	23 Şubat 1914
Darp ve Cerh	1 hafta	Topçu oğlu Mustafa bin Mehmed	23 Şubat 1914
Darp	1 hafta	İsmail Hamzaogullarından	19 Şubat 1914
Emniyeti Suistimal	Zanlı	Muhtar Seyfi	24 Şubat 1914
Emniyeti Suistimal	Zanlı	Muhtar Yor ?	24 Şubat 1914
Emniyeti Suistimal	Zanlı	Lazar oğlu Yorolid ? Veled-i Hiratpu	24 Şubat 1914
Emniyeti Suistimal	Zanlı	Gregor oğlu Veled-i Hiratpu	25 Şubat 1914
Emniyeti Suistimal	Zanlı	Barzar oğlu Hiratpu eled-i Laker	25 Şubat 1914
Darp ve Cerh	3,5 ay	Hasan Reis oğlu Hamid	26 Şubat 1914
Darp	3 gün	Abdi Efendi	27 Şubat 1914
Darp	1 hafta	Hiratpu	28 Şubat 1914
Darp	2 gün	Çolak oğlu Yorika	1 Mart 1914
Darp	1 hafta	Küçük Ahmet oğlu İbrahim ve hemşiresi	4 Mart 1914
Darp	10 gün	Hamzaogullarından Hasan	5 Mart 1914
Emniyeti Suistimal	Zanlı	Muhtar Seyfi Trabzonlu Biraderi Mikail	7 Mart 1914
Silah Çekmek	Zanlı	Kalender oğlu Seyfi	7 Mart 1914
Darp	1 hafta	Hacı Mikail	7 Mart 1914
Darp	10 gün	Kadı oğlu Hüseyin	7 Mart 1914
Sirkat	1 ay	Rüşan oğlu Ali	11 Mart 1914

Trabzon Sancağı Maçka kazasında toplam 26 firari yakalanmıştır. Firarilerin büyük bir bölümü darp suçu işlemiş veya bu suçtan dolayı tutuklanmıştır. Tabloda gösterilen süreler kaçak şahısların, suçlu veya zanlı olarak tutuklu kaldıkları süreyi göstermektedir. 1858 tarihli ceza kanununa göre suçun işlenme şekli cezasının belirlenmesinde etkilidir. Örneğin darp suçu sonucunda mağdurun bir uzvu kopmuş veya sakat kalmışsa fail cinayet suçu kapsamında ceza alır. Suç önceden planlı bir şekilde ve öldürme amacıyla işlenmişse fail yine cinayet kapsamında yargılanır. Daha küçük derecedeki darp olayları ise kabahat olarak değerlendirilir. Sonuç olarak darp suçu işleyen biri, suçun işlenme şekline göre değişen sürelerde hapis veya kürek cezasına çarptırılmaktadır³⁴².

10 Temmuz 1913 tarihinde Yomra Nahiyesi dâhilinde bazı eşkıyalar ve kaçak şahıslar yakalanmıştır. Eşkıyalardan Dayıoğlu Çetesine mensup Ahmet, kendi rızasıyla Adliye'ye gelerek teslim olmuştur. İfadesinde mensup olduğu çeteye ait

³⁴² *Düstur*, I.Tertip, C:I, Matba-i Amire, İstanbul, 1872, s.575.

silahların bulunduğu yeri de tarif etmiştir.³⁴³ 2 Ağustos tarihine gelindiğinde de yine bölgedeki eşkıyaların takibine devam edilmiş ve bir kısmı daha yakalanmıştır. Atina Kazasının Hako (Şehitlik) köyü civarında eşkıya Hüseyin bin Dursun ölü olarak ele geçirilmiştir. Cinayetten on beş sene cezaya çarptırılarak firar eden Rıza, Köse oğlu Hasan ve Sürmene'den Molla Ömer oğlu Yakub ise güvenlik güçlerinin yapmış oldukları takip sonucunda tutuklanarak Adliye'ye teslim edilmiştir³⁴⁴.

2 Aralık 1913 tarihinde Eşkıya Bozoğlu Aziz ve refikleri Tosunoğlu Numan ve Yakup birlikte cinayet işledikleri için aralarından Aziz on sene, Yakup dört sene, Numan iki sene ceza alarak Gümüşhane liva Hapishanesine gönderilmişler ve sonrasında hapishaneden firar etmişlerdir. Kaçtıkları anlaşılmca güvenlik güçleri tarafından takip edilerek kısa süre içerisinde yakalanarak tutuklanmışlardır³⁴⁵.

Eşkıya Çırakoğlu Mehmet mahkûmiyeti kesinleşmiş olan ancak daha sonra firar eden şahıslardan biridir. 16 Mart 1914 tarihinde; Lazistan Sancağına bağlı Hemşin Nahiyesi ahalisinden Karaisazade Arslan ağa ile Gevan Köyünden Çırak oğlu Hasan'ın katili olan ve beş ay önce tutuklanarak Viçe Karakol Hapishanesi'ne gönderilen Çırakoğlu Mehmet, hapishane duvarını delerek firar etmiştir. Olaydan kısa bir süre sonra jandarmalar tarafından yakalanarak Adliyeye teslim edilmiştir³⁴⁶.

Tablo 2. 16. Trabzon Vilayeti'nde 1914 Senesi Ocak-Şubat Aylarında Yakalananlar³⁴⁷

İsmi	Tutuklandığı Tarih	Suç Türü	Yakalandığı Yer
Kürt Bekir	16 Ocak 1914	Cinayet	Giresun
Arkadaşı Abdülmutf	17 Ocak 1914	Cinayet	Giresun
Vasil oğlu Kahveci Mido Reis	16 Ocak 1914	Kumar	Trabzon
Kel Hasan Oğlu Çolak Hasan	20 Ocak 1914	Cinayet	Tirebolu
Kel Hasan oğlu Mehmed	20 Ocak 1914	Cinayet	Tirebolu
Mehmed	20 Ocak 1914	Cinayet	Tirebolu
Deli Mehmed oğlu Abdullah	20 Ocak 1914	Cerh	Trabzon Boztepe
Sürmeneli Lurcu oğlu Nuri bin Yusuf	20 Ocak 1914	Yankesicilik	Trabzon Uzun Sokak
Erzurumlu Bakırcı	20 Ocak 1914	Yankesicilik	Trabzon Uzun Sokak

³⁴³ DH.EUM.EMN, 112/12, H.1332.

³⁴⁴ DH.EUM.EMN, 112/12, H.1332.

³⁴⁵ DH.EUM.EMN, 112/11, H.1332.

³⁴⁶ DH.EUM.EMN, 103/20, H.1332.

³⁴⁷ DH.EUM.EMN, 103/24, , H.1332.

oğlu İbrahim			
Çakıroğlu İbrahim bin Ali Osman	20 Ocak 1914	Kazaen Arabaya Çocuk Ezdirmek	Trabzon Uzun Sokak
Kocaman oğlu Ohannes	20 Ocak 1914	Silah Çekmek	Trabzon Kirli Dere
Kelkitli Eyüb oğlu Eyüb bin Ömer	23 Ocak 1914	Sirkat	Trabzon Çömlekçi
Nevbar oğlu Arsin	23 Ocak 1914	Silah Çekmek	Trabzon Uzun Sokak
Şon oğlu Yorikanın Mahdumu İstavri	23 Ocak 1914	Cerh	Trabzon
Hacı Bekiropullarından Mehmed Ali oğlu Ahmet	24 Ocak 1914	Katl	Rize (1 senedir firardadır)
İshak oğlu Hasanın oğlu Mehmed Ali	24 Ocak 1914	Katl	Rize
Mustafa	23 Ocak 1914	Cerh	Giresun Kuşluhan
Sürmeneli Ahmet	23 Ocak 1914	Cinayet	Trabzon Değirmendere
Koçu Mustafa	19 Ocak 1914	Cerh	Giresun Akköy
Sürmeneli Sarı Ahmet Oğlu Mustafa bin Hüseyin	21 Ocak 1914	Yankesicilik	Trabzon
Bortul oğlu Hacı Ali	30 Ocak 1914	Ahz ve Gasp	Tirebolu Orta Cami
Hasan	25 Ocak 1914	Cerh	Giresun
Dereli oğlu Ahmet	25 Ocak 1914	Jandarmaya	Giresun Talipli
Velis oğlu Hasan	25 Ocak 1914	Jandarmaya	Giresun Talipli
Salim	28 Ocak 1914	Zabıta memurlarına hakaret ve cerh	Trabzon
Abdullah oğlu Abdullah	28 Ocak 1914	Aileye Taarruz	Trabzon Değirmendere
Alemdar oğlu Ahmet bin Bekir	28 Ocak 1914	Aileye Taarruz	Trabzon Değirmendere
Vasil	28 Ocak 1914	Taş ile pencere kırmak	Trabzon
Galyan Karyesinden Fettah oğlu Ahmet bin Hüseyin	31 Ocak 1914	Tehlikeli Cerh	Trabzon Sülüklü
Köse oğlu Mehmed	30 Ocak 1914	Cerh ve Katl	Akçaabad Haçka
Boşnak oğlu Ali	1 Şubat 1914	Cerh	Vakfikebir
Sürmeneli Celilin oğlu Ömer	4 Şubat 1914	Sirkat	Trabzon Çarşıda
Hasan bin Halil	6 Şubat 1914	Şakilik	Görele
Kara Ali oğlu Mustafa	6 Şubat 1914	Şakilik	Görele
Köse oğlu Asım	2 Şubat 1914	Cerh ve Katl	Giresun
Hiralimbo	9 Şubat 1914	Cerh	Giresun
Hamsiköyünden Yani	7 Şubat 1914	Katl	Maçka Hamsiköy
Kaleci Oğlu Sami	8 Şubat 1914	Cerh	Trabzon Boztepe
Kaleci Oğlu Rahmi	8 Şubat 1914	Cerh	Trabzon Boztepe
Alemdar oğlu Yusuf Mehmed	7 Şubat 1914	Katl	Akçaabad
Gurne ? Oğlu Musa	7 Şubat 1914	Katl, Cerh ve Eşkriyalık	Of
Eğri Hasan oğlu Nebi Ağa	7 Şubat 1914	Şekavet	Sürmene
Tarakçı Oğlu Necib	8 Şubat 1914	Üç seneye mahkûm	(Martini tüfenkle birlikte yakalanmıştır)
Şişman oğlu Hasan bin Mehmed	12 Şubat 1914	Şakilik	Görele

Pamuk oğlu Niyazi	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Balcılı
Eymeşir oğullarından Hasan	12 Şubat 1914	Katl	Akçaabad Çakra
Deli Halil oğlu Mehmed	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Kırıklı
Dalaka oğlu Mehmed	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Kırıklı
Hasan	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Kara Ali oğlu Mustafa	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Koyun Hamza Köyü Muhtarı Ak Mehmed	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Koyun Hamza Bekçisinin Oğlu Halil	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Kara Ali oğlu Hacı Mehmed	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Hasan bin Musa	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Yeniçeri oğlu Ahmet	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Yeniçeri oğlu Ali	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Koyun Hamza
Çakır oğlu Salim bin Hasan	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Çalış
Dalıcı oğlu Mahmud	13 Şubat 1914	Şakilik	Görelle Tekgöz
Molla İbrahim oğlu Hamdi	13 Şubat 1914	Katl	Sürmene Zigana
Uzun oğlu Ahmet	13 Şubat 1914	Kazaen Cerh	Giresun Keşap
Kürd oğlu Şaban	12 Şubat 1914	Cerh	Ordu Bucak Mahallesi
Biraderi Ali	12 Şubat 1914	Cerh	Ordu Bucak Mahallesi

Trabzon Vilayeti dâhilinde Ocak- Şubat aylarında toplam 62 kişi yakalanmıştır. Suç dağılımına baktığımızda 15 yaralama, 18 Eşkîyalık, sekiz katl, altı cinayet, bir kumar, iki aileye taarruz, üç yankesicilik, bir arabaya çocuk ezdirmek, iki silah çekmek suçu bulunmaktadır.

22 Nisan 1914'te; 15 sene hapse mahkûm edilen ve Rize'nin Güller karyesinden Demircioğlu Hasan, arkadaşlarıyla beraber kız kaçırmak suçundan Atina Kazasına bağlı Hudisa Karyesinden Şiroğlu Hüseyin ve Karadere'nin Sefter karyesinden Çolakoğlu Veysel aynı gün içerisinde yakalanmışlardır³⁴⁸. 15 Mayıs 1914 tarihinde; cinayetten dolayı iki senedir kaçak olan Yosmaoğlu Halim bin Mikdad evinin etrafı sarılarak çıkan çatışma neticesinde yakalanmıştır³⁴⁹. Failin, işlediği cinayetin ardından iki yıl geçmesine rağmen yakalanamaması ve kendi evine rahatlıkla gitme cesareti göstermesi bölgede bir güvenlik zafiyetinin olup olmadığını akla getirmektedir ancak 1914 senesinde yakalanan suçluların sayısına bakıldığında bunun böyle olmadığı anlaşılmaktadır. Kaçak şahısların sağ olarak ele geçirilemediği durumlar da olmuştur. Bunlardan bir tanesi şu şekildedir; 18 Nisan 1914'te eşkıya

³⁴⁸ DH.EUM.EMN, 103/52, H.1332.

³⁴⁹ DH.EUM.EMN, 103/44, H.1332.

Fendoğlu Mehmed bin Dursun, Tirebolu Kazasına bağlı Kurugeriş karyesinin muhtarını öldürerek güvenlik güçlerine silah çekmek suretiyle oradan uzaklaşmıştır. Fendoğlu Mehmed bin Dursun, yine babasını öldürerek tutuklanan ve tevkifhaneden firar eden Yakuboğlu Mustafa ile birlikte üzerlerinde bulunan tüfekleriyle güvenlik güçlerine ateş etmişler ve çıkan çatışma sonucunda ölü olarak ele geçirilebilmişlerdir³⁵⁰.

Tablo 2. 17. Trabzon Vilayetinde 1914 senesi Şubat Ayında Yakalanan Suçlular³⁵¹

İsmi	Tutuklandığı Tarih	Suç Türü	Yakalandığı Yer
Boztepe Rum Mahallesi Muhtarının oğlu Kito	16 Şubat 1914	Ahz ve gasp	Trabzon Boztepe
Yeni cami Mahallesinden Oğlu Totor	16 Şubat 1914	Ahz ve gasp	Trabzon Boztepe
Yeni cami Mahallesinden Miranda'nın oğlu Yorika	16 Şubat 1914	Ahz ve gasp	Trabzon Boztepe
İlyas oğlu Şevki	14 Şubat 1914	Katl ve Cerh	Giresun
Abanoz oğlu İbrahim	14 Şubat 1914	Katl ve Cerh	Giresun (bir hasta kadınla beraber)
Gür Oğlu Ali	14 Şubat 1914	Katl ve Cerh	Giresun
Yamak oğlu Niyazi	15 Şubat 1914	Eşkıyalık, ahz ü kabz	Görele (Takip müfrezelerine kurşun atmışlardır)
Çürük Veli oğlu Mustafa	15 Şubat 1914	Eşkıyalık, ahz ü kabz	Görele
Handan oğlu Şükrü	15 Şubat 1914	Cerh ve Katl	Giresun
Elvan oğlu İdris	15 Şubat 1914	Katl	Giresun
Sürmeneli Yusufun Ahmet	20 Şubat 1914	Sirkat	Trabzon
Sürmeneli Bekir Çavuş	20 Şubat 1914	Sirkat	Trabzon
Kocaman oğlu Mehmed bin Abdurrahman	19 Şubat 1914	Cinayet	Tirebolu (iki senedir firardadır)
Tiryaki oğlu Salim	20 Şubat 1914	Katl	Giresun (silahıyla beraber yakalanmıştır)
Tiryaki oğlu Ali	20 Şubat 1914	Katl	Giresun (silahıyla beraber yakalanmıştır)
Resul oğlu Ali bin Hasan	19 Şubat 1914	Ağır Surette Cerh	Giresun (silahıyla beraber yakalanmıştır)
Ayıcıoğlu Ahmet bin Ömer	19 Şubat 1914	Ağır Surette Cerh	Giresun (silahıyla beraber yakalanmıştır)
İsmail bin Mustafa	21 Şubat 1914	Eşkiyaya kılavuzluk	Of
Sefer oğlu Şakir	21 Şubat 1914	Baltayla Katl	Ordu
Kürd oğlu Ali	22 Şubat 1914	Tehlikeli Cerh	Ordu
Kürd oğlu Şaban	22 Şubat 1914	Tehlikeli Cerh	Ordu
Çakır oğlu Osman bin	23 Şubat 1914	Katl	Giresun

³⁵⁰ DH.EUM.EMN, 103/47, H.1332.

³⁵¹ DH.EUM.MTK, 20/19, H.1332.

Abdullah			
Sarı Hüseyin oğlu Mehmed Ağanın oğlu Ahmet	21 Şubat 1914	Katl	Ordu
İsmail oğlu Kara Ali	24 Şubat 1914	Katl ve Eşkıyalık	Görele
Derviş oğlu Mehmed	24 Şubat 1914	Katl ve Eşkıyalık	Görele
Aziz Ağazade Mustafa Ağanı oğlu Cemal	24 Şubat 1914	Katl	Sürmene (kendisi teslim olmuştur)
Kolaç oğlu Mahmud	26 Şubat 1914	İdama Mahkûm Eşkiya	Ordu
Tazı Hasan oğlu Ziya Bin İsmail	27 Şubat 1914	Cinayet	Of (beş senedir firardadır)
Emanet oğlu Salim	25 Şubat 1914	Eşkıyalık	Görele
Emanet oğlu Hasan	25 Şubat 1914	Eşkıyalık	Görele
İmam Ali	25 Şubat 1914	Eşkıyalık	Görele
Abbas oğlu Ömer	25 Şubat 1914	Eşkıyalık	Görele
Akçaabadlı Eymeşiloğlu Temel	1 Mart 1914	Zevcesine katl kastıyla silah atmak	Trabzon
Hacı Alizade Ömer	2 Mart 1914	Tehdit, Silah atmak	Trabzon
Söylemez oğlu Totor	1 Mart 1914	Cerh ve Katl	Tirebolu
Andon oğlu Nikola	1 Mart 1914	Cerh ve Katl	Tirebolu
Dilsiz oğlu Hüseyin	5 Mart 1914	Katl	Görele
Dalaman oğlu Koç Hüseyin	5 Mart 1914	Katl	Giresun
Dalaman oğlu Ahmet	5 Mart 1914	Katl	Giresun
..... Karyeli Ali	4 Mart 1914	Çete efradından	Sürmene
Hatip oğlu Mehmed Nam-ı diğer Kara Oğlan	7 Mart 1914	Meşhur Eşkiya	Ordu
Kansız oğlu Kel Ali	7 Mart 1914	3 kişiyi katletmiştir	Lazistan (7 senedir Lazistan asayişini ve emniyet güçlerinin tehdit etmektedir)
Kazancı oğlu Yorgo	6 Mart 1914	Silah kaçakçılığı	Ordu ve Giresun (75 tüfenkle beraber)
Molla Hasan oğlu Yusuf	28 Şubat 1914	Tehlikeli Cerh	Tirebolu
Boz Ali Oğlu Mustafa	7 Mart 1914	Kazaen Katl	Vakfıkebir
Çırak oğlu Mehmed bin Osman	8 Mart 1914	Cinayet ve Eşkıyalık	Atina
Ömer oğlu Mevlüd bin Mahmud	2 Mart 1914	Katl	Sürmene
Hacı Fazlı oğlu Besim	10 Mart 1914	Katl ve Eşkıyalık	Of
Çakır oğlu Süleyman	10 Mart 1914	Eşkıyaya Yataklık	Of
Yetim Mehmed	10 Mart 1914	Eşkıyalık	Ordu
Şişman oğlu Hüseyin	11 Mart 1914	Meşhur eşkiya	Görele
Emanet oğlu Halil	11 Mart 1914	Meşhur eşkiya	Görele
Hamza Baş Oğlu Bekir bin Ahmet	11 Mart 1914	Meşhur eşkiya	Görele
Aşık oğlu Abdullah	11 Mart 1914	Meşhur eşkiya	Görele
Sarı Osman oğlu Yusuf	12 Mart 1914	Cerh	Sürmene
Yakuboğlu Mustafa	11 Mart 1914	Babasını ağır derecede yaralama	Tirebolu
Telgraf dairesi katibi bir şahıs	11 Mart 1914	Darben Bir çocuğa ve bir kadına şiddet	Ordu
Deli balta oğlu Ohannes	26 Şubat 1914	Cerh	Trabzon

Çakır oğlu Mehmed	6 Mart 1914	Cerh	Yomra
İbrahim	6 Mart 1914	Cerh	Yomra
Ömer oğlu Mustafa	10 Mart 1914	Hane basmak ve cerh	Tirebolu

Trabzon vilayeti genelinde 1914 senesi Şubat ayı içerisinde 61 firari yakalanmıştır. Cetvelde; hırsızlık, cinayet, gasp, Eşkıyalık, yaralama gibi suç türlerinin dışında tehdit, silah satmak gibi daha basit suçlar da yer almaktadır. Eşkıyalar arasında Lazistan ahalisini yedi senedir tehdit eden ve asayiş bozan Kansızoglu Kel Ali'nin yakalanması büyük önem taşımaktadır. Aile içi meselelerden dolayı suça karışıp firar edenler de vardır. Yakuboğlu Mustafa, Akçaabadlı Eymeşiloğlu Temel aile fertlerine karşı işledikleri suçlar neticesinde firar etmişlerdir.

Tablo 2. 18. Of Kazası'nda 1914 senesi Mayıs Ayında Yakalanan Firariler³⁵²

Suçlu	Tutuklandığı Tarih	Tutuklandığı Mahal
Çoruk Karyesinden Serdarın oğlu Hüseyin	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Zikoli Karyesinden Hasan oğlu Receb	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Küçük hol Karyesinden Sarı Ali oğlu Esad bin Arif	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Çoruk Karyesinden Ahmed oğlu Yusuf bin Ahmed	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Zisino Karyesinden Nalbur oğlu Mustafa bin Abdullah	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Zikoli Karyesinden Şahin oğlu İsmail bin Abdurrahman	25 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Pulyas Karyesinden Ahmed bin Arslan	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Pulyas Karyesinden Hacı Bayram oğlu Hamid bin Ahmed	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Zisino Karyesinden Cebraz oğlu Ali Osman bin Salim	25 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Büyük Mesoraş Karyesinden Murad	22 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Büyük Mesoraş Karyesinden Muradın Biraderi Rıza	22 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Hacı Arslan oğlu Ahmed bin Hacı Mehmed	1 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Eskipazar Karyesinden Çaycı oğlu Zevcesi Havva	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Eskipazar Karyesinden Hayriye	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.
Zisino Karyesinden Kufoğlu Nam-ı Diğer Deli Ömer Oğlu Hasan bin Hacı Mehmed	15 Mayıs 1914	Kendisi Adliyeye teslim olmuştur.
Çalek Karyesinden Osman Halil oğlu Nazım	3 Haziran 1914	Karyesinde yakalanmıştır. (2 Ay mahkûm)
Muzgar Karyesinden Ahmedin oğlu Yusuf	3 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Haftaya mahkûm)
Topal oğlu Dursun	4 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır.

³⁵² DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

		(1 Haftaya mahkûm)
Cifaruksa Karyesinden Sefa oğlu Mehmed	4 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Cifaruksa Karyesinden Molla Salim oğlu Hüseyin	4 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Haftaya mahkûm)
Gorgoras Karyesinden Zahid	5 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Haftaya mahkûm)
Şur Karyesinden Mevlüd oğlu Hasan	5 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
İştelo Karyesinden Küçük oğlu Kadir	5 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Haftaya mahkûm)
Mesoraş Karyesinden Ali Çavuş	7 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (3 ay mahkûm)
Korkot Karyesinden Şimşek oğlu Mustafa	11 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Çufaruksa Karyesinden Battal	11 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Dirgona Karyesinden Kürd oğlu Emin	11 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Kara Mustafa bin İsmail	12 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Zeno Karyesinden Kokar oğlu Ahmed	12 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Çufaruksa Karyesinden Vefa oğlu Behzad	12 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Hastikoz Karyesinden Abdurrahman hemşiresi Ayşe	22 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Eskipazar Karyesinden Oğlu Şakirin zevcesi Saliha	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Balek Karyesinden Kaşmir Oğlu Azizin zevcesi Safiye	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Muzgar Karyesinden Kürdün oğlu Hasanın zevcesi Havva	27 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Küçükhol Karyesinden Hacı Mehmed oğlu Ali	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (6 ay mahkûm)
Kuş oğlu Mehmed	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Hazım oğlu Osman	25 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Hüseyin oğlu Harun	26 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Çalek Karyesinden İbrahim Ağa oğlu İsmail	26 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (5 gün mahkûm)
Muzgar Karyesinden Hasan	27 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Atina Kazasının Reis oğlu Mehmed	21 Mayıs 1914	Of kazasında tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Varelit Karyesinden Emir oğlu Mehmed	28 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Eski Pazar Karyesinden Kel.. Hasan oğlu Mehmed	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (20 gün mahkûm)
İstavri Karyesinden Paşa oğlu Şuayib	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Hafta mahkûm)
İstavri Karyesinden Paşa oğlu Musa	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Hafta mahkûm)
Sofu oğlu Ahmed	28 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Hafta mahkûm)
Çalek Rum Karyesinden Tanas oğlu Anastas	31 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)

Dursun	1 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (20 gün mahkûm)
Rizenin Aksenit Karyesinden Kaşmir oğlu Harun	1 Haziran 1914	Of Çalek karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Çamur oğlu Durmuş	1 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Abdi Ağa Oğlu İzzet	1 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Hafta mahkûm)
İştelo Karyesinden Koca oğlu Hacı Ahmed	2 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Hafta mahkûm)
Yavan Karyesinden Talat oğlu Hasan	3 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Mapsino Karyesinden Feryal oğlu Mahmud	20 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Mapsino Karyesinden Ahmed	20 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Kuru oğlu Mehmed	20 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Zisino Karyesinden Çalık oğlu Sayid	20 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Zisino Karyesinden Çalık oğlu Osman	20 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 Hafta mahkûm)
Zisino Karyesinden Veli Ömer oğlu Süleyman	20 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (2 ay mahkûm)
Kamil oğlu Ali	21 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Ançipranos Karyesinden Ali	21 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (3 ay mahkûm)
Serkeş Oğlu Emin	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Alona Karyesinden Mustafa	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Eskipazar Karyesinden Mağrub bin Mustafa	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (20 gün mahkûm)
Çalık oğlu Ahmed	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Hastikoz Karyesinden Çalık oğlu İslam	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Mehmed	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Aynı Karyeden Hacı Süleyman bin Behram	23 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Kibar oğlu Kör Selim	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Aynı Karyeden Sipahi oğlu Ahmed	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Hacı Hüseyin oğlu Mahmud	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Aynı Karyeden Dülek oğlu Polad	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 ay mahkûm)
Balaban Karyesinden Rizeli Ali'nin zevcesi Kamile	1 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Ogene Karyesinden Topal oğlu Mustafanın zevcesi Züleyha	4 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Ogene Karyesinden Topal oğlu Mustafanın kerimesi Emine	4 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Balaban Karyesinden Osman Kerimesi Fatma	28 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)

Rizenin Bayraklar Karyesinden Hatun oğlu Bekirin zevcesi Zahide	3 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Zisino Karyesinden Veli Ömer oğlu Hasan Zevcesi Havva	20 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (2 ay mahkûm)
Muzkar Karyesinden Kara İsmailoğlu İbrahim zevcesi Ayşe	27 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (2 ay mahkûm)
Balaban Karyesinden Harput oğlu Yusuf zevcesi Raziye	1 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 gün mahkûm)
Ayoyan ? Karyesinden Ali'nin Zevcesi Rukiye	7 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Tervel Karyesinden Şaban oğlu Nurinin Zevcesi Hatice	7 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (1 hafta mahkûm)
Hopşera-i Süfla Karyesinden Kara Mustafa oğlu İsmailin zevcesi Hayriye	12 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Hopşera-i Süfla Karyesinden Kara Mustafa oğlu İsmailin diğer zevcesi Hatun	12 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Hastikoz Karyesinden Ahmed oğlu İsmailin zevcesi Sakine Htaun	2 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Hastikoz Karyesinden Çalık oğlu Arslanın zevcesi Sabriye	3 Haziran 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (10 gün mahkûm)
Mavrand-ı Ulya Karyesinden Kara Hasan oğlu Bahdırın zevcesi Hatun	22 Mayıs 1914	Hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır.
Kumanit Karyesinden Malkoç oğlu İzzet	24 Mayıs 1914	Hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır.
Kavalat Karyesinden Telli oğlu Tayyar	24 Mayıs 1914	Karyesinde tutuklanmıştır. (15 seneye mahkûm)
Hacı Ahmed oğlu Nebi Ağa	23 Mayıs 1914	Hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır.
Maki Yalavos Karyesinden Korkut oğlu Bahadır bin Kasım	24 Mayıs 1914	Hakkında yakalama kararı çıkarılmıştır.

Tablo 2. 19. Atina Kazası'nda 1914 senesi Mayıs Ayında Yakalanan Firariler³⁵³

Önceki Cetvelin Tarihi	Suç Tarihi ve türü	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Mart 1914	30 Mart 1910	ZugaKaryesinden Mehmed	16 Mart 1914
Mart 1914	21 Nisan 1910	Muttafi Karyesinden Nebi Ali oğlu Salim	24 Mart 1914
Mart 1914	21 Nisan 1910	Cigetöre Karyesinden Kolucu oğlu Ali	28 Mayıs 1914
Mart 1914	21 Nisan 1910	Talvat Karyesinden Çavuş oğlu Büyük Mehmed	15 Mays 1914
Mart 1914	1 Mayıs 1910	Hotri Karyesinden Mehmed oğlu Ali	18 Mayıs 1914
Mart 1914	1 Mayıs 1910	Yanivat Karyesinden Salim oğlu Musa	31 Mayıs 1914
Mart 1914	28 Mayıs 1910	Nogadihe Karyesinden Dursun oğlu Kerimesi Zarife ve Düriye	23 Mayıs 1914
Mayıs 1913	30 Haziran 1913	Apso Karyesinden İsmailin Validesi Fatma	18 Mayıs 1914
Mart 1910	17 Nisan 1911	Zgem-i Sufila Karyesinden İmam Oğlu Mehmed	25 Mayıs 1914

³⁵³ DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

Mart 1911	22 Nisan 1911	Sıyat Karyesinden Deli İbrahim oğlu Mikdad	20 Mayıs 1914
Mart 1911	10 Mayıs 1911	Baylan ? Karyesinden Ahmed ve Timuti oğlu Baş ?	28 Mayıs 1914
Nisan 1911	28 Mayıs 1911	Muttafi Karyesinden Memiş oğlu Sayid	24 Mayıs 1914
Nisan 1911	18 Mayıs 1911	Zağnat Karyesinden Babük ? Oğlu Süleyman	20 Mayıs 1914
Nisan 1911	18 Mayıs 1911	Zağnat Karyesinden Babük? Oğlu Hüseyin	21 Mayıs 1914
Temmuz 1911	3 Eylül 1911	Cabat Karyesinden Zortavuş Oğlu Yusuf	31 Mayıs 1914
Temmuz 1911	2 Eylül 1911	Oce Karyesinden Salim oğlu Yakub	28 Mayıs 1914
Temmuz 1911	4 Eylül 1911	Cigetüre Karyesinden Mechul oğlu zevcesi Hafize	28 Mayıs 1914
Temmuz 1911	3 Eylül 1911	Cigetüre Karyesinden Gürcü oğlu Hasan	25 Mayıs 1914
Temmuz 1911	3 Eylül 1911	Kukulat Karyesinden Tefik	17 Mayıs 1914
Şubat 1912	8 Nisan 1913	Yanivat Karyesinden Timuti ? Oğlu Maksud	14 Mayıs 1914
Mart 1913	24 Nisan 1913	Sukita Karyesinden Mancı oğlu İbrahim	2 Haziran 1914
Mart 1913	29 Nisan 1913	Talvat Karyesinden Ömer oğlu Ahmed	15 Mayıs 1914
Mart 1913	29 Nisan 1913	Hançkun Karyesinden Canbaz oğlu Tefik	17 Mayıs 1914
Mart 1913	3 Mayıs 1913	Sanköy Karyesinden Mehmed oğlu Muhiddin	14 Mayıs 1914
Mart 1913	3 Mayıs 1913	Sanköy Karyesinden Molla Mehmed oğlu Ali	14 Mayıs 1914
Mart 1913	7 Mayıs 1913	Hudisa Karyesinden Bani oğlu Salim	31 Mayıs 1914
Mart 1913	12 Mayıs 1913	Apso Karyesinden Memiş oğlu Kerimesi Zübeyde	18 Mayıs 1914
Mart 1913	12 Mayıs 1913	Zağnat ? Karyesinden Uzun Mehmed oğlu Mecid bin İbrahim	28 Mayıs 1914
Mart 1913	12 Mayıs 1913	Zağnat Karyesinden Oğlu Hasan	11 Haziran 1914
Mart 1913	12 Mayıs 1913	Yanivat Karyesinden Abdurrahman oğlu Dursun	30 Mayıs 1914
Mart 1913	21 Nisan 1913	Oce Karyesinden Hüseyin oğlu Abdullah bin Süleyman	28 Mayıs 1914
Mart 1913	21 Nisan 1913	Oce Karyesinden Çamur oğlu İbrahim	28 Mayıs 1914
Mart 1913	21 Nisan 1913	Oce Karyesinden Memiş oğlu Murad Efendi	28 Mayıs 1914
Mart 1913	21 Nisan 1913	Muttafi Karyesinden Şamil oğlu Ahmed	17 Mayıs 1914
Mart 1913	25 Kasım 1913	Cibistas Karyesinden Ender Oğlu Sayid	14 Mayıs 1914
Mart 1913	25 Kasım 1913	Keher Karyesinden Mehmed Reis oğlu Mustafa	17 Mayıs 1914
Mart 1913	3 Mayıs 1913	Sapo ? Karyesinden Çağver ? Oğlu Mustafa bin Ahmed	15 Mayıs 1914
Mayıs 1913	15 Haziran 1913	Hamidiye Karyesinden Habib oğlu Osman	16 Mayıs 1914
Kasım 1913	24 Aralık 1913	Buleb-i Ulya Karyesinden Kanoğlu Sadık	17 Mayıs 1914

Kasım 1913	23 Aralık 1913	Salıncık Karyesinden Derviş oğlu Hüseyin Süleyman	14 Mayıs 1914
Kasım 1913	31 Aralık 1913	Buleb-i Ulya Karyesinden Memiş oğlu Tahir	18 Mayıs 1914
Aralık 1913	17 Ocak 1914	Hako Karyesinden Kara oğlu Mehmed Ali	26 Mayıs 1914
Aralık 1913	17 Ocak 1914	 ? Karyesinden Kamil oğlu Eyüb	19 Mayıs 1914
Aralık 1913	3 Şubat 1914	Kale-i Bala Karyesinden Canbaz oğlu Hasan bin İdris	20 Nisan 1914
Ocak 1913	10 Mart 1914	Kale-i Balâ Karyesinden Hakkı oğlu Ahmed	21 Nisan 1914
Ocak 1913	23 Şubat 1914	Zağnat Karyesinden Hacı oğlu Yusuf bin ... ?	19 Mayıs 1914
Ocak 1913	15 Şubat 1914	Zağnat Karyesinden Hacı oğlu Maksud Hemşiresi Hafsa	19 Mayıs 1914
Ocak 1913	28 Şubat 1914	Talvat Karyesinden Hacı oğlu Ali bin Salim	28 Mayıs 1914
Ocak 1913	10 Şubat 1913	Sayat Karyesinden Mercan oğlu Mehmed	3 Haziran 1914
Şubat 1912	2 Mart 1912	Oce Karyesinden Muhtar Ali	28 Mayıs 1914
Şubat 1912	3 Nisan 1912	Sayat Karyesinden Bıçak oğlu Dursun	15 Mayıs 1914
Mart 1912	20 Nisan 1912	Kale-i Bala Karyesinden Uzun oğlu Halil	20 Mayıs 1914
Mart 1912	13 Mayıs 1912	Gulivat Karyesinden Çırak oğlu Dursun	22 Mayıs 1914
Mart 1912	13 Mayıs 1912	Şankul Karyesinden Kibar oğlu Mustafa	3 Haziran 1914
Haziran 1912	18 Temmuz 1912	Zgem-i Suflâ Karyesinden Molla Mahmud oğlu Mehmed bin Ali	17 Mayıs 1914
Haziran 1912	7 Ağustos 1912	Ardeşen Karyesinden Canbaz oğlu Murad	7 Haziran 1914
Haziran 1912	7 Ağustos 1912	Dadivat Karyesinden Halil	2 Haziran 1914
Haziran 1912	12 Ağustos 1912	Haçapit Karyesinden Gurutoğlu İsmail	16 Mayıs 1914
Temmuz 1912	28 Ağustos 1912	Kale-i Bala Karyesinden Termeli oğlu Salim	19 Mayıs 1914
Temmuz 1912	1 Eylül 1912	Gulivat Karyesinden Kurd oğlu Hasan bin Ahmed	31 Mayıs 1914
Ağustos 1912	10 Kasım 1912	Nogadiha Karyesinden Sarı oğlu Mecid	28 Mayıs 1914
Ağustos 1912	10 Kasım 1912	... ? Karyesinden Balıkçı oğlu Mustafa	23 Mayıs 1914
Ağustos 1912	21 Ekim 1912	Hotri Karyesinden Aydın oğlu Osman	21 Mayıs 1914
Kasım 1912	17 Aralık 1912	Zgem-i Suflâ Karyesinden Yanık oğlu Mikdad bin Halil	30 Nisan 1914
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Ciğetöre Karyesinden Kurban oğlu Hurşidin Zevcesi	24 Mayıs 1914
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Zuğa Karyesinden İslam oğlu Hasan	28 Mayıs 1914
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Sapo Karyesinden Cemşidin oğlu Hamid	26 Mayıs 1914
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Sapo Karyesinden Şakir Oğlu Yunis	27 Mayıs 1914
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Ardeşen Karyesinden Citraz oğlu Dursun Ali	7 Haziran 1914
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Zuğa Karyesinden Medinenin	28 Mayıs 1914

		Oğlu Ali	
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Şankul Karyesinden Abdi oğlu Ali ve Receb	22 Mayıs 1914
Kasım 1912	12 Ocak 1913	Zuğa Karyesinden Celal oğlu Hüseyin	2 Haziran 1914
Kasım 1912	12 Ocak 1913	Sayat Karyesinden Mercan oğlu Mehmed	3 Haziran 1914
Kasım 1912	3 Ocak 1913	Sapo Karyesinden Sefa oğlu Ahmed	20 Mayıs 1914
Kasım 1912	19 Ocak 1913	Zgem-i Ulya Karyesinden Arabın oğlu Sadık ve Mustafa	31 Mayıs 1914
Ocak 1913	15 Şubat 1913	Kukulat Karyesinden İsmail oğlu Mustafa	13 Haziran 1914
Ocak 1913	15 Şubat 1913	Zgem-i Suflâ Karyesinden Şamil oğlu Tahir	25 Mayıs 1914
Ocak 1913	15 Şubat 1913	Zgem-i Suflâ Karyesinden Şamil oğlu Mustafa	25 Mayıs 1914
Ocak 1913	15 Şubat 1913	Zgem-i Ulyâ Karyesinden Osman oğlu İsmail	28 Mayıs 1914
Ocak 1913	26 Şubat 1913	Uzun Hasan oğlu Cemal	28 Mayıs 1914
Ocak 1913	1 Mart 1913	Abaza oğlu Mustafa	18 Mayıs 1914
Şubat 1913	17 Mart 1913	Zgem-i Ulyâ Karyesinden Şerif oğlu Mustafa	31 Mayıs 1914
Şubat 1913	17 Mart 1913	Zgem-i Ulyâ Karyesinden Şerif oğlu Mehmed	31 Mayıs 1914
Şubat 1913	17 Mart 1913	Zgem-i Suflâ Karyesinden Kolob ? oğlu Hasan	27 Mayıs 1914
Şubat 1913	17 Mart 1913	Zgem-i Suflâ Karyesinden Kolob ? oğlu Mehmed	27 Mayıs 1914
Şubat 1913	8 Nisan 1913	Baylan ? Karyesinden Timuti oğlu Beşe	28 Mayıs 1914
Temmuz 1912	11 Haziran 1911	Zuğa Karyesinden Yavuzun oğlu Ahmed	28 Mayıs 1914
Haziran 1911	15 Ekim 1911	Sukıta Karyesinden Mustafanın Validesi Fatma	6 Haziran 1914
Haziran 1911	30 Ekim 1911	Zuğa Karyesinden Ali bin Osman	28 Mayıs 1914
Haziran 1911	30 Ekim 1911	Sürmenat Karyesinde Kokur oğlu Salim	18 Mayıs 1914
Ekim 1911	5 Aralık 1911	Zuğnat Karyesinden İslam Oğlu Kadir	18 Mayıs 1914
Ekim 1911	5 Aralık 1911	Avramit Karyesinden Kutışoğlu ? Osman	4 Haziran 1914
Ekim 1911	5 Aralık 1911	Bilal oğlu Bekdaş	25 Mayıs 1914
Ekim 1911	5 Aralık 1911	Bilal oğlu Mehmed	25 Mayıs 1914
Ekim 1911	5 Aralık 1911	Zgem-i Ulyâ Karyesinden Süleyman oğlu Mustafa	3 Haziran 1914
Kasım 1911	18 Aralık 1911	Kukulat Karyesinden Vardar oğlu Zevcesi Fatma	18 Mayıs 1914
Kasım 1911	31 Aralık 1911	Zuğa Karyesinden Yavuzun oğlu Salim	28 Mayıs 1914
Kasım 1911	31 Aralık 1911	Gere Karyesinden Tarık oğlu Mehmedin zevcesi Hamide	4 Haziran 1914
Kasım 1911	3 Ocak 1912	Hoşneşin Karyesinden Ahmed zevcesi Gülşe	31 Mayıs 1914
Kasım 1911	3 Ocak 1912	Hoşneşin Karyesinden Ahmed Hemşiresi Resmiye	31 Mayıs 1914
Kasım 1911	3 Ocak 1912	Hoşneşin Karyesinden Ahmed Hemşiresi Neziye	31 Mayıs 1914
Kasım 1911	2 Mart 1912	Zuğa Karyesinden Salim bin	28 Mayıs 1914

		Mehmed	
Kasım 1911	2 Mart 1912	Zuğa Karyesinden Ali bin Osman	31 Mayıs 1914
Kasım 1911	2 Mart 1912	Zuğa Karyesinden Mecid Çavuş ve Mahdumu Osman	28 Mayıs 1914
Kasım 1911	2 Mart 1912	Oce Karyesinden Yakub oğlu Hasan Efendi	31 Mayıs 1914

1 Mayıs 1914 tarihinde ise Trabzon Vilayetine bağlı Of, Ordu, Giresun, Perşembe ve Atina kazalarında takibi yapılan eşkıyaların büyük bir bölümü ele geçirilmiştir. Bunlardan bazıları şöyledir; Of kazasının Bülalis Karyesinden Hacı Bayram oğlu Mustafa hane basmak ve gasp suçundan 1 Mayısta yakalanmıştır.³⁵⁴ Perşembe Nahiyesinden eşkıya Çolakoğlu Molla İbrahim tecavüz suçundan 29 Mart tarihinde,³⁵⁵ Rize’den Sarı Hasan oğlu Ali ölü olarak 1 Nisanda,³⁵⁶ Rize’nin Gorgor karyesinden Veli Hasan oğlu Mehmed birkaç suçlu ile birlikte 16 Nisanda³⁵⁷ ele geçirilmiştir. Nisan ve Mayıs ayları boyunca bölgedeki başka kaçak şahısların takibine devam edilmiş ve büyük bir kısmı yakalanmıştır³⁵⁸.

10 Mayıs 1914 tarihinde; Of’ta otuz dört mahkûm ve tutuklu, on sekiz asker kaçağından ise bazıları ele geçirilmiştir. Adliye Nezaretince aranmaya devam edilen bu şahısların ülke dışına kaçtığı kesinleşmiştir. Daha sonra Atina’da mahkûm olan üç kişi ile kırk refiki arasından yirmi iki kişi ele geçirilmiştir. Yine Of kazasına tabi Arhavi nahiyesinde biraderi Hükümet-i Umûmiye dairesi reisi Hamdi ile beraber jandarmalara karşı silah kullanarak firar etmiş olan Resul isimdeki mahkûm, Arhavi nahiyesine bağlı Kamparna Köyü civarında sıkıştırılmıştır. Bir saat süren silahlı çatışma neticesinde Hamdi yaralı olarak diğerleri ise yara almadan yakalanmışlardır³⁵⁹.

12 Mayıs 1914’te Atina Kazasında çeşitli suçlardan ve iki-üç sene arasında değişen sürelerde hapse mahkûm olan 21 kişi yakalanmıştır³⁶⁰. Yine aynı gün içerisinde asker kaçaklarından 25 kişi kendiliğinden teslim olmuştur. Askerlerden

³⁵⁴ DH.EUM.EMN, 104/4, H.1332.

³⁵⁵ DH.EUM.EMN, 104/4, H.1332.

³⁵⁶ DH.EUM.EMN, 104/4, H.1332.

³⁵⁷ DH.EUM.EMN, 104/4, H.1332.

³⁵⁸ DH.EUM.EMN, 104/8, H.1332.

³⁵⁹ DH.EUM.EMN, 74/17, H.1332.

³⁶⁰ DH.EUM.EMN, 104/12, H.1332.

teslim olanlardan üç tanesi para ödeyerek askerlikten muaf olmuş diğer 18 kişi ise askeriye teslim edilmiştir³⁶¹.

24 Mayıs 1914'te meşhur eşkıyalardan Köseoğlu Hüseyin Atina kaza merkezinde yakalanmıştır³⁶². Bölgedeki eşkıya ve katillerden idama mahkûm olan Bıyıklı Yusuf ve Kara Baloğlu İbrahim, jandarma mülazımı Mustafa efendi diğer sekiz mahkûm, askerlere sığınarak aman dilemiş ve tutuklanmışlardır. Ondört asker askerlik dairesine gönderilerek iki asker de bedel-i nakdi ödeyerek askerlik hizmetinden muaf olmuştur³⁶³. Atina kazasında yaşayan halk, bölgede kaçak şahısların dolaşmasını bir tehdit olarak algılayarak, yakalanmaları için güvenlik güçlerine yardımcı olmuşlardır³⁶⁴.

28 Mayıs 1914 tarihinde yakalanan suçluların daha önceden 1913 senesi Haziran ayında Alucra kazasında firar eden şahıslar olduğu anlaşılmıştır. Yol kesme ve Eşkıyalık suçundan dolayı uzun süredir kaçak olan, Tirebolu'nun Yeniköy karyesinden Parlas oğlu Abdi ve Akça kilise karyesinden Hüseyin oğlu Hacı isimli şahıslar yakalanmıştır. Suç ortaklarından olan Hüseyin oğlu Mehmet Ali'nin ise yakalanamamıştır³⁶⁵.

Kaçak şahısların yakalanmaları veya kendiliğinden gelip teslim olmaları ile ilgili vilayet yönetimi ile Dâhiliye Nezareti arasındaki yazışmalardan bilgi edinmekteyiz. Kaçak şahısların yakalanması ile ilgili yazışmalarda genellikle bir dönem içerisinde ele geçirilen şahıslara ait bilgilere yer verilmektedir. Trabzon Valisi Sami Rıfat tarafından, 25 Nisan 1914 tarihinde Dâhiliye Nezaretine çekilen telgrafla, Of kazasında kaçak olan yirmi altı mahkûm ve bir kısım asker kaçaklarının yakalandığı bildirilmiştir. Telgrafta ayrıca; Rize'nin Ambarlık köyünde on beş seneye mahkûm Nuri oğlu Sefer'in hükümete teslim olduğu da ifade edilmiştir³⁶⁶. Yine 25 Nisan 1914 tarihinde Lazistan Sancağı'nda; asker kaçağı olan 25 kişi ve basit suçlardan dolayı mahkûm olan bir kişinin, çeşitli yerlerde cünha suçundan mahkûm 3 kişinin yakalandığı belirtilmiştir. Yine aynı gün Hopa'da; daha önce Rusya'ya kaçtıkları ve aradan bir müddet geçtikten sonra döndükleri anlaşılan, iki

³⁶¹ DH.EUM.EMN, 104/12, H.1332.

³⁶² DH.EUM.EMN, 74/22, H.1332.

³⁶³ DH.EUM.EMN, 74/22, H.1332.

³⁶⁴ DH.EUM.EMN, 74/22, H.1332.

³⁶⁵ DH.EUM.MTK, 29/22, H.1332.

³⁶⁶ DH.EUM.EMN, 74/25, H.1332.

seneye mahkûm olan bir, üç seneye mahkûm başka bir eşkıyanın yakalanması da asayişin temini açısından önemlidir. Yazışmalarda büyük çoğunlukla kaçak olanların hangi suçtan dolayı mahkûm veya tutuklu oldukları belirtilmeyerek; cinayet, cünha ve kabahat gibi suç tasnifleri kullanılmaktadır. 25 Nisan'da gönderilen telgrafta Lazistan Sancağı'nda; cünha suçundan beş seneye mahkûm olmuş 1, üç seneye mahkûm başka 1 kişi ve farklı suçlardan farklı cezalara çarptırılmış 5 şahısla birlikte 18 asker kaçağının tutuklandığı ifade edilmektedir³⁶⁷.

Bölgede kaçak şahıslardan özellikle eşkıyalar, halkı tehdit ederek yaşamlarını devam ettirebilmek adına gerekli yiyecek, içecek gibi maddeleri temin etmeye çalışmışlardır. Halkın yaşadığı bu durum, bölgedeki eşkıyaların sayısının arttığı dönemlerde vilayet içerisinde daha merkezi yerlere göç edilmesine neden olmuştur. Salim imzasıyla 21 Nisan 1914 tarihinde Rize'den İstanbul'a (pederine) çekilen telgraftan; bölgedeki eşkıyaların tehditlerinden çekinen şahsın korkarak köyünü terk edip şehre geldiği anlaşılarak³⁶⁸ bu durumla ilgili Lazistan Mutasarrıflığından bilgi istenmiştir. Lazistan Mutasarrıflığından verilen izahata göre; şahsın korkarak şehre gelmek gibi bir kusur işlediği ancak bölgede asayişin bozukluğuna dair korkulacak bir durum olmadığı ifade edilmektedir. Bu tarihler arasında bölgedeki asayişin sağlanması adına hükümetin çok ciddi tedbirler aldığı ve bunun sonucunda da birçok asker kaçağı ve eşkıyanın yakalandığı ifade edilmiştir³⁶⁹. Her ne kadar gerekli tedbirler alınmış olsa da bölgede buna benzer birkaç olayın yaşanması bile insanları tedirgin ederek, yaşam alanlarını değiştirmelerine neden olabilmektedir.

Hükümetin kaçak şahısların yakalanması için aldığı tedbirlerden biri “takip müfrezesi” adıyla bir kolluk kuvvetini görevlendirmesidir. Trabzon vilayetinde kırsal alanlarda ve merkezi konumda olan her yerde kaçak şahısların yakalanması için görev yapacak olan bu birliğin oluşumu asayişin sağlamaya yönelik atılan önemli bir adımdır. Bölgeye bağlı sancaklardan alınan bilgiler takip müfrezelerinin kaçak şahısların yakalanması konusunda başarılı olduğunu göstermektedir. Canik Mutasarrıflığından; 12 Şubat 1914 tarihinde alınan bilgiye göre Trabzonlu kaçak iki şahsın üzerlerinde Martini tüfekleriyle birlikte Adliyeye teslim edildikleri

³⁶⁷ DH.EUM.EMN, 74/26, H.1332.

³⁶⁸ DH.EUM.EMN, 75/12, H.1332.

³⁶⁹ DH.EUM.EMN, 75/12, H.1332.

belirtilerek, 2 Mart 1914 tarihinde de Fatsa'nın Salihli köyünden Halil'in takip müfrezesi tarafından yakalandığı bildirilmiştir³⁷⁰.

Takip müfrezelerinin çalışmaları sonucu kaçma alanları kısıtlanan bazı suçluların teslim olmaktan başka çareleri kalmamıştır. Bu kapsamda 3 Haziran 1914'te Lazistan Sancağı'nda Osman isimindeki suçlu Rize hükümetine teslim olmuştur. Bunun dışında kaçıma devam edenlerden de Rize'de altı mahkûm, Atina'da; aralarında bir idam mahkûmu bulunan 46 mahkûm, Hopa'da; bir cinayet, bir cünha mahkûmu, Of'ta; beş mahkûm ve 25 asker kaçağı daha ele geçirilmiştir³⁷¹.

Çeşitli tarihlerde yakalananlar arasında bölgede asayiş tehdit eden meşhur eşkıyalardan şahıslar da bulunmaktadır. 7 Haziran 1914'te Lazistan Sancağı dâhilinde kaçak bazı mahkûmlarla birlikte meşhur eşkıyalardan bazı şahısların ele geçirilme hadisesi bu türden kayıtlar arasındadır. Bunların yanı sıra eşkıya çetelerinin üyeleri arasından birçok kişinin kendiliğinden teslim olması ayrıca dikkat çekmektedir. Meşhur eşkıya gruplarının yakalanması ve kalanların arkalarındaki desteğin kesilmesi sonucunda bu eşkıya gruplarının teslim olamaktan başka çarelerinin kalmadığı kanaatindeyiz. Meşhur eşkıyalardan olan Süleyman oğlu İsmail'in çetesinden ve cinayet suçundan aranan Molla İbrahim oğlu İsmail ile yine cinayetten aranan Köseoğlu Osman, Dizdar oğlu Maksut, eşkıya reislerinden Kör Cemal oğlu Ali, on beş seneye mahkûm Çileoğlu Mustafa hükümete teslim olanlar arasındadır³⁷².

Suç miktarında büyük bir artışın gözlemlendiği 1914 yılı içerisinde firar eden suçlu sayısındaki artışın yanı sıra asker kaçakları da fazlaşmıştır. Her iki gruba ait kaçakların takibi ise hemen her gün bu kişilerden birilerinin ele geçirildiğine dair bilgilerin Vilayet merkezinde toplanmasına neden olmaktadır. Yakalananların toplu olarak sayısını belirtmek yerine hangi suç grubundan kaç kişinin, nerede ve hangi tarihte ele geçirildiğini kronolojik bir sırayla değerlendirmek daha doğru olacaktır. 15 Haziran 1914'de Trabzon Vilayet Merkezi'ne gönderilen telgrafta; Of kazasında üç mahkûm, 11 asker kaçağı, Rize'de, dört cünha mahkûmu, Hopa'da; iki cinayet, 17 cünha mahkûmu yakalanmıştır. Keşap'ta; Tekeli oğlu Ömer'i öldüren ve İmam

³⁷⁰ DH.EUM.EMN, 77/29, H.1332

³⁷¹ DH.EUM.EMN, 77/14, H.1332.

³⁷² Teslim olanların yanı sıra yaralama suçundan dolayı hakkında yakalama kararı çıkarılıp firar etmiş olan Hopalı Kara Hasan oğlu Ali yakalanmıştır. DH.EUM.EMN, 78/28, H.1332.

Tufan Efendi'yi yaralayan kimliği belirsiz şahısların yakalanabilmesi için bölgeye asker sevkiyatı yapılması istenmiştir³⁷³. Bir gün sonra bu kişilerin Faik oğlu İshak ile Kuloğlu Ahmet olduğu anlaşılmış ve tutuklanmışlardır³⁷⁴.

16 Haziran 1914'te ise yine bölgede kaçak olan mahkûm ve asker firarilerinin takibi sonucunda önemli sayılabilecek bir kısmı daha ele geçirilmiştir. Bunlar arasında; Of kazasında biri on beş sene hapse çarptırılmış üç mahkûm, biri daha önce yakalanmış olan eşkıyalardan birinin çetesine mensup 30 kişi ele geçirilmiştir³⁷⁵. Aynı gün içerisinde Of kazasında 8 mahkûm, 19 asker kaçağı, 16 sanık ve cinayet suçuyla aranan Molla Mikdat oğlu Mehmet yakalanmıştır³⁷⁶.

17 Haziran 1914'te, Rize'de; Rusya'dan geri dönen iki cinayet ve iki cünha mahkûmu ve Hopa'da; 15 seneye mahkûm iki, altı seneye mahkûm bir, basit suçlardan on beş güne mahkûm bir, bir buçuk seneye mahkûm bir ve bunlarla beraber toplam 20 kişinin yakalandığı belirtilmiştir. Haklarında yakalama kararı çıkarılan ancak firar etmiş olan Trabzon'a bağlı Magura köyünden Fettah oğlu Hüseyin ile Biter oğlu Ali isimindeki şahıslar takip müfrezeleri tarafından yakalanmışlardır. Of kazasında ise üç mahkûm ve sekiz sanık ele geçirilmiştir³⁷⁷.

29 Haziran 1914 tarihinde Trabzon Vilayeti'nin çeşitli bölgelerinde birçok kaçak şahıs yakalanmıştır. Karaburun kazasının Küçükbahçe köyünün yakınında meydana gelen çatışmada Çete Reisi İlya Kaptanın ölü olarak ele geçirildiği Harbiye Nezaretine bildirilmiştir. Rize'de mahkûmlardan Topaloğlu nam-ı diğer Muşlu oğlu Ahmet ve cinayet zanlısı Keleşoğlu Keleş, Mahmut ve Kandemiroğulları İbrahim, Hasan, Ali, Mehmed, Çaluroğlu İlyas, Hasan, Kara Osman oğlu Harun, Safer, üç seneye mahkûm edilmiş Öksüz Ömer oğlu Mahmut yakalanmıştır. Bunun yanı sıra bir ve üç aya mahkûm olan diğer bir kişi ile Hopa'da cünha mahkûmlarından bir şahsın tutuklandıkları Lazistan Mutasarrıflığından Trabzon Vilayetine bildirilmiştir³⁷⁸.

Rize'de üç seneye mahkûm olmuş Küçük Ahmet oğlu Zühdü ve cinayet zanlısı Sarıoğlu Süleyman, Sarı Hasan oğlu Ahmet, Salturoğlu Mahmut, cünha

³⁷³ DH.EUM.EMN, 81/2, H.1332.

³⁷⁴ DH.EUM.EMN, 81/34, H.1332.

³⁷⁵ DH.EUM.EMN, 81/6, H.1332.

³⁷⁶ DH.EUM.EMN, 81/22, H.1332.

³⁷⁷ DH.EUM.EMN, 81/34, H.1332.

³⁷⁸ DH.EUM.EMN, 84/1, H.1332.

mahkûmlarından üç, idama mahkûm olan Pire Hakan oğlu Mustafa, mahkûmlardan Mehmed oğlu Mustafa ile Kerim ve İsmail Rusya'dan gelerek hükümete teslim olmuşlardır. Yine 30 Haziran 1914'te Atina kazasında cünha suçundan mahkûm olan bir şahsın daha yakalandığı bildirilmiştir³⁷⁹.

Haziran 1914 senesi içerisinde; cinayet suçundan dolayı 15 seneye mahkûm olan Mahmutlu kasabasının Balçıklı köyünden Hacı Abdullah oğlu Süleyman yakalanarak Adliye'ye teslim edilmiştir. Bunun yanı sıra eşkıyadan Sekban oğlu İsmail'in çetesine mensup ve cinayet suçundan aranan Molla İbrahim oğlu İsmail bin Arif, yine cinayetten aranan Köse oğlu Osman güvenlik güçlerinden yardım isteyerek teslim olmuşlardır³⁸⁰. Karadere Nahiyesinde yaralama suçundan aranan Feroz oğlu Ali yakalanmıştır. Cinayetten aranan Dizdar oğlu Mahmut, Şaki Kör Cemalin oğlu Ali, on beş seneye mahkûm biraderi Rıza, Saraydar oğlu Ahmet, Çilenin oğlu Mustafa (Rusya'dan dönerek), hükümete teslim olmuşlardır³⁸¹. Haziran ayı içerisinde Şarlı nahiyesinden; Kel Ali oğlu Ali yaralı olarak, refiği Gündüz oğlu Hasan, Yomra nahiyesinden; Hacı Osman oğlu Mehmet, Sürmeneli Kel Cafer, Giresunlu Münadi oğlu Mustafa'yı yaralayan Dalkara oğlu Bilal, Akçaabadlı Latif oğlu Ali, cinayetten ve kadın kaçırmak suçlarından aranan Torullu Ferman oğlu Mustafa yakalananlar arasındadır³⁸².

Haziran ayının çeşitli tarihlerinde ele geçirilenlere ait bilgilerin yer aldığı ve 1 Temmuz 1914 tarihinde Dâhiliye Nezaretine ulaşan telgrafta; Rize'de cinayet zanlısı Hamit bin Mehmet, mahkûmlardan Oflu Halil, Kemal bin Şaban ile cünha mahkûmlarından üç şahsın, Hopa'da dört, Atina'da Çırak oğlu Osman, cünha mahkûmlarından iki erkek ve bir kadının tutuklandığı ifade edilmektedir³⁸³. Burada diğerlerinden farklı olarak bir de kadın suçlunun kaçak olduğunu ve sonradan yakalandığını görmekteyiz.

Trabzon valisi Bekir Sami Bey, Haziran ayında yapılan gayretli çalışmalar ve takibat sonucunda ele geçirilen suçlulardan sonra, bölgede asayişin sağlandığını, neredeyse hiçbir kaçak cinayet mahkûmu kalmadığını Dâhiliye Nezaretine bildirmiştir. Gönderdiği telgrafta; Vilayetteki asayişin sağlanmasında merkezi

³⁷⁹ DH.EUM.EMN, 84/1, H.1332.

³⁸⁰ DH.EUM.EMN, 104/41, H.1332.

³⁸¹ DH.EUM.EMN, 104/41, H.1332.

³⁸² DH.EUM.EMN, 104/49, H.1332.

³⁸³ DH.EUM.EMN, 84/1, H.1332.

hükümetin rolünün büyük olduğu vurgulanarak çalışmalarda gayreti görülen şahısların ise taltif edilmesi istenmiştir³⁸⁴. Bu kapsamda beşinci rütbeden mecidi nişanıyla ödüllendirilmesi düşünülenler; Lazistan Mutasarrıfı Cemal Azmi, İkinci Vilayet Jandarma Alay kumandanı Kazım, Polis Müdürü Mahmut ve Celil, Üçüncü Of Kaymakamı Cevdet, Lazistan Livası Tabur kumandanı Rıfat, Dördüncü Giresun Bölük Kumandanı Osman, Of Bölük Kumandanı Mahmut, Yüzbaşı Kahraman, Mülazım Abdülcélil Efendilerdir³⁸⁵.

Kısa bir süreliğine asayiş sağlanmış görünse de vilayetteki bu olumlu hava çok uzun sürmeyecektir. Temmuz ayı ortalarına yaklaşılırken bölgede takiplerin devam etmesi ve bir kısım suçlunun ele geçirilmesi buna işaret etmektedir. 9 Temmuz 1914 tarihinde Lazistan Sancağı'nda ve Of kazası dâhilindeki kaçak mahkûmların aranması devam ederken, Sürmene kazasında eşkıyalık yapan cinayet mahkûmlarından Çolak Hüseyin ile cebren kız kaçırmak suçundan beş seneye mahkûm olan Halit takip birlikleri tarafından yakalanmıştır³⁸⁶.

Görelle'nin Arduç Karyesinden Kürtün nahiyesinin Alaca mevkinde Koç oğlu Ali ve Mehmed Ali'yi yaralayarak mallarını gasp eden; Kayaoğlu Mehmed oğlu Mustafa ve Şarlı Nahiyesinin Dereköy karyesinden olan Kunder oğlu Hüseyin ile Arab oğlu İbrahim 11 Haziran 1914 tarihinde, Memiş oğlu İbrahim ise 15 Haziran 1914 tarihinde yakalanmıştır. Adliyece tutuklanmalarını gerektirecek bir durum olmadığı gerekçesiyle serbest bırakılmışlardır³⁸⁷. Muhtemelen olayın failleri bu kişiler olmadığından ya da yeterli delil olmadığından serbest bırakılmışlarsa da, suçluların bulunacağı ifade edilmiştir. 1915 senesi çeşitli suçlardan sonra firar etmiş olan; Mart ayında Maçka'da beş, Sürmene'de bir, Nisan ayında bir, Mayısta altı, Haziranda iki kişi yakalanmıştır³⁸⁸.

Tablo 2. 20. Hopa Kazasında 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular³⁸⁹

Önceki Cetvelin	Suç Tarihi ve türü	Suçlu	Tutuklandığı Tarih

³⁸⁴ Trabzon Vilayeti'nden Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda; vilayet kapsamında bu günlerdeki asayiş durumundaki iyileşmenin daha önce emsali görülmemiş bir şekilde iyi olduğu ifade edilerek, halkın da bu durumdan oldukça memnun olduğu belirtilmiştir. Bkz, DH. EUM. EMN, 84/23, H.1332.

³⁸⁵ DH.EUM.EMN, 84/23, H.1332.

³⁸⁶ DH.EUM.EMN, 85/32, H.1332.

³⁸⁷ DH.EUM.MTK, 68/24, H.1332.

³⁸⁸ DH.MB,HPS,M, 22/8, H.1333.

³⁸⁹ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

Tarihi			
13 Temmuz 1914	16 Haziran 1911 (Katl)	Molla Ali oğlu Ali bin Yusuf	16 Haziran 1914
13 Temmuz 1914	16 Haziran 1911 (Katl)	Kurd oğlu Hasan bin Osman	16 Haziran 1914
Temmuz 1913	21 Haziran 1913 (Katl)	Kanbaruna Karyesinden Mahmudun oğlu Ali	16 Haziran 1914
Nisan 1910	4 Nisan 1910 (Katl)	Ayasofya Mahallesinden Ali Yazıcı oğlu Mehmed Ali	17 Haziran 1914
Ağustos 1911	10 Ağustos 1911 (Katl)	Yakovit Karyesinden Derviş oğlu Mustafa	17 Haziran 1914
Ağustos 1911	29 Ağustos 1911 (Cerh)	Altun oğlu Dursun	18 Haziran 1914
13 Ağustos 1913	28 Temmuz 1913 (Katl)	Kise Karyesinden Mustafa bin Şaban	18 Haziran 1914
Nisan 1911	16 Mart 1911 (katl)	Yakovit Karyesinden Samsa oğlu Mehmed (Katl)	20 Haziran 1914
Nisan 1911	16 Mart 1911 (katl)	Kukuan oğlu Mehmed (katl)	20 Haziran 1914
Ağustos 1913	1913 senesi Ramazan Bayramının birinci günü	Hendek Karyesinden Topal oğlu Hamid	20 Haziran 1914
Temmuz 1911	6 Temmuz 1911 (katl)	Pilarget Karyesinden Tufan oğlu Hüseyin	22 Haziran 1911
Temmuz 1911	6 Temmuz 1911 (katl)	Pilarget Karyesinden Ömer oğlu Süleyman	22 Haziran 1911
Kasım 1912	26 Ekim 1912 (cerh)	Sümela Karyesinden Safer oğlu Ahmed bin Mehmed	29 Haziran 1914
Ocak 1911	21 Aralık 1910 (katl)	Demürcü oğlu Mikdad Çavuş	6 Temmuz 1914
Ağustos 1911	24 Ağustos 1911 (katl)	Kanbaruna Karyesinden Abdurrahman oğlu Mustafa	6 Temmuz 1914
Kasım 1912	25 Ekim 1912 (silah çekmek)	Yakovit Karyesinden Emin oğlu Mehmed bin Musa	6 Temmuz 1914
Kasım 1911	20 Ekim 1911 (katl)	Kanbaruna Karyesinden Alişan oğlu Mehmed bin Yakub	8 Temmuz 1914
Ocak 1914	17 Kasım 1913 (katl)	İskender oğlu Şevki bin Mustafa	11 Temmuz 1914
Kasım 1912	2 Kasım 1912 (katl)	Sarı oğlu Mehmed bin Hüseyin	12 Temmuz 1914

Tablo 2. 21. Trabzon Vilayet’inde 1914 senesi Haziranında Yakalanan Suçlular³⁹⁰

Önceki Cetvelin Tarihi	Suç Tarihi	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Mayıs 1914	21 Nisan 1914	Rumanoz Mahallesinden Durmuş oğlu Muharrem bin İslam	14 Haziran 1914
14 Eylül 1912	12 Eylül 1912	Oğuz oğlu Mustafa bin Ahmed	14 Haziran 1914
Kasım 1912	Ekim 1912	Tatar oğlu Hasan bin Ali	15 Haziran 1914
Kasım 1912	Ekim 1912	Süleyman oğlu Salim bin Halid	14 Haziran 1914
Ağustos 1910	11 Ağustos 1910	Hacinoz Mahallesinden Osman bin Rasim	15 Haziran 1914

³⁹⁰ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

Ağustos 1911	27 Temmuz 1911	Memati oğlu Cafer bin Mehmed	18 Haziran 1914
Ağustos 1911	27 Temmuz 1911	Aynı Karyeden Memati oğlu Ali bin Ahmed	18 Haziran 1914
Aralık 1912	30 Kasım 1912	Gülizar oğlu Mehmed bin Ali	18 Haziran 1914
Eylül 1910	15 Ağustos 1912	Kulaksız oğlu İbrahim	18 Haziran 1914
Haziran 1912	Mayıs 1912	Kamil Oğlu Harun	20 Haziran 1914
Mart 1912	19 Mart 1912	Kanboz Karyesinden Öksüz Ömer Oğlu Şaban bin Abidin efendi	20 Haziran 1914
Mart 1914	18 Şubat 1914	Kanboz Karyesinden Kandemür oğlu Ömer	21 Haziran 1914
Mart 1914	18 Şubat 1914	Kanboz Karyesinden Kandemür oğlu Halil bin Memiş	21 Haziran 1914
Mart 1914	18 Şubat 1914	Kanboz Karyesinden Kandemür oğlu Mahmud bin Memiş	21 Haziran 1914
Nisan 1913	19 Mart 1913	Kanboz Karyesinden Öksüz Ömer Oğlu Hasan bin Ömer Efendi	21 Haziran 1914
Nisan 1913	19 Mart 1913	Kanboz Karyesinden Hacı Ali oğlu Mehmed bin Mustafa	21 Haziran 1914
Aralık 1911	2 Aralık 1911	Korkut Karyesinden Alinin oğlu Recep bin Mehmed Ali	30 Haziran 1914
Aralık 1911	2 Aralık 1911	Korkut Karyesinden Alinin oğlu İsmail bin Bilal	30 Haziran 1914
14 Ağustos 1909	6 Ağustos 1909	Laroz Karyesinden Pursal oğlu Süleyman	30 Haziran 1914
Temmuz 1912	18 Haziran 1912	Laroz Karyesinden Sarı Hasan oğlu Ahmed bin Yunis	30 Haziran 1914
Ekim 1913	4 Eylül 1913	Arslan oğlu Sami	27 Haziran 1914
Aralık 1913	4 Eylül 1913	Yakub	27 Haziran 1914
Şubat 1914	12 Şubat 1914	Kara Hasan oğlu Kör Mustafa	28 Haziran 1914
Temmuz 1914	27 Haziran 1914	Sadık oğlu Mustafa bin Mehmed	30 Haziran 1914
Aralık 1914	26 Eylül 1912	Topaloğlu Ahmed bin Hasan	30 Haziran 1914
-	-	Aksenit Mahallesinden Halil oğlu Zakir oğlu Dursun Ali	1 Temmuz 1914
Haziran 1909	12 Haziran 1909	Murad	1 Temmuz 1914
Kasım 1911	18 Ekim 1911	Aksenit Mahallesinden Dursun Ali oğlu Hacı beğ	6 Temmuz 1914
Mayıs 1911	2 Mayıs 1910	Kânoğlu Rıfat bin Mikdad	6 Temmuz 1914
Mayıs 1911	20 Nisan 1911	Yeniköy Mahallesinden Musa oğlu Şemşit	6 Temmuz 1914
14 Ağustos 1911	26 Temmuz 1911	Sufi oğlu Receb bin Dursun Ali	9 Temmuz 1914
Muhtelif	Muhtelif	Receb bin Ahmed	9 Temmuz 1914
-	-	-	9 Temmuz 1914
Temmuz 1912	14 Haziran 1912	İnce Mehmed oğlu Hasan	6 Temmuz 1914
Mayıs 1913	4 Mayıs 1913	Mesud bin Mustafa	6 Temmuz 1914
Mayıs 1913	4 Mayıs 1913	Hüseyin bin Hasan	6 Temmuz 1914
Mart 1914	18 Şubat 1914	Kanboz Karyesinden Kandemür oğlu Alinin Temel	6 Temmuz 1914
Mart 1914	18 Şubat 1914	Kanboz Karyesinden Kandemür oğlu Mehmed bin Temel	6 Temmuz 1914
-	18 Şubat 1914	Kanboz Karyesinden İlyas bin Recep	6 Temmuz 1914
Mart 1913	28 Şubat 1913	Kanboz Karyesinden Arab oğlu Hasan bin Mustafa	6 Temmuz 1914
Ekim 1911	25 Eylül 1911	Kanboz Karyesinden Kara	6 Temmuz 1914

		Osman oğlu Harun bin Zekeriya	
Eylül 1909	23 Ağustos 1909	Abdi oğlu Safer bin İsmail	6 Temmuz 1914
Muhtelif	Muhtelif	Kanboz Karyesinden Öksüz Ömer oğlu Sağır Mahmud	6 Temmuz 1914

Tablo 2. 22. Atina Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular³⁹¹

Önceki Cetvelin Tarihi	Suç Tarihi	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Mayıs 1913	17 Mart 1913	Gere Karyesinden Mehmed oğlu Şaban	23 Mayıs 1914
Mayıs 1913	17 Mart 1913	Gere Karyesinden Mehmed oğlu Seyid	23 Mayıs 1914
Mayıs 1913	21 Mart 1913	Surminat Karyesinden Receb Oğlu Necip	16 Haziran 1914
Mayıs 1913	6 Nisan 1913	Zağnat Karyesinden Hacı Hakkı oğlu Yakub	20 Haziran 1914
-	-	Kukulat Karyesinden Ziya bin Salim	17 Mayıs 1914
Mart 1913	19 Temmuz 1912	Gere Karyesinden Kamil Oğlu Muharrem	13 Haziran 1914
Mayıs 1913	19 Temmuz 1912	Gere Karyesinden Kamil oğlu Mustafa	4 Haziran 1914
Mayıs 1913	19 Temmuz 1912	Muttafi Karyesinden Salim oğlu Hasan ... ?	16 Mayıs 1914
Mayıs 1913	19 Temmuz 1912	Osman bin Mecid	7 Haziran 1914
Mayıs 1913	19 Temmuz 1912	Badara Karyesinden Kusal ? Oğlu Şevki	9 Haziran 1914
Mayıs 1913	19 Temmuz 1912	Komilo Karyesinden Polad Oğlu Mustafa	20 Mayıs 1914
Mayıs 1913	6 Nisan 1913	Siyat Karyesinden Perihan Oğlu Mustafa	20 Mayıs 1914
Mayıs 1913	6 Nisan 1913	GereKaryesinden Mollaoğlu Ali bin Raşid	6 Haziran 1914
-	27 Haziran 1913	Muttafi Karyesinden Salim oğlu Hasan	23 Mayıs 1914
Haziran 1913	3 Kasım 1913	Şevki Oğlu Süleyman	15 Mayıs 1914
Ekim 1913	25 Kasım 1913	Sanova Karyesinden Cafer Oğlu İlyas	13 Haziran 1914
Ekim 1913	3 Kasım 1913	Sanova Karyesinden Samed oğlu Ali	6 Haziran 1914
Ekim 1913	23 Kasım 1913	Derviş oğlu İsmail	14 Mayıs 1914
Ekim 1913	25 Kasım 1913	Karagöz oğlu Emin ve Gelini Fatma	16 Mayıs 1914
Mayıs 1911	8 Nisan 1911	Siyat Karyesinden Civelek oğlu Mehmed	17 Haziran 1914
Ocak 1911	9 Nisan 1911	Carcivat Karyesinden Abaza oğlu Ferman	16 Haziran 1914
Mart 1911	22 Şubat 1912	Tartıcı oğlu Receb	7 Temmuz 1914
Mart 1911	11 Mart 1911	Toklu oğlu Abdurrahman	18 Haziran 1914
Şubat 1912	28 Mayıs 1911	Avan ? Karyesinden Azizizn zevcesi Ayşe	1 Temmuz 1914

³⁹¹ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

Temmuz 1911	3 Haziran 1911	Melmenat Karyesinden Şerife	20 Haziran 1914
Temmuz 1911	9 Haziran 1911	Bakoz Karyesinden Ali bin Mustafa	6 Haziran 1914
Temmuz 1911	10 Haziran 1911	Buleb-i Suflâ Karyesinden Papas oğlu Zevcesi Gülfidan	24 Haziran 1914
Eylül 1911	5 Temmuz 1911	Sarı Ali oğlu Ömer	4 Temmuz 1914
Ocak 1906	20 Aralık 1905	Melmenat Karyesinden Deli Hasan oğlu Ali bin İsmail Kapudan	25 Haziran 1914
Ocak 1912	19 Şubat 1912	Bodullu Karyesinden Hüseyin bin Mustafa	20 Haziran 1914
Şubat 1912	30 Mart 1912	Badara Karyesinden Halid Ağazade İhsan	1 Temmuz 1914
Mayıs 1912	23 Mart 1912	Siyat Karyesinden Pireyan oğlu Mustafa	29 Haziran 1914
Mart 1912	15 Temmuz 1912	Kara Hasan oğlu Ali	25 Haziran 1914
-	15 Temmuz 1912	Fırıncı oğlu Hamidin zevcesi Nefise ve Fatma	25 Haziran 1914
-	15 Temmuz 1912	Ardeşen Nahiyesinden Fırıncıoğlu Rasimin zevcesi Saliye	25 Haziran 1914
-	15 Temmuz 1912	Ardeşen Nahiyesinden Fırıncıoğlu Ruşenin zevcesi Fatma	23 Haziran 1914
-	15 Temmuz 1912	Hakkı oğlu Kerimesi Fatma	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Müteveffa Hamid Efendinin Gelini Fatma	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Kaya Osman oğlu Zevcesi Saliye	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Boşnak oğlu Ahmedin Validesi Zeynep	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Boşnak oğlu Ahmedin Zevcesi Düriye	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Sir Abdi Efendi oğlu kerimesi Asiye, Fatma, Emine	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Sir Abdi oğlu Dursun zevcesi Nefise	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Sayidin zevcesi Asiye	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Sayidin zevcesi Asiye	24 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Boşnak oğlu Mehmedin gelini Hafza	24 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Mehmed zevcesi Asiye	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Şubaşı Karyesinden Boşnak oğlu Numan ve Kerimesi	23 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Salıncık Karyesinden Süleyman oğlu Kerimesi Fatma, Salim oğlu İlyas kerimesi Havva	30 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Salıncık Karyesinden Salim oğlu İlyasın kerimesi Düriye	30 Haziran 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Salıncık Karyesinden	30 Haziran 1914

		Memiş oğlu Şevketin zevcesi Fatma	
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Aynı Karyeden Memiş oğlu Dursunun gelini Havva	7 Temmuz 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Aynı Karyeden Memiş oğlu Şevketin diğer zevcesi Fatma	7 Temmuz 1914
Temmuz 1912	15 Temmuz 1912	Aynı Karyeden Memiş oğlu Şevket Kerimesi Zaife	7 Temmuz 1914
Temmuz 1912	28 Temmuz 1912	Fazlı oğlu Mikdad	9 Temmuz 1914
Temmuz 1912	28 Temmuz 1912	Mamakivat Karyesinden Nuri oğlu Sayid	1 Temmuz 1914
Ekim 1912	29 Ekim 1912	Yavuz Karyesinden Çırak oğlu İbrahim bin Osman	27 Haziran 1914
Kasım 1912	18 Aralık 1912	Aranas Karyesinden Ferman oğlu Dursun Ali	17 Haziran 1914
Kasım 1912	9 Ocak 1913	Gürgöze Karyesinden Kara oğlu Mustafa	17 Haziran 1914
Ocak 1913	24 Şubat 1913	Zuğnat Karyesinden Molla Ali oğlu Emin	27 Haziran 1914
Şubat 1913	24 Mart 1913	Melmenat Karyesinden Lalesar oğlu Safer bin Hasan	24 Haziran 1914
Mart 1913	19 Nisan 1913	Gürgöze Karyesinden Alemdar oğlu Hamdi bin Şakir	14 Haziran 1914
Mart 1913	3 Mayıs 1913	Hamidiye Karyesinden Yasin oğlu Ali ağanın Mahdumu Mehmed	8 Temmuz 1914
Mart 1913	12 Mayıs 1913	Ağvan Karyesinden Musa oğlu Kerimesi Asiye	1 Temmuz 1914
Nisan 1913	15 Mayıs 1913	Gürgöze Karyesinden Şaban oğlu Ahmed bin Salim	14 Haziran 1914
Nisan 1913	15 Mayıs 1913	Sapo Karyesinden Kabataş oğlu Mehmed Ali oğlu Mustafa	28 Haziran 1914
Mayıs 1913	16 Haziran 1913	Kuzika Karyesinden Kul Aziz oğlu Mustafa zevcesi Fatma	2 Temmuz 1914
Mayıs 1913	16 Haziran 1913	Gürgöze Karyesinden Derviş oğlu Ahmed	23 Haziran 1914
Mayıs 1913	17 Haziran 1913	Yavuz Karyesinden Çırak oğlu Ahmed bin Ali	24 Haziran 1914
Mayıs 1913	2 Temmuz 1913	Derviş oğlu Mehmed	30 Haziran 1914
Haziran 1913	4 Ağustos 1913	Melmenat Karyesinden İslam oğlu Mustafa	18 Haziran 1914
Temmuz 1913	24 Ağustos 1913	Ağvan Karyesinden Kolsuz oğlu Hamidin Zevcesi Meryem	18 Haziran 1914
18 Ağustos 1913	9 Ekim 1913	Geveze oğlu Kadir bin Mahmud	23 Haziran 1914
Aralık 1913	17 Ocak 1914	 Oğlu ? ve Ahmed	17 Haziran 1914
Aralık 1913	17 Ocak 1914	Boğazlı Karyesinden Baltazade Halid Efendi	25 Haziran 1914
Aralık 1913	3 Şubat 1914	Hamidiye Karyesinden Kemalın oğlu Yusuf	2 Temmuz 1914
Kasım 1913	25 Kasım 1913	-	1 Temmuz 1914
-	-	Lango Karyesinden Ziya bin Hasan	17 Haziran 1914
-	-	Lango Karyesinden Yusuf oğlu Mehmed	17 Haziran 1914

		Çırak oğlu Köse Recep	24 Haziran 1914

Tablo 2. 23. Maçka Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular³⁹²

Yakalandığı Mevki	Suç Tarihi	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Üç Pınar Mevki	16 Şubat 1914	Zalim oğlu Emin bin Hasan	16 Temmuz 1914

Tablo 2. 24. Sürmene Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular³⁹³

Önceki Cetvelin Tarihi	Suç Tarihi	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
13 Nisan 1914	24 Mart 1914	Aho Karyesinden Tatar oğlu Hamid ve Biraderi Yakub, Hasan Çavuş ile Validesi Ayşe Huriye	10 Temmuz 1914
14 Mayıs 1914	10 Mayıs 1914	Sürmene Kudula Karyesinden Kamilin oğlu Mustafa bin Hasan	12 Temmuz 1914
14 Mayıs 1914	10 Mayıs 1914	Gorgor Kebir Karyesinden Öksüz oğlu Ahmed oğlu Ahmed (gasp)	17 Haziran 1914
14 Mayıs 1914	10 Mayıs 1914	Gorgor Kebir Karyesinden Kul oğlu Salih bin Mehmed (sirkat)	17 Haziran 1914
14 Mayıs 1914	10 Mayıs 1914	Hamandoz Karyesinden Terzi oğlu Süleyman (sirkat)	20 Haziran 1914
14 Mayıs 1914	10 Mayıs 1914	Lazanat Karyesinden Hancı oğlu İbrahim (işkence)	3 Temmuz 1914
14 Mayıs 1914	10 Mayıs 1914	Avanoz Karyesinden Sufi oğlu Süleyman (cerh)	11 Temmuz 1914

Tablo 2. 25. Ordu Kazası'nda 1914 senesi Haziran Ayında Yakalanan Suçlular³⁹⁴

Yakalandığı Mevki	Suç Tarihi	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Ağcetepe Karyesi	16 Haziran 1914	Ağcetepe Karyesinden Hacı Kara Mustafa oğlu Kerim bin Şükrü ve Balıkçı oğlu Ali Rıza Oğlu Ali	25 Haziran 1914
Doğan Karyesi	6 Temmuz 1914	Doğan Karyesinden Mehmed	8 Temmuz 1914

Bir suç işledikten sonra vilayet dâhilinde başka bir yere gidip orada yakalananlar da vardır. Bunlardan bir tanesi 11 Ağustos 1914 tarihinde jandarmaların tesadüfen karşılaştıkları Çonguroğlu Bayram'dır. Bayram, Trabzon'da hayvan hırsızlığı yapmış daha sonra firar ederek Ordu'nun Aybastı Nahiyesine gelmiştir.

³⁹² DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

³⁹³ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

³⁹⁴ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

Burada jandarmalara yakalanmış ve teslim olmak istemeyince silahlı çatışma başlamış, çatışma neticesinde Bayram ölü olarak ele geçirilmiştir³⁹⁵.

1 Ağustos 1914'te ise bir kadın cinayeti ve farklı birkaç suçtan sonra firar eden şahıslar yakalanmıştır. Cinayet sonrası kaçan ve eşkıyalık faaliyetlerine devam eden Kürtün Nahiyesinden Köroğlu Bayrakdar bin Hasan kendisine mesken edindiği ormanda etrafı jandarmalar tarafından sarılarak bir saat süren silahlı çatışma neticesinde ele geçirilmiştir. Aynı gün içerisinde 1914 Haziran ayı içerisinde işlediği cinayet suçundan dolayı firar eden Kadir oğlu Hicabi, Giresun Kaymakamlığı tarafından tutuklanarak Adliyeye teslim edilmiştir. Suç ortağı olan Sanduk oğlu Ömer ise yakalanamamıştır³⁹⁶.

Trabzon Vilayet'inde asker kaçakları başta olmak üzere suç işleyip firar edenlerin yakalanabilmesi meselesi uzun yıllar yönetimi meşgul etmiştir. Bu şahıslardan büyük bir bölümünü ise yine suçlular oluşturmaktadır. Bunlar arasında Hapishanelerdeki doluluktan faydalanarak kaçanların sayısı oldukça azdır. Vilayet yönetimi kaçan şahısların takibi ve yakalanması konusunda gayret göstermiştir. Bu doğrultuda kırsal alanlarda düzenli olarak yapılan takibatlarda kaçak şahısların büyük bir bölümü ele geçirilmiştir. Yakalanan şahıslar arasında; vilayet sınırları içerisinde kaçak olarak yaşayanların yanı sıra Rusya'ya firar etmiş ancak bir süre sonra geri dönmüş olanlar da vardır. Neredeyse tamamı erkek olmakla birlikte az sayıda kadın kaçak da bulunmaktadır.

2.2.6. Sahte Evrak Düzenlemek

Sahte evrak düzenlemekle ilgili olaylar denildiğinde; vilayet genelinde kullandığı sahte pasaportla yakalananlar, bir olaya karışıp kendisi hakkında yanlış beyanda bulunanlar kastedilmektedir. Yalnızca vilayet içerisinde değil Osmanlı toprakları dışında bir olaya karışıp, vilayet içerisinde ikamet ettiğini beyan edenlerle ilgili olaylar da burada değerlendirilecektir.

Sahte pasaportla 13 Eylül 1912 tarihinde Romanya'ya girmeye çalışan Giresunlu Grigor Dimitri Baytaroglu sınırda yakalanmış ve Romanya Emniyeti tarafından kimliğinin araştırılması istenmiştir. Bunun üzerine; Giresunlu Grigor

³⁹⁵ DH.EUM.MTK, 67/29, H.1332.

³⁹⁶ DH.EUM.MTK, 68/12, H.1332.

Dimitri Baytaroglu diğ er adıyla da Paparud isminde bir şahsın Giresun kazası ve çevresinde ikamet etmediğ i anlaşılmıştır³⁹⁷.

Yine buna benzer başka bir olayda ise; 9 Mayıs 1912 tarihinde Romanya'ya giden Hacı Dimitri isimli şahsın 24 Nisan'da Trabzon Polis Müdüriyetinden aldığını iddia ettiğ i pasaportla Romanya'ya girmeye çalışmıştır. Yapılan araştırma neticesinde Trabzon Polis Müdüriyetinin pasaport vermek gibi bir yetkisinin olmadığı ve Pasaport müdüriyetine de sorulduğ unda bu isimde bir şahsa pasaport verilmediğ i ortaya çıkmıştır³⁹⁸. Her iki olayda da şahıslar, kendilerine sahte kimlik ve pasaport düzenleyerek veya düzenleterek bir yerden başka bir yere gitmeye çalışmışlardır. Bunun altında yalnızca seyahat etmek düşüncesi mi yoksa başka bir takım suçlara aracılık etmek fikri mi olduğ u bilinmemektedir.

Kayıtlara yansıyan bir diğ er olay ise yine sahte pasaport düzenlemekle ilgilidir. 10 Haziran 1913 tarihinde; İstanbul'da Molla Sinan Mahallesinde ikamet eden, pasaportla Rusya'ya seyahat etmek isteyen İsmail Hakkı Efendizade Mustafa Tevfik efendi, Trabzon sınırında bulunan İstanbul oteline misafir olarak gelmiştir. Burada kaldığı süre içerisinde Polis kontrolü olmuş ve kendisinin Lefkoşa kasabası ahalisinden ve İngiltere vatandaşı olduğ unu, Kafkasyada yayınlanan bir mecmua (Şalala)'da yazar olduğ unu, Rusya'ya gitmek üzere misafir olarak buraya geldiğini ifade etmiştir. Elindeki pasaport incelendiğ inde kendisine ait olmadığı anlaşılmıştır. Osmanlı tebasından olanların Rusya'ya seyahat etmeleri yasak olduğ u için kendisine İngiltere vatandaşymış gibi bir pasaport düzenlettiğini itiraf etmesi üzerine tutuklanarak Merkez Bidayet mahkemesine çıkarılmıştır. Mahkemede; kendisinden bir lira ceza parası alınarak, elindeki sahte pasaportun alınmasına ve 12 Haziran tarihinde de Fransız vapuruyla İstanbul'a gönderilmesine karar verilmiştir³⁹⁹.

Pasaport sahteciliğ ine dair kayıtlar çok sınırlı olsa da Pasaport ücretini yatırmak yerine evrakta sahtecilik yapmayı tercih edenlerin, bir olaya karışmadığı sürece yakalanması çok mümkün görünmediğ inden, bu türden olayların kayıtlara yansıyandan daha yaygın olduğ u kanaatindeyiz.

2.2.7. 1908 Aff-ı Umumi'nin Vilayetteki Yankıları

³⁹⁷ DH.EUM.EMN, 106/44, H.1330.

³⁹⁸ DH.EUM.EMN, 106/43, H.1329.

³⁹⁹ DH.EUM.EMN, 99/32, H.1331.

II. Meşrutiyet'in ilanı İmparatorluk coğrafyasında büyük bir heyecan uyandırmış ve İttihat ve Terakki Cemiyetinin bir başarısı olarak görülmüştür. Meşrutiyet'in yeniden ilan edilmesini sağlayan İttihat ve Terakki hükümet kurmamış ancak yönetime dışarıdan müdahale ederek ortak olmuştur. Meşrutiyet'in ilanıyla birlikte yeniden ortaya çıkan hürriyet düşüncesinin bir yansıması olarak Abdülhamit döneminde siyasi fikirleri nedeniyle sürgün edilenlerin affedilerek geri dönmelerini amaçlayan bir af teklifi yapılmış daha sonra affın kapsamı genişletilerek 28 Temmuz 1908 tarihinde genel af ilan edilmiştir⁴⁰⁰.

Affın tam olarak hangi suçları kapsadığı konusu vilayetlerde tam olarak anlaşılamamıştır. Örneğin; Diyarbakır Hapishanesinde aftan yararlanmak isteyen siyasi tutuklu Gorgi Pandal isimli şahsın af kapsamında olup olmadığı konusu Adliye Nezaretine iletilmiştir⁴⁰¹. Buna benzer durumlarla karşı karşıya kalınan yerlerden biri de Trabzon'dur. Genel af ilan edildikten sonra 5 Ağustos 1908 tarihinde Trabzon Vilayeti içindeki hapishanelerde âdi suçlardan mahkûm olan suçlular, aftan yararlanmak için hapishanelerin kapılarını kırarak çıkmaya çalışmışlardır. Hapishanelerde bulunan görevlilerin vukuatları önlemek noktasında sayı bakımından yetersiz kaldıkları ifade edilerek bölgeye asker takviye edilmesi istenmiştir⁴⁰². Mahkûmların af çıktığını duyup bulundukları hapishanelerde çıkardıkları karışıklıkların önlenmesi noktasında gardiyanların yetersiz kalması, isyanların büyük boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Trabzon vilayet merkezi dışında sancaklardaki hapishanelerde de aftan yararlanmak amacıyla hapishane yönetimine başvuran mahkûmlar olmuştur. Bu kapsamda Gümüşhane Hapishanesi ön plana çıkmaktadır. 1909 senesinde Gümüşhane Hapishanesinde bulunan 47 mahkûm aftan yararlanmak istemişler ve bu durum üzerine suçlarının af kapsamında olup olmadığı araştırılmıştır⁴⁰³.

Aff-ı umumiden yararlanmak isteyenler yalnızca mahkûmlar değildir. Vilayet genelinde Ermeni olaylarına karışmış ve sonrasında firar etmiş olanlar, Ermenilerin de bu aftan yararlanabileceği yönünde çıkan haber üzerine vilayete gizli yollarla

⁴⁰⁰ Gonca Kiş, *1908 Aff-ı Umumi'nin İstanbul Asayişine Etkileri (İstanbul Gazetelerine Göre)*, (T.C Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak, 2015, s.35.

⁴⁰¹ Taner Aslan, "II. Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları", *Akademik Bakış*, C: III, S.5, Kış 2009, s.43.

⁴⁰² DH.ŞFR.403/101, H.1326.

⁴⁰³ DH.MKT, 2838/67, H.1327.

girmeye çalıştılar. Vilayete kaçak yollardan girmeye çalışmalarında pasaport ücretini yatırmak istememeleri de etkili olmuştur. Vilayet hududlarından geçiş ücretini ödmeden geçmeye çalışan Ermenilerle, görevliler arasında çatışmalar meydana gelmiştir⁴⁰⁴.

Sonuç olarak 28 Temmuz 1908 tarihinde genel af ilan edilmesinden hemen sonra Trabzon Vilayeti'nde asayiş bozan olaylar yaşanmaya başlamıştır. Bunlar arasında mahkûmların aftan yararlanmak için çıkardıkları karışıklıklar çoğunluktadır. Af ilan edilmesi kısa bir vadede büyük olaylara neden olmamış ancak ileriki dönemlerde vilayette işlenen suç sayısında bir artışın yaşanmasına neden olmuştur.

2.2.8. 31 Mart Vakası'nın Vilayetteki Yansımaları

II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte Osmanlı Devleti'ni iç ve dışta meşgul eden birçok olay meydana gelmiştir. 13 Nisan 1909 tarihinde meydana gelen ve Rumi tarihte 31 Mart'a denk gelmesinden dolayı 31 Mart vakası olarak adlandırılan hareketin, Osmanlı toplumunda önemli yansımaları olmuştur. İsyanın meydana gelmesinde birçok neden olmakla birlikte, II. Meşrutiyetin ilanıyla birlikte İttihat ve Terakki Cemiyetinin yönetime dışarıdan müdahalelerde bulunmasıyla ortaya çıkan cemiyet ve hükümet mensupları arasındaki olumsuz hava, orduda alaylı subaylarla, Harbiye'den yeni mezun olan subaylar arasındaki çekişmeler bunlardan başlıcalarıdır. Ayrıca Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilan etmesi, Girit'in Yunanistan'a katıldığını ilan etmesi, Avusturya'nın Bosna Hersek'i ilhakı gibi nedenler de İttihat ve Terakki cemiyetine karşı muhalefetin basın aracılığıyla şiddetlenmesine neden olmuştur⁴⁰⁵. İsyancılar Avcı taburlarının Meclis-i Mebusan'a gelerek, başta İttihat ve Terakki cemiyetinin dağıtılması olmak üzere bir takım isteklerde bulunmuşlardır. Bazı genç mektepli subayları öldürerek, Hüseyin Cahit Bey olduğu düşünülerek Lazkiye mebusu Aslan Bey'i, Ahmed Rıza Bey diye Adliye Nazırı Nazım Paşa'yı öldürerek, Bahriye Nazırı Rıza Paşa'yı yaralamışlardır⁴⁰⁶. Rumeli'de toplanan III. Ordu ve Hareket Ordusunun 24 Nisan 1909 tarihinde İstanbul'a gelmesiyle isyan bastırılmıştır.

⁴⁰⁴ DH.MKT, 1291/79, H.1326.

⁴⁰⁵ Azmi Özcan, "Otuzbir Mart Vakası", *DVİA*, C:34, İstanbul, 2007, s.9.

⁴⁰⁶ Ali Birinci, "31 Mart Vak'ası'nın Bir Yorumu", *Türkler*, C. XIII, (Ed. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, s.200-201.

Trabzon Vilayeti kapsamında 31 Mart olayının duyulması ile birlikte halk arasında daha çok İstanbul'da yaşayan yakınlarından haber alamamaları üzerine bundan kaynaklı endişe ile bazı karışıklıklar çıkmışsa da bu çok büyük boyutlara ulaşmamıştır. Trabzon Valisi Arifi Paşa olaylarla ilgili bilgi almak amacıyla Dâhiliye Nezaretine telgraf çekmiş ve gelen cevapta İstanbul'da asayişin sağlandığı belirtilmiştir. Halkın yatıştırılması için yapılan bilgilendirme işe yaramamış Trabzon Vilayeti'nde İttihat ve Terakki Cemiyeti Şubesi'nin çalışmalarıyla şehirde gösteriler yapılmıştır. Gösteriler asayiş tehdit edecek boyutlara ulaşmamıştır ancak İstanbul'a giderek Meşrutiyeti ve anayasayı korumak için çarpışacak dört tabur oluşturulmasına kadar verilmiştir⁴⁰⁷.

31 Mart vakası sonrası Anadolu'da çıkan karışıklıklar sonucunda katl ve gasp olaylarına karışan ve farklı vilayetlerde hapis cezalarına çarptırılmış olanların tam sayısını belirten cetveller Dâhiliye Nezaretine gönderilmiştir. Bu cetvellerden; Trabzon'daki hapishanelerde toplam 6 kişinin bulunduğu belirlenmiştir. Bunlardan 5'i mahkûm 1 tanesi ise tutuklu olup henüz mahkemesi görülmemiştir⁴⁰⁸.

31 Mart vakasının Trabzon'da yapılan gösteriler ve İstanbul'da yaşayan akrabaları hakkında duydukları endişe sonucu halkın telaşa kapılması dışında basında da tepki toplamıştır. Bütün bunların yanı sıra Hareket Ordusu'nda hayatını kaybeden askerlerin ailelerine ulaştırılmak üzere Trabzon'da bir komisyon oluşturularak para toplanmıştır⁴⁰⁹.

2.2.9. Birinci Dünya Savaşından Kaynaklanan Asayiş Olayları

Birinci Dünya Savaşı, Trabzon Vilayeti kapsamında daha çok ihtilalci Ermeni faaliyetleri sonucunda meydana gelen asayişsizlikle kendini hissettirmiştir. Ermenilerin bölgede özellikle XIX. yüzyılda giriştikleri hareketleri daha da geniş bir alana yayarak Vilayet genelinde birçok Müslüman'ın ölümüne sebep olduğunu söyleyebiliriz. Bölgede uzun yıllardır planladıkları bu hareketler için savaş daha başlamadan silahlanmaya başlamışlardır. Ermeni hadiselerinin son bulmasından kısa bir süre sonra tekrardan silah ve mühimmat biriktirerek Osmanlı Devleti içerisinde

⁴⁰⁷ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz, Selim Ahmetoğlu, "31 Mart İsyanı'nın Trabzon'daki Yansımaları", *Türkiyat Mecmuası*, C. XXI/Güz, 2011,s.1-18

⁴⁰⁸ DH.MB.HPS.M, 53/27, H.1327.

⁴⁰⁹Volkan Aksoy, *II. Meşrutiyet Döneminde Trabzon*, (T.C Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Trabzon, 2014, s.68-72.

bir isyana girişeceklerini belli etmişlerdir. Burada özellikle Rusya'nın desteği büyüktür. Rusların Balkan Savaşları sırasında bölgedeki Rumlara yönelik başlattıkları ayrılıkçı hareketler zamanla Ermenileri de yanlarına çekmeleriyle devam etmiştir. Birinci Dünya savaşında Ermenilerin bölgede yaptığı kısımlar bu durumu desteklemektedir.⁴¹⁰ Eylül 1914 tarihinde Batum'da bazı Ermeni ve Rumların gizliden silahlanmaya başladıkları öğrenilmiştir⁴¹⁰. Rumlar, XX. Yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti'nin dağılma dönemine girmesiyle birlikte 1904'ten itibaren Pontuşçu örgütler kurarak ayrılıkçı faaliyetlere başlamışlardır⁴¹¹. 30 Eylül 1914 tarihinde Trabzon Vilayetinden Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta; Rusya'daki Ermeni ve Rumlardan birkaç kişinin, Harbiye Nazırı Enver Paşa'ya suikast düzenlemek üzere İstanbul'a geldikleri yönünde bazı rivayetler olduğu bilgisi iletilmiştir⁴¹². Bu iki haber, Rusya'nın her iki topluluğu da kendi amaçları doğrultusunda yönlendirdiğini göstermektedir.

Trabzon, Rusya açısından Birinci Dünya Savaşı sırasında Kafkas cephesine iase gönderilmesini engellemek, liman aracılığıyla da gerçekleştirilecek askeri nakliyatın önüne geçmek açısından stratejik olarak önemli bir konumdaydı⁴¹³. Rusya açısından Karadeniz sahillerinde kömür nakliyatını sekteye uğratmak, bölgenin bombalanması için başka bir nedendi. Bu nedenle de savaşta Rusya tarafından ilk saldırı yapılacak yerlerin başında geliyordu. Osmanlı Devleti savaşın başlamasından hemen önce bütün bu durumların farkına vararak sahil kesimlerinde ve Rus sınırına yakın bölgelerde güvenlik önlemleri almaya başlamıştır⁴¹⁴. 28 Ekim 1914 tarihinde, Rusların Ekim ayı içerisinde civarda saldırı yapması durumuna karşı hudut köylerinde bulunan yaşlı, çocuk ve kadınların iç kısımlara nakledilerek can güvenliklerinin sağlanması istenmiştir⁴¹⁵. Nitekim ilk Rus bombardımanı Kasım ayında gerçekleşmiştir. 17 Kasım 1914'te Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafta; Rusya'nın Trabzon sahillerini bir gün önce bombaladığı, bölgedeki Alman ve Gürcü kuvvetleriyle küçük bir birlik askerle karşılık verildiği ifade edilmiştir. Bölgede yeterli silah ve mühimmatın olmadığı, halkın elinde yüz kadar tüfeğin olduğu

⁴¹⁰ DH.ŞFR, 440/94,H.1332.

⁴¹¹ İbrahim Tellioğlu, *Tarih Boyunca Karadeniz*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2019, s.275.

⁴¹² DH. ŞFR, 442/89,H.1332.

⁴¹³ Osman Köse, "Rusların Samsun'u Bombardımanı (1915)", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Kasım 2014, S.11, s.59.

⁴¹⁴ Trabzon Vilayeti, Canik ve Bolu mutasarrıflıklarına çekilen telgrafta; düşman saldırısına uğraması muhtemel olan Karadeniz sahilindeki kasabalarda gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir. Bkz, DH. ŞFR, 46/53, H.1332.

⁴¹⁵ DH. ŞFR, 46/107, H.1332.

belirtilerek bölgeye silah sevk edilmesi istenmiştir⁴¹⁶. Daha önce de 6 Kasım'da Karadeniz sahillerinde bombardımanlara başlayan Rusya, İstanbul'dan Trabzon'a hareket eden uçak ve gemileri bombalamıştır⁴¹⁷. Rusya, Karadeniz sahillerinde özellikle Trabzon limanına yapılan saldırılarla birlikte bölgedeki mevcut yapılara zarar vererek bir kargaşa havası oluşturup halkın iç kesimlere doğru göç etmesini amaçlamaktaydı.

Bölgedeki liman ve binaları hedef alan saldırıların yanı sıra, Rus Torpidoları iskelelere yanaşarak sahillerde yaşayan çocukları ve balıkçıları kaçırp Osmanlı Devleti'nin askeri durumuyla ilgili bilgi toplamaya çalışmışlardır. Durumun Dâhiliye Nezaretine bildirilmesi üzerine; 26 Ocak 1915'te Emniyet-i Umûmiye Müdüriyetinden Trabzon Vilayeti ve Canik Mutasarrıflıklarına çekilen telgrafla birlikte böyle bir durumun tekrar yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınması istenmiştir⁴¹⁸.

31 Ağustos 1915 tarihinde düşman donanmasının taarruzu üzerine Giresun İskelesi'ndeki polis karakolunda hasar meydana gelmiştir. Trabzon Polis müdüriyetinden gönderilen yazıda; karakolda meydana gelen hasarın tamir edilmesi için 4000 kuruşa ihtiyaç olduğu belirtilmiştir⁴¹⁹. Sonrasında istenilen para gönderilmiş ve tamirat işlemi yapılmıştır.

Trabzon Vilayeti'nin sahil kesimlerinde Rus saldırıları 1915 senesi boyunca da devam etmiştir⁴²⁰. 6 Ekim 1915'te Atina kazası yakınlarına gelen Rus Torpidosu, Venka İskelesini bombalayarak bir kahvehane ve iki kayığı tahrip etmişlerdir⁴²¹. Savaş nedeniyle Karadeniz kıyılarındaki Rus saldırıları 1916 senesi içerisinde de devam etmiş ve sahil kesimindeki hükümet konağı gibi pek çok yerde hasara neden olmuştur⁴²². Bütün bu saldırıların son kısmı olarak da Ruslar, 18 Nisan 1916'da Trabzon'u işgal etmişlerdir⁴²³.

⁴¹⁶ DH. ŞFR, 448/95, H.1332.

⁴¹⁷ Osman Köse, "Rusların Samsun'u ...", s.60.

⁴¹⁸ DH.ŞFR, 49/141, H.1333.

⁴¹⁹ DH.EUM.MH, 110/23, H.1332.

⁴²⁰ Samsun ve bağlı kazalarda Rus bombardımanı hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz, Osman Köse, "Rusların Samsun'u ...", s.59-79.

⁴²¹ DH.EUM.5.Şb., 17/48, H.1333.

⁴²² DH.MB.HPS, 19/36, H.1334.

⁴²³ DH.ŞFR, 517/32, H.1334.

Rusların saldırıları dışında savaş süresince ihtilalci Ermeniler halka yönelik bir kıyım hareketinin içine girmişlerdir. Uzun yıllar içerisinde silah ve mühimmat biriktirerek, savaş sırasında cepheye gidenlerin geride bıraktıkları ailelerine yapacakları zulüm için hazırlıklarını tamamlamışlardır. 1915 senesi içerisinde Ermeniler Trabzon Vilayetine bağlı birçok kazada karışıklıklar çıkararak, Osmanlı Devletini içerde çıkardıkları olaylarla meşgul etmeyi amaçlamışlardır. Çıkardıkları karışıklıklar ve işledikleri suçlardan bazıları şu şekildedir. Yomra nahiyesinde, 4 Temmuz 1915 tarihinde jandarmalarla bir ermeni çetesi arasında çatışma yaşanmıştır. Çatışmada bir onbaşı şehit olmuş, Ermeni çetesi üyelerinden de beş kişi ölmüştür⁴²⁴.

25 Ağustos 1915’de Deliklitaş civarında Yomra nahiyesine bağlı Sefez köy muhtarının da içinde bulunduğu 14 kişilik bir Ermeni çetesi ile jandarmalar arasında çıkan çatışmada; Süvari jandarmalardan Ahmet, Sürmeneli Hüseyin ve bir kişi daha şehit düşmüştür. 30 Mayıs 1915 tarihinde Maçka’nın Kapuköy mevkiinde yedi kişilik bir Ermeni çetesinin yaptığı saldırı sonucu Kadrul köyünden Ezdaroğullarından Ömer oğlu Temel şehit olmuştur. 1 Eylül 1915 tarihinde Torul kazasında 25 kişilik bir Ermeni çetesi ile jandarmalar arasında yaşanan çatışmada ise üç kişi hayatını kaybetmiştir⁴²⁵.

2 Eylül 1915 tarihinde Yomra nahiyesinde beş Ermeni’ den oluşan çeteye karşı girişilen çatışmada iki, 4 Eylül’de Sırganlı yaylası mevkiinde üç kişilik bir Ermeni çetesine karşı Akçaabad’ın Bodamiye köyünden 1, 5 Eylül’de Zefanoy’da 4 Ermeniye karşı iki kişi şehid olmuş, bir kişi de yaralanmıştır. 7 Eylülde yine Zefanoy köyünde 2 Ermeni devriye gezen askerlere karşı ateş ederek Trabzon jandarma birinci tabur askerlerinden Mehmet Çavuş’u şehit etmişlerdir. 11 Eylül 1915’te Maçka’da ormanlık alanda 15 kişilik Ermeni çetesi askerlere ateş açarak iki askeri şehit etmişlerdir. 12 Eylül’de Zefanoy köyünde 20 kişilik bir Ermeni çetesi bu kez köy halkından aralarında çocuk ve kadınların da olduğu yedi kişiyi öldürmüşlerdir. 10 Eylül 1915’de Maçka kazası ile Gümüşhane arasında bulunan Mescid yaylasında altı kişilik bir Ermeni çetesi ellerinde Rus silahlarıyla yaylada bulunanlara saldırmışlardır. 27 Temmuz 1915’te Yomra nahiyesinde ormanlık alanda üç kişilik eşkiya çetesi, iki kişilik Ermeni çetesiyle çatışmışlardır. 1 Ağustos’ta Yomra’da 15

⁴²⁴ DH.ŞFR, 478/90, H.1333.

⁴²⁵ DH. EUM.2.Şb, 68/56, H.1333.

kişilik bir Ermeni çetesi bir kişiyi katletmiştir. 27 Ağustos'ta ise yine Yomra'nın Şana köyü civarında 8 Ermeni, askerlerden Mehmet oğlu İbrahim'i yaralamışlardır⁴²⁶. Ermeni çetelerinin saldırıları sonucu 5 Temmuz'da iki kişi, 6 Temmuz'da bir kişi şehit olmuş, 12 Temmuz'da devriye gezen iki kişi yaralanmıştır⁴²⁷. 1915 senesi içerisinde gerçekleşen Ermeni çetelerinin yaptıkları kıyımlara baktığımızda olayların çoğunlukla kırsal kesimde yaşandığını görmekteyiz.



⁴²⁶ DH. EUM.2.Şb, 68/56, H.1333.

⁴²⁷ DH. EUM.2.Şb, 68/56, H.1333.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: TRABZON VİLAYETİ'NDE SUÇ VE SUÇLULAR

Toplumlarda ortak yaşamın gereklerinden biri olan kurallar vardır ve bu kurallara ters düşen davranışlar suç olarak nitelendirilmektedir. Suç, sosyolojik bir kavram olmasından dolayı toplumdan topluma tanımlanmasında ve cezai yaptırımında farklılıklar görülebilir. Çağın gereklerine göre şekillenebilen suç ve ceza kavramları, tarihi süreç içerisinde toplumların yapısına göre düzenlenmiştir. Bu nedenle, bir topluma göre suç olarak nitelendirilen bir davranış başka bir topluma göre suç olmayabilir.

Osmanlı Devleti kuruluşundan itibaren şer'i ve örfi hukuk kurallarının bir arada kullanıldığı bir hukuk yapısına sahiptir⁴²⁸. Tanzimat Fermanı'nın ilanına kadar da Ceza Hukuku'nda büyük bir değişiklik olmamıştır. Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra hukuk alanında yeni düzenlemeler yapılmıştır. Fermanın yapısına uygun olarak suç ve ceza olgusu yeniden ele alınmış, 1840, 1851 ve 1858 tarihlerinde çıkarılan ceza kanunlarıyla birlikte suç ve ceza kavramlarında düzenlemeler yapılmıştır.

Osmanlı hukukuna göre suçlar cinayet, cünha ve kabahat şeklinde üç grupta⁴²⁹ toplanmıştır. 1858 tarihli ceza kanunnamesinin çıkarılmasıyla birlikte suçlar cinayet, cünha ve kabahat şeklinde tasnif edilerek bu suçlara verilecek cezaların süreleri belirlenmiştir. Bu sınıflandırma cezasının süresine göre belirlenmiştir. Cezası idam, müebbed veya süreli kürek, kalebendlik, medeni kanundan düşürme, memuriyetten mahrumiyet olarak belirlenmiş suçlar cinayet suçu kapsamındadır⁴³⁰. Cezası hapis,

⁴²⁸ Osmanlı Ceza Hukuku, şer'i ve örfi hukukun bütününden oluşmaktadır. Osmanlı ceza hukukunda esas olarak İslam Hukukunun uygulanmasının yanı sıra, ta'zir suç ve cezalarının belirlenmesi konusunda devlet başkanına geniş yetkiler tanınması zaman içerisinde Örfi hukuk kurallarının oluşmasını sağlamıştır. Örfi hukuk devlet tarafından belirlenen hukuhi yaptırımları ifade etmektedir. Örfi hukuk kurallarının belirlenmesinde bazen şer'i hukukun biraz ihlal edildiği durumlar olsa da genel itibarıyla ikisi bir arada kullanılmıştır. İslam ceza hukukunda suç ve cezalar had, kısas ve ta'zir olarak üçe ayrılmıştır. Had cezaları, cezası Kur'anda belirlenmiş olan zina, sarhoşluk, hırsızlık gibi suçları ifade etmektedir. Kısas cezası ise kasıtlı olarak yaralama, öldürme gibi suçlara verilen cezaları ifade etmektedir. Bu iki ceza uygulamasının dışında kalan, yöneticinin veya hâkimin takdirine bırakılan cezalardır. Osmanlı hukukunda bu ayrımlar dışında detaylı bir suç ve ceza düzenlemesi yapılmamış, cezalandırma yetkisi yasa koyucunun takdirine bırakılmıştır. Bu konuda Bkz, Coşkun Üçok, "Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:III, S.1, İstanbul, 1946, s.126, Mehmet Akif Aydın, "Ceza", *DVİA*, C:VII, İstanbul, 1993, s.478, Mehmet Akman, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yayınları, İstanbul, 2004, s.15-16.

⁴²⁹ *Düstur*, I.Tertip, C.I, s.537.

⁴³⁰ BOA, İ.DUİT, 78/31, H.1274.

sürgün, para cezası ve memuriyetten uzaklaştırma olan suçlar cünha suç kapsamında yer alır.⁴³¹ Kabahat suçu ise bu iki suç türü dışında kalan ve cezası yirmi dört saatle bir hafta arasında değişen sürelerde hapis veya 100 kuruşa kadar olan para cezasını gerektiren suçları ifade eder. Cinayet suçu; adam öldürme suçunun yanı sıra, eşkıyalık, yol kesme, kundakçılık, hırsızlık, tecavüz gibi suçları da ifade etmektedir. Cinayet cetvelleri bu türden suçların kaydedildiği cetveller olup, 1878 yılından itibaren, önce kaza merkezlerinde hazırlanıp sancaklara, oradan da vilayet merkezlerinde toparlanarak Dâhiliye Nezaretine gönderilmişlerdir. Bu cetvellerin düzenli olarak tutulması ve merkeze gönderilmesi istenilse⁴³² de bu her dönemde mümkün olamamıştır. Bu cetvellerde suçlar; katl (adam öldürme), cerh (yaralama), Kat’-ı tarik (yol kesme), izale-i bıkır (bekâret bozma), cebren fı’l-i şeni’ (tecavüz), ıskat-ı cenin (çocuk düşürme) olarak ifade edilmiştir. Cetvellerde; olayın gerçekleştiği tarih, suç türü, olay yeri, suçu işleyen ve mağdur kimliği ve failin yakalanıp yakalanmadığına dair bilgiler yer almaktadır. Bazı cetvellerde de olayların nedeni ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Cetvellerden bazılarında fail ve mağdurların isimleri sehven yer değiştirilerek yazılmıştır. Bu durum; XIX. yüzyılın sonlarından itibaren devletin idari- ekonomik- sosyal yapısında meydana gelen bozulmanın bir yansımasıdır. Suçların değerlendirilmesi, suçlu ve mağdur isimlerinin yanlış zikredilmesi gibi olumsuzluklara neden olan bu durum, aynı zamanda devlet görevlilerinden bazılarının işlerini titizlikle yapmadıklarını göstermesi bakımından da önemlidir.

3.1. 1876- 1900 Arasında İşlenen Suçlar

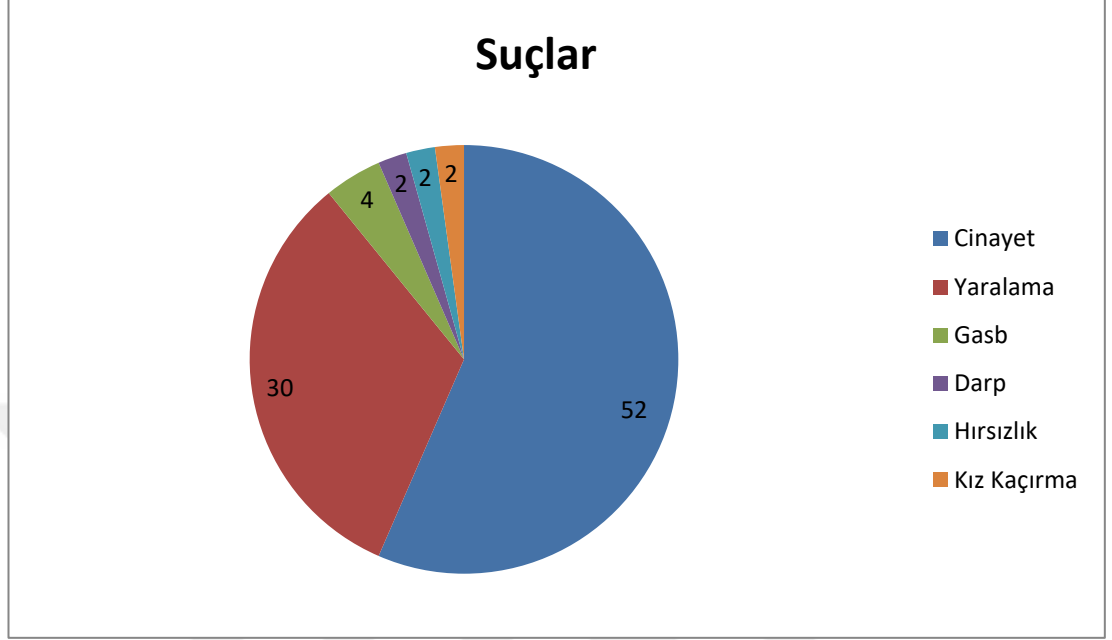
1876-1900 tarih aralığında Trabzon Vilayeti’nde işlenen suçlarla ilgili bilgi edineceğimiz en temel kaynak, merkezden Dâhiliye Nezaretine gönderilen Suç Cetvelleridir. Şer’iyye sicillerinde son dönemlerde suçlara dair bilgilerin yer almamasından dolayı çalışmamızda suç ve suçlular konuları suç cetvellerine ve resmi yazışmalara göre ifade edilmiştir. Bu tarih aralığını bir başlık altında toplama

⁴³¹ *Düstur*, I.Tertip, C.I, s.543.

⁴³² Suç cetvellerinin düzenli olarak tutulması ve merkeze gönderilmesi Osmanlı Devleti tarafından oldukça önemlidir. Bu nedenle cetvellerin her ay hangi gün, ne şekilde düzenlenerek merkeze gönderileceği belirli usullere bağlanmış ve vilayetlere bildirmiştir. İhtar ve İzahat: “*birinci zeyl düstürün on birinci sahifesinde mestur 28 Teşrin-i sani sene 95 tarihli telgraftname-i umumi-i samide münderic tebligat ve ta’rifat dairesinde tanzim ve irsali iktiza iden iş bu cetvelden mikdar-ı kafiyesinin mülhakata tevzi’yle her kaza dâhilinde bir ay zarfında vuku bulacak mevad-ı cinaiyenin o ay nihayetinde tanzim olunacak mezkûr cedvele derc ve imlasıyla irtes ayın ilk haftasında behamehal o kazanın merbut olduğu livaya...*” DH.EUM.EMN, 18/10, H.1296.

nedenimiz ise; bu dönemde kaydedilen suç miktarının sayıca azlığı ve suçlarla ilgili ayrıntılı bilginin de bulunmamasıdır.

Grafik 3. 1. 1876-1900 Arasında İşlenen Suçların Dağılımı



Trabzon Vilayeti genelinde bahsedilen tarih aralığında işlenen toplam suç miktarı 94'tür. Toplam suçlar arasında en fazla cinayet suçu işlenmiştir ve toplam suçlara oranı %55,31'dir. Cinayet suçundan sonra ikinci sırada yaralama suçları gelmekte, toplam suçlara oranı ise %31,91'dir. Bunların yanı sıra kayıtlarda oldukça az rastladığımız dört gasp, iki hırsızlık, iki darp, bir hane basma suçunun toplam suçlara oranı ise %9,57'dir.

Tablo 3. 1. Trabzon Sancağı 1890 Senesi Ağustos-Eylül Aylarındaki Suçlar⁴³³

Vukuat Tarihi	Suçun Cinsi	Fail	Mağdur	Mahali
29 Ağustos 1890	Katl	Meydan-ı Şarki Mahallesinden muhtedi Mehmed	Hayto oğlu Yaniko	Trabzon
13 Eylül 1890	Katl	Uzunmusa Karyesinden Ali	Emir Ali oğlu Veli	Ordu
14 Eylül 1890	Gasp	Boztepeden Muhacir oğlu Hüseyin ve birkaç refiği	Arakil Ağa	Ordu
23 Ağustos 1890	Katl	Yaylı oğlu Ali Osman	Molla Musa oğlu Mehmed	Yomra
6 Eylül 1890	Katl	Helvacı Karyesinden Karabağ oğlu Şakir ve Ahmet ve diğer Şakir	Öksüz oğlu Mikdad	Akçaabad

⁴³³ DH.MKT, 1791/ 41, H.1308.

		ve Memiş ve Rüfekası		
9 Eylül 1890	Katl	Meşhur eşkiyalardan Abbas oğlu Yunis ve Ömer ve Rüfekası	Muhtar Oğlu Süleymanın yeğeni Temel	Akçaabad
6 Eylül 1890	Cerh	Kuçera Karyesinden Kara İbrahim oğlu Ali ve Hasan ve hafız durmuş	Aynı Karyeden Batman oğlu Hasan	Sürmene
5 Eylül 1890	Katl	Kumas oğlu Mehmed ve Şişman oğlu Ahmet ve biraderi Mehmed	Şudoğlu Ahmet bin Mustafa	Tonya
6 Eylül 1890	Kız Kaldırmak	Hacı Murad oğlu Mehmed	-	Of

Trabzon Sancağı'nda 1890 senesi 13 Ağustos-12 Eylül arası dönemde 9 suç kayıtlara yansımıştır. Tirebolu, Giresun, Vakfikebir, Görele, Şarlı ve Maçka kazalarında suç kaydedilmemiştir. Bu dönemde, altı cinayet, bir yaralama, bir gasp ve bir de kız kaçırma suçları işlenmiştir. Faillerden altısı olaya müteakip yakalanmış üç tanesi ise firar etmiştir. Cinayet vakalarının tamamı kırsal alanlarda gerçekleşmiştir. 25 Ağustos 1890 tarihinde Trabzon'un Meydan-ı Şarki Mahallesinde gerçekleşen cinayet vakasında; Mahalleden Muhtedi Mehmed, Hayto oğlu Yaniko'yu öldürmüştür. Diğer cinayet vakalarında ise; Ordu Kazasında Uzunmusa Karyesinden Ali, Veli'yi, Yomra Nahiyesinden Yaylıoğlu Ali Osman, Mehmed'i, Akçaabad Kazasından; Karabağ oğlu Şakir ve Ahmet, birkaç yakın arkadaşıyla beraber Mikdad'ı meşhur eşkiyalardan Abbas oğlu Yunis ve Ömer diğer çete üyeleriyle beraber Temel'i, Tonya kazasından; Kumasoğlu Mehmed, Şişman oğlu Ahmet ve biraderi Mehmed ile birlikte Mustafa'yı öldürmüşlerdir. Ordu kazasında bir de gasp vakası meydana gelmiştir. Boztepe'den Muhacirinden Muharrem'in oğlu Hüseyin ve birkaç refiği Arakil Ağa'yı gasp etmişlerdir. 6 Eylül 1890 tarihinde Kuçera Karyesinden Kara İbrahim oğlu Ali, Hasan ve Hafız Durmuş, aynı Karyeden Batman oğlu Hasan'ı yaralamışlardır⁴³⁴.

1 Temmuz 1893 tarihinde Canik Sancağı'nda; Trabzon Kapukaya Ermeni muhtarı Kigork tarlasından evine giderken kimliği belirlenemeyen şahıslar tarafından kurşun atmak suretiyle öldürülmüştür. Aynı tarihte Lazistan Sancağı; Atina Kazası Kucari Karyesinden Terzioğulları Dursun ve Osman, Hamidiye mahallesinden Çerkez Yusuf, Çirakoğullarından Mikdad, Mustafa ve Mehmed, Kosanoğlu İbrahim'in evini basarak eşyalarını gasp etmiş ve tutuklanarak Adliyeye teslim

⁴³⁴ DH.MKT, 1791/41, H.1308.

edilmişlerdir. Giresun Kazasından Yohan, Yetimoğlu Nikola'yı, Görele Kazasından İsmailbeğli Karyesinden Yakub oğlu Şaban Müşadoğlu İbrahim'i öldürerek yakalanmışlar ve Adliye'ye teslim edilmişlerdir. Bir ay içerisinde vilayet kapsamında üç cinayet ve bir gasp ve bir hane basma suçu olmak üzere toplam beş suç kaydedilmiştir⁴³⁵.

1897 Kasım-Aralık ayı içerisinde Samsun'da yalnızca bir suç kaydı bulunmaktadır. Yunan konsolosluğu eski tercümanı Hüsnü Efendi ile Ermenilerden meyhanecilik yapan bir şahıs arasında yaşanan kavgada, Ermeni olan şahıs, Hüsnü efendiye tokat atarak kavgayı başlatmıştır. Olayın polisler tarafından görülmesiyle Ermeni olan şahıs tutuklanmıştır⁴³⁶.

1899 Temmuz-Ağustos arası dönemde; Trabzon Sancağı'nda 10 cinayet, iki darp ve cerh, Canik Sancağı'nda bir cinayet, bir gasp, Gümüşhane Sancağı'nda bir cebren kız kaçırma, bir cinayet, Lazistan Sancağı'nda bir cinayet ve ik yaralama vakası meydana gelmiş ve faillerin tamamı yakalanmıştır⁴³⁷. 1899 Eylül ayının ilk on beş gününde Trabzon Sancağı'nda beş cinayet bir gasp, Canik Sancağı'nda bir hayvan hırsızlığı, Lazistan Sancağı'nda bir cinayet vakası meydana gelmiş ve bütün suçlular yakalanmıştır⁴³⁸. 1899 senesi 7 Şubat-21 Şubat arasında Trabzon Sancağı'nda beş katl, iki cerh, Canik Sancağı'nda iki katl, üç cerh, bir kadın kaçırma, Lazistan Sancağı'nda dört cerh, bir darp, bir silah çekme olmak üzere vilayet kapsamında toplam 19 suç kaydedilmiştir⁴³⁹. 1899 senesine ait üç cetvele göre; 46 suç kayıtlara yansımıştır ve ayda ortalama 16 suç kaydedilmiştir. Bunlar arasından 26'sı cinayet suçudur.

1900 senesi Nisan ayının son 15 günü içerisinde Trabzon Vilayetinde asayiş gayet iyi bir durumdadır. Bu süre zarfında Trabzon Sancağı'nda iki yaralama, Canik Sancağı'nda bir cinayet, Lazistan Sancağı'nda bir cinayet vakası gerçekleşmiştir. Faillerin tamamı yakalanmış ve Adliye'ye sevk edilmiştir⁴⁴⁰. 1900 senesi Mayıs ayında ise üç cinayet, altı yaralama, Lazistan Sancağı'nda bir yaralama olmak üzere

⁴³⁵ DH.MKT, 97/18, H.1310.

⁴³⁶ DH.ŞFR, 217/31, H.1315.

⁴³⁷ HR.TH, 230/93, H. 1317.

⁴³⁸ HR.TH, 233/27, H.1317.

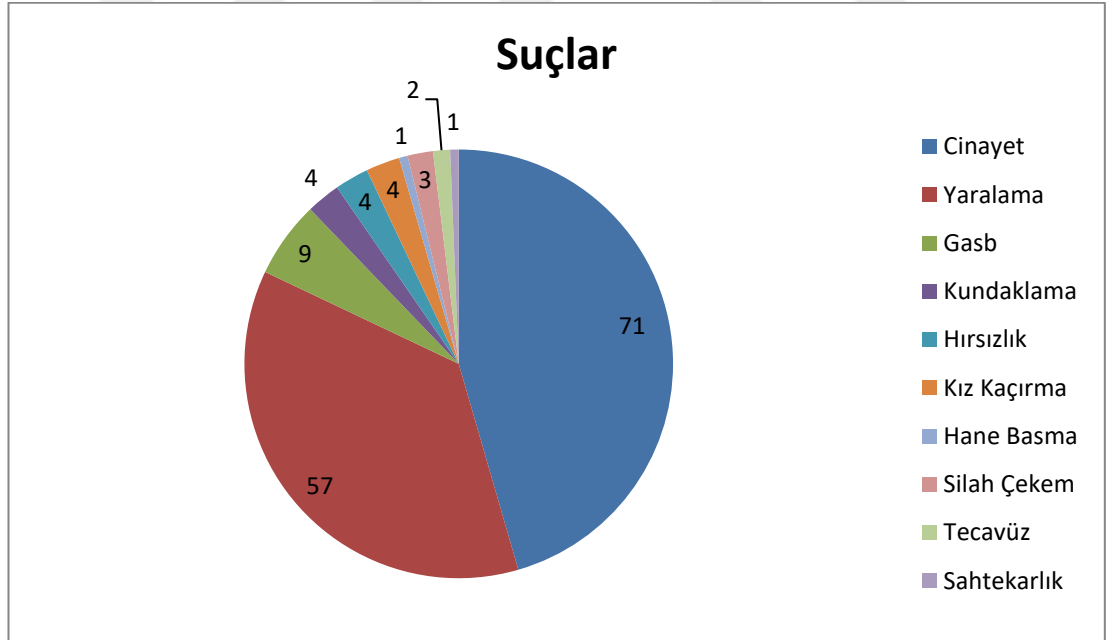
⁴³⁹ HR.SYS, 82/89, H.1316.

⁴⁴⁰ DH.TMIK.M, 86/72, H.1317.

toplamda 10 suç kayıtlara yansımıştır⁴⁴¹. 1900 senesi Temmuz ayının son 15 gününde Trabzon ve Canik Sancağı'nda birer cinayet, Lazistan Sancağı'nda iki yaralama, toplamda dört suç işlenmiştir. Faillerin tamamı yakalanmıştır⁴⁴². 1900 senesi Ekim ayının son 15 günü içerisinde; Trabzon Sancağı'nda yedi cinayet bir yaralama, Canik Sancağı'nda dört yaralama, Lazistan Sancağı'nda üç cinayet bir hırsızlık olmak üzere toplam 16 suç kayıtlara yansımıştır. Faillerin tamamı yakalanarak mahkemeye çıkarılmış ancak olayın içeriği ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer verilmemiştir⁴⁴³. 1900 senesi Vilayet genelinde işlenen suç sayısı 34'dür. 1900 senesinde Vilayetin suç durumunu ortaya koyan bu cetveller dışında başka suç kaydı bulunmamaktadır. Diğer aylara ait kayıtların olmayışı bu aylarda hiç suç işlenmediği anlamına gelmemektedir. Muhtemelen yaşanan aksaklıklardan dolayı cetvellerin gönderilemediği düşünülebilir. Bu durum özellikle 1876-1900 arasındaki dönem için geçerlidir.

3.2. 1900-1910 Arasında İşlenen Suçlar Ve Failleri

Grafik 3. 2. 1900-1909 Arasında İşlenen Suçların Dağılımı



1900-1910 arasında kayıtlara yansıyan suç miktarı 156'dır. Bunlar arasında en fazla cinayet vakası işlenmiş görünmektedir. Cinayet vakalarının toplam suç

⁴⁴¹ HR.TH, 243/6, H.1318.

⁴⁴² DH.MKT, 93/30, H.1318.

⁴⁴³ DH.TMIK.M, 97/67, H.1318.

miktarına oranı ise %45,51'dir. Yaralama suçlarının sayısı 57'dir ve toplam suçlara oranı %36,5'tir.

1901 senesi Mart ayının son 15 günü içerisinde Trabzon Sancağı dâhilinde bir cinayet, Canik Sancağı'nda; iki cinayet, Lazistan Sancağı'nda bir cinayet, üç yaralama vakası meydana gelmiş ve faillerin tamamı yakalanmıştır⁴⁴⁴. 1901 senesi Nisan ayında; Trabzon Sancağı'nda bir cinayet, Canik Sancağı'nda iki cinayet, bir yaralama vakası kayıtlara yansımış bunlar dışında bir suç kaydedilmemiştir⁴⁴⁵. 1901 senesi Mayıs ayının ilk 15 günü içerisinde Trabzon Sancağı'nda; bir cinayet, bir yaralama, Canik Sancağı'nda yalnız bir cinayet, Lazistan Sancağı'nda iki cinayet, Gümüşhane Sancağı'nda; iki cinayet, iki yaralama vakası meydana gelmiştir. Faillerin biri hariç hepsinin olaya müteakip yakalandığı belirtilmiştir⁴⁴⁶.

1901 senesi Ağustos ayının son 15 gününde; Trabzon Sancağı'nda 1 cinayet 1 kız kaçırma, Gümüşhane Sancağı'nda bir gasp vakası meydana gelmiştir. Diğer Sancaklarda herhangi bir suç meydana gelmemiştir. Cinayet vakasının faili ve gasp vakasının bir faili yakalanmış, diğerleri firar etmiştir⁴⁴⁷. 1901 senesine ait beş cetvelde toplam 23 suç kaydedilmiştir. Yaklaşık dört aylık bir dönem içerisinde işlenen suç miktarına baktığımızda suç sayısının büyük rakamlara ulaşmadığı görülmektedir. Bu durum vilayet kapsamında asayişin temini için yapılan çalışmaların başarılı olduğunu göstermektedir.

1902 senesi Mart ayının son 15 günü içerisinde Trabzon Sancağı'nda bir katl, iki yaralama, Canik Sancağı'nda bir kadın kaçırma, bir katl, Lazistan Sancağı'nda bir katl vakası meydana gelmiştir⁴⁴⁸.

1903 senesi 28 Ağustos ile Eylül ortasına kadarki dönemde Trabzon Sancağı'nda iki katl, bir yaralama, Lazistan Sancağı'nda üç katl, bir yaralama suçu kaydedilmiştir⁴⁴⁹. 1903 senesi Mart sonu ile Nisan ayı ilk 15 günü arasındaki dönemde; Trabzon Sancağı'nda bir yaralama, Canik Sancağı'nda bir gasp, Lazistan Sancağı'nda üç katl, bir cebren kadın kaçırma, dört yaralama suçu işlenmiştir⁴⁵⁰.

⁴⁴⁴ DH.TMIK.M, 102/32, H.1318.

⁴⁴⁵ DH.TMIK.M, 102/59, 103/68, H.1318.

⁴⁴⁶ DH.TMIK.M, 104/21, H.1321.

⁴⁴⁷ DH.TMIK.M, 109/46, H.1319.

⁴⁴⁸ Y.PRK.UM, 58/44, H.1320.

⁴⁴⁹ DH.TMIK.M, 154/4, H.1321.

⁴⁵⁰ Y.PRK.UM, 63/49, H.1321.

1903 senesi Şubat ayının son 15 günü içerisinde; Trabzon Sancağı'nda bir yaralama, Canik Sancağı'nda bir katl, Lazistan Sancağı'nda bir katl, bir yaralama vakası meydana gelmiş ve faillerin hepsi yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir⁴⁵¹. 1903 Mayıs ayının son günlerinde meydana gelen suç miktarı 15'tir. Trabzon Sancağı'nda; bir gasp, üç yaralama, üç katl, Canik Sancağı'nda dört katl, üç yaralama, Lazistan Sancağı'nda yalnızca bir yaralama suçu kayıtlara yansımıştır. Faillerin bir kısmı olay sonrasında yakalanarak Adliyeeye teslim edilmiştir⁴⁵². 1903 Senesi Temmuz ayının son 15 günü içerisinde; Trabzon Sancağı'nda bir katl, iki yaralama, Lazistan Sancağı dâhilinde iki yaralama, Gümüşhane Sancağı'nda bir katl olmak üzere altı suç işlenmiştir⁴⁵³. 1903 senesi Kasım ayının ilk yarısında; Trabzon Sancağı'nda üç katl, bir yaralama ve bir gasp, Canik Sancağı'nda ise iki yaralama vakası meydana gelmiştir⁴⁵⁴.

1903 senesinde Vilayet genelinde kayıtlara yansıyan suç miktarı 49'dur. Bu dönemde 23 yaralama vakası kaydedilmiştir ve suçların büyük bir kısmını yaralama vakaları oluşturmaktadır. Bunların dokuzu Trabzon Sancağı'nda, dokuzu Lazistan Sancağı'nda, beşi Canik Sancağı'nda meydana gelmiştir. Cinayet suçlarının miktarı 22'dir. Trabzon Sancağı'nda dokuz, Lazistan Sancağı'nda yedi, Canik Sancağı'nda beş, Gümüşhane Sancağı'nda ise bir cinayet vakası kayıtlara yansımıştır. Kız kaçırma, gasp gibi suçlar nadiren işlenmiştir.

Tablo 3. 2. Trabzon Vilayeti 1904 Senesi Ocak-Şubat Aylarında İşlenen Suçlar⁴⁵⁵

Kaza	Suç Türü	Suç Tarihi	Suçlu
Ordu	Cebren Fi'l-i şeni' ve gasp	16 Ocak 1904	Çilli oğlu Ali ve Odabaş oğlu Halil
Ordu	İzale-i bikr	3 Şubat 1904	Musa oğlu Durmuş
Ordu	Sahtekârlık	31 Ocak 1904	Tabutçu oğlu Ali
Ordu	İhrak	9 Şubat 1904	Musa oğlu Süleyman
Giresun	Katl	9 Şubat 1904	Garib oğlu Dumrul
Giresun	Katl kastıyla kurşun atmak ve bıçakla cerh	13 Şubat 1904	Kanoğlu Mehmed ve refikası Osman ve Musa oğlu Durmuş
Sürmene	Kurşunla Cerh ve katl	9 Şubat 1904	Nebi ağanın Hasan ve ağanın Hasan ağa
Of	Katl	16 Ocak 1904	Sarı Ali oğlu Abbas
Of	Katl	17 Ocak 1904	İsmail Ağa Oğlu Mustafa
Samsun	Katl	29 Ocak 1904	Kel Kerim oğlu Aziz ve

⁴⁵¹ Y.PRK.UM, 62/21, H.1320.

⁴⁵² ZB,307/5, H.1321.

⁴⁵³ Y.PRK.UM, 65/103, H.1321.

⁴⁵⁴ DH.TMIK.M, 159/34, H.1321.

⁴⁵⁵ ZB, 307/31, H.1321.

			validesi Hanife ve biraderi Bilal
Samsun	Sirkat ve Cerh	6 Şubat 1904	Gusto oğlu Veled-i Anastas
Samsun	Mesmumen vefat	12 Şubat 1904	Aliban oğlu İsmail zevcesi Saliye
Bafra	İhrak	30 Ocak 1904	Yorgo zevcesi Ratna
Bafra	Katl	12 Şubat 1904	Lazoğlu İlyas ve Yakub ve Mehmed ve rüfekaları
Terme	Hane basmaya kalkışmak (hane basmaya çalışırken ev sahibi tarafından öldürülmüştür.)	24 Ocak 1904	Öksüz oğlu Musa
Ünye	Cerh	24 Ocak 1904	Kökcü Karyesinden Mertoğlu İbrahim
Ünye	Cerh	24 Ocak 1904	Papas oğlu Yorgo
Çarşamba	Katl	20 Ocak 1904	Faili mechul
Rize	Katl ve gasp	20 Ocak 1904	 Oğlu Hüseyin ve Ali oğlu İdris ve Osman oğlu Dursun ve Mehmed ve rüfekası
Viçe	Katl	31 Ocak 1904	Öksüz oğullarından Harun ve Arif
Torul	Cerh ve teşhir-i silah	20 Ocak 1904	Kaçakçılardan ve Akçaabad ahalisinden Feyzi ve elli kadar refiği

1904 senesinde 14 Ocak- 13 Şubat tarihleri arasında işlenen toplam suç miktarı 27'dir. Suçların dağılımına baktığımızda en fazla cinayet suçu işlenmiştir. Cinayet suçu miktarı sekizdir. Terme Kazasında meydana gelen hane basmaya teşebbüs suçunun faili olay sırasında öldürülmüştür. Suçlu ile mağdurun yer değiştirdiği bu olayda; aslında Mehmet'in evini basarak muhtemelen hırsızlık, cinayet veya yaralama gibi suçlardan birini işleyecek olan Musa, Mehmet tarafından öldürülmüştür. Olay sonrasında Mehmet yakalanarak Adliyeye sevk edilmiştir. Suçlular arasında üç kadın fail bulunmaktadır. Bunlar arasından en dikkat çeken olayın faili, eşini zehirleyerek öldüren Saliye'dir. Çarşamba kazasında meydana gelen cinayet vakası faili bilinmeyen tek olaydır⁴⁵⁶.

1904 senesi Ağustos ayında Lazistan Sancağı Müddeî-yi Umumi Muavini olan Hayri Bey'e; Eşkiya Şükrü'ye yataklık, kılavuzluk ve taraftarlık etmek, hapisshaneden bazı suçluların kaçmasına yardımcı olmak gibi suçlar isnad edilmiştir. Hayri Bey hakkında yapılacak olan araştırmanın sonuçlanması ve memuriyeti ile

⁴⁵⁶ ZB, 307/31, H.1321.

ilgili nihai kararın verilmesine kadar Vilayet merkezine çekilmesine müsaade edilmiştir⁴⁵⁷.

1905 senesi Mart ayına ait cetvelde; vilayet kapsamında 13 suç kaydedilmiştir. Suçların dağılımına baktığımızda; üç cinayet, bir kurşun atmak, üç hırsızlık, iki gasp, üç cerh, bir kundaklama suçu bulunmaktadır. Hem Mart ayı içerisinde işlenen suçların failleri hem de daha önceki aylarda suç işleyip firar etmiş olan pek çok kişi yakalanmıştır, bazı suçlular da kendiliğinden teslim olmuştur⁴⁵⁸.

25 Aralık 1906 tarihinde Giresun Kazasında birçok dükkân, mağaza, otel ve gazino çıkan yangın neticesinde yok olmuştur. Yangını, Union Sigortasından para almak için kendi manifaturacı dükkânlarını yakan Artin oğlu Bağdadlıyan Manuk biraderlerin, Sigortacı Veledyan Agop ve Haçik efendilerin teşvikleriyle çıkarttıkları tahkikat neticesinde anlaşıldı⁴⁵⁹. Olayın başta birçok yerin küle döndüğü bir olay olarak görünürken yapılan tahkikat neticesinde kundaklama vakası olduğu ortaya çıkmıştır.

1909 senesi Mart ayında Trabzon Sancağı'nda bir kız kaçırmak, üç cinayet, iki yaralama, Lazistan Sancağı'nda dört cinayet, iki yaralama suçu meydana gelmiştir. Faillerin çoğu yakalanmış, yakalanamayanlar ise takip edilmeye başlanmıştır⁴⁶⁰. 1909 senesi Nisan ayı ilk on beş günü içerisinde Trabzon Sancağı'nda; bir cinayet, bir yaralama, Canik Sancağı'nda iki cinayet ve iki yaralama, Lazistan Sancağı'nda bir cinayet ve bir yaralama suçları meydana gelmiştir⁴⁶¹. Nisan ayının son 15 gününde ise Trabzon Sancağı'nda bir hırsızlık, iki cinayet, üç yaralama, Canik Sancağı'nda bir cinayet, Lazistan Sancağı'nda bir cinayet, üç yaralama suçu meydana gelmiştir⁴⁶². Bir ay içindeki toplam suç miktarı 19'dur. 1909 senesi Eylül ayında yalnızca Bafra, Çarşamba, Fatsa ve Terme kazalarına ait suç cetveli mevcuttur. Cetvelde; dört katl, iki yaralama, bir gasp olmak üzere toplam yedi suç kaydı bulunmaktadır⁴⁶³. 1909 senesinde kayıtlara yansıyan suç miktarı 38'dir. Mart, Nisan ve Eylül aylarına ait verilerden en fazla cinayet suçu işlendiği anlaşılmaktadır. İkinci sırada ise yaralama suçu gelmektedir.

⁴⁵⁷ DH.ŞFR, 337/72, H.1322.

⁴⁵⁸ ŞD, 3036/37, H.1322.

⁴⁵⁹ DH.MKT, 1140/23, H.1324.

⁴⁶⁰ DH.TMIK.M, 171/3, H.1327.

⁴⁶¹ DH.TMIK.M, 171/22, H.1327.

⁴⁶² DH.TMIK.M, 172/36, H.1327.

⁴⁶³ DH.MUİ, 40/1/16/3.H.1327.

1909 senesinde işlenen suçların sancaklara dağılımına baktığımızda ise cinayet suçlarının altısı Trabzon, altısı Lazistan, yedisi Canik Sancağı'nda meydana gelmiştir. Yaralama suçlarının altısı Trabzon, altısı Lazistan Sancağı'nda, dördü ise Canik Sancağı'nda kaydedilmiştir.

Sonuç olarak, 1900-1910 yılları arasında kayıtlara yansıyan suçların kişilere karşı işlenen âdi suçlar olduğunu söyleyebiliriz. Bunlar arasında en yaygın olan öldürme ve yaralama vakalarıdır. Başka Osmanlı vilayetlerinde işlenen suçlarla Trabzon Vilayeti'nde işlenen suçlar benzerlik göstermektedir. Örneğin; bu tarihler arasında Selanik Vilayeti'nde işlenen suçlar arasında da cinayet ve yaralama suçlarının çoğunlukta olduğu görülmektedir⁴⁶⁴. Yine bu tarihlerdeki suç oranına bakıldığında Manastır Vilayeti'nde de yaralama ve öldürme suçlarının sayısı diğer suç türlerine oranla oldukça fazladır⁴⁶⁵.

Bu dönemde tutulan cetvellerde olayların ayrıntısı ile ilgili fikir edineceğimiz bilgiler oldukça sınırlıdır. Ancak yaralama ve öldürme suçlarının kişiler arasındaki husumet sonucunda gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Faillerin bir kısmı olay anında yakalanabilmişken, bir kısmı kaçmayı başarmış ancak sonrasında ele geçirilmiştir. Bu durumda, suç mekânlarının daha çok kırsal alanlar olması etkili olmuştur. Kırsal alanlarda güvenliğin sağlanmasından sorumlu olan jandarma teşkilatının kuruluş nizamnamesi 29 Mart 1903 tarihinde ilan edilmiş⁴⁶⁶ ancak 1 Şubat 1904 tarihinde yürürlüğe girmiştir⁴⁶⁷. Bu nedenle de XIX. yüzyılın başında kurumsallaşmaya başlayan bu kurumun bir anda vilayet geneline yayılması mümkün olamadığı gibi asayiş sağlamakta da yetersiz kalmıştır.

3.3. 1910-1915 Arasında İşlenen Suçlar Ve Failleri

1910-1911 arasındaki dönemde işlenen suçlar ve failleriyle ilgili cetvellerde ayrıntılı bilgiler bulunmaktadır. Bu dönemde işlenen suçlarla ilgili ayrıca Vilayet merkezi ile Dâhiliye Nezareti arasındaki yazışmalar, önemli bilgiler ihtiva

⁴⁶⁴ Gamze Ceylan, *182 Numaralı Cearaim Defterine Göre Selanik Vilayeti'nde Suç ve Asayiş (1905-1909)*, (T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon, 2019, s.15-16.

⁴⁶⁵ Gürsoy Şahin, "XX. Yüzyılın Başlarında Manastır Vilayeti'nde Suç ve Asayişe Dair Bazı Tespitler", *Osmanlı Dönemi Balkanlarda Sosyal ve Kültürel Hayat*, Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara, 2018, s.341-396.

⁴⁶⁶ Nizamname için bkz, A.DVN.MKL, 43/5, H.1320.

⁴⁶⁷ Türkmen Törel, *Osmanlı Jandarmasının Mesleki ve Askeri Terbiyesi*, Hiperyayın, İstanbul, 2020, s.13.

etmektedir. Belirlediğimiz tarih aralığındaki suç ve suçlular bu bölümde ele alınacaktır ancak bu tarih aralığını kapsayan bazı meseleler asayiş olayları içinde anlatıldığından burada ayrıca değinilmemiştir.

3.3.1.Trabzon Sancağı’nda Suçlar

Trabzon Sancağı’nda 1911 senesi Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında işlenen toplam suç miktarı 35’tir. Bu suçların bir kısmı birleştirilerek cetvellere kaydedilmiştir. Örneğin bir kişi hem yaralama hem de cinayet suçlarını işlediyse bu tek bir suç işlemiş gibi ifade edilmiştir. Bu nedenle suç sayıları ayrı ayrı hesaplanarak açıklanmıştır.

Tablo 3. 3. Trabzon Sancağı’nda 1911 Senesi Haziran-Ağustos Aylarındaki Suçlar⁴⁶⁸

Olay Yeri	Mağdur	Fail	Suçun Cinsi	Ne Zaman Yakalandığı
Giresun Kazası	Serbeşik Oğlu Abdullah	Komid Oğlu Sadon	Kurşunla Katl	Fail yakalanmıştır.
Görel Kazası	Kukul Oğlu Mehmed	Ali Oğlu Ömer	Kazaen Katl	Fail adliyeye bırakılmıştır.
Vakfikebir Kazası	Topal Oğlu Yusuf ve ... Oğlu Arif	Topal Oğlu İlyas	Tehlikeli Suretle Cerh	Fail adliyeye bırakılmıştır.
Akçaabad Kazası	Bozoğlu Hasan	Emmizadesi Mevlüd	Tehlikeli Suretle Cerh	Fail adliyeye bırakılmıştır.
Hapsamana Nahiyesi	Ayanın Oğlu Niyazi	Deli Yoroğlu	Katl	Firar etmiştir, aranmaktadır.
Giresun Kazası Akköy Nahiyesi	Topal Oğlu İsmanil	Hekimoğlu İsmail	Tehlikeli Suretle Cerh	Firar etmiştir, aranmaktadır.
Giresuna Tabi Akköy Nahiyesi	Kütükbaş oğlu Amine	Kütükbaş oğlu Şükrü	Katl	Fail yakalanmıştır.
Ordunya Tabi Perşembe Nahiyesi	Hacı İmam Oğlu Arif	Hacı Murtezazade Refik Efendi Mahdumu Mehmed ile Kayınbiraderi İlyas	Cerh	Fail yakalanmıştır.
Maçka Kazası	Kanbur Oğlu Osman	Kanbur Oğlu Hamdi ve Civelek Oğlu Talib	Katl	Fail yakalanmıştır.
Bolaman Nahiyesi	Eğribel Muhtarı Yusuf	Failleri Mechul	Katl	Firar etmiştir, aranmaktadır.
Of Kazası	Demürcü Oğlu Mustafa	Demürcü Oğlu Ahmet	Katl	Failleri tutulmuştur.
Yomra Nahiyesi	Aleksis oğlu Dimitri	Tosun Oğlu Halil ve Oğlu Hüseyin	Cerh	Failleri tutulmuştur.
Sürmene Kazası	Eğri Oğlu Ali ve Ahmet	Eğri Oğlu Mustafa, Nebi	Katl ve Cerh	Failleri tutulmuştur.

⁴⁶⁸ DH.EUM.EMN, 1/60, H.1929.

		Ağa, Ahmet ve Yakub		
Tonya Nahiyesi	Şişman Oğlu Mehmed Ali ve Caberi Oğlu Hüseyin Çavuş Kara Ali Oğlu Halim	Şişman Oğlu Mehmed ve Mustafa ve Hasan ve Musaf Oğlu Mustafa ve rüfekaşı	Katl	Musaf oğlu Mustafa ile Şişman Oğlu Hasan tutulmuşlardır.
Ordu Kazası	Kel Osman Oğlu Temel	Kürt oğlu İbrahim ve refikası	Katl	Refikasından Ayvaz Oğlu Hakkı yakalanmıştır
Ordu Kazası	Ömer Oğlu Müteveffa Halilin Kerimesi Hava	Validesi Emriye	Katl	Faili yakalanmıştır.
Ordu Kazası	Candar Oğlu Şakir	Derviş oğlu Mahmud ve rüfekaşı	Katl	Failleri takib edilmektedir.
Ordu Kazası	Sarı Koca Oğlu Mahmud	Ömer oğlu Abdullah	Katl	Fail yakalanmıştır.
Giresun Kazası	Sürü kolcusu Yusuf	Topçu Oğlu İsmail	Cerh	Faili yakalanmıştır.
Aybastı Nahiyesi	Kürt Osman Oğlu Arif	Kadı Oğlu Emin	Kazaen Katl	Fail yakalanmıştır.
Hapsamana Nahiyesi	Kahraman Oğlu Mustafanın Zevcesi Aişe	Dereci Oğlu Hasan ve Refiki Ahmet Oğlu Hasan	Cerh	Failleri yakalanmıştır.
Trabzon Kazası	Samancı Mustafa ve Zevcesi Emine Hatun	Yomralı Mecnun Recep	Bıçakla Katl	Failleri yaralı olarak ele geçirilmiştir.
Yomra Nahiyesi	Uzun Hüseyin Oğlu Yakub	Faili Mechul	Kurşunla Katl	Faili firar etmiştir.
Yomra Nahiyesi	Müezzın Oğlu Cafer	Faili Mechul	Kurşunla Katl	Faili firar etmiştir.
Akçabad Kazası	Miraç Oğlu Salih Bin Mehmed	İslam Oğlu Hasan bin Hüseyin	Kurşunla Katl	Fail Tutulmuştur.
Yomra Nahiyesi	Hamza oğlu Abdullah ve Biraderi ...	Hamza Oğlu Hüseyin ve Refiki	Cerh	Fail Tutulmuştur.
Yomra Nahiyesi	Pul Oğlu Halil	... Oğlu Ahmet	Cerh	Firar etmiştir, aranmaktadır.
Yomra Nahiyesi	Fındık Oğlu Yusuf	Şahs-ı Mechul	Katl	Faili firar etmiştir.
Şarlı Nahiyesi	İslam Oğlu Salim	Görel Kazasında Urgancıoğlu Ali ve Refikası	Katl	Faillerden biri tutulmuştur.
Of Kazası	Çalık Oğlu Mustafa	Çalık Oğlu Hamza	Katl	Fail firar etmiştir.
Of Kazası	Kosbadoğullarından Mustafa ve Süleyman	Hacı sufi Oğlu Ali	Katl ve Cerh	Mustafa maktul ve Süleyman mecru' olmuştur.
Of Kazası	Nebi Ağanın Oğlu Aziz	Kara Hasan Oğlu Bahadır ve Mustafave Ömer	Katl	Bahadır ile Ömer tutulmuştur.
Of Kazası	Demürcü Oğlu Mustafa	Demürcü Oğlu Ahmet	Katl	Fail tutulmuştur.

Tablo 3. 4. 1911 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı⁴⁶⁹

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	24
Cerh (Yaralama)	11
Toplam	35

Trabzon Sancağı'nda 1911 senesi içerisinde toplam suç miktarı 35'tir. Cinayet ve yaralama dışında başka hiçbir suç kayıtlara yansımamıştır. Bu dönemde 24 öldürme, 11 yaralama suçu kaydedilmiştir.

Tablo 3. 5. 1912 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı⁴⁷⁰

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	107
Cebren Fi'l-i Şeni' (Tecavüz)	17
Cerh (Yaralama)	81
Sirkat	33
Kadın kaçıрма/ Kız kaçıрма	21
Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)	1
Katl Kastıyla Teşhir-i Silah	6
İhrak (Yakma)	9
Kat'ı Tarik (Yol Kesme)	6
Darp	7
Gasp	26
İşkence	5
Rüşvet/Dolandırıcılık/Sahtekarlık/ Tehdit/Kumar	4
Eşkiyaya Yardım	2
Hane Basmak	3
Toplam	328

Trabzon Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde toplam 328 suç kayıtlara yansımıştır. Suç miktarında önceki dönemlere oranla büyük bir artış meydana geldiği

⁴⁶⁹ DH.EUM.EMN, 1/60, H.1929.

⁴⁷⁰ DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 108/17, DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330, DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

gözlemlenmektedir. En fazla işlenen suç öldürme suçudur ve sayısı 107'dir. Yaralama vakaları ikinci sırada gelmektedir. Lazistan ve Gümüşhane Sancaklarına göre daha fazla suç kaydedilmiştir. Trabzon Sancağının merkez sancak olması, kaza sayısı ve nüfusunun da daha fazla olması suç miktarının fazla olmasındaki nedenlerden biridir. Suç miktarının 1912 senesi içerisinde artış göstermiş olması Trablusgarp ve Balkan Savaşları'nın taşra vilayetlerindeki olumsuz yansımalarının da bir sonucudur. Osmanlı Devleti dışta savaşlarla mücadele ederken devletin ekonomik durumundaki kötüleşme, nüfus hareketleri ve yönetimdeki değişiklikler, taşra vilayetlerindeki yerel yönetimleri bulundukları bölgelerdeki asayiş meseleleriyle meşgul olmak durumunda bırakmıştır.

Tablo 3. 6. 1913 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı ⁴⁷¹

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	72
Cerh (Yaralama)	30
Cebren Fi'l-i Şeni' (Tecavüz)	4
Sirkat	4
Kadın kaçırma/ Kız kaçırma	5
Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)	4
Silah Çekmek	3
İhrak (Yakma)	2
Hane Basmak	3
Kat'ı Tarik (Yol Kesme)	7
Gasp	14
Rüşvet	1
İşkence	3
Toplam	152

1913 senesinde işlenen suçların miktarı 152'dir. En fazla cinayet suçu işlenmiştir. Yaralama suçları ikinci sırada yer almaktadır. Suçların Vilayet nüfusuna oranı ise %0,14'tür.

⁴⁷¹ DH.EUM.EMN, 46/2, H.1331; DH.EUM.MTK, 41/06, H.1332; DH.EUM.EMN, 56/1, H.1331; DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

Tablo 3. 7. 1914 Senesi Trabzon Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı⁴⁷²

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	31 (1i kast)
Cerh (Yaralama)	19
Cebren Fi'l-i Şeni' (Tecavüz)	5 (1i kast)
Sirkat	5
Kadın kaçırma/ Kız kaçırma	6 (1i kast)
Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)	1
Silah Çekmek	2
Hane Basmak	1
Kat'ı Tarik (Yol Kesme)	3
Gasp	7
İşkence	6
Fidye talebi	2
İtale-i lisan (kötü söz söyleme)	1
Toplam	89

1914 senesi Şubat, Mayıs ve Haziran ayları cinayet cetvellerine göre Trabzon Sancağı'nda toplam 89 suç bulunmaktadır. 1914 senesinde işlenen suçların Vilayet nüfusuna oranı ise % 0,0079'dur.

3.3.1.1.Cinayet Vakaları

Cinayet suçu bir kişinin hayatının isteyerek veya istemeyerek sonlandırılmasını ifade etmektedir. Suçun işleniş şekli cezalandırmanın nasıl olacağını belirleyen temel faktördür. Örneğin bir kişi aile üyelerinden birini öldürmüştü suçta kasıt aranmadan idam cezasına çarptırılmıştır⁴⁷³. Öldürme suçları belgelerde *darben katl*, *kasten katl*, *kazaen katl*, *katl*, *taammüden katl*⁴⁷⁴ şeklinde ifade edilmektedir. Öldürme suçlarında suç aleti olarak Revolver, Martini gibi silahlar ve bazen de bıçak kullanılmıştır. Trabzon Sancağı'nda birçok cinayet vakası

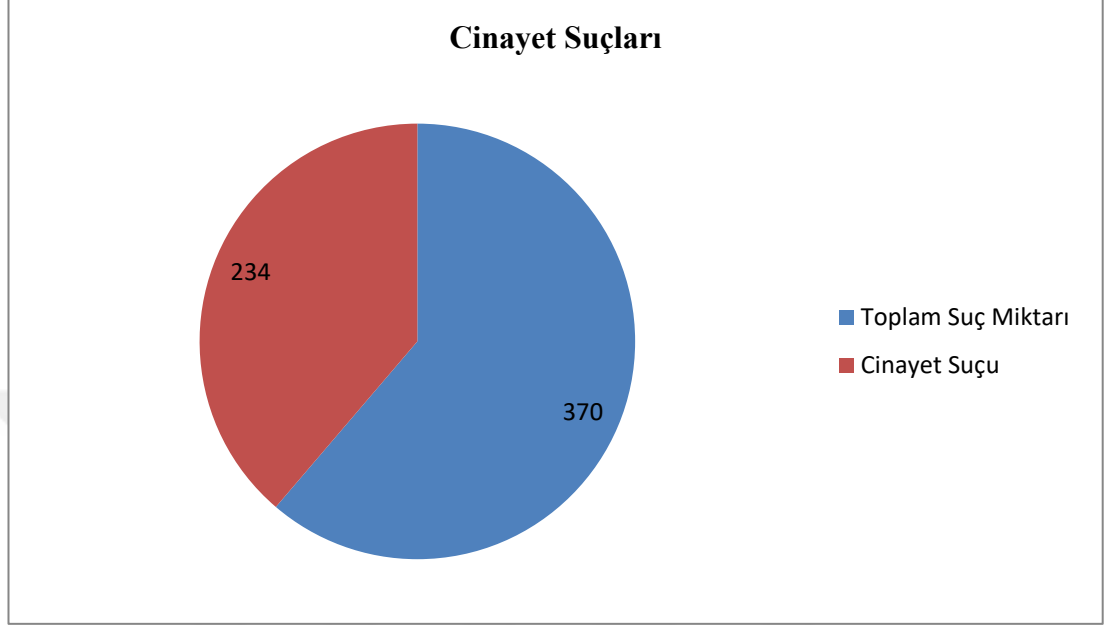
⁴⁷² DH.EUM.MTK, 47/11; DH.EUM.MTK, 50/6; DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

⁴⁷³ Ercimet Sarıay, *II.Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayeti'nde Asayiş, Suç ve Ceza*, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Nevşehir, 2019, s.108.

⁴⁷⁴ Taammüden katl, bir kişinin öndeden planlanarak öldürüldüğünü ifade etmektedir. Bu tip öldürme suçlarında kesin kasıt vardır ve bu nedenle de cinayet suçu kapsamında ceza alır.

belgelerde, mağdurun silahla vurulduğunu ifade etmek amacıyla *kurşunla katl* olarak ifade edilmiştir.

Grafik 3. 3. Trabzon Sancağı’nda Cinayet Suçunun Oranı



Trabzon Vilayetinde dört yıla ait suç verilerinden hareketle yapılan grafiğe göre toplam 604 suçtan 234’ü öldürme suçudur. Cinayet suçlarının toplam suçlara oranı ise yaklaşık %39’dur.

Trabzon Sancağı’nda 1911 senesi Haziran, Temmuz, Ağustos aylarında işlenen toplam suç miktarı 35’tir. Bunlar arasında cinayet suçlarının miktarı 24’tür. Cinayet suçlarının en fazla işlendiği yer Of kazasıdır. Of kazasından sonra en fazla cinayet işlenen yer Ordu kazasıdır. Belirli bir suç türünün bir yerde fazla olması bölgenin etnik yapısındaki çeşitliliğe, nüfusun fazlalığına ya da bölgede cetvellerin düzenli olarak tutulup merkeze gönderilmesine bağlanabilir. Ordu ve Of kazalarında suçların büyük oranda kayıtlara yansması ve cetvellerin de düzenli olarak tutulması bazı suç türlerinin daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Tonya Nahiyesinde meydana gelen olay, aile üyeleri arasında başlayan ağız kavgasının cinayetle sonuçlanması bakımından diğer cinayet vakalarından farklıdır. Olayda Şişmanoğlu Mehmed, Mustafa, Hasan, Musaf oğlu Mustafa ve arkadaşları ile Şişman Oğlu Mehmed Ali, Caberi Oğlu Hüseyin Çavuş, Kara Ali Oğlu Halim arasında başlayan sözlü tartışma sırasında içlerinden birinin silah kullanmasıyla birlikte üç kişi hayatını

kaybetmiştir. Olaydan hemen sonra faillerden yalnızca Musaf oğlu Mustafa ile Şişman Oğlu Hasan tutuklanabilmiş, diğerleri firar etmiştir.

1911 senesinde Maçka kazasında Kanburoğlu Hamdi ve Civelek oğlu Talib, Kanburoğlu Osman'ı, Of kazasında Demürcioğlu Ahmet ise yine Demirci oğlu Mustafa'yı öldürmesi aile içindeki tartışmalar neticesindeki cinayetlerdendir. Bir diğer dikkat çeken hadise Ordu kazasında gerçekleşmiştir. Olayda Ömer oğlu müteveffa Halil'in kızı Havva, annesi tarafından bir anlık bir öfkeyle pencereden atılarak hayatını kaybetmiştir. Olayın kazara olduğuna dair bir ifade bulunmadığından bir annenin evladını bile isteye nasıl öldürdüğü anlaşılamamış ve bu olayla ilgili inceleme başlatılmıştır. Yomra Nahiyesi'nde meydana gelen iki cinayet vakasının faili bilinmemektedir. İki cinayet vakasında hayatını kaybeden; Uzun Hüseyin oğlu Yakub ve Müezzın oğlu Cafer'in kurşunla katledilmiş olmaları, faillerinin bilinmemesi bölgede husumetli oldukları biri tarafından öldürüldükleri ihtimalini öne çıkarmaktadır. Faillerin bilinmeyişi her iki cinayeti de aynı kişinin işlemiş olma ihtimalini de akla getirmektedir⁴⁷⁵.

1912 senesine ait cinayet cetvellerinin sayısı sekizdir. Bu cetvellerle göre kayıtlara yansıyan cinayet vakalarının sayısı 107'dir⁴⁷⁶. Bir yıl içerisinde işlenen öldürme suçunun miktarı önceki dönemlere göre artış göstermiştir.⁴⁷⁷ Cinayet vakalarının büyük çoğunluğunun kavga sonucunda bir anlık öfkeyle meydana geldiği anlaşılmaktadır. Gayrimüslim ve Müslimler arasında meydana gelen cinayet vakalarının sayısı sekizdir. Bunların nedenleri ise gündelik hayatın bir parçası olan meselelerdir. Yine aynı sebeplerle Gayrimüslim ve Gayrimüslimler arasında altı cinayet vakası vuku bulmuştur. Cinayet suçlarının 91'i erkekler tarafından işlenmiştir. Kadınların işlediği cinayet sayısı yalnızca dördüttür. Cinayet vakalarının 12'sinin ise faili bilinmemektedir. Faili bilinen cinayet olaylarının; 82'si Müslümanlar, dokuzu ise Gayrimüslim erkekler tarafından işlenmiştir.

1912 senesinde meydana gelen cinayet vakalarının üçü zehirlenme sonucunda gerçekleşmiştir. Zehirleme vakalarından biri 25 Mayıs'ta Ordu'nun Saraycık Karyesinde meydana gelmiştir. Köyden Tefvik oğlu Mehmed'in eşi Kezban, aynı

⁴⁷⁵ DH.EUM.EMN, 1/60, H.1929.

⁴⁷⁶ DH.EUM.EMN, 18/10; DH.EUM.EMN, 96/23; DH.EUM.EMN, 21/6; DH.EUM.EMN, 23/7; DH.EUM.EMN, 108/17; DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330; DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

⁴⁷⁷ DH.MKT, 93/30, H.1318; DH.TMIK.M, 97/67, H.1318.

köyden Kır Mustafa oğlu Süleyman bin Mustafa'yı zehirleyerek öldürmüş ve firar etmiştir. Faillerin yaşlarıyla ilgili cetvellerde bilgi bulunmaması, suç işleyenler arasında çocuk sayılabilecek yaştaki kişilerin olup olmadığını bilmemizi engellemektedir. Cetvellerin bir kısmında olay yeri olarak kaza, nahiye veya köy belirtilmemiştir bu nedenle de cinayet vakalarının hangi kazada daha çok işlendiğine dair genel yargılara varamıyoruz. Ancak Mart, Nisan ve Mayıs aylarına ait cetveller, bizlere hangi suçun hangi kazada daha fazla işlendiği ile ilgili bilgiler vermektedir. Bu cetvellerdeki toplam 42 vakaya göre, Trabzon'da 13, Ordu'da 12, Giresun'da altı, Vakfkebir'de üç, Of'da dört, Akçaabad'da iki, Maçka'da bir, Görele'de bir cinayet işlenmiştir. Cinayet olaylarının büyük bir bölümü kırsal alanlarda işlenmiştir⁴⁷⁸. Kurşunla katl, darben katl gibi ifadeler olayların bir veya birkaç kişi arasında çıkan tartışma sonucunda meydana geldiğini göstermektedir. Bölgede kadınlara yönelik işlenen cinayetlerin sayısı oldukça azdır. 5 Mayıs'ta meydana gelen olayda; Of kazasının Honoz Karyesinde Deli Hasan oğlu Hasan, eşi Zeynep'i öldürmüştür. Bu olay, aile içi bir meselenin büyüyerek cinayete dönüştüğünü göstermektedir. Olaydan sonra firar eden Hasan, altı gün sonra yakalanabilmiştir. Bölgenin dağlık bir arazi yapısına sahip olması kaçan şahısların uzun süre saklanmalarına imkân tanımaktadır, bu nedenle de daha uzun süre yakalanamayanlar da vardır.

Kadına yönelik cinayet suçlarından biri şöyledir. 14 Nisan 1912 tarihinde Şarlı Nahiyesinde meydana gelen olayda; Vardarlı Karyesinden Toslak oğlu Hasan aynı köyden Hacı Hasan oğlu Mehmed'in eşi Naile'yi öldürmüştür. Burada aile içi bir anlaşmazlık olmadığına göre cinayet; ya köyde sürdürülen bir husumetin sonucunda ya da bir kavga esnasında meydana gelmiştir. Fail olay gününde yakalanmıştır. İki kadının tartışması sonucunda meydana gelen bir cinayet vakası ise şu şekildedir: 21 Nisan 1912 tarihinde Ordu'nun Aybastı nahiyesinde Aşıkoğlu Ahmet'in eşi Fatma, aynı köyden Durcukoğlu Ali'nin eşi Emine ve kızı Ünzile ile girdiği tartışma sonucunda ikisini de yaralamıştır. Muhtemelen ağır yaralandıkları için de kısa süre içerisinde vefat etmişlerdir. Ancak burada ilginç olan cinayeti işleyen Fatma'nın firar etmesidir. 22 Nisan'da Giresun Kazasının Çıtlak Karyesinde meydana gelen Çobanoğlu Durul'un aynı köyden Todor oğlu Eleni'yi öldürdüğü

⁴⁷⁸ DH.EUM.EMN, 18/10; DH.EUM.EMN, 96/23; DH.EUM.EMN, 21/6; DH.EUM.EMN, 23/7; DH.EUM.EMN, 108/17; DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330; DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

olay ise, Müslüman bir erkeğin Gayrimüslim bir kadını öldürmesi bakımından önemlidir⁴⁷⁹.

1913 senesi Trabzon Sancağı'nda kayıtlara yansıyan cinayet suçunun miktarı 72'dir. Bazı cetvellerde cinayet suçlarının hangi kazada işlendiğini belirten ifadeler yerine, köyde veya yaylada gibi ifadeler kullanılmıştır. Bu nedenle de iki cinayet suçunun hangi kazada meydana geldiği bilinmemektedir. Bunlar dışında kalan suç miktarına göre en fazla cinayet vakası Giresun Kazası'nda meydana gelmiştir. Bu dönemde toplam 14 cinayet suçu işlenmiş ve bunlardan yalnızca bir olayın faili bilinmemektedir. 30 Nisan'da Giresun'un Bayramşah Karyesinde meydana gelen olayda; Tirebolu'nun Demürcü Karyesinden Feyzi oğlu Ali kimliği belirlenemeyen şahıslar tarafından öldürülmüştür. Fail, olay sonrasında firar etmiş, kimliği belirlenemediği için yakalanamamıştır. Cinayet olaylarının tamamı Müslümanlar arasında gerçekleşmiştir. Aile içerisinde meydana gelen yalnızca bir cinayet vakası bulunmaktadır. Olay şöyle meydana gelmiştir; 25 Eylül tarihinde Piraziz'den Evren oğlu Kasım, annesi Hatun ve Biraderi Ali'yi öldürüp sonrasında firar etmiştir. Yapılan takibat sonucunda 3 Ekim tarihinde yakalanmıştır⁴⁸⁰.

Ordu kazasında 16 cinayet vakası kayıtlara yansımıştır. Ordu kazasında meydana gelen cinayetlerin 12'si Müslümanlar arasında gerçekleşmiştir. Gayrimüslimler arasında meydana gelen tek öldürme olayı; Ordu'nun Taşbaşı Ermeni Mahallesi'nde iki Ermeni arasında çıkan kavga neticesinde meydana gelmiştir. Olayın faili Ohanyan hemen orada yakalanmıştır. 5 Ağustos'ta meydana gelen olayda ise bir Müslüman, bir Gayrimüslim tarafından katledilmiştir. Bultan Karyesi'nden Mikail oğlu Karakin bin Karabet, aynı köyden Mollaoğlu Mahmut'u katlederek firar etmiştir. Kadınların mağdur olduğu cinayet olayının sayısı birdir. 29 Eylül'de Keçili Karyesinden Koca Ali'nin oğlu Hamid'in oğlu Mehmed yengesi Şerife'yi kazara öldürmüştür⁴⁸¹. 16 Kasım'da iki cinayet vakası işlenmiştir. Olaylarda; Ordu'nun Kabakdağı Karyesi muhtarının oğlu Şükrü bin İbrahim, aynı köyden İsmail oğlu Mahmud'u, Neneli karyesinden Eyüb oğlu Mehmed, Gök Hüseyin oğlu Halil Çavuş'u öldürerek firar etmişlerdir. Kasım ayında Ordu

⁴⁷⁹ DH.EUM.EMN, 18/10; DH.EUM.EMN, 96/23; DH.EUM.EMN, 21/6; DH.EUM.EMN, 23/7; DH.EUM.EMN, 108/17; DH.EUM.EMN, 94/33; DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330; DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

⁴⁸⁰ Giresun'da Eylül ayı içerisinde 7 cinayet vakası meydana gelmiştir. Hepsinin faili bilinmemektedir. 3 cinayet vakasının faili firar etmiştir. DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁴⁸¹ DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

Kazasında işlenen dört cinayetten ikisinin faili ise yakalanmıştır⁴⁸². Faili bilinmeyen tek cinayet vakası ise 19 Nisan tarihinde Kayadibi Karyesi'nde meydana gelmiştir. Olayın mağduru yine aynı köyden Aşık oğlu Mustafa'dır⁴⁸³.

1912 senesinde Trabzon Kazası'nda 12 cinayet vakası meydana gelmiştir. Cinayetlerden yalnızca bir tanesinin faili bilinmemektedir. 11 Ekim tarihinde Yomra Nahiyesi'nin Samaruksa Karyesi'nde meydana gelen olayda kimliği bilinmeyen kişiler tarafından Çırak oğlu kızı Sofya öldürülmüştür. Sofya dışında başka bir kadın mağdur daha vardır. 10 Mayıs'ta meydana gelen cinayet olayında; Yukarı Kumlu Karyesinden Felekzade Ahmet Ağa'nın zevcesi Gülistan, kumasını zehirleyerek öldürmüş ve tutuklanmıştır. Yomra Nahiyesi'nin Kodil mevkiinde 17 Eylül'de meydana gelen olayın faili Mahmud bin Hüseyin ise aynı gün yakalanmıştır. Değirmendere mevkiinde meydana gelen iki cinayet vakasının faili de yakalanmıştır. Faillerden biri Yeni Caami Mahallesinden Satılmışoğlu Hüseyin bin Mehmed, diğeri ise Gümüşhane'nin Bandırlak Karyesinden Çıbanlı oğlu İbrahim'dir. Şarlı Nahiyesi'nde 21 Eylül tarihinde bir cinayet vakası meydana gelmiş ve faili Ahmet Çavuş oğlu Mehmet 23 Eylül'de yakalanmıştır. Şana Karyesi'nde işlenen tek cinayetin faili Ali oğlu Hüseyin'dir. Köyden Küçük Ahmet oğlu Osman'ı öldüren Hüseyin aynı gün yakalanmıştır. İki cinayet vakasının ise nerede işlendiği belli değildir. Tirebolu'da üç cinayet vakası meydana gelmiştir. Faillerden yalnızca bir tanesi kaçmış diğer ikisi yakalanmıştır⁴⁸⁴.

Sürmene Kazasında beş cinayet vakası meydana gelmiş ve faillerin ikisi firar etmiş, bir olayın failinin yakalanıp yakalanmadığı ise belirtilmemiştir. 2 Ağustos'ta meydana gelen cinayetin faili Gorgor Kebir Karyesi'nden Hayri oğlu Mustafa bin Abdullah, eşi Yeter'i öldürerek firar etmiş ancak 10 gün sonra yakalanmıştır. Yine aynı köyde bu kez 8 Ekim'de Beşir oğlu Abdullah bin Ömer'i öldüren Ali oğlu Mehmed Ali'nin eşi Ayşe ise firar etmiştir⁴⁸⁵.

⁴⁸² Poyrazzade Harun bin Memiş, Poyrazzade Mustafa Mehmed Ağa, 25 Kasım'da işlediği cinayetten sonra 28 Kasım'da, Uzun Ömer Oğlu Mahmud Ağa, Süleyman Beğ, Kolucu Oğlu Mahmud, Çaloğlu İsmail, Mehmed'in oğlu Zafer ve Salim oğlu Mehmed ise 2 kişiyi 20 Kasım'da öldürmüşler ve 28 Kasım'da yakalanmışlardır. DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

⁴⁸³ DH.EUM.EMN, 56/1; DH.EUM.EMN, 46/2; DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

⁴⁸⁴ 6 Aralık'ta Trabzon'un Kindinar Mahallesinden Tevrat ve eşi Zarife, aynı köyden Demirci oğlu Murad'ı öldürmüşler ve aynı gün yakalanmışlardır. DH.EUM.EMN, 65/11; DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

⁴⁸⁵ DH.EUM.EMN, 65/11; DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

Akçaabad Kazasında yedi cinayet vakası meydana gelmiştir. Cinayetlerin ikisi kasabada beşi kırsal alanlarda meydana gelmiştir. Cinayet mağdurları arasında bir kadın bulunmaktadır. 13 Ağustos'ta Akçaabad'ın Kalega Karyesinden Yusuf oğlu Abdi bin Ahmet, maktul Şükrü'nün eşi Zahide'yi öldürerek olay sonrasında yakalanmıştır. Olayların tamamı Müslümanlar arasında meydana gelmiştir⁴⁸⁶.

Of kazasında yedi cinayet meydana gelmiştir. Mağdurlardan yalnızca biri kadındır. 14 Temmuz'da Cifaruksa Karyesinden Zarvanoğlu Süleyman, Mehmed Ali ve Mahmud aynı köyden Cafer oğlu Hacı Ahmet kızı Rabia'yı öldürmüşlerdir. Olayların faillerinin tamamı Müslümandır. Gayrimüslimler arasında hiçbir cinayet vakası meydana gelmemiştir. Cinayet mekânlarının tamamı kırsal alanlardır⁴⁸⁷.

Görele'de altı cinayet vakası meydana gelmiştir. İki cinayetin faili ise meçhuldür. 15 Nisan'da Görele'nin Tepeköy Karyesinden Abdullah oğlu Ali bin Abdi ve 30 Eylül'de Derekuşçulu Karyesinden Şahbaz Oğlu Şükrü kimliği belirsiz kişi veya kişilerce öldürülmüşlerdir⁴⁸⁸.

1914 senesi içerisinde 31 cinayet, bir cinayete kast etme suçu bulunmaktadır. Öldürme suçunun kazalara göre dağılımına baktığımızda; Ordu'da beş, Giresun'da beş, Sürmene'de dört, Vakfikebir'de beş, Trabzon'da dört, Maçka'da dört, Tirebolu'da iki ve Görele'de bir vaka bulunmaktadır. Ordu Kazasındaki beş cinayet vakasının faili de erkektir. Olaylardan biri darp neticesinde meydana gelmiştir. 29 Haziran'da Kızılen Karyesi'nden Muhacir oğlu Mustafa, köyden bir kişiyi darp ederek ölümüne neden olmuştur. Mağdurun ismi belirtilmemiştir ancak olay kamu davası olarak değerlendirilmiştir. Mustafa olay sonrasında firar etmiştir. Saray Mahallesi'nde iki cinayet vakası meydana gelmiştir. 9 Temmuz tarihinde Saray Mahallesi'nden Ramiz ve Kasab oğlu Ali Osman, Receb oğlu İsmail'i öldürerek firar etmişlerdir. Saray mahallesindeki diğer olayın faili ise bir doktordur. 18 Haziran'da Saray mahallesinde ikamet eden hekim Mehmet, mahalleden birinin ölümüne neden olmuş ve olay kamu davası olarak nitelendirilmiştir. Mağdurlar arasında bir kadın

⁴⁸⁶ DH.EUM.EMN, 46/2; DH.EUM.MTK, 41/06; DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331,

⁴⁸⁷ DH.EUM.EMN, 46/2; DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁴⁸⁸ DH.EUM.EMN, 65/11; DH.EUM.MTK, 50/6, H.1331.

bulunmaktadır. 6 Temmuz tarihinde Doğan Karyesi'nden Mehmed, aynı köyden Hocaoglu Şakir'in eşi Şakire'yi öldürmüş ve 2 gün sonra yakalanmıştır⁴⁸⁹.

Cinayet vakalarının fazla olduğu bir diğer kaza ise Giresun'dur. Bölgede yaşanan cinayet vakalarının en yaygın nedenlerinden biri kişiler arasındaki husumettir. Hırsızlık cinayet olaylarının bir diğer nedenidir. 15 Şubat'ta Çıtlakkale Karyesi'nde meydana gelen olayda; Boztekke Karyesi'nden Kürtoğlu Ali, Keşaplı Arab Mehmed ve arkadaşları tarafından çıkarılan kavgada, Giresun Barça Karyesinden Derviş oğlu Hasan ve Çınarlı Mahallesinden Ahmed'ten biri yaralı olarak kurtulmuş, biri ise öldürülmüştür. Faillerden Mehmet hariç hepsi 21 Şubat tarihinde yakalanmıştır. 1 Mart tarihinde de aralarındaki husumet nedeniyle Sasu Karyesi'nden Hüseyin ve Ahmet, Süme Karyesi'nden Arif oğlu Mehmed Ali'yi öldürmüş ve olay sonrasında yakalanmıştır. 22 Şubat tarihinde Dereli Karyesi'nden Cafer oğlu Osman bin Abdullah, İnce oğlu Ali Osman oğlu Emir'i takip ederek martini tüfeğiyle vurarak öldürmüştür. Bu olayın önceden planlanarak gerçekleşmiş olması da arada bir husumet olduğunu göstermektedir. 12 Mart tarihinde meydana gelen olayda ise daha önceden cinayet suçundan aranan Çandır Karyesinden Veli Hüseyin oğlu Ali tesadüfen jandarmaların yaptığı takibata takılmıştır. Aralarında çıkan silahlı çatışmaya Ali eşi Fatma, annesi Vefa, halası Ayşe, Karanlı Mehmed ve Oğlu Hüseyin'in eşi Emine'nin de dâhil olması neticesinde Jandarmalardan Ordu'lu Mehmet öldürülmüştür. Faillerden Ali yine firar etmiş ancak iki gün sonra yakalanmıştır⁴⁹⁰.

1914 senesinde Trabzon kazasında dört cinayet meydana gelmiştir. Cinayetlerden birinin faili bilinmemektedir. Diğer üç olayın faili erkektir. Mağdurlar arasında da bir kadın bulunmaktadır. 12 Haziran'da Mansuçoğlu Cafer annesi Havva'yı öldürerek firar etmiştir. 20 Haziran'da meydana gelen olayda ise yine iki kişi arasındaki husumet nedeniyle cinayet gerçekleşmiştir. Kodil Karyesinden Hacı Mehmed oğlu Mehmed bin Süleyman, Kurdoğlu Hasan bin Mehmet'i husumet nedeniyle öldürmüştür. 13 Temmuz'da; Maçka'nın Ziganoy Karyesi'nden Hatip oğlu Mehmet ve bir arkadaşının köydeki bir nikâh sonrasında yapılan eğlence sırasında

⁴⁸⁹ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

⁴⁹⁰ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

havaya attıkları bir kurşunun Nazım oğlu Hasan Çavuş'a isabet etmesi, Hasan'ın ölümüne neden olmuştur⁴⁹¹.

1914 senesinde Sürmene kazasında dört cinayet vakası kaydedilmiştir. Kazada vuku bulan cinayetlerin nedenlerine baktığımızda arazi anlaşmazlıkları da ön plana çıkmaktadır. 8 Temmuz'da Civra (Civera) Karyesi'nde Kuru Süleyman oğlu Hacı Emin ve yakınları Şevket, Rıfat ve Behcet aynı köyden Hacı Osman oğlu Mustafa ve babası Ali Reis ile giriştikleri sınır kavgasında Hacı Emin silahla ateş ederek Mustafa'yı öldürmüş, babası Ali Reis'i de yaralamıştır. Kazada meydana gelen diğer üç vakada ise mağdurlar kadındır. 17 Şubat'ta Sufi oğlu Hasan ve arkadaşları Ali'nin zevcesi Gülfem'i, 25 Şubat'ta Anarış Karyesinden Maksudoğluzade Raşid ve arkadaşları Ayşe'yi, 26 Şubat'ta ise Linostaş Karyesi'nden Dursun bin Ömer ve arkadaşı Mustafa, Mustafa'nın eşi Gülizar'ı öldürmüşlerdir⁴⁹². Vakfikebir ve Maçka kazalarında meydana gelen olaylar da sancak genelinde meydana gelen diğer cinayetler gibi sınır anlaşmazlıkları, düşmanlık ve intikam gibi nedenlerden kaynaklanmaktadır. Vakfikebir'de işlenen cinayetlerde faillerin tamamı erkektir, bir kadın üç erkek mağdur bulunmaktadır. Maçka'da işlenen öldürme suçlarının ise ikisinin faili bilinmemektedir. Bunlar dışında iki faili mechul öldürme olayı daha meydana gelmiştir⁴⁹³.

Trabzon Sancağı'nda işlenen öldürme suçlarında ön plana çıkan kazalar; Ordu, Giresun, Vakfikebir, Trabzon, Sürmene ve Maçka'dır. Bu kazalarda öldürme suçunun fazla olması iki nedene bağlanabilir. Bunlardan biri kayıtların düzenli olarak tutulması ve bu nedenle de suç miktarının kayıtlarını düzenli olarak merkeze göndermeyen kazalara oranla fazla görünmesidir. Bir diğeri ise bu kazalarda incelenen dönem içinde daha az suç işlenmesi veya işlendiyse kayıtlara yansımamış olmasıdır.

Cinayet suçu işleyenler büyük oranda erkeklerdir. Kadınların karıştıkları öldürme olaylarının sayısı oldukça azdır. Cinayetlerin büyük oranda faili bilinmekle birlikte az sayıda olayın faili mechuldür. Yine mağdurlar arasında kadınlar oldukça azdır. Belgelerde suçluların yaş aralıklarına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle yaş aralıkları hakkında bir değerlendirme yapmak zordur. Cinayet

⁴⁹¹ DH.EUM.MTK, 50/6; DH.EUM.MTK, 50/4. H.1332.

⁴⁹² DH.EUM.MTK, 50/4; DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

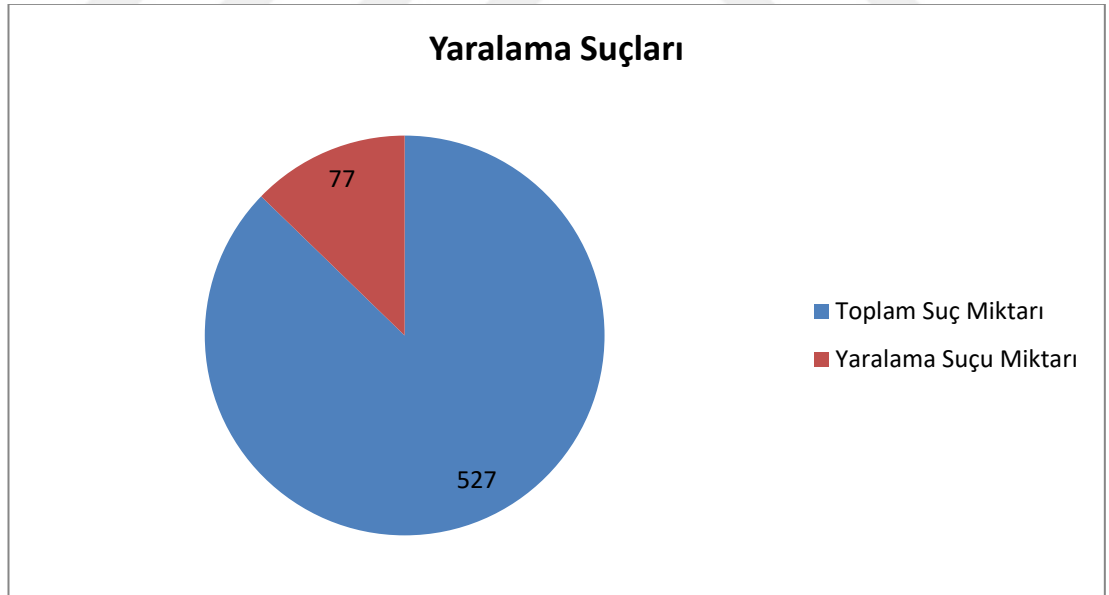
⁴⁹³ DH.EUM.MTK, 50/6; DH.EUM.MTK, 47/11, DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

suçunun işlendiği mekânlar büyük oranda kırsal alanlardır. Olayların nedenleri ise; arazi anlaşmazlıkları, kişiler arasındaki husumet veya aile içi anlaşmazlıklardır. Cinayet olaylarının büyük bir kısmında kurşunla öldürme tabirinin kullanılması, bölgede suç aleti olarak silahların kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir.

3.3.1.2. Yaralama Vakaları

Cinayet cetvellerinde cerh, ta'dil-i uzv gibi terimlerle ifade edilen yaralama suçu, mağdurun aldığı yaranın büyüklüğüne göre cinayet veya cünha suçu kapsamında değerlendirilmiştir. Mağdurda telafisi mümkün olmayan bir iz kalması veya bir uzvun kopması durumunda fail cinayet suçu kapsamında cezalandırılır. Bazı yaralama olayları ölümle sonuçlandığı için belgelerde katl ve cerh olarak değerlendirilmiştir. Bazı yaralama olaylarının faillerinin ise iyileşip iyileşmediği ile ilgili bilgiler bulunmadığından bu türden vakalar yaralama olayı olarak kabul edilmiştir.

Grafik 3. 4. Trabzon Sancağı'nda Yaralama Suçunun Oranı



Trabzon Sancağı'nda işlenen yaralama suç miktarının toplam suçlara oranı % 12,7'dir.

Trabzon Sancağı'nda 1911 senesi Haziran, Temmuz, Ağustos aylarındaki yaralama suçu miktarı 10'dur. Aile içi tartışmalar bölgede sıkça karşılaşılan bir durumdur. Aile içindeki anlaşmazlıklar büyük oranda sınır kavgaları nedeniyle

çıkmiştir. Bu olaylardan bir tanesi Sürmene kazasında meydana gelmiştir. Olayın neden gerçekleştiği ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmasa da, olayın aynı aileye mensup kişilerce çıkarıldığı bilinmektedir. Eğri oğlu Mustafa, Nebi Ağa, Ahmet ve Yakup aralarında çıkan tartışma sonucunda yine aynı aileden Ali ve Ahmet'i yaralamışlardır. Hatta daha sonra bu iki kişi ağır yaralanma sonucu hayatını kaybetmiştir. Vakfikebir ve Akçaabad kazalarında meydana gelen yaralama vakaları da yine aile içi husumetten kaynaklanmaktadır. Yomra nahiyesindeki yaralama vakası bir Müslim ve Gayrimüslim arasında meydana gelmiştir. Tosunoğlu Halil ve Halil'in oğlu Hüseyin, Aleksiş oğlu Dimitri'yi yaralamışlar olaydan hemen sonra da yakalanmışlardır.

Trabzon Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde kayıtlara yansıyan yaralama suçunun adedi 81'dir. Bunların büyük bir bölümü erkekler tarafından işlenmiştir. Yaralama suçu işleyen kadınların sayısı ise 3'tür. Faili bilinmeyen yaralama vakalarının sayısı dördüttür. Bunun nedeni ise yaralama vakalarının daha sonra ölümle sonuçlanmış olmasıdır. Gayrimüslim erkekler tarafından işlenen yaralama olaylarının sayısı altıdır. Bu sayının Müslümanlara oranla az olması nüfus miktarına bakıldığında gayet normal karşılanmalıdır. Gayrimüslim ve Müslimler arasında beş, Gayrimüslimlerle Gayrimüslimler arasında ise bir yaralama olayı gerçekleşmiştir⁴⁹⁴.

Yaralama olaylarının bir bölümünde suç aleti olarak silah kullanılmıştır. 3 Nisan'da Trabzon iskelesinin Kayalık mevkiinde meydana gelen olayda, Trabzon'da ikamet eden Erzurumlu oğlu Haşmet bin Ali, iskele karakolhanesinden müstahdem jandarma kumandanı Giresunlu Sabri oğlu Hamid'i silahla kurşun atmak suretiyle yaralamıştır. Olayın iskelede bir devlet görevlisine karşı işlenmiş olması, jandarma kumandanı Hamid'in, Ali'nin başka bir suç işlemesine engel olmaya çalışırken silahla yaralandığını düşündürmektedir.

2 Eylül'de meydana gelen bir yaralama olayı, hapse atılan bir suçlunun firar ederek yine suça karıştığını göstermesi bakımından önemlidir. Gümüşhane Hapishanesinden firar eden Sürmeneli Aziz, kendisini takip eden Jandarma Osman

⁴⁹⁴ DH.EUM.EMN, 18/10; DH.EUM.EMN, 96/23; DH.EUM.EMN, 21/6; DH.EUM.EMN, 23/7; DH.EUM.EMN, 108/17; DH.EUM.EMN, 94/33; DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330; DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

oğlu Mehmet'i yaralamıştır. Olayın ardından tekrar tutuklanarak cezaevine götürülmüştür⁴⁹⁵.

1913 senesi Trabzon Sancağı'nda kayıtlara yansıyan yaralama vakalarının sayısı 30'dur. Olayların büyük bir bölümü Trabzon Kazasında yaşanmıştır. Trabzon'da 10, Giresun'da beş, Ordu'da beş, Of'ta dört, Tirebolu'da iki, Sürmene'de bir, Görele'de bir yaralama vakası kaydedilmiştir. Bunlar dışında kalan iki vakanın nerede işlendiği açıkça belirtilmeyip, köyde işlendiği ifade edilmiştir⁴⁹⁶.

Sürmene Kazasında 1913 senesinde tek bir yaralama suçu işlenmiş ve yaralı kişinin daha sonradan ölmesiyle birlikte olay hem yaralama hem cinayet olarak kaydedilmiştir. 2 Ağustos'ta Gorgor Kebir Karyesi'nden Hayri oğlu Mustafa bin Abdullah, eşi Yeter'i aralarında çıkan tartışma neticesinde yaralayarak ölümüne sebep olmuş, 12 Ağustos'ta tutuklanabilmiştir. Trabzon'da meydana gelen yaralama vakalarından biri de aynı şekilde ölümle sonuçlanmıştır. 15 Kasım tarihinde Trabzon Değirmendere Karyesi'nden Nebi oğlu Hüseyin, köyden Cinci oğlu İbrahim'i orman yolunda yaralamış ve İbrahim vefat etmiştir. Hüseyin aynı gün içerisinde yakalanmıştır. Giresun'da yaşanan yaralama olaylarından biri 27 Temmuz'da meydana gelmiştir ve olayda Jandarma Ömer oğlu Ahmet görevi başındayken silahla yaralanmıştır. Olayın faili Ordu'nun Mustafalı köyünden Cirit oğlu Ali Osman, Atakan oğlu Hüseyin ve arkadaşlarıdır. Faillerden yalnızca Osman yakalanmış, diğerleri kaçımayı başarmışlardır.

1913 senesinde Trabzon Sancağı'nda gayrimüslimlere yönelik dört yaralama vakası kaydedilmiştir. Bunlardan üçü Trabzon'da biri Giresun'da meydana gelmiştir. Ziganoy karyesinde 14 Nisan'da meydana gelen olayın faili belli değildir. 22 Nisan'da Magura karyesinden Fisto, Katip oğlu Mehmed ve Alemdar oğlu Ömer tarafından yaralanmıştır. Diğer bir yaralama vakası ise 18 Eylül'de Gayrimüslim bir kadına yöneliktir. Trabzon'un Hoskirasya karyesinde Gayrimüslimler arasında çıkan kavgada Nikola'nın eşi yaralanmıştır. Bu üç olaydan ilk ikisinin faili firar etmiş, sonuncu olayın faili ise yakalanmıştır. Giresun'da meydana gelen olay ise şu şekildedir; 29 Eylül'de Talipli Karyesinden Aşık oğlu Bekir Vasil'i yaralayarak firar

⁴⁹⁵ DH.EUM.EMN, 21/6, H.1330.

⁴⁹⁶ DH.EUM.MTK, 41/06; DH.EUM.EMN.46/2; DH.EUM.EMN, 56/1; DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

etmiş, 5 Ekim tarihinde yakalanmıştır. Olayların faillerinin tamamı erkektir. Kadınların mağdur oldukları vaka sayısı ise 4'tür.

1914 senesi Trabzon Sancağı'nda toplam 20 yaralama olayı kaydedilmiştir. Olayların kazalara dağılımına baktığımızda; Giresun'da altı, Tirebolu'da beş, Akçaabad'da iki, Trabzon Kazası'nda üç, Ordu'da bir, Sürmene'de bir, Görele'de bir olay meydana gelmiştir. En fazla Giresun kazasında yaralama olayları vuku bulmuştur. Yaralama olaylarının nedenleri de hemen hemen cinayet vakalarıyla aynıdır. Birçok yaralama suçunun cinayet suçuyla beraber işlenmiş olması da bunu göstermektedir. 15 Şubat'ta Giresun'un Çıtlakkale Karyesi'nde meydana gelen yaralama olayının nedeni husumettir. Yine 21 Şubat tarihindeki olay da husumet nedeniyle gerçekleşmiştir. Ancak bu kez silahla yaralama söz konusudur. Uzgur Karyesi'nden Resul oğlu Hasan, Ayucu oğlu Ahmed bin Ömer, Kel Ali Oğullarından Hasan'ın Kerimesi Hayriye'yi kurşun atmak suretiyle yaralamış ve yakalanarak Adliye'ye götürülmüşlerdir. 25 Haziran'da Hacı Siyam mahallesindeki yaralama olayı sınır meselesinden dolayı çıkan kavga esnasında meydana gelmiştir. Mahalleden Temel oğlu Sıdkı, Hafız Mustafa Efendiyi yaralamıştır. 27 Haziran'da Kurtulmuş Karyesinden Ömer, Mehmet Ali eşi Fatma'yı tecavüz amacıyla silahla yaralamıştır. 12 Temmuz'da Şemseddin Karyesi'ndeki olayda ise suç aleti olarak bıçak kullanılmıştır. Yaralama olaylarının faillerinden biri hariç hepsi yakalanmıştır⁴⁹⁷.

Yaralama vakalarının yoğun olarak görüldüğü bir başka yer ise Tirebolu'dur. Tirebolu'da meydana gelen yaralama olaylarının genellikle öldürme amacıyla gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında hane basarak kadın kaçırmak gibi eşkıyalık faaliyetleri de yaralama olayları ile sonuçlanmıştır. 10 Mart tarihinde Espiye Karyesinden Kurdoğlu Mustafa bin Hasan ve Topaloğlu Mustafa köyden Poskol oğlu Pordan'ın evini basarak zorla gelinini kaçırmaya çalışmışlar ve eşkıyalara karşı koymaya çalışan Pordan silahla yaralanmıştır. Faillerden yalnızca Mustafa bir gün sonra yakalanabilmiş, diğerleri firar etmiştir. Yine 10 Mart tarihinde kaza merkezinde meydana gelen yaralama suçu ise aile içindeki bir tartışma neticesinde gerçekleşmiştir. Yakuboğlu Mustafa, babası İbrahim'i yaralayarak ve Trabzon Kazası'nda kayıtlara yansıyan üç yaralama olayının faillerinden biri daha firar etmiştir. Mağdurlar arasında bir Müslüman kadın, iki de gayrimüslim erkek

⁴⁹⁷ DH.EUM.MTK, 47/11; DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

bulunmaktadır. Suçluların tamamı erkektir. Faillerden yalnızca bir tanesi gayrimüslimdir⁴⁹⁸.

Akçaabad'da iki yaralama olayı kaydedilmiştir. Olaylardan biri diğer kazalarda olduğu gibi husumet nedeniyle gerçekleşmiştir. Diğer olay ise; 15 Haziran'da başka bir köyde bulunan ormandan kereste temin etmek isteyen Boşnak oğlu Salim'le, Çobanoğlu Süleyman arasında meydana gelen kavga sonucunda olmuştur⁴⁹⁹. Ordu'da, 9 Temmuz tarihinde meydana gelen yaralama olayı ise gasp amacıyla mağdurun direnmesi ve eşyalarını vermek istememesi nedeniyle gerçekleşmiştir. Olayın faili Tikenlice Karyesinden Emir Halil oğlu Salim, Molla Ahmet oğlu Abdurrahman ve Hasan'dır. Bu kişilerin yollarda, dağlarda başıboş gezen eşkıya çetelerinden olduğu tahmin edilmektedir.

Trabzon Sancağı'nda meydana gelen yaralama olaylarında Trabzon, Ordu, Tirebolu, Of ve Giresun kazaları ön plana çıkmaktadır. Olayların failleri çoğunlukla erkekler olmakla birlikte az sayıda kadın yaralama suçu işlemiştir. Yaralama olaylarının çok az bir kısmı öldürme ile sonuçlanmıştır. Yaralama suçlarına karışanların daha çok Müslüman erkekler olduğunu söyleyebiliriz. Yaralama olaylarında da cinayet vakalarında olduğu gibi silah kullanımı yaygındır.

3.3.1.3. Hırsızlık Vakaları

Hırsızlık, başkasının malını gizlice alma, çalma anlamını taşımaktadır⁵⁰⁰. Belgelerde *leylen sirkat*, *geceleyin hırsızlık*, *teşhir-i silah ile hırsızlık*⁵⁰¹, olarak geçen hırsızlık suçunun cinayet veya cünha suçları kapsamında değerlendirilmesi olayın meydana geliş şekline göre değişmektedir. Hırsızlık, suçun gece, birkaç kişi tarafından gerçekleştirilmesi, faillerden birinin silahlı olması gibi durumlarda cinayet suç grubu içinde değerlendirilmektedir.

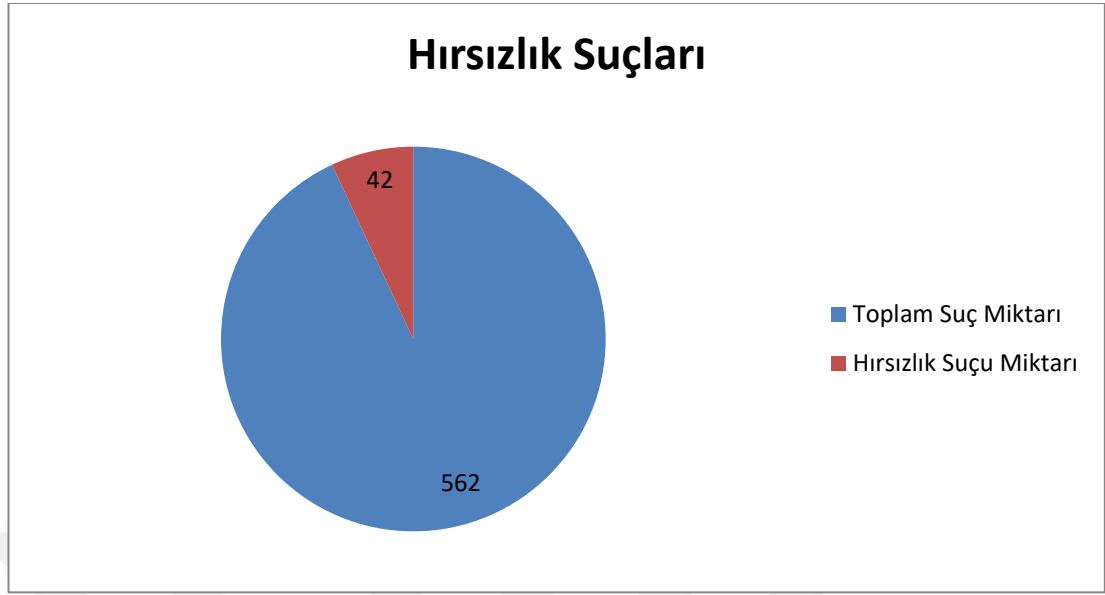
⁴⁹⁸ DH.EUM.MTK, 47/11; H.1332.

⁴⁹⁹ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

⁵⁰⁰ Ali Bardakoğlu, "Hırsızlık", *DVİA*, C:17, İstanbul, 1998, s.385.

⁵⁰¹ DH.EUM.EMN, 18/10; DH.EUM.EMN, 96/23; DH.EUM.EMN, 21/6; DH.EUM.EMN, 23/7; DH.EUM.EMN, 108/17; DH.EUM.EMN, 94/33; DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330; DH.EUM.EMN, 18/7; DH.EUM.EMN, 46/2; DH.EUM.EMN, 56/1, H.1331; DH.EUM.EMN, 84/49, H.1332.

Grafik 3. 5. Trabzon Sancağı'nda Hırsızlık Suçunun Oranı



Trabzon Sancağı'nda işlenen hırsızlık suçlarının toplam suç miktarına oranı %6,95'tir.

1912 senesi içerisinde Trabzon Sancağı'nda işlenen hırsızlık suçlarının sayısı 33'tür. Bunlar arasından ikisi gayrimüslimlerle Müslimler arasında, ikisi gayrimüslimlerle gayrimüslimler arasında işlenmiştir. Kalan 29 hırsızlık vakası ise Müslümanlar arasında vuku bulmuştur. Hırsızlık vakalarının mekânları daha çok dükkân, mağaza ve varlıklı kişilerin evleridir.

20 Nisan 1912 tarihinde Ordu'nun Beyli Karyesinde meydana gelen olay hem hırsızlık hem de kız kaçırmak suçlarının ikisinin bir arada işlenmesi bakımından önemlidir. Beyli karyesinden Hamid oğlu Halil, karyeden Aybasdıloğlunun kızını kaçırmış hem de evinden parasını çalmıştır. Olaydan sonra da yakalanamamıştır. Kendi oturdukları bölgeden başka bir mahalle giderek yapılan hırsızlık vakalarından biri şu şekildedir: 24 Mayıs'ta Trabzon'un Maçka nahiyesinde oturan Süleyman bin Hüseyin, İskenderpaşa mahallesinden Ethem bin Ali'nin eşyalarını Değirmendere mevkiinde çalmış, olaydan bir gün sonra yakalanmıştır. Kimliği bilinmeyen şahıslar tarafından Yeni Cami Mahallesinden Derviş Kapudanzade Delfi Efendi'nin evinden eşyaları çalınmıştır. Kimlikleri tespit edilemediği için de yakalanmamışlardır. Hırsızlık yapacak kişilerin varlıklı kişilerin evleri dışında dükkân ve hanları suç mekânları olarak seçtikleri görülmektedir. 28 Eylül'de İzzet oğlu İsmail Trabzon'un Değirmendere Mahallesinde Arakil Efendi'nin dükkânından eşyalarını çalmıştır ve

hemen olaydan sonra yakalanmıştır. 7 Ekimde Hancı oğlu Dursun oğlu Ahmet ve iki arkadaşı, handa Abbas oğlu Yusuf'un eşyalarını ve parasını çalmışlardır⁵⁰².

Trabzon Sancağı dâhilinde 1913 senesine ait cetvellere göre dört hırsızlık suçu işlenmiştir. Of kazasına bağlı Taflancık Karyesinde 22 Nisan'da meydana gelen olayda köyden Temel bin Hüseyin'in serendisinden⁵⁰³ mısırları çalınmıştır. Olayın faili yine aynı köyden Ali bin İbrahim ve İsmet'in eşi Gülfidan'dır. 15 Nisan'da Trabzon'a bağlı bir köyde Molla İbrahim ve gelini Saliye'nin evi eşkıyalar tarafından basılmıştır. Eşkıyalar evde bulunan nakit para ve eşyaları çalarak İbrahim ve Saliye'yi silahla yaralamışlardır. Tirebolu kazasına bağlı Kaşdibi Karyesinde 21 Temmuz tarihinde Kerim oğlu Ömer Ağa, Tekneci Köyünden Osman oğlu Ahmed'in evine gece girerek eşyalarını çalarak firar etmiştir. Sonuncu hırsızlık vakası ise 20 Nisan tarihinde Ordu'nun Bayadı karyesinde meydana gelmiştir. Olayda çalınan maddenin ne olduğu belirtilmemiş ancak şiddet kullanılarak köyden Kuruloğlu Mehmed bin Mehmed'e ait eşya veya para çalınmıştır⁵⁰⁴.

Trabzon Sancağı'nda 1914 senesinde kaydedilen hırsızlık suçu vakalarının sayısı beştir. Olayların dördü Ordu kazasında meydana gelmiştir. 9 Temmuz tarihinde meydana gelen olay eşya çalmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Diğer vakalarda çalınan madde belirtilmemiştir ancak para veya eşya gibi maddelerin çalındığı düşünülmektedir⁵⁰⁵.

Görele kazasında bir hırsızlık vakası kaydedilmiştir. 10 Haziran 1914'te Eynesil kazasında bir mektep inşası için mahalle ahalisi tarafından verilen yardım parasının komisyon adına Mustafa efendinin babası Hacı Hasan Ağa'ya emanet olarak teslim edildiği, mektep arazisi hakkında çıkan bazı anlaşmazlıklardan dolayı bu paranın bir kısmını çaldığı iddiası ortaya atılmıştır. Görele kaymakamlığına sorulduğunda bu kişinin daha önce de vilayet içinde benzer suçlara karıştığı ve bu nedenle kaymakamlıktan sürüldüğünün anlaşılması üzerine Hacı Hasan Ağanın

⁵⁰² DH.EUM.EMN, 18/10; DH.EUM.EMN, 96/23; DH.EUM.EMN, 21/6; DH.EUM.EMN, 23/7; DH.EUM.EMN, 108/17; DH.EUM.EMN, 94/33; DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330; DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

⁵⁰³ Dört, altı veya sekiz direk üzerine yapılmış, tahıl, sebze veya meyve kurusunu saklamak için kullanılan kiler.

⁵⁰⁴ DH.EUM.EMN. 46/2; DH.EUM.EMN, 56/1, H.1331.

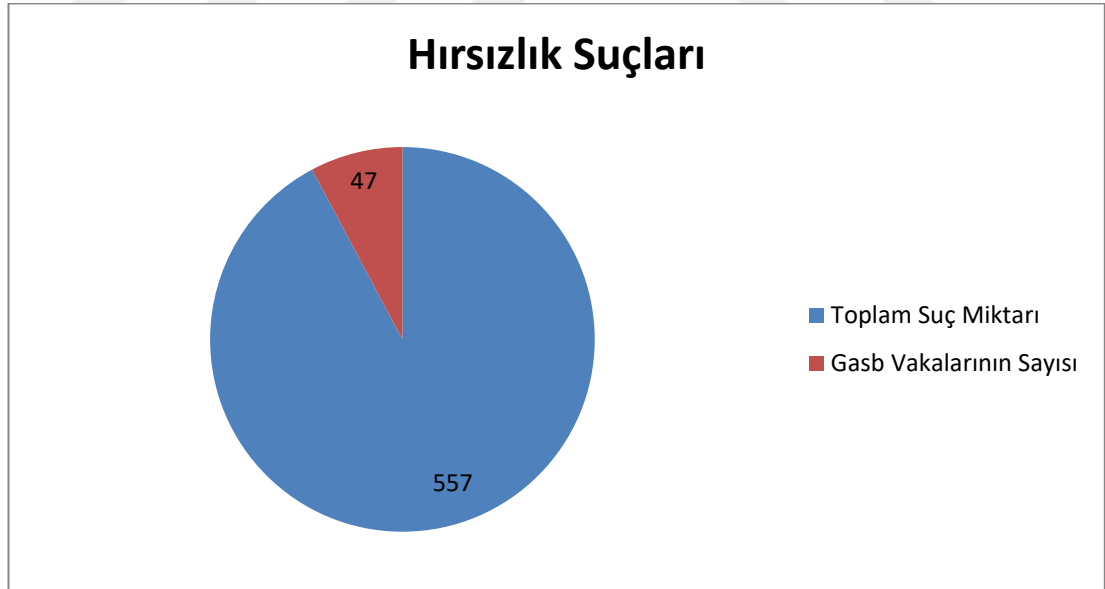
⁵⁰⁵ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

tutuklanmasına karar verilerek, benzer bir hataya düşülmemesi için de Görele Mutasarrıflığına uyarıda bulunulmuştur⁵⁰⁶.

Trabzon Sancağı'nda işlenen hırsızlık suçlarının failleri arasında erkekler çoğunluktadır. Varlıklı kişilerin evleri, dükkânları hırsızlar için seçilen mekânlardır. Hırsızlar, varlıklı kişilerin evlerinden değerli eşyaları ve paralarını çalmak için gece vaktini kollamışlardır. Olaylar daha çok kırsal alanda meydana gelmiştir. Hırsızlık suçunun yaygın olarak işlendiği kazalar Ordu, Görele, Of ve Tirebolu'dur. Hayvan hırsızlığı bölgede çok yaygın bir hırsızlık türü değildir. İncelediğimiz dönemde Trabzon Vilayeti'nde hayvan hırsızlığının başka vilayetlere oranla az olması⁵⁰⁷ bölgenin ekonomik faaliyetleri ile yakından ilgilidir. Hayvan hırsızlıkları, eşkıyalar tarafından yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Eşkıyalık faaliyetlerinin önlenmesi devlet açısından bu noktada daha büyük bir önem arz eder.

3.3.1.4. Gasp Vakaları

Grafik 3. 6. Trabzon Sancağı'nda Gasp Suçunun Oranı



Gasp vakalarının toplam suç miktarına oranı %7,78'dir.

Gasp, başkasına ait olan bir şeyin zorla, rızası olmadan alınması demektir. Trabzon Sancağı'nda bir yıl içerisindeki gasp suçlarının sayısı 26'dır. Gasp suçu

⁵⁰⁶ DH.EUM.EMN, 84/49, H.1332.

⁵⁰⁷ Ercimet Sarıay, *a.g.t.*, s.175-177.

işleyenler arasında yalnızca bir kadın bulunmaktadır. 26 vakadan ikisinin faili Gayrimüslim, diğerlerinin ise Müslümandır. Gasp vakalarının neredeyse tamamı başka bir suçla birlikte işlenmiştir. Yol kesme, yaralama vakalarıyla birlikte işlenen gasp suçlarının amacı büyük oranda para ve eşya çalmaktır. Bu türden olayların failleri ise genellikle eşkıyalardır. 13 Mayıs 1912 tarihinde meydana gelen olay buna örnek bir vakadır. Fatsa Kasabasının Kundak Karyesinden, eşkıya Arslan ve arkadaşı Recep Çavuş'un oğlu Reşid, Ordu'nun Bakacak Karyesinden Hacı Ali oğlu İbrahim ve İbrahim oğlu Mehmed'in yollarını keserek para ve eşyalarını gasp etmişlerdir⁵⁰⁸.

Bazı gasp olayları mağdurun ölümüyle sonuçlanmıştır. 25 Mart 1912 tarihinde Giresun Kazasında, Giresunlu Yusuf oğlu Hasan ve arkadaşları, Giresunlu Papas Efendi'nin parasını almak isterlerken direnmesi üzerine Papas Efendi silahla vurularak öldürülmüştür. Failler olaydan beş gün geçtikten sonra yakalanmışlardır. Gasp olayları ıssız yollarda ve kırsal alanda gerçekleştiği için faillerin yakalanması bazen uzun zaman almıştır. 1 Nisan'da yol üzerinde gerçekleşen gasp olayında; Yomra Nahiyesinden Ziroğlu Arif ve arkadaşları, Sürmene kazasından Molla Hüseyin bin Ali'nin yanında bulunan eşya ve parasını gasp etmişler, 2 Temmuz'da ancak yakalanabilmişlerdir. Gasp olaylarından yaralı kurtulanlar da olmuştur. 7 Mayıs'ta Görele'nin İshaklı Karyesinden Cebeci oğlu Şakir, Aziz ve Kara Murteza oğlu Bilal, Derekuşculu Karyesinden Şahbazoğlu Şakir bin Osman'ı kurşunla yaralayarak parasını gasp etmişlerdir. Aralarından yalnızca Şakir 8 Mayıs'ta yakalanmış, diğerleri firar etmiştir⁵⁰⁹.

1913 senesi Trabzon Sancağı'nda 14 gasp vakası kaydedilmiştir. Bunlardan büyük bir bölümü başka suçlarla birlikte işlenmiştir. 27 Temmuz'da Tirebolu Kazasının Çakrak Karyesi'nde bir eşkıya çetesi köyden geçmekte olan Keşap'ın Şalvan Karyesinden Aziz oğlu Ahmet bin Mehmet ve Güllüoğlu Mehmed bin Hasan'ın yolunu keserek para ve eşyalarını gasp etmişlerdir. 27 Temmuz'da Giresun Kazasında meydana gelen gasp olayının faili ise jandarma Topçuoğlu Mustafa'dır. Mustafa özellikle Çal Karyesinden Bolhoron'un yolunu bekleyerek üzerinde bulunan parasını gasp etmiş, olaydan bir gün sonra da yakalanmıştır. 21 Nisan'da Trabzon'da

⁵⁰⁸ DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 108/17, DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330, DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

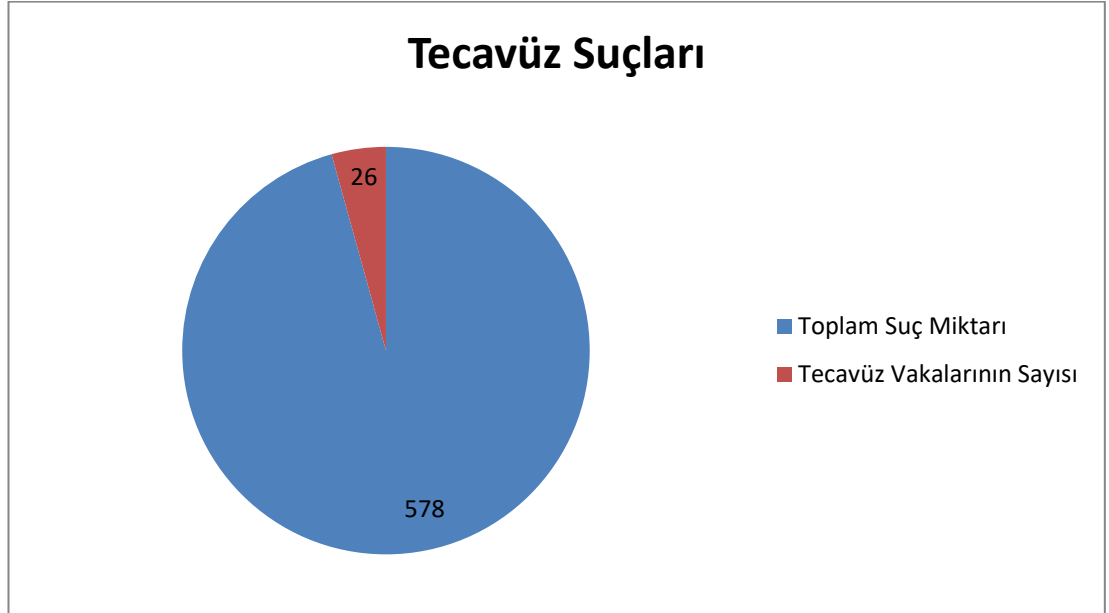
⁵⁰⁹ DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 108/17, DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330, DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

meydana gelen olayda; birkaç kişiden oluşan bir eşkıya çetesi Karakış Karyesinden Teoman Oğlu Halil İbrahim bin Hasan'a öldürmek amaçlı silah çekerek parasını gasp etmişlerdir. Gasp olaylarının çoğunluğu yol keserek gerçekleştirilmiştir. 16 Eylül'de Tirebolu'da meydana gelen olay ise hane basarak gerçekleştirilmiştir. Seydiköyden Hasan oğlu Süleyman bin Mahmud ve yakınları, köyden Topal oğlu Molla Mustafa'nın evini basarak para ve eşyalarını gasp edip, Mustafa'yı yaralamıştır⁵¹⁰.

1914 senesi içerisinde yedi gasp vakası kaydedilmiştir. En fazla gasp vakası Ordu kazasında vuku bulmuştur. Gasp olayları sonrasında faillerin hepsi firar etmiş bir süre sonra ikisi yakalanmıştır. Gasp suçu yol kesme, yaralama gibi suçlarla bir arada işlenmiştir. Bazı vakalarda ise işkence edilerek şahısların eşyaları veya paraları gasp edilmiştir. 16 Haziran'da Buharı Karyesi'nde meydana gelen gasp vakasında; Efirli Karyesinden Dede Süleymanoğlu Şevket ve Kırılı Karyesinden Fazlıoğlu Hasan, Fazlıoğullarından Salim oğlu Hüseyin ve Mehmet oğlu Şükrü'nün yolunu kesip işkence ederek gasp etmişlerdir. Gasp olaylarının failleri erkektir. Mağdurlar arasından da hiç kadın bulunmamaktadır⁵¹¹.

3.3.1.5. Tecavüz Vakaları

Grafik 3. 7. Trabzon Sancağı'nda Tecavüz Suçunun Oranı



Tecavüz suçlarının toplam suç miktarına oranı %4,30'dur.

⁵¹⁰ DH.EUM.EMN. 46/2, DH.EUM.EMN, 56/1, H.1331

⁵¹¹ DH.EUM.MTK, 50/4, DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

Osmanlı ceza hukukunda tecavüz suçunun, “izale-i bıkır” ve “fi’l-i şeni” şeklinde ayrı iki şekilde ifade edilmesi mağdurun ve failin durumuna göre suçun farklı tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Belgelerde tecavüze uğrayan bir kadın için fi’l-i şeni’ tabiri kullanılırken, tecavüze uğrayan genç bir kız için izale-i bıkır tabiri kullanılmaktadır. Tecavüze uğrayan erkek ise “cebren fi’l-i şeni’ livata” tabiri kullanılmaktadır. Fi’l-i şeni’ livata, Trabzon Sancağı’nda incelediğimiz dönem içerisinde çok nadir rastlanan bir suç türüdür. Yine aynı dönemde Ankara Vilayetinde de bu türden suçlara nadiren rastlandığı ifade edilmiştir⁵¹².

Trabzon Sancağı’nda 1912 senesi içinde kayıtlara yansıyan tecavüz suçunun miktarı 17’dir. Bu türden olayların kazalara göre dağılımına baktığımızda en fazla Ordu kazasında ve genç kızlara yönelik işlendiğini söyleyebiliriz. Genç kızlara yönelik tecavüz vakalarından biri şöyledir: 21 Nisan tarihinde Ordu’nun Uzunisa Karyesinden Baloğlu Salih bin Abdullah, aynı karyeden Çavuşoğlu Ahmet’in kızına tecavüz etmiş, olay sonrasında da firar etmiştir. Aynı gün ve aynı köyde gerçekleşen başka bir tecavüz vakasında; Demürcü oğlu Kamil bin Osman ve arkadaşı Mehmet, Kamil’in amcasının kızı Şefika’ya tecavüz ederek firar etmişlerdir. Bolaman Nahiyesinin Buhari karyesinden Sarı Hasan oğlu Şükrü ve arkadaşları aynı köyden Sarı Hasan oğlu Şevki’nin eşi Hediye’ye karşı “fi’l-i şeni” suçu işlemişlerdir⁵¹³.

1913 senesindeki cetvellere göre Trabzon Sancağı’nda dört tecavüz vakası meydana gelmiştir. Of kazasında iki tecavüz vakası meydana gelmiş ve her ikisi de genç kızlara yönelik vakalardır. 3 Ağustos’ta meydana gelen olayın faili Çalık Karyesinden Cafer oğlu Yusuf ve oğlu Dur Ali aynı köyden Başbakoğlu kızı Tenzile’ye karşı “izale-i bıkır” suçu işlemiş ve firar etmişlerdir. Of kazasında diğer tecavüz vakası ise 6 Ağustos’ta Cifaruksa karyesinde meydana gelmiş, failer Mahmut, Halil ve Mevlüt firar etmişlerdir⁵¹⁴. Trabzon kazasında 4 Mayıs’ta Hafız Abdurrahman’ın eşi Fatma ve 8 Mayıs’ta ise Ordu’nun Orta Tepe Karyesinden Murad oğlu Mustafa’nın eşi Emine’ye karşı “fi’l-i şeni” suçu işlenmiştir.

1914 senesi içerisinde Trabzon Sancağı’nda beş tecavüz vakası bulunmaktadır. Tecavüz vakalarının dördü Ordu kazasında gerçekleşmiştir. Tirebolu

⁵¹² Ercimet Sarıay, *a.g.t.*, s.130.

⁵¹³ DH.EUM.EMN,9/11, DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN,108/17, DH.EUM.EMN,21/6, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN,18/10, DH.EUM.EMN; 18/7, H.1330.

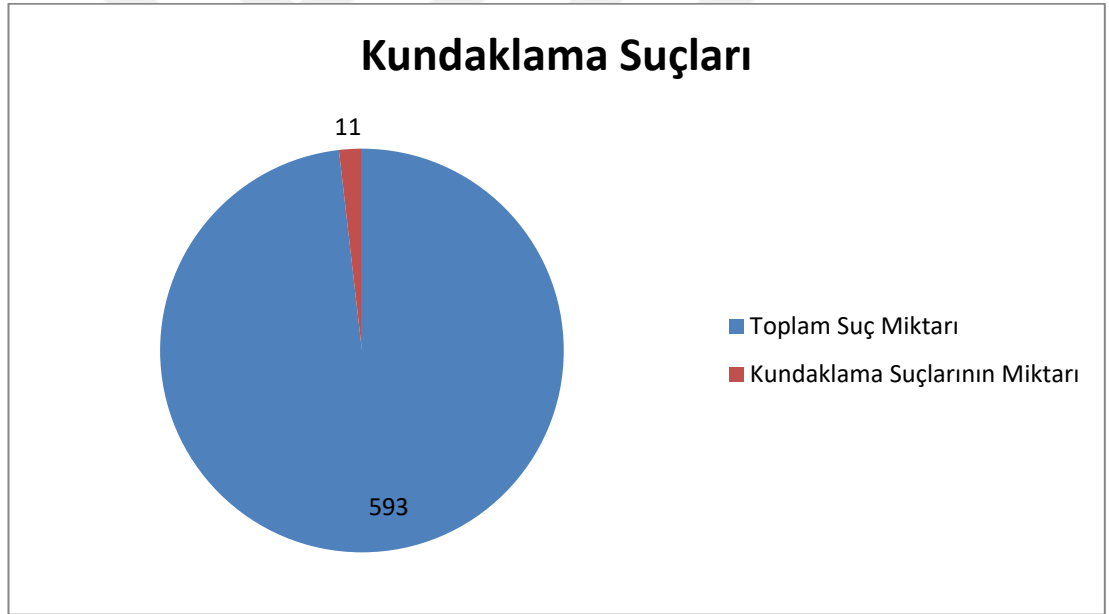
⁵¹⁴ DH.EUM.EMN,46/2, H.1330.

Kazasında ise bir tecavüz kastı bulunmaktadır. Failler Ordu Kazası'ndan; Kahvecioğlu İsmail bin Mehmed, Karamanoğlu Osman, Kürdoğlu Kamil, Lale Karyesi'nden Lazoğlu Zahid, ve Tirebolu'dan Halil oğlu İsmail'dir. Faillerin tamamı olay sonrası firar etmiştir. Ordu Kazası'nda meydana gelen olaylardan biri Mayıs, üçü Haziran ayında vuku bulmuştur. İki tecavüz vakası evli kadınlara, diğer üç vaka ise genç kızlara yöneliktir⁵¹⁵.

Trabzon Sancağı'nda meydana gelen tecavüz suçlarında Ordu, Trabzon ve Of kazaları ön plana çıkmaktadır. Failler olay sonrası kaçmayı başarmışlarsa da ileriki dönemlerde yapılan takibatlar neticesinde ele geçirilmişlerdir.

3.3.1.6. Kundaklama Vakaları

Grafik 3. 8. Trabzon Sancağı'nda Kundaklama Suçunun Oranı



Kundaklama suç miktarının toplam suç miktarına oranı %1,82'dir.

Kundaklama yakma, ateşe verme anlamlarındadır. Bu suçu ifade etmek için belgelerde ihrak, kundaklama kelimeleri kullanılmıştır. Kundaklama suçunun neden işlendiğine dair belgelerde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak bu suçun daha çok intikam, korkutma veya hırsızlık gibi amaçlarla yapıldığı söylenebilir. Trabzon Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde dokuz kundaklama vakası meydana gelmiştir. 25 Mart 1912 tarihinde Ordu Kazasının Buldan Karyesinde Topcuoğlu Osman ve

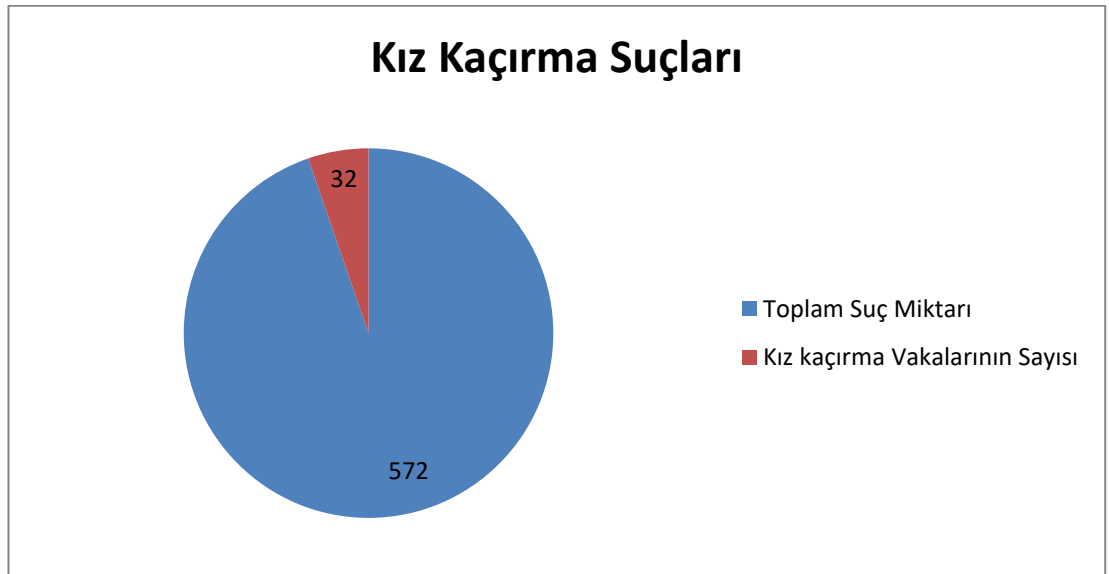
⁵¹⁵ DH.EUM.MTK, 50/6, DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

arkadaşları, aynı köyden Tüccar oğlu Mehmet Kerim'in malına yakarak zarar vermişlerdir. 27 Martta Ordu'nun Kırılı Karyesinden Karanlık oğlu Ali, Çatak karyesine giderek Eğrioğlu Ali Osman'a karşı kundaklama suçu işlemişlerdir. Olay sonrasında firar etmişlerdir. 16 Nisan'da Ordu kazasının Kirazlıhan Mahallesinden Şükrü ve Ahmet, aynı mahalleden Emeksiz oğlu Hasan'a ait bir mesken veya tarlayı yakmışlardır. Trabzon sancağına ait cetvellerde kundaklama suçu esnasında neyin yakıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Ancak günümüzde bile halen bölgede bir korkutma veya intikam amaçlı yakma olayları görülmektedir. Ordu, kundaklama vakalarının en çok görüldüğü kazadır. Kundaklama suçunu gerçekleştirenler arasında Gayrimüslimler bulunmamaktadır.

Trabzon Sancağı'nda 1913 senesinde iki kundaklama vakası meydana gelmiştir. Olaylarda; kimliği belirsiz kişiler tarafından Yomra Nahiyesinden Kuloğlu Borika'a, 4 Mayıs tarihinde ise Telli oğlu Ahmet ve Biraderi İsmail diğer kardeşleri İsmet'e karşı kundaklama suçu işlemişlerdir. Cetvellerde yanan yerlerle ilgili bilgiler bulunmadığı için suç mekânlarının ev, tarla veya dükkân gibi alanlardan biri olduğu düşünülmektedir⁵¹⁶. Trabzon Sancağı'nda işlenen suçlar arasında kundaklama olaylarının sayısı oldukça azdır. Kundaklama olaylarında kişiler arasındaki husumet başlıca neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.1.7. Kadın/Kız Kaçırma

Grafik 3. 9. Trabzon Sancağı'nda Kız Kaçırma Suçunun Oranı



⁵¹⁶ DH.EUM.EMN, 56/1, DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

Kız kaçırma suçlarının toplam suç miktarına oranı %5,29'dur.

Kız kaçırma suçunun büyük çoğunlukla evlenmek isteyen gençlerin ailelerini ikna edemeyip bu yola başvurmaları sonucunda gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Bazı vakalarda da kızın o kişiyle evlenmek istememesi yine bir kaçırma nedenidir. Kadın ve kız kaçırmanın bazen de tecavüz amaçlı olduğu söylenebilir. Bu amaçla kadın ve kız kaçırma daha çok devlet otoritesinin zayıf olduğu ve eşkıyalık faaliyetlerinin yoğun olduğu dönemlerde artış göstermiştir. Bu suçun zor ve şiddet kullanılarak işlenmesinden dolayı Osmanlı ceza hukukunda cinayet suçu olarak değerlendirmiş, bu suçu işleyenlere hapis ve kürek cezası uygulanmıştır⁵¹⁷.

Trabzon Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde kadın ve kız kaçırma vakalarının sayısı 21'dir. 11 Haziran 1912 senesinde Yomra Nahiyesinin Kuzara Karyesinden Bayrakdaroglu İbrahim, Karyeden Oflu Abdurrahman'ın kızı Emine'yi kaçırmıştır. Burada evlenme amaçlı bir kız kaçırma olayı söz konusudur. Bu tür suçların failinin yanında büyük çoğunlukta suç ortakları olarak yakın arkadaşları da yer almaktadır. Bunu kanıtlar nitelikte bir kız kaçırma olayı şu şekildedir; 15 Mayıs'ta Ordu Kazasının Yarli Karyesinde Kemal oğlu Yusuf ve arkadaşları, Okçulu Karyesinden Sağır oğlu Arif'in kızı Düriye'yi kaçırmışlardır. Olaydan hemen sonra yakalanmışlar ve Adliye'ye teslim edilmişlerdir. Yine 4 Haziran'da Akçaabat'ta arkadaşlarıyla kız kaçırmaya giden Mestan oğlu Mehmed ve arkadaşları, Molla Hacı oğlu Hacı Dursun'un kızını kaçırmış ancak olay sonrasında aralarından yalnızca bir tanesi yakalanmış, diğerleri kaçmayı başarmıştır⁵¹⁸.

1913 senesi içerisinde Trabzon Sancağı'nda beş kadın/kız kaçırma vakası meydana gelmiştir. Giresun Kazasında bir, Tirebolu'da iki, Trabzon'da bir, Görele'de bir kız kaçırma olayı meydana gelmiştir. Faillerden 19 Temmuz tarihinde Çiçekli Karyesi'nden Kara kabak oğlu Ali'nin evi köyden Şaban, Hüseyin ve Kayadibi Karyesinden Bayram oğlu İsmail tarafından basılarak eşi kaçırılmıştır. Olayın failleri 22 Temmuz'da yakalanmıştır. 7 Ekim'de Görele'de Hacı oğlu

⁵¹⁷ *Düstur*, I. Tertip, C:I, s.582.

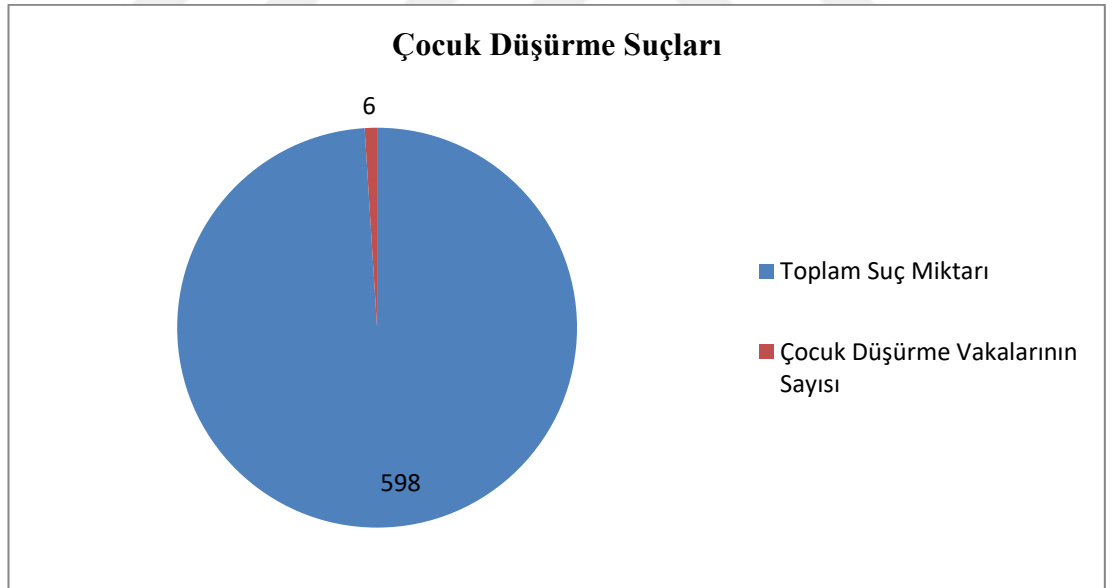
⁵¹⁸ DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 108/17, DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330. DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

Hasan'ın Zevcesi Saniye, Devge Karyesinden Kolaçoğlu Feyzi ve Güroğlu İbrahim tarafından kaçırlmıştır⁵¹⁹.

Trabzon Sancağı'nda 1914 senesi içinde altı kadın/kız kaçırma vakası kayıtlara yansımıştır. 23 Mayıs tarihinde Of Kazası'nda bir kız kaçırma olayı meydana gelmiştir. Hüseyin'in kızı Fatma, Ayacıkoğlu Ahmet ve arkadaşları tarafından kaçırlmıştır. 21 Haziran Tarihinde Ordu Kazası'nda Laz Kara Hasan, kardeşi Arslan ve Mustafa, Halik kızı Zeynep'i kaçırmışlardır. 6 Temmuz'da iki kaçırma olayı meydana gelmiştir. Faillerin tamamı olay sonrasında firar etmiştir⁵²⁰. Trabzon Sancağında işlenen Kadın ve kız kaçırma vakalarının evlenme veya tecavüz amaçlı olduğu söylenebilir. Giresun, Ordu ve Of kazalarında kız kaçırma suçu diğer kazalara oranla fazladır. Kız kaçırma olaylarının faillerinin neredeyse tamamı olay sonrasında firar etmiş ancak ileriki dönemlerde ele geçirilmişlerdir.

3.3.1.8.Çocuk Düşürme

Grafik 3. 10. Trabzon Sancağı'nda Çocuk Düşürme Suçunun Oranı



Çocuk düşürme suçunun toplam suç miktarına oranı % 0,99'dur.

Çocuk düşürme suçunda hamile kadının sağlığı ve ceninin hayat hakkı olması gibi nedenlerle Osmanlı Devleti ıskat-ı cenin fiilini kesin olarak yasaklamıştır. Çocuk

⁵¹⁹ DH.EUM.EMN. 46/2, DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331

⁵²⁰ DH.EUM.MTK, 50/6, DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

düşürme suçunun cezası hapis ve kürek cezası olarak belirlenmiştir⁵²¹. Suçun işlenmesinin engellenmesi için uygulanan cezai yaptırımlar maalesef caydırıcı olamamış, bu suçu işleyenler de her zaman var olmuşlardır⁵²². Trabzon Sancağı dâhilinde 1912 senesi içerisinde yalnızca 1 çocuk düşürme suçu meydana gelmiştir. 15 Kasım 1912 tarihinde Giresun Kazasının Kapu Mahallesinden Faik oğlu Hüseyin askerden gelerek eşi Fahriye'yi darp etmiş ve çocuğunu düşürerek Fahriye'nin de ölümüne sebep olmuştur⁵²³.

Trabzon Sancağı'nda 1913 senesi içerisinde dört çocuk düşürme suçu işlenmiştir. Of kazasında 1 "ıskat-ı cenin" suçu işlenmiştir. 4 Ağustos tarihinde Balaban Karyesi'nden Mazbutoğlu Yusuf'un gelini aynı köyden Musa oğlu Osman'ın eşi Asiye'nin çocuğunu düşürerek firar etmiştir. Tirebolu kazasında bir çocuk düşürme vakası meydana gelmiştir. 5 Ekim'de Bölüklü Karyesinden İbrahim'in gelini Asiye, Durmuş oğlu Hüseyin'in eşi Fatma'nın çocuğunu düşürmüştür ve firar etmiştir. Ordu kazasında biri 20 Temmuz tarihinde diğeri ise 21 Temmuz'da olmak üzere iki çocuk düşürme vakası kaydedilmiştir. Kürze Karyesi'nden Emine'nin çocuğunu düşüren Mustafalı Karyesinden Toğuz oğlu Osman, Mehmet, Çavuşoğlu İbrahim ve birkaç arkadaşı firar etmiştir⁵²⁴.

1914 senesi içinde yalnızca bir çocuk düşürme olayı vuku bulmuştur. 25 Mayıs 1914 tarihinde Ordu kazasında meydana gelen olayın faili Karanlı Osman'ın eşi Havva'dır. Süleyman'ın eşi Ayşe'nin çocuğunu düşüren Havva olay sonrasında firar etmiştir⁵²⁵.

Osmanlı Devleti'nde çocuk düşürme olaylarının genellikle evlilik dışı meydana gelmesi, ailenin içinde bulunduğu maddi sıkıntılar nedeniyle veya bir olay sırasında meydana geldiği anlaşılmaktadır⁵²⁶. Trabzon Sancağı'ndaki çocuk düşürme vakalarının genel olarak istenmeyen gebeliklere son verilmesini isteyen kişilerce gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz. Bunun yanı sıra ailelerin içinde bulundukları maddi sıkıntılar ve geçim derdi yeni bir çocuğa bakmakta zorlanacaklarını düşünen

⁵²¹ Eğer kadına ilaç içirerek veya başka bir şekilde çocuğunun düşmesine sebep olan kişi 6 ay ile 2 yıl arasında hapis cezasına, bu kişinin doktor ise muvakkat küreğe mahkûm edilir. *Düstur*, I.Tertip, C:I, s.578.

⁵²² Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu, Güven Dinç, "Osmanlı İmparatorluğu'nda İskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)", *The Journal of International Social Research*, C:2, S.6, Kış 2009, s.603.

⁵²³ DH.EUM.EMN, 96/23, H.1330.

⁵²⁴ DH.EUM.EMN,46/2, DH.EUM.EMN, 65/11, H.1330.

⁵²⁵ DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

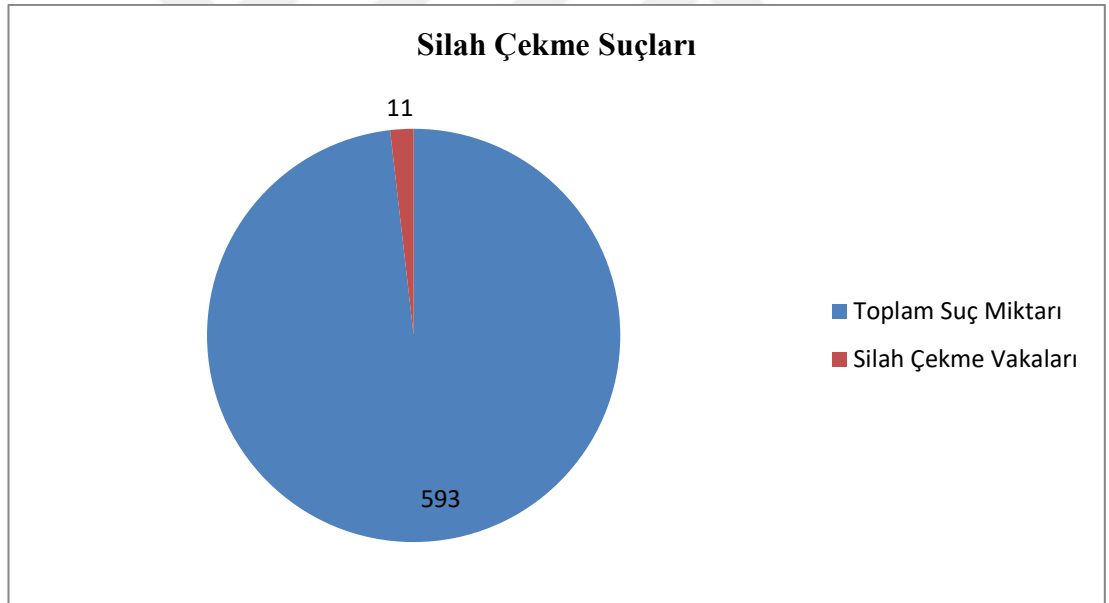
⁵²⁶ Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu, Güven Dinç, *a.g.m*, s.593-609.

ebeveynleri bu yola teşvik etmiştir. Kişiler arasındaki husumet nedeniyle çıkan kavgalarda darp edilmeleri veya aile içindeki şiddete maruz kalınması durumunda annelerin bebeklerini kaybetmelerine neden olmuştur.

3.3.1.9.Katl Kastıyla Silah Çekmek

Silah çekme suçu bir kişinin kendini müdafa etmek amacı dışında meydana gelmişse suç olarak tabir edilmektedir. Silah çekme suçu başka bir suçu işlemek amacıyla gerçekleşmişse de cinayet suçu kapsamında değerlendirilmektedir. İkinci bir suçla beraber işlenmeyen silah teşhiri cünha suçu kapsamında değerlendirilirken, suçun başka bir suçla birlikte işlenmesi cinayet kapsamında değerlendirilmesine neden olur. Bu durumda suçlu 1858 tarihli ceza kanunnamesine göre yargılanır ve suçun derecesine göre hapis veya kürek cezası alır⁵²⁷.

Grafik 3. 11. Trabzon Sancağı’nda Silah Çekme Suçunun Oranı



Silah çekme suçlarının tüm suçlara oranı %1,82’dir.

Silah çekmek suçu, öldürmek veya korkutmak amacıyla gerçekleşen bir suç olup, belgelerde “teşhir-i silah” veya “katl kastıyla teşhir-i silah” olarak tabir edilmektedir. Trabzon Sancağı’nda 1912 senesinde toplam 9 “katl kastıyla teşhir-i silah” suçu kaydedilmiştir. 31 Temmuz 1912 tarihinde Rize’nin Çınarlı Karyesinden Köksüz oğlu Yusuf, icra memuru Abdullah Efendiye öldürmek amacıyla silah

⁵²⁷ *Düstur*, I.Tertip, C:I, s.575-576.

çekmiş, hemen orada yakalanarak Adliyeye götürülmüştür⁵²⁸. 22 Ağustos'ta Teyneli Karyesinden Kolsuz oğlu Ahmet, Kuduzoğlu Salim'e öldürmek amacıyla silah çekmiş ancak ateş edemedi yakalanmıştır⁵²⁹. Silah çekme olaylarının faillerinin tamamı Müslümanlardır. Silah çekme vakalarından bir tanesiyle birlikte yaralama suçu da işlenmiştir. 9 Ekim 1912 tarihinde Trabzon'un Hoca Halil Mahallesinden Çerkez İshak'ın oğlu Salim bin İshak, Trabzon Molla Siyah Mahallesinden Topal oğlu Yusuf bin İsmail'e mahalle ortasında silah çekmiştir. Çıkan kavga esnasında silah ateş almış ve İsmail yaralanmıştır. Olay sonrasında yakalanan İshak Adliyeye sevk edilmiştir⁵³⁰.

Trabzon Sancağı'nda 1913 senesi içerisinde üç silah çekme vakası meydana gelmiştir. Bunların ikisi Tirebolu, 1'i Ordu kazasında meydana gelmiştir. 21 Nisan tarihinde Karakuş karyesinden Bedri oğlu Şamil, Teoman oğlu Cemal bin Mehmed ve Veli, Teoman oğlu Halil İbrahim bin Hasan'ı gasp ve katl etmek amacıyla silah çekmişlerdir. Tirebolu'da 4 Ağustos tarihinde yaylada meydana gelen olayda ise öldürmek amacıyla Jandarmalara karşı silah çekilmiştir. Olayın faili meşhur eşkıyalardan Hüseyin oğlu Mehmet Ali firar etmiştir⁵³¹. 1914 senesi içerisinde Görele Kazası'nda bir silah çekme olayı kayıtlara yansımıştır. 14 Şubat tarihinde Kırıklı Karyesi'nden Veli oğlu Mustafa askerlere silah çekerek firar etmiş, olay kamu davası olarak nitelendirilmiştir⁵³²

⁵²⁸ DH.EUM.EMN, 23/7, H.1330.

⁵²⁹ DH.EUM.EMN, 21/6, H.1330.

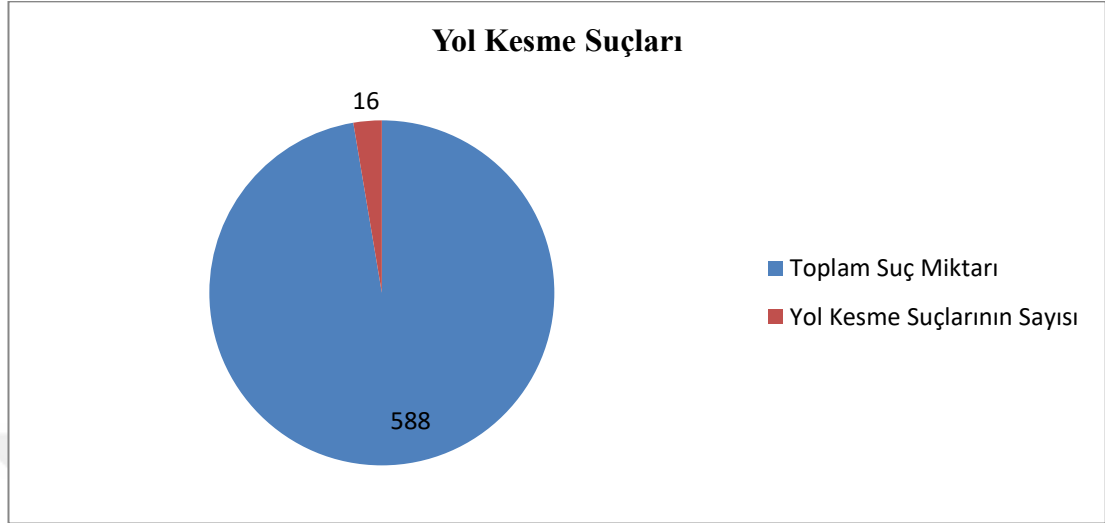
⁵³⁰ DH.EUM.EMN, 18/10, H.1330.

⁵³¹ DH.EUM.EMN. 46/2, DH.EUM.EMN, 56/1, H.1331.

⁵³² DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332

3.3.1.10. Yol Kesme

Grafik 3. 12. Trabzon Sancağı'nda Yol Kesme Suçunun Oranı



Yol kesme vakalarının toplam suç miktarına oranı %2,64'tür.

Yol kesme (kat'-ı tarik); bir veya birkaç kişinin yollarının kesilmesi ve mallarının zor ve şiddet kullanılarak ele geçirilmesidir. 1858 Ceza Kanununa göre bu suçu işleyenler, dağlarda ve kırlarda silahlı dolaşarak rastladıkları yolcuların eşyalarını zorla alan kişiler olarak tanımlanmaktadır⁵³³.

1912 senesinde Trabzon Sancağı'nda bu suça dair bir kayıt bulunmamaktadır. 1913 senesinde ise yedi yol kesme vakası kaydedilmiştir. Yol kesme vakalarının kazalara göre dağılımı şöyledir; Trabzon kazasında bir, Tirebolu'da dört, Giresun Kazasında bir ve Of kazasında bir suç kaydedilmiştir. Yol kesme olaylarının büyük çoğunlukla kalabalık gruplar tarafından (eşkıya çeteleri), para ve yiyecek temin etmek, intikam almak gibi nedenlerle gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır. Olayların hiç biri ölümle sonuçlanmamıştır. 23 Kasım'da Trabzon Özgen Karyesi simsarı Arud, Samaruksa-ı Kebir Karyesinden Arab Ali oğlu Halim'in yolunu keserek parasını almıştır. Olay sonrasında firar etmişse de 2 Kasım'da yakalanmıştır. 27 Temmuz'da Tirebolu'nun Orta Cami mevkiinde meydana gelen olayın faili Espiye Karyesi'nden Muhacir Tursun Ağa'nın oğlu Abdullah ve Usta oğlu Abdullah'tır. Tirebolu'ya giden Sofaş ve arkadaşlarının yollarına çıkarak paralarını gasp edip kaçmışlardır. 27

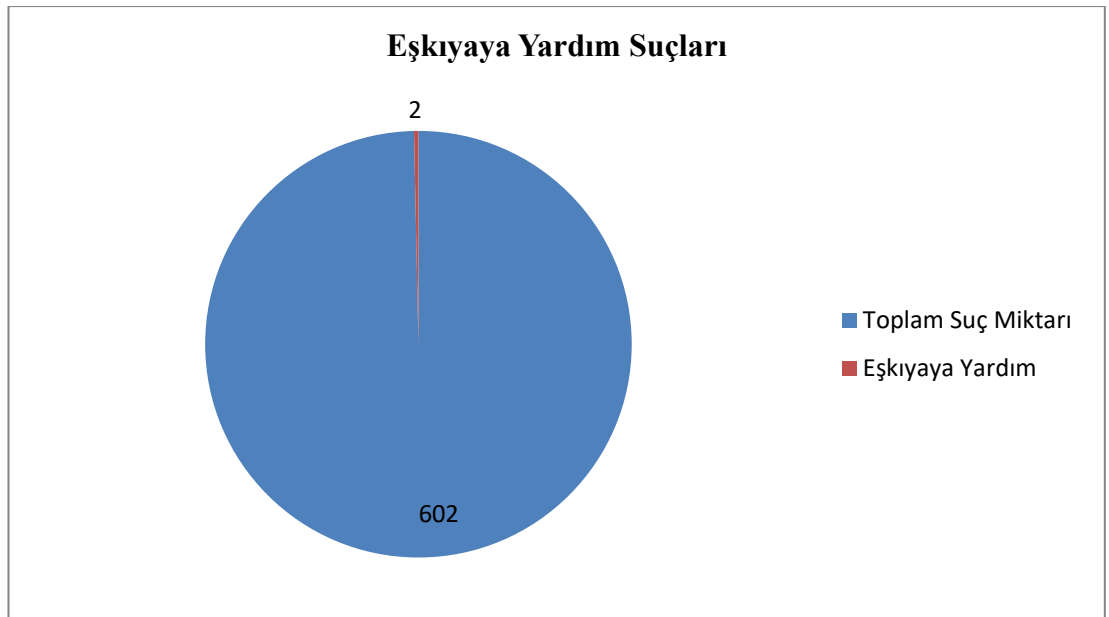
⁵³³ *Düstur*, I. Tertip, C:I, s.546-550.

Temmuz'da Çakrak Karyesi'nde meydana gelen olayda ise ayrıntı verilmeyerek, Keşabın Salvan Karyesinden Aziz Oğlu Ahmed bin Mehmed ve Güllü Oğlu Mehmed bin Hasan'ın köyden bir grup insanın yolunu kestiği ifade edilmiştir. Tirebolu'da meydana gelen diğer bir olay ise 2 Ağustos'ta yayla yolunda eşkıyalar tarafından gerçekleştirilmiştir. 18 Eylül'de meydana gelen olayın faili ise jandarma kumandanı İsmet ve arkadaşlarıdır. Danışman Karyesinde meydana gelen yol kesme olayı gasp amaçlı gerçekleşmemiştir. Bu nedenle de olayın intikam alma düşüncesiyle meydana geldiği söylenebilir⁵³⁴. Faillerin tamamının kaçması yayla yolu gibi kırsal alanlarda güvenlik zafiyetinin olduğunu göstermektedir.

Trabzon Sancağı'nda 1914 senesi içinde üç yol kesme vakası kayıtlara yansımıştır. Giresun Kazası'nda iki, Görele'de bir yol kesme olayı gerçekleşmiştir. Yol kesme vakalarının mekânları kırsal alanlardır. 12 Haziran'da Bektaş Yaylası taraflarında bir eşkıya çetesi tarafından yayla yolundan geçen bir grubun yolu kesilmiş, eşya ve paraları silah zoruyla alınmak istenmiştir. Eşkıya çetesi üyelerinden Süleyman cinayet suçundan iki senedir aranan bir suçludur. Yakalanamadığı süre içerisinde yanına altı arkadaşını daha toplayarak eşkıyalık faaliyetlerine başlamıştır. Bu yol kesme olayı neticesinde yakalanarak Adliyeye teslim edilmiştir⁵³⁵.

3.3.1.11. Eşkıyaya Yardım

Grafik 3. 13. Trabzon Sancağı'nda Eşkıyaya Yardım Suçunun Oranı



⁵³⁴ DH.EUM.EMN, 46/2, DH.EUM.EMN, 65/11, DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

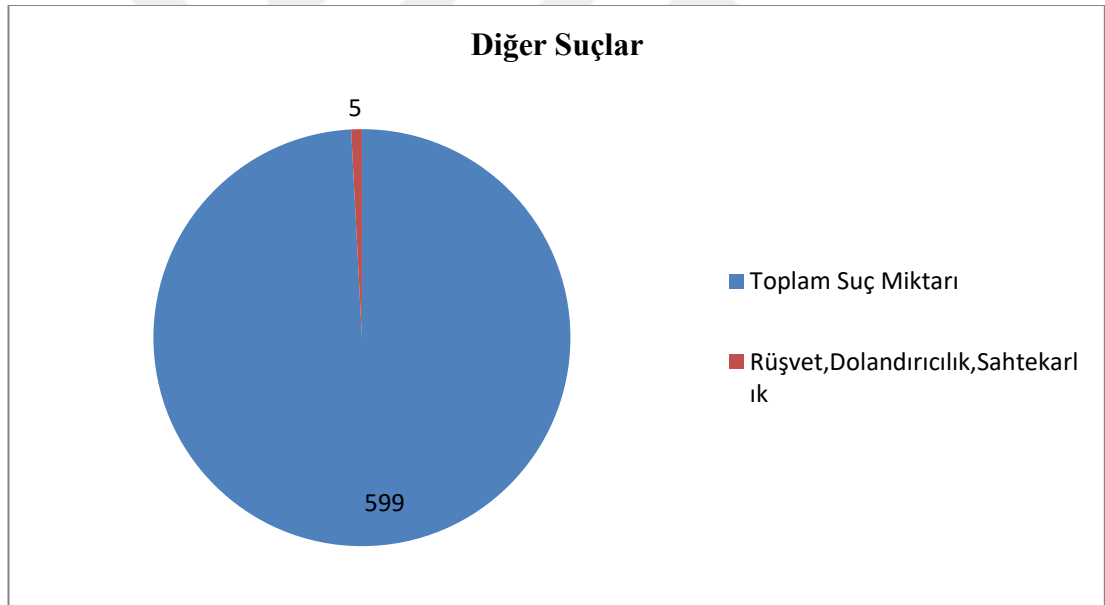
⁵³⁵ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

Eşküyaya yardım suçlarının toplam suçlara oranı %0,33'tür.

Eşküyaya yardım ve yataklık etmek, çok sık rastlanan bir suç türü değildir. 1912 senesi içerisinde bu suç türüne ait iki vaka kaydedilmiştir. 15 Temmuz 1912 tarihinde Kuskunlu Karyesinden Durmuş oğlu Abdullah, eşküyaya yardım ederek Ortacami Karyesinden Mehmet oğlu Ahmet'i mağdur etmiştir. Diğer eşküyaya yardım suçunda ise Cerdeş Karyesi muhtar ve imamı, eşkıyalara yardımda bulunmak suretiyle köyden Hacı Mehmed oğlu Mustafa'yı mağdur etmiştir⁵³⁶. 7 Mart 1914 tarihinde Of Kazası Ançipranos Karyesi'nde Cafer oğlu İsmail Ağa, bölgedeki eşkıyalara yardımda bulunduğu için tutuklanmıştır⁵³⁷.

3.3.1.12.Diğer Suçlar

Grafik 3. 14. Trabzon Sancağı'nda Rüşvet, Dolandırıcılık, Sahtekârlık Suçlarının Oranı



Rüşvet, dolandırıcılık ve sahtekârlık suçlarının toplam suç miktarına oranı %0,82'dir.

Bu bölümde işkence, rüşvet, dolandırıcılık, sahtekârlık, tehdit, kumar, fidye talebi gibi sayıca çok az olan suçlar ele alınacaktır. 16 Temmuz'da meydana gelen olayda; Akçaabat'ın Acısu köyüne gelen eşkıya Şarlılı Reşid ve Feyzi oğlu Hasan,

⁵³⁶ DH.EUM.EMN,23/7, H.1330.

⁵³⁷ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

köyde Osman efendi ve iki arkadaşından canlarını bağışlama karşılığında fidye talep ederek tehdit etmişlerdir. Eşkîya çetesi üyelerinden yalnızca Hasan yakalanmıştır. Sahtekârlık suçu işleyenlerin ne türden bir sahtekârlık yaptıklarına dair ifadeler bulunmamaktadır. 7 Eylül'de Hacı Kerim oğlu Yusuf sahtekârlık suçundan Of kazasına bağlı Hastikoz Karyesinden Hacı Kerim oğlu Molla Mehmed'i mağdur etmiştir. Kumarbazlık suçu da bölgede nadiren işlenen suçlardandır. 31 Ağustos'ta Giresun'dan Mezdaroglu Mustafa, köyden Selaninin oğlu Yani ile kumar oynamışlar ve sonrasında firar etmişlerdir⁵³⁸. 31 Aralık 1912 tarihinde Of Kazasının Kono Karyesi muhtarı ve Derviş oğlu İsmail sahtekârlık suçundan tutuklanmışlar ancak ne türden bir sahtekârlık yaptıkları belirtilmemiştir. Konu kamu davası kapsamında değerlendirilmiştir⁵³⁹.

İşkence suçu 1912 senesinde 8 kez kaydedilmiştir. İşkence suçu büyük oranda hırsızlık, gasp gibi suçlarla bir arada işlenmiştir. 27 Mayıs'ta Akçaabat'ta meydana gelen olayda; İmam İsmail Efendi ve üç yakını, köyden Eyüboğlu kızı Fatma'ya işkence ederek eşyalarını çalmışlardır⁵⁴⁰. 7 Ekimde meydana gelen olayda ise yine; Hancı Dursun oğlu Ahmet ve iki arkadaşı, Karyeden Abbas oğlu Yusuf'a işkence yaparak eşyalarını ve parasını çalmışlardır⁵⁴¹.

Hane basmak suçu da çok nadir olan suçlardandır. Eşkîyalar tarafından veya hırsızlık, kız kaçırma gibi nedenlerle hane basma olayları meydana gelmiştir. Trabzon Sancağı'nda üç hane basmak suçu işlenmiştir. 21 Nisan'da Ordu'nun Nenenli Karyesinde meydana gelen olayda, Bekir İlyas oğlu Ahmet'in zevcesi Fatma, hırsızlık yapmak amacıyla akrabası Bekir İlyas oğlu Arif'in evini basmıştır⁵⁴². Bu olay failinin bir kadın olması bakımından diğer hane basma vakalarından farklıdır. 20 Mayıs'ta Tirebolu'da kimliği bilinmeyen şahıslar tarafından Ayvacı oğlu Halim'in evini gece vakti basarak Halim'i de yaralamışlardır⁵⁴³. 3 Ağustos 1912 tarihinde Yaylım Karyesinden Hamza oğlu Mehmet ve arkadaşları, aynı karyeden Halim oğlu Ali Reis'in evini basmışlardır⁵⁴⁴.

⁵³⁸ DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 108/17, DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330, DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

⁵³⁹ DH.EUM.EMN, 18/7, H.1331.

⁵⁴⁰ DH.EUM.EMN, 108/17, H.1330.

⁵⁴¹ DH.EUM.EMN, 18/10, H.1330.

⁵⁴² DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330.

⁵⁴³ DH.EUM.EMN, 108/17, H.1330.

⁵⁴⁴ DH.EUM.EMN,23/7, H.1330.

Hane basma suçunun faillerinin tamamı firar etmiştir. 1914 yılı içerisinde de Tirebolu’da bir hane basmak suçu kaydedilmiştir. 10 Mart tarihinde Espiye Karyesi’nde eşkıya çetesi tarafından kadın kaçırmak amacıyla hane basılarak ev sahibinin direnmesi sonucunda yaralama suçu da işlenmiştir. Çete üyelerinden Mustafa 11 Mart tarihinde yakalanmış, diğerleri firar etmiştir⁵⁴⁵.

Trabzon Sancağı’nda 1913 senesinde bir rüşvet, üç işkence suçu işlenmiştir. İşkence suçlarının tamamı gasp suçu ile bir arada işlenmiştir. Bu nedenle de eşya veya parasını vermek istemeyip direnen kişilerin işkenceye maruz kaldığı düşünülmektedir. 16 Kasım tarihinde Giresun’un İnece Karyesinde meydana gelen olay bu türdendir. Giresun’un İnece karyesinde Hasbi ve oğlu Çolak Nuri ve kimliği belirlenemeyen üç arkadaşı, Hisarkale Karyesinden Berveş oğlu Mustafa’ya işkence ederek gasp etmişlerdir. 30 Eylül’de Giresun’un Ülper Karyesinde meydana gelen olay da aynı şekilde meydana gelmiştir⁵⁴⁶. Bazen de yaralamayla sonuçlanan işkence vakaları meydana gelmiştir. 16 Eylül’de Giresun’da meydana gelen işkence olayı bu şekilde gerçekleşmiştir. Hanyanı mevkiinde meydana gelen olayda; Hamidiye Karyesinden Hasan, Hacı Mahmud, Halil ve Mehmed, Eynesil Karyesinden Katırcı oğlu Ömer oğlu Hasan’ı gasp etmek amacıyla işkence ederek yaralamışlardır. Faillerden yalnızca Hasan 30 Eylül’de yakalanmış, diğerleri firar etmiştir⁵⁴⁷. Fail ve mağdurlar arasında kadınlar bulunmamaktadır. İşkence olayının faillerinden yalnızca bir kişi yakalanmış diğerleri firar etmiştir.

1914 senesine ait daha az cetvel bulunmasına rağmen işkence suçu sayısı artmıştır. İşkence olaylarının en fazla görüldüğü yer Ordu Kazasıdır. Tecavüz, hırsızlık gibi nedenlerle işkence suçu işlenmektedir. 16 Haziran’da Perşembe’nin Beğli Karyesinden kahveci oğlu İsmail bin Mehmed, aynı köyden Kemal oğlu Mehmed’in eşi Samiye’ye tecavüz amacıyla işkence etmişlerdir. 16 Haziran’da Perşembe jandarma askerlerinden Aziz ve Sivaslı İlyas, Hurmalık Karyesinden Veli oğlu Ali Reis, Babalı Karyesi’nden Tataroğlu Mustafa bin Şakir’e parasını almak amacıyla işkence yapmışlardır⁵⁴⁸.

⁵⁴⁵ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

⁵⁴⁶ DH.EUM.MTK, 41/06, DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁵⁴⁷ DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁵⁴⁸ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

1914 senesinde bir “itale-i lisan”⁵⁴⁹ suçu işlenmiştir. Daha önceki yıllara ait cetvellerin hiç birinde Trabzon Vilayeti dâhilinde bu türden bir suç kaydedilmemiştir. 28 Şubat tarihinde Tirebolu Hamam Mahallesi’nden Molla Hasan oğlu Yusuf, aynı mahalleden Molla Salim oğlu Mustafa’yı padişaha kötü sözler söylediği için öldürmeye çalışarak yaralamıştır⁵⁵⁰.

Of kazasında iki fidye talep etmek suçu kaydedilmiştir. 15 Şubat’ta Ançıpranos Karyesi’nde meydana gelen olayın failleri Keler Karyesi’nden Barzaroğlu Mustafa, Hacı Fazlı oğlu Behram, Sekbanoğlu Harun ve iki arkadaşıdır. Barzaroğlu Yusuf’u kaçırarak ailesinden para talebinde bulunmuşlardır. Olayın azmettiricisinin Barzaroğlu Mustafa olduğu anlaşılmış, bu nedenle yalnızca Mustafa, tutuklanmıştır. Yine aynı köyde meydana gelen diğer olayda ise mağdurun ismi belirtilmemiştir. Bu türden olayların varlıklı ailelerden para alabilmek amacıyla planlı bir şekilde gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır⁵⁵¹.

3.3.2. Lazistan Sancağı’nda Suçlar

Tablo 3. 8. Lazistan Sancağı 1911 Senesi Haziran-Ağustos Aylarındaki Suçlar⁵⁵²

Olay Yeri	Mağdur	Fail	Suçun Cinsi	Ne Zaman Yakalandığı
Arhavi Nahiyesi	Fındık ... memuru kuvaide efendi	Şahs-ı Mechul	Katl	Faili firar etmiştir.
Lazistan Sancağı Merkez Kazası	Hacı Hasan Oğlu Hüseyin	Biraderi Bayram	Cerh	Firar etmiştir, aranmaktadır.
Karadere Nahiyesi	Jandarma Cemil	Metdaloğulları Sadık ve Hüseyin ve Dur Ali Oğlu Salim	Katl	Failleri tutulmuştur.
Atina Kazasına Tabi Ardeşen Nahiyesi	Şerif Oğlu Mehmed ve Zevcesi Hatice	Şerif Oğlu Mustafa Mahdumu Hamid	Katl	Faili firar etmiştir.
Lazistan Sancağı Rize Kazası	Sanoğlu Halid	Ömer Oğlu Osman	Katl	Fail yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir.
Lazistan Karadere Nahiyesi	Kanbur Oğlu Hüseyin	Yetim Oğlu Hüsnü	Kurşunla Yaralama	Fail yakalanarak adliyeye teslim edilmiştir.

⁵⁴⁹ Dil uzatma, kötü şeyler söylemek anlamına gelmektedir.

⁵⁵⁰ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

⁵⁵¹ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

⁵⁵² DH.EUM.EMN, 1/60/1, H.1929.

1911 senesi içerisinde üç aylık dönemde, Lazistan Sancağı'nda işlenen suçların miktarı altıdır. Suçların dördü cinayet ikisi ise yaralama suçudur. Cinayet suçlarından yalnızca bir tanesinin faili bilinmemektedir. Yaralama vakalarından biri iki kardeş arasında çıkan tartışma neticesinde gerçekleşmiştir. Rize kazasında meydana gelen olayda; Hacı Hasan oğlu Hüseyin, biraderi Bayram'ı yaralamış ve sonrasında firar etmiştir. Cinayet vakalarından biri de Atina Kazasına tabi Ardeşen Nahiyesinde meydana gelen öldürme olayında Şerif oğlu Mehmet ve eşi Hatice, yeğenleri Hamid'i öldürmüşlerdir. Olay sonrasında ikisi de firar etmiştir. Altı vakadan üçünün faili yakalanmış üç tanesinin faili ise firar etmiştir.

Tablo 3. 9. 1912 Senesi Lazistan Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı⁵⁵³

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	41
Cerh (Yaralama)	16
Sirkat (Hırsızlık)	4
Kadın kaçırma/ Kız kaçırma	3
Cebren Fi'l-i Şeni' (Tecavüz)	2
Teşhir-i Silah	3
Gasp	5
İhrak (Yakma)	2
Eşkiyaya Yardım	1
Serserilik/Tehdit/Rüşvet	3
Darp	1
Sahte Pasaport Kullanma	2
Toplam	83

1912 senesi içerisinde Lazistan Sancağı'nda kayıtlara yansıyan suç miktarı 83'tür. 41 öldürme suçu bulunmaktadır ve suçların neredeyse yarısının oluşturmaktadır. En fazla işlenen ikinci sıradaki suç ise yaralamadır. Diğer suç türleri oldukça az kayıtlara yansımıştır. 1911 senesine göre işlenen suç miktarında bir artış görülmektedir ancak 1911 senesine ait cetvellerin sayısının az olması genel bir değerlendirme yapmamızı engellemektedir.

⁵⁵³DH.EUM.EMN,18/10, DH.EUM.EMN,21/6, DH.EUM.EMN, 9/11, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 94/33, DH.EUM.EMN, 108/17, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 18/7, H.1330.

Tablo 3. 10. 1913 Senesi Lazistan Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı ⁵⁵⁴

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	19
Cerh (Yaralama)	7
Katl Kastı	4
Cebren Fi'l-i Şeni' (Tecavüz)	2
Eşkiyaya yardım	3
Sirkat	1
Katl kastıyla Silah Atmak	3
Rüşvet	1
Toplam	40

1913 senesinde Lazistan Sancağı'nda kayıtlara yansıyan suç miktarı 40'tır. 19 öldürme, yedi yaralama suçu dışında diğer suçlar nadiren işlenmiştir. 1912 senesi ile kıyasladığımızda ise bölgedeki suç miktarında bir azalma görülmektedir.

Tablo 3. 11. 1914 Senesi Lazistan Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı ⁵⁵⁵

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	7
Cerh (Yaralama)	3
Kız kaçırma	1
Gasp	1
İşkence	2
Sirkat	1
İhrak	1
Rüşvet	1
Toplam	17

1914 senesi Lazistan Sancağı'nda kayıtlara yansıyan suç miktarı 17'dir. Bunlardan yedisi öldürme, üçü yaralama, ikisi işkence, biri kız kaçırma, biri gasp, biri hırsızlık, biri kundaklama, biri rüşvettir.

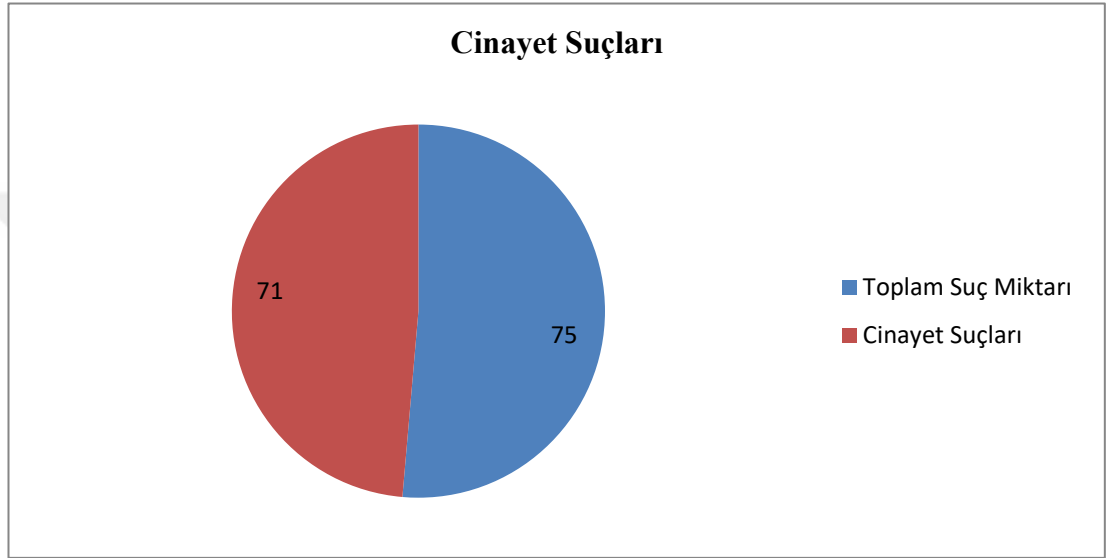
⁵⁵⁴ DH.EUM.EMN,46/2, DH.EUM.EMN,56/1, DH.EUM.EMN, 65/11,H.1331

⁵⁵⁵ DH.EUM.MTK, 47/11, DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

Lazistan Sancağı'nda bu dönemde işlenen suçlar Trabzon Sancağı'na göre az sayıdadır. Burada Trabzon Sancağı'nın nüfus olarak daha kalabalık olması belirleyici olmuştur. Suç çeşitliliğine baktığımızda iki sancak arasında belirgin bir ayrım göze çarpmamaktadır. Yine yaralama ve öldürme suçları çoğunluktadır.

3.3.2.1. Cinayet Vakaları

Grafik 3. 15. Lazistan Sancağı'nda Cinayet Suçlarının Oranı



Lazistan Sancağı'nda 1911-1914 yılları arasında işlenen cinayet suçlarının toplam suç miktarına oranı % 48,63'tür.

Lazistan Sancağı'nda 1911 senesinde üç aylık bir dönemde meydana gelen cinayet vakalarının miktarı 4'tür. Trabzon Sancağına oranla burada kaydedilen suç miktarı daha azdır. Arhavi Nahiyesinde meydana gelen cinayet olayının faili bilinmemektedir. Karadere Nahiyesinde meydana gelen olayda muhtemelen bölgedeki eşkıya çetelerinden biri olan Metdaloğullarından Sadık, Hüseyin ve Dur Ali oğlu Salim, Jandarma Cemil'i öldürmüşlerdir. Rize kazasında Ömer oğlu Osman, Sanoğlu Halit'i öldürmüşlerdir. Cinayet vakalarından biri de Atina Kazasına tabi Ardeşen Nahiyesinde meydana gelen öldürme olayında Şerif oğlu Mehmet ve eşi Hatice, yeğenleri Hamit'i öldürmüşlerdir. Olay sonrasında ikisi de firar etmiştir. 6 vakadan 3 tanesinin faili yakalanmış 3 tanesinin faili ise firar etmiştir⁵⁵⁶.

⁵⁵⁶ DH.EUM.EMN, 1/60, H.1929.

1912 senesi Lazistan Sancağı'na ait cetvellerde suçlar, her kazada ayrı ayrı tutularak merkeze gönderilmiştir. Rize, Atina ve Hopa kazalarında tutulan cetvellere göre Sancak genelinde işlenen öldürme suçunun miktarı 41'dir. Trabzon Sancağı ile kıyaslandığında daha az cinayet suçu işlendiği görülmektedir. Burada Trabzon Sancağına bağlı kazaların ve orada yaşayan nüfusun fazla olması da etkilidir.

Lazistan Sancağı merkez kazası Rize'de işlenen cinayet suçunun miktarı 23'tür. Üç cinayetin faili bilinmemektedir. Cinayet suçu işleyenlerin tamamı Müslümandır. Gayrimüslimlerle Müslümanlar arasında hiçbir öldürme vakası meydana gelmemiştir. Cinayetlerin ikisi meşhur eşkıyalar tarafından işlenmiş ve ikisi de yakalanamamıştır. Kadınlara yönelik öldürme vakalarının sayısı altı, erkeklere yönelik öldürme vakalarının sayısı 17'dir. Aile içinde meydana gelen cinayet olaylarının sayısı üçtür. Bunlardan biri şu şekildedir: 11 Eylül 1912 tarihinde meydana gelen olayda Birol oğlu Numan, Birol oğlu Mustafa'nın kızını muhtemelen aile içinde meydana gelen tartışma sonrasında yaralamıştır. Olaydan sonra Numan Rusya'ya firar etmiş ve yaralı olan yeğeni ise vefat etmiştir. Olay bu nedenle kayıtlara cinayet olarak geçmiştir. Aile içinde meydana gelen başka bir cinayet vakası 23 Eylül'de meydana gelmiştir. Olayda Kesfanoğlu Nazım kardeşi Dursun'u öldürerek firar etmişse de iki gün sonra yakalanmıştır. 25 Kasım'da yine bir kardeş cinayeti yaşanmış ancak bu kez mağdur kız kardeşidir. Yasin oğlu Ali'nin oğlu Ahmet, kardeşi Zahide'yi öldürmüş olaydan üç gün sonra yakalanmıştır⁵⁵⁷.

Lazistan Sancağı Atina Kazası'nda işlenen cinayet suçlarının sayısı 11'dir. Mağdurlardan ikisi kadın dokuzu erkektir. Aile içinde hiçbir cinayet vuku bulmamıştır. Cinayet vakalarının tamamının faili bilinmektedir. Nogadiğe Karyesinden Sefa oğlu Mehmed ve Hamdi, Buleb-i Sufla Karyesinden Papuçoğlu Paşa ve Şahin, Zigem-i Süfla Karyesinden Kolcuoğulları Hasan ve Ali Mustafa, Yanivat Karyesinden Balıkçıoğlu Tahir, Gere Karyesinden Kefaoğlu Mustafa, Murteza, Karaoğullarından Kör Ahmet, Şaban Ali ve Ahmet, Dernek Karyesinden Kel Ali oğlu Ahmet cinayet faillerinden birkaçıdır⁵⁵⁸.

⁵⁵⁷ DH.EUM.EMN,18/10, DH.EUM.EMN,21/6, DH.EUM.EMN, 9/11, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 18/7, H.1330.

⁵⁵⁸ DH.EUM.EMN,18/10, DH.EUM.EMN,21/6, DH.EUM.EMN,9/11, DH.EUM.EMN,23/7, DH.EUM.EMN,94/33, DH.EUM.EMN,108/17, DH.EUM.EMN, 96/23,

Lazistan Sancağı Hopa Kazasında 1912 senesi içerisinde kaydedilen cinayet vakalarının sayısı yedidir. Bunlardan iki tanesinin faili bilinmemektedir. Beş cinayet vakasının faili de erkek ve Müslüman'dır. 4 Mayıs 1912 tarihinde meydana gelen cinayet vakasında hem tehdit hem de cinayet suçu işlenmiştir. Arhavi Nahiyesinden Cafer oğlu Ahmet bin Ömer, Ofluoğlu Salih'in eşi Nazife'nin oğlu Mehmed'i katlederek firar etmiştir. 28 Kasım'da meydana gelen cinayetin faili iki kişidir. Arhavi Nahiyesinin Bahta Karyesinden Mehmed ve arkadaşı Mehmed reis oğlu Mehmed, aynı köyden Dur oğlu Ali çavuş'u öldürmüş ve hemen olay sonrası yakalanmışlardır. Kadınların mağdur olduğu iki cinayet vakası işlenmiştir. Bunlardan biri 7 Aralık 1912 tarihinde; Arhavi Nahiyesi'nin Lome karyesinde meydana gelmiştir. Kimliği belirlenemeyen şahıslar tarafından, Lome Karyesinden Ali'nin eşi Ayşe öldürülmüştür. 5 Ağustos'ta meydana gelen diğer cinayet vakası Hopa Kazasının Kuledibi Karyesinde meydana gelmiştir. Köyden Abdi oğlu Hüseyin ve Reşid Usta birlikte Hüseyin'in eşi Ayşe'yi öldürmüşlerdir. Olaydan iki gün sonra ikisi de yakalanmıştır. Cinayet faillerinin dördü yakalanmış, üçü yakalanamamıştır⁵⁵⁹.

1913 senesi içerisinde kayıtlara yansıyan cinayet vakalarının sayısı 19'dur. Cinayet vakalarının kazalara dağılımına baktığımızda; Rize'de 12, Atina'da üç, Hopa'da ise dört olay kaydedilmiştir. En fazla cinayet vakası Rize'de meydana gelmiştir. Rize'de kaydedilen dört öldürme suçunun faili bilinmemektedir⁵⁶⁰. Faili bilinen cinayet vakalarından birkaçı şu şekildedir. 4 Ekim tarihinde Goloz Karyesi'nde Sarı Hasan oğlu Osman bin Ali, Sali'nin oğlu Hüseyin'i silahla vurarak öldürmüş ve firar etmiştir. 31 Temmuz'da Rize'nin Ahundoz Karyesi'nden Hasan, Mustafa, Mehmed, aynı köyden Gürcü oğlu Cafer bin Kamil'i, 21 Temmuz'da Aron Karyesi'nde meşhur eşkıyalardan Topaloğlu İbrahim, Hamit, Bahadır ve Hamit ise Abdurrahman oğlu Ali bin Osman'ı silahla vurarak öldürmüştür⁵⁶¹.

Atina kazasında meydana gelen olayların faillerinin tamamı bilinmektedir. Fail ve mağdurların tamamı erkektir. 7 Ekim'de Haku Karyesinden Öksüz Evran oğlu Ahmet, Osman ve Mehmet Ali, Öksüz Evran oğlu Ali bin Hüseyin'i

⁵⁵⁹ DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 9/11, DH.EUM.EMN ,23/7, DH.EUM.EMN,18/10, H.1330.

⁵⁶⁰ DH.EUM.EMN, 46/2, DH.EUM.EMN,56/1, DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331. Bkz, EK: X ve XI.

⁵⁶¹ DH.EUM.EMN,56/1, DH.EUM.EMN, 65/11, DH.EUM.EMN,46/2, H.1331.

öldürmüştür ve firar etmiştir⁵⁶². Atina kazasında 4 öldürmeye teşebbüs suçu da işlenmiştir⁵⁶³. Dört olay da Kasım ayı içerisinde meydana gelmiştir. Faillerden ise yalnızca biri kadın diğer üçü erkektir.

Hopa Kazasında dört cinayet suçu kayıtlara yansımıştır. Cinayetlerden yalnızca bir tanesinde silah kullanılmıştır. 28 Temmuz'da Hopa'nın Kise Karyesinden Şaban oğlu Mustafa, köyden Murat'ı silahla vurarak öldürmüştür. Faillerden üçü firar etmiştir. Firar edenler arasından bir kişi Rusya'ya kaçmıştır. 9 Mayıs tarihinde Çavuşlu Karyesi'nden Muslu oğlu Nuri, kardeşi Hamid'i öldürmüş, jandarmalar tarafından Rusya sınırına kadar takip edilmiş ve orada izini kaybettirmiştir⁵⁶⁴. Cinayet vakalarının dördü de Müslüman erkekler arasında meydana gelmiştir.

1914 senesi içerisinde Rize Kazası'nda altı, Hopa kazası'nda bir cinayet suçu kayıtlara yansımıştır. Rize kazası'nda meydana gelen cinayetlerin mağdurlarından üçü kadın üçü erkektir. Faillerin ise tamamı erkektir. 20 Şubat tarihinde Silyan Karyesi'nde; Boşnakoğlu Şaban, Mehmed ve Mahmud bin Niyazi, aynı köyden Salim oğlu Hakkı bin Zahid'i, Korkut Derebaşı Karyesi'nde ise; Mehmed Ali ve Mustafa ve arkadaşları, aynı köyden Kasım'ın kızı Havva'yı öldürerek firar etmişlerdir. 26 Şubat tarihinde meydana gelen cinayetin faili meşhur eşkıyalardan İsmail, İbrahim ve Kör Cemalin oğlu Rıfat ve Ali'dir. Zavendik Karyesinden Ketamizoğlu Mustafa'yı öldürmüştür. Rize'de meydana gelen dört cinayet vakasında silah kullanılmıştır. Faillerin tamamı firar etmiştir. Hopa kazasında 12 Haziran tarihinde meydana gelen olayda ise; yaralama ve cinayet suçu bir arada işlenmiştir. Cinayetin işlendiği köy belirtilmemiş, Topaloğlu Rahmi ve arkadaşı, Mecid bin Hüseyin ve Züleyha'yı öldürerek firar etmiştir⁵⁶⁵.

Lazistan Sancağı'nda kayıtlara yansıyan öldürme suçlarında failler arasında erkekler çoğunluktadır. Kadınların fail olarak yer aldıkları öldürme suçlarının sayısı yalnızca 5'tir. Kadınların mağdur olarak yer aldıkları öldürme olaylarının sayısı 13'tür. Bölgede en fazla cinayet işlenen kaza Rize'dir. Cinayet suçunun en fazla işlendiği ikinci kaza Atina Kazası'dır. 71 cinayet suçunun 13'ü kadınlara yöneliktir.

⁵⁶² Atina Kazası'nda 21 Eylül'de Babuçoğlu Beşe Harun ve Mehmet, 1 Ekim'de ise Sukita Karyesinden Murat oğlu Mustafa cinayet suçu işlemişlerdir. DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁵⁶³ DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

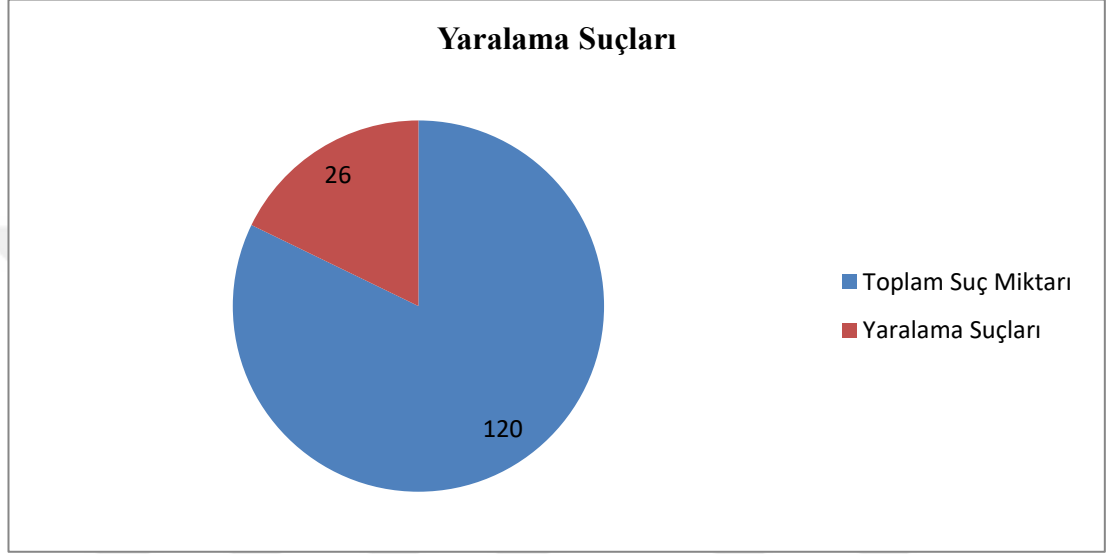
⁵⁶⁴ DH.EUM.EMN,56/1, DH.EUM.EMN, 65/11, DH.EUM.EMN,46/2, H.1331.

⁵⁶⁵ DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

Faillerin büyük bir bölümü olaylar sonrasında firar etmiştir. Cinayet suçları daha çok köylerde işlenmiştir. Bu durum köylerde güvenliğin şehirlere oranla daha zor sağlandığını göstermektedir.

3.3.2.2. Yaralama Vakaları

Grafik 3. 16. Lazistan Sancağı'nda Yaralama Suçunun Oranı



Lazistan Sancağı'nda kayıtlara yansıyan yaralama vakalarının toplam suç miktarına oranı %17,80'dir.

Lazistan Sancağı'nda 1911 senesinde yalnızca iki yaralama vakası kaydedilmiştir. Yaralama vakalarından biri iki kardeş arasında çıkan tartışma neticesinde gerçekleşmiştir. Rize kazasında meydana gelen olayda; Hacı Hasan oğlu Hüseyin, biraderi Bayram'ı yaralamış ve sonrasında firar etmiştir. Diğer yaralama vakası silahla gerçekleştirilmiştir. Karadere Nahiyesinden Yetim oğlu Hüsnü, Kanbur oğlu Hüseyin'e silahla ateş ederek yaralamıştır. Olayda silah kullanılması aslında öldürme amaçlı bir eylem olduğunu göstermektedir. Hüseyin'in aldığı yara çok ağır olmadığından ölümüne sebep olmamıştır⁵⁶⁶.

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde 16 yaralama vakası meydana gelmiştir. Bunlardan sekizi Rize kazasında meydana gelmiştir. Yaralama olaylarının beşinde silah kullanılmıştır. Yaralama olaylarından 2'si Doruk Kasabasında meydana gelmiştir. 20 Nisan 1912 tarihinde Paşayan Mahallesinden Cevahir oğlu Şükrü,

⁵⁶⁶ DH.EUM.EMN, 1/60, H.1929. 94/33,

İksenit Mahallesinden Vehbi oğlu Şükrü'yü yaralamışlardır. İbrahim, olayın üzerinden bir hafta geçtikten sonra yakalanabilmiştir. Doruk Kasabasında meydana gelen diğer olay, 3 Mayıs tarihinde gerçekleşmiştir. Mekke Mahallesinden Kubat oğlu Rıza, aynı mahalleden Kahveci oğlu Nazım'ı yaralamış ve hemen sonrasında yakalanmıştır. Kurşunla yaralama olaylarından biri 29 Nisan'da Masikalitoz Karyesinde meydana gelmiş, İngüloğlu Salim, kardeşleri Abdullah ve Abbas'ı aile içinde bir tartışma neticesinde yaralamış ve firar etmiştir. 29 Nisan'da meydana gelen kurşunla yaralama olayında mağdur belirtilmemiştir. Karadere Nahiyesinde meydana gelen olayda; meşhur eşkıyalardan Hacı Fazlı oğlu Alaaddin olay sonrası yine firar etmiştir. Belgedeki ifadelerden Alaaddin'in uzun zamandır arandığı anlaşılmaktadır⁵⁶⁷.

Atina Kazasında 1912 senesinde meydana gelen yaralama olaylarının sayısı altıdır. Faillerin üçü firar etmiş, üçü ise yakalanmıştır. Olaylar Müslümanlar arasında meydana gelmiştir. Mağdurlar ve failler arasında hiç kadın bulunmamaktadır. 8 Eylül 1912 tarihinde Zigem-i Ulya karyesinde Katırcıoğlu Osman ve Ahmet Ali, aynı köyden Şerif oğlu Yusuf'u, Haziran tarihinde Yavuz Karyesinden Çırakoğlu İbrahim bin Osman, amcası Hasan'ı yaralayarak firar etmişlerdir. 16 Mart tarihinde meydana gelen olayda ise Sapo Karyesinden Hasan oğlu Nazmi köyden 10 kişiyi yaralamış ve ardından firar etmiştir⁵⁶⁸.

Hopa Kazasında 1912 senesi içinde 2 yaralama vakası meydana gelmiştir. 22 Kasım'da Arhavi Nahiyesinin Lome Karyesinden Ali oğlu Akif ve arkadaşları köyden Musa oğlu Ali'yi silahla yaralamış, olaydan bir gün sonra da yakalanmıştır. 11 Nisan'da Orcubaşküy Karyesinden Kalamud oğlu Mehmed Efendi, eşi Ayşe'yi silahla yaralamış, sonrasında firar etmiştir⁵⁶⁹.

1913 senesinde Lazistan Sancağı'nda meydana gelen yaralama olaylarının sayısı yedidir. Rize kazasında altı, Atina kazasında bir olay kaydedilmiştir. 16 Nisan'da Rize'de kaydedilen yaralama vakası iki ailenin kavgası esnasında meydana gelmiştir. Karadere Nahiyesi'nin Vandri Karyesi'nde çıkan kavgada beş kişiyi yaralayanlar; Sekban oğullarından Hakkı, Harun, Süleyman ve İbrahim'dir. Olayda

⁵⁶⁷ DH.EUM.EMN,18/10, DH.EUM.EMN,21/6, DH.EUM.EMN, 9/11, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 18/10, DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN, 18/7, H.1330.

⁵⁶⁸ DH.EUM.EMN,21/6, DH.EUM.EMN,9/11, DH.EUM.EMN,94/33, DH.EUM.EMN,108/17, DH.EUM.EMN, 96/23, H.1330.

⁵⁶⁹ DH.EUM.EMN, 96/23, DH.EUM.EMN,94/33. H.1330.

Kanburoğlu Hasan, İlyas Oğlu Tursunun Zecvesi Melike, Hasan'ın Zevcesi Ayşe, Hacı Ahmed bin Hüseyin ve Yusuf silahla yaralanmışlardır. 3 Aralık'ta meydana gelen diğer olay yine aynı köyde, iki kardeş arasında meydana gelmiştir. İstadil oğullarından İlyas Raşid, kardeşi Necip Mehmet'i yaralamıştır. Aralık ayında işlenen suçların faillerinden firar edenlerin kaydedildiği cetvelden alınan bu bilgiye göre bir yaralama suçu bulunmaktadır ancak faili yakalanmış ise burada yer almayacağından bu durum bize başka suçların da işlenmiş olabileceğini göstermektedir. Atina'daki yaralama olayı ise öldürme amacıyla işlenmiştir. 7 Ekim'de Haçapit Karyesi'nden Sadık kardeşi Cafer'i yaralayarak firar etmiştir⁵⁷⁰.

1914 senesi Lazistan Sancağı'nda üç yaralama vakası meydana gelmiştir. Hopa Kazasında iki, Atina Kazasında bir yaralama olayı kaydedilmiştir. 12 Mart tarihinde Hopa Kazası'nda meydana gelen yaralama vakası öldürme amaçlı işlenmiştir. Olayın faili, İspir Kazasından Kara Hasan oğlu Ali bin Halid, Mirkanis karyesinden Osman oğlu Murteza'yı yaralayarak firar etmiştir⁵⁷¹. Diğer yaralama olayında ise yine 12 Mart tarihinde gerçekleşmiştir. Topaloğlu Rahmi ve arkadaşları, Mecid bin Hüseyin ve Züleyha ile giriştikleri kavga sonucunda birini yaralamış birini ise öldürmüştür⁵⁷².

Lazistan Sancağı'nda meydana gelen yaralama vakalarının büyük bir bölümü Rize kazasında vuku bulmuştur. Rize kazasının diğer kazalara oranla bu suç türünde ön plana çıkmasında belirli bir neden görünmemektedir. Sancaktaki yaralama olaylarının kişiler arasında meydana gelen tartışmalar sonucunda meydana geldiği söylenebilir.

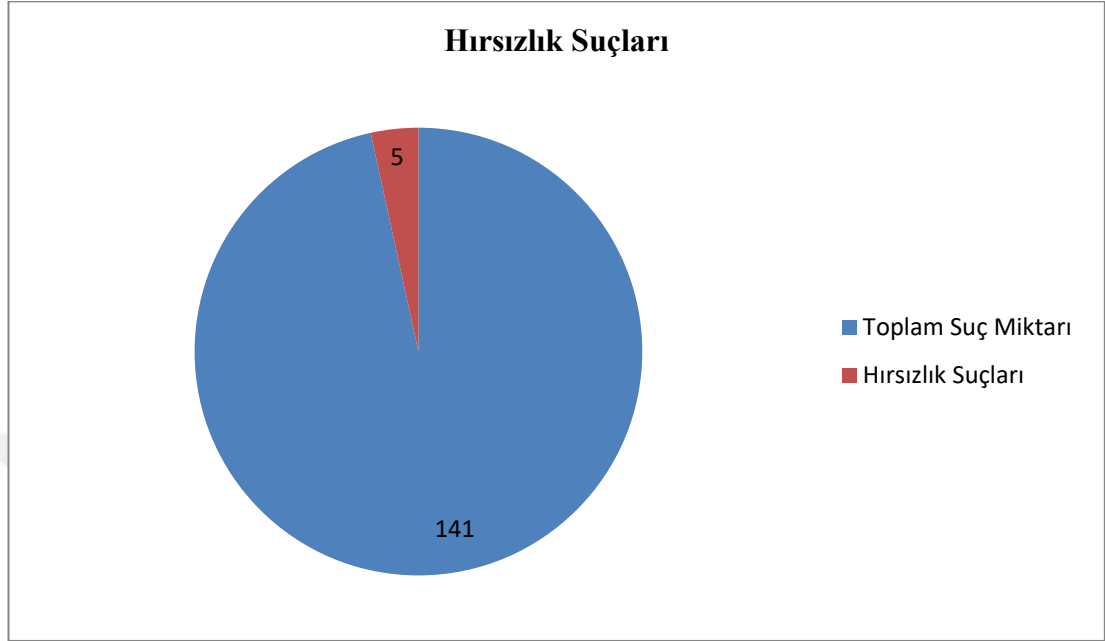
⁵⁷⁰ DH.EUM.MTK, 41/06, DH.EUM.EMN,56/1, DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁵⁷¹ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

⁵⁷² DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

3.3.2.3. Hırsızlık Vakaları

Grafik 3. 17. Lazistan Sancağı'nda Hırsızlık Suçunun Oranı



Hırsızlık suçlarının toplam suç miktarına oranı %3,42'dir.

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesinde meydana gelen hırsızlık suçlarının sayısı dördüttür. Bunların ikisi Atina kazasında, ikisi Rize Kazasında vuku bulmuştur. Failler ve mağdurlar arasında kadınlar bulunmamaktadır. Belgelerde, hırsızlık yapan kişilerin çaldıkları madde ile ilgili bilgiler bulunmaması, buradaki vakalarda para veya değerli eşyaların çalındığı düşündürmektedir. Faillerden üçü Müslüman biri gayrimüslimdir. 2 Mayıs'ta Rize'nin Köse Karyesinden Abdurrahman oğlu Hasan'ın hırsızlık suçu kamu davası olarak kaydedilmiştir. Rize'de meydana gelen diğer vakada ise olay yerinin bir bakkal olması, çalınan maddenin de yiyecek veya para olduğunu göstermektedir. 21 Mart'ta Rize'nin Durak Karyesinde meydana gelen olayda, Ramanoz Rum mahallesinden Baltacı oğlu Bekir, Bakkal Karagül oğlu Mehmet'in bakkalından bir şeyler çalarken yakalanmış ve Adliyeye teslim edilmiştir⁵⁷³.

1913 senesinde bir hırsızlık olayı kaydedilmiştir⁵⁷⁴. 7 Ekim'de meydana gelen olayda Topalzade Arslan ve yedi arkadaşı, İbrahim'in evine girerek hırsızlık yapmış

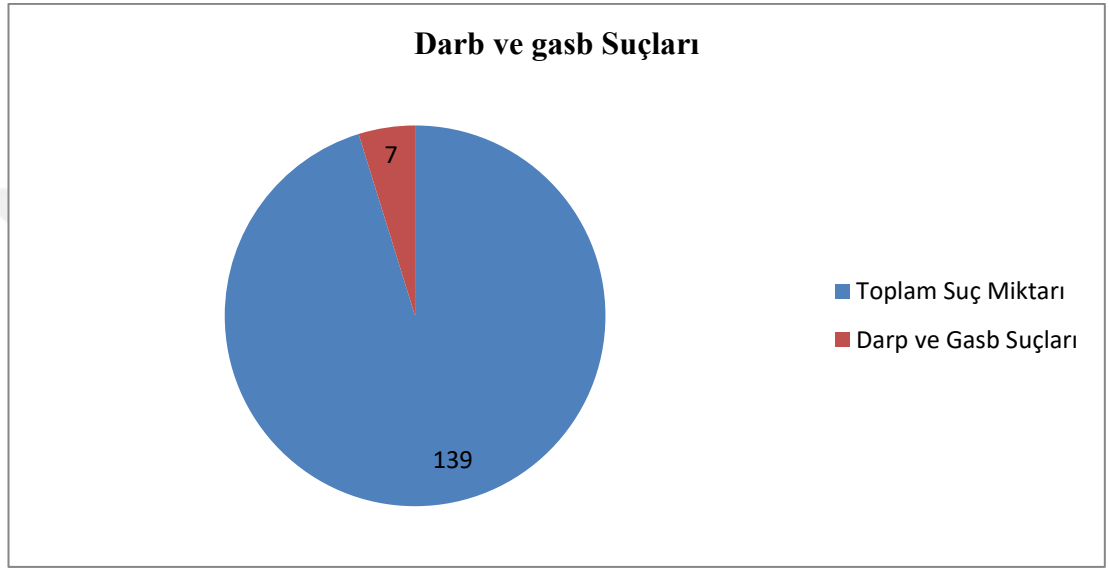
⁵⁷³DH.EUM.EMN, 9/11, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN,94/33, DH.EUM.EMN, 108/17, H.1330.

⁵⁷⁴ DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

ve firar etmiştir. 1914 senesinde bir hırsızlık vakası kaydedilmiştir. 3 Mart tarihinde Hopa kazasında Tavacı oğlu Osman, Halil Ağa, Abdurrahman ve Osman, Şahinzade Ahmet Efendi'nin evine gece vakti girerek hırsızlık yapmış, olaydan bir gün sonra yakalanmıştır.

3.3.2.4. Darp ve Gasp Vakaları

Grafik 3. 18. Lazistan Sancağı'nda Darp ve Gasp Suçlarının Oranı



Lazistan Sancağı'nda darp ve gasp suçlarının toplam suçlara oranı %4,78'dir.

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesinde beş gasp vakası kaydedilmiştir. Bunların beşi de Atina kazasında meydana gelmiştir. 22 Nisan'da Atina Rüштиye Mektebi öğrencilerinden Gereli Tevfik, Ardeşen'den Ahmet oğlu Mecid'i gasp etmiş ve sonrasında Rusya'ya firar etmiştir. Atina'da meydana gelen beş gasp vakasından üçü Gere Karyesinde meydana gelmiştir ve üçünün de faili aynı kişidir. Gere Karyesinden Mehmed oğlu Faik, Araboğlu Dursun, Salih oğlu Ali, Süleyman oğlu Mehmed ve Beyali oğlu Osman'ı gasp ederek Rusya'ya firar etmiştir. Faili yakalanan tek gasp olayı 6 Ekim'de meydana gelmiştir. Atina'nın Apsa karyesinden Feyzi oğlu Mecid, kardeşi İbrahim'i gasp etmiş ve sonrasında yakalanmıştır⁵⁷⁵.

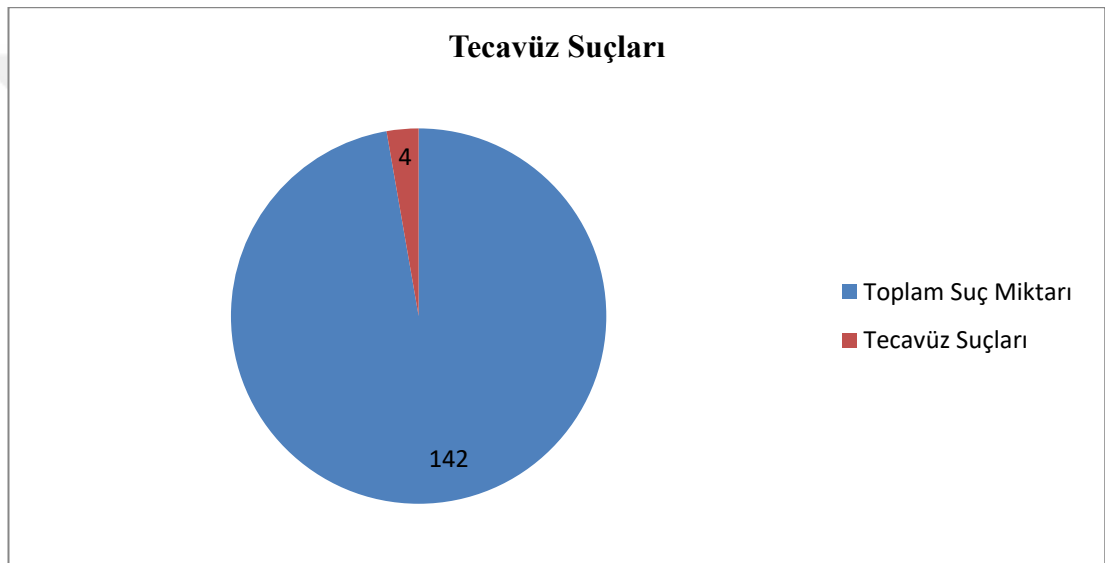
⁵⁷⁵ DH.EUM.EMN,9/11, DH.EUM.EMN,18/10, H.1330.

Lazistan Sancağı'nda yalnızca bir darp vakası kaydedilmiştir. 9 Haziran 1912 tarihinde Karadere'nin Kufin Karyesinden Uzun Hasan oğlu Molla Murad Efendi, kardeşi Uzun Hasan oğlu Aziz'in Hasan'ı darp etmiş ve sonrasında firar etmiştir⁵⁷⁶.

1914 senesi içerisinde Hopa kazasında bir gasp vakası kaydedilmiştir. 22 Şubat'ta meydana gelen olayın faili Of kazasının Zaryos Karyesinden Kara Ali oğlu Osman ve Rize'nin Salandoz Karyesinden Uzun Durmuş oğlu Osman'dır. Olay sonrasında her ikisi de firar etmiştir⁵⁷⁷.

3.3.2.5. Tecavüz Vakaları

Grafik 3. 19. Lazistan Sancağı'nda Tecavüz Suçunun Oranı



Tecavüz suçlarının toplam suç miktarına oranı %2,73'tür.

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesi içinde kayıtlara yansıyan tecavüz vakalarının sayısı ikidir. Tecavüz vakalarından biri Atina Kazasına bağlı Kokolat Karyesinde meydana gelmiştir. Mağdurun erkek olmasından dolayı suç, “fî'l-i şeni livata” olarak değerlendirilmiştir. Cinci oğlu Ziya, Şimal oğlu Mevlüd'e karşı cinsel istismar suçu işlemiş ve yakalanmıştır. 21 Eylül'de Hopa'nın Zaluna Karyesinden Sarı Ahmet Oğlu Mehmed ve Fazıl Oğlu Tufan, aynı köyden Eyüb oğlu kerimesi Sümeyye'ye karşı “izale-i bıkır” suçu işlemişler ve olaydan iki gün sonra yakalanmışlardır⁵⁷⁸.

⁵⁷⁶ DH.EUM.EMN,108/17, H.1330.

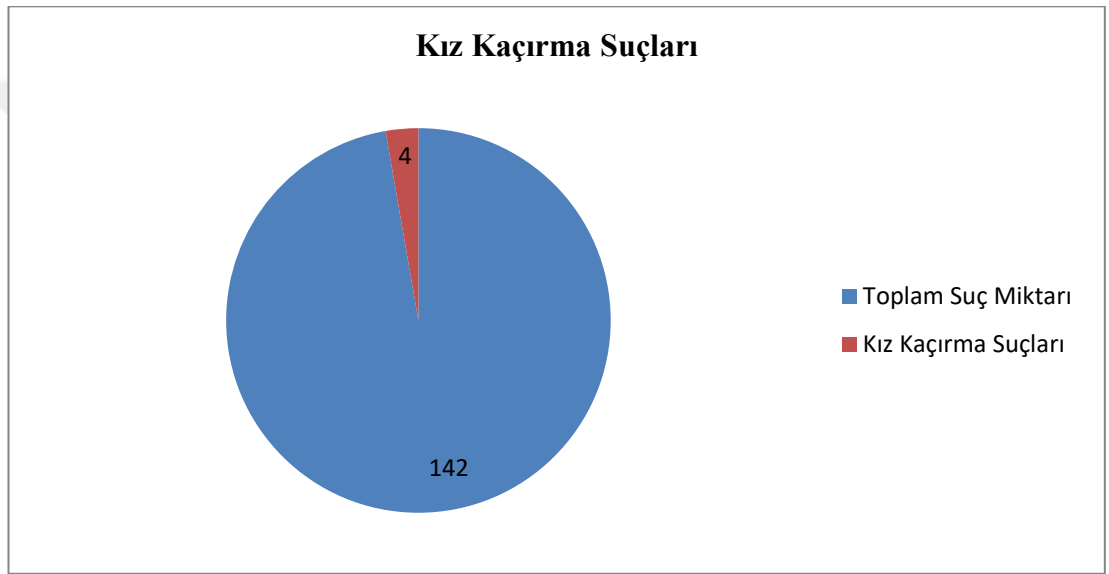
⁵⁷⁷ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

⁵⁷⁸ DH.EUM.EMN,96/23, DH.EUM.EMN, 18/10,

Bölgede tecavüz suçu nadiren işlenmektedir. 1913 tarihinde de kayıtlara yansıyan tecavüz olaylarının sayısı bölgenin asayişini tehdit edecek bir boyutta değildir. 28 Nisan tarihinde Kale Karyesi'nde Hacıoğlu Akif, Mehmed ve Ahmet aynı köyden Süleyman'ın kızına, 4 Mayıs'ta Feyzullah oğlu Mustafa ve arkadaşı, Hafız Abdullah'ın eşi Fatma'ya tecavüz etmişlerdir. Her iki olayın failleri de firar etmiştir⁵⁷⁹.

3.3.2.6. Kadın kaçırma/ Kız kaçırma

Grafik 3. 20. Lazistan Sancağı'nda Kız Kaçırma Suçunun Oranı



Lazistan Sancağı'nda kız kaçırma suçlarının toplam suç miktarına oranı %2,73'tür.

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde 3 kız kaçırma olayı kayıtlara yansımıştır. “Cebren kız kaçırmak” olarak kayıtlara yansıyan kız kaçırma vakalarından biri nikâh yapılarak çözülmüştür. 27 Ağustos 1912 tarihinde Atina kazasının Yanivat Karyesinden Tulitoğlu Osman amcakızı Safiye'yi evlenmek amacıyla kaçırmıştır. Safiye'nin ailesi nikâh yapılmasıyla birlikte şikayetçi olmamıştır. 26 Ağustos'ta Hançkun Karyesinde meydana gelen kız kaçırma olayında ise Canbaz oğlu Tevfik, yeğeni Hatice'yi kaçırmış olay sonrasında da firar etmiştir. 24 Ağustos'ta Melmenat Karyesinden Hamzazade Efendi'nin kızı Saniye, Acaba

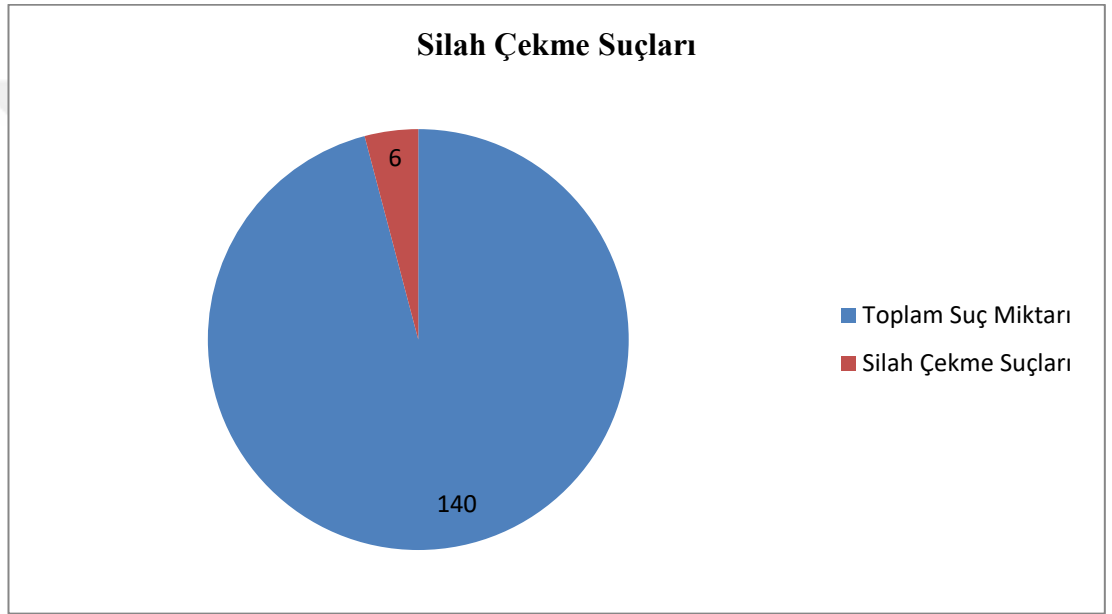
⁵⁷⁹ DH.EUM.EMN. 46/2, H.1331.

Karyesinden Köse oğlu İsmail ve Mehmet tarafından kaçırılmıştır. Olaydan hemen sonra her ikisi de yakalanmıştır⁵⁸⁰.

1914 senesinde Hopa Kazası'nda 1 kız kaçırma vakası kaydedilmiştir. 18 Şubat tarihinde Viçe Nahiyesi'nden Hoca oğlu Tevfik ve amcaoğlu Mustafa ile birlikte aynı köyden bir kızı kaçırmışlar ve olaydan sonra firar etmişlerdir. 4 Mart tarihinde ikisi de yakalanmıştır.

3.3.2.7. Silah Çekme Suçu

Grafik 3. 21. Lazistan Sancağı'nda Silah Çekme Suçunun Oranı



Lazistan Sancağı'nda silah çekme suçlarının toplam suçlara oranı % 4,10'dur.

Lazistan Sancağında 1912 senesinde üç silah çekme vakası kayıtlara yansımıştır. Rize'nin Doruk Kasabasından Laz oğlu Ahmet, askerlerden Bitlisli Şükrü İskender'e silah çekmiş ve olayda bir can kaybı yaşanmamış ancak Ahmet firar etmiştir. Atina kazasında iki silah çekme vakası meydana gelmiştir. Her iki olayın faili de yakalanmıştır⁵⁸¹.

Silah çekme suçu bölgede hemen hemen birçok kavga esnasında ilk meydana gelen olaylardandır. 1913 senesinde Lazistan Sancağı'nda üç silah çekme vakası kaydedilmiştir. 30 Eylül tarihinde Çingit Karyesinden Cihan oğlu Abbas ve Mevlüdün eşi Hanife köyden Cihan oğlu Mehmet ve Mevlüt'e silah çekerek ateş

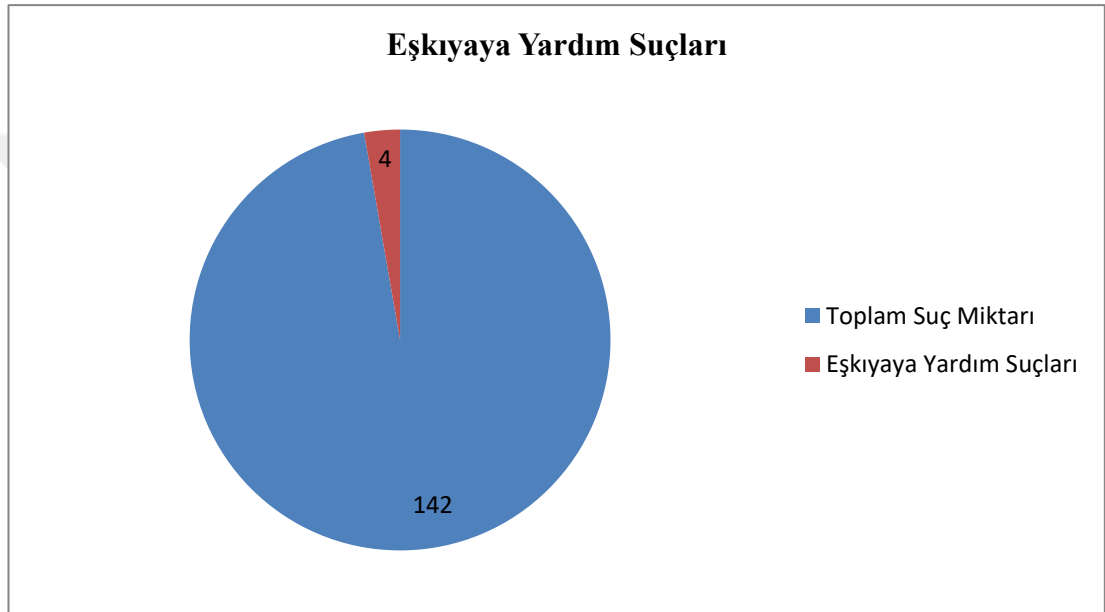
⁵⁸⁰ DH.EUM.EMN, 21/6, H.1330.

⁵⁸¹ DH.EUM.EMN, 9/11, H.1330.

etmişlerdir. 8 Ekim tarihinde ise Atina Kazası Melmenat Karyesi'nde jandarma onbaşı Dursun ve ahaliden dört yakını, köyden İbrahim Hakkı Efendi'ye, 22 Eylül'de Rumanoz mahallesinden Bekir oğlu Yusuf, mahalleden Yazıcıoğlu Mehmet bin Osman'a silah çekmişler, olaylarda Yusuf firar etmiş Dursun ve arkadaşları ise yakalanmıştır⁵⁸².

3.3.2.8. Eşküyaya Yardım

Grafik 3. 22. Lazistan Sancağı'nda Eşküyaya Yardım Suçunun Oranı



Lazistan Sancağı'nda eşküyaya yardım suçlarının toplam suçlara oranı % 2,73'tür.

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde yalnızca bir eşküyaya yataklık suçu kaydedilmiştir. Eşküyaya yardım ve yataklık suçundan Zor Ali oğlu Bayram Ali tutuklanmıştır⁵⁸³.1913 senesi içerisinde işlenen eşküyaya yardım suçunun miktarı üçtür. Olayların tamamı Rize'de çarşıda meydana gelmiştir. 15 Eylül'de Rize'nin Yeniköy Mahallesinden Ayvazoğlu Seyid, arkadaşı Ahmet ve Havva, eşküyaya cephane satmak suçundan yakalanmıştır. 21 Eylül'de Rumanoz mahallesinden Öksüz oğlu Hakkı ve Kadri, 27 Eylül'de ise Yeniköy mahallesinden Sekbanoğlu Rasim

⁵⁸² DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁵⁸³ DH.EUM.EMN,96/23, H.1330.

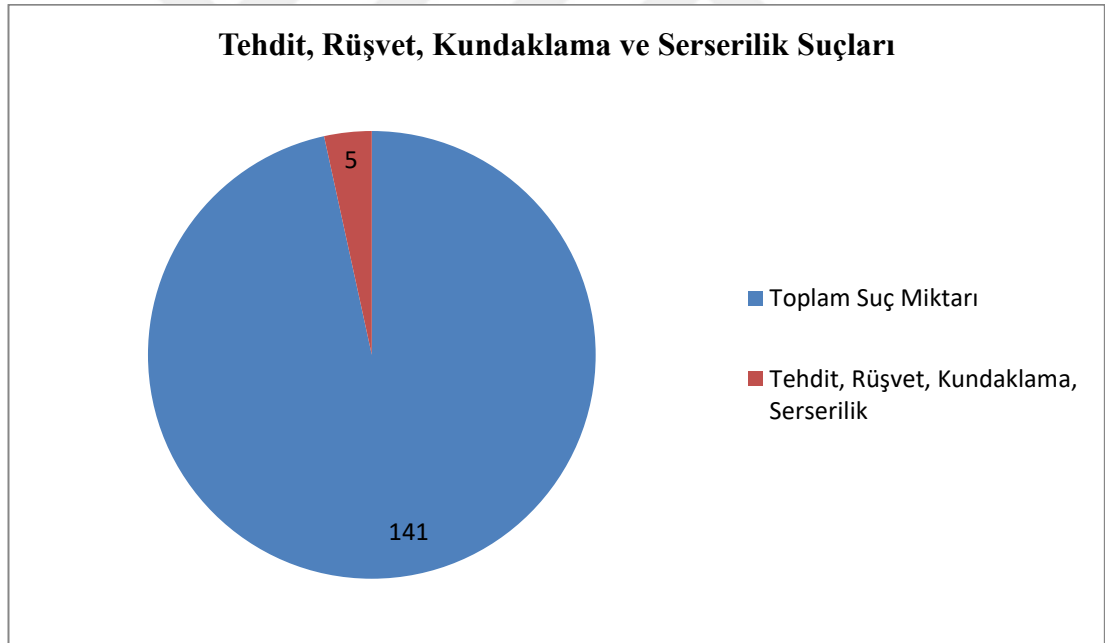
eşkıyalara kılavuzluk etmek suçundan yakalanmışlardır. Olayların tamamı kamu davası olarak değerlendirilmiştir⁵⁸⁴.

3.3.2.9. Sahte Pasaport Kullanmak

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde 2 sahte pasaport kullanmak suçu meydana gelmiştir. 27 Mart tarihinde Rize İskelesinde Kale Mahallesinden Birzi oğlu Mehmet Ali ve Mağaloz Karyesinden Safi oğlu Mehmet iskelede yapılan pasaport kontrolü sırasında yakalanmış ve tutuklanmışlardır⁵⁸⁵. 12 Haziran'da yine Rize İskelesinde Mirza oğlu Ali pasaport kontrolü sırasında sahte pasaportla yolculuk etmek isterken yakalanmış ve hemen orada tutuklanmıştır⁵⁸⁶.

3.3.2.10. Serserilik/Tehdit/Rüşvet/İhrak

Grafik 3. 23. Lazistan Sancağı'nda Serserilik, Tehdit, Rüşvet ve Kundaklama Suçlarının Oranı



Lazistan Sancağı'nda serserilik, tehdit, rüşvet ve dolandırıcılık suçlarının toplam suçlara oranı % 3, 42'dir.

Lazistan Sancağı'nda 1912 senesinde bir tehdit, bir rüşvet ve bir serserilik suçu kaydedilmiştir. Rize kazasında 29 Mayıs tarihinde Paşayan Mahallesinden Kör

⁵⁸⁴ DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁵⁸⁵ DH.EUM.EMN,94/33, H.1330.

⁵⁸⁶ DH.EUM.EMN,108/17, H.1330.

oğlu Osman, hiçbir işle meşgul olmadığından tutuklanmıştır. Burada muhtemelen belgede kaydedilmeyen başka bir durum söz konusudur. Muhtemelen bir suça karışma ihtimali olduğundan Osman'ı tutuklamışlardır⁵⁸⁷.

21 Mart 1912 tarihinde Kaçakçı Kürd oğlu İsmail, iskelede vapura binmek ve muhtemelen yanında kaçak yollarla taşımaya çalıştığı maddelerle, Rusya bayrağı taşıyan vapurun süvarisini silahla tehdit ederek vapura binmeye çalışmıştır. Orada bulunan zabıtarlar tarafından durumun fark edilmesi üzerine İsmail kaçmıştır⁵⁸⁸.

1912 senesi içerisinde rüşvet suçu yalnızca bir kez kayıtlara yansımıştır. Atina Kazasında 3 Aralık tarihinde Sanu Karyesi muhtar ve imamı rüşvet aldıkları tespit edilerek tutuklanmışlardır⁵⁸⁹.

1913 senesi içerisinde yalnızca bir rüşvet suçu bulunmaktadır. 19 Kasım'da Atina'nın Siyat Karyesi'nden Hüseyin oğlu Ahmet ve arkadaşları, jandarmalara rüşvet teklif edip kabul edilmeyince de firar etmişlerdir⁵⁹⁰.

1914 senesi içerisinde bir kundaklama vakası kaydedilmiştir. 4 Mart tarihinde Viçe Nahiyesinden Köse oğlu Hakkı ve refiği Abaza Mehmet'in oğlu Ali, Molla Osman oğlu eşi Huriye'nin gece vaktinde mezrasını yakarak firar etmiştir⁵⁹¹. 1914 senesi içerisinde Hopa Kazasının Arhavi Nahiyesi'nde bir rüşvet olayı kaydedilmiştir. 3 Mart tarihinde meydana gelen rüşvet olayının nedeni ile ilgili bilgi bulunmamaktadır ancak olayın faili Derviş oğlu Şevki bin Ali olay sonrasında firar etmiştir.

3.3.3. Gümüşhane Sancağı'nda Suçlar

Tablo 3. 12. 1912 Senesi Gümüşhane Sancağı'ndaki Suçların Dağılımı⁵⁹²

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	11
Cerh (Yaralama)	2

⁵⁸⁷ DH.EUM.EMN,108/17, H.1330.

⁵⁸⁸ DH.EUM.EMN,94/33, H.1330.

⁵⁸⁹ DH.EUM.EMN,96/23, H.1330.

⁵⁹⁰ DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

⁵⁹¹ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

⁵⁹² DH.EUM.EMN,96/23, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 108/17, DH.EUM.EMN; 18/7, DH.EUM.EMN; 18/10, DH.EUM.EMN,9/11, H.1330.

Cebren Fi'l-i Şeni' (Tecavüz)	1
Çocuk Düşürme	2
Teşhir-i Silah	2
Hane Basmak	1
Adam öldürmeye teşebbüs	1
Toplam	20

Gümüşhane Sancağı'nda 1912 senesinde kayıtlara yansıyan suç miktarı 20'dir. En fazla cinayet suçu işlenmiştir. Yaralama suçunun sayısı ikidir ve bölgedeki yaralama suçu sayısı Trabzon ve Lazistan Sancaklarına göre oldukça azdır. Bölgede suç miktarının az olması asayişin sağladığının bir göstergesidir.

Tablo 3. 13. 1913 Senesi Gümüşhane Sancağı'nda Suç Türlerinin Dağılımı⁵⁹³

Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	9
Kat'ı tarik	2
Silah Çekmek	2
Iskat-ı Cenin	2
Sirkat	1
Hane basmak	1
Kadın kaçırma/ Kız kaçırma	1
Cebren Fi'l-i Şeni' (Tecavüz)	1
Gasp	1
Toplam	21

1913 senesinde Gümüşhane Sancağı'nda kayıtlara yansıyan suç miktarı 21'dir. Yalnızca Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarına ait suç verilerine ulaşabilmemizin nedeni; sancağa ait cetvellerin düzenli tutulmaması veya bölgede işlenen suçların resmi makamlara intikal etmemesi olabilir. Suç kayıtlarının gönderilmediği aylarda suç işlenmemiş olması da ihtimaller dâhilindedir. Trabzon Vilayeti genelinde faillerden yakalanamayanların isimleri, mağdurlar ve suç türlerinin yer aldığı cetvellerden de Kasım ayı içerisinde bir suç işlendiği kesin olarak bilinmektedir. Bunun dışında yine Kelkit kazasına ait bir cetvelde farklı

⁵⁹³ DH.EUM.EMN,46/2, DH.EUM.EMN, 65/11, DH.EUM.EMN, 103/5, H.1331.

tarihlere ait suçların faillerinden kaçak olanlarla ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler de yine Kasım ve Aralık ayı içerisinde başka suçların işlendiğini göstermektedir. Birkaç aylık bir döneme ait bu bilgiler; Sancak genelinde işlenen suçlarla ilgili fikir edinmemiz açısından önemlidir. 1912 senesi ile kıyaslandığında büyük oranda bir artış veya azalma gözlenmemektedir. En fazla cinayet suçu işlenmiştir.

Tablo 3. 14. 1914 Senesi Gümüşhane Sancağı’nda Suç Türlerinin Dağılımı⁵⁹⁴

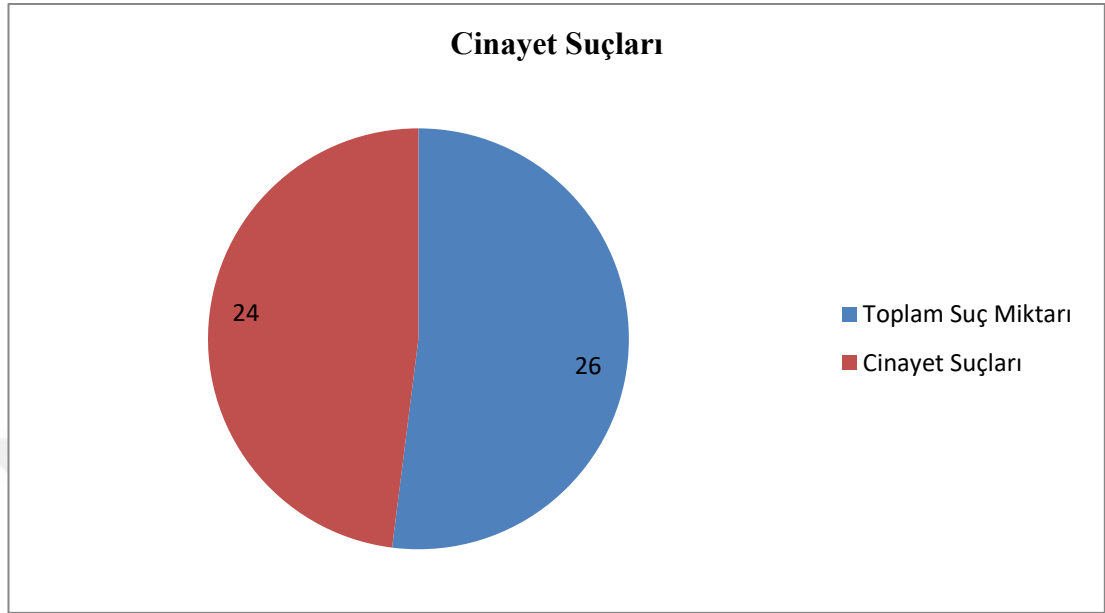
Suçun Türü	Suçun Adedi
Katl (Adam Öldürme)	3
Cerh	1
Silah Çekmek	1
Iskat-ı Cenin	2
Kadın kaçırma/ Kız kaçırma	1
Gasp	1
İşkence	1
Toplam	10

Gümüşhane Sancağının 1914 senesine ait biri Haziran ve biri Şubat ayına ait olmak üzere iki suç cetveli bulunmaktadır. Şubat ayı içinde de yalnızca Torul kazasına ait bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgilerden hareketle, genel bir değerlendirmeden ziyade iki aylık döneme ait bilgilerin değerlendirmesi yapılacaktır.

⁵⁹⁴ DH.EUM.MTK, 47/11 DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

3.3.3.1. Cinayet Vakaları

Grafik 3. 24. Gümüşhane Sancağı'nda Cinayet Suçunun Oranı



Gümüşhane Sancağı'nda cinayet suçlarının toplam suç miktarına oranı % 48'dir.

1912 senesinde tutulan cinayet cetvellerine göre sancak genelinde toplam 25 suç kayıtlara yansımıştır. Kelkit kazasında hiçbir suç kaydedilmemiştir. Gümüşhane Sancağı'nda 1912 senesinde kayıtlara yansıyan öldürme suçunun sayısı 11'dir. Bunların dokuzu Torul kazasında meydana gelmiştir. Torul kazasında cinayet dışında başka bir suç işlenmemiş veya kayıtlara yansımamıştır. Torul kazasında işlenen cinayetlerin dördü silahla gerçekleşmiştir. İki cinayet vakasının faili bilinmemektedir. Bunlardan biri 27 Kasım 1912 tarihinde Elmalı Karyesinde meydana gelmiştir. Köyden Karaca oğlu Molla Hasan kimliği belirlenemeyen kişi veya kişiler tarafından katledilmiştir. Faili bilinmediği için de yakalanamamıştır. 30 Temmuzda yine kimliği bilinmeyen şahıslar tarafından Gümüşhane'nin Beş kilise Karyesinden Melkesit öldürülmüştür.

Torul kazasında 2 Ağustos 1912 tarihinde işlenen yaralama kastıyla meydana gelen cinayet vakası diğerlerinden farklıdır. Artil Karyesi'nden Dimitri kızını döverek yaralamış ve sonrasında kızın ölmesi üzerine Dimitri intihar etmiştir. Silahla gerçekleştirilen cinayet vakalarından ise 7 Eylül tarihinde Kadırga yaylasında meydana gelen olay ilginçtir. Şarlı Nahiyesinden Kethüda Oğlu Mustafa, köylüsü

Hacı Ahmet oğlu Temel'i silah kullanarak öldürmüştür. Mustafa güvenlik güçleri tarafından yakalanamadan Temel'in oğulları tarafından öldürülmüştür. Bölgede; cinayetle sonuçlanan kavgaların kan davasına dönüştüğünü ve intikam hırsıyla da başka bir cinayete neden olduğunu göstermektedir. Suç mahalli olarak yaylalar ve dağların seçilmesi cinayeti işleyen kişinin kaçmasına imkân sağlamaktadır. Cinayet faillerinden yalnızca biri yakalanabilmiştir. 20 Ağustos'ta Torul Kazasından Kara Veli Oğlu Mahmud kardeşi Bilal'i silahla öldürüp firar etmiştir. 28 Mayıs 'ta Kul Karyesinden Bostanoğlu Hasan ve arkadaşı Temel, köyden Arslan oğlu Temel'i öldürerek firar etmişlerse de 30 Mayıs tarihinde yakalanmışlardır. Cinayetlerin faillerinin yakalanamaması bölgede güvenlik zafiyetinin olduğunun göstermektedir⁵⁹⁵.

Gümüşhane Sancağı merkez kazası olan Gümüşhane'de 1912 senesi içerisinde dört suç kayıtlara yansımıştır. Bunlardan bir tanesi cinayet suçudur. Bir tane de cinayete teşebbüs suçu kaydedilmiştir. 7 Ocak'ta Torul Kazasından Posta süvarisi İshak, Gümüşhane'nin Validebağ mevkiinde Polis muavini Salih Efendi'yi öldürmeye teşebbüs etmiş, olaydan bir gün sonra yakalanmıştır⁵⁹⁶. 30 Nisan'da meydana gelen cinayetin faili birden fazla kişidir. Hakkese Karyesinde meydana gelen olayda; Hasan kalede askerlik yaparken firar eden Bafralı Arif, Abbas, Osman, Hüseyin ve ve birkaç arkadaşı, Jandarmalar ve köy ahalisinden birkaç kişi ile giriştikleri mücadele sırasında bir kişi hayatını kaybetmiştir. Olaydan sonra da hepsi yakalanmıştır⁵⁹⁷.

Gümüşhane Sancağı Şiran Kazasında bir yıl içerisinde yedi suç kaydedilmiştir. Kazada yalnızca bir öldürme suçu işlenmiştir. 8 Ekim tarihinde Seydi Baba yaylasında Hafız Faik, kimliği belirsiz kişiler tarafından öldürülmüştür⁵⁹⁸.

Gümüşhane Sancağı'nda 1913 senesi, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları içerisinde işlenen cinayet suçlarının sayısı dokuzdur. Kelkit'te dört, Torul'da iki, Gümüşhane'de iki ve Şiran'da bir öldürme suçu kaydedilmiştir. Kelkit'te 8 Ekim'de işlenen cinayet, iki kardeş arasında vuku bulmuştur. Terpüsek Karyesi'nden Hacı oğlu Hüseyin, kardeşi Hacı oğlu Molla Mehmed'in başına vurarak yaralamak

⁵⁹⁵ DH.EUM.EMN,96/23, DH.EUM.EMN, 23/7, DH.EUM.EMN, 21/6, DH.EUM.EMN, 108/17, H.1330.

⁵⁹⁶ DH.EUM.EMN; 18/7, H.1330.

⁵⁹⁷ DH.EUM.EMN,9/11,H.1330.

⁵⁹⁸ DH.EUM.EMN,18/10, H.1330.

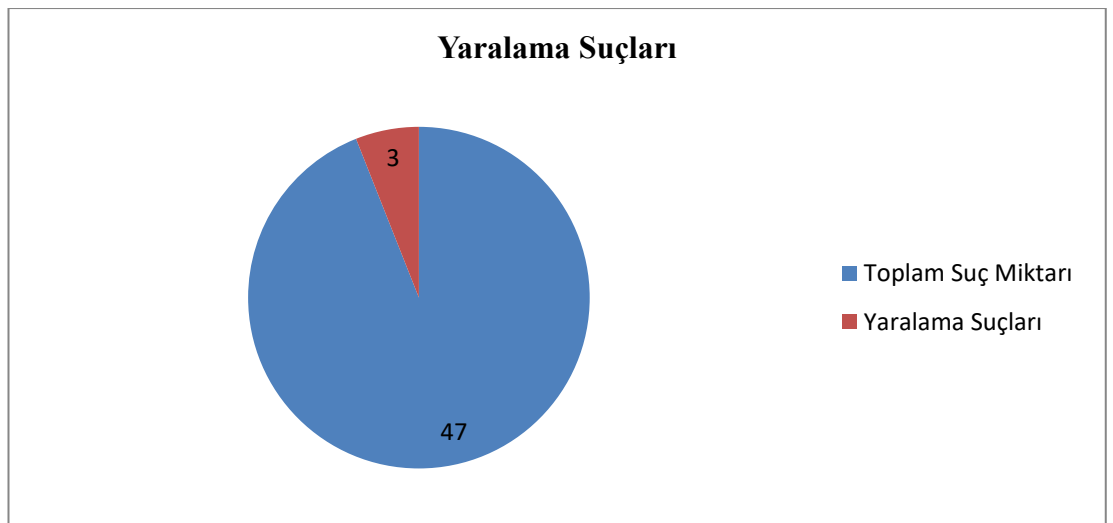
suretiyle ölümüne neden olmuştur. 20 Kasım'da meydana gelen olay ise Köse Karyesinde meydana gelmiş ve cetvel kaçak şahıslarla ilgili bilgileri ihtiva ettiğinden mağdurun ismi belirtilmemiştir. Kurdoğlu Molla Seyit ve arkadaşı köyden bir kişiyi boğarak öldürmüş ve kaçmışlardır. 5 Aralık'ta Kılıçlı Karyesi'nde meydana gelen cinayet vakasının faili Korucu Mustafa ise Rusya'ya firar etmiştir⁵⁹⁹.

Torul Kazası'nda iki cinayet vakası meydana gelmiştir. 29 Eylül tarihinde Cemre Karyesi'nde İki Gayrimüslim arasında meydana gelen tartışma ölümle sonuçlanmıştır. 1 Ekim'de meydana gelen diğer olayda ise Görele'nin Aksa karyesinden Balıkçı Mustafa, İregor ve Balıkçı Kandemir Mustafa, köyden bir Gayrimüslim kadını öldürmüşlerdir. İki olayın da failleri firar etmiştir⁶⁰⁰.

1914 senesi içerisinde Gümüşhane Kazası'nda 18 Haziran'da bir, Torul Kazası'nda 25 Şubat'ta bir, Kelkit Kazasında 18 Haziran'da bir cinayet vakası kayıtlara yansımıştır. Gümüşhane'nin Cami-i Kebir Mahallesinden Yazıcıoğlu Mustafa Ağa şarhoşluk nedeniyle aynı mahalleden Sarı Tahir oğlu Ali'yi yaralamış ve yarası ağır olan Ali vefat etmiştir. Diğer iki cinayet vakasının nedeni belli değildir. Her üç olayın faili ve mağdurları da erkektir. Failler olaya müteakip yakalanmıştır⁶⁰¹.

3.3.3.2. Yaralama Vakaları

Grafik 3. 25. Gümüşhane Sancağı'nda Yaralama Suçunun Oranı



⁵⁹⁹ DH.EUM.EMN, 65/11, DH.EUM.EMN, 103/5, H.1331.

⁶⁰⁰ DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁶⁰¹ DH.EUM.MTK, 50/4, DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

Gümüşhane Sancağı'nda yaralama suçlarının toplam suç miktarına oranı %6'dır.

1912 senesinde Gümüşhane Sancağı'nda iki yaralama vakası meydana gelmiştir. Bunlardan 22 Nisan'da kasabada meydana gelen olayda; Paçacı oğlu Hüseyin, Polis komiser muavini İsfendiyar ve polis memuru Ferdi Efendileri yaralamış ve firar etmiştir⁶⁰². Diğer yaralama vakası ölümle sonuçlandığı için cinayet olayları içerisinde anlatılmıştır. 1913 senesi içerisinde Gümüşhane Sancağı'nda yaralama vakası kaydedilmemiştir. 1914 senesinde yalnızca bir yaralama vakası kaydedilmiştir. Olay Gümüşhane Sancağı'nda meydana gelmiştir. 18 Haziran tarihinde sarhoşluk nedeniyle gerçekleşen yaralama vakasının faili Cami-i Kebir mahallesinden Yazıcıoğlu Mustafa Ağa'dır. Sarı Tahir oğlu Ali'yi yaraladıktan sonra tutuklanmıştır⁶⁰³.

3.3.3.3.Hırsızlık Vakaları

1913 senesinde Gümüşhane Sancağı'nda bir hırsızlık vakası meydana gelmiştir. 2 Ağustos tarihinde Şiran Kazasından Mehmet Efendi oğlu Sıtkı, devlete verilmesi gereken vergileri çalmış, olay sonrasında yakalanmıştır⁶⁰⁴. 1914 senesinde Gümüşhane Sancağı'nda hırsızlık vakasına rastlanmamıştır.

3.3.3.4.Tecavüz Vakaları

Gümüşhane Sancağı'nda 1912 senesinde bir, 1913 senesi içerisinde bir olmak üzere toplam iki tecavüz vakası meydana gelmiştir. Mağdurların biri kadın biri erkektir. 23 Eylül 1912 tarihinde Şiran Kazasının Çalgan Karyesinden Lazoğlu Mehmet Ali ve Şaban, aynı köyden Bektaş oğlu Mustafa'ya karşı cinsel istismar suçu işlemişlerdir. Faillerin ikisi de firar etmiştir. 26 Nisan tarihinde Viranşehir Karyesi'nde meydana gelen olayın mağduru bilinmemektedir. Ali oğlu Seydi "cebren fi'l-i şeni" suçu işleyerek firar etmiştir⁶⁰⁵.

⁶⁰² DH.EUM.EMN,9/11,H.1330.

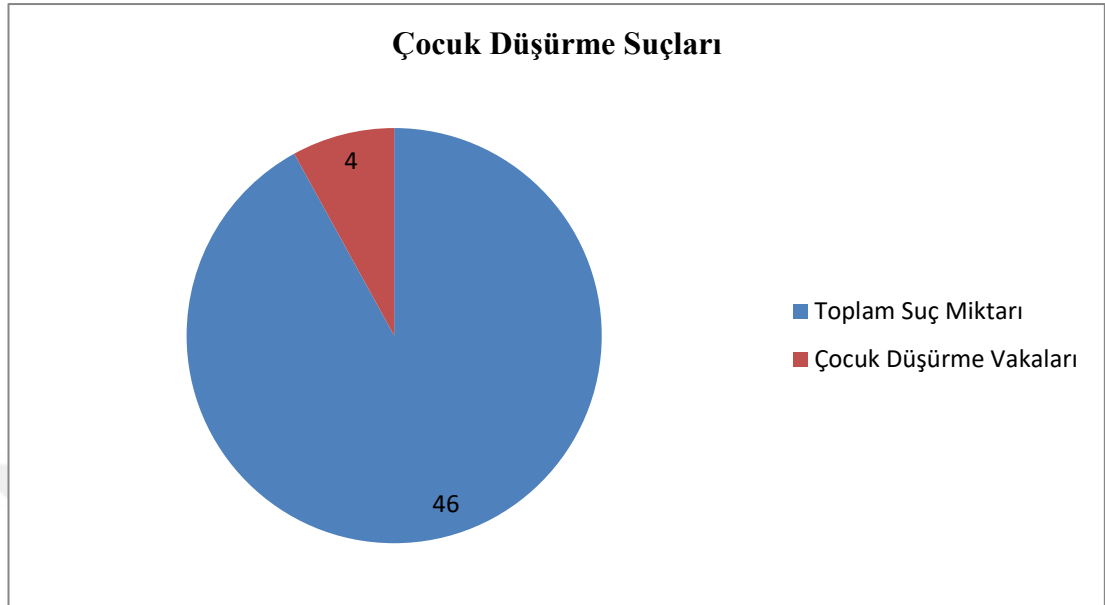
⁶⁰³ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

⁶⁰⁴ DH.EUM.EMN,46/2, H.1331.

⁶⁰⁵ DH.EUM.EMN,18/10, H.1330, DH.EUM.EMN, 103/5, H.1331.

3.3.3.5. Çocuk Düşürme Vakaları

Grafik 3. 26. Gümüşhane Sancağı'nda Çocuk Düşürme Suçunun Oranı



Gümüşhane Sancağı'nda çocuk düşürme suçlarının toplam suçlara oranı %8'dir.

Gümüşhane Sancağı'nda Şiran Kazasında iki çocuk düşürme vakası meydana gelmiştir. Diğer kazalarda bu türden bir suç kaydedilmemiştir. 7 Haziran'da Kozağaç Karyesinde Musa oğlu zevcesi Sultan, Muharrem'in zevcesi Gülizar'ın çocuğunu düşürmüş olay sonrasında da firar etmiştir. 7 Mayıs'ta meydana gelen çocuk düşürme vakası ise ilginçtir. Çengeriş Karyesinden Molla Hamid oğlu İbrahim, köyden Beşe İsmail'le tutuştuğu kavga sırasında İsmail'e silah çekmiştir. İsmail de bu durum üzerine İbrahim'in eşini darp ederek çocuğunun düşmesine neden olmuştur⁶⁰⁶.

1913 senesi içerisinde iki çocuk düşürme vakası kaydedilmiştir. Her iki olay da Şiran kazasında meydana gelmiştir. Faillerden bir tanesi erkektir. 30 Temmuz tarihinde Sefker Karyesi'nden Hamit, köyden Arif efendinin gelini Asiye'yi darp ederek çocuğunun düşmesine neden olmuştur. Hamit 2 Ağustos tarihinde yakalanmıştır. 6 Ağustos'ta Kirtanos Karyesinden Hacı eşi Nisa Hatun, Memiş'in eşi Güllü'nün çocuğunu düşürerek firar etmiştir⁶⁰⁷.

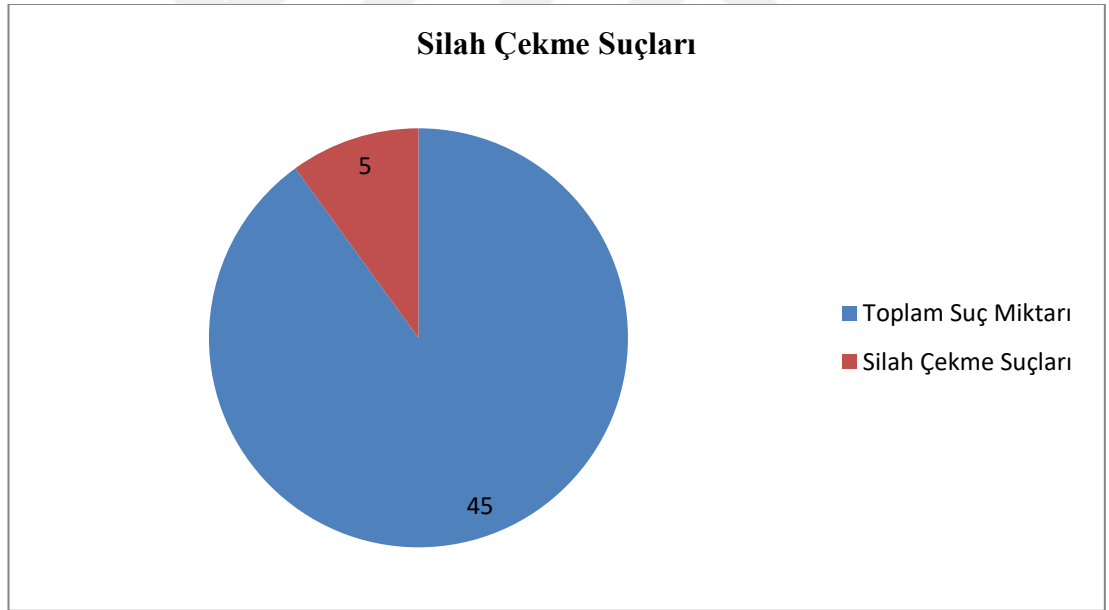
⁶⁰⁶ DH.EUM.EMN,9/11, DH.EUM.EMN,108/17, H.1330.

⁶⁰⁷ DH.EUM.EMN,46/2, H.1331.

1914 senesinde iki çocuk düşürme vakası kaydedilmiştir. Olaylardan biri Torul Kazası'nda meydana gelmiştir. Köprübaşı Mahallesi'nden Ayvazoğlu Hasan'ın eşi Kezban 14 Haziran tarihinde çocuk düşürme suçunu işleyerek firar etmiştir. Mağdurun ismi belirtilmemiştir. Çocuğun düşürülmek istenmesinin nedeni gayri meşru oluşudur. Failin kendi çocuğunu düşürmüş olması da ihtimaller dâhilindedir. Kezban, 23 Haziran'da yakalanmış ancak Torul Hapishanesinin Nisa Hapishanesi ve Nisa gardiyanı da bulunmadığından, hapsedildiği bölümden tekrar firar etmiştir. Şiran Kazasında 8 Temmuz tarihinde meydana gelen olayda ise mağdur olan Norşon Karyesi'nden İbrahim'in eşidir. Köyde meydana gelen bir kavga esnasında mağdurun darp edilmesiyle birlikte çocuğu düşürülmüştür. Olay sonrasında Kuzan Karyesinden Hakkı Halil Efendi oğlu Hüseyin tutuklanmıştır⁶⁰⁸.

3.3.3.6. Silah Çekmek

Grafik 3. 27. Gümüşhane Sancağı'nda Silah Çekme Suçunun Oranı



Gümüşhane Sancağı'nda silah çekme suçlarının toplam suçlara oranı %10'dur.

Gümüşhane Sancağı'nda 1912 senesi içerisinde yalnızca iki silah çekme vakası meydana gelmiştir. 14 Ağustos'ta Karaşeyh Karyesinden Kerkit oğlu Muhiddin, Ahmet Efendi'ye öldürmek amacıyla silah çekmiş ancak öldürme olayı

⁶⁰⁸ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

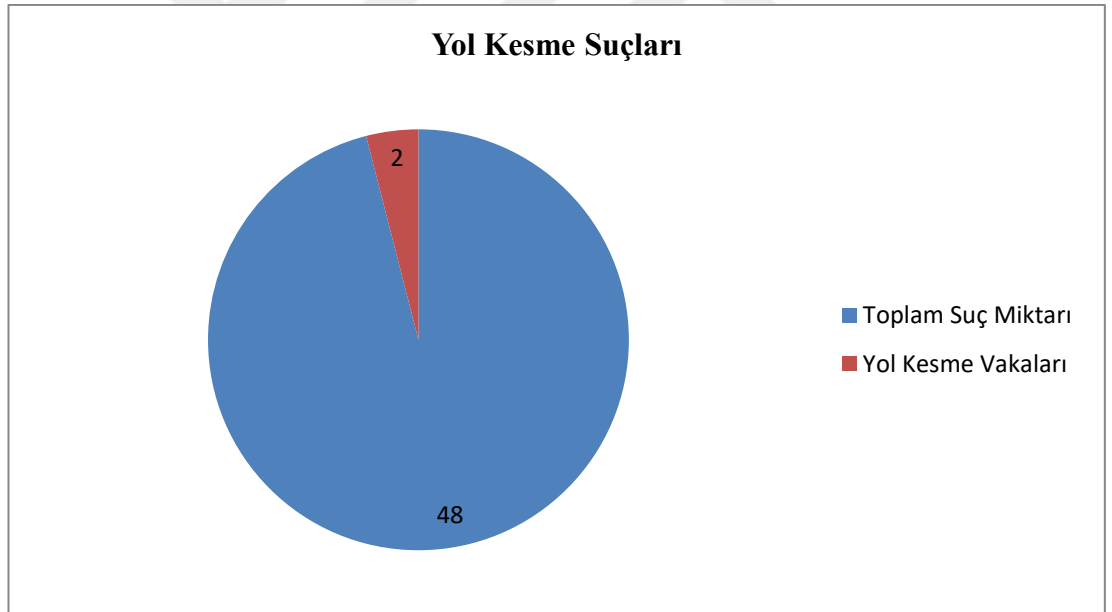
gerçekleşmeden firar etmiştir. Olaydan bir gün sonra yakalanmıştır⁶⁰⁹. Diğer silah çekme vakası da Şiran Kazasında İbrahim'in çocuğunun Beşe İsmail tarafından düşürülmesi olayıdır.

Şiran Kzası'nda 4 Ekim 1913 tarihinde Kırıntı Karyesi'nden Şah Veli oğlu Aziz, zabıta ve jandarmalara silah çekmiş ve çıkan çatışmada yaralanmıştır. Yaralanan Aziz yine de kaçmayı başarmıştır⁶¹⁰.

1914 senesi içerisinde Kelkit Kazası'nda bir silah çekme vakası kaydedilmiştir. 2 Haziran tarihinde Korucu oğlu Maksud, Bayramoğlu Kadir'e silah çekmiş ve olay sonrası firar etmiştir⁶¹¹.

3.3.3.7. Yol Kesme

Grafik 3. 28. Gümüşhane Sancağı'nda Yol Kesme Suçunun Oranı



Gümüşhane Sancağı'nda yol kesme vakalarının toplam suçlara oranı %4'tür.

1913 senesinde Gümüşhane Sancağı'nda iki yol kesme vakası yaşanmıştır. Her iki olay da Şiran kazasında meydana gelmiştir. 25 Eylül'de Refahiye'nin Tazı Pınarı Karyesinden bir grup eşkıya Şiran Kazasına bağlı Kirtanus Karyesi'nde İlyas, Ahmet ve arkadaşlarının, 4 Ekim'de Seydi Baba yaylasında; Alucra'nın Mezra

⁶⁰⁹ DH.EUM.EMN, 21/6, H.1330.

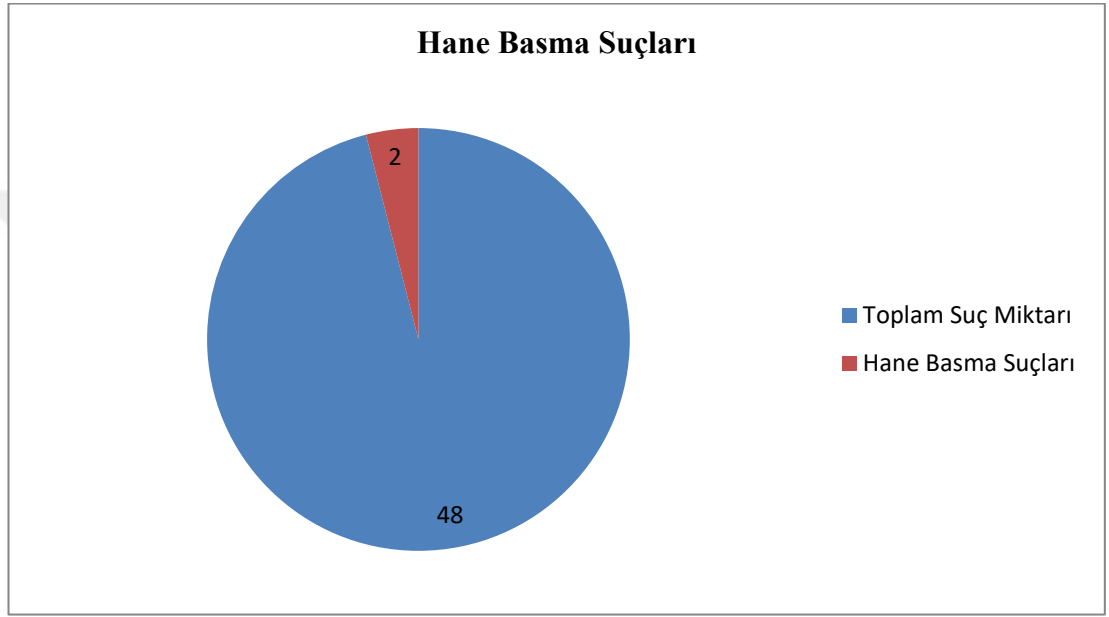
⁶¹⁰ DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁶¹¹ DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

Karyesinden Mehmed, Kirtanos Karyesi'nden Molla Hayri'nin, yolunu kesmişlerdir. Her iki olayın failleri de başka kazalardan gelerek Şiran kazasında asayiş bozan hareketler içerisinde bulunmuşlardır. Faillerin yakalanmaları için ikamet ettikleri yerlere bilgilendirme yapılmıştır⁶¹².

3.3.3.8. Hane Basmak

Grafik 3. 29. Gümüşhane Sancağı'nda Hane Basma Suçunun Oranı



Giresun Sancağı'nda hane basma suçlarının toplam suçlara oranı %4'tür.

Gümüşhane Sancağı'na bağlı Şiran Kazasında 1912 senesinde 1 hane basmak suçu kaydedilmiştir. Olayın faili kimliği belirlenemeyen eşkıyalardır. 14 Ağustos 1912 tarihinde gece vakti Kötüköy'den Yusuf, Halil ve Ahmet'in evini basmışlardır. Olaydan sonra da yine firar etmişlerdir⁶¹³.

Gümüşhane Sancağı'nda 1913 senesi içerisinde 1 hane basma olayı yaşanmıştır. Olay gasp amacıyla meydana gelmiştir. 14 Temmuz'da Sökmen Karyesi'nde meydana gelen olayda hane basarak gasp suçu işlenmiştir. Bayburd'un Sığircı Karyesi'nden Sefer ve Sökmen Karyesi'nden Aziz oğlu Recep ismi

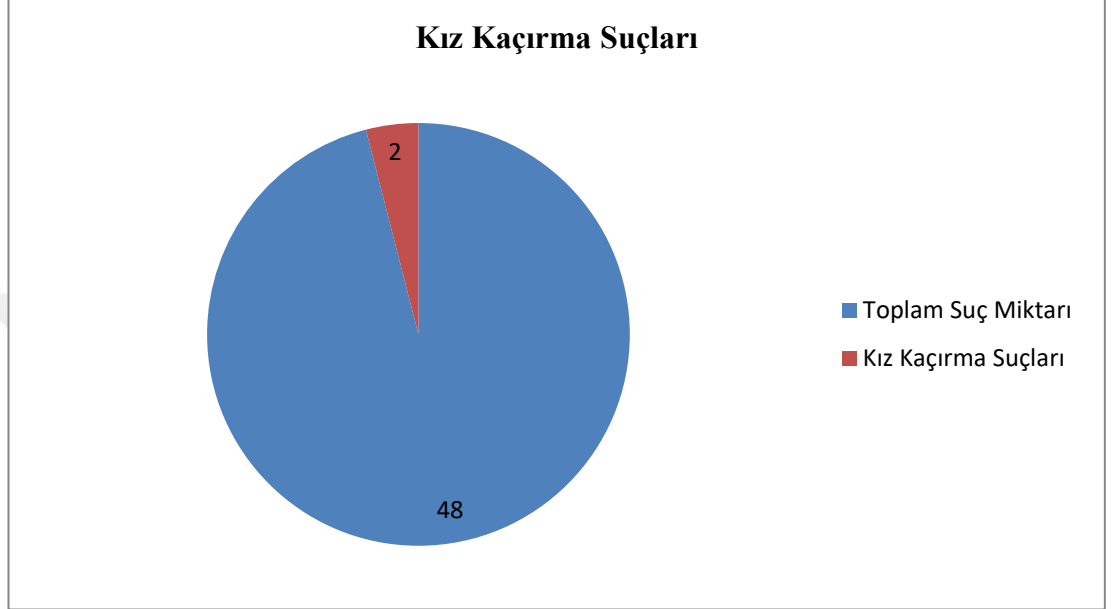
⁶¹² DH.EUM.EMN, 65/11, H.1331.

⁶¹³ DH.EUM.EMN, 21/6, H.1330.

bilinmeyen sekiz arkadaşıyla beraber, Kelkit Kazasının Sökmen Karyesi'nden Hacı Tufan Ağa'nın evini basmışlardır. Olay ayrıca gasp olayları içerisinde anlatılacaktır.

3.3.3.9. Kadın/Kız Kaçırma

Grafik 3. 30. Gümüşhane Sancağı'nda Kız Kaçırma Suçunun Oranı



Gümüşhane Sancağı'nda kız kaçırma suçlarının toplam suç miktarına oranı %4'tür.

1913 senesi içerisinde bir kadın kaçırma suçu işlenmiştir. 27 Kasım tarihinde Torullu Şakir oğlu İmran, Gülsüm ve bir yakınları, Balazoğlu Ali'nin eşi Esme'yi kaçırmışlardır⁶¹⁴.

8 Haziran 1914 tarihinde Kelkit Kazası'nda Sefiloğlu Hacı Gariban, köyden Yusuf'un kızını kaçırmış ve firar etmiştir⁶¹⁵. Bu olay dışında başka bir kız kaçırma vakası kaydedilmemiştir.

3.3.3.10. Gasp Olayları

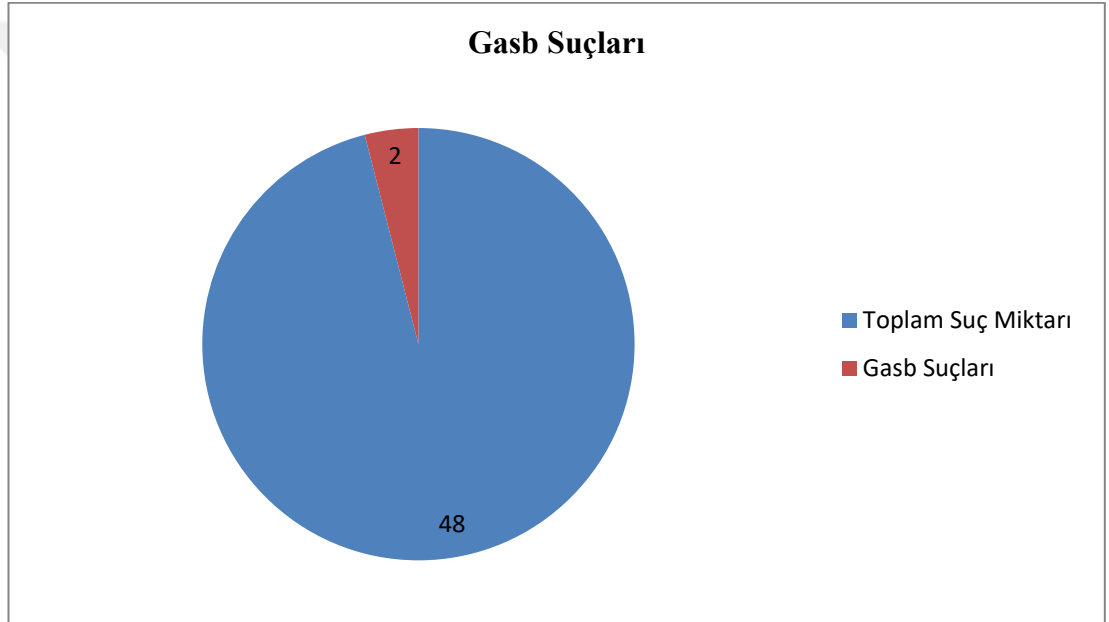
Gümüşhane Sancağı dâhilinde 1913 senesi içerisinde bir gasp olayı meydana gelmiştir. 14 Temmuz'da Sökmen Karyesi'nde meydana gelen olayda hane basarak gasp suçu işlenmiştir. Bayburd'un Sığırcı Karyesi'nden Sefer ve Sökmen

⁶¹⁴ DH.EUM.MTK, 41/06, H.1331.

⁶¹⁵ DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

Karyesi'nden Aziz oğlu Recep, ismi bilinmeyen sekiz arkadaşıyla beraber, Kelkit Kazasının Sökmen Karyesi'nden Hacı Tufan Ağa'nın evini basarak nakit para ve eşyasını gasp etmişlerdir. Faillerden Recep 3 Ağustos'ta yakalanmış, diğerleri firar etmiştir. Olayın faillerinin bir kısmı mağdurla aynı köyden bir kısmı da başka bir bölgeden gelmiş olması bu olayın planlı bir şekilde gerçekleştirildiğini göstermektedir. Bu şahıslar bölgede dolaşan ve asayişi tehdit eden eşkıya gruplarından olsa gerektir⁶¹⁶. 1914 senesi içerisinde bir gasp olayı kaydedilmiştir. 26 Mayıs tarihinde Tevfik oğlu Hayri ve arkadaşları, Kamil oğlu Aziz ve Yusuf'a işkence ederek eşya ve parasını gasp etmişlerdir⁶¹⁷.

Grafik 3. 31. Gümüşhane Sancağı'nda Gasp Suçunun Oranı



Gümüşhane Sancağı'nda işlenen gasp suçlarının toplam suçlara oranı %4'tür. Gümüşhane Sancağı'nda yaklaşık dört yıllık bir dönem içerisinde suç kayıtları düzenli olarak tutulamamış ve yılın her dönemine ait kayıtlar bulunmasa da birkaç aylık döneme ait verilerle de olsa sancağın suç profili hakkında fikir edinmemize imkân vermiştir. Buradan hareketle toplam 50 suç kaydına ait bilgilerin değerlendirmesi yapılmıştır.

⁶¹⁶ DH.EUM.EMN,46/2, H.1331.

⁶¹⁷ DH.EUM.MTK, 50/6, H.1332.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: TRABZON VİLAYETİ'NDE HAPİSHANELER

4.1. Modern Hapishanelerin Ortaya Çıkışı

Habs kelimesi bir canlının özgürlüğünün kısıtlanması, alıkonulması anlamlarını taşımaktadır. Kelimenin hukuki anlamı ise; suçlu veya zanlıyı bir mekânda zorla tutarak, şahsi hürriyetini kısıtlamaktır. Tarihi süreç içerisinde hapsetme fiili, cezanın tatbik edilmesine kadar suçlunun bir yere kapatılmasını ifade etmektedir. Suçlunun cezasının belirlenmesinden önce kapatıldığı bu mekânlar mahbes olarak tanımlanmaktadır⁶¹⁸. Hapis cezasının amacı, suçlunun toplumdan soyutlanarak, diğer vatandaşların huzur ve güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra suçluyu tekrar topluma kazandırmak düşüncesiyle suçluyu eğitmektir⁶¹⁹.

Avrupa'da, suçluların cezalarını bedenen ödemesi ve işkencenin ölümden sonra bile devam ettirilmesi⁶²⁰ gibi birçok insanlık dışı uygulamanın, yerini hapis cezasına bırakmasıyla modern anlamda hapishaneler açılmaya başlamıştır. Günümüzdeki anlamda gardiyanlar ve başka birkaç memurun yönettiği hapishane binaları, XIX. yüzyılda ortaya çıkan “modern devlet” algısının bir ürünüdür. Modern kurumların oluşturulması ve toplumun denetim altına alınması, modern hapishane binalarının kurulmasını ve bedenen ödenen cezaların yerine hapis cezasının tatbik edilmesini sağlamıştır. Michel Foucault, hapishaneleri, XIX. yüzyılda ortaya çıkan toplumu gözetlemek ve daha iyi disipline etmek amacıyla oluşturulmuş kurumlardan biri olarak görmektedir⁶²¹.

Günümüzdeki manada ilk hapishane Londra'da 1555'te açılmış, bunu diğer Avrupa ülkeleri takip etmiştir. Amerika'da 1773 yılında ilk hapishane açılmış ve XIX. yüzyılın ilk yarısında ise eyaletlere yayılmaya başlamıştır. XIX. yüzyıla gelindiğinde Amerika ve Avrupa hapishaneleri birer fabrika olarak işlev görerek; mahkûmlar sepet, üniforma gibi eşyaların yapımında çalıştırılarak üretime katkı

⁶¹⁸ Ali Bardakoğlu, “Hapis”, *DVİA*, C:XVI, İstanbul, 1997, s.54.

⁶¹⁹ Mustafa Avcı, *Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler*, (T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994, s.60.

⁶²⁰ Michel Foucault, *Hapishanelerin Doğuşu*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, 1992, s.56.

⁶²¹ Hapishanelerin ortaya çıkması sürecini, bir şehrin veba hastalığına karşı karantinaya alınması ve sonrasındaki süreç benzetmektedir. Karantina süresince insanların gözetim altında tutulması, evlerinden çıkmalarının yasak olması, mahallelerde bunu denetleyen muhafızların olması, halkın yaş, isim, cinsiyet bilgilerinin kayıt altına alınması tıpkı hapishanelerdeki yönetim ve bilgi depolama işlemlerine benzemektedir. Foucault, *a.g.e*, s.245-251.

sağlamaya başlamışlardır⁶²². Suçlunun topluma kazandırılması, bir meslek edinmesi amacıyla girişilen bu hareketler maalesef istenen sonuçları vermemiştir. Binaların fiziki durumu ve mahkûmların içinde bulundukları yaşam koşulları gibi olumsuzlukların sonucunda hapishaneler, yeni suçlular üreten kurumlara dönüşmüştür⁶²³. Osmanlı Devleti de hapishanelerdeki mahkûmların bir işle meşgul olmasını önemsemiş bu amaçla mahkûm ve tutukluların üretime katkı sağlamalarını amaçlamıştır. Mahkûmlar üretimi yapılan eşyaların satışından belirli bir oranda gelir elde etmişler aynı zamanda hapishane bütçesine de katkıda bulunmuşlardır. Ancak Osmanlı Hapishanelerindeki bu türden üretim faaliyetleri, suçluların tam anlamıyla rehabilite edilmelerini sağlayamamış bu nedenle de hapishaneden çıkan suçlulardan bir bölümü yeniden suça karışabilmişlerdir. Bununla beraber hapishanelerin fiziki durumu da mahkûmların ıslah edilmesinin önünde büyük bir engeldir. Olumsuz sağlık koşullarının düzeltilmesi, hemen her dönem Osmanlı Hapishaneleri ile merkez arasındaki yazışmalarda ifade edilen bir durumdur.

4.1.1. Osmanlı Hapishaneleri

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde hapis kavramı, bir ceza infaz kurumu olmaktan ziyade mahkeme öncesinde suçlunun bir süreliğine kapatıldığı veya cezası infaz edilene kadar korkutmak amacıyla kapatıldığı mekânı ifade etmektedir. Bu manada birer mahpes olarak kullanılan mekânların başında zindanlar gelmektedir. İstanbul'da Baba Cafer Zindanı ve Yedikule Zindanları en bilinen zindanlardandır⁶²⁴. Bunun yanı sıra hükümet konaklarının alt katları, yöneticilerin konaklarındaki tomruk daireleri, mahzen veya kaleler, hapishane olarak inşa edilmemiş ancak birer mahpes olarak kullanılan diğer mekânlardır⁶²⁵. Osmanlı Devleti'nde hapis cezasının yaygın bir ceza olarak kullanılmasından öncesindeki cezalandırma yöntemleri; teşhir, dayak atma, kürek, organ kesme, iple asma, zindana atma, sürgün ve kalebendlik cezasıdır⁶²⁶.

⁶²² Özgür Yıldız, *a.g.m.*, s.92-93.

⁶²³ Focault, *a.g.e.*, s.337-338

⁶²⁴ Gültekin Yıldız, *a.g.e.*, s. 15.

⁶²⁵ Gültekin Yıldız, *a.g.e.*, s.112, Mehmet Temel, "XX.Yüzyılın Başlarında Menteşe Sancağı Hapishaneleri", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, 2009, s.111.

⁶²⁶ Bu konuda ayrıntılı bilgi için Bkz, Neşe Erim, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme", *Osmanlı Araştırmaları*, S.4, 1984, s.79-88, Mehmed İpşirli, "XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler", *İÜEF Tarih Enstitüsü*

Osmanlı hapishaneleriyle ilgili bölgesel çapta yapılan birçok çalışma; hapishanelerin dış portleri ve fiziki yapılarıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. Bu çalışmaların genel olarak üzerinde durduğu problem, devletin içinde bulunduğu ekonomik duruma, ülkenin her yerinde hapishanelerin yeniden yapılması veya tamir edilmesinin büyük bir ekonomik külfet olduğudur⁶²⁷. Bu nedenle de yeni bir hapishane binası yapmak yerine bazı bölgelerde var olan kaleler onararak hapishaneye dönüştürülmüştür. Bunlardan biri olan Bodrum kalesi 1895 tarihinde bazı onarımlar yapılarak hapishaneye çevrilmiştir⁶²⁸.

Osmanlı mahpeslerinin ıslah edilmesi ve modern hapishanelere geçiş süreci 1856 yılında ilan edilen Islahat Fermanıyla başlamıştır⁶²⁹. Osmanlı Devleti, Kırım Savaşı esnasında aldığı dış borç nedeniyle askeri açıdan başarılı olduğu bir savaştan mali açıdan yenik çıkmış ve bu fermanı ilân etmek durumunda kalmıştır. Osmanlı hapishanelerinin yeniden inşası ve var olan mahpeslerin ıslah edilmesini kapsayan reform paketi tam olarak bu ferman sonrasında başlatıldığından, dış baskılarla yapılmış bir reform paketi izlenimi vermiştir. Planlanan reform paketinin uygulanması konusunda danışmanlık yapmak üzere İngiltere’den Binbaşı Gordon getirilmiş ve Meclis-i Tanzimat’ta “Meclis-i Mahsûs-ı Muvakkat” ismiyle hapishanelerle ilgili meseleleri görüşmek üzere bir meclis kurulmuştur⁶³⁰. Osmanlı’da mahpesten hapishaneye geçiş süreci böylece başlamıştır.

XIX. yüzyılın sonlarında yeni inşa edilecek modern hapishaneler düşüncesi maalesef uygulamaya geçememiş, bunun yerine İmparatorluğun hemen her kazasında tek veya iki katlı kâğır eski binalar hapishane olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu binalar çoğu zaman Hükümet Konaklarının bodrum katlarında yer

Dergisi, S.12, İstanbul, 1982, s.203-248, Mustafa Avcı, “Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik”, *Yeni Türkiye*, S. 45, (Mayıs-Haziran 2002), s.128-147; Avcı, “Osmanlı Hukukunda Para Cezaları”, *Türkler*, C:X, Ankara, 2002, s.91-106; Münteha Maşalı, “Osmanlı’da Ölüm Cezası”, *Yeni Türkiye*, Sayı 45, (Mayıs-Haziran 2002), s.148-161; Osman Köse, “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti’nde Bir Uygulama: İstanbul’da İçki ve Fuhuş Yasağı”, *Turkish Studies*, Volume 2/1, (Kış 2007), s.104-123; İsmail Acar, “Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası”, *Türkler*, C:X, Yeni Türkiye Yayınları Ankara,2002, s.83-90.

⁶²⁷ Mehmet Temel, *a.g.m.*, s.109-135. Hatice Akın, “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi”, *History Studies*, C.III, S.3, 2011, s.24- 36, Zafer Atar, “XX. Yüzyılın Başlarında Turgutlu Hapishanelerinin Genel Durumu”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:9, S.1, Mart, 2011,s. 87-102,

⁶²⁸ Kemal Daşcıoğlu, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Bodrum Kalesi ve Hapishanesi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Prof.Dr.Bayram Kodaman’a Armağan Özel Sayısı, s.254.

⁶²⁹ Gültekin Yıldız, *a.g.e.*, s.163.

⁶³⁰ Gülnihal Bozkurt, *Batı Hukukunun Türkiye’de Benimsenmesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996, s.109.

alan bir veya iki odadan oluşan, karanlık ve rutubetli yerlerdir. Bu nedenle de çoğu zaman yapılan teftişlerde, hapishanelerin fiziki şartlarının kötü olduğu, güneş almadıkları, gereğinden fazla kalabalık oldukları için mahkûmların nefes almakta bile zorlandıkları ifade edilmiştir⁶³¹. Hapishanelerde her türden suçlular bir arada bulunmaktadır. Bu nedenle de Avrupa'daki hapishanelerde olduğu gibi Osmanlı İmparatorluğunda da hapishaneler, suçluyu ıslah etmek yerine yeni suçlular üreten mekânlara dönüşmüştür. 1859 tarihinde yayınlanan “Muhakemat Nizamnamesinde” yer alan maddelerle birlikte hapishanelerin sağlık şartlarının iyileştirilmesi düşünülmüştür. 1876 tarihinde de çalışanlarla ilgili bazı düzenlemeler yapılmıştır⁶³².

II. Meşrutiyet döneminde hapishanelerle ilgili her türlü meseleyle ilgilenmek üzere Mebani-i Emiriye ve Hapishaneler Umûmi İdaresi kurulmuş, ayrıca hapishanelerdeki mahkûm ve tutuklularla ilgili ayrıntılı bilgilerin toplanması istatistik cetvelleri aracılığıyla sağlanmıştır⁶³³. 1912 ve 1914 senelerinde yapılan reformlarla birlikte hapishanelerin sağlık şartlarının iyileştirilmesi, mahkûmların daha yaşanabilir koşullarda cezalarını tamamlamaları ve yeni hapishane ve tevkifhanelerin inşası için çalışmalar yapılmıştır. Tüm bu çalışmalar yetersiz bütçe nedeniyle gerçekleştirilememiş, ertelenmiştir.

II. Meşrutiyet döneminde çıkarılan Aff-ı Umumi ile birlikte İmparatorluk genelinde hapishanelerin doluluk oranı azalmışsa da, Balkan Savaşları sonucunda yaşanan göçler, dönemin ekonomik ve sosyal durumunda yaşanan olumsuzluklara bağlı olarak asker kaçaklarının sayısında ve suç oranında yaşanan artış sonucunda hapishanelerin doluluk oranı tekrardan artmıştır. Hapishanelerin gereğinden fazla dolması ve buna bağlı olarak yaşanan sıkıntıların Trabzon Vilayeti Hapishanelerine etkisinin nasıl olduğu bu bölümde ele alınacaktır.

4.2.Trabzon Sancağı'nda Hapishaneler

Sancaktaki hapishanelerle ilgili; resmi yazışmalar, yoklama cetvelleri, sual ve izahat varakalarından önemli bilgilere ulaşılabilmektedir. Bütün bu kaynak grubundan; Trabzon Sancağı'nda Trabzon, Of, Ordu, Giresun, Vakfikebir,

⁶³¹ Murat Mustafa Öntüğü, *Ahmed Vefik Paşa'nın Anadolu Sağ Kol Müfettişliği*, Palet Yayınları, Konya 2009, s.17.

⁶³² Fatmagül Demirel, “Osmanlı Hapishanelerinin Gardiyanları”, *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi*, S.9, 257-258.

⁶³³ Kent Schull, *a.g.m.*, 212-213.

Akçaabad, Maçka, Görele, Sürmene, Tirebolu kazalarında birer olmak üzere 10 Hapishane olduğu anlaşılmaktadır. Hapishanelerin tamamı sağlık açısından elverişsiz, kapasiteleri yetersiz, tadilatla ayakta tutulmaya çalışılan yapılardır. Yeni binaların yapılmasının gerekli olduğu yapılan teftişler neticesinde ortaya çıkmışsa da yetersiz bütçe nedeniyle ertelenmiştir.

4.2.1. Trabzon Hapishanesi

Trabzon Hapishanesi'nin hususi bir ismi olmayıp, hapishaneye ait kayıtlardan Trabzon Merkez Hapishanesi olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır. Trabzon'da; Hükümet Konağı yanında iki erkek ve bir kadın hapishanesi bulunmaktadır. 1880 tarihinde yapılan düzenlemeyle birlikte her vilayette kadınlar için bir hapishane yapılması kararlaştırılmış⁶³⁴, Trabzon kazasında da bu duruma uygun olarak kadınlar için bir hapishane tesis edildiği görülmektedir. Hükümet konağı dışında bir de Zağnos Kale Hapishanesi vardır. Hapishanelerin tamamı hükümete aittir. 1913 senesi Aralık ayındaki duruma göre; 395 erkek, üç kadın mahkûm, 420 erkek, beş kadın tutukluyu barındırmaktadır. Hükümet konağı içinde erkek tutuklular için bir ve Nisa Hapishanesinin içinde kadınlar için bir tevkifhane olmak üzere toplam iki tevkifhane vardır. Hükümet konağında bulunan tevkifhanenin dört koğuşu bulunmaktadır. Hükümet konağı yanında bulunan üç hapishanenin kapladığı alan 3068,5 arşın, Zağanos Kale Hapishanesinin alanı ise 377,5 arşındır⁶³⁵. Zağanos kale hapishanesi üç bölümden ibarettir⁶³⁶.

Osmanlı Hapishanelerin genel durumuna baktığımızda fiziki şartlar açısından yetersiz oldukları ve XX. yüzyıl başlarında hâlâ tam anlamıyla yeterli olmadıkları anlaşılmaktadır⁶³⁷. Trabzon hapishanesi de küçük olması ve yetersizliği nedeniyle uzun yıllar yeniden yapılmak istenen ancak zaman zaman gündeme geldiği halde bir

⁶³⁴ Saadet Tekin, "Osmanlı'da Kadın ve Kadın Hapishaneleri", *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 29/47, 2010, s. 90.

⁶³⁵ DH.MB.HPS.M, 11/25, H.1332.

⁶³⁶ Eyyub Şimşek, "XX.Yüzyıl Başlarında Trabzon Hapishanesi (1900-1914)", *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S.15, Güz 2013, s.145.

⁶³⁷ Hapishanelerin fiziki açıdan yeterli olabilmeleri için yeni binaların yapılması veya var olan binaların tamir edilerek devam edilmesi usulleri benimsenmiştir. Yeni hapishane binalarının yapımı imparatorluğun her yerinde pek çok sorunu beraberinde getirmiştir. Dönemin maddi imkânsızlıkları istenilen ve dışarıdan dayatılmış gibi gösterilen iyileştirmelerin yapılmasını engellemiştir. Çıkarılan nizamnamelerle birlikte hapishanelerde her türden suçlunun aynı mekânda olmaları sorununu çözmek istenmiş ancak bu konu da sadece tasarıda kalmıştır. Bkz, Saadet Tekin-Sevilay Özkes, "Cumhuriyet Öncesi Türkiye'de Hapishane Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16-17, 2008, s. 187-201.

türlü yeniden inşa edilmeyen hapishanelerden biridir. 1857 yılı hapishanenin yetersiz görülerek yeniden yapılma fikrinin gündeme geldiği en eski tarihtir⁶³⁸. 1857 tarihinde eski olması hapishanenin bundan çok daha önce inşa edildiğini göstermektedir.

Trabzon Hapishanesine ait 1913 senesine ait sual varakasından bina ilgili bilgilere ulaşmaktayız ancak daha önceki tarihlere ait kayıtlarda da önemli bilgiler yer almaktadır. 11 Şubat 1907 tarihinde Nisa tevkifhanesine ait koğuşun hastane olarak düzenlenmesi ve kadın tutuklular için de yirmi kuruşa bir hane kiralanmasına karar verilmiştir⁶³⁹. Böylece kadınlara ait tevkifhane hastane olarak kullanılmaya başlanarak, kadın tutuklular için de bir hane kiralanmıştır. 25 Ocak 1905'te ise Hükümet Konağının arka tarafında bulunan ve yaklaşık 600 arşın olan bahçe ve üzerinde bulunan evin yerine yeni bir hapishane inşa edilmesine karar verilmiştir. Var olan hapishaneye ilave olarak inşa edilecek olan hapishanenin iki koğuş, bir gardiyan odası ve bir çamaşırhane olmak üzere dört bölümden oluşması istenmiştir⁶⁴⁰.

4.2.1.1. Asayiş Durumu

Hapishanelerin asayişinin bozulmasına neden olan olayların başında firar olayları gelmektedir. Firar edenlerin hemen tespit edilmesi durumunda kaçan şahıslar hemen yakalanabilmiştir. 19 Ağustos 1890 tarihinde Trabzon Hapishanesinden kaçan Yazıoğlu Ali ile Kalaycıoğlu Halim takibe alınarak Trabzon'da ele geçirilmişlerdir. İfadelerinde kendilerini Alaybeyinin emri ile para karşılığında Zabtiye Gürcü Arif'in kaçırdığını söylemişlerdir⁶⁴¹. Arif, bu iki kişinin kaçırılması için Alaybeyinden emir aldığını belirtmiştir. Alaybeyinin bu konuda suçlu olup olmadığı anlaşılan kadar yeni görev yeri olan Halep'e gitmesine müsaade edilmemiştir⁶⁴². Kaçak şahıslara yardımcı olanlar cezalandırılırken⁶⁴³ şahısların yakalanmasında yararlılık gösteren kişiler ise ödüllendirilmiştir. Hapishaneden firar eden Sürmeneli iki şahsın

⁶³⁸ Eyyub Şimşek, *a.g.m*, s.150.

⁶³⁹ DH.MKT, 1146/10, H.1324.

⁶⁴⁰ BEO,2491/186775, H.1322.

⁶⁴¹ DH.MKT,1752/121,H.1308.

⁶⁴² DH,ŞFR, 144/81, H.1307.

⁶⁴³ DH.TMIK.S,64/44, H.1324.

yakalanmasında hizmetleri görülenler mecidi nişanı veya iftihar madalyası ile ödüllendirilmişlerdir⁶⁴⁴.

Hapishane firarilerinin görevlileri kandırarak firar etmesi en sık rastlanan olaylardandır. 18 Haziran 1893 tarihinde Trabzon hapishanesinde iki zabıta'yı yaralamak suçundan mahkûm olan Manas adındaki bir Ermeni, orada bulunan zabıta'yı kandırarak kendini zabıta koğuşuna çıkarttırmıştır. Zabıta koğuşuna çıkmasına müsaade edenlerin ihmalkâr davranışları nedeniyle Manas kaçmayı başarmıştır⁶⁴⁵.

Mahkûmlar arasında yaşanan kavgalar hapishanenin gündelik hayatına dair önemli bilgiler vermektedir. 15 Mayıs 1896 tarihinde hapishanede meydana gelen bir kavga üzerine mahkûmlardan bazıları gardiyanlar tarafından darp edildiklerini söyleyerek şikâyetle bulunmuşlardır. Durumun araştırılması istenmiş ve şikâyetle bulundukları gardiyana olayın nasıl meydana geldiği sorulmuştur. Zabıta tarafından hapishanelere bıçak ve benzeri kesici aletlerin sokulmaması için gece gündüz dikkatli davranılsa da buna engel olunamamış ve şikâyetçi olan mahkûmlar, içeri gizlice soktukları bıçakla bahçede hava aldıkları sırada husumetli oldukları kişileri yaralamışlardır. Durumu gören gardiyanlar hemen olaya müdahale etmiş, mahkûmlar kullandıkları dışında başka kesici aletlerinin de olduğunu itiraf ederek, aletlerin başka bir gardiyan tarafından içeri sokularak kendilerine verildiğini söylemişlerdir. Bahsi geçtiği gibi darp söz konusu olmayıp yalnızca olaya müdahale ettiklerini anlatan gardiyanların suçsuz oldukları ve görevlerini yaptıkları anlaşılmıştır⁶⁴⁶.

Mahkûm ve tutuklu sayısının fazlalaştığı dönemler hapishanelerin kontrol altında tutulmasını dolayısıyla da asayişin sağlanmasını zorlaştırıyordu. Bu nedenle kalabalıktan faydalanarak, görevlilerin dikkatinden kaçmaya çalışanlar oluyordu. Bu türden olaylardan biri 1908 tarihinde yaşanmıştı. Olayda, hapishanenin oldukça kalabalık olmasından dolayı iki mahkûm ve dört tutuklu firar teşebbüslerinde bulunmuşlardır. Bu firar olayından sonra kaçmaya teşebbüs edenlere karşı silah kullanılmasına müsaade edilmiştir⁶⁴⁷.

⁶⁴⁴ DH.MKT, 1777/11, H.1308; DH.MKT, 2784/72, H.1327.

⁶⁴⁵ BEO,224/16760, H.1310.

⁶⁴⁶ BEO, 765/57357, H.1313.

⁶⁴⁷ DH.MKT, 2692/24, H.1326.

Üzerine bir suç isnad edilen kişilerin tutuklanıp tevkifhaneye atılabilmesi için yakalama kararı çıkarılması gerekmektedir. 18 Mart 1899 tarihinde haklarında tutuklama kararı olmadan üç kadının tutuklanarak Nisa Hapishanesine atıldığı olayda; kadınların dört aydır boş yere hapsedildikleri ortaya çıkmış ve durum ortaya çıktığında kadınlar hemen tahliye edilmiştir⁶⁴⁸.

Trabzon hapishanesine bazı dönemlerde başka hapishanelerden kürek mahkûmları gönderilmektedir. Hapishanenin fiziki yapısı ve şartları uygun olduğu dönemlerde mahkûmlar kabul edilirken, uygun olmadığında başka hapishanelere gönderilmektedir. 1 Mart 1892 tarihinde hapishanede çiçek ve influenza hastalıklarının ortaya çıktığı ve başka yerlerden mahkûm kabul edilemeyeceği belirtilmişse de bu dikkate alınmamıştır⁶⁴⁹. 4 Temmuz 1892 tarihinde Trabzon Hapishanesinde bahsi geçen hastalıklar nedeniyle Erzurum'dan gönderilen 25 kürek mahkûmunun başka bir kürek mevkiine gönderilmesine karar verilmiştir⁶⁵⁰. Erzurumda meydana gelen deprem sonrasında 11 Kasım 1901 tarihinde hapishanede bulunan cinayet mahkûmlarından 81 kişinin Trabzon'a nakledilmesi gerekmiştir. Bu durum üzerine, mahkûmların Gümüşhane kazası sınırında teslim alınması, vilayette müsait olan yerlere yerleştirilmesi ve kaçmalarına imkân verilmemesi görevlilerden istenmiştir⁶⁵¹.

4.2.1.2.Mahkûm ve Tutuklular

Yoklama cetvelleri ve merkezle olan yazışmalarda mahkûm ve mevkûflarla ilgili önemli bilgiler bulunmaktadır. Yoklama cetvellerinde suçlularla ilgili cinayet, cünha ve kabahat olarak genel bir ayırım yapılmış hangi suçtan ne kadar kişi olduğu belirtilmemiştir.

Tablo 4. 1. Trabzon Hapishanesi 1909 Senesi Mayıs ayı Mahkûm ve Tutuklular⁶⁵²

Trabzon Hapishanesi						
Cinayet		Cünha, Kabahat		Deynden Dolayı		
Gayrimüslim	Müslim	Gayrimüslim	Müslim	Gayrimüsli	Müsli	Topla

⁶⁴⁸ DH.MKT, 2179/12/1, H.1316.

⁶⁴⁹ DH.MKT, 1927/91, H.1309.

⁶⁵⁰ DH.MKT, 1969/31, H.1309.

⁶⁵¹ DH.TMIK.M, 113/51, H.1319.

⁶⁵² DH.MB.HPS, 141/51, H.1327.

				m	m	m
14	393	6	32	-	-	445
Trabzon Tevkifhanesi						
Cünha		Cinayet			Kabahat	
Gayrimüsli m	Müsli m	Gayrimüsli m	Müslim	Gayrimüsli m	Müslim	İstinafta Toplam
3	8	8	95	1	27	16 158

1909 senesi Mayıs ayında hapisanede; 445 mahkûm, 158 tutuklu bulunmaktadır. Mahkûmların büyük çoğunluğunu Müslüman nüfus oluşturmaktadır. Mahkûm ve tutukluların büyük bir bölümü cinayet suç grubundandır.

Tablo 4. 2. Trabzon Hapishanesi 1909 Senesi Haziran ayı Mahkûm ve Tutuklular⁶⁵³

Trabzon Hapishanesi						
Cinayet		Cünha, Kabahat		Deynden Dolayı		
Gayrimüslim	Müslim	Gayrimüslim	Müslim	Gayrimüsli m	Müsli m	Topla m
14	401	4	41	-	-	460
Trabzon Tevkifhanesi						
Cünha		Cinayet			Kabahat	
Gayrimüslim	Müslim	Gayrimüsli m	Müslim	Gayrimüsli m	Müslim	İstinafta Toplam
3	8	8	119	1	27	28 194

Trabzon Hapishanesinde 1909 senesinde 460 mahkûm bulunmaktadır. Bunlardan 71'i Haziran ayı sonunda tahliye olmuştur. Temmuz ayına devreden mahkûm sayısı 389'dur. Hapishanede bulunan 194 tutukludan 18'i çıkarıldıkları mahkemelerde suçsuz olduğu anlaşılarak, Haziran ayı sonunda serbest bırakılmışlardır. Temmuz ayına devreden tutuklu sayısı ise 176'dır. Temmuz ayına devreden tutuklular arasından cinayet suçundan mahkûm olan 26 kişi ise Sinop Hapishanesine nakledilmiştir⁶⁵⁴. 1910 senesi Temmuz ayında ise kürek cezasına çarptırılmış 40 mahkûm Sinop Hapishanesine gönderilmeye çalışılmış ancak Sinop

⁶⁵³ DH.MB.HPS, 141/81, H.1327.

⁶⁵⁴ DH.MUİ, 2/11, H.1327.

hapishanesinde kürek mahallinde yer olmadığı için gönderilememiştir⁶⁵⁵. Aradan birkaç ay geçtikten sonra bu kez 60 mahkûm kabul edilmiş ancak bunun dışında mahkûm kabul edilemeyeceği söylenmiştir⁶⁵⁶. Hapishanede 1909 senesi Haziran ayında Gayrimüslimlerin sayısı Müslümanlara oranla oldukça azdır.

1910 senesi Mart ayında yapılan yoklamada hapishanede cinayet suçundan; 14 Gayrimüslim, 210 Müslim, cünha suçlarından; beş Gayrimüslim ve 41 müslim, deynden⁶⁵⁷ dolayı bir Müslim olmak üzere toplamda 271 mahkûm bulunmaktadır. Mart ayı içerisinde tevkifhanede ise; bir önceki senenin Şubat ayından itibaren mahkemesi görülmemiş tutuklularla birlikte toplam 199 kişi yer almaktadır. Bunlardan 13'ü Gayrimüslim, 186'sı müslimdir⁶⁵⁸.

1912 senesinde Trabzon Vilayeti kapsamındaki Hapishanelerdeki toplam mahkûm ve tutuklu sayısı 968'dir. Trabzon Merkez hapishanesinde ise 542 kişi bulunmaktadır. Bunlardan beşi cünha suçundan, 256'sı cinayet suçundan mahkûm, 244'ü cinayet suçundan dolayı tutuklu ancak henüz mahkemeye çıkmamış, 37 kişi ise zanlıdır⁶⁵⁹. Bu rakamlardan hareketle, vilayet merkezindeki hapishanelerin doluluk oranının kazalardaki hapishanelere oranla oldukça yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4. 3. 1914 senesi Temmuz Ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı⁶⁶⁰

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	466	3	469	Cinayet	239	2	241
Cünha	13	2	15	Cünha	39	-	39
Kabahat	4	-	4	Kabahat	-	-	-
Toplam	483	5	488	Toplam	278	2	280

1914 senesi Haziran ayında hapishanede 488 mahkûm ve 280 tutuklu olmak üzere 768 kişi bulunmaktadır. Hapishane kapasitesinin üzerinde kişiyi barındırdığı

⁶⁵⁵ DH.MUI, 79/27, H.1328.

⁶⁵⁶ DH.MUI, 125/42, H.1328.

⁶⁵⁷ Kişinin zimmetinde sabit olan borçları ifade etmektedir. Bkz, Mehmet Akif Aydın, "Deyn", *DVIA*, C.IX, İstanbul 1994, s.266.

⁶⁵⁸ DH,MB,HPS, 142/53, H.1328.

⁶⁵⁹ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁶⁶⁰ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

için fiziki şartlar bakımından ihtiyaçları karşılamakta yetersizdir. Bu durum, 11 Haziran 1914'te Trabzon Valisi Sami Bey tarafından Dâhiliye Nezaretine bildirilmiştir. Telgrafta; Trabzon merkez hapishanesinin 200 kişilik mahkûm ve mevkufu barındırabilecek bir durumda iken 600'ü aşkın mahpusa ev sahipliği yaptığı ifade edilerek; mahkûmlardan bir kısmının bu izdiham nedeniyle hastalandığı, bu izdihamın giderilmesi adına mahkûmların bir kısmının diğer hapishanelere nakil edilmesi gerektiği ifade edilmiştir⁶⁶¹. Bu yazıya verilen cevapta ise mahkûmların nakline izin verilmemiş, bölgede bulunan eski han ve eski kışlaların tamir edilerek hapishane olarak kullanılması, bahsi geçen mahkûmların buraya nakil edilmelerine karar verilmiştir⁶⁶².

Tablo 4. 4. 1914 senesi Ekim ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı⁶⁶³

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	81	2	83	Cinayet	-	-	-
Cünha	5	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	86	2	88	Toplam	266	4	270

1914 senesi Ekim ayında hapishanedeki mahkûm sayısı 88'dir. Bu dönemde binada kapasitesinin üzerinde tutuklu bulunmaktadır. Mahkemeye çıkarılmayı bekleyen 270 tutuklunun 4'ü kadın, 266'sı erkektir. Mahkûmlar arasında ise yalnızca iki kadın bulunmaktadır.

Tablo 4. 5. 1914 senesi Kasım ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı⁶⁶⁴

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	141	8	149	Cinayet	-	-	-
Cünha	106	14	120	Cünha	-	-	-
Kabahat	23	-	149	Kabahat	-	-	-

⁶⁶¹ DH.MB.HPS.,7/6, H.1332.

⁶⁶² DH.MB.HPS.,7/6, H.1332.

⁶⁶³ DH.MB.HPS.M, 17/32, H.1332.

⁶⁶⁴ DH.MB.HPS.M, 17/32, H.1332.

Toplam	270	22	292	Toplam	628	13	641

Mahkûmların bir kısmının başka yerlere nakli ve cezasının büyük bir kısmını tamamlayanların serbest bırakılması sonucunda Trabzon Vilayeti kapsamındaki hapishanelerin doluluk oranları azalmıştır⁶⁶⁵.

Tablo 4. 6. 1914 senesi Mart ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı ⁶⁶⁶

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	435	2	437	Cinayet	319	4	323
Cünha	21	2	23	Cünha	57	1	58
Kabahat	4	-	4	Kabahat	-	-	-
Toplam	460	4	464	Toplam	376	5	381

1914 senesi Mart ayı cetveli Trabzon'da bulunan; üç erkek ve bir kadın olmak üzere dört hapishanenin toplam mahkûm ve tutuklu sayısını göstermektedir. Hapishanelerin hepsinde toplam yedi koğuş vardır ve bunlardan yalnızca bir tanesi kadınlara aittir. Tevkifhanelerin sayısı ikidir ve toplamda beş koğuştan ibarettir. Beş koğuşun bir tanesi kadın tutuklara aittir. Dört hapishanede 460 erkek ve dört kadın olmak üzere 464 mahkûm bulunmaktadır. İki tutukevinde ise 376 erkek, beş kadın tutuklu vardır⁶⁶⁷.

Trabzon merkezinde bulunan hapishanelerde 1914 senesi Nisan ayında kabahat suçundan yalnızca 1 erkek mahkûm bulunurken, cinayet suçundan 98 erkek ve iki kadın olmak üzere toplam 100 kişi vardır. Cünha suç türünden ise 22 erkek bir kadın toplam 23 kişi bulunmaktadır. Hapishanedeki toplam mahkûm ve tutuklu sayısı 319'dur⁶⁶⁸. Vilayet genelindeki hapishanelerle kıyaslandığında bu rakamın oldukça yüksek olduğunu söyleyebiliriz⁶⁶⁹.

⁶⁶⁵ DH.MB.HPS,114/22, H.1333.

⁶⁶⁶ DH.MB.HPS. M, 11/22, H.1332.

⁶⁶⁷ DH.MB.HPS. M, 11/22, H.1332.

⁶⁶⁸ DH.MB.HPS.M, 12/38, H.1332.

⁶⁶⁹ Vilayet hapishanelerinde bu tarihte toplam 933 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Bkz, Kent F. Schull, *Prisons In The Late Ottoman Empire*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2014, s.76.

Tablo 4. 7. 1914 senesi Temmuz ayında Trabzon Hapishanesi Mahpus Sayısı⁶⁷⁰

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	84	-	84	Cinayet	142	1	143
Cünha	5	-	5	Cünha	13	-	13
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	89	-	89	Toplam	155	1	156

Trabzon Merkez hapishanesi mahkûm ve mevkuf sayısı bakımından diğer kazalara oranla daha kalabalıktır. Hapishanede 89 mahkûm ve 156 tutuklu bulunmaktadır. Bunlar arasında yalnızca bir kadın tutuklu olduğu görülmektedir. Kabahat suç türüne ait mahkûm veya tutuklu bulunmamaktadır. Mahkûmlardan 84 tanesi cinayet, beşi ise cünha suç türünden yargılanmış ve hapse mahkûm edilmişlerdir. Henüz mahkemesi görülmemiş olanların ise biri kadın olmak üzere 143'ü cinayet, 13 tanesi ise cünha suç türünden yargılanmaktadır. Hapishane toplamda 245 kişiye ev sahipliği yapmıştır⁶⁷¹.

Tablo 4. 8. Trabzon Vilayeti 1915 senesi Temmuz ayı Mahkûm ve Mevkuf Sayısı⁶⁷²

Vilayet İsmi	Kabahat			Cünha			Cinayet			Mevkuf		
	E	K	T	E	K	T	E	K	T	E	K	T
Merkez				5		5	84		84	155	1	156
Şiran	8		8							8		8
Atina										10		10
Lasiztan S.				6	1	7	4		4	28		28
Torul										10		10
Kelkit				7		7				3	4	7
Gümüşhan e S.				1		1	2		2	34	5	39
Ordu							2		2	22		22
Giresun				4			4			24		24
Tirebolu										2		2
Görece	3		3	1		1				14		14
Vakfikebir					1	1				6		6
Akçaabad										6		6

⁶⁷⁰ DH.MB.HPS. M, 22/8. H.1333.⁶⁷¹ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.⁶⁷² DH.MB.HPS,114/22, H.1333.

Sürmene										5		5
Of				2		2				12		12
Maçka				1		1						
Toplam	11	-	11	27	2	25	96	-	92	339	10	349

1915 senesi içerisinde Vilayet genelinde 349 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Hapishanelerde mahkûmdan çok tutuklu olması dikkat çekicidir. Ülkenin içinde bulunduğu durum itibariyle mahkemelerin yapılması ve suçlu bulunanların cezalarının belirlenmesi zaman almaktadır. Cinayet suç grubundan mahkûm olanların ve tutuklu sayısının en fazla olduğu hapishane Tranzon Merkez Hapishanesidir. Kadın mahkûm ve tutuklu sayısı da erkeklere oranla oldukça azdır.

Devlet, mahkûmların bir işle meşgul olup bir meslek edinmelerini, hapishanede kaldıkları süre içerisinde bir işle meşgul olarak hapishaneye ve kendilerine maddi destek sağlamalarını önemsemektedir. Bu bağlamda 1865 ve 1880 yıllarında çıkarılan nizamnamelerle birlikte Osmanlı hapishanelerinde belirli şartlar altında üretim faaliyetlerine başlanmıştır⁶⁷³. Bu kapsamda Trabzon Vilayeti hapishanelerinde de, mahkûm ve tutuklular tarafından bir takım eşyalar üretilmiş ve hem mahkûmların hapishanedeki ihtiyaçlarının ve hapishanenin ihtiyaçlarının karşılanması hem de hapishaneden çıktıktan sonraki yaşantılarında kullanmaları için az da olsa bir meblağı kazanmaları sağlanmıştır. Bu amaçla; bilezik, tesbih, kürdanlık, nazarlık, para kesesi gibi eşyalar üretilmiş ve satılmıştır⁶⁷⁴.

Trabzon Valisi tarafından 1911 senesinde Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda; Trabzon Vilayet Merkez Hapishanesinde mahkûmlara din dersi vermesi için bir muallim atanması talep edilmiştir. Bu talep yeterli bütçe olmadığı gerekçesiyle reddedilmiştir⁶⁷⁵. Buradan da anlaşılacağı üzere; Osmanlı Devleti içerisinde hapishanelerdeki insanların dışarı çıktıklarında bir şekilde topluma tekrar uyum sağlayabilmeleri adına eğitim ihtiyaçları karşılanmaya çalışılmıştır. Bu talep, yeterli bütçe olmadığı için uygulamaya geçirilememiş olsa da böyle bir fikrin ileri sürülmesi açısından önemli görülmelidir.

⁶⁷³ Osmanlı hapishanelerinde üretim faaliyetleri için Bkz, Zafer Atar, “20.Yüzyıl Başlarında İstanbul Hapishane-i Umumi’de Mahkûmların Üretim Faaliyetleri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 34, Nisan 2015, s.19-34.

⁶⁷⁴ DH.MB.HPS. 50/15, H.1329.

⁶⁷⁵ DH.MB.HPS,M, ,85/6, H.1329.

Mahkûmların beslenme ihtiyaçlarının karşılanması devletin her hapishaneye sağlayabildiği bir imkân değildir. Hapishaneler Nizamnamesine uygun olan hapishanelerde; mahkûmlara yemekhanelerde daha önceden belirlenmiş saatlerde devlet tarafından yemek verilirdi. Ancak bunun gibi uygulamalar standartları iyi olan, nizamnameye uygun tertip edilmiş hapishanelerde geçerliydi. Yemek dışında mahkûmlara günlük 300 dirhem ekmek verilmektedir. Trabzon Hapishanesi gereğinden fazla kalabalık olan ve dolayısıyla standartları pek de iyi olmayan binalardan biriydi. Bu nedenle de mahkûmlardan yalnızca muhtaç durumda olanlara hapishane bütçesinden ekmek verilmesine izin verilmiştir. 2 Haziran 1909 tarihindeki yazışmadan; 1333 kuruşun muhtaç durumda olan mahkûmlara ekmek verilmesi amacıyla harcanmasına Trabzon Vilayet Muhasebesi tarafından izin verildiği anlaşılmaktadır⁶⁷⁶.

4.2.1.3.Hapishane Çalışanları ve Maaşlar

Hapishanelerde görev yapacak olan personelle ilgili ilk düzenleme 1876 yılında Hapishane Gardiyanları Talimatnamesi'nin yayınlanmasıyla gerçekleşti⁶⁷⁷. Ancak bu talimatname, kısa süre sonra Hapishaneler Nizamnamesinin yayınlanmasıyla birlikte yürürlükten kaldırıldı. 1880 Hapishaneler Nizamnamesi'nin 9. maddesinde hapishanelerde hangi görevlilerin bulunması gerektiği açıklanmaktadır. Buna göre her hapishanede; bir müdür, bir başkâtip, ihtiyaca göre belirlenecek sayıda kâtip, bir başgardiyan, gardiyan, tabip, hademe, çamaşırcı, aşçı, bir imam, Gayrimüslimler için bir din görevlisi bulunmalıdır⁶⁷⁸. 1880 Nizamnamesinin yayınlanmasına kadar gardiyanlık görevini askerler yürütmektedir.

Trabzon hapishanesine ait kayıtlar, 1880 Nizamnamesi'nde belirlenmiş görevlilerden büyük bir bölümünün Trabzon hapishanesinde bulunduğunu göstermektedir. Nizamnamede belirlenmiş ancak Trabzon hapishanesinde olmayan görevliler de vardır. Hem Müslüman hem de Gayrimüslim suçlular için hapishanelerde bulundurulması kararlaştırılan din görevlileri bunlardan biridir.

⁶⁷⁶ DH.MKT, 2827/88, H.1327.

⁶⁷⁷ Kurtuluş Demirkol, *a.g.t.*, s.70.

⁶⁷⁸ DH.MB.HPS.M, 1 /2, H.1297.

Tablo 4. 9. 1911 senesi Mayıs ayında Trabzon Hapishanesindeki Görevliler⁶⁷⁹

Görevi	Göreve Tayin Olduğu Tarih	İsmi	Maaş (Kuruş)
Hapishane Müdürü	17 Eylül 1911	Saffet Efendi	750
Hapishane Katibi	28 Eylül 1911	Ali Rıza Efendi	400
Sergardiyan	1 Mart 1898	Pir Efendi	300
Gardiyan	30 Ağustos 1894	Abdullah oğlu Receb	200
Gardiyan	30 Mart 1908	Abdullah oğlu Yaver	200
Gardiyan		Cinali oğlu Hacı Mustafa	200
Gardiyan	20 Ağustos 1904	Abdi oğlu Ali	200
Gardiyan	23 Ekim 1905	Civelek oğlu Osman	200
Gardiyan	14 Ekim 1908	Bayram oğlu Cafer	200
Çamaşırcı		Kayacı oğlu Osman	150
Hizmetli	20 Nisan 1911	 oğlu Ahmet	105
Nisa Hapishanesi Gardiyanı	16 Ağustos 1911	Ayvaz oğlu Ali	150
Tevkifhane Memuru	6 Ocak 1910	Hacı Mustafa Efendi	400
Tevkifhane Katibi	28 Eylül 1911	Faik Efendi	300
Ser gardiyanı	28 Ağustos 1905	Hacı Mehmed Efendi	250
Tevkifhane Gardiyanı	11 Aralık 1906	Kamil oğlu Mahmud	200
Tevkifhane Gardiyanı	23 Kasım 1909	Çavuş oğlu Yunis	200
Tevkifhane Gardiyanı	4 Nisan 1909	Hacı Kerim oğlu Mehmed	200
Tevkifhane Gardiyanı	14 Ekim 1911	 Oğlu Osman	200
Tevkifhane Çamaşırcısı	26 Nisan 1910	Hacı Hasan oğlu Hüseyin	65
Tevkifhane Hademesi	28 Nisan 1911	Beşe Oğlu Mustafa	150

Trabzon merkezdeki hapishane ve tevkifhanede 1911 senesi Mayıs ayında toplam 21 görevli bulunmaktadır. Memurların 11'i Hapishanede, biri Nisa Hapishanesinde, dokuz tanesi ise tevkifhanede görevlidir. Hapishanede en yüksek maaşı alan görevli Hapishane müdürüdür. Kâtip ise diğer görevlilerden daha yüksek bir maaş almaktadır. Nisa Hapishanesi gardiyanı diğer gardiyanlardan daha az ve çamaşırcı ile aynı maaşı almaktadır. Dikkat çeken bir diğer husus da; Nisa Hapishanesinde görevli bir kadın olmamasıdır⁶⁸⁰. Hapishanenin Ekim ayındaki kadrosunda ise Hapishane müdürü Mehmed Hamdi Efendi olmuştur. Cafer oğlu Hasan ve Çerkez Musa gardiyanlık görevine, Sayid oğlu Hüseyin çamaşırcılık

⁶⁷⁹ DH,MB,HPS.M, 7/22, H.1329.

⁶⁸⁰ DH,MB,HPS.M, 7/22, H.1329.

görevine, Ali oğlu Recep hizmetli görevine, Tevkifhane çamaşırcılığına Yaver bin Abdullah getirilmiştir⁶⁸¹.

Tablo 4. 10. 1911 senesi Kasım Ayında Trabzon Hapishanesindeki Görevliler⁶⁸²

Görevi	İsmi	Maaş (Kuruş)
Hapishane Müdürü	Mehmed Hamdi Efendi	750
Hapishane Katibi	Ali Rıza Efendi	400
Sergardıyan	Pir Efendi	300
Gardıyan	Abdullah oğlu Receb (28 Kasım 1911 de istifa etmiştir.)	100
Gardıyan	Çerkez Musa Onbaşı	200
Gardıyan	Cin Ali oğlu Hacı Mustafa	200
Gardıyan	Abdi oğlu Ali	200
Gardıyan	Civelek oğlu Osman	200
Gardıyan	Bayram oğlu Cafer	200
Gardıyan	Sayid oğlu Hüseyin	150
Hademe	Abdullah oğlu Receb'in 29 Kasım tarihinde gardiyanlığa atananmasıyla boşalan kadrodur.	100
Nisa Hapishanesi Gardiyanı	Ayvaz oğlu Ali	150
Tevkifhane Memuru	Hacı Mustafa Efendi	400
Tevkifhane Katibi	Faik Efendi	300
Tevkifhane Sergardıyanı	Hacı Mehmed Efendi	250
Tevkifhane Gardiyanı	Kamil oğlu Mahmud	200
Tevkifhane Gardiyanı	Çavuş oğlu Yunis	200
Tevkifhane Gardiyanı	Hacı Kerim oğlu Mehmed	200
Tevkifhane Gardiyanı	 Oğlu Osman	200
Tevkifhane Çamaşırcısı	Abdullah oğlu Yaver	150
Tevkifhane Hademesi	Beşe oğlu Mustafa	150

Bir önceki aya göre Cafer oğlu Hasan yerine gardiyanlığa Abdullah oğlu Receb getirilmiştir. Çamaşırcı olarak görev yapan Sayid oğlu Hüseyin gardiyanlığa tayin edilmiş ve çamaşırcı kadrosu boş kalmıştır.

Tablo 4. 11. 1911 senesi Aralık Ayında Trabzon Hapishanesindeki Görevliler⁶⁸³

Görevi	İsmi	Maaş (Kuruş)
Hapishane Müdürü	Mehmed Hamdi Efendi	750
Hapishane Katibi	Ali Rıza Efendi	400
Sergardıyan	Pir Efendi	300
Gardıyan	Abdullah oğlu Receb	200
Gardıyan	Abdullah Oğlu Yaver (Musa onbaşının vefatı üzerine yerine atanmıştır.)	200

⁶⁸¹ DH,MB,HPS, 144/32, H.1329.

⁶⁸² DH.MB.HPS.M, 7/22, H.1329.

⁶⁸³ DH.MB.HPS.M, 7/22, H.1329.

Gardiyan	Cin Ali oğlu Hacı Mustafa	200
Gardiyan	Abdi oğlu Ali	200
Gardiyan	Civelek oğlu Osman	200
Gardiyan	Bayram oğlu Cafer	200
Gardiyan	Sayid oğlu Hüseyin	150
Hademe	Beşe Oğlu Cafer	130
Nisa Hapishanesi Gardiyanı	Ayvaz oğlu Ali	150
Tevkifhane Memuru	Hacı Mustafa Efendi	400
Tevkifhane Katibi	Faik Efendi	300
Tevkifhane Sergardiyanı	Hacı Mehmed Efendi	250
Tevkifhane Gardiyanı	Kamil oğlu Mahmud	200
Tevkifhane Gardiyanı	Çavuş oğlu Yunis	200
Tevkifhane Gardiyanı	Hacı Kerim oğlu Mehmed	200
Tevkifhane Gardiyanı	 Oğlu Osman	200
Tevkifhane Çamaşırcısı	Hacı Hasan oğlu Hüseyin	75
Tevkifhane Hademesi	Beşe oğlu Mustafa	150

1911 senesi Aralık ayında yeni görevlendirmeler olmuştur. Gardiyanlığa; Musa onbaşının yerine Abdullah oğlu Yaver getirilmiş ve aynı ücretle görevlendirilmiştir. Boş olan hademe kadrosuna ise Beşe oğlu Cafer getirilmiş 130 kuruş maaş almaya başlamıştır. Tevkifhanede ise çamaşırcılık görevine Hacı Hasan oğlu Hüseyin bu kez daha az bir maaşla 75 kuruşa çalışmaya başlamıştır. 1912 senesi Şubat ayında da yine aynı kişiler görev yapmış yalnızca çamaşırcı ücreti 150 kuruş olmuştur⁶⁸⁴.

1913 senesi Eylül ayında Trabzon Merkez Tevkifhanesinde 200 kuruş maaşla görev yapan Vakfikebirli Çavuş oğlu Yunis 16 Ağustosta askerlik görevini yapmak üzere birliğe teslim olmuş, yerine askerlik görevini tamamlayan ve önceden gardiyan olan Abdullah oğlu Yaver tayin edilmiştir.⁶⁸⁵ 1913 senesinde Trabzon Vilayet merkezinde yer alan Trabzon Hapishanesindeki maaşlar, Ankara Vilayeti merkez hapishanesiyle aynıdır⁶⁸⁶.

Tablo 4. 12. Trabzon Vilayet Hapishanelerindeki Görevlilerin Üç Aylık Maaşları⁶⁸⁷

Merkez Vilayet Hapishanesinin Bir Aylık Maaşı	5400
Vakfikebir Hapishanesinin Bir Aylık Maaşı	2980
Lazistan Sancağı Hapishanesinin Bir Aylık	2340

⁶⁸⁴ DH.MB.HPS.M, 7/22/1/2, H.1329.

⁶⁸⁵ DH,MB,HPS, 148/94, H.1331.

⁶⁸⁶ Ercimet Sarıay, *a.g.t.*, s.269.

⁶⁸⁷ DH.MB.HPS, 88/22, H.1330.

Maaşı	
Gümüşhane Sancağı Hapishanesinin Bir Aylık Maaşı	2340
Hepsinin Toplamı	13060
Toplam Miktarın Üç Aylık hesabı	39180

1913 senesi Temmuz ayında Trabzon Vilayet hapishanelerinin üç ay için belirlenmiş maaş miktarı 39180 kuruştur. Ancak vilayet hapishaneleri için merkezden gönderilecek olan bu meblağın tam anlamıyla gönderilemediği dönemler olmuştur⁶⁸⁸. Bu durum dönemin ekonomik durumuyla ilgili olduğu gibi, vilayetteki hapishane sayısı ve hapishanelerdeki görevli sayısının fazla olmasıyla ilgili olmalıdır.

Tablo 4. 13. 1913 Senesi Temmuzunda Trabzon Hapishanesinin Görevlileri⁶⁸⁹

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları(kuruş)
..... Efendi	Hapishane Müdürü	14 Mart 1912	750
Ali Rıza Efendi	Katip	28 Eylül 1911	400
Bedri Efendi	Ser-Gardiyan	1 Mart 1898 (?)	300
Abdullah Oğlu Recep	Gardiyan	29 Ekim 1911	200
Hacı Mustafa	Gardiyan	30 Mart 1908	200
Abdi Oğlu Ali	Gardiyan	20 Eylül 1907	200
Abdullah Oğlu ... (?)	Gardiyan	28 Aralık 1911	200
Osman	Gardiyan	16 Kasım 1906	200
..... Oğlu Ömer	Gardiyan	14 Haziran 1912	200
.....	Çamaşırcı	14 Temmuz 1912	150
Ali Oğlu Ahmet	Hademe	22 Mayıs 1912	150
Ayvaz Oğlu Ali	Nisa Gardiyanı	16 Ağustos 1911	150
Hacı Mustafa Efendi	Tevkifhane Memuru	6 Ocak 1910	400
Faik Efendi	Tevkifhane Katibi	28 Eylül 1911	300
Hacı Mehmed Efendi	Tevkifhane Ser-Gardiyanı	28 Ağustos 1905	250
Tonyalı ...	Gardiyan	30 Temmuz 1912	200
Çavuş Oğlu Yunis	Gardiyan	23 Kasım 1909	200
Hacı Kerim Oğlu Mehmed	Gardiyan	4 Nisan 1909	200
..... Oğlu Osman	Gardiyan	14 Ekim 1911	200
Cafer Oğlu Hüseyin	Çamaşırcı	7 Ağustos 1917	150
Beşe Oğlu Mustafa	Hademe	28 Nisan 1911	150
		TOPLAM	5150

⁶⁸⁸ 1913 senesi Temmuz ayında Vilayet Muhasebesi tarafından merkeze gönderilen yazıda; Trabzon vilayet hapishanelerinin üç aylık maaşı için kararlaştırılan 39.180 kuruştan 3180 kuruşun eksik gönderildiği ifade edilmiştir. Bkz, DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

⁶⁸⁹ DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

1913 senesi Temmuz ayında Trabzon Merkez Hapishanesinde 21 görevli bulunmaktadır. Nisa Hapishanesinde yalnızca bir görevli vardır. Hapishane görevlileri arasında en yüksek maaşı alan Hapishane müdürüdür. Kâtiplerin hapishane müdüründen sonra en fazla maaş alan görevli olması, başgardiyanın mevki olarak bir üst seviyede olduklarını göstermektedir. En az maaşı alan görevliler çamaşırcı ve hademedir. Bu görevlilerden biraz fazla maaş alan gardiyanlar ise sayıca daha fazladır. Hapishanede bir doktor ve dini bilgileri öğretmek amaçlı bir görevli bulunmamaktadır⁶⁹⁰. 6 Aralık 1911 tarihinde dini bilgileri öğretmek amacıyla bir muallimin görevlendirilmesi istenmiş ancak maddi olanaklar yeterli olmadığı için uygun görülmemiştir⁶⁹¹. Maddi olanakların yeterli olmadığı maaşların düzenli ödenmemesinden de anlaşılmaktadır. 29 Şubat 1904'te Trabzon hapishanesinde görev yapan gardiyanlar 1900 senesinden beri düzenli bir şekilde maaş alamadıkları için şikâyetle bulunmuşlardır⁶⁹².

4.2.1.4. Sağlık Şartları

Hapishanelerin sağlık koşullarının iyileştirilmesi ve mahkûmların daha yaşanabilir bir ortamda cezalarını tamamlamaları adına belirli dönemlerde yapılan teftişlerle birlikte gerekli düzenlemeler yapılmaya çalışılmıştır. 10 Ocak 1898 tarihinde Trabzon Vilayeti merkezinde bulunan hapishanelerin sağlık şartlarına uygun olup olmadığı kontrol edilmiştir. Bu teftişle birlikte Vilayete bağlı kazalardan yalnızca Giresun hapishanesinin sağlık şartları bakımından diğerlerinden iyi ve yeni olduğu ortaya çıktı. Teftiş heyeti, kalan 7 kazada sağlık açısından elverişli bir ortamın sağlanması için yeni birer hapishane ve tevkifhane yapılmasını gerekli görmüştür. Yapılması istenilen binaların her birinin inşa bedeli 46427 kuruş, duvar genişliğinin ise 42 santim olması şart koşulmuştur⁶⁹³.

5 Aralık 1904'te hapishanede mahkûm sayısı 600'e yaklaşmış ve kalabalık nedeniyle cüzzam hastalığı ortaya çıkmıştır. Hastalığın hızla yayılması, yaşlılar arasında ölümlerin başlamasına neden oldu. Bu durum üzerine, ölümlerin daha da

⁶⁹⁰ DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

⁶⁹¹ DH.MB.HPS, 85/6, H.1329.

⁶⁹² DH.TMIK.S,51/39,H.1321.

⁶⁹³ DH.TMIK.S,16/93, H.1315.

artmaması için gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir⁶⁹⁴. Hapishane yönetimi bu nedenle 7 Aralık 1906'da, mahkûmların bir kısmının başka mahallere nakledilmesini kararlaştırmıştır⁶⁹⁵. Aradan bir yıl geçmesine rağmen hapishanenin kalabalık olmasına bulunan çözümler yeterli olmamış bu kez de tifo hastalığı baş göstermiştir⁶⁹⁶. Hapishanenin gereğinden fazla dolu olması yılın bazı dönemlerinde bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. 28 Şubat 1909 tarihinde hapishanede ortaya çıkan tifo hastalığı nedeniyle hastalığın bulaşmadığı, hafif suçlardan mahkûm olan kişilerin, Zağnos civarında bulunan binaya nakledilmeleri kararlaştırılmıştır⁶⁹⁷. Burada sözü geçen bina muhtemelen Zağnos kale hapishanesidir.

9 Ağustos 1906 tarihinde Hapishane bir başka hastalık zuhur etmiştir. Hastalığın teşhis edilmesi biraz zaman almış ancak daha sonra veba olduğu anlaşılmıştır. Veba nedeniyle 1 kişi ölmüştür. Hastalığın ölen kişi dışında 5 kişide daha görülmesiyle birlikte gerekli sıhhi tedbirler alınarak diğer mahkûmlara bulaşması engellenmiştir⁶⁹⁸.

24 Aralık 1908 tarihinde hapishanede tifus salgını baş göstermiştir. Hastalığın henüz bulaşmadığı mahkûmların Zağnos civarındaki bir kahvehaneye gönderilmesine karar verilmiştir. Binanın kira bedeli ve binada görevlendirilecek gardiyanların maaşı için 1000 kuruş ayrılmıştır⁶⁹⁹. Hasta olanların karantinaya alınmasıyla birlikte diğer mahkûmlara bulaşması engellenmiştir.

8 Nisan 1912 tarihinde Trabzon Merkez hapishanesinin yine sağlık şartları bakımından pek uygun bir halde olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle de hapishanedeki şahıslardan hafif suçlardan mahkûm olanların Sinop hapishanesine ve 6 aydan az cezası kalanlar ise memleketlerindeki hapishanelere nakledilmeleri için gerekli yazışmalara başlanmıştır⁷⁰⁰. Bölgedeki hapishanelerde ve Sinop hapishanesinde yer olmadığı anlaşılmış ve bunun üzerine ülke genelinde diğer hapishanelerin doluluk oranı araştırılmaya başlanmıştır⁷⁰¹. 14 Şubat 1913 tarihine

⁶⁹⁴ BEO, 2459/184358, H.1322.

⁶⁹⁵ BEO, 2459/184417, H.1322.

⁶⁹⁶ BEO, 2699/202405, H.1323.

⁶⁹⁷ DH.MKT, 2752/64, 1327.

⁶⁹⁸ A.MKT.MHM, 569/7, H.1324.

⁶⁹⁹ DH.MKT, 2691/49, H.1326.

⁷⁰⁰ DH.MB.HPS. 104/6, H.1330.

⁷⁰¹ DH.MB.HPS. 104/11, H.1330.

gelindiğinde hapishanedeki izdihamın devam ettiği anlaşılmaktadır. Merkez Vilayet hapishanesinin bu tarihlerde 550 kişiyi barındırdığı, kalabalıktan mahkûmların nefes alacakları alanın bile kısıtlı olduğu, duruma çözüm bulmak adına bir hane kiralanarak hapishaneye çevrilmesi düşünülmüşse de uygun bir hane bulunamadığı anlaşılmaktadır⁷⁰². 1914 senesinde de yine hapishanedeki mahkûmların farklı mahallere sevki ile ilgili yazışmalar devam etmiştir. Sinop hapishanesine kürek cezasına çarptırılmış 8 mahkûmun nakledilmesi uygun bulunarak⁷⁰³ İstanbul ve Edirne hapishanelerine de nakiller yapılmıştır⁷⁰⁴. 1.Dünya savaşının başlamasının ardından sahil kesiminde yaşanan taaruzlar nedeniyle hapishanelerde bulunan mahkûmların cezalarının dörtte üçünü tamamlayanların affedilmelerine karar verilmiştir⁷⁰⁵.

Hapishanede birçok dönemde ortaya çıkan salgın hastalıkların temel nedeni; hapishanenin kapasitesinin üzerinde mahkûm ve mevkuf bulundurmasıdır. Zaman zaman hapishanenin bu sorununu çözebilmek adına mahkûmların başka hapishanelere nakli istense de bu duruma kesin bir çözüm bulabilmek adına yeni bir yerin yapılması veya kiralanması gerekmektedir. Bu amaçla da; sahilde askeriyeden maliyeye devredilmiş olan iki ambarın tadilat yapılarak, 300 kişi kapasiteli bir hapishane olarak düzenlenmesi ve bazı mahkûmların buraya sevk edilmesi istenmiştir. Yapılan keşifname ile inşaatın masrafı olarak 60000 guruşun gerekli olduğu ifade edilmiştir⁷⁰⁶.

Hapishanedeki izdiham 1913 senesinde de devam etmektedir. Hapishanedeki mahkûm ve mevkuf sayısının 500'ü aşması yine elverişsiz sağlık şartlarını beraberinde getirmiştir. Buna çözüm olarak da hapishanedeki mahkûmların başka yerlere nakline karar verilmiştir⁷⁰⁷. Aynı tarihte pek çok hapishanede benzer durum yaşanmıştır⁷⁰⁸. Hapishanelerdeki doluluk oranının bu derecede artması suç oranının yükseldiğini göstermektedir. 1914 senesinde de hapishanede sağlık sorunları devam

⁷⁰² DH.MB.HPS. 104/11, H.1330.

⁷⁰³ DH.MB.HPS. 105/33, H.1332.

⁷⁰⁴ DH.MB.HPS. 105/33, H.1332.

⁷⁰⁵ DH.MB.HPS. 105/33, H.1332.

⁷⁰⁶ DH.MB.HPS, 49/1, H.1329.

⁷⁰⁷ DH.MB.HPS, 150/38, H.1332.

⁷⁰⁸ DH.MB.HPS, 150/38, 150/38/3, H.1332.

etmiş hatta bu sebeple ölen mahkûm sayısı 42'ye ulaşmıştır. Ölü sayısının giderek artması üzerine yeni bir hapishane yapılması gündeme gelmiştir⁷⁰⁹.

1 Ekim 1913 tarihinde Trabzon Merkez Hapishanesinde şüpheli bir hastalık ortaya çıkmış ve hastalığın bulaşıcı olduğu saptanmıştır. Mahkûm sayısı oldukça fazla olduğu için de biran önce gerekli önlemin alınması ve hastalığın tüm hapishaneye bulaşmasının engellenmesi gerekmektedir. Bütün bunların yapılabilmesi ve mahkûmların tedavisi için 20000 kuruşluk bir meblağ gerekmektedir. Trabzon Valisi Bekir Sami Bey tarafından, Dâhiliye Nezaretine gönderilen telgrafla hapishanedeki bu salgını önlemek için yirmi bin kuruş talep edilmiştir. Paranın 5000 kuruşu tamirat işlerine, diğer 15000 kuruşu ise hastaların izdiham olan koğuşlardan çıkarılarak tedavi edilmeleri için harcanmıştır⁷¹⁰.

17 Haziran 1914 tarihinde Dâhiliye Nezaretine yazılan yazıya cevaben; Trabzon hapishane hastanesinin tamiri için istenilen 864.000 guruşun havale edildiği bildirilmiştir. Bu kayıttan; hapishaneye ait bir hastahane olduğu anlaşılmaktadır ancak; dönemin hapishanelerinin yapısını göz önünde bulundurursak, hastahane olarak bahsedilen yerin hapishane bünyesinde veya yakınında bir iki odadan oluşan bir yapıdan ibaret olduğunu söyleyebiliriz. Sonraki kayıtlarda hastanenin 15 kişi kadar hasta mahkûm kabul edebileceği bildirilmiştir⁷¹¹. Trabzon Valisi Sami Bey tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda; hasta olan mahkûmların sayısının 15'i geçtiği, hastaların kendi koğuşlarında tedavi olmak için bekledikleri, hatta mahkûmlardan başka onlara bakacak bir görevlinin bulunmadığı ifade edilerek, hastanenin tamir edilerek daha uygun bir hale gelebilmesi için 910 guruş miktarında bir paraya ihtiyaç olduğu söylenmiştir. Hastane için istenilen meblağın yanı sıra bir de hademenin görevlendirilmesi istenmiştir⁷¹².

1914 senesinde İstanbul ve Trabzonda bulunan hapishanelere taşradan cinayet mahkûmlarının gönderileceği bildirilmiştir. Bunun için hapishanede gerekli hazırlıkların yapılması ve istenen meblağın gönderilmesi istenmiştir⁷¹³. Trabzon ve İstanbul hapishanelerinin taşradan mahkûm kabul etmesi, kapasitesi bakımından taşradakilerden daha iyi durumda olduğunu göstermektedir.

⁷⁰⁹ DH.MB.HPS.M, 10/23, H.1332.

⁷¹⁰ DH.MB.HPS. 54/20, H.1331.

⁷¹¹ DH.MB.HPS.7/62/2, H.1332

⁷¹² DH.MB.HPS. 7/62/3, H.1332

⁷¹³ DH.MB.HPS. 55/87, H.1332

Görel Kazasının Gülef karyesinden 36 yaşındaki Köse oğlu Mustafa, cinayet ve yaralama suçlarından dolayı Trabzon Merkez Hapishanesinde bulunduğu sırada bel kemiklerinde meydana gelen çürüklük nedeniyle hastaneye gönderilmiştir. Bir yılı geçen süre içerisinde tedavi edilememiş ve hastalığı her geçen gün daha da ilerlemiş ve felç olmuştur⁷¹⁴. Hareket edemediği için kalan cezası affedilerek tahliye edilmiştir⁷¹⁵. Böyle rahatsızlıklardan dolayı affedilenlerin⁷¹⁶ yanı sıra, bulaşıcı bir hastalığa yakalanların da diğer mahkûmlara bulaştırmaması için serbest bırakıldıkları bilinmektedir. 13 Şubat 1895 tarihinde Trabzon hapishanesinde mahpus olan Torul Kazasının Şive Karyesi ahalisinden Tonyalıoğlu Mustafa, yakalandığı bulaşıcı hastalık nedeniyle affedilmiş ve serbest bırakılmıştır⁷¹⁷. Yaşının fazla olmasından dolayı belli bir müddet cezasını çektikten sonra kalan cezası affedilenler de olmuştur⁷¹⁸. Bazı mahkûmlar ise cezasının bir kısmını çektikten sonra hastalanıp başka bir hapishaneye nakil isteyerek kalan cezalarını tamamlamak istemişlerdir. Trabzon istinaf mahkemesince hırsızlık suçundan dolayı iki yıl hapse mahkûm edilen Molla Yusuf, yakalandığı hastalıktan dolayı bir iyileşme göremediği için, 10 Ekim 1908 tarihinde kalan üç ayını Ordu Hapishanesinde geçirmek üzere nakil istemiştir⁷¹⁹.

10 Mayıs 1916 tarihinde Vilayet Merkezlerine gönderilen yazıda; vilayet ve livalardaki hapishanelerde hangi hastalıktan kaç kişinin vefat ettiğine dair bir açıklama istenmiştir⁷²⁰. Merkezden tüm vilayetlere gelen yazıya, hapishane binası bulunan bütün liva ve vilayetlerden cevaplar ayrı ayrı gönderilmiştir. Gelen cevaplarda hem hastalıktan kaç kişinin öldüğü hem de bu sayının toplam mahkûm ve mevkuf sayısına olan oranları belirtilmiştir. Samsundan gelen cevapta; zatürreden 3 kişinin vefat ettiği ve bunun 1915-1916 senelerinde Trabzon'daki vefaatlerin yüzde biri kadar olduğu ifade edilmiştir⁷²¹. Trabzon valisi Cemal Azmi tarafından yazılan yazıda; humma hastalığından elli, tifustan yirmibeş, dizanteriden onbeş toplam

⁷¹⁴ I.DA, 19/880. H.1309.

⁷¹⁵ I.DA, 19/880. H.1309.

⁷¹⁶ İ.AZN, 117/24, H.1316.

⁷¹⁷ BEO, 570/42717, H.1312.

⁷¹⁸ İ.AZN, 45/17, H.1319.

⁷¹⁹ DH.MKT, 2639/63/1, H.1326.

⁷²⁰ DH.MB.HPS, 74/78, H.1334

⁷²¹ DH.MB.HPS, 74/78, H.1334

doksan hastanın vefat ettiği ve 300 kadar mevkuf ve mahkûm bulunduran hapishanenin yüzde otuzunun bu hastalıklardan dolayı kaybedildiği söylenmiştir⁷²².

4.2.1.5. Hapishanedeki Sorunlar

Su kesintisi hapishanede mahkûmların yaşadığı sıkıntılardandır. Vilayet Merkez Hapishanesi suyollarında yaşanan arızadan dolayı mahkûmlar uzun süre susuz kalmışlardır. Oluşan arızanın giderilmesi ve mahkûmların susuzluk sorunlarına çözüm bulabilmek adına gerekli meblağın merkezden tahsisi için keşifname hazırlanmış ve merkeze gönderilmiştir. Trabzon Merkez Hapishanesi suyollarının tamiri için talep olunan paranın sarfedilebilmesi için merkeze 1 Ağustos 1912’de gönderilen telgraf olumlu karşılanarak, 5 Ağustos 1912 tarihinde verilen cevapta gerekli paranın sarfedilmesine izin verilmiştir⁷²³. Böylece hapishanedeki su sıkıntısı çözüme kavuşmuştur.

Hapishanin dar olması hemen hemen her dönemde bir izdiham yaratmaktadır. 25 Mayıs 1913 tarihinde Trabzon Merkez Vilayet Hapishanesinde mahkûm ve tutuklu sayısı 700’ü geçmiştir. Bu nedenle de hapishaneye ek olarak bir bölümün yapılması ve hapishanedeki izdihamın biraz olsun azaltılması amaçlanmıştır. Yeni yapılacak olan bölüm için yapılan keşifnamede gerekli meblağ 4543 Kuruş olarak belirlenmiştir⁷²⁴.

Tablo 4. 14. 1914 Senesi Hapishaneden Nakli İstenen Mahkûmlar⁷²⁵

No:	Mahkûmun Adı	Mahkûm iyet Süresi	No:	Mahkûmun Adı	Mahk ûmiye t Süresi
1	Tonyalı Sakim Oğlu Mustafa	15	46	Yomralı Bayrakdar Oğlu Hasan	7
2	Trabzonlu Yunus Oğlu	15	47	Tirebolulu Kırumlu Oğlu İhsan	7
3	Trabzonlu Uzun Ali Oğlu Emin	15	48	Tirebolulu Kırumlu Oğlu Mehmed	7
4	Trabzonlu Seydi Oğlu	15	49	Sürmeneli Oğlu	7

⁷²² DH.MB.HPS,74/78, H.1334

⁷²³ DH.MB.HPS. 3/14, H.1330.

⁷²⁴ DH.MB.HPS. 37/8, H.1331.

⁷²⁵ DH.MB.HPS. 7/6/2, H.1332.

	Hasan			Hüseyin	
5	Gürelî Beşir Oğlu Mehmed	15	50	Ordulu Ayvaz Oğlu Hakkı	8
6	Tirebolulu Oğlu Halil	15	51	Giresunlu Odabaş Oğlu Halil	7
7	Sürmeneli Zurnacı Oğlu Hüseyin	15	52	Ordulu Durdu Oğlu Emin	7
8	Vakfikebirli Birol Oğlu Ali	15	53	Tirebolulu Hüseyin Oğlu İbrahim	7
9	Giresunlu Bayrakdaroglu Dilber Mehmed	15	54	Yomralı Azaklı Oğlu Hasan	10
10	Giresunlu Mehmed Oğlu Hasan	15	55	Ordulu Kara Mahmud Oğlu Mehmed	11
11	Ordulu Mehmed Bey Oğlu Hüseyin	15	56	Ordulu Çamur Oğlu Ahmet	4
12	Açaabadlı Yunuslu Oğlu Mehmed	15	57	Ordulu Kara Mahmud Oğlu Hasan	4
13	Görelî İsmail Oğlu Yakup	15	58	Ordulu Müezzîn Oğlu Ahmet	3
14	Akçabadlı Kayıkçı Oğlu Molla Ali	15	59	Giresunlu Yakub Oğlu Çoban Durmuş	6
15	Şarlılı Sarı Mustafa Oğlu Osman	15	60	Giresunlu Oğlu Halil	5
16	Yomralı Hacı Ahmet Oğlu Yusuf	15	61	Giresunlu Oğlu Hasan	4
17	Ordulu ... Oğlu Ali Osman	15	62	Tonyalı Karabektaş Oğlu Arif	4
18	Sürmeneli Küçük Ali Oğlu Ali	15	63	Ordulu Oğlu Ahmet	4
19	Vakfikebirli Köse Oğlu Şükrü	15	64	Ordulu Kovacı Oğlu Kadir	4
20	Vakfikebirli Boşnak Oğlu Ahmet	15	65	Ordulu Laz Oğlu	4
21	Vakfikebirli Kasap Oğlu Ali	15	66	Giresunlu Aydın Oğlu Mehmed Ali	4
22	Giresunlu Aleksandır Oğlu Yorika	15	67	Ordulu Kovacı Oğlu Ali	4
23	Akçaabadlı Herkil Oğlu Yusuf	15	68	Ordulu ... Hasan Oğlu Hüseyin	4
24	Görelî Kanber Oğlu İbrahim	15	69	Yomralı Osman Oğlu Mahmud	4
25	Giresunlu Çorbacı Oğlu Tutar	15	70	Ordulu Kara İbrahim Oğlu Kara Abdullah	4
26	Tonyalı Karabektaş Oğlu Ali	15	71	Ordulu Abdülkerim Oğlu Şerif	4

27	Ordulu Çoban Oğlu Mahmud	7	72	Ordulu Ramazan Oğlu Çödük Mustafa	6
28	Ordulu Kara Osman Oğlu Ali Osman	7	73	Giresunlu Oğlu ...	Müebb ed Kürek
29	Ordulu Oğlu Deli Osman	7	74	Ordulu ... Oğlu Yusuf	3
30	Giresunlu Hacı Mehmed Oğlu Osman	10	75	Ordulu Bekir Oğlu Mustafa	8
31	Ordulu Müezzîn Oğlu Akça Kara Ahmet	10	76	Ordulu ... Oğlu Ali	8
32	Ordulu Hacı Oğlu Osman	10	77	Ordulu Hacı Oğlu Mustafa	8
33	Giresunlu Kara Umur Oğlu Ali	8	78	Giresunlu Dizman Oğlu Haşim	6
34	Giresunlu Oğlu Osman	8	79	Ordulu Oğlu Salim	4
35	Giresunlu Osman... Oğlu İsmail	8	80	Ordulu Abidin Oğlu	6
36	Tirebolulu ... Oğlu Halim	7	81	Oflu Kanir Oğlu Aziz	7
37	Trabzonlu Küçük İbrahim Oğlu Mehmed	15	82	Ordulu Çavuş Oğlu Osman	7
38	Giresunlu Cafer Oğlu Hasan	7	83	Giresunlu ...Oğlu İsmail	7
39	Giresunlu Nebi Oğlu Salim	7	84	Ordulu İsmail Oğlu Arslan	4
40	Göreleli Halil Oğlu Mustafa	7	85	Ordulu ... Oğlu Çerkez Hamid	4
41	Giresunlu Oğlu Şükrü	7	86	Ordulu ... Oğlu Durmuş	4
42	Giresunlu Nazif Oğlu Mustafa	15	87	Giresunlu Kubat Oğlu Ali	3
43	Ordulu Hasan Hevace Oğlu Celil	7	88	Oflu Demirci Oğlu Ahmet	7
44	Ordulu Kürd Oğlu Mustafa	7	89	Ordulu Şeyh Oğlu Mehmed	4
45	Giresunlu Oğlu Mustafa	7	90	Ordulu Çoban Oğlu Mehmed	Müebb ed Kürek

Asayiş meseleleri de bir başka sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Hapishanenin gereğinden fazla mahkûmu barındırması asayiş meselelerinin temel nedenidir. Mahkûmlar, hapishaneden bir şekilde kaçabilmek için tünel kazma ve hapishaneyi yakmaya varan teşebbüslerde bulunmuşlardır. 1909 senesinde meydana gelen 200 kadar mahkûmun isyanına çözüm olarak asayiş bozan mahkûmların

Zagnos Kale Hapishanesine nakledilmesi kararlaştırılmıştır⁷²⁶. 1909 tarihinde meydana gelen bir başka olayda ise; hapishaneden silah sesleri gelmesi üzerine hapishaneye asker sevk edilerek gerekli önlemler alınmıştır. Olayları çıkaran 26 mahkûm tespit edilmiş ve olayda ihmali görülen memurlar hakkında da soruşturma başlatılmıştır⁷²⁷.

Trabzon Hapishanesinde mahkûmlardan bir kısmının 13 Ağustos 1913 tarihinde öğleden sonra birbirlerine girdiği ve müebbed kürek cezasına çarptırılan mahkûmlardan birinin bıçakla kavgaya karışması üzerine hapishanede büyük bir gerginlik yaşanmıştır. Hapishane etrafı jandarmalar tarafından sarılarak kavganın daha fazla genişlemesi engellenerek, ön ayak olanlar tutuklanarak ayakları prangaya bağlanmıştır. Olaylarla ilgili ayrıntılı bilgi alabilmek ve asayişin tekrar sağlanması adına Trabzon Valisi Sami Rifat Paşa da Hapishaneye gelmiş ve gerekli incelemeleri yapmıştır⁷²⁸.

4.2.1.6. Çocukların Durumu

Anne veya babaları hapishaneye düşen çocukların durumu devlet tarafından önemsenmiş ve bu konuda ailelere destek olunmaya çalışılmıştır. Hapishanede anneleriyle birlikte çocukların altı yaşına kadar kalmalarına müsaade edilirken, babalarıyla birlikte altı yaşından küçük bile olsa kalmalarına müsaade edilmemektedir. Of kazasının Sündüz karyesi ahalisinden olup eşini öldürerek onbeş sene kürek cezasına çarptırılarak Trabzon Merkez Hapishanesine getirilen Arduçoğlu Mustafa, yakın akrabasının olmaması nedeniyle beş yaşındaki oğlunu da yanında getirmiştir. Nuri'nin orada kalmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Mustafa'nın fakir ve zaruret içinde olmasından dolayı Nuri'nin 1893 senesi Ekim ayının başından itibaren aylık 25 kuruş maaşla Trabzon'un Kindinar mahallesinde ikamet eden mezarıcı Salim Ağaya emanet olarak bırakılmasına karar verilmiştir⁷²⁹. Hapishanede bulunan mahkûmların dışarıda bakıma muhtaç küçük çocukları olması durumunda devletin bu çocukları belediye bütçesinden aylık maaşa bağlaması, mahkûmların geride bıraktıkları bakıma muhtaç çocuklara sahip çıkması bakımından önemlidir. Ebeveynlerinden birinin hapse düşmesi sonucunda bakıma muhtaç olan çocuklarla

⁷²⁶ DH.MKT, 2752/64, H.1327.

⁷²⁷ DH.MKT, 2781/52, H.1327.

⁷²⁸ DH.MB.HPS.M. 8/74, H.1331.

⁷²⁹ DH.MKT, 171/45, H.1311.

ilgili uygulamalar duruma göre değişiklik göstermektedir. Altı yaşımdan küçük olan çocukların annesi ile birlikte hapiste kalmaları uygun görülmüşken, babaları için aynı durum söz konusu değildir. Arduçoğlu Mustafa'nın eğer yakın bir akrabası olsaydı Nuri muhtemelen onlardan birinin yanına yine maaş bağlanarak bırakılırdı.

4.2.2.Giresun Hapishanesi

Giresun Hapishanesiyle ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Hapishaneye ait bildiklerimiz, mahkûm ve tutuklularla ilgili bilgiler, hapishane görevlileri karşılaşılan bazı sorunlarla sınırlıdır.

Hapishanenin fiziki yapısına bakacak olursak, binanın hükümet konağı karşısında iki koğuştan ibaret bir yapıda olduğunu söyleyebiliriz. Koğuşlardan biri kadın mahkûmlara aittir. Koğuşlar dışında gardiyanlar ve polisler için ayrıca odalar vardır. Hapishane; koğuşlar, tevkifhane ve odalarla birlikte toplam altı gözdür. Koğuşlardan biri hasta olanlarla gardiyan ve jandarmalara ait olup, diğeri mahkûmlara ayrılan kısımdır. Kazanın suç oranına baktığımızda yetersiz bir hapishane olduğu anlaşılmaktadır. 1913 senesi Aralık ayında hapishane 160 erkek, bir kadın olmak üzere toplam 161 mahkûmu barındırmaktadır⁷³⁰.

1909 Haziran ayında yapılan yoklamaya göre; hapishanede cinayet suçundan 13 Müslim, deynden dolayı iki Müslim olmak üzere toplam 15 mahkûm, Tevkifhanede ise 34 kişi bulunuyordu. Giresun Hapishanesinden Haziran ayı sonunda 10 kişinin tahliye olması sonucunda beş, tevkifhanede ise 12 kişinin tahliye olması sonucunda 22 kişi kalmıştır. Tevkifhanede ve hapishanede hiçbir Gayrimüslim olmaması dikkat çekicidir⁷³¹. 1912 senesinde ise hapishanede cinayet suçundan 17 mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm bulunmamaktadır. Tevkifhanede ise 45 kişi vardır ve tamamı cinayet suçundan dolayı tutuklanmıştır⁷³².

Tablo 4. 15. 1912 Senesi Kasım Ayında Giresun Hapishanesi Görevlileri⁷³³

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Süleyman Efendi	Ser Gardiyan	15 Ocak 1912	200

⁷³⁰ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁷³¹ DH.MB.HPS. 142/11, H.1327.

⁷³² DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁷³³ DH.MB.HPS. 88/22. H.1330.

Mustafa Oğlu Salih	Gardiyan	---	160

Hapishanede müdür bulunmamaktadır ve yalnızca iki gardiyan görev yapmaktadır. Giresun Hapishanesindeki görevlilerin aldıkları maaşlar diğer kazalarla aynıdır.

Görevlilerle ilgili bazı dönemlerde şikâyetler olmuş ve bu durum üzerine gerekli araştırma yapılarak ihmalkâr davranılmasının önüne geçilmiştir. 7 Nisan 1914 senesinde, Giresun Hapishanesi tabib ve gardiyanlarının görevi ihlal ettikleri yönünde bir şikâyet üzerine mesele araştırılmıştır. Bu tetkik neticesinde hapishane memurlarının görev ihlali bulunmadığı anlaşılmıştır⁷³⁴. Bu tarihte görevli olan tabibin kazada meydana gelen bir yaralama olayına keşif yapmak üzere gittiği, bu nedenle hapishanede bulunan hastaların iki gün muayene olamadıkları anlaşılmıştır. Haklarındaki şikâyet devam ederse ve suçlu bulunurlarsa Giresun Hapishanesinden başka bir mahalle tayin olacakları bildirilmiştir⁷³⁵. Bu bilgiler bize aynı zamanda hapishanede kadrosu olmasa da hapishanenin sağlık işlerine bakmakla görevli bir tabibin bulunduğunu göstermektedir. Aynı yazıdan hapishanede iki adet gardiyan bulunduğu ve bunlardan bir tanesinin ser gardiyan olarak görev yapmakta olup 200 kuruş maaş aldığı, gardiyan olarak görev yapan memurun da 150 kuruş maaşla görevli olduğu ifade edilmiştir. Burada görevli olan tabibin maaşı hakkında bilgi bulunmamaktadır. 1914 senesinde gardiyan maaşında 10 kuruşluk bir azalma olduğu görülmektedir.

Giresun Hapishanesinde bölgedeki salgın hastalıklardan biri olan tifo hastalığına rastlanmamıştır. Yine de hapishanedeki diğer hastalıklara karşı tedbirli olmak amacıyla 10 Haziran 1914 tarihinde binanın yanına iki barakanın yapılması kararlaştırılmıştır⁷³⁶.

Tablo 4. 16. Giresun Hapishanesi 1914 senesi Ekim ayı Mahpus Sayısı⁷³⁷

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam

⁷³⁴ DH.MB.HPS. 90/64. H.1330.

⁷³⁵ DH.MB.HPS. 90/64. H.1330.

⁷³⁶ DH.MB.HPS. 96/48, H.1332.

⁷³⁷ DH.MB.HPS.M, 17/32, H.1332.

Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	12	3	15	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	12	3	15	Toplam	84	2	86

Hapishanede Ekim ayı içinde cünha suçundan 12 erkek, üç kadın mahkûm ve 86 tutuklu bulunmaktadır. Ekim ayındaki mahkûm ve tutuklu sayısı Kasım ayında da aynı kalmıştır⁷³⁸.

Tablo 4. 17. Giresun Hapishanesi 1915 senesi Haziran Ayı Mahpus Sayısı⁷³⁹

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	24	-	24
Cünha	4	-	4	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	4	-	4	Toplam	24	-	24

4.2.3. Ordu Hapishanesi

4.2.3.1. Hapishanenin Genel Durumu

Ordu Hapishanesi hükümet konağı içerisinde yer almaktadır. Hapishane üç koğuştan ibarettir ve bunlardan bir tanesi kadınlara ayrılmıştır. Duvarları, döşemeleri oldukça eski bir halde olduğu için tamir edilerek işlevini sürdürmesi zordur. Hapishanedeki koğuşlara göre mahkûm sayısı oldukça fazladır ve Aralık 1913 senesinin kayıtlarına göre 102 erkek bir de kadın olmak üzere toplam 103 mahkûmu barındırmaktadır⁷⁴⁰. Hapishanenin fiziki durumunun yetersizliği nedeniyle yeni bir binanın yapılması gerekli görülmektedir ancak tamirat işlerine bile yeterince para ayrılamayan bir dönemde bu mümkün görünmemektedir. Aradan birkaç yıl geçmiş olmasına rağmen 1917 senesi Haziran ayında mahkûmların gün ışığından

⁷³⁸ DH.MB.HPS.M , 19/6, H.1332.

⁷³⁹ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

⁷⁴⁰ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

faaydalanabilmeleri için hapishanede pencere açılmasına karar verilmesi binanın yenilenmediğini gstermektedir⁷⁴¹.

Tablo 4. 18. 1912 senesi Ordu Hapishanesi Grevlileri⁷⁴²

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Mehmed Ziya Efendi	Ser Gardiyan	27 Ağıustos 1895	200
Cafer Tayyar Efendi	Gardiyan	4 Ocak 1908	160
Mustafa avuş	Gardiyan	9 Mayıs 1912	160

Ordu hapishanesinde yalnızca gardiyanların görevli olduğı görülmektedir. Ordu’da bulunan hapishanenin diğerkazalarda olduğı gibi eski, Vilayet merkezindeki hapishaneden de daha kk olduğı dşnldğnde daha az bir memur kadrosunun olması normaldir. Görevli memurların aldıkları maaşlar diğerkazalarda görevli olanlardan farksızdır. Hapishanede uzun yıllar iki gardiyan görev yapmış, 1912 senesi itibariyle de yeni bir gardiyan atanmıştır. Yeni bir gardiyana ihtiyaç duyulması, 1912 senesinden itibaren Trabzon Vilayeti’nde suç miktarının ve vilayet hapishanelerindeki doluluk oranının artmasının bir yansımasıdır.

4.2.3.2.Hapishane Yoklama Cetvelleri

1912 senesinde Ordu Hapishanesinde cinayet suçundan 20, cünha suçundan 10, toplam 30 mahkûm bulunmaktadır. Hapishanede bulunan zanlı sayısı 22’dir⁷⁴³. Hapishanenin 1914 senesi Nisan ayı içerisinde gereğinden fazla kalabalık olması nedeniyle yeni bir yerin kiralanması gündeme gelmiştir. Yeni bir yerin kiralanması düşünülmüş ancak daha sonradan gerekli olmadığı dşnlerek vazgeçilmiştir. Yapılan yazışmalardan 19 Nisan 1914 tarihinde, Ordu hapishanesinde bulunan mahkûm ve tutuklu sayısının 106 kişi olduğı anlaşılmaktadır⁷⁴⁴.

Tablo 4. 19. Ordu Hapishanesi 1914 Temmuz Ayı Mahpus Sayısı⁷⁴⁵

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun	Erkek	Kadın	Toplam
Cinsi				Cinsi			

⁷⁴¹ DH.MB.HPS, 12/37, H.1335.

⁷⁴² DH.MB.HPS, 88/22, DH.MB.HPS, 146/71, H.1330.

⁷⁴³ DH,MB,HPS, 143/68/1, H.1330.

⁷⁴⁴ DH.MB.HPS, 44/10, H.1332.

⁷⁴⁵ DH.MB.HPS, M, 16/58, H.1332.

Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	-	-	-	Toplam	32	1	33

1914 senesi Temmuz ayında hapishanede yalnızca tutuklu 33 kişinin olduğu görülmektedir. Tutukluların 32'si erkek, biri kadındır. Tutukluların hangi suç grubundan zanlı olarak bulundukları belirtilmemiştir.

Tablo 4. 20. Ordu Hapishanesi 1914 senesi Ekim Ayı Mahpus Sayısı⁷⁴⁶

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	2	1	3	Cinayet	-	-	-
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	2	1	3	Toplam	27	1	28

Hapishanede Ekim ayında iki erkek, bir kadın toplam üç mahkûm, 27 erkek, bir kadın toplam 28 de tutuklu yer almıştır. Kasım ayında da mahkûm ve tutuklu sayısı değişmemiştir⁷⁴⁷.

Tablo 4. 21. Ordu Hapishanesi 1915 senesi HaziranAyı Mahpus Sayısı⁷⁴⁸

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	2	-	2	Cinayet	18	-	18
Cünha	-	-	-	Cünha	4	-	4
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	2	-	2	Toplam	22	-	22

Ordu Hapishanesinde 1515 senesi Haziran ayında yapılan dört aylık yoklamaya göre; iki mahkûm ve 22 tutuklu bulunmaktadır. Hapishanede tutuklu veya

⁷⁴⁶ DH.MB.HPS.M, 17/32, H.1332.

⁷⁴⁷ DH.MB.HPS.M, 19/6/17, H.1332.

⁷⁴⁸ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

mahkûm olarak hiç kadın bulunmamaktadır. Tutuklu sayısı mahkûmlara oranla fazladır. Tutuklular arasında cinayet suçu iddiasıyla hapisanede bulunanların sayısı 18'dir. Cünha suç türünden ise dört erkek tutuklu bulunmaktadır. Basit suçlardan mahkûm veya tutuklu bulunmamaktadır.

4.2.4. Tirebolu Hapishanesi

4.2.4.1. Hapishanenin Genel Durumu

Tirebolu Hapishane binası, hükümete ait olmayıp kiralama usulüyle oluşturulmuştur. Hükümet konağı yanında bulunan hapishanenin yerine devlete ait yeni bir hapishane yapılması gerekli görülmektedir. Kadınlara ait bir hapishane yoktur. 1913 Aralık ayında hapishanede yalnızca 14 erkek mahkûm bulunmaktadır⁷⁴⁹. Tirebolu Hapishanesine ait 1914 senesi sual varakasinda kadın hapishanesinin bulunmadığı belirtilmişse de 5 Mayıs 1909'da Tirebolu Nisa Hapishanesinin 100 kuruşa kiralandığı belirtilerek, bu bedelin bir önceki senenin bütçesinden ödenmesi istenmiştir⁷⁵⁰. Buradan da; kadın mahkûm veya tutuklu olduğunda kadınlar için kiralama usulüyle bir yer temin edildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 4. 22. 1913 Senesi Temmuz Ayı Tirebolu Hapishanesi Görevlileri⁷⁵¹

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Mehmed Efendi	Ser Gardiyan	27 Nisan 1896	200
Hacı Hüseyin Onbaşı	Gardiyan	31 Aralık 1910	160

1912 senesinde Tirebolu Hapishanesinde cinayet suçundan mahkûm yalnızca 1 mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya tutuklu bulunmamaktadır⁷⁵².

Tablo 4. 23. Tirebolu Hapishanesi 1914 senesi Temmuz ayı Mahpus Sayısı⁷⁵³

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun	Erkek	Kadın	Topla

⁷⁴⁹ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁷⁵⁰ DH.MKT, 2802/90, H.1327.

⁷⁵¹ DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

⁷⁵² DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁷⁵³ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

Cinsi				Cinsi			m
Cinayet	-	-	-	Cinayet	26	-	26
Cünha	16	1	17	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	16	1	17	Toplam	26	-	26

Tablo 4. 24. Tirebolu Hapishanesi 1914 senesi Kasım ayı Mahpus Sayısı⁷⁵⁴

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	5	4	9	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	5	4	9	Toplam	11	-	11

Tablo 4. 25. Tirebolu Hapishanesi 1915 senesi Haziran Ayı Mahpus Sayısı⁷⁵⁵

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	2	-	2
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	-	-	-	Toplam	2	-	2

Tirebolu Hapishanesinde 1915 senesi Haziran ayında yapılan yoklamada; cinayet suçundan yalnızca iki tutuklu bulunduğu görülmektedir. 1915 senesi Haziranında muhtemelen cezası kesinleşenler başka bir kazaya gönderildiği veya mahkûmiyet süreleri bittiğinden hapishanede mahkûm bulunmamaktadır.

Tirebolu Hapishanesinin bütün yoklama cetvellerine bakıldığında, doluluk oranının çok fazla olmadığı görülmektedir. Hapishanede bir izdiham yaşanmamakta bu nedenle de salgın hastalıkların ortaya çıkma ve yayılma ihtimali de yoktur.

⁷⁵⁴ DH.MB.HPS.M, 17/32, 19/6/9, H.1332.

⁷⁵⁵ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

4.2.5.Görel Hapishanesi

4.2.5.1.Hapishanenin Genel Durumu

Görel hapishanesi hükümet konağının alt kısmında bulunan iki koğuştan oluşmaktadır. Koğuşlar 4'er metre genişliğindedir. Kadınlara ait bir hapishanesi bulunmamaktadır. Mahkûm ve tutukluların canlarının burada sürekli tehdit altında bulunması nedeniyle yeni bir hapishanenin yapılması gerekli görülmüştür⁷⁵⁶. 1913 senesi Aralık ayında Hapishanede 22 erkek ve bir kadın mahkûm bulunmaktadır. Hapishane daha çok bir tutukevi gibi işlevini sürdürmüştür. Uzun süreli cezalara çarptırılanlar başka hapishanelere nakledilmektedir.

Görel Hapishanesinde 1909 senesi Haziran ayında toplam dokuz mahkûm bulunmaktadır. Haziran ayı sonunda bunlardan iki tanesinin tahliye olmasıyla birlikte Temmuz ayına yedi mahkûm devrolmuştur. Tevkifhanede ise; basit suçlardan iki Gayrimüslim ve verilen hükmü kabul etmeyip bir üst mahkemeye başvuran bir kişi olmak üzere toplam üç kişi bulunmaktadır⁷⁵⁷. 1912 senesinde Görel Hapishanesinde cinayet suçundan beş, cünha suçundan üç olmak üzere toplam sekiz mahkûm ve 21 zanlı vardır⁷⁵⁸.

Hapishanenin genel durumunun iyi olmadığı ve sağlık şartları bakımından elverişsiz olduğu mahkûmlar ve akrabaları tarafından verilen dilekçelerden anlaşılmaktadır. 9 Mart 1914 tarihinde Görel hapishanesinde tutuklu bulunan Menteşe oğlu Temel ve yakınları tarafından verilen dilekçede hapishanenin mahkûm ve tutukluları barındıramayacak kadar dar ve sağlık açısından elverişsiz bir halde olduğu ifade edilmiştir. Hapishanedeki mahkûmların başka bir yer kiralanarak oraya nakledilmesi ve sıhhi şartlara uyulması istenmiştir⁷⁵⁹. Bu tarihlerde hapishanedeki tutuklu sayısı dördüttür. Zanlıların suç dağılımına baktığımızda bir cinayet, bir hırsızlık, iki kız kaçırma vakası olduğu görülmektedir. Hapishanedeki mahkûm sayısı ise 8'dir. Bunların; üçü fi'l-i seni', bir dolandırıcılık, bir hırsızlık, bir darp, bir darp ve

⁷⁵⁶ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁷⁵⁷ DH.MB.HPS, 142/11, H.1327.

⁷⁵⁸ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁷⁵⁹ DH.MB.HPS. 44/25, H.1332.

cerh, bir gasp ve sirkat suçlarından bir hafta ile bir sene dört ay arasında değişen sürelerde cezaya çarptırılmışlardır⁷⁶⁰.

Tablo 4. 26. 1913 Senesi Temmuz Ayı Görele Hapishanesinin Görevlileri⁷⁶¹

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Durmuş Efendi	Ser Gardiyan	13 Eylül 1894	200
Arif Efendi	Gardiyan	16 Nisan 1909	160

4.2.5.2. Mahkûm ve Tutuklular

Görelle hapishanesine ait yoklama cetvelleri 1914-1915 senelerine ait bilgiler vermektedir. Hapishane iki koğuştan ibaret olduğu için mahkûm ve tutuklu sayısı bu doğrultuda şekillenmiştir. Hapishanenin kadın mahkûmlar için bir bölümü bulunmadığından, kadın mahkûmlar için binadaki iki odadan birinin kullanıldığı tahmin edilmektedir.

Tablo 4. 27. 1914 senesi Mart ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁶²

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	6	1	7	Cünha	-	-	-
Kabahat	3	-	3	Kabahat	55	1	56
Toplam	9	1	10	Toplam	55	1	56

1914 senesi Mart ayında hapishanede toplam 66 kişi bulunmaktadır. Bunların büyük bir bölümünü henüz mahkemeye çıkarılmamış tutuklular oluşturmaktadır. Kadın mahkûm ve tutukluların sayısı 2'dir. Hapishanenin fiziki açıdan yetersiz olması nedeniyle uzun sürelerde ceza alan mahkûmların, burada tutulmayarak kaza merkezine gönderildiği tahmin edilmektedir.

Tablo 4. 28. 1914 senesi Temmuz ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁶³

⁷⁶⁰ DH.MB.HPS, 44/25, H.1332.

⁷⁶¹ DH.MB.HPS. 88/22/7. H.1330.

⁷⁶² DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁷⁶³ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	25	10	35	Cünha	30	-	30
Kabahat	18	3	21	Kabahat	-	-	-
Toplam	43	13	56	Toplam	30	-	30

1914 senesi Temmuz ayında hapisanede ki tutuklu ve mahkûm sayısında bir artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu dönemde 56 mahkûmun yanı sıra 30 tutuklu binada bulunmaktadır. Mahkûmlar arasında 13 kadın yer almakta, tutuklularınsa tamamı erkektir.

Tablo 4. 29. 1914 senesi Ekim ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁶⁴

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	2	-	2	Cünha	-	-	-
Kabahat	3	-	3	Kabahat	-	-	-
Toplam	5	-	5	Toplam	27	4	31

1914 senesi içinde hapishaneye ait üç adet yoklama cetveli bulunmaktadır. Bunlara göre hapishanede en fazla mahkûm ve tutuklu 1914 senesi Temmuz ayında yer almıştır. Kasım ayında ise cünha suçundan altı, kabahat suçundan üç erkek mahkûm, 31 tutuklu bulunmaktadır⁷⁶⁵.

Tablo 4. 30. 1915 senesi Haziran Ayı Görele Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁶⁶

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	5	-	5
Cünha	1	-	1	Cünha	6	-	6
Kabahat	3	-	3	Kabahat	3	-	3

⁷⁶⁴ DH.MB.HPS.M, 17/32, H.1332.

⁷⁶⁵ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1332.

⁷⁶⁶ DH.MB.HPS. M, 22/8/11. H.1333.

Toplam	4	-	4	Toplam	14	-	14

Görelle Hapishanesi 1915 senesinde 18 kişiyi barındırmaktadır. Bir önceki yıla oranla çok kalabalık değildir. Hapishanedeki mahkûm sayısı dört iken tutukluların sayısı 14'tür. Bunlar arasında hiç kadın bulunmamaktadır.

4.2.6. Vakfikebir Hapishanesi

Vakfikebir Hapishanesi hükümete aittir. Hapishane hükümet konağı müstemilatında yer almaktadır. Kadınlara ait hapishanesi bulunmamaktadır. Bu nedenle de, 17 Nisan 1902'de tutuklu olan kadınlar için güvenli bir yerin kiralanması düşünülmüş ve kira bedeli hapishaneler tahsisatından karşılanmıştır⁷⁶⁷. Hapishane oldukça eski bir halde olduğu için tamiratla devam etmesi zor görünmektedir. Bu nedenle de hükümet konağının arka tarafında bulunan ve hükümete ait olan arazide kadın ve erkekler için yeni bir hapishanenin yapılması düşünülmüştür. Bu diğer kaza ve hatta vilayetlerde olduğu gibi fiiliyata geçememiştir.

Tablo 4. 31. 1913 Senesi Temmuz Ayı Vakfikebir Hapishanesinin Görevlileri⁷⁶⁸

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Mevlûd Efendi	Ser Gardiyan	25 Ekim 1908	200
Salim Efendi	Gardiyan	23 Mart 1910	160

Kaza hapishanelerinde genellikle iki gardiyan dışında başka görevli bulunmamaktadır. Vakfikebir Hapishanesinde iki görevli vardır ve aldıkları maaş diğer kazalarla aynıdır.

4.2.6.1. Hapishane Yoklama Cetvelleri

Hapishaneye ait yoklama cetvelleri 1912-1915 tarih aralığına ait bilgiler vermektedir. 1912 senesinde Vakfikebir Hapishanesinde cünha suçundan yalnızca iki mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁷⁶⁹.

⁷⁶⁷ DH.MKT,481/66, H.1320.

⁷⁶⁸ DH.MB.HPS. 88/22. H.1330.

⁷⁶⁹ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

Hapishane, 1913 senesi Aralık ayında 21 erkek bir kadın mahkûmu barındırmaktadır⁷⁷⁰. Bu kayıt dışında hapishaneye ait üç yoklama cetveli bulunmaktadır.

Tablo 4. 32. 1914 senesi Temmuz ayı Vakfikebir Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁷¹

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	13	-	13
Cünha	35	12	47	Cünha	-	-	-
Kabahat	17	13	30	Kabahat	-	-	-
Toplam	52	25	77	Toplam	13	-	13

1914 senesi Temmuz ayında Vakfikebir Hapishanesinde 77 mahkûm ve 13 tutuklu vardır. Mahkûmlar arasında 25 kadın bulunmaktadır. Tutukluların ise tamamı erkektir.

Tablo 4. 33. 1914 senesi Ekim ayı Vakfikebir Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁷²

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	2	-	2	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	2	-	2	Toplam	8	0	8

1914 senesinde mahkûm ve tutuklu sayısı oldukça azdır. Hapishanede, 2 erkek mahûm ve 8 erkek tutuklu bulunmaktadır.

Tablo 4. 34. 1915 senesi Haziran Ayı Vakfikebir Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁷³

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam

⁷⁷⁰ DH.MB.HPS.M, 11/25, H.1332.

⁷⁷¹ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁷⁷² DH.MB.HPS.M, 17/32/13, H.1332.

⁷⁷³ DH.MB.HPS. M, 22/8. H.1333.

Cinayet	-	-	-	Cinayet	7	-	7
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	-	-	-	Toplam	7	-	7

1915 senesi Haziran ayında hapishanede hiç mahkûm bulunmazken 7 tutuklu vardır. Hapishanedeki mahkûm ve tutuklu sayısındaki bu azalma I.Dünya savaşının başlamasıyla ilişkilendirilebilir.

4.2.7. Sürmene Hapishanesi

Sürmene Hapishanesi hükümete aittir, kiralanmamıştır. Hapishane hükümet konağı alt katında bir odadan oluşmaktadır. Kadınlara ait bir koğuşu bulunmamaktadır. Bina, eski bir halde olduğu için tamir edilmesi düşünülmüş ve tamir işlemleri için 6.000 kuruşun gerekli olduğu belirlenmiştir. Daha sonra tamiratın yeterli olmayacağına ve Hükümet konağı arka kısmında bulunan, yine devlete ait olan arazi üzerinde yeniden inşa edilmesine karar verilmiştir⁷⁷⁴.

Tablo 4. 35. 1912 Senesi Sürmene Hapishanesinin Görevlileri⁷⁷⁵

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Süleyman Efendi	Ser Gardiyan	14 Aralık 1906	200
Şükrü Efendi	Gardiyan	15 Ekim 1911	160

Sürmene Hapishanesinde iki görevli bulunmaktadır ve aldıkları maaşlar diğer kazalarla aynıdır.

1912 senesinde Sürmene Hapishanesinde cinayet suçundan dokuz, cünha suçundan üç olmak üzere toplam 12 mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁷⁷⁶.

Tablo 4. 36. 1914 senesi Temmuz ayı Sürmene Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁷⁷

Mahkûmlar	Mevkûflar

⁷⁷⁴ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁷⁷⁵ DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

⁷⁷⁶ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁷⁷⁷ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	2	-	2	Cinayet	23	2	25
Cünha	30	6	36	Cünha	-	-	-
Kabahat	32	6	38	Kabahat	-	-	-
Toplam	64	12	76	Toplam	23	2	25

Hapishanede 1914 senesi Temmuz ayında; 64 erkek, 12 kadın mahkûm, 25 tane de tutuklu olduğu bilinmektedir. İki ay sonra mevcudun azaldığı görülmüştür. Ekim ayında cünha suçundan yedi erkek, altı kadın, cinayetten bir erkek mahkûm, 24 erkek tutuklu bulunmaktadır⁷⁷⁸. Kasım ayında ise; cinayeten bir, cünha suçundan sekiz erkek, altı kadın mahkûm ve 24 tutuklu vardır⁷⁷⁹.

4.2.8. Akçabat Hapishanesi

Akçaabad Hapishanesi hükümet konağı bodrum katında yer almaktadır. Hapishane üç koğuştan oluşmaktadır. Hapishanenin, bodrum katında yer alması nedeniyle oldukça rütubetli bir yer olduğu ve sağlık açısından daha elverişli bir ortam oluşturmak adına yeniden inşa edilmesi gerekli görülmüştür. 1913 senesi Aralık ayında yalnızca 25 erkek mahkûm bulunmaktadır⁷⁸⁰.

Tablo 4. 37. 1913 Senesi Temmuz Ayı Akçaabad Hapishanesinin Görevlileri⁷⁸¹

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Şuayyib Efendi	Ser Gardiyan	25 Mayıs 1911	200
Ahmet Ağa	Gardiyan	14 Ekim 1906	160

Görevli olarak iki gardiyan bulunmaktadır. Bunlardan biri başgardiyan olarak görev yaparak 200 kuruş maaş almaktadır. Gardiyan olarak görevli olan Ahmet Ağa ise 160 kuruş maaş almaktadır.

Hapishanedeki mahkûm ve tutuklu sayısı ile ilgili 1912 senesi ve sonrasına ait kayıtlar bulunmaktadır. 1912 senesinde Akçaabad Hapishanesinde cinayet suçundan

⁷⁷⁸ DH.MB.HPS. M, 17/32, H.1332.

⁷⁷⁹ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1332.

⁷⁸⁰ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁷⁸¹ DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

sekiz, cünha suçundan bir, kabahat suçundan bir olmak üzere toplam 10 mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁷⁸².

Tablo 4. 38. 1914 senesi Temmuz Ayı Akçaabad Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁸³

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	5	-	5
Cünha	5	-	5	Cünha	-	-	-
Kabahat	9	-	9	Kabahat	-	-	-
Toplam	14	-	14	Toplam	25	-	5

Hapishanede; 1914 senesi Temmuz ayında 14 erkek mahkûm ve beş erkek tutuklu, 1914 senesi Ekim ayında ise yalnızca cünha suç türünden iki erkek mahkûm, iki de erkek tutuklu bulunmaktadır⁷⁸⁴.

Tablo 4. 39. 1914 senesi Kasım Ayı Akçaabad Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁸⁵

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	2	-	2	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	2	-	2	Toplam	2	-	2

Kasım ayında mahkûm ve tutuklu sayısı azalmıştır. Hapishanede yalnızca 2 tutuklu, 2 de mahkûm kalmıştır.

Tablo 4. 40. 1915 senesi Haziran Ayı Akçaabad Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁸⁶

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam

⁷⁸² DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁷⁸³ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁷⁸⁴ DH.MB.HPS.M, 17/32, H.1332.

⁷⁸⁵ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1332.

⁷⁸⁶ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

Cinayet	-	-	-	Cinayet	7	-	7
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	-	-	-	Toplam	7	-	7

4.2.9. Of Hapishanesi

Of Hapishanesi hükümete ait olmayıp kiralama usulüyle oluşturulmuştur. Hükümet konağı bitişiğinde bulunan ve iki koğuştan ibaret bir yapıdır. Eski bir yapı olduğu için tamir edilse bile elverişli bir hale gelemeyeceği için yeni bir binanın yapılması gereklidir. Kadınlara ait bir koğuşu bulunmamaktadır. 1913 senesi Aralık ayı içerisinde hapishanede 17 erkek mahkûm vardır⁷⁸⁷. 1914 senesine ait sual varakasına göre kadınlara ait bir hapishanenin bulunmadığı belirtilmiş ancak 1909 senesinde kazada kiralama usulüyle bir kadın hapishanenin oluşturulduğu⁷⁸⁸ bilgisi yer almaktadır. Muhtemelen kazada kadın mahkûm sayısının az olması nedeniyle hapishaneye gereksiz yere kira verilmek istenmemiştir. Buna çözüm olarak da kadın mahkûmlar yakın başka mahallere sevk edilmiş veya yalnızca kadın tutuklu olduğunda kiralama usulüyle durum çözüme kavuşturulmuştur.

22 Aralık 1904'te yapılan teftiş neticesinde hapishanenin sağlık şartlarına uygun olmadığı müfettişlikçe bildirilmiş ve gereğinin yapılması istenmiştir⁷⁸⁹.

Tablo 4. 41. 1911 senesi Haziran Ayı Of Hapishanesinin Görevlileri⁷⁹⁰

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Fehmi Efendi	Ser Gardiyan	4 Haziran 1911	200
Ahmet Efendi	Gardiyan	4 Haziran 1911	160

1911 Senesinde Of kaza Hapishanesinde iki görevli bulunmaktadır. Başgardiyan olarak görev yapan Fehmi Efendi 200 kuruş, Gardiyan olarak görevli Ahmet Efendi ise 160 kuruş maaş almaktadır.

⁷⁸⁷ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁷⁸⁸ DH.MKT, 579/72, 1327.

⁷⁸⁹ DH.TMIK.S, 56/10, H.1322.

⁷⁹⁰ DH.MB.HPS. 144/32, H .1329.

Hapishanenin mahkûm ve tutuklu sayısına baktığımızda; 1912 senesinde Of Hapishanesinde cinayet suçundan mahkûm dokuz, cünha suçundan bir, kabahat suçundan bir olmak üzere toplam 11 suçlu olduğu anlaşılmaktadır⁷⁹¹.

Tablo 4. 42. 1914 senesi Temmuz Ayı Of Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁹²

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	3	-	3
Cünha	13	4	17	Cünha	2	-	2
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	13	4	17	Toplam	5	-	5

Hapishanede Kasım ayında cünha suçundan 31 erkek mahkûm ve yalnızca bir erkek tutuklu vardır⁷⁹³. Mahkûm sayısında bir artış olmuş ancak tutuklular ya serbest kalmış ya da cezaları kesinleşince mahkûmlar arasına katılmışlardır.

Tablo 4. 43. 1915 senesi Haziran Ayı Of Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁹⁴

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	3	-	3
Cünha	2	-	-	Cünha	9	-	9
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	2	-	-	Toplam	12	-	12

4.2.10. Maçka Hapishanesi

Maçka Hapishanesi hükümet konağının alt katındadır ve iki odadan oluşmaktadır. Alt katta yer aldığı için de rutubetli ve sağlık açısından elverişsiz bir mekândır. İki oda hem tevkifhane hem de hapishane olarak kullanılmıştır. Yeni bir

⁷⁹¹ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁷⁹² DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁷⁹³ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1332.

⁷⁹⁴ DH.MB.HPS.M, 22/8, H.1333.

hapishane binasına ihtiyaç vardır. 1913 senesi aralık ayında hapishanede 10 erkek mahkûm bulunmaktadır⁷⁹⁵.

Tablo 4. 44. 1914 senesi Mart Ayı Maçka Hapishanesi Mahpus Sayısı⁷⁹⁶

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	14	-	14
Cünha	32	7	39	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	32	7	39	Toplam	14	-	14

Maçka Hapishanesinde 1914 Ekim ayında cünha suçundan üç erkek, bir de tutuklu bulunmaktadır⁷⁹⁷. 1915 senesi Mayıs ayında hazırlanan cetvelden hapishanede altı mahkûmun bulunduğu ve bu kişilerin de bir ay veya iki gün gibi kısa süreler için hapsedildikleri anlaşılmaktadır⁷⁹⁸.

Maçka Hapishanesinde, 1915 senesi Haziran ayında gönderilen cetvele göre yalnızca bir mahkûm bulunmaktadır. Yaralama suçuyla tutuklanan ve muhtemelen hafif bir yaralama olduğu için on gün hapis cezası alan Mahmud, on günlük kısa bir süreden sonra serbest kalacağı için başka bir hapishaneye sevk edilmeyip orada tutulmuştur⁷⁹⁹.

4.3. Lazistan Sancağı Hapishaneleri

Lazistan Sancağına bağlı Atina, Rize ve Hopa kazalarında olmak üzere üç hapishane bulunmaktadır. Belgelerde Lazistan merkez sancağı hapishanesi olarak da geçen hapishane Rize Hapishanesidir. Diğer kazalarda bulunan hapishaneler kaza isimleriyle anılmaktadır.

⁷⁹⁵ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁷⁹⁶ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁷⁹⁷ DH.MB.HPS. M, 17/32, H.1332.

⁷⁹⁸ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

⁷⁹⁹ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

4.3.1.Rize Hapishanesi

Rize Hapishane binası hükümete aittir ve toplamda dört koğuştan oluşmaktadır. Rize Hapishanesinde kadınlara ait ayrıca bir hapishane olmasa da hükümet konağının alt katında bir oda onlar için ayrılmıştır. Hapishanede 1913 senesi aralık ayında 101 erkek, dört kadın mahkûm bulunmaktadır. Küçük bir yapı olmasından dolayı genellikle bir yer sıkıntısı çekilmektedir ve bu nedenle de kadın ve erkekler için yeni bir hapishanenin yapılması gerekli görülmüştür⁸⁰⁰. 16 Eylül 1905'te erkeklere ait koğuşların mahkûmlar için yetersiz olduğu, kadınlara ayrılan koğuşun ise rutubetli ve karanlık olduğu belirtilmiştir⁸⁰¹. Bu tarihten birkaç ay önce ise kadın mahkûmlar için bir ev kiralanmıştır. 26 Mayıs 1905 tarihinde kadın mahkûmlar için elverişsiz olsa bile bir yer olduğu halde 105 kuruşa bir evin kiralanmasının⁸⁰² nedeni erkek mahkûm sayısının artması olabilir. Hapishanelerde yer olmadığı dönemlerde kiralanmış evler kısa dönemlik hapis cezasının uygulandığı mekânlar olmuştur. Kiralama usulüyle oluşturulan evlere genellikle sayıca az olmalarından dolayı kadın mahkûmlar gönderilmektedir.

Hapishanede görev yapan memurlar ve aldıkları maaşlarla ilgili 1911, 1912 ve 1913 senelerine ait bilgiler bulunmaktadır. Sancak merkez hapishanesi olmasından dolayı memur kadrosu Hopa ve Atina kazasına göre daha kalabalıktır.

Tablo 4. 45. 1911 Senesi Nisan Ayı Rize Hapishanesinin Görevlileri⁸⁰³

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (Kuruş)
Raif Efendi	Hapishane Müdürü	21 Ekim 1911	450
Kamil Efendi	Hapishane Katibi	14 Mart 1911	250
Kamil Efendi	Sergardıyan	14 Mart 1911	200
Çolak oğlu Memiş	Gardiyan	5 Ekim 1911	180
Kara Osman oğlu Hüseyin	Gardiyan	23 Haziran 1909	180
Kök Ömer oğlu Esad	Gardiyan	18 Ocak 1891	180
Eskici oğlu Ahmed bin Ömer	Gardiyan	14 Mart 1911	180

Hapishanede 1911 senesi Nisan ayında yedi görevli vardır. Bunlar arasında en yüksek maaşı alan Hapishane Müdürü Raif Efendi'dir. Gardiyan olarak görev yapan

⁸⁰⁰ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332. Bkz, EK:XV.

⁸⁰¹ DH.TMIK.S, 60/12,H.1323.

⁸⁰² DH.MKT, 974/26, H.1323.

⁸⁰³ DH.MB.HPS. 144/32, H.1330.

5 kişi bulunmaktadı. Gardiyan maaşları sancak dâhilindeki diğeri iki hapishanedeki gardiyanlardan 20 kuruş daha fazladır. Bunun nedeni daha kalabalık bir hapishane olması ve buna bağılı olarak daha fazla iş gücü gerektirmesidir. Aynı zamanda Rize kazasının sancak merkezi olması, hapishanedeki görevlilerin ve dolayısıyla da maaşlarının artmasında etkilidir.

Tablo 4. 46. 1912 Kasım Ayı Rize Hapishanesinin Görevlileri⁸⁰⁴

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Raif Efendi	Hapishane Müdürü	21 Ekim 1911	450
Kamil Efendi	Hapishane Katibi	14 Mart 1911	250
Hüseyin Çavuş	Ser Gardiyan	14 Ocak 1912	200
Mesud Çavuş	Gardiyan	7 Mart 1912	180
Çolak Oğlu Mehmed Bin İsmail	Gardiyan	4 Nisan 1912	180
Bekir Bin Osman	Gardiyan	1 Temmuz 1912	180
Kosbad Oğlu Mehmed	Gardiyan	10 Nisan 1912	180

1912 senesi Kasım ayında Hapishane müdürü ve kâtibi dışında görevlilerin tamamı değışmiştir. Görevlilerin aldıkları ücretlerde bir artış veya azalma söz konusu değildir.

Tablo 4. 47. Rize Kazası 1913 Haziran Aylarında Hapishane Görevlileri⁸⁰⁵

İsmi	Görevi	Atandıkları Tarih	Maaşları (guruş)
Mustafa Şevki Efendi	Hapishane Müdürü	2 Ekim 1911	450
Raif Efendi	Hapishane Müdürü	21 Ekim 1911	450
Kamil Efendi	Hapishane Katibi	14 Mart 1911	250
Kamil Efendi	Hapishane Sergardiyanı	14 Mart 1911	200
Hüseyin Çavuş	Hapishane Sergardiyanı	15 Ocak 1912	200
Toludoğlu Kasım	Gardiyan	14 Mart 1911	180
Çolak oğlu Memiş bin Süleyman	Gardiyan	5 Ekim 1911	180
Koyuncu oğlu Mesud Çavuş	Gardiyan	7 Mart 1912	180
Kara Osman oğlu Hüseyin Çavuş	Gardiyan	23 Haziran 1909	180
Koyuncu oğlu Hüseyin bin Ahmet	Gardiyan	26 Ocak 1912	180
Çolak oğlu Memiş bin Ali	Gardiyan	4 Nisan 1912	180

⁸⁰⁴ DH.MB.HPS. 88/22/7, H.1330.

⁸⁰⁵ DH.MB.HPS. 148/81/1, H.1331.

Murad oğlu Halil bin Mustafa	Gardiyan	3 Nisan 1913	180
Kök Ömer oğlu Esad bin Süleyman	Gardiyan	19 Ocak 1911	180
Köse oğlu Şaban bin Mehmed	Gardiyan	4 Nisan 1912	180
Çolak oğlu Memiş bin Süleyman	Gardiyan	1 Temmuz 1912	180
Hacı Osman oğlu Ziya bin Ömer	Gardiyan	21 Temmuz 1912	180
Koyuncu oğlu Tahir bin Ahmet	Gardiyan	22 Mayıs 1912	180
Koyuncu oğlu Şakir bin Halid	Gardiyan	28 Nisan 1913	180
Eskici Oğlu Ahmet bin Ömer	Gardiyan	14 Mart 1911	180
Kocaman oğlu Mehmed	Gardiyan	10 Nisan 1912	180
Yetim oğlu Bekir bin Osman	Gardiyan	1 Temmuz 1912	180
.... Oğlu İbrahim bin Süleyman	Gardiyan	21 Temmuz 1912	180
Kara Osman oğlu Ali bin Ömer	Gardiyan	26 Ekim 1912	180

1912 Mart ayından 1913 Haziran ayına kadar geçen dönem içerisinde göreve başlayan kısa süreli bile olsa çalışanlar tabloda gösterilmiştir. Maaşlarda 1913 senesinde de bir artış veya azalma olmamıştır.

Hapishanede bulunan mahkûm ve tutuklu sayısı yıllara ve aylara göre değişiklik göstermiştir. 1912 senesinde Lazistan Sancağı Merkez Hapishanesinde cinayet suçundan 52, cünha suçundan 14 mahkûm bulunmaktadır. Tevkifhanede ise cinayet suçundan 102 kişi vardır⁸⁰⁶. 1914 senesi Ekim ayında ise; cünha suçundan dört erkek, cinayet suçundan 20 erkek, beş kadın mahkûm, 30 erkek ve iki kadın tutuklu bulunmaktadır⁸⁰⁷.

Tablo 4. 48. 1915 senesi Haziran Ayı Rize Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸⁰⁸

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	4	-	4	Cinayet	23	-	23
Cünha	6	1	7	Cünha	5	-	5

⁸⁰⁶ DH,MB,HPS, 143/68/1, H.1330.

⁸⁰⁷ DH.MB.HPS. M, 17/32/13, H, 1332.

⁸⁰⁸ DH.MB.HPS.M, 22/8/16, H.1333.

Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	10	1	11	Toplam	28	-	28

Rize Hapishanesinde 1915 Haziranında biri kadın olmak üzere toplamda 11 mahkûm ve 28 erkek tutuklu bulunmaktadır. Kabahat suç türüne ait mahkûm veya tutuklu bulunmamaktadır.

4.3.1.1. Tamirat İşleri ve Diğer Sorunlar

Hapishane çeşitli dönemlerde yapılan onarımlarla ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Mahkûmların daha iyi şartlarda yaşayabilmeleri ve hayatlarını devam ettirebilmeleri için uygun bir ortamın sağlanması, büyük oranda maddi imkânlarla bağlı kalmıştır. 1911 senesi Ekim ayında Trabzon vilayeti dâhilindeki hapishanelerden tamire muhtaç olanların keşifname hazırlanması ve merkeze gönderilmesi ayrıca da Rize hapishanesin harab kısımlarının onarılması ve bulaşıcı hastalıkları olan mahkûmlara ayrıca bir yer yapılması istenmiştir⁸⁰⁹. Bulaşıcı hastalıklara yakalananların diğer mahkûmlara da hastalığı bulaştırmamaları açısından ayrı bir yerde tedavi edilmeleri düşünülmüştür.

Hapishanelerde mahkûmların en temel ihtiyaçlarından biri sudur. Suyun her zaman ulaşılabilir olması ve kesinti olması durumunda hemen tamir edilmesi gereklidir. 11 Kasım 1912 senesinde Rize hükümet konağı su oluklarının tamiri için keşifname hazırlanmış ve toplam meblağ 600 guruş olarak belirlenmiştir. Bu meblağın gönderilmeden tamirat işleminin yapılamadığı ve biran önce paranın gönderilmesi istenmiştir⁸¹⁰.

Firar olayları hapishanelerdeki en önemli sorunlardan biridir. 18 Eylül 1894 tarihinde cinayet zanlısı olarak tutuklu bulunduğu Rize hapishanesinden firar eden Derviş oğlu Halil, İstanbul'a kaçmış ve gider gitmez yakalanarak Trabzon'a gönderilmiştir⁸¹¹.

1 Ocak 1913 tarihinde Trabzon valisi tarafından Dâhiliye Nezaretine gönderilen yazıda; Rize Hapishanesinin kapısının (muhtemelen firar olaylarını

⁸⁰⁹ DH.MB.HPS, 1/27, , H.1330.

⁸¹⁰ DH.MB.HPS, 3/30, H.1330.

⁸¹¹ ZB, 457/114, H.1312.

engellemek gayesiyle) demirden inşa edildiği ve bunun masrafının 1242 guruş olduğu, bu masrafın tamamının bir önceki sene verilen havaleden harcandığı ancak gerekli olan meblağın biran önce gönderilmesi gerektiği söylenmiştir⁸¹². 10 Mart 1913 tarihinde Rize Hapishanesinin tamiri için 16000 kuruşun gönderilmediği ve hapishanenin firar olaylarına müsait bir halde olduğu, gerekli olan meblağın biran evvel gönderilmesi talep edilmiştir⁸¹³. Ocak ayından Mart ayına kadar geçen sürede hapishanenin fiziki ihtiyaçlarının giderilebilmesi için talep edilen paranın gönderilememesi, hapishanenin firar olaylarına müsait bir mekân olarak kalmasına neden olmuştur.

18 Aralık 1913 tarihinde Lazistan Merkez Hapishanesi meclis kararı olmadan izinsiz bir şekilde tamir edilmeye çalışılmış, çıkan enkaz ise eski hapishane müdürü Muhsin Bey ve eski Lazistan Mutasarrıfı Miralay Sermed bey tarafından satılmıştır⁸¹⁴.

Hapishanedeki sorunlardan biri de asayiş meseleleridir. 17 Haziran 1913 tarihinde hapishanelere gönderilen talimatnamede; kesici, delici aletlerin içeriye sokulmasına fırsat vermemek için hapishanelerin sabah ve akşam olmak üzere en üçra köşelerine kadar iç ve dış taraflarının, mahkûm ve tutukluların da üzerlerinin titizlikle aranması istenmiştir. Gönderilen talimatlar arasında belirtilen kurallara uymayan, görevini iyi yapmayan memur ve gardiyanların açığa alınacağı da ifade edilmiştir. Asayişin temini için bu kadar sıkı tedbirlerin alınmasının nedeni son dönemde hapishanede yaşanan cinayet ve firar olaylarıdır. Rize Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Faik Efendi'nin bu türden ihmaller sonucunda, hapishanedeki idam cezasına çarptırılmış bir kişi tarafından öldürülmesi güvenlik önlemlerinin artırılmasını gerektirmiştir⁸¹⁵.

9 Ağustos 1913 tarihinde hapishanenin gediklilerinden Ahmet ile cinayetten on beş seneye mahkûm edilmiş Muharrem ve Ali Osman binaya gizlice soktukları silahlarını memurlara doğrultmuşlardır. Çıkan çatışma sırasında Jandarma Bölük kumandanı Faik Bey şehid olmuştur. Daha önceden idam cezasına çarptırılan ve

⁸¹² DH.MB.HPS, 3/44, H.1331.

⁸¹³ DH.MB.HPS, 3/38, H.1331.

⁸¹⁴ DH.MB.HPS. 73/55. H.1332.

⁸¹⁵ DH.MB.HPS, 86/27, H.1331.

çatışmayı başlatan Ahmet de bu sırada öldürülmüştür. Bu olayın çıkmasında ihmali görülen memurlar hakkında da kanuni takibat başlatılmıştır⁸¹⁶.

4.3.2. Atina Hapishanesi

Atina Hapishanesi'nin binası hükümete aittir. İlk olarak kiralanarak oluşturulan hükümet konağının bodrum katında yer alsa da sonradan bu bina terk edilerek hükümete ait arazi tarafında eski yapıya bitişik bir şekilde duvarları taşla yeniden inşa edilmiştir. Bir odadan oluşmaktadır ve burada 1913 senesi Aralık ayı içerisinde 15 erkek mahkûm bulunmaktadır⁸¹⁷.

Tablo 4. 49. 1912 Senesi Kasım Ayı Atina Hapishanesi Görevlileri⁸¹⁸

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Yusuf Efendi	Ser Gardiyan	14 Haziran 1911	200
Kayaoğlu Ahmet	Gardiyan	28 Temmuz 1910	160

1912 senesinde hapishanede iki gardiyan dışında başka bir görevli bulunmamaktadır. Görevlilerin aldıkları maaşlara baktığımızda sancak merkezinde bulunan hapishaneye oranla daha az olduğu görülmektedir. Aynı tarihte hapishanede cinayet suçundan mahkûm yalnızca beş kişi vardır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁸¹⁹. 1914 senesi Ekim ayında hapishanede; cünha suçundan iki erkek mahkûm ve altı tutuklu vardır⁸²⁰. Kasım ayında ise cinayet suçundan iki mahkûm, altı da tutuklu vardır⁸²¹.

Tablo 4. 50. 1915 senesi Haziran Ayı Atina Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸²²

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	10	-	10
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-

⁸¹⁶ DH.MB.HPS, 86/27, H.1331.

⁸¹⁷ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁸¹⁸ DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

⁸¹⁹ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁸²⁰ DH.MB.HPS,M, 17/32, H.1332.

⁸²¹ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1332.

⁸²² DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

Toplam	-	-	-	Toplam	10	-	10

1915 senesinde Atina Hapishanesinde 10 erkek tutuklu bulunmaktadır. Bunların tamamı cinayet suçu iddiasıyla tutuklanmış, cezalarının belirlenmesini beklemektedirler. Hapishanede hiç mahkûm bulunmaması, yine suçu kesinleşen kişilerin başka hapishanelere nakledildiğini veya mahkûmiyetlerini tamamlayan kişilerin tahliye olduğunu göstermektedir.

4.3.3. Hopa Hapishanesi

Hapishaneye ait ilk kayıtlardan biri 1904 yılına aittir. 22 Aralık 1904'te yapılan teftiş neticesinde hapishanenin sağlık şartlarına uygun olmadığı müfettişlikçe bildirilmiş ve gereğinin yapılması istenmiştir⁸²³. Bunun üzerine yeni bir hapishane yapılması gündeme gelmiştir. 20 Kasım 1910 tarihinde Hopa Hapishanesinin yeniden inşa edilmesine karar verilmiştir. Yapılan keşifnameye göre hapishanenin; hükümet konağının güneyinde, bir kat olarak kargir, duvarının kalınlığı 75 santimetre olarak inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Yeniden inşa edilen hapishanede bir de tevkifhane bulunacak ve tevkifhane hariç bütün kapılar kestane tahtasından, avlusu taş döşenecek şekilde yapılacaktır⁸²⁴. Aradan bir yıl geçmesine rağmen maddi imkânsızlıklar nedeniyle bir türlü inşaata başlanamamıştır. 1911 senesi Eylül ayında inşaata başlanabilmiş ancak bu kez de arazinin hapishane yapılması için uygun bir yer olmaması gerekçesiyle durdurulmuştur⁸²⁵.

Hapishanenin yeniden inşası bir türlü mümkün olmamıştır. Var olan eski hapishanede ise kadınlara ait bir bölüm yoktur. Bir odadan ibaret olduğu için de mahkûm sayısının arttığı dönemlerde jandamalara ait olan oda da hapishane olarak kullanılmıştır. Bulaşıcı bir hastalık ortaya çıkarsa da yine aynı yöntemle mahkûmlar ayrılmaktadır. 1913 senesi Aralık ayında 25 erkek ve yedi kadın mahkûm bulunmaktadır⁸²⁶. Muhtemelen kadın mahkûm olduğunda da jandarmalara ait olan odada tutuldukları veya kiralama yoluyla bir yer temin edildiği düşünülmektedir.

⁸²³ DH.TMIK.S, 56/10, H.1322.

⁸²⁴ DH.MB.HPS, 36/16, H.1328.

⁸²⁵ DH.MB.HPS, 34/28, H.1329.

⁸²⁶ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

Tablo 4. 51. 1912 Senesi Kasım Ayı Hopa Hapishanesinin Görevlileri⁸²⁷

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Ahmet Efendi	Ser Gardiyan	30 Haziran 1908	200
Osman Efendi	Gardiyan	8 Nisan 1911	160

Hopa kazasında 1912 senesi Kasım ayında iki görevli bulunmaktadır. Başgardiyan olarak görev yapan Ahmet Efendi 200 kuruş, Osman Efendi ise 160 kuruş maaş almaktadır.

Tablo 4. 52. 1913 Senesi Haziran Ayı Hopa Hapishanesi Görevlileri⁸²⁸

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
Ahmet Ağa	Sergardiyan	30 Haziran 1908	200
Osman Efendi	Gardiyan	3 Nisan 1911	160
Ali Efendizade Ahmet Efendi	Sergardiyan	23 Nisan 1912	200
Kara Osman oğlu Mevlüt	Gardiyan	4 Kasım 1912	160

1912 senesi Mart ayından 1913 Haziran ayına kadar hapishanede görevli Osman Efendi ve Ahmet Ağa gitmiş yerine iki yeni görevli gelmiştir. Aldıkları maaşlarda bir değişiklik görülmemektedir.

Tablo 4. 53. 1914 senesi Kasım Ayı Hopa Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸²⁹

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	-	-	-
Cünha	3	-	3	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	3	-	3	Toplam	2	-	2

1914 senesi Ekim ayında cünha suçundan üç mahkûm ve iki tutuklu vardır⁸³⁰. Mahkûm ve tutukluların tamamı erkektir. Bir ay sonra da mahkûm ve tutuklu sayısı değişmemiştir.

⁸²⁷ DH.MB.HPS. 88/22, H.1330.

⁸²⁸ DH.MB.HPS, 148/81, H.1331.

⁸²⁹ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1332.

⁸³⁰ DH.MB.HPS,M, 17/32, H.1332.

4.4. Gümüşhane Sancağı'nda Hapishaneler

Gümüşhane Sancağı'nda Gümüşhane, Kelkit, Şiran ve Torul Hapishanesi olmak üzere dört hapishane bulunmaktadır. Gümüşhane Sancağının merkez hapishanesi Gümüşhane Hapishanesidir.

4.4.1. Gümüşhane Hapishanesi

Gümüşhane Hapishanesi devlete ait bir yapı olmayıp kiralanmıştır. 1913 senesi Aralık ayında 33 erkek mahkûmu barındırmaktadır. Kadınlara ait bir koğuşu yoktur. Hükümet konağı yakınlarında yeniden inşa edilmesi kararlaştırılmıştır. Yapılan keşfe göre yeni inşa edilecek olan hapishanenin maliyeti 18.400 kuruştur⁸³¹.

Tablo 4. 54. 1912 senesi Eylül Ayı Gümüşhane Hapishanesinin Görevlileri⁸³²

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (Kuruş)
Hüseyin Avni Efendi	Hapishane Müdürü	14 Nisan 1910	400
Mehmed Efendi	Hapishane Katibi	---- 1910	160
Şakir Efendi	Sergardıyan	19 Şubat 1809	200
Süleyman Ağa	Gardıyan	29 Mayıs 1899	160
Mehmed Hamdi Ağa	Gardıyan	29 Ağustos 1900	160
Nuri Çavuş	Gardıyan	30 Temmuz 1912	160
Süleyman Çavuş	Gardıyan	11 Haziran 1912	160

Hapishanede 1912 senesi Eylül ayında yedi görevli bulunmaktadır. En yüksek maaşı alan hapishane müdürüdür. Hüseyin Avni Efendi 400 kuruş maaş almaktadır. Aldığı maaş Trabzon ve Rize Hapishane müdürlerinden 50 kuruş daha azdır. Hapishane kâtibi olarak Mehmed Rıfkı Efendi ise katib olarak görevli olup 120 kuruş maaş almaktadır. Katibler maaşı olarak da diğer hapishanelerdeki katiblerden daha az bir ücret almaktadır. Hapishanede dört gardıyan görev yapmaktadır. Gardıyan maaşları da diğer hapishanelere oranla 20 kuruş daha düşüktür.

Tablo 4. 55. 1912 Senesi Kasım Ayı Gümüşhane Hapishanesinin Görevlileri⁸³³

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (Kuruş)
Hüseyin Avni Efendi	Hapishane Müdürü	14 Nisan 1910	400

⁸³¹ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁸³² DH.MB.HPS, 88/22, H.1330.

⁸³³ DH.MB.HPS. 88/22/7. H.1329.

Mehmed Rıfıkı Efendi	Hapishane Katibi	18 Şubat 1911	120
Şakir Efendi	Gardiyan	20 Mayıs 1907	200
Süleyman Ağa	Gardiyan	29 Mayıs 1899	160
Mehmed Hamdi Ağa	Gardiyan	29 Ağustos 1900	160
Nuri Çavuş	Gardiyan	30 Temmuz 1912	160
Recep Ağa	Gardiyan	11 Haziran 1912	160

1912 senesi Kasım ayında hapishanede gardiyanlardan Süleyman Çavuş'un yerini Recep Ağa almıştır. Hapishane Kâtibi Mehmed Efendi yerine Mehmed Rıfıkı Efendi atanmış ve daha az bir maaş verilmiştir. Diğer görevlilerde bir değişiklik olmamıştır.

Tablo 4. 56. 1912 senesi Nisan Ayı Gümüşhane Hapishanesinin Görevlileri⁸³⁴

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (Kuruş)
Hüseyin Avni Efendi	Hapishane Müdürü	14 Nisan 1910	400
Mehmed Efendi	Hapishane Katibi	---- 1910	160
Şakir Efendi	Sergardiyan	19 Şubat 1809	200
Süleyman Ağa	Gardiyan	29 Mayıs 1899	160
Mehmed Hamdi Ağa	Gardiyan	29 Ağustos 1900	160
Ahmet Ağa	Gardiyan	14 Aralık 1910	160
Kalaset Efendi	Gardiyan	29 Aralık 1910	160

Hapishanede Nisan ayı içerisinde Nuri Çavuş ve Recep Ağa yerine Ahmet Ağa ve bir Gayrimüslim olan Kalaset Efendi atanmıştır. Mayıs ayı içerisinde Recep Efendi tekrardan gardiyan olarak atanmıştır. Böylece Hapishanede çalışan kişi sayısı sekize yükselmiştir⁸³⁵.

1912 senesinde Gümüşhane Sancağı Hapishanesinde cinayet suçundan 49, cünha suçundan altı, toplamda 55 mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁸³⁶. 1914 Ekim ayında hapishanede cinayet suçundan 14, cünha suçundan ise bir erkek mahkûm, 75 de tutuklu bulunmaktadır.

Tablo 4. 57. Gümüşhane Hapishanesi 1914 senesi Kasım Ayı Mahpus Sayısı⁸³⁷

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam

⁸³⁴ DH.MB.HPS. 88/22/14. H.1330.

⁸³⁵ DH.MB.HPS. 88/22/14. H.1330.

⁸³⁶ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁸³⁷ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1332.

Cinsi							
Cinayet	13	-	13	Cinayet	75	-	75
Cünha	1	-	1	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	14	-	14	Toplam	75	-	75

Tablo 4. 58. Gümüşhane Hapishanesi 1914 senesi Temmuz Ayı Mahpus Sayısı⁸³⁸

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	13	-	13	Cinayet	34	2	36
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	7	-	7	Kabahat	-	-	-
Toplam	20	-	20	Toplam	34	2	36

1914 senesi Kasım ayında 14 mahkûm, 75 tutuklu bulunmaktadır. Temmuz ayında 20 erkek mahkûm, 34 erkek ve iki de kadın olmak üzere 36 tutuklu bulunmaktadır.

Tablo 4. 59. 1915 senesi Haziran Ayında Gümüşhane Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸³⁹

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	2	-	2	Cinayet	34	5	39
Cünha	1	-	1	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	3	-	3	Toplam	34	5	39

1915 senesi Mart ayında; Gümüşhane Hapishanesinde toplamda üç mahkûm, 39 tutuklu bulunmaktadır. Hapishanede cinayet suçundan tutuklu bulunan 32 erkek, beş kadın vardır. Mahkûmlardan ikisi cinayet suçuyla, bir tanesi ise cünha suçundan hüküm giymiştir. Mahkûmlar arasında kadın bulunmamaktadır⁸⁴⁰.

⁸³⁸ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁸³⁹ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333.

⁸⁴⁰ DH.MB.HPS. M, 22/8, H.1333

4.4.2. Kelkit Hapishanesi

Hapishane binası hükümete aittir. Kadınlara ait bir kısım yoktur ve kadınlar için 49 kuruşa ev kiralanmıştır. Hükümet konağı müstemilatında iki koğuş dışında bir de gardiyanlar için oda bulunmaktadır. Harab bir durumdadır ve tamiri ile işlevini devam ettirilmesi mümkün değildir. Bir miktar masraf yapılarak tabanı yükseltilmiş ve rutubete biraz olsun çözüm bulunmuştur. 1913 senesi Aralık ayında 30 erkek tutuklu ve beş erkek, bir de kadın mahkûm bulunmaktadır⁸⁴¹.

1912 senesinde Kelkit Hapishanesinde cinayet suçundan üç, cünha suçundan bir, toplam dört mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁸⁴².

Tablo 4. 60. 1914 senesi Temmuz Ayı Kelkit Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸⁴³

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	26	1	27	Cinayet	1	-	1
Cünha	4	-	4	Cünha	-	-	-
Kabahat	6	-	6	Kabahat	-	-	-
Toplam	36	1	37	Toplam	1	-	1

Hapishanede 1914 Ekim ayında; cinayet suçundan 24, cünha suçundan iki, kabahat suçundan ise 20 mahkûm, 29 da tutuklu bulunmaktadır⁸⁴⁴.

Tablo 4. 61. 1914 senesi Kasım Ayı Kelkit Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸⁴⁵

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	24	-	24	Cinayet	29	-	29
Cünha	1	1	2	Cünha	-	-	-
Kabahat	20	-	20	Kabahat	-	-	-
Toplam	45	1	46	Toplam	29	-	29

⁸⁴¹ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332.

⁸⁴² DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁸⁴³ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁸⁴⁴ DH.MB.HPS,M, 17/32, H.1332.

⁸⁴⁵ DH.MB.HPS. M, 19/6, H.1333.

1914 Kasım ayında cinayet suçundan 24, cünha suçundan iki ve kabahatten 20 kişi bulunmaktadır. Tutuklu sayısı ise 29'dur.

Tablo 4. 62. 1915 senesi Mart Ayı Kelkit Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸⁴⁶

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	3	4	7
Cünha	7	-	7	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	7	-	7	Toplam	3	4	7

1915 senesi Mart ayında Kelkit Hapishanesinde, yedi mahkûm ve yedi tutuklu bulunmaktadır. Mahkûmların tamamı erkek olup, tutuklulardan dördü kadındır. Mahkûmların cünha suçundan ceza aldıkları görülmüştür. Tutuklu olup cezası belli olmayanlar ise cinayet suç türünden tutuklanmışlardır.

4.4.3. Şiran Hapishanesi

Şiran hapishanesi ile bilgiler oldukça sınırlıdır. Hapishane, hükümet konağı müstemilatında küçük ve rutubetli bir odadan oluşmaktadır. Hükümet konağı haricinde ve yine devlete ait olan bir arazi üzerine yeniden inşa edilmesi gerekli görülmüştür. Hapishanede 1913 senesi Aralık ayında dokuz erkek tutuklu, iki erkek bir de kadın toplam üç mahkûm bulunmaktadır⁸⁴⁷.

Tablo 4. 63. 1913 Senesi Temmuz Ayı Şiran Hapishanesinin Görevlileri⁸⁴⁸

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (Kuruş)
Akif Efendi	Ser Gardiyan	19 Ekim 1894	200
Ramazan	Gardiyan	23 Mayıs 1912	160

Şiran Hapishanesinde 1912 Kasım ayında iki görevli bulunmaktadır. Başgardiyan olarak görev yapan Akif Efendi 200, gardiyan Ramazan ise 160 kuruş maaş almaktadır.

⁸⁴⁶ DH.MB.HPS.M, 22/8, H.1333.

⁸⁴⁷ DH.MB.HPS.M, 11/25, H.1332.

⁸⁴⁸ DH.MB.HPS. 88/22, H.1329

1912 senesinde Şiran Hapishanesinde cinayet suçundan bir, cünha suçundan üç toplamda dört mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁸⁴⁹.

Tablo 4. 64. 1914 senesi Temmuz Ayı Şiran Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸⁵⁰

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	9	-	9
Cünha	52	20	72	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	52	20	72	Toplam	9	-	9

1914 senesi Temmuz ayında cünha suçundan 52 erkek, 20 kadın mahkûm, cinayetten dokuz erkek tutuklu bulunmaktadır. 1914 senesi Ekim ayında ise; 17 cünha mahkûmu, 17 de tutuklu vardır⁸⁵¹. Kasım ayında tutuklu sayısı değişmemiş, cinayet suçundan 10 erkek, bir kadın, cünha suçundan 19 erkek mahkûm olduğu görülmüştür⁸⁵².

4.4.4. Torul Hapishanesi

Torul Hapishanesi hükümet malı olup, kadınlara ayrılmış bir bölümü bulunmamaktadır. Hapishane hükümet konağı alt katında oldukça karanlık bir odadan ibarettir. Odanın penceresi bile olmadığı için ışık alamamakta ve en azından iki pencere açılması ve tamir edilerek biraz olsun yaşanabilecek bir yer haline getirilmesi istenmiştir. Hükümet konağı civarında bir arazi üzerine yeni bir bina inşa edilmesi düşünülmüşse de maddi imkânlar buna olanak vermemiştir⁸⁵³.

Tablo 4. 65. 1913 Senesi Temmuz Ayı Torul Hapishanesinin Görevlileri⁸⁵⁴

İsmi	Görevi	Tarih	Maaşları (guruş)
İsmail Efendi	Ser Gardiyan	3 Ağustos 1908	200

⁸⁴⁹ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁸⁵⁰ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁸⁵¹ DH.MB.HPS,M, 17/32, H.1332.

⁸⁵² DH.MB.HPS,M, 19/6, H.1332.

⁸⁵³ DH.MB.HPS,M, 11/25, H.1332. Bkz, EK:XIV.

⁸⁵⁴ DH.MB.HPS. 88/22, H.1329

Mustafa Ağa	Gardiyan	13 Ağustos 1898	160

1913 senesinde hapishanede bir gardiyan ve bir başgardiyan olmak üzere iki görevli bulunmaktadır. Başgardiyan İsmail Efendi 200 kuruş, gardiyan Mustafa Ağa ise 160 kuruş maaş almaktadır.

1912 senesinde Torul Hapishanesinde cinayet suçundan dokuz, cünha suçundan iki, toplam 11 mahkûm bulunmaktadır. Diğer suç türlerine ait mahkûm veya mevkuf bulunmamaktadır⁸⁵⁵.

Tablo 4. 66. 1914 senesi Temmuz Ayı Torul Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸⁵⁶

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	11	1	12
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	-	-	-	Toplam	11	1	12

Torul hapishanesinde 1914 Temmuz ayında yalnızca 12 tutuklu vardır. Bunlardan biri kadın 11'i erkektir. 1914 senesi Kasım ayında; beş cünha mahkûmu ve 18 tutuklu vardır⁸⁵⁷.

Tablo 4. 67. 1915 senesi Haziran Ayı Torul Hapishanesi Mahpus Sayısı⁸⁵⁸

Mahkûmlar				Mevkûflar			
Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam	Suçun Cinsi	Erkek	Kadın	Toplam
Cinayet	-	-	-	Cinayet	10	-	10
Cünha	-	-	-	Cünha	-	-	-
Kabahat	-	-	-	Kabahat	-	-	-
Toplam	-	-	-	Toplam	10	-	10

⁸⁵⁵ DH,MB,HPS, 143/68, H.1330.

⁸⁵⁶ DH.MB.HPS. M, 16/58, H.1332.

⁸⁵⁷ DH.MB.HPS,M, 19/6, H.1332.

⁸⁵⁸ DH.MB.HPS.M, 22/8, H.1333.

Torul Hapishanesinde kabahat ve cünha suçlarından mahkûm ve tutuklu bulunmayıp, yalnızca cinayet suç türüne ait 10 erkek tutuklu bulunmaktadır⁸⁵⁹.

Gümüşhane Sancağı'nda toplam dört hapishane binası bulunmaktadır. Bunlar arasından fiziki durumu en iyi olan Gümüşhane Hapishanesi'dir. Binaların fiziki yapıları ile ilgili bilgilere bakıldığında sağlık şartlarından yoksun oldukları anlaşılmaktadır. Hapishanelerin tamamı sağlık açısından yetersizdir. Hapishanelerin doluluk oranı diğer sancaklara oranla azdır. Bu nedenle büyük bir izdiham yaşanmamıştır.

4.5.Canik Sancağı'nda Hapishaneler

Canik Sancağı'ndaki hapishanelerle ilgili bilgiler oldukça sınırlıdır. Sancakta Samsun, Terme, Fatsa, Çarşamba ve Ünye kazalarında hapishane bulunmaktadır. Hapishanelere ait sual ve izahat varakaları, yoklama cetvelleri bulunmadığından yalnızca resmi yazışmalardan elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

4.5.1. Samsun Hapishanesi

Samsun hapishanesinin ne zaman açıldığı kesin olarak bilinmemekle birlikte, XIX. yüzyılın ortalarında açıldığı tahmin edilmektedir. Nitekim hapishaneye ait kayıtlardan biri olan 14 Kasım 1858 tarihli belge, binanın bu tarihten önce açıldığını ancak ihtiyaçları karşılamada yetersiz kaldığını göstermektedir.⁸⁶⁰ Eski bir yapı olan hapishanenin yeniden inşa edilmesi için sancak yönetimi ile İstanbul arasındaki yazışmalar uzun yıllar devam etmiştir. Hapishanenin yeniden yapılması ilk kez 1889 tarihinde gündeme gelmiştir. 1889 tarihinde Samsun'da bulunan hapishanenin eski bir halde olmasından dolayı binada pek çok hastalığın ortaya çıkması yeni bir binanın yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Canik mutasarrıfı, 4 Nisan 1889 tarihinde Dâhiliye Müsteşarlığına gönderdiği yazıda, 1300 lira masrafla yeni binanın yapılabileceğini söyleyerek bunun için yardım talebinde bulunmuştur⁸⁶¹. 28 Ağustos 1890 tarihinde Samsun kazasında bulunan hapishanenin harab bir halde ve yıkılmak üzere olması nedeniyle satılması, mülkiye ve askeriyeden oluşan bir komisyon tarafından uygun görülen başka bir mahalde yeniden inşa edilmesi kararlaştırılarak,

⁸⁵⁹ DH.MB.HPS.M, 22/8, H.1333.

⁸⁶⁰ A.MKT.MHM., 146/6, H.1275.

⁸⁶¹ Y.PRK.DH, 3/30, H.1306.

eski hapishane binasının satışından elde edilecek meblağın bu yeni hapishane için harcanması planlanmıştır⁸⁶².

Yeni hapishanenin bir türlü inşa edilememesi nedeniyle en azından var olan eski binada bir takım düzenlemeler yapılarak hapishane ayakta tutulmaya çalışılmıştır. Canik kazasının güney kısmına inşa edilmiş olan Samsun Hapishanenin iç kısmında ayrı ayrı bölümler bulunmamaktadır. Cünha ve kabahat suçlularının tamamı Vilayetdeki diğer hapishanelerde olduğu gibi aynı koğuştaki yer almaktadır. Binada tek bir koğuş içerisinde 300'den fazla mahkûm birarada yaşamaktadır. Gereğinden fazla mahkûmun bir arada bulunması ise salgın hastalıkların ortaya çıkmasına uygun bir ortam hazırlamıştır. Hapishanede; tutuklular için 4 koğuş bulunmakta ve koğuşların tavanlarının çok sağlam olmaması nedeniyle zaman zaman firar olayları yaşanmaktadır. Bu dört koğuşun üzerine bir kat daha çıkılarak mahkûmlar için yeni bir alan oluşturmak ve tutukluların firarını önlemek amaçlanmıştır. Planlanan inşaatın bedeli ise 39770 kuruştur. Aynı tarihte Terme'de 22540 kuruşa, Ünye'de 73880 kuruşa, Fatsa'da 28635 kuruşa yeni bir hapishane yapılmasına karar verilmiştir⁸⁶³.

13 Haziran 1914 tarihinde hapishanenin gereğinden fazla kalabalık olması nedeniyle izdihamı giderebilmek için önlemler alınmıştır. Samsun Hapishanesi esesan 250 kişiyi barındırabilecek bir durumdayken hapishanedeki mahkûm ve mevkuf sayısı 500'ü geçmiştir. Kapasitesinin üzerinde mahkûmun bir arada bulunması birçok sağlık sorununu beraberinde getirmiş ve bulaşıcı bir hastalığın ortaya çıkmasından korkulmuştur. Hapishanedeki izdihamı hafifletmek için çözüm aranmış ve mahkûmların bir kısmının bölgede müsait olan hapishanelere nakledilmelerine karar verilmiştir⁸⁶⁴.

Samsun Hapishanesindeki kayıtlara yansıyan asayiş sorunları firar olaylarıyla ilgilidir. 28 Aralık 1908 tarihinde Canik hapishanesinde bazı mahkûmlar, tünel açmak suretiyle firara teşebbüs etmişler ancak yakalanmışlardır⁸⁶⁵. Dâhiliye Nezareti; mahkûmların bu teşebbüsleri için ne kadar uzunlukta bir tünel açtıkları ve ne kadar toprak çıkardıkları gibi meseleler hakkında Trabzon Vilayetinden bilgi

⁸⁶² DH.MKT, 1755/136/1, H.1308.

⁸⁶³ DH.TMIK.S, 16/93, H.1315.

⁸⁶⁴ DH.MB.HPS, 150/38, H.1332.

⁸⁶⁵ DH.MKT, 2698/66, H.1326.

istemiş, tekrar böyle bir sorunun yaşanmaması için gerekli önlemlerin alınması istenmiştir⁸⁶⁶. 15 Kasım 1909 tarihinde hapishanede tekrar firar olayları yaşanması, alınan tedbirlerin firar olaylarını önlemekte yetersiz kaldığını göstermektedir. Hapishanede henüz mahkemeleri görülmediğinden tutuklu olarak bulunan; Ünyeli Mevlüd ve Hüseyin, Çarşambalı Şükrü ve Refiği Yuvan, Sait ve Sabri firar etmişlerdir. Kaçanlar arasından yalnızca Yuvan yakalanmıştır. Dâhiliye Nezareti'nden gönderilen telgrafta tutukluların kaçmasına sebebiyet veren memurların cezalandırılması istenmiştir⁸⁶⁷.

4.5.2. Bafra Hapishanesi

Bafra kazasında yeni bir hapishane yapılmadan önce Hükümet konağının bir bölümü hapishane olarak kullanılmaktadır. Hükümet binası içinde hapishane ve tevkifhane olarak kullanılan kısım sağlık koşulları bakımından mahkûmların uzun süre kalmalarına elverişli olan bir yer değildi⁸⁶⁸. Bu nedenle kaza idaresince yeni bir binanın yapılması gerekli görülüyordu. 1893 Eylül ayında yeni binanın inşası için keşif çalışmaları başlamışsa da yeni binanın hangi tarihte inşa edildiği kesin olarak bilinmemektedir. Ancak 1911 Ekim ayında Bafra hapishanesinde yapılması planlanan tamirat için hazırlanan keşif defterinde hapishanenin yeniden inşa edildiğine dair ifadelerin yer alması binanın tahmini olarak XIX. yüzyılın sonlarında yapıldığını göstermektedir⁸⁶⁹. 1898 tarihinde yapılan bir teftişte hapishanenin sağlık şartlarına uygun ve mahkûm ve tutukluları barındırmaya müsait bir yer olarak görülmesi binanın 1898 öncesinde yapılmış olduğunu kanıtlamaktadır⁸⁷⁰. Yeni yapılan bina iki kat olup, mahkûmlar ve tutuklular için ayrı koğuşlar oluşturulmuştur. Kadınlara ait 2 odadan oluşan ayrı bir hapishane bulunmaktadır⁸⁷¹.

13 Mart 1907 tarihinde hapishanede toplam 19 mahkûm ve tutuklu bulunmaktadır. Mâhkumlar arasında en uzun süre hapis cezasına çarptırılan kişinin ise bir yıl ceza aldığı görülmektedir⁸⁷². Hapishanede, 1913 senesi Aralık ayında ise

⁸⁶⁶ DH.MKT, 2698/66, H.1326.

⁸⁶⁷ DH.MUİ, 35/1/23, H.1327.

⁸⁶⁸ DH.MKT, 1387/5, 1304.

⁸⁶⁹ ML.EEM, 875/19, H.1327.

⁸⁷⁰ DH.TMIK.S, 16/93, H.1315.

⁸⁷¹ DH.MB.HPS.M, 10/4, H.1332.

⁸⁷² ZB, 708/75, H.1325.

27 erkek, iki kadın olmak üzere toplam 29 mahpus bulunmaktadır⁸⁷³. Hapishane bir süre gardiyansız olarak idare edilmişse de⁸⁷⁴ 5 Haziran 1912 tarihinde hapishanede bir gardiyan ve bir başgardiyanın görev yaptığı anlaşılmaktadır⁸⁷⁵.

Bafra'da yeniden inşa edilen binanın genel durumuna baktığımızda vilayetin farklı kazalarında bulunan hapishanelere göre daha iyi durumda olduğunu söyleyebiliriz. Binanın iki katlı olmasından; mahkûmların yer sıkıntısı çekmeden izdiham yaşanmayan bir ortamda kaldıkları anlaşılmaktadır. Binada kadın mahkûmlar için iki odanın bulunması oldukça önemli olup, binanın Hapishaneler Nizamnamesine uygun olarak yapıldığını göstermektedir.

4.5.3.Çarşamba Hapishanesi

Çarşamba hapishanesinin hangi tarihte açıldığı bilinmemekle birlikte, 1895 tarihinde yeni bir hapishane yapılması için girişimlerde bulunulması hapishanenin eski bir halde olduğunu göstermektedir. 10 Kasım 1898 tarihinde hapishanenin inşa masraflarının karşılanması için halkın nakdi yardımda bulunacağına dair imza alınarak, keşif defterinin hazırlanması ve Dâhiliye Nezaretine gönderilmesi istenmiştir⁸⁷⁶. İnşaatın bedeli ise 36141 kuruştur⁸⁷⁷. Bir hapishane yapılması 1898 tarihinde düşünülmüşse de 1905 tarihinde inşaatın başlamasına ancak karar verilmiştir. Hapishanenin 2 Kasım 1905 tarihinde Hükümet Konağına yakın bir arazi üzerinde halkın yardımıyla yapılmasına karar verilmiştir⁸⁷⁸.

Sancak genelinde yapılan teftişler hapishanelerin fiziki yapısıyla ilgili önemli bilgiler vermektedir. 25 Aralık 1904'te Terme Hapishanesinden sonra Çarşamba Hapishanesinde de yapılan teftiş neticesinde hapishanenin sağlık şartlarına uygun olmadığı müfettişlikçe bildirilmiş ve gereğinin yapılması istenmiştir⁸⁷⁹. Bu bilgilerden hareketle hapishanenin vilayetteki diğer kaza hapishaneleriyle benzer bir yapıda olduğu söylenebilir. Çarşamba Bafra, Ünye ve Terme hapishanelerinde gardiyan ve memur olmadığından bütün işler zabtiye tarafından yapılmaktadır.

⁸⁷³ DH.MB.HPS.M, 10/4, H.1332.

⁸⁷⁴ DH.MKT, 303/50, H.1312.

⁸⁷⁵ DH.MB.HPS.M, 5/18, 1330.

⁸⁷⁶ DH.MKT, 2131/53, H.1316.

⁸⁷⁷ DH.TMIK.S, 16/93, H.1315.

⁸⁷⁸ DH.MKT, 1031/40, H.1323.

⁸⁷⁹ DH.TMIK.S, 56/12, H.1322.

Hapishanede memur ve gardiyan bulunmaması nedeniyle bazı yolsuzluklar ortaya çıkmıştır⁸⁸⁰.

4.5.4. Terme Hapishanesi

Terme hapishanesinin hangi tarihte açıldığı bilinmediği gibi fiziki yapısı hakkında bilgiler de oldukça sınırlıdır. Binanın 2 odadan oluştuğu ve kiralama usulüyle hapishaneye çevrildiği bilinmektedir. Hapishanenin fiziki şartlarının kötü olması firar olaylarına ortam hazırlamaktadır⁸⁸¹. 25 Aralık 1904'te yapılan teftiş neticesinde hapishanenin sağlık şartlarına uygun olmadığı müfettişlikçe bildirilmiş ve gereğinin yapılması istenmiştir⁸⁸². Bunun üzerine yeni bir hapishane yapılması için çalışmalar 1905 senesinde başlamışsa da gerekli meblağın bir türlü gönderilememesi nedeniyle bu mümkün olmamıştır⁸⁸³. Bu nedenle de kiralama usulüyle oluşturulan hapishanenin tamirat yapılarak ayakta tutulmaya çalışıldığı söylenebilir.

4.5.5. Fatsa Hapishanesi

Binanın hangi tarihte inşa edildiği tam olarak bilinmemekle birlikte XIX. yüzyıl ortalarında teşekkül edildiği düşünülmektedir. 1904 Eylül ayında Adliye Müfettişliğinden Dâhiliye Nezaretine bildirilen raporda hapishanenin dar ve sağlık açısından elverişsiz görülmesi ise bu durumu destekler niteliktedir⁸⁸⁴. Fatsa hapishanesi hükümet konağı müstemilatında yer almaktadır ve hükümete ait bir bina olmayıp kiralama usulüyle oluşturulmuştur⁸⁸⁵. Hükümet konağı dâhilindeki hapishanenin; biri jandarmalar, bir tanesi erkek mahkûmlar, bir tanesi de kadın mahkûmlar ve tutuklular için ayrılmış toplam üç odadan oluşan bir yapı olduğu anlaşılmaktadır⁸⁸⁶.

15 Kasım 1909 tarihinde hapishane ve tevkifhanede yapılan teftiş neticesinde binanın çok rutubetli olmasından dolayı bulaşıcı hastalıkların ortaya çıkmasına müsait, sağlık açısından elverişsiz bir mekân olduğu tespit edilmiştir. Mahkûmların

⁸⁸⁰ DH.MKT, 303/50, H.1312.

⁸⁸¹ DH.TMIK.S, 25/42, h.1317.

⁸⁸² DH.TMIK.S, 56/12/4, H.1322.

⁸⁸³ DH.TMIK.S, 58/50, H.1323.

⁸⁸⁴ DH.TMIK.S, 55/14, H.1322.

⁸⁸⁵ DH.MB.HPS.M, 10/4, H.1332.

⁸⁸⁶ DH.MB.HPS. 5/55, H.1332.

sağlıklı bir ortamda yaşayabilmeleri adına gerekli sıhhi tedbirlerin alınması ve hapishanenin insan sağlığını tehdit etmeyecek bir hale getirilmesi teftiş heyetince istenmektedir⁸⁸⁷. Tabi bu durum birçok kazada olduğu gibi burada da bütçe yetersizliği nedeniyle gerçekleştirilememiştir.

4.5.6. Ünye Hapishanesi

Ünye hapishanesi, Canik Sancağı'ndaki diğer hapishaneler gibi fiziki açıdan yetersiz ve sağlıksız bir haldedir. Binanın kiralama usulüyle oluşturulduğu bilinmektedir. Kadınlara ait hapishane ise bir hanenin kiralanmasıyla oluşturulmuştur. 1913 senesi Aralık ayında hapishanede 23 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplam 24 kişi bulunmaktadır⁸⁸⁸. Hapishanede başgardiyan ve gardiyan olmak üzere iki kişi görev yapmaktadır⁸⁸⁹.

Canik Sancağı'nda toplam 6 hapishane binası bulunmaktadır. Bunlar arasından Samsun Hapishanesi diğer hapishanelere göre fiziki açıdan daha iyi durumdadır. Sancak genelinde hapishanelerin genel durumları kötü olmakla birlikte binalar eski bir halde olduğundan yeniden yapılmaları gerekmektedir. Canik Sancağı'nda bulunan hapishanelerde üretim faaliyetleri yapıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Hapishanedeki mahkûm ve tutuklu sayıları ile ilgili bilgiler de diğer sancaklara oranla sınırlıdır. Hapishanelerde yapılan teftişlerle birlikte sağlık açısından kötü olan binaların ortaya çıkarılması oldukça önemlidir. Devletin hapishanelerin durumunun farkında olmasını sağlayan bu tür uygulamalar aynı zamanda alınması gereken tedbirleri de ortaya çıkarmaktadır. Devletin hapishanelerin durumunu iyileştirmek için yapması gereken düzenlemeler maddi anlamda büyük bir yük getireceğinden bir anda bütün binaların onarımı veya daha sağlıklı bir hale getirilmesi mümkün olamamıştır.

⁸⁸⁷ DH.MUI, 35/1,H.1327.

⁸⁸⁸ DH.MB.HPS.M, 10/4, H.1332.

⁸⁸⁹ DH.MB.HPS.M, 5/18, 1330.

SONUÇ

Osmanlı Devleti'nin 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'ndan yenik çıkması ve akabinde imzalanan Berlin Antlaşması XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarındaki asayiş olaylarında belirleyici olmuştur. Bu antlaşmaya göre; Osmanlı Devleti, Ermenilerin bulunduğu bölgelerde ıslahat yapmayı kabul ederken, yabancı devletler de Ermenilerin vasiliğini yapmak bahanesiyle Osmanlı Devletinin iç içlerine müdahale etme fırsatı bulmuşlardır. İhtilalci Ermeniler bölgede uzun yıllar boyunca çıkaracakları karışıklıkları planlayarak, gerekli hazırlıkları yapmışlardır. Yaptıkları hazırlıkların başında ev, dükkân ve arazilerinde yasak olan silah ve mühimmat biriktirmek gelir. Bunun yanı sıra Ermeniler, fesat komitelerini kurarak Batum'dan vapurla gelen postalarda kaçak yollarla getirdikleri gazete ve broşürleri dağıtarak soydaşlarını örgütlemeye başlamışlardır. Hazırlıklarını gizliden yürüterek, hem yüz yüze geldiklerinde hemde başka bölgelerdeki kişilerle mektuplar aracılığıyla haberleştiklerinde şifreler kullanmışlardır. Trabzon Vilayeti içerisinde özellikle Trabzon ve Gümüşhane kazaları Ermeni olayların yoğun olarak yaşandığı yerler olmuştur. Yabancı devletlerden özellikle Rusya ve İngiltere'den aldıkları destekle ülkenin hemen her yerinde olduğu gibi Trabzon'da da birçok Müslümanı katletmişlerdir. 1895 yılında yaşanan olaylar neyse ki kısa sürede bastırılabilmiş, olayların daha büyük boyutlara ulaşması engellenmiştir. Osmanlı Devleti sorunları çözmek adına her zaman hukuki çerçevede hareket etmiştir. Olaylarla ilgili alınacak tedbirlere karar verirken Ermeni cemaatinin ileri gelenlerinin de fikirlerinin alınması bunu göstermektedir. Alınan tebirlerle birlikte Ermeni hadiseleri bir süreliğine durdurulmuş, 1914 senesi içerisinde Osmanlı Devletinin savaşa girmesiyle birlikte Ermeniler, geride kalan halka karşı zulümlere başlamışlardır. Trabzon Vilayeti'nde de bunun örneklerine rastlanmıştır.

Milliyetçilik akımının etkisiyle ayaklanan ve Osmanlıya karşı bağımsızlık mücadelesi içine giren azınlıkların yabancı devletler tarafından desteklenmesi, Osmanlı Devleti'ni başka birçok problemle daha karşı karşıya bırakmıştır. Bütün bunların sonucunda Trablusgarp ve Balkan savaşlarının patlak vermesi, Balkan Savaşlarıyla birlikte Anadolu'ya yapılan göç, asker kaçaklarının artması, devleti dışta savaşlarla, içte asayiş meseleleriyle ilgilenmek durumunda bırakmıştır. Kaybedilen savaşların beraberinde gelen ekonomik çöküntü de topluma yansımış ve asayiş

olaylarını artırmıştır. Trabzon Vilayeti'nde de bütün bunların yansımaları gözlemlenmektedir. Firari askerler meselesi bu dönemde ortaya çıkmış ve devleti uzun süre meşgul etmiştir. Asker kaçaklarının yakalanmalarına kadar geçen sürede yeni suçlara karışmaları da güvenlik güçlerini daha sıkı önlemler almaya sevk etmiştir. Eşkıyalık ve kaçakçılık faaliyetlerinin artmasıyla birlikte bölgede güvenlik önlemleri artırılmış ancak alınan tedbirler sorunları tamamen ortadan kaldırmamıştır. Trabzon Vilayeti'nde karşılaşılan asayiş olaylarına çözüm olarak, bölgeye asker sevkıyatı yapılması, güvenlik önlemlerinin sıkılaştırılması özellikle kaçak şahısların biran önce yayakalanması için takibatların sıklaştırılması gibi önlemler alınmıştır. Bunların yanı sıra yerel yöneticiler de kaçakçılık, eşkıyalık faaliyetlerinin önlenmesi için ayrıca bir emek sarfetmişlerdir. Bütün bu çalışmalarda yararlılıkları görünen yöneticiler ve askerler ödüllendirilmiştir.

Dönemin siyasi olayları asayiş hadiselerinin oluşmasında önemli bir etkiye sahiptir. 1908 Aff-ı Umumi, 31 Mart vakasının yansımaları Trabzon Vilayeti'nde de görülmüştür. Aff-ı Umumiden yararlanmak isteyen mahkûmların hapisanelerden çıkmak için çıkardıkları karışıklıkların önlenmesi konusunda Trabzon Sancak merkezindeki hapisaneler başta olmak üzere Gümüşhane Hapishanesi'nin yönetimi yetersiz kalmış, hapisanelere asker sevk edilerek asayiş temin edilmiştir. 31 Mart vakasının Trabzon'da duyulmasından sonra İttihat ve Terakki taraftarlarının isyancılar aleyhinde yaptıkları propaganda ve gösteriler çok ciddi boyutlara ulaşmadan, yerel yöneticiler tarafından alınan tedbirlerle yatıştırılmıştır.

Bölgedeki misyonerlik faaliyetleri, Ermeni olaylarının çıkması ve Balkan Savaşları sırasında bölgedeki Ermeni ve Rumların, Rusya tarafından kışkırtılarak örgütlenmeleri açısından asayiş etkilemiştir. Trabzon Vilayeti kapsamındaki yöneticiler misyonerlik faaliyetlerinin yayılmasını engellemek amacıyla ilk olarak vilayet gümrüğüne Amerikan misyonerler tarafından gönderilen kitap ve haritaları toplattırması ve halkı bilgilendirme yoluna gidilmiştir. Rumlara yönelik bir katliamın yapılması beklenmişse de böyle bir durum söz konusu olmamıştır.

Suç ve suçlularla ilgili cetvellerden ve resmi yazışmalardan elde ettiğimiz bilgiler, bölgenin suç profilinde özellikle 1912-1914 yılları arasında bir artış olduğunu göstermiştir. 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı ve sonrasındaki süreçte suç miktarının oldukça az olduğu hatta vilayet nüfusuna oranla baktığımızda çok büyük

bir asayiş sorunu olmadığı söylenebilir. Bu dönemde, suç çeşitliliği açısından da cinayet, yaralama, hırsızlık gibi suçlar dışında pek bir suç kaydedilmemiştir. Bunun nedeni bize göre, suçların kayıtlara yansımamış olmasından veya cetvellerin düzenli olarak gönderilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Trabzon Vilayeti'nde, 1911 yılı itibarıyla Osmanlı Devleti'nin girdiği savaşlar ve alınan yenilgilerle birlikte suç miktarında bir artış gözlenmiştir. Suçlar arasında cinayet ve yaralama olayları sayıca fazla olmaya başlamış, rüşvet, kumar, eşkıyalık ve kaçakçılık olayları görülmeye başlamıştır. Cinayet vakalarının kişiler arasındaki husumet ve intikam düşünceleriyle meydana geldiği söylenebilir. Cinayet failleri büyük oranda firar etmiş, kaçak suçlular ileriki dönemlerde yakalanabilmiştir. Yaralama olayları da genellikle aile içindeki basit anlaşmazlıklar sonucunda meydana gelmiş, bir kısım ağır yaralama olayları ise ölümle sonuçlanmıştır. Suçların büyük bir bölümü kırsal alanlarda meydana gelmiştir. Hırsızlık suçlarının mekânları da varlıklı kişilerin evleri ve dükkânlarıdır. Hırsızlık suçlarının failleri de çoğunlukla aynı bölgedendir. Dışarıdan bir yerden gelip hırsızlık olaylarına karışanlar azdır. Bu kişiler mutlaka bölgede oturan yakınları vasıtasıyla veya arkadaşıyla beraber suçu işlemişlerdir. Gasp, darp ve yol kesme olayları genelde bir arada işlenmiştir. Bu suçların faili çoğunlukla eşkıyalardır ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına gelen giden yolcuların yollarını keserek eşya ve paralarını gasp etmişler direnen kişileri de darp etmişlerdir. Bölgede çocuk düşürme çok yaygın olarak işlenen bir suç değildir. Çocuk düşürme olaylarının faili genellikle kadınlardır. Nadiren de olsa erkeklerin suçlu olduğu çocuk düşürme olayları hamile kadınların darp edilmesi sonucunda vuku bulmuştur. Tecavüz suçu genç kızlara, kadınlara ve nadiren de olsa erkeklere karşı işlenmiştir. Kundaklama olaylarında ev ve bahçeler intikam düşüncesiyle hareket eden kişilerce yakılmıştır. Kadın ve kız kaçırma suçlarının büyük bir bölümü, evlilik amacıyla ailelerini ikna edemeyen gençler tarafından işlenmiştir. Bunun dışında kişiler arasındaki husumetler de kaçırma olaylarının başka bir nedenidir. Eşkıyaya yardım suçu işleyenler çoğunlukla eşkıyalar tarafından tehdit edilen kişilerce işlenmiştir. Sahte pasaport kullanmak suçu genellikle Ermeniler tarafından işlenmiştir. Rüşvet, sahtekârlık, serserilik, tehdit gibi suçlar çok fazla kayıtlara yansımamıştır.

Vilayet içerisinde Trabzon Sancağı'nda diğer sancaklara göre daha fazla suç işlenmiştir. Sancak içerisinde de Ordu, Giresun ve Trabzon suç profili yüksek olan

kazalardır. Lazistan Sancağı'nda Rize kazası en fazla suç işlenen kazadır. Gümüşhane Sancağı'nda ise suçların dağılımında kazalar arasında belirgin bir ayrım gözükmemektedir.

Trabzon Vilayeti'nde 1912 yılı içerisinde 431 suç kaydedilmiştir. 1913 senesinde 212, 1914 senesinde ise 113 suç kayıtlara yansımıştır. Suç miktarında giderek bir azalma olmuş gibi dörünse de burada suç cetvellerinin eksik olmasından dolayı bir azalma olduğunu belirtmek gerekir. Bu suç türleri içerisinde en fazla cinayet suçu bulunmaktadır. 1912 senesinde 159, 1913 senesinde 100, 1914 senesinde 41 öldürme suçu kaydedilmiştir.

Hapishaneler konusu asayiş, suç ve suçlular konularının bir tamamlayıcısı niteliğindedir. Trabzon Vilayetine bağlı sancak ve kazaların tamamında birer hapishane bulunmaktadır. Hapishanelerin genel itibarıyla bir katlı müstakil bir bina veya hükümet konağı bodrum katında yer alan birkaç odadan ibaret oldukları söylenebilir. Binalar, kapasitelerinin üzerinde dolu olmaları nedeniyle sağlık şartları bakımından yetersiz, rutubetli, güneş almayan yapılardır. Bu nedenle de çoğu zaman salgın hastalıklarla mücadele edilmesi amacıyla mahkûmlar başka mahallere taşınmıştır. Hapishanelerde görülen salgın hastalıkların başında verem, tifo, humma ve tufus gelmektedir. Erkek mahkûm ve tutuklu sayısı kadınlara oranla her dönemde daha fazla olmuştur. Kadınlara ait bazı hapishanelerde yer olmadığında kiralama usulüyle bir yer temin edilmiştir. Trabzon hapishanelerinde her türden suçlu ayını mekânda tutulmaktadır. İmparatorluk genelinde durum bu şekildedir. Cezası belirlenmeyenlerle mahkûmların ve kadın erkek ayrımının olması bile dönemin şartları düşünüldüğünde olumlu karşılanabilir. Hapishane görevlilerinin aldıkları maaşlar, kazalar arasında farklılık gösterebilmektedir. Örneğin Trabzon hapishanesindeki gardiyan 200 kuruş maaş alırken, Torul hapishanesinde görevli bir gardiyan 160 kuruş almaktadır. Kadın hapishanelerindeki görevliler de diğerlerinden daha az maaş almaktadır. Bu durum şüphesiz, hapishaneki mahkûm ve tutuklu sayısı ile doğru orantılıdır. Trabzon merkez hapishanesi dışında diğer hapishanelerde kadınlar için bir bölüm bulunsan bile kadın bir görevli veya onlarla ilgilenecek ayrıca bir görevli bulunmamaktadır. Trabzon merkez hapishanesi dışında hapishanelerin hiç birinde kadın gardiyanlar bulunmamaktadır. Mahkûmların yaşlarıyla ilgili bilgiler kaydedilmemiştir. Bunun yanı sıra çocuklarıyla birlikte kalan mahkûmlar da yoktur. Çocukların anneleriyle 6 yaşına kadar kalmalarına müsaade edilirken babalarıyla

kalmalarına müsaade edilmemektedir. Çocukların bakacak kimsesi olmaması durumunda da devlet tarafından maaş bağlanarak güvenilir bir ailenin yanına emanet olarak bırakılmaktadır. Hapishanelerdeki mahkûm ve tutuklular arasında Müslümanlar çoğunluktadır.

Trabzon Vilayet hapishanelerinin 1912 yılı itibariyle mahkûm ve tutuklu sayılarındaki artışla birlikte ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldığı söylenebilir. Zaten fiziki açıdan da yetersiz olmaları nedeniyle hemen her kazada yeni bir hapishane yapılması gerekli görülmüştür. Hapishanelerdeki sağlık şartlarının, personel maaşlarının ve fiziki durumun düzeltilebilmesi adına merkezi hükümet ve yerel yöneticiler tarafından alınan tedbirler kısa süreliğine çözüm getirmiş ancak uzun vadede benzer problemlerle karşılaşmıştır.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi

Adliye ve Mezahip (İ.AZN): 117/24, 45/17.

Bab-ı Asafî Mühimme Defteri (A.DVN.SMHM): 44/339

Bab-ı Ali Evrak Odası (BEO): 2491/186775, 224/16760, 765/57357, 2459/184358, 2459/184417, 2699/202405, 570/42717, 2183/163669, 430/32238,

Dâhiliye Emniyet-i Umûmiye Emniyet Şubesi (DH.EUM.EMN): 105/18, 66/30, 104/25, 104/30, 99/38, 64/27, 69/12, 74/22, 115/72, 115/18, 66/6, 88/9, 102/80, 61/25, 64/27, 66/34, 113/30, 115/33, 88/12, 86/21, 74/17, 74/22, 74/25, 74/26, 75/12, 77/29, 77/14, 78/28, 81/2, 81/34, 81/6, 81/22, 81/34, 84/1, 84/23, 85/32, 96/22, 98/16, 99/18, 31/13, 34/35, 35/10, 52/12, 35/13, 101/46, 103/5, 112/12, 112/11, 103/20, 103/24, 103/52, 103/44, 103/47, 104/4, 104/8, 104/12, 104/41, 104/49, 106/44, 99/32, 1/60, 96/23, 21/6, 23/7, 108/17, 94/33, 9/11, 18/7, 46/2, 41/06, 56/1, 65/11, 1/60, 18/10, 96/23, 21/6, 108/17, 94/33, 9/11, 18/7, 96/23, 21/6, 23/7, 108/17, 94/33, 9/11, 18/7, 56/1, 46/2, 84/49, 103/5, 106/43.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti İkinci Şube (DH. EUM. 2.

Şb): 68/56.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiye Müdüriyeti 5. Şube (DH. EUM. 5. Şb): 17/48.

Dâhiliye Nezâreti Emniyet-i Umûmiye Evrak Odası Kalemi (DH. EUM. VRK):

Dâhiliye Nezâreti Hapishaneler Müdüriyeti Evrakı (DH. MB. HPS): 154/27, 11/25, 141/51, 141/81, 142/53, 143/68, 7/6, 114/22, 114/22, 50/15, 144/32, 148/94, 51/42, 88/22, 85/6, 104/6, 104/11, 105/33, 49/1, 150/38, 54/20, 7/62, 55/87, 74/78, 3/14, 37/8, 142/11, 143/68, 88/22, 90/64, 96/48, 143/68, 44/25, 143/68, 144/32, 148/81, 1/27, 3/30, 3/44, 3/38, 73/55, 86/27, 36/16, 34/28, 150/38, 5/55.

Dâhiliye Nezâreti Hapishaneler Müdüriyeti Mütferrik Evrakı (DH. MB. HPS.

M): 154/27, 22/8, 19/36, 53/27, 16/58, 17/32, 11/22, 22/8, 85/6, 7/22, 7/22, 10/23, 8/74, 11/25, 17/32, 19/6, 22/8, 11/25, 16/58, 17/32, 19/6, 16/58, 22/8, 5/18, 10/4, 1 /2

Dâhiliye Nezâreti İdare Evrakı (DH. İD): 116/65, 27/8, 159/55.

Dâhiliye Hukuk (DH.H.): 41/62, 68/18, 68/27.

Dâhiliye Nezâreti Mektubî Kalemî (DH. MKT): 1518/11, 1592/70, 1791/87, 1827/7, 2736/97, 2021/24, 2023/42, 269/41, 50/11, 2838/67, 1791, 41, 97/18, 93/30, 1752/121, 1777/11, 2784/72, 2692/24, 2179/12, 1927/91, 1969/31, 2827/88, 2752/64, 2691/49, 2752/64, 2781/52, 171/45, 2802/90, 481/66, 579/72, 2698/66, 2131/53, 1031/40, 303/50, 1485/121, 1497/113, 1554/80, 1514/67, 1511/57, 1561/118, 1614/89, 1636/10, 1640/16, 142/43, 346/15, 356/23, 2152/56, 482/37, 865/16, 706/12, 738/19, 1028/11, 1168/35, 1209/7, 2840/37, 2868/18, 2072/77, 1388/52, 1476/44, 395/15, 79/44, 1644/40, 1653/25, 1387/5, 303/50, 1291/79, 1429/70, 1439/95.

Dâhiliye Nezâreti Muhaberât ve Tensikât Müdiriyeti Evrakı (DH. EUM. MTK): 80/29, 75/40, 81/51, 81/57, 81/59, 81/60, 81/66, 81/67, 81/73, 81/74, 81/75, 20/19, 50/6, 29/22, 67/29, 68/12, 68/24, 50/4, 47/11, 50/6, , 41/06, 1600/55, 1491/110.

Dâhiliye Nezâreti Muhaberât-ı Umûmiye İdaresi Evrakı (DH. MUI): 93/66, 40/1, 2/11, 79/27, 125/42, 35/1, 36/29, 133/106, 24/10, 17/3.

Dâhiliye Nezâreti Mütenevvia Kısmı Evrakı (DH. MTV): 55/48.

Dâhiliye Nezâreti Şifre Kalemî Evrakı (DH. ŞFR): 137/79, 144/87, 144/74, 156/115, 157/17, 164/83, 182/84, 195/51, 213/112, 332/97, 328/101, 384/81, 385/126, 440/94, 442/89, 46/53, 46/107, 448/95, 49/141, 517/32, 478/90, 403/101, 217/31, 337/72, 144/81, 426/40, 54/87, 54/287, 55/18, 186/107.

Dâhiliye Nezâreti Tahrirât Kalemî Evrakı (DH. EUM. THR): 91/22.

Dâhiliye Nezâreti Muhasebe Kalemî (DH.EUM.MH) : 110/23.

Dâhiliye Muamelat (DH. TMIK. M): 22/51, 16/64, 14/57, 36/12, 40/37, 50/28, 50/96, 103/13, 198/2, 222/35, 225/57, 86/72, 97/67, 102/32, 102/59, 103/68, 104/21, 109/46, 154/4, 159/34, 171/3, 171/22, 172/36, 97/67, 113/51, 126/43, 143/2, 148/62, 58/6, 8/64, 186/23, 114/52.

Dâhiliye Maruzatı (Y.PRK.DH): 3/30.

Dosya Usulü İrâdeler Tasnifi (İ. DUİT): 78/31.

Hariciye Tahrirat (HR.TH): 146/97, 64/13, 230/93, 233/27, 243/6, 154/99, 372/12.

Hariciye İrade (HR.İD): 2029/61.

Hariciye Siyasi (HR.SYS): 2834/1, 2834/1, 2812/4, 82/89, 2790/9, 2889/67.

Islahat (DH.TMIK.S) : 64/44, 51/39, 16/93, 56/10, 60/12, 56/10, 16/93, 56/12, 55/14, 25/42, 58/50.

İbnülemin, Dâhiliye (İE.DH) : 6/609.

İrade, Divan-ı Ahkâm-ı Adliye (İ.DA): 19/880.

İrade, Dâhiliye (İ DH): 1398/13.

Maarif Mektubi Kalemî (MF.MKT) : 172/117, 2736/97, 93/30, 1140/23, 1146/10, 2639/63, 974/26, 1755/136, 862/79.

Maliye Emlak-i Emiriyye Müdüriyeti (ML.EEM): 875/19.

Meclis-i Vükelâ Mazbataları (MV): 94/53.

Meşihat Dairesi Maruzatı (Y.PRK.MŞ): 7/23.

Sadaret, Divan Kalemî, Mukavelenameler (A.DVN.MKL): 43/5.

Sadâret Mektubî Kalemî Mühimme Kalemî Evrakı (A. MKT. MHM): 718/12, 664/30, 663/2, 663/2, 638/7, 663/9, 698/28, 664/15, 569/7, 146/6.

Şura-yı Devlet (ŞD): 3036/37, 26/25, 1830/22.

Yıldız Mütenevvi Maruzât Evrakı (Y. MTV): 130/30, 130/64, 212/64.

Yıldız Perakende Evrakı Askeri Maruzat (Y.PRK.ASK): 80/56, 108/62, 127/116, 205/62, 225/49

Yıldız Başkitabet Dairesi Maruzatı (Y.PRK.BŞK): 25/62, 29/83.

Yıldız Perakende Evrakı Dâhiliye Maruzatı (Y.PRK.DH): 1/54.

Yıldız Hususi Maruzat (Y.A.HUS): 338/63, 337/121, 350/71, 385/114.

Yıldız Perakende Evrakı Umumi (Y.PRK. UM): 33/112, 58/44, 63/49, 62/21, 65/103, 33/19, 13/111, 30/59.

Yıldız Perakende Arzuhal Jurnal (Y.PRK.AZJ): 4/111.

Tahrirat-ı Ecnebiyye ve Mabeyn Mütercimliği (Y.PRK.TKM): 36/23.

Zabtiye (ZB): 458/55, 607/89, 616/139, 307/5, 307/31, 457/114.

Zabtiye (ZB): 708/75.

SALNAMELER

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1869

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1870

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1876

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1878

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1879

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1888

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1892

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1894

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1896

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1897

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1898

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1900

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1903

Trabzon Vilayet Salnamesi, 1904

DÜSTURLAR

Düstur, 1.Tertip, 1.Cilt, Matbaa-i Amire, İstanbul 1289.

Düstur, 1.Tertip, 2.Cilt, Matbaa-i Amire, İstanbul 1289.

KİTAPLAR

AKDAĞ, Mustafa, *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası: Celali İsyanları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2009.

AKMAN, Mehmet, *Osmanlı Devleti'nde Ceza Yargılaması*, Eren Yayınları, İstanbul, 2004.

AVCI, Mustafa, *Osmanlı Hukukunda Suçlar ve Cezalar*, Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul, 2004.

AYDIN, Mehmet Akif, *Osmanlı Devleti'nde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yayınları, İstanbul, 2017.

BARKEY, Karen, *Eşkiyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, Zeynep Altok (Çev.) Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1999.

BOZKURT, Gülnihal, *Batı Hukukunun Türkiye'de Benimsenmesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1996.

BİLGİN, Mehmet, *Doğu Karadeniz, Tarih, Kültür, İnsan*, Serander Yayınları, Trabzon, 2000.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Knetlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Sürecinde Türkiye: Anadolu Knetleri*, İmge Kitabevi, Ankara, 2011.

ÇELEBİ, Evliya, *Tam Metin Seyahatname*, C:I, (Sad: Tefik Temelkuran-Necati Aktaş), Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1975.

CLARİ, Robert De, *İstanbul'un Zaptı (1204)*, (çev: Beynun Akyavaş), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

ERGUT, Ferdan, *Modern Devlet ve Polis: Osmanlı'dan Cumhuriyete Toplumsal Denetimin Diyalektiği*, 3.Basım, İletişim Yayınları, İstanbul, 2015.

ERYILMAZ, Bilal, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebanın Yönetimi*, İstanbul, 1996.

FİLİZ, Dıġıroġlu, *Trabzon Reji İdaresi 1883-1914*, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, 2007.

FOUCAULT, Michel, *Hapishanelerin Doğuşu*, (çev. Mehmet Ali Kılıçbay), İmge Kitabevi, Ankara, 1992.

GOLOĞLU, Mahmut, *Trabzon Tarihi*, (Yay. Haz; Veysel Usta), Serander Yayınları, Trabzon, 2000.

GRİSVOLD, William J., *XVII. Asırda Anadolu'da Büyük İsyan (1591-1611)*, (çev: Ülkün Tansel), Kırmızı Yayınları, İstanbul, 2011.

HALAÇOĞLU, Ahmet, *1895 Trabzon Olayları ve Ermenilerin Yargılanması*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005

HALAÇOĞLU, Yusuf, *Ermeni Tehciri*, Babıâli Kültür Yayıncılığı, 26. Baskı, İstanbul, 2019.

KARAL, E. Ziya, *Osmanlı Tarihi*, 6.Baskı, C:VII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2003.

KARPAT, Kemal, *Osmanlı nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

KOMİSYON, *Trabzon Yıllığı 97*, Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 1997.

KÖSE, Osman (Edit.), *Osmanlı'dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, İlkadım Belediyesi, Samsun, 2017.

LEVY, Noemi – TOURMARKİNE, Alexandre (Der), *Osmanlı'da Asayiş, Suç ve Ceza :18. Ve 20.Yüzyıllar*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008.

LOWRY, Heath, *Trabzon Şehrinin İslamlaşma ve Türkleşmesi*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1998.

NASKALİ, E. Gürsoy, Altun, Hilal Oytun (Edit.), *Hapishane Kitabı*, İstanbul, 2010.

_____, Altun, Hilal Oytun (Edit.), *Zindanlar ve Mahkûmlar*, Babil Yayınları, İstanbul, 2006.

ORAT, J. Akyüz, ARSLAN, Nebahat Oran, TANRIVERDİ, Mustafa, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kafkas Göçleri (1828-1943)*, Kars, 2011.

ORTAYLI, İlber, *Türkiye Teşkilat ve İdare Tarihi*, Cedit Neşriyat Yayınları, Ankara, 2007.

_____, *Tanzimat'tan Sonra Mahalli İdareler 1840-1878*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1974.

ÖKSÜZ, Melek, *Onsekizinci Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon Toplum Kültür Ekonomi*, Serander Yayınları, 1.Baskı, Trabzon, 2006.

ÖNTUĞ, Mustafa Murat, *Ahmed Vefik Paşa'nın Anadolu Sağ Kol Müfettişliği*, Palet Yayınları, Konya, 2009.

ÖZEL, Sebahattin, *Milli Mücadele'de Trabzon*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2011.

HÜSEYİN, Savaş, *Osmanlı İdaresinde Atina (Pazar) Kazası 1875-1920*, Pazar Kaymakamlığı Kültür Yayını, Ankara, 2015.

SAYDAM, Abdullah, *Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

SAYLAN, Kemal, *Gümüşhane İdari, Sosyal ve Ekonomik Tarih (1850 - 1918)*, Gümüşhane Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014.

SCHULL, Kent F., *Prisons in The Late Ottoman Empire*, Edinburgh University Press, Edinburgh, 2014.

SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2006.

ŞEN, Ömer, *Tarihsel Süreçte Trabzon Halkı*, Derya Kitabevi, Trabzon, 1998.

_____, *Osmanlı'da Mahkûm Olmak*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2007.

ŞEVKET, Şakir, *Trabzon Tarihi*, Umran Matbaası, İstanbul, 1877.

TELLİOĞLU, İbrahim, *Tarih Boyunca Karadeniz*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2019.

TOPALOĞLU, İhsan, *Rize'nin Kurtuluşu 1916-1918*, Gündüz Ofset Matbaacılık, Trabzon 2007.

TÖRELİ, Türkmen, *Osmanlı Jandarmasının Mesleki ve Askeri Terbiyesi*, Hiperyayın, İstanbul, 2020.

TURAN, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat Yurdu, İstanbul, 1971.

SELAHATTİN, Tozlu, *XIX. Yüzyılda Gümüşhane*, Akademik Araştırmalar Yayınları, Erzurum, 1998.

YILDIZ, Gültekin, *Mapusane: Osmanlı Hapishanelerinin Kuruluş Serüveni 1839-1908*, İstanbul Kitabevi, İstanbul, 2012.

YÜKSEL, Ayhan, *Doğu Karadeniz Araştırmaları*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

MAKALE VE BİLDİRİLER

ACAR, İsmail, “Osmanlılarda Zina Suçu ve Cezası”, *Türkler*, C:X, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 2002, ss.83-90.

AKTAŞ, Esat; YAŞAR, Hakan, “Ordu Kazası’nda Asayiş Sorunları (19. Yüzyılın Sonu -20. Yüzyılın Başı)”, *OTAM*, 41, Bahar 2017, ss.1-24.

ATAR, Zafer, “XX. Yüzyılın Başlarında Turgutlu Hapishanelerinin Genel Durumu”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C:9, S.1, Mart, 2011, ss. 87-102.

_____, “20.Yüzyıl Başlarında İstanbul Hapishane-i Umumi’de Mahkûmların Üretim Faaliyetleri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.34, Nisan 2015, ss.19-34.

AHMETOĞLU, Selim, “31 Mart İsyanı’nın Trabzon’daki Yansımaları”, *Türkiyat Mecmuası*, C: XXI, Güz 2011, ss.1-18

AK, Mahmut, “İslam Coğrafyacılarına Göre Trabzon”, *Trabzon Tarihi Sempozyum Bildirileri*, Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Trabzon, 2000, ss.23-34.

AKIN, Hatice, “Osmanlı Devleti’nde Hapishane Islahatına Dair 1893 Tarihli Bir Nizamname Önerisi”, *History Studies*, C.3, S.3, 2011, ss.24-36.

ALAN, Gülbadi, “Protestan Amerikan Misyonerleri, Anadolu’daki Rumlar Ve Pontus Meselesi”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.10, 2001, ss.183-208.

ASLAN, Taner, “II.Meşrutiyet Dönemi Genel Af Uygulamaları”, *Akademik Bakış*, C: III, S.5, Kış 2009, ss.41-60.

AVCI, Mustafa, “Osmanlı Uygulamasında İnfazı Özellik Gösteren Hapis Türleri: Kalebentlik, Kürek ve Prangabentlik”, *Yeni Türkiye*, S.45, (Mayıs-Haziran 2002), ss.128-147.

_____, “Osmanlı Hukukunda Para Cezaları”, *Türkler*, C: X, Ankara, 2002, ss.91-106.

AYDIN, M. Akif, “Ceza”, *TDVİA*, C:VII, İstanbul 1993, ss.478-482.

AYDIN, M. Akif, “Deyn”, *DVİA*, C.IX, İstanbul 1994, s.266-268.

AYGÜN, Necmettin, “XIX.Yüzyılın Ortalarında Trabzon’da Sosyal ve İktisadi Yapı”, *Karadeniz Araştırmaları*, C:V,S.17, Bahar 2008, ss.75-111.

BARDAKOĞLU, Ali “Eşkîya”, *TDVİA*, C:XI, İstanbul 1995, ss.466-469.

_____, Ali, “Hırsızlık”, *TDVİA*, C:XVII, İstanbul 1998, ss.384-396.

_____, Ali, “Hapis”, *TDVİA*, C:XVI, İstanbul 1997, ss.54-64.

BİRİNCİ, Ali, “31 Mart Vak’ası’nın Bir Yorumu”, *Türkler*, C:XIII, (Ed. Hasan Celal Güzel Kemal Çiçek-Salim Koca), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002, ss.193-211.

BOSTAN, Hanefi, “XV. ve XVI. Yüzyıllarda Trabzon Şhrinde Nüfus ve İskan Hareketleri”, *Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri*, Trabzon, 2000, ss.167-177.

ÇİÇEK, Rahmi, “Trabzon’da Ermeni Nüfusu ve 1895 Ermeni Olayları”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.XVI, S.1, 2001, ss.121-139.

DAŞCIOĞLU, Kemal, “Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Bodrum Kalesi ve Hapishanesi”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Prof.Dr.Bayram Kodaman’a Armağan Özel Sayısı, ss.212-225.

DEMİRCİ, Süleyman, XVII. Yüzyılda Trabzon Eyâletinin İdarî Taksimatı ve Vergilendirilebilir Nüfus: Giresun, Keşap, Kürtün ve Yavabolu Nam-ı diğer (Görele) Kazâları Örneği, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* S.15, 2012/1, ss.15-29.

DEMİREL, Fatmagül “Osmanlı Hapishanelerinin Gardiyanları”, *Hukuk ve Adalet Eleştirel Hukuk Dergisi*, S.9, Kış 2007, ss.257-263.

DÜZBAKAR, Ömer, “İslâm-Osmanlı Ceza Hukukunda Hırsızlık Suçu: 16-18. yüzyıllarda Bursa Şer’iyye Sicillerine Yansıyan Örnekler”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S:2, Ağustos 2008, ss.79-105,

EKİNCİ, İlhan, “XIX. Yüzyılın Sonlarında Ordu Kazasında Müslim-Gayrimüslim Nüfusu ve İlişkileri”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, C.I, S.1, 2006, ss.-55-87.

ERİM, Neşe, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kalebendlik Cezası ve Suçların Sınıflandırılması Üzerine Bir Deneme”, *Osmanlı Araştırmaları*, S.4, 1984, ss.79-88.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, “XVI. Yüzyıl Başlarında Trabzon Livası ve Doğu Karadeniz Bölgesi”, *TTK, Belleten*, XXVI/102 (1962), ss.293-337.

HUT, Davut, “Doğu Karadeniz’de Geleneksel Dokumacılık: Rize Keten Bezi (Feretiko) ve Sosyo-Ekonomik Etkileri”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.24, İstanbul, 2011, ss.23-62.

İLGÜREL, Mücteba, “Celali İsyanları” , *TDVİA*, C:VII, 1993, ss.252-257.

İPEK, Nedim, “Kafkaslardan Anadolu’ya Göçler (1877-1900)”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.6’dan ayrı basım, Samsun, 1991, ss.101-138.

İPŞİRLİ, Mehmed, XVI. Asrın İkinci Yarısında Kürek Cezası İle İlgili Hükümler, *İÜEF Tarih Enstitüsü Dergisi*, S.12, İstanbul, 1982, ss.203-248.

KARAGÖZ, Rıza, “II. Meşrutiyet Döneminde Canik Sancağı’nda İdari Yapılanma”, *Geçmişten Geleceğe Samsun*, Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Samsun 2006, ss.66-71.

KILIÇ, Orhan, “XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Devleti’nde Kalpazanlık Faaliyetleri”, *Osmanlı*, C:III, Ankara, 1999, ss.180-187.

KILIÇARSLAN, Aydın, “Trabzon ve Akçaabat’ta Tütün Tarımı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, İstanbul 1994, S.29, ss.359-373.

KOCA, Y. Nemlioğlu, “XIX.Yüzyılda Trabzon Limanı : Seferler, Tüccarlar, Mallar”, *Türk Deniz Ticareti Tarihi Sempozyumu VII- Karadeniz Limanları Bildiriler Kitabı*, Ordu, 2015, ss.442-481.

KODAMAN, Bayram, “Türk-Ermeni İhtilafının Başlangıcı (1878-1897), *Ermeni Macerası*, Isparta 2001, ss.34-51.

KÖSE, Osman, “Balkan Savaşları Sırasında Rusların Trabzon ve Gümüşhane Rumlarını Tahriki”, *Osmanlı’dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, İlkadım Belediyesi, Samsun, 2017, ss.235-249.

_____, “Rusların Samsun’u Bombardımanı (1915)”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Kasım 2014, S.11, ss.59-79.

_____, “20. Yüzyıl Başlarında Trabzon Vilayeti’nde Suçlar, Suçlular ve Hapishaneler”, *İlkadım’dan Cumhuriyet’e Milli Mücadele*, İstanbul, 2008, ss.27-45.

_____, “XVIII. Yüzyıl Sonları Rus ve Avusturya Savaşları Esnasında Osmanlı Devleti’nde Bir Uygulama: İstanbul’da İçki ve Fuhuş Yasağı”, *Turkish Studies*, Volume 2/1, (Kış 2007), ss.104-123.

LOWRY, Heaty W, EMECEN, Feridun, “Trabzon”, *TDV İA*, C:XLI, ss.296-301.

MAŞALI, Münteha, “Osmanlı’da Ölüm Cezası”, *Yeni Türkiye*, S. 45, (Mayıs-Haziran 2002), ss.148-161.

NAZIR, Bayram, “Gümüşhane’deki 1895 Ermeni Olayları”, *Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Dergisi*, S.1, Haziran 2009, ss.131-147.

OKUR, Mehmet, “Osmanlı Devleti’nin Son Yüzyılında Karadeniz Bölgesi’nde Türk, Rum ve Ermeni Nüfusu”, *Türk Ermeni Külliyyatı*, C. VIII, Türk Tarih Kurumu Yayınları, ss.1-31.

ÖNCÜ, Edip, “Trabzon’da Suç ve Suçlu: Bir İngiliz Konsolos Raporunun Düşündürdükleri”, *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 3/4, 2017, ss.47-77.

ÖZBEK, Nadir, “Osmanlı İmparatorluğu’nda İç Güvenlik, Siyaset ve Devlet, 1876-1909”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, S.16, Güz 2004, ss.59-95.

_____, “Osmanlı Taşrasında Denetim: Son Dönem Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarma (1876-1908)”, *Türkiyede Ordu Devlet ve Güvenlik Siyaseti*, İstanbul, 2010, ss.47-78.

_____, “Tarihyazıcılığında Güvenlik Kurum ve Pratiklerine İlişkin Bir Değerlendirme”, *Jandarma ve Polis: Fransız ve Osmanlı Tarihçiliğine Çapraz Bir Bakış*, (Der: Noemi Levy, Nadir Özbek, Alexandre Toumarkine), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2009, ss.1-19.

ÖZCAN, Abdülkadir, “Osmanlı İstanbul’unda Kolluk Hizmetleri ve Modern Anlamda ilk Karakol Teşkilatının Kurulması”, *XIII. Türk Tarih Kongresi*, C. III, Ks. III, Ankara, 1999, ss. 1754-1760.

ÖZCAN, Azmi, “Otuzbir Mart Vakası”, *TDVİA*, C:XXXIV, İstanbul, 2007, ss.9-11.

ÖZGÜN, Cihan, “19. Yüzyılın İkinci Yarısında Aydın Sancağı’nda Eşkıyalık Hareketleri, Üzerine Gözlemler”, *Osmanlı’dan Günümüze Eşkıyalık ve Terör*, Samsun, 2017, ss.159-179.

ÖZEL, Oktay, “Muhacirler, Yerliler ve Gayrimüsalimler Osmanlı’nın Son Devrinde Orta Karadeniz’de Toplumsal Uyumun Sınırları Üzerine Bazı Gözlemler”, *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, S.5, Bahar 2007, ss.93-112.

_____, “Çürüksulu Ali Paşa ve Ailesi Üzerine Biyografik Notlar”, *Kebikeç*, S.16, 2003, ss.95-144.

ÖZSAİT, Mehmet, “İlkçağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi”, *Trabzon Tarihi Sempozyum Bildirileri*, 6-8 Kasım 1998, Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri, Trabzon, 2000, ss.35-46.

SCHULL, Kent, “Tutuklu Sayımı: Jön Türklerin Sistematiik Bir Şekilde Hapishane İstatistikleri Toplama Çalışmaları ve Bunların 1911-1918 Hapishane Reformu Üzerine Etkileri”, *Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza: 18. Ve 20. Yüzyıllar*, (Der: Noemi Leyy- Alexandre Tourmarkine), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, ss.212-238.

SOYTÜRK, Mehmet, “Modern Devlet ve Güvenlik: Fransa, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu’nda Jandarma Teşkilatı”, *History Studies*, C:IV, S.2, Temmuz 2012, ss.302-316.

SÖNMEZ, Ali, “Osmanlı Devleti’nde İç Güvenliğin Dönüşümü: Zabtiye Teşkilatından Jandarmaya”, *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu İCANAS*, 38, Ankara, 2007, ss. 2855-2864.

ŞAHİN, Cemile, “Çerkez Göçleri ve Çerkezlerin Anadolu’da Yurt Edinme Arayışları: Sakarya-Maksudiye Köyü Örneği”, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C: V, S.8, 2016, ss.2782- 2816.

ŞAHİN, Gürsoy, “XX. Yüzyılın Başlarında Manastır Vilayeti’nde Suç ve Asayişe Dair Bazı Tespitler”, *Osmanlı Dönemi Balkanlarda Sosyal ve Kültürel Hayat*, Gece Kitaplığı Yayınevi, Ankara, 2018, s.341-396.

ŞEN, Hasan, “Osmanlı’da Hapishane Mefhumu”, *Osmanlı’da Asayiş, Suç ve Ceza 18. Ve 20. Yüzyıllar*, (Der: Noemi Levy-Alexandre Toumarkine), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 2008, ss.200-211.

ŞİMŞEK, Eyyüb, “Şer’iyye Sicillerine Göre 18. Yüzyılın Başlarında Trabzon’da Yaralama ve Cinayet Vakaları”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S.15, Güz 2013, ss.9-26.

_____, “XX. Yüzyıl Başlarında Trabzon Hapishanesi (1900-1914)”, *Karadeniz İncelemeleri Dergisi*, S.23, 2017, ss.143-162.

ŞİMŞEK, Fatma- Eroğlu, HALDUN- Güven Dinç, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Iskat-ı Cenin (Çocuk Düşürme)”, *The Journal of International Social Research*, C:II, S.6, Kış 2009, ss.593-609.

TEKİN, Saadet, “Osmanlı’da Kadın ve Kadın Hapishaneleri”, *Ankara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, C:XXIX, S.47, 2010, ss. 83-102.

_____, ÖZKES, Sevilay, “Cumhuriyet Öncesi Türkiye’de Hapishane Sorunu”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, VII/16-17, 2008, ss. 187-201.

TEMEL, Mehmet, “XX. Yüzyıl Başlarında Mentеше Sancağı Hapishaneleri”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.26, Güz 2009, ss.109-135.

TOPRAK, Zafer, “Tanzimat’tan Sonra Osmanlı Kolluk Kuvvetleri”, *Tanzimat’tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, C:V, İletişim Yayınları, İstanbul, 1985, ss.1269-1271.

ÜÇÖK, Coşkun, “Osmanlı Kanunnamelerinde İslam Ceza Hukukuna Aykırı Hükümler”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C:III, S.1, İstanbul,1946, ss.125-146.

YILDIZ, Özgür, “Osmanlı Hapishaneleri Üzerine Bir Değerlendirme: Karesi Hapishanesi Örneği”, *Akademik Bakış*, C:IX, S.17, Kış 2015, ss.91-111.

YILMAZ, Özgür, “Trabzon Ermenileri Arasında Protestanlığın Yayılması ve Etkileri”, *1. Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon’da Dini Hayat Sempozyumu Tebliğ Kitabı*, C:I, İstanbul, 2016, ss.1269-1284.

_____, “XIX. Yüzyılda Misyonerlik Faaliyetleri Çerçevesinde Trabzon Ermenilerine Bir Bakış”, *1808-1876 Yılları Arasında Yabancı Gözlemcilere Göre Trabzon, Trabzon*, 2009, ss.191-220.

_____, “Karadeniz’in Uluslar arası Ticarete Açılması ve Trabzon”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C:II, S.7, İlkbahar 2009, ss.359-382.

TEZLER

AKSOY, Volkan, *II.Meşrutiyet Döneminde Trabzon*, (T.C Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Trabzon, 2014.

AVCI, Mustafa, *Hürriyeti Bağlayıcı Cezalara Seçenekler*, (T.C İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1994.

BOSTAN, Hanefi, *XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağı’nda Sosyal ve İktisadi Hayat*, (T.C Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul 1993.

CEYLAN, Gamze, *182 Numaralı Cearaim Defterine Göre Selanik Vilayeti’nde Suç ve Asayiş (1905-1909)*, (T.C. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon, 2019.

DEMİRKOL, Kurtuluş, *II.Meşrutiyet Döneminde Edirne Vilayeti Hapishaneleri*, (T.C Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Sakarya, 2012.

EROĞLU, Özgür, *17.Yüzyılın Son Çeyreğinde Konya Şer’iyye Sicillerine Göre Konya’da İşlenen Adi Suçlar*, (T.C Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

KALYONCUOĞLU, Kamil Semih, *Lazistan Sancağı’nın Sosyo –Ekonomik Yapısı (1877-1918)*, (T.C Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2019.

KİŞ, Gonca, *1908 Aff-ı Umumisinin İstanbul Asayişine Etkileri (İstanbul Gazetelerine Göre)*, (T.C Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Uşak, 2015.

OKUYAN, Abdurrahman, *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Trabzon*, (T.C Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Samsun, 2003.

ÖNTUĞ, Murat Mustafa, *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Balıkesir Şehrinin Fiziki, Demografik ve Sosyo-ekonomik Yapısı*, (T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi) Konya, 2003.

ÖZDİŞ, Hamdi, *Taşrada İktidar Mücadelesi: II.Abdülhamit Döneminde Trabzon Vilayeti'nde Eşraf, Siyaset ve Devlet, (1876-1909)*, (T.C Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2008.

ÖZTOP, Fatih, *II. Meşrutiyet Döneminde Aydın Vilayetinde Sosyal Yapı ve Adli Vaziyet (1908-1916)*, (T.C Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Konya, 2014.

SARIAY, Ercimet, *II. Meşrutiyet Döneminde Ankara Vilayeti'nde Asayiş, Suç ve Ceza*, (T.C Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Nevşehir, 2019.

SEVER, Deniz Dölek, *Savaş ve İmparatorluk Başkenti: İstanbul'da Asayiş, Suç ve Ceza, 1914-1918*, (T.C Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), Ankara, 2015.

VAN, Nureddin, *İstanbul Polis Müdüriyet-i Umûmiyyesi; Kuruluşu, Teşkilâtı ve Faaliyetleri (1909-1918)*, (T.C Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2012.

YILDIZ, Berat, *Emigrations From the Russian Empire to the Ottoman Empire: An Ananals In The Light Of The New Archival Materials*, (T.C Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006.

SÖZLÜKLER

Türkçe Sözlük, Ankara Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.

EKLER

EK I: Trabzon Sancağı 1912 Senesi Mart Ayı Cinayet Cetveli⁸⁹⁰

Vuku at Tarih i	Suç Mahali	Suç Türü	Suçlu	Mağdur
3 Nisan 1912	İskele Kayalık Mevki	Kurşun la Cerh	Erzurumlu oğlu Haşmet bin Ali	Trabzonun İskele karakolhanesi nden Müstahdem jandarma kumandanı Giresunlu Sabri oğlu Hamid
12 Nisan 1912	Değirmendere Mevki	Katl	Trabzonun Çömlekçi mahallesinden nakkaş Tatonun mahdumu Latbu	Aynı mahalleden nakkaş Vasilin mahdumu Arakli
14 Mart 1912	Ordu Kazası Menşâ Karyesi	Kurşun la Cerh	Menşâ Karyesinden Kurubaş oğlu Salim	Aynı karyeden Kasım oğlu Tursun
24 Mart 1912	Ordunun Kırılı Karyesi	İzale-i bîkr	Ordu Kazasının Kırılı Karyesinden Teynelioğlu oğlu Abidin ve Refikası	Aynı Karyeden Daver oğlu Ali Osman kerimesi Hanife
24 Mart 1912	Ordu Kazasının Öceli Karyesi	Kurşun la Cerh	Ordu Kazasının Öceli Karyesinden Bekir oğlu İbrahim	Aynı Karyeden Dalgalı oğlu Mehmed
25 Mart 1912	Buldan Karyesi	İhrak	Ordu kazasının Buldan Karyesinden Topcu oğlu Osman ve Refikası	Aynı karyeden Tüccar oğlu Mehmed Kerim
27 Mart 1912	Çatak Karyesi	İhrak	Ordu kazasının Kırılı Karyesinden Karanlık oğlu Ali	Çatak Karyesinden Eğri oğlu Ali Osman
28 Mart 1912	Alibeğ Karyesi	Katl	Ordu Kazasının Mustafalı Karyesinden Münir oğlu Osman ve refikası	Alibeğ Karyesinden Türkman oğlu kerimesi Hafize
31 Mart 1912	Fermude Sayaca Karyesi	Ahz ve sirkat	Fermude Sayaca Karyesinden Topal oğlu Sayid ve Refikası	Aynı Karyeden Trabzonlu oğlu Kalut ve Refikası
31	Manastır	Hedm	Ordunun Aybasdı	Habsamana

⁸⁹⁰ DH.EUM.EMN, 94/33, H.1330.

Mart 1912	Karyesi	ve İhrak	Nahiyesinin Sevdeş Karyesinden Molla oğlu Gürcü Hurşid	(Gölköy) Nahiyesinden Manastır Karyesinden Şahnur oğlu Haydar
2 Nisan 1912	Durak Karyesi	İzale-i bîkr	Ordunun Durak Karyesinden Hatip Mahmud ve Refikası	Aynı karyeden Evliya oğlu Feyzi
3 Nisan 1912	Sevdeş Karyesi	İhrak	Ordunun Aybastı Nahiyesinin Sevdeş Karyesinden Kara Osman oğlu Ahmed ve Refikası	Aynı Karyeden İhtiyaroğlu Mehmed Ali Zevcesi Ayşe
7 Nisan 1912	Kürze Karyesi	Kurşun la Cerh	Ordunun Kürze Karyesinden Tellioglu Çolak Mehmed	Aynı Karyeden Tellioglu Hüseyin
24 Mart 1912	Giresun Kazasında	Kurşun la Katl	Giresunlu Hutman oğlu Mustafa	Jandarma Salim oğlu Ali
25 Mart 1912	Giresun Kazasında	Gasp ve Kurşun la Katl	Giresunlu Yusuf oğlu Hasan Refikası	Giresunlu papas
3 Nisan 1912	Giresun Kazasında	Katl	Giresunlu Kazancı oğlu	Giresunlu Yanika oğlu Yanika
9 Nisan 1912	Giresun Kazasında	Katl	Giresunlu Aleksandr oğlu Nikola	Giresunlu Çuvalcı oğlu
9 Nisan 1912	Giresun Kazasında	Mecruh en Katl	Giresunlu oğlu Hiratbu	Giresunlu Derici oğlu Borika
16 Mart 1912	Tirebolu Kazasının Dikemn Karyesi	Kurşun la Cerh	Tirebolu Kazasının Dikemn Karyesinden İmam oğlu Mustafa bin Hacı Hasan	Aynı Karyeden Şeref oğlu Kerimesi Havva
24 Mart 1912	Andoz Mahallesi	Cerh ve Katl	Tirebolunun Espiye Karyesinden Kel oğlu Mehmed	Espiye Karyesinden Yoshe Oğlu Aziz zevcesi Yakut ve kerimesi
6 Nisan 1912	Görel Kazası	Tehlike li suretle cerh	Görelenin Gökçe Ali Karyesinden Yosmaoğlu Halim bin Medet	Aynı karyeden Karabaş Oğlu Hasanın zevcesi Züleyha
30 Mart 1912	Akçaabad Kazası Dürbinar Mahallesi	Tesmi men (zehirle yerek) Katl	Akçaabad kazasının Dürbinar Mahallesinden oğlu kerimesi Hanife	Aynı Mahalleden kocası Malkoçoğlu Hüseyin
1 Nisan 1912	İhtimena Karyesi	Katl kastıyla Kurşun la Cerh	Mechul	İhtimena Karyesinden Murad oğlu Osman bin

				Mehmed
14 Mart 1912	Of kazasının Makiyalov as Karyesinde	Katl	Of kazasının Makiyalovas Karyesinden Halid oğlu Aziz	Aynı Karyeden Kuloğlu Ahmed
16 Mart 1912	Şur Karyesi	Fi'l-i Şeni	Şur Karyesinden Mavra oğlu Ahmed ve Refikleri	Aynı karyeden Kuru oğlu Arslan Zevcesi
18 Mart 1912	Keler Karyesi	Tehdit	Keler Karyesinden Eşkiyadan Hacı Fazlı oğlu Alaaddin	Rize tüccarından İbrahimzade İbrahim Efendi
19 Mart 1912	Eski Pazar Mevki	Katl	Köse Oğlu Hüseyin	Aynı Karyeden Köse oğlu Mehmed
28 Mart 1912	Holaysa Karyesi	İhrak	Holaysa Karyesinden Hacı Ahmed oğlu Ahmed ve Mahdumu Mehmed	Aynı Karyeden Hacı Ahmed oğlu Zahid
6 Nisan 1912	Makavla Karyesi	Katl	Makavla Karyesinden Safer oğlu Ahmed Bin Ali	Aynı Karyeden Koç oğlu Aziz
22 Mart 1912	Maçka Kazasının Magura Karyesi	Katl	Magura karyesinden Ayşe oğulları Ahmed ve Yusuf	Aynı karyeden Bostan oğlu Tahir
7 Nisan 1912	Avanos Karyesi	Katl	Mechul	Avanos Karyesinden İliya oğlu
9 Nisan 1912	CikanoyKa ryesi	Kurşun la Cerh	Cikanoy Karyesinden Taze oğlu Aziz ve Refikleri	Aynı Karyeden Nazım oğlu Hasan Çavuş
19 Mart 1912	Şarlı Nahiyesini n Abdallı Karyesi	Katl	Şarlı Nahiyesinin Abdallı Karyesinden Kara Oğlu İbrahim ve Kuru oğlu Şakir	Aynı Karyeden Bıyıklı oğlu Hasanın Kerimesi Zekiye
11 Nisan 1912	Şarlı Teyare Karyesi	Katl	Teyare Karyesinden Hüseyin oğlu Halil	Aynı Karyeden Sarıkcıoğlu Ömer
14 Mart 1912	Hopa Nahiyesi	Katl	Samaruksa-1 Kebir Karyesinden Yaniko	Aynı Karyeden merhum Yanikonun zevcesi ve kerimesi ve Mahdumu
17 Mart 1912	Hopa Nahiyesini n Kuzalı	Katl	Kuzalı Karyesinden Hasan oğlu İslam	Kana Karyesinden Oğlu Hakkı

	Karyesi			bin Mecid
26 Mart 1912	Çaykara Karyesi	Katl	Çaykara Karyesinden Emin oğlu Ahmed ve Rüfekası	Aynı karyeden Oğlu Ali
1 Nisan 1912	Tarik üzerinde	Gasp	Yomra Nahiyesinin Karyesinden Arif ve Rüfekası	Sürmene Kazasından Molla oğlu Hüseyin bin Ali

Ek II: Gümüşhane Sancağı Şiran Kazası 1912 senesi Ağustos-Eylül aylarına ait Cinayat Cetveli⁸⁹¹

Vukuat Tarihi	Suç Mahali	Suç Türü	Suçlu	Mağdur	Ne zaman Yakalandığı
14 Ağustos 1912	Kötüköy	Leylen Hane Basma k	Hüviyeti Mechul sekiz nefer eşkıya	Kötü Köyden Yusuf ve Halil ve Ahmed	Firar etmişlerdir.
14 Ağustos 1912	Karaşeyh. Karyesi	Katl Kastıyl a silah çekme k	Kerkit Oğlu Muhiddin	Kara şancılı Ahmet Efendi	15 Eylül 1912 tarihinde yakalanmıştır.

EK III: Gümüşhane Sancağı Torul Kazası 1912 senesi Teşrin-i Sani ayına ait Cinayat Cetveli⁸⁹²

Vukuat Tarihi	Suç Mahali	Suç Türü	Suçlu	Mağdur	Ne zaman Yakalandığı
27 Kasım 1912	Elmalı Karyesi	Katl	Meçhul	Elmalı Karyesinden Karaca oğlu Molla Hasan	Faili bilinemediği için yakalanamamıştır.
9 Aralık 1912	Arda sa Karyesi	Katl	Kunak Mahallesinden Kara Osman oğlu Halim ve Biraderi Kadim, yakını Cafer	Aynı Karyeden Karakumluo ğlu Osman	Üçü de firar etmiştir, aranmaktadır.

⁸⁹¹ DH.EUM.EMN,21/6, H.1330.

⁸⁹² DH.EUM.EMN,96/23, H.1330.

EK IV: Trabzon Sancağına Tabi Ordu Kazası 1913 Senesi Temmuz-Ağustos Aylarına Ait Suç Cetvelidir⁸⁹³

Vukuat Tarihi	Suç Mahali	Suç Türü	Suçlu	Mağdur
20 Temmuz 1913	Kürze Karyesi	Çocuk Telefi Iskat-ı Cenin	Mustafalı Karyesinden Topuz Oğlu Osman ve Mehmed Çavuş Oğlu İbrahim ve Deli Hasanın Hacı ve Oğlu Nuri	Kürze Karyesinden Kürzeli Emine ve Kelepirci (evlatlık)
21 Temmuz 1913	Meşayih Karyesi	Çocuk Telefi Iskat-ı Cenin	Meşayih Karyesinden Küçük Mehmed Oğlu Ömerin Zevcesi Gülbahar ve Küçük Mehmet Oğlu Mustafa	Meşayih Karyesinden Mahmud Oğlu Mehmed bin Mehmed Zevcesi Ayşe
27 Temmuz 1913	Hacıköy Karyesi	Cerh ve Katl	Bolaman Naiyesinin Hacıköy Karyesinden Molla İsmail Oğlu Hasan bin Yusuf ve Safta Oğlu Nuri bin Hüseyin	Mesudiye Kasabasının Çukuralan Karyesinden Kara Osman Oğlu Hurşid
5 Ağustos 1913	Bultan Karyesi	Katl	Bultan Karyesinden Mikail Oğlu Karakin Bin Karabet	Bultan Karyesinden Molla Oğlu Mahmud İsm-i diğeri Abdülhamid
4 Ağustos 1913	Valva Karyesi	Katl	Valva Karyesinden Oğlu Salim bin İbrahim ve Musa Oğlu Mehmed ve Mustafa Oğlu Mehmed Çavuş	Valva Karyesinden Beğ Oğlu Şakir

EK V: Lazistan Sancağı 1913 senesi Nisan ayına ait Cinayat Cetveli⁸⁹⁴

Vukuat Tarihi	Suç Mahali	Suç Türü	Mağdur	Suçlu
14 Nisan 1913	Perkam Köyü (Rize)	Kurşunla Cerh	Perkam Karyesinden Muslu Oğlu Edhem	Perkam Karyesinden Muslu Oğlu Rıfat

⁸⁹³ DH.EUM.EMN, 46/2, H.1331.

⁸⁹⁴ DH.EUM.EMN,56/1, H.1331.

15 Nisan 1913	Homoze Karyesi (Rize)	Kurşunla Katl	Hamza Karyesinden Sarı Oğlu Kerim bin İbrahim	Hamza Karyesinden Oğlu Hüseyin bin Mikdad
15 Nisan 1913	Homoze Karyesi	Kurşunla Katl	Hamza Karyesinden Sarı Oğlu Kerim bin İbrahim	Kolyav Karyesinden Hüseyin bin Mikdad
15 Nisan 1913	Homoze Karyesi	Kurşunla Katl	Hamza Karyesinden Sarı Oğlu Kerim bin İbrahim	Kolyav Karyesinden Mehmed bin Ahmed Rıza
16 Nisan 1913	Karaderenin Vandri Karyesi	Katl	Rize Jandarma Taburu Efradından Rizeli Sadık bin Hamid	Vandri Karyesinden Sekban Oğlu İsmail
16 Nisan 1913	"	Kurşunla Cerh	Vandri Karyesinden Kanbur oğlu Hasan	Vandri Karyesinden Sekban Oğlu İbrahim
16 Nisan 1913	"	Kurşunla Cerh	Vandri Karyesinden İlyas Oğlu Tursunun Zecvesi Melike	Vandri Karyesinden Sekban Oğlu Süleyman
16 Nisan 1913	"	Kurşunla Cerh	Vandri Karyesinden Kanbur Oğlu Hasan Zevcesi Ayşe	Vandri Karyesinden Oğlu Hakkı
16 Nisan 1913	"	Kurşunla Cerh	Vandri Karyesinden Hacı Ahmedin Hüseyin	Vandri Karyesinden Sekban Oğlu Harun
16 Nisan 1913	"	Kurşunla Cerh	Vandri Karyesinden Kanbur Oğlu Yusuf	
21 Nisan 1913	Kolyav Karyesi (Rize)	Katl	Rize Jandarma Taburu Efradından bin	Kolyav Karyesinden Oğlu Hamidin Mikdad, aynı karyeden Hüseyin bin Mikdad, Aynı Karyeden Mehmed bin Ahmed ve refiki
9 Mayıs 1913	Hopa Kazasının Çavuşlu Karyesi	Katl	Çavuşlu Karyesinden Muslu Oğlu Nuri	Çavuşlu Karyesinden Muslu Oğlu Hamid

EK VI: Trabzon Sancağına Bağlı Sürmene Kazası 1914 senesi Şubat ayı Suç Cetveli⁸⁹⁵

Vukuat Tarihi	Suç Mahali	Suç Türü	Suçlu	Mağdur
17 Şubat 1914	Avanos Karyesi	Katl	Avanoz Karyesinden Sufi oğlu Hasan ve Mahdumları Süleyman ve Ali	Aynı karyeden zurnacı oğlu Alinin zevcesi Gülfem
25 Şubat 1914	Anaraş Karyesi	Katl	Anaraş Karyesinden Maksudzade Cemal bin Mustafa, Raşid, Timur oğlu Osman bin Hacı Dursun, Ahmed ağa oğlu Mehmed bin Ahmed ve hemşiresi Ayşe	Humurgan Karyesinden Sekbanzade Mustafa bin Süleyman Kerimesi Ayşe
26 Şubat 1914	Linosta ş Karyesi	Katl	Karyeden Ömer Ağa oğlu Yolad bin Dursun, Dursun bin Ömer, Mustafa bin Ömer	Aynı karyeden Ömer Ağa oğlu Mustafa'nın zevcesi Gülizar

EK VII: Trabzon Sancağı Ordu Kazası 1914 senesi Haziran Ayına Ait Suç Cetveli⁸⁹⁶

Suç Mahali	Suç Tarihi	Suç Türü ve Sebebi	Suçlu
Babalı Karyesi	16 Haziran 1914	İşkence ve nakid ahzı	Perşembe Jandarma efradından Aziz ve Sivashlı İlyas, Hurmalık Karyesinden Veli oğlu Ali reis
Beğli Karyesi	16 Haziran 1914	İşkence ve cebren fi'il-i şeni'	Perşembenin Beğli Karyesinden kahveci oğlu İsmail bin Mehmed
Buharı Karyesi	16 Haziran 1914	Ahz ve gasp	Perşembenin Efirli Karyesinden Dede Süleyman oğlu Şevket ve Kırılı Karyesinden Hasan
.... Karyesi	16 Haziran 1914	Karı Kaldırmak ve Cürm	Balıkçı oğlu Ali ve Ziya oğlu Ali Oğlu Halil
Saray Mahallesi	18 Haziran 1914	Vefaate sebebiyet	Ordunun Saray mahallesinden Hekim Mehmed
Babalı	21	Sirkat	 Karyesinden Dursun refiği

⁸⁹⁵ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

⁸⁹⁶ DH.EUM.MTK, 50/4/30, H.1332.

Karyesi	Haziran 1914		Resul
Kırlı Karyesi	21 Haziran 1914	Karı kaldırmak ve gasp	Polatlı Karyesinden Temel Onbaşı oğlu Mustafa
Kale Karyesi	21 Haziran 1914	Cebren Fi'l-i şeni'	Kale Karyesi Laz oğlu Ahmed
Narı Karyesi	21 Haziran 1914	İşkence	Habsamana Jandarma Efradından Kör oğlu Dursun ve Veli, Salim ve Çerkez Basri, Jandarma Halil ve Mehmed Çavuş, Hasan
Kızılın Karyesi	29 Haziran 1914	Darben Vefat	Kızılın Karyesinden Muhacir oğlu Mustafa
..... Karyesi	2 Temmuz 1914	İşkence	Ramazan Karyesinden Abdi oğlu Hamdi bin Ahmed
Akpınar Karyesi	2 Temmuz 1914	Ahz ve Gasp	Peliözü Karyesinden Tokadlı oğlu Receb ve Akpınar Karyeli Hacı Hamid oğlu Hamid Zevcesi
Doğan Karyesi	6 Temmuz 1914	Katl	Doğan Karyesinden Kütük oğlu Mehmed
Turna suyu Karyesi	6 Temmuz 1914	Cebren Karı Kaldırmak	Karyeden Mehmed oğlu Nuri, Ali çavuşun Hasan
Kayadibi Karyesi	6 Temmuz 1914	Cebren Kız Kaldırmak	Kayadibi Karyesinden Çırak oğlu Mehmed ve Şamil oğlu Abdullah bin Halil
Saray Karyesi	9 Temmuz 1914	Vefata sebebiyet	Saray Karyesinden Revaze oğlu Ramiz ve Kasab oğlu Ali Osman
Bekirli Karyesi	9 Temmuz 1914	Haneye Girmek ve Eşya Sirkati	Molla oğlu Kasım ve Uzunisa Karyesinden Ramazan oğlu Mehmed bin Hüseyin
Tikenlice Karyesi	9 Temmuz 1914	Ahz, gasp, darp, cerh	Tikenlice Karyesinden Emir Halil oğlu Salim Molla Ahmed oğlu Abdurrahman ve Hasan

**EK VIII: Trabzon Sancağına Bağlı Görele Kazası 1914 senesi Şubat ayı Suç
Cetveli⁸⁹⁷**

Vukuat Tarihi	Suç Mahali	Suç Türü	Suçlu	Mağdur

⁸⁹⁷ DH.EUM.MTK, 47/11, H.1332.

14 Şubat 1914	Karyede	Askere katl kastıyla silah atmak	Kırıklı Karyesinden Veli oğlu Mustafa	Hukuk-u umumiyye
4 Mart 1914	Köseli Karyesi	Katl	Köseli Karyesinden Veli oğlu Hüseyin	Aynı Karyeden Veli oğlu Ahmed

EK IX: Gümüşhane Sancağına Tabi Kelkit ve Torul Kazası 1914 senesi Haziran Ayına Ait Suç Cetveli⁸⁹⁸

Suç Mahali	Suç Tarihi	Suç Türü ve Sebebi	Suçlu	Tutuklandığı Tarih
Sökmen Karyesi	18 Haziran 1914	Katl	Sökmen Karyesinden Kara Mehmed oğlu Aydın	Tutuklanmıştır.
Köprübaşı Mahallesi	14 Haziran 1914	İskat-ı Cenin	Ardasa Kasabasının Köprübaşı Mahallesinden Ayvaz oğlu Hasanın zevcesi Kezban	26 Haziran 1914 tarihinde yakalanmıştır.

⁸⁹⁸ DH.EUM.MTK, 50/4, H.1332.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) *

[illegible]

DH.EUM.EMN.00056.00001.011

310

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) 4

[illegible]

EK XII: Trabzon Sancağı Giresun Kazası 1913 Senesi Eylül Ayı Cinayet Cetveli⁹⁰¹

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BÖA)

هزردن دلوته تروبول سمناعلیع کره سن قضاة ۹۹ سنسک ابول آبی فرزند لوبورون جنابات جدولبر									
نمبر	تاریخ	مکان	مجرم	ضابط	مشتکی	مشتکی	مشتکی	مشتکی	مشتکی
۱	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۳	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۴	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۵	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۶	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۷	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۸	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۹	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۰	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۱	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۲	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۳	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۴	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۵	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۶	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۷	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۸	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۱۹	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۰	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۱	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۲	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۳	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۴	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۵	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۶	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۷	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۸	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۲۹	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...
۳۰	۱۳۰۲	...	...	...	...	...	...	...	...

⁹⁰¹ DH.EUM.EMN, 65/11/23, H.1331.

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) ➤

12

مطالعہ مطبعہ سی

113

314

EK XV: Lazistan Sancağı Rize Hapishanesi Sual Varakası

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

ممالك عثمانیه ده موجود حبسخانه لایچون داخلیه نظارتیه ویریه جک معلومه داترسوال ورقه سیدر .

ولایت اسمی	طریقہ	قضائک اسمی	رہنہ قضائک
لوائک اسمی	نور سنہ مدتی	حبسخانه نک خصوصی براسمی وارسہ آنک اسمی	فہرست اسمی ہوتہ
نسایہ مخصوص حبسخانه وارمیدر .		نسایہ مخصوص حبسخانه ہوتہ ایچہ حکومت قونستان بر اولم در ہوتہ بریمو .	
حکومتک مالیدر استیجار آمی استعمال اولتیور		حکومت مالیدر	
۳۳۹ سنہ کانون اولتک برنجی کوئی موجود محبوسین عددی		ارکات	قادیں
حبسخانه نک مبنی ہولندینی اراضینک محلجہ درجہ اہمیتی حکومت قونانی داخلندہ ویاخارجندہ و حکومت دائرہ سی مشتملانندہ اولوب اولمینی		۱۰۱	۱۰۰
حبسخانه نک مبنی ہولندینی اراضینک مقدار ذرائعی [بالمساحہ مکن اولمینی حالہ تخمیناً]		ذرائعی ہولند	
حبسخانه نک مبنی ہولندینی اراضینک ہر ذرائع قیتی		صحبہ نک مبنی ہولندینی اراضینک ہر ذرائعی	
حبسخانه نک احوال عمومیہ سنہ دائرہ تعریفات : یکیدن یا بلق اقتضایدرمی تعمیرایہ مطلوبہ موافق رخالہ افرانی ممکنیدر تعمیرات درجہ سی مطالعہ مخصوصہ		صحبہ نک مبنی ہولندینی اراضینک ہر ذرائعی	
صحبہ نک مبنی ہولندینی اراضینک ہر ذرائعی		صحبہ نک مبنی ہولندینی اراضینک ہر ذرائعی	



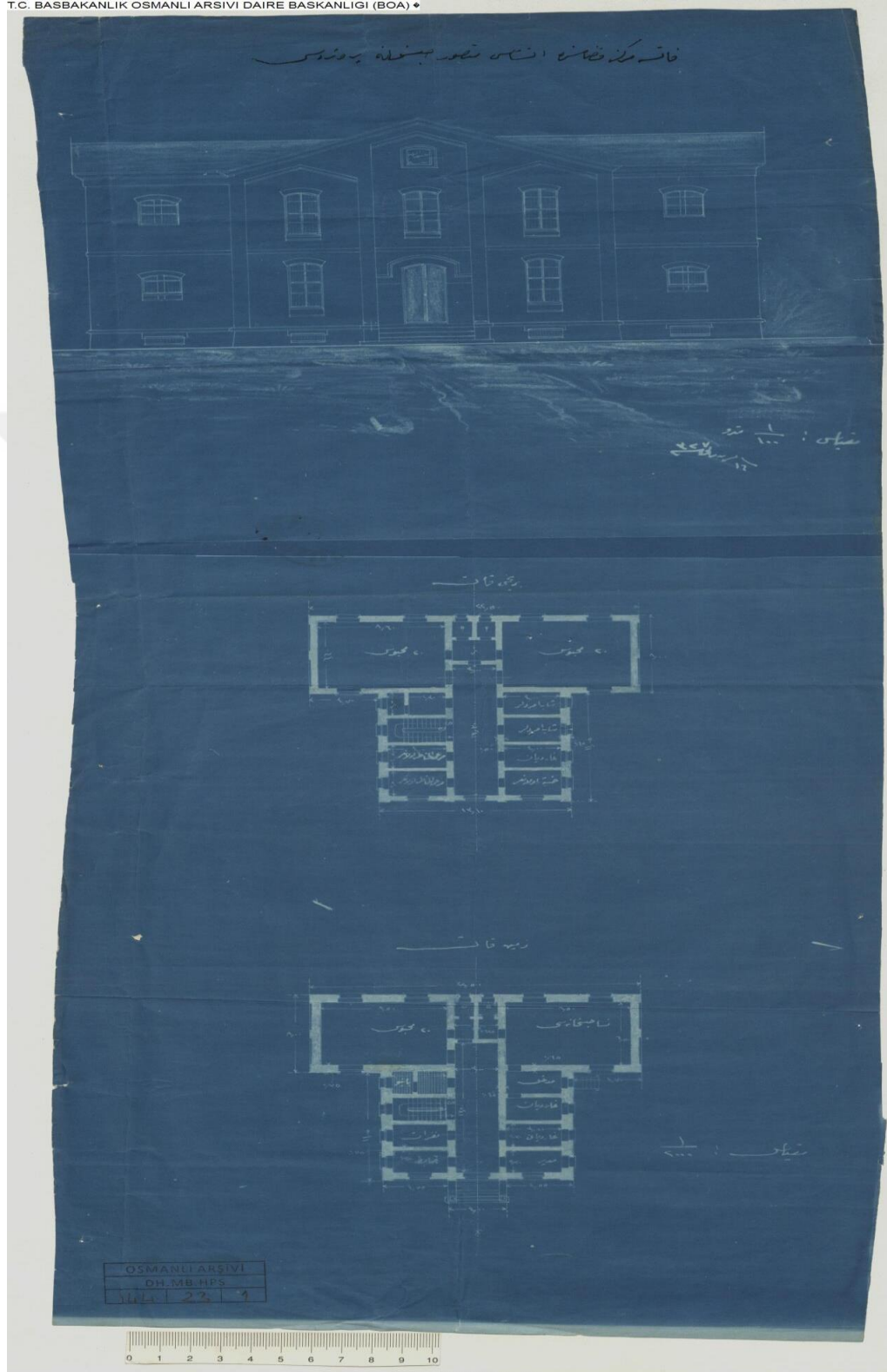
OSMANLI ARŞIVI
DH.MB.HPS.M
11 25 1-10

ہلال مطبعہ سی

DH.MB.HPS.M.00011.00025.001

EK XVI: Fatsa'da İnşa Edilecek Hapishane Planı

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA) ♦



DH.MB.HPS.00144.00023.001

EK XVII: Hopa'da İnşa Edilmesi Planlanan Hapishane Şartnamesi

T.C. BASBAKANLIK OSMANLI ARSIVI DAİRE BASKANLIĞI (BOA)

خوبه قصاصه محمد آقا اوله حسن صحنه نیت بوجه اف سطره سید -

برنجی سطره حسن آقا اوله و کاکر و طوطا بکری اوج و عمارت اوله ایکی ایشی ارتفاعا ایچین ترو بودر قانی بدو چو ترو و ست و جات اوله جقه و نعلن

ایکی سطره درینکی برنجی قرو عقیقه باید جقه -

ایکی سطره خارها وضع اوله چو طائرین سطره بودر و طواریک فاسیغی نیه سینه تم اوله و نیتواید قایا تیرید چو و عاقی درجه ده صیات و شای عمار

اوله جقه -

ایکی سطره کافولون لاشیه بونول کرک و اورمان و داور سار جقه رسوم تعزیدیه عاید اوله جقه -

ایکی سطره بنایت صاحب قسماک قیاسه دهنی جام کیرانه سن اعلایه جیت و بودر تعزیدیه عاید اوله جقه -

ایکی سطره رسم و فریطه نه کونتر لیه نیتواید کافوی ترواید مطلقا له نیتواید حکیم اوله جقه -

ایکی سطره آیتخانه و جمار و شایه لومدی بیلی و سربالطریه برنجی و قره اوله جقه -

ایکی سطره بنایت تقسیمه ادهدی رسم سطره کونتر لیه و جیه اوزره اوله جقه -

ایکی سطره ارحلا بدله طو و لری قسوم کیره و طاسه برنجین معمود دو کوردن ایش اوله جقه در -

ایکی سطره نیتواید قایا جیت نیتواید دوشه به باید جقه -

ایکی سطره طوان و دوشه در بکوره نیتواید لری دوشه دیوب تحکیم ایوید جقه -

ایکی سطره بنایت نیتواید کوره یه اوله جیت جقه -

ایکی سطره حسن آقا اوله خارجی بونول قوسید توقیف شایه دن عیاقا مکت قیوری کسانته سن اعلایه جیت و توقیف شایه قیوم کادریه

ایکی سطره ارحلا و خار جاقیه باج جلیله جقه -

ایکی سطره ایوید حسن آقا اوله حایوس مدته دی بونول طاسه ایوید دوشه نیتواید جقه -

ایکی سطره نیکو - بنایا شایه و جیه ایشی ارحلا ایوید کشف تا فاجرایه مطس بونول ادهدی نیتواید نسیم و نسیم جیت کیره جقه -

ایکی سطره تقراید جهر بدل ایشی ایدن یالندیزه و کورسی شایه اعلایه جیه جقه و قیاسی بنایا بدله نسیم ادهدی جقه -

ایکی سطره نیتواید که بونول یزیره ایشی کشفایت تعزیدیه حاکره و بیلک اوزره توقیف ادهدی جقه -

۷۱ لری ایشی

OSMANLI ARŞIVI
DH.MB.HPS
36 16 2

DH.MB.HPS.00036.00016.002

EK XVIII: Trabzon Vilayeti'nde Hapishanelerin Dağılımı

